NORGES OFFICIELLE STATISTIK.

Tredie Række No. 206.

BERETNINGER

OM

AMTERNES ØKONOMISKE TILSTAND

I

FEMAARET 1886—1890.

(Rapports sur l'état économique des préfectures pendant la période 1886—1890.)

UDGIVNE AF

DET STATISTISKE CENTRALBUREAU.

II.

(STAVANGER—FINMARKEN.)

KRISTIANIA.

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1894.

For Femaaret 1881—1885 se Norges officielle Statistik, Tredie Række No. 102.

Johannes Bjørnstads Bogtrykkeri.

Indhold.

						Trykt.
No.	XI.	Beretning fra Amtmanden	i Stavanger	Amt .	Aug.	1893.
-	XII.	— - —	- Søndre Bergenhus	— .	Mai	1893.
-	XIII.	— - Stiftamtmanden	- Bergen	. . .	Mai	1893.
-	XIV.	— - Amtmanden	- Nordre Bergenhus	Amt .	Juni	1894.
-	XV.	— - —	- Romsdals	— .	Dec.	1892.
-	XVI.	— - —	- Søndre Trondhjems	— .	Aug.	1893.
-	XVII.	— - —	- Nordre Trondhjems	— .	Juni	1894.
-	XVIII.	— - —	- Nordlands	— .	Dec.	1894.
-	XIX.	— - —	- Tromsø	— .	Dec.	1894.
-	XX.	— - —	- Finmarkens	— .	Nov.	1894.

Table des matières.

No.	XI.	Rapport du préfet de	Stavanger.
-	XII.	— - —	- Bergenhus du Sud.
-	XIII.	— - —	- la ville de Bergen.
-	XIV.	— - —	- Bergenhus du Nord.
-	XV.	— - —	- Romsdal.
-	XVI.	— - —	- Trondhjem du Sud.
-	XVII.	— - —	- Trondhjem du Nord.
-	XVIII.	— - —	- Nordland.
-	XIX.	— - —	- Tromsø.
-	XX.	— - —	- Finmarken.

Rettelser.

XIII. Bergen.

Side 7. Den hjemmehørende Folkemængde 1 Januar 1891 var ifølge endeligt Opgjør 53 684.

XVIII. Nordlands Amt.

Side	1,	L.	9	f.	o.	4 815,		læs:	4 812	
-	-	-	10	-	-	131 853,		-	131 850	
-	-	-	12	-	-	28 484,		-	28 481	
-	-	-	21	-	-	3 659,	2 181	-	3 656,	2 178
-	-	-	23	-	-	131 853,	28 484	-	131 850,	28 481
-	-	-	27	-	-	2 181,		-	2 178	
-	2,	-	13	-	-	28 484,		læs:	28 481	
-	44,	-	3	-	-	3 659,		læs:	3 656	

I Femaarsberetningerne for Akershus og Tromsø Amter er ved Omgjøring af Udsæden af Poteter i 1875 1 Tønde ansat til 1.60 Hektoliter, medens for endel andre Amter, nemlig: Hedemarken, Kristians, Bratsberg, Nedenes og Nordre Bergenhus, 1 Tønde Poteter er regnet i Lighed med Korntønden til 1.39 Hektoliter. Den førstnævnte Reduktionsfaktor maa efter Lov af 22 Mai 1875 § 31, jfr. § 37, ansees for at være den rigtige.

XI.

Stavanger Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Stavanger Amt
i Femaaret 1886—1890.

A. Landdistriktet.

I. Folkemængde.

Som bekjendt, foretoges der Folketælling ved Udgangen af 1890, efterat der ikke havde været foretaget nogen officiel saadan siden Udgangen af Aaret 1875. Tællingen ved Udgangen af 1890 viste en Folkemængde

i Jæderen og Dalene Fogderis Landdistrikt af	34 114
- Ryfylke — — -	46 080
	80 194
Ved Udgangen af Aaret 1875 udgjorde Folkemængden	80 987
altsaa en Tilbagegang af	793

I Ryfylke Fogderis Landdistrikt er nemlig Folkemængden gaaet tilbage med 1 824, medens den i Jæderen og Dalene Fogderis Landdidistrikt er gaaet frem med 1 031.

Der er i Femaaret udvandret følgende Antal Personer fra Amtsdistriktet (Byerne her indbefattet): i 1886: 1 764, 1887: 2 292, 1888: 1 936, 1889: 1 175 og i 1890: 1 269.

Det foreligger ikke her for mig, hvorledes denne Udvandring har fordelt sig paa de forskjellige Herreder i Amtet, men det antages, at den fornemmelig er foregaaet fra Ryfylke Fogderi undtagen Karmøen, samt fra Dalene; mindre fra Jæderen og Karmøen.

2. Landbruget og Kvægavlen.

Agerbruget drives omtrent uforandret som før.

Ifølge de af Lensmændene afgivne Indberetninger havde Amtet ved Udgangen af Aaret 1890 ialt 11 841 særskilt matrikulerede Brug (hvoraf dog nogle faa ikke egentlige Jordbrug) med en samlet Matrikulskyld af 23 280.86 Skyldmark. Den gjennemsnitlige Skyld paa hvert Brug bliver saaledes 1.98 Skyldmark. Brugenes Fordeling paa Herrederne og deres omtrentlige Størrelse fremgaar af nedenstaaende Tabel:

Herreder.	Antal Brug.	Af Brugene benyttes af Eieren.	Af Brugene benyttes af Andre.	Skyldmark paa Herredet.	Skyldmark pr. Brug.
Jæderen og Dalene Fogderi.					
1. Hetland	901	893	8	1 399.62	1.55
2. Høiland	762	735	27	1 356.68	1.78
3. Haaland	530	526	4	1 019.12	1.92
4. Klep	321	308	13	999.71	3.11
5. Haa	604	601	3	1 279.54	2.12
6. Ogne	149	147	2	252.40	1.69
7. Gjesdal	170	167	3	395.67	2.33
8. Time	473	465	8	986.39	2.09
9. Bjerkreim	307	307	-	752.81	2.45
10. Helleland	263	261	2	487.10	1.85
11. Egersund	620	616	4	649.62	1.05
12. Sogndal	561	531	30	797.39	1.42
13. Heskestad	223	221	2	333.30	1.49
14. Lund	269	264	5	395.86	1.47
Tilsammen	6 153	6 042	111	11 105.21	1.80
Ryfylke Fogderi.					
15. Strand	319	315	4	566.88	1.78
16. Høle	153	152	1	225.19	1.47
17. Fossan	280	279	1	441.43	1.58
18. Aardal	139	138	1	391.39	2.82
19. Hjelmeland	207	205	2	588.51	2.84
20. Fister	84	82	2	331.90	3.95
21. Rennesø	121	118	3	483.06	3.91
22. Mosterø	118	114	4	423.95	3.68
23. Finnø	205	200	5	635.30	3.10
24. Jelse	266	257	9	611.14	2.30
25. Sand	147	140	7	365.68	2.49
26. Saude	288	286	2	352.42	1.22
27. Suldal	224	220	4	469.43	2.10
28. Vikedal	330	319	11	743.57	2.25
29. Nerstrand	173	171	2	562.27	3.25
30. Sjernerø	84	84	-	296.58	3.53
31. Bokn	150	150	-	222.47	1.48
32. Tysvær	226	222	4	408.07	1.81
33. Skjold	374	369	5	1 058.23	2.83
34. Skudenes	654	631	23	966.02	1.48
35. Torvestad	261	254	7	537.05	2.06
36. Skaare	332	324	8	498.82	1.50
37. Avaldsnes	553	536	17	996.29	1.80
Tilsammen	5 688	5 566	122	12 175.65	2.14

I Jæderen og Dalene Fogderi er Brugenes Antal i Femaaret forøget fra 5 395 til 6 153, altsaa med tilsammen 758, svarende til ca. 14 %. Den største Forøgelse falder paa Time og Helleland (28), Haa (26) og Høiland (22 %). Den mindste Forøgelse falder paa Klep, der endog opgives at have nogle Brug mindre end i 1885, og Ogne (3), Lund (5) og Egersund (6 %).

I Ryfylke Fogderi er Brugenes Antal i Femaaret forøget fra 5 270 til 5 688 eller med 418, hvilket udgjør 8 %. Den største Forøgelse falder her paa Herrederne Saude (24), Strand (16), Bokn (15), Skaare (14) og Avaldsnes (13 %); den mindste paa Finnø (2), Høle, Fossan, Aardal og Sand (4), Jelse og Tysvær (5 %). I Hjelmeland, Nerstrand og Sjernerø skal Antallet være gaaet lidt tilbage.

For hele Amtet udgjør Forøgelsen af Brugenes Antal saaledes ialt 1 176, svarende til 11 %. Denne Forøgelse er adskilligt større end i det foregaaende Femaar, da Tilvæksten udgjorde 509, og noget større end i det næstforegaaende, der udviste en Forøgelse af 949 Brug.

Oprydningen af Nyland er gaaet jevnt, men langsomt fremad. De senere Aars høie Arbeidspriser med Vanskelighed ved idetheletaget at kunne opdrive Arbeidsfolk har formentlig her øvet megen Indflydelse. Efter de modtagne Opgaver tillægges Nylandsrydningen:

	I Jæderen og Dalene:	I Ryfylke:	I hele Amtet:
megen Betydning	i 4 Herreder,	i 2 Herreder,	i 6 Herreder,
nogen Betydning	- 6 —	- 14 —	- 20 —
liden Betydning	- 4 —	- 4 —	- 8 —
ingen Betydning	- 0 —	- 3 —	- 3 —

For de inden Amtet sædvanlig dyrkede Sædarter skal efter Lensmændenes Opgaver den gjennemsnitlige Mængde for Udsæd og Avl for 10 Ar (1 Maal) være følgende:

Sædarter.	Jæderen og Dalene.			Ryfylke.			Hele Amtet.		
	Udsæd.	Avl.	Fold.	Udsæd.	Avl.	Fold.	Udsæd.	Avl.	Fold.
Hvede	20.0 l.	206 l.	10.3	-	-	-	20.0 l.	206 l.	10.3
Rug	26.5 -	255 -	9.6	18.7 l.	247 l.	13.2	24.7 -	253 -	10.2
Byg	37.1 -	394 -	10.5	34.7 -	362 -	10.6	35.7 -	375 -	10.6
Blandkorn . .	50.0 -	370 -	7.5	48.7 -	344 -	7.2	49.1 -	353 -	7.3
Havre	59.7 -	459 -	7.7	62.2 -	414 -	6.7	61.2 -	432 -	7.1
Poteter . . .	276.6 -	2 623 -	9.5	310.0 -	2 082 -	7.1	297.3 -	2 287 -	7.7
Græsfrø . . .	4.0 kg.	-	-	3.1 kg.	-	-	3.5 kg.	-	-
Hø (dyrket) .	-	431 kg.	-	-	534 kg.	-	-	494 kg.	-

Erter dyrkes ikke i Amtsdistriktet. Græsfrøavling spiller ingen stor Rolle. Kun i 6 Herreder tillægges den nogen, i 13 ringe og i 18 ingen Betydning. Det er næsten udelukkende Timothei, der dyrkes som Frø. Af Kornsorterne er Hvede kun fra 1 Herred (Time) opgivet som dyrket og har idetheletaget ingen nævneværdig Betydning. Rug opgives som dyrket i samt-

lige Herreder i Jæderen og Dalene med Undtagelse af Helleland, Heskestad, Sogndal og Lund. Derimod dyrkes Rug kun i 3 af Ryfylkes Herreder, nemlig Vikedal, Skudenes og Avaldsnes. Den Rolle, Rugdyrkningen spiller, er i det Hele temmelig ubetydelig. Byg dyrkes i større eller mindre Udstrækning i Amtets samtlige Herreder med Undtagelse af Skjold og Saude. Blandkorn opgives kun i 6 Herreder som dyrket, nemlig i Hetland, Heskestad, Hjelmeland, Fister, Suldal og Avaldsnes. Havre og Potetes dyrkes i alle Herreder og udgjør Amtets væsentligste Sædarter. Turnips dyrkes kun spredt hist og her omkring, især i de Jæderske Herreder, men er ikke naaet frem til at spille nogen betydningsfuldere Rolle i Landbrugets Økonomi. Dyrkningen er maaske noget udvidet i Femaaret.

Havedyrkningen synes i de seneste Aar at have tildraget sig forøget Interesse. Der indkommer for hvert Aar stadig større Mængder af Grønsager og Blomster til Salg i Byerne, især til Stavanger, hvor Omsætningen udover Høsten nu er ikke saa ubetydelig.

Damptærskemaskiner have ikke fundet Indgang i Amtet. Derimod er Antallet af mindre Tærskemaskiner for Heste-, Vand- og Vindkraft stadig forøget. Det samme er Tilfældet med Kornrensemaskiner, Hakkelsemaskiner, Slaamaskiner og Hesteriver ligesom ogsaa Torvæltemaskiner have faaet nogen Udbredelse.

Af de aarlige Høstberetninger hidsættes:

„1886. Høsten blev i Kvantitet som et Middelsaar, dyrkede Enge helst over, mens udyrkede Enge og Udslaatter heller stod under. Kvaliteten blev mere end almindelig daarlig paa Grund af det usædvanlig udholdende Regn under Indhøstningen. Kornavlingen maa betegnes som et Middelsaar. Paa Grund af den kolde og fugtige Sommer faldt Modningen sent, saa at Kornet paa høitliggende og sene Gaarde maatte skjæres temmelig grønt. Avlingen kom dog godt i Hus. Potetesavlingen ansloges til et Middelsaar. Tørraaddenhed har optraadt i større Udstrækning, end i det sidste halve Snes Aar har været Tilfældet, især paa Karmøen, ved Haugesund, indre Ryfylke og i nogle Herreder paa Jæderen. Af Turnips var Avlingen god. Frugtavlen gav næsten intet, medens Bæravlen gav et middels Udbytte.

1887. Høavlen gav over et Middelsaars Udbytte, uagtet det vedvarende Tørveir udover Forsommeren, i flere Herreder endog det største Udbytte i Mands Minde. Kvaliteten blev ogsaa usædvanlig god, da Bjergningsveiret var gunstigt. Kornavlingen blev ogsaa noget bedre end et Middelsaar; Indbjergningen blev tildels mindre heldig paa Grund af ustadigt Veir. Halmmængden blev liden, men af god Beskaffenhed. Potetesavlen blev som i et godt Middelsaar. Potetessygdomme mindre end i forrige Aar. Turnipsavlen har givet et middels Udbytte; Frugtavlen har været særdeles rig, hvilket ogsaa har været Tilfældet med dyrkede og vilde Bærsorter. Af Tyttebær blev adskilligt udført til England. Heiebeiterne have været særdeles gode. Aaringen har i det Hele været over et Middelsaar, men de lave Produktpriser afsvække i høi Grad Virkningen af det gode Aar.

1888. Høavlingen har været som i et Middelsaar, Ryfylke fordetmeste noget under; Kvaliteten har været middels. Kornavlingen blev over hele Amtet under et Middelsaar. Kornet blev ujevnt modent og maatte tildels skjæres grønt; Veiret

ikke gunstigt, hvorfor Kvaliteten blev mindre god. Potetesavlingen blev adskilligt under et Middelsaar i Jæderen og Dalene, men gjennemgaaende god i Ryfylke; Potetessygdommen har kun vist sig i ubetydelig Grad. Turnipsavlingen maa ansættes til middels eller derover. Frugtavlen gav et meget tarveligt Udbytte.

1889. Udbyttet af Hø og Korn er gjennemgaaende blevet knapt over det hele Amtsdistrikt, dog er nok Udbyttet blevet bedre, end det saa ud til, idet Veiret udover Høsten har været heldigt. Indbjergningen foregik idetheletaget under gunstige Omstændigheder. Da der har været rig Anledning til at afsætte levende Dyr til forholdsvis gode Priser til England, tør det antages, at man i høiere Grad end sædvanlig har reguleret Besætningernes Størrelse for Vinteren efter Fodermængden. Potetesavlen har været mere end almindelig god, og om Raaddenhed er intet hørt.

1890. Høhøsten har over det hele Amt givet et mere end almindelig godt Udbytte. Fra nogle faa Herreder klages over Skade paa Grund af mindre godt Indhøstningsveir. Kornhøsten har, hvad Kvantiteten angaar, i Jæderen og Dalenes Fogderi været som et Middelsaar; i Ryfylke har Byghøsten været god, medens den langt betydningsfuldere Havrehøst har været under, tildels endog meget under et Middelsaar. Kornet har tildels ogsaa taget Skade paa Grund af regnfuldt Indhøstningsveir. Poteteshøsten har i de fleste Herreder været under et Middelsaar og i intet Herred naaet over et saadant. Fra nogle Herreder klages over Tørraaddenhed."

Kvægavlen har neppe undergaaet nogen væsentlig Forandring i Femaaret. Spørgsmaalet om Krydsning med fremmede Racer eller Renavl af hjemlig Race er fremdeles et uløst Spørgsmaal. Nogen ny Indførsel af fremmed Blod vides dog ikke at have fundet Sted, naar undtages lidt telemarksk Driftskvæg, der vel neppe har kunnet henregnes til det udsøgte Slags. De aarlig afholdte Kvægskuer antages at have virket til, at man skjænker Kvægets Avl og Pleie stadig større Opmærksomhed. Resultaterne deraf ville dog først lidt efter lidt kunne komme tilsyne.

Om Kreaturbestandens nuværende Antal foreligger ingen Oplysning, da Resultaterne af den Tælling, der afholdtes ved Femaarets Slutning, ikke er offentliggjort. Det er imidlertid sandsynligst, at Tællingen vil vise et uforholdsmæssig stort Antal Ungfæ, der er paasat i Femaarsperiodens sidste Aar til Erstatning for den Reduktion af Kvægbestanden, som blev nødvendig i 1889 paa Grund af Foderknapheden.

Brugen af Kraftfoder til Kreaturerne er i Tiltagende, især paa Jæderen, hvilket maaske for nogen Del kan forklare de stigende Tal for Melkeafkastningen, som især dette Fogderi opviser.

Behandlingen af Kvægavlsprodukterne antages ikke at være undergaaet nogen væsentlig Forandring i de Distrikter, hvor der ikke er oprettet Meierier. Koldtvands- eller Isbehandling af Melken har kun i ringe Udstrækning fundet Indpas i Amtsdistriktet. Derimod er i de sidste Aar nogle Haand-Skummemaskiner blevet tagne i Brug.

Ved Udgangen af 1885 havde Amtsdistriktet 7 Meierier i Virksomhed med en Omsætning af 2.7 Millioner Liter Melk om Aaret. Ved Udgangen af 1890 havdes 14 Meierier, der tilsammen omsatte 3.7 Millioner Liter. Af

Amtets beregnede aarlige Melkemængde, ca. 41 Millioner Liter, er saaledes i 1890 behandlet ved Meierierne tilsammen 9.2 % mod 6.7 % i 1885.

Den ved Meierierne opnaaede gjennemsnitlige Nettopris pr. behandlet Liter (Kilogram) nysilet Melk, der i Femaaret 1881—1885 var 10.17 Øre, har i sidste Femaar været 8.62 Øre; altsaa en Nedgang i Prisen af 1.55 Øre pr. Liter, svarende til ca. 15 %. Prisfaldet, der begyndte allerede i 1885, kulminerede i 1888, da Gjennemsnitsprisen var sunket til 8.16 Øre; i 1890 var Prisen atter steget til 8.99 Øre pr. Liter.

Af Meierier findes der 11 i Jæderen og Dalene Fogderi, nemlig i Lund (2), Heskestad, Sogndal, Haa (2), Time (2), Klep, Høiland og Stavanger. Ryfylke har 3 Meierier, i Haugesund, Avaldsnes og Skudenes.

Faareavlen har havt kjendelig Fremgang i Femaaret. Hertil har den livlige Eksport til England, særlig i 1889, da Udførselen androg til over 20 000 Faar, bidraget i væsentligt Mon. Ved Statens Foranstaltning indkjøbtes i 1888 fra Skotland en Del Cheviotfaar, der senere bortauktioneredes, og i 1890 oprettede Staten et Stamschæferi paa Hodne i Rennesø, hvilket ogsaa blev besat med Cheviotfaar, saa at Avlsdyr af denne for det engelske Marked velskikkede Race herefter vil være forholdsvis let tilgjængelig. Faareopdrætterne betale ikke saa sjelden 50 Kr. eller mere for et Væderlam af ren Cheviotrace. Det efter Femaarsperiodens Udløb udkomne Forbud mod Indførsel af levende Faar til England maa imidlertid befrygtes at ville medføre en Standsning i den raske Udvikling, der var begyndt i Amtets Faareavl.

Gjedeavlen staar antagelig paa samme Standpunkt som ved Afgivelsen af forrige Femaarsberetning. Der har været forsøgt lidt Udførsel af Mysost til Amerika, men noget stort Omfang har Forretningen ikke villet tage.

Svineavlen antages ogsaa at staa omtrent paa samme Standpunkt, som den i en Række af Aar har indtaget. Svinet spiller ingen væsentlig Rolle i Amtets Landøkonomi uden maaske i et Par Herreder i det nordlige Ryfylke.

Fjærkræavlen er ikke i Tilbagegang. Ægproduktionen er ikke saa ganske ubetydelig paa flere Steder inden Amtsdistriktet. Noget større Hønseri findes, saavidt vides, ikke.

Hesteavlen har havt Fremgang, især i de sidste Par Aar, da Priserne paa Ungheste have været noksaa antagelige. I 1889 solgtes adskillige Heste til England og Danmark. I de sidste Aar har 4 af Statens Stodhingste været udstationerede i Amtsdistriktet. Statens Hesteudstillinger have været afholdte i Stavanger i 1886, 1888 og 1890. Ved Landhusholdningsselskabets Midler have Hoppeskuer været holdte i Time og Kopervik 1889 og i Sogndal og Hjelmeland 1890.

De almindelige Salgspriser for Husdyr og for Melk og Smør samt den antagne aarlige Melkeafkastning pr. Ko vil fremgaa af omstaaende Tabel:

	Jæderen og Dalene.		Ryfylke.		Hele Amtet.		Stigning i Femaaret.
	1886—1891.	1881—1885.	1886—1891.	1881—1885.	1886—1891.	1881—1885.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	%
Arbeidsheste	206.1	148.0	221.1	160.9	215 5	155.7	38
Okser	78.9	64.3	91.7	64.0	86.9	64.1	36
Melkekjør	94.6	70 7	94.8	66.9	94.7	68.4	38
Ungfæ	57.1	39.8	50.4	35.2	53.1	37.1	43
Spædkalve	6.9	6.5	6 1	5.3	6.4	5 4	19
Faar	16 3	10.4	15 8	10.8	15.7	10.6	48
Gjeder	11.9	9.9	11.1	9.3	11.4	9 5	20
Svin (voksne) . . .	70.4	65.9	66.5	58.3	68.1	61.2	11
1 Kg. Smør	1.49	1.49	1.52	1.52	1.51	1.51	0
	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	Øre.	
1 Liter nysilet Melk .	8.7	9.0	9.7	9.4	9.3	9.2	1
Melkeafkastning pr. Ko:	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	
a. paa fremskredne Gaarde	1 529	1 342	1 354	1 271	1 422	1 300	9
b. paa almindelige Gaarde	1 045	949	931	956	974	953	2

Af ovenstaaende Tal, der er Gjennemsnittet efter Lensmændenes Opgaver for de enkelte Herreder, fremgaar, at Priserne paa alle Slags Husdyr er gaaet betydelig op i Femaaret, for Faarenes Vedkommende endog med 48 %, medens Priserne paa Melk og Smør have holdt sig uforandrede. Melkeafdrotten pr. Ko er noget forøget, især for de mere fremskredne Brugs Vedkommende. Med Hensyn til Melkeprisen gjælder det samme som i forrige Femaarsberetning paavist, at den antagelig er for høit ansat, særlig i Ryfylke, hvor Prisen er sat 1 Øre høiere end i Jæderen og Dalene.

Af Beretningen fra Herrederne fremgaar det, at Salg af levende Kreaturer i 25 Herreder har megen, i 11 nogen og i 1 liden Betydning. Salg af Melk har i 6 Herreder megen, i 9 nogen, i 18 liden og i 4 ingen Betydning. Salg af Smør opgives i 17 Herreder at have megen, i 14 nogen, i 4 liden og i 2 ingen Betydning. Salg af Ost i 1 Herred megen, i 6 nogen, i 23 liden og i 7 ingen Betydning. Endelig har Salg af Uld i 9 Herreder megen, i 18 nogen, i 9 liden og i 1 ingen Betydning.

Af Udstillinger har foruden forannævnte Hesteudstillinger været holdte:

Kvægudstillinger under Statens Administration i 1886, 87 og 88 fælles for Stavanger og Søndre Bergenhus Amter i Ølen i sidstnævnte Amt og i Aarene 1889 og 90 alene for Stavanger Amt i Stavanger og Haugesund; under Landhusholdningsselskabets Administration i Haugesund 1886, i Egersund 1888.

Landbrugs- og Industriudstillinger have været holdte under Landhusholdningsselskabets Bestyrelse i Haugesund 1886, i Egersund 1888 og i Stavanger 1890.

Af mere lokale Udstillinger med Understøttelse af Landhusholdningsselskabet have været holdte: Okseskue i Time 1886, Kvægudstilling (Storfæ og Faar) i Strand 1887 og Fjøsskue i Vikedal samme Aar.

Landbrugsskolens Virksomhed har været fortsat paa Tvedt i Nerstrand med 2aarige Kurser og fuldt Elevantal (12).

Amtsagronomposten blev, efterat Indehaveren havde opsagt sin Stilling, efter Beslutning af Amtsformandskabet indtil videre inddraget ved Udgangen af Aaret 1888.

Amtets Landhusholdningsselskabs Virksomhed har været fortsat uforandret.

Angaaende Foranstaltninger til Husdyravlens Fremme i Amtet i Femaarsperioden har Statsagronom Stenersen afgivet følgende Beretning:

„Hesteavlen.

De to gamle Stamhingste ere udmønstrede og i deres Sted indkjøbt Hingst „Erling Skjalgssøn“ og „Storegut“, der hele Tiden have været stationerede paa Jæderen og i Dalene. Senere er anskaffet Hingsterne „Hærdebred“ og „Storebingen“ stationerede paa Karmøen og i Hjelmeland. Med Bidrag af Landhusholdningsselskabet afholdes aarlige Hoppeskuer i de forskjellige Egne af Amtet. De med Bidrag af Staten afholdte Hesteudstillinger have regelmæssig været afholdte hvert andet Aar i Stavanger. Disse Foranstaltninger i Samvirken have havt en overmaade heldbringende Virkning paa Hesteavlen.

Dette vil bl. A. fremgaa af Bedømmelsen ved Udstillingen; medens man for endel Aar tilbage havde vanskelig nok ved at finde feilfri og præmieværdige Heste, og Størsteparten kasseredes paa Grund af daarlig Bygning og feilfulde Ben, opviste sidste Udstilling i Stavanger 1890 60 % præmierede Dyr, og det uagtet Bedømmelsen er betydelig strengere nu end før.

Kvægavlen.

Aar 1886 oprettedes med Stats- og Amtsbidrag en Fællesudstilling for Stavanger og Søndre Bergenhus Amter af Hornkvæg og Faar i Aalund. Efter 3 Aars Forløb ophævedes Fællesskabet, og Stavanger Amt fik sin egen Udstilling, der afholdes aarlig, afvekslende i Stavanger, Haugesund og Egersund. Disse Udstillinger have endnu virket i for kort Tid, til at man kan uddrage nogen positiv Slutning om deres Indflydelse.

Faareavlen.

I 1888 indkjøbtes for offentlig Regning 150 Cheviotfaar af begge Kjøn fra Skotland, hvoraf de fleste blev forauktionerede i Stavanger, Resten i Florø. Senere er oprettet Stamschæferiet paa Hodne, hvorfra Høsten 1891 solgtes af det første Kuld Lam 38 Væderlam, hvoraf dog de færreste kom til Stavanger Amt. Til de aarlige Udstillinger er indmeldt en betydelig Mængde Faar, der tildels udmærker sig ved god Bygning og rig Uldvækst.

I det Hele taget maa det siges, at Faareavlen er den Gren af Husdyravlen, der er i den raskeste Fremgang, hvortil, foruden den almindelige Interesse for den og de offentlige Foranstaltninger, vistnok de senere Aars fordelagtige Eksport til England har bidraget i væsentligt Mon.“

Med Hensyn til Udskiftningsvæsenet oplyses, at der i Femaarsperioden har i Amtet virket 4 Udskiftningsformænd, dels med, dels uden Assistenter. Fra Vaaren 1890 er Antallet af Udskiftningsformænd indskrænket til 3, hver med sin Assistent.

Angaaende Udskiftningsvæsenets Fremgang i Perioden har Udskiftningsformændene Juel og Berge velvillig tilstillet mig følgende Meddelelser vedkommende henholdsvis Jæderen og Dalenes og Ryfylke Fogderier:

I Jæderen og Dalene Fogderi er i Femaaret 1886—1890 idethele udført 49 Underudskiftningsforretninger, omfattende 404 Brug med Skyldmark 753.74. Af disse angik 29 Forretninger med 191 Brug baade Indmark og Udmark, 12 Forretninger med 102 Brug blot Indmark og 8 Forretninger med 111 Brug blot Udmark. Der er saaledes i dette Femaar ved 41 Forretninger udskiftet 293 Brugs Indmark med Skyldmark 535.66, og ved 37 Forretninger 302 Brugs Udmark med Skyldmark 516.93. Endvidere er afholdt 17 Overudskiftningsforretninger med 156 Brug og Skyldmark 267.97.

Fordelt paa Fogderiets enkelte Herreder falder dette Udskiftningsarbeide saaledes:

Herred.	Underudskiftningsforretninger.					Overudskiftningsforretninger.		
	Antal Forretninger.	Indmark.		Udmark.		Antal Forretninger.	Antal Brug.	Skyldmark.
		Antal Brug.	Skyldmark.	Antal Brug.	Skyldmark.			
Sogndal	10	48	96.97	59	125.59	5	26	54.32
Lund	1	-	-	6	29.93	-	-	-
Heskestad	4	12	31.18	10	25.74	2	6	16.82
Bjerkreim	1	5	14.15	-	-	-	-	-
Helleland	2	2	9.36	4	27.04	-	-	-
Egersund	12	136	133.36	136	133.36	4	57	46.91
Ogne	-	-	-	-	-	-	-	-
Haa.	9	66	182.83	9	22.22	5	39	108.89
Klep	3	11	40.79	3	23.00	-	-	-
Time	1	5	17.43	5	17.43	-	-	-
Gjesdal	-	-	-	-	-	-	-	-
Høiland	-	-	-	-	-	-	-	-
Haaland	3	-	-	60	91.74	1	28	41.03
Hetland	3	8	9.59	10	20.88	-	-	-
Tilsammen	49	293	535.66	302	516.93	17	156	267.97

I Ryfylke Fogderi falder Udskiftningsarbeidet, fordelt paa Fogderiets enkelte Herreder, saaledes:

Herred.	Underudskiftningsforretninger.					Overudskiftningsforretninger.		
	Antal Forretninger.	Indmark.		Udmark.		Antal Forretninger.	Antal Brug.	Skyldmark.
		Antal Brug.	Skyldmark.	Antal Brug.	Skyldmark.			
Aakre	-	-	-	-	-	2	53	93.45
Aardal.	4	6	20.00	10	33.16	-	-	-
Avaldsnes	5	43	104.59	47	95.19	1	14	14.64
Bokn	1	5	8.47	5	8.47	-	-	-
Finnø	5	18	80.71	22	96.58	4	15	63.63
Fister	2	5	17.07	8	22.11	-	-	-
Fossan	2	19	39.15	-	-	-	-	-
Hjelmeland	1	2	10.56	5	20.58	-	-	-
Høle	-	-	-	-	-	-	-	-
Jelse	1	-	-	3	11.26	2	7	15.71
Mosterø	1	6	17.92	6	17.92	1	6	17.92
Nerstrand	3	4	17.19	6	23.69	1	2	6.50
Rennesø	2	-	-	21	104.42	-	-	-

Herred.	Underudskiftningsforretninger.					Overudskiftningsforretninger.		
	Antal Forretninger.	Indmark.		Udmark.		Antal Forretninger.	Antal Brug.	Skyldmark.
		Antal Brug.	Skyldmark.	Antal Brug.	Skyldmark.			
Sand	1	-	-	2	2.96	1	2	2.96
Saude	4	8	12.34	27	42.08	-	-	-
Skaare	1	-	-	6	10.62	-	-	-
Skjold	1	2	13.70	2	13.70	1	2	13.70
Skudenes	3	14	19.26	112	196.23	3	59	97.39
Sjernerø	1	4	8.36	4	8.36	-	-	-
Strand	4	11	21.29	16	24.86	5	23	42.72
Suldal	2	6	19.40	2	5.22	1	4	14.18
Torvestad	1	14	28.01	-	-	1	14	28.01
Tysvær	2	10	21.41	8	13.39	-	-	-
Vass	1	2	6.28	2	6.28	-	-	-
Vikedal	2	2	2.64	8	12.37	-	-	-
Tilsammen	50	181	468.35	322	769.45	23	201	410.81

Efter de Opgaver, jeg har havt Anledning til at erhverve fra de forskjellige Herreder i Fogderiet saavel over hvad der er udskiftet, siden Udskiftningsloven af 12te Oktober 1857 udkom, som hvormeget der endnu formenes at være igjen, maa jeg antage, at omkring $^3/_5$ af det Fællesskab, der forekom i 1858, nu er ophævet og at altsaa endnu omkring $^2/_5$ staar igjen.

Det sidstforløbne Femaar synes at have stadfæstet den tidligere gjorte Iagttagelse, at Ophævelsen af Fællesskabet i Jord og Skov viser sig som det mest effektive Middel til at ophjælpe Jordbruget, og har formentlig virket mere i den Retning alene end alle de øvrige dertilsigtende Foranstaltninger tilsammen. Jordbruget i omhandlede Distrikt har i Femaarets Løb gaaet ikke ubetydelig fremad, om end de høie Arbeidspriser særligt i de seneste Aar har trykket og fremdeles haardt trykker Landmanden.

I denne Forbindelse skal jeg ikke undlade at berøre et Par Grene af Landbonæringen, der synes at ligge særligt nede i Ryfylke, nemlig Meierivæsenet og Havedyrkningen. Fortiden findes i dette Fogderi kun 3 Meierier (Haugesund, Visnes og Skudenes), endskjønt Forholdene paa mange Steder synes at maatte være gunstige for Meieridrift. Som Steder, der antagelig vilde egne sig godt for Meierier, skal jeg særlig paapege: Kopervik, Aakre, Rennesø, Finnø, Aardal, Vass og Saude. Jordbrugets Fremtid beror efter min Formening for en stor Del paa Udviklingen af Meierivæsenet. Havevæsenet er ogsaa en i dette Distrikt hidtil vanskjøttet Næringsgren, som vil kunne oparbeides til en ikke uvæsentlig Indtægtskilde for Landmanden.

3. Skovvæsenet.

Angaaende Skovforholdene i Femaarsperioden tillader jeg mig at hidsætte følgende Beretning fra Forstmester Gløersen:

„Kun en mindre Del af Stavanger Amt ligger høiere end Skovgrændsen, medens Lavlandsstrækningerne ere forholdsvis betydelige til paa Vestlandet at være. Da Amtets Jordoverflade i det Store taget skraaner fra Øst nedad mod Vest, ligger Lavlandet i det Væsentlige nærmest den vestlige Kyst og Fjeldpartierne nærmest Amtets Østgrændse. I Brochs Aarbog antages kun $22^1/_2$ % af det samlede Fladeindhold at ligge paa 627 m. (2000 Fod) og derover, medens hele $77^1/_2$ % angives at ligge under 627 m. og 62 % endog under 314 m. (1 000 Fod) o. H.

Skovgrændsen ligger vistnok f. T. saa lavt i Stavanger Amt, at kun en forsvindende Brøkdel af Skoven vokser paa større Høide end 627 m., men desuagtet ligger altsaa omtrent $^4/_5$ af Amtets samlede Fladeindhold under denne Grændse. Da der endvidere findes meget store Vidder uopdyrket Jord, der baade i Henseende til Beliggenhed og Beskaffenhed ikke kunde anvendes fordelagtigere end som Skovland, skulde man have ventet, at Amtet havde været skovrigt. Dette har det ogsaa været i Fortiden, idet Skoven ikke alene har gaaet høiere tilfjelds end nu, men ogsaa overalt naaet den yderste Havkyst, fra hvilken den senere har fjernet sig, tildels endog meget langt.

De vigtigste Beviser for Skovenes ulige større Udbredelse i Fortiden danne de i næsten hver eneste Myr dels nær Overfladen, dels dybere i Myrmassen begravne Trælevninger samt de hist og her midt i ellers afskovede Strøg forekommende isolerede Skovflekker og Løvtrækrat, hvis Forekomst man ikke tilfredsstillende kan forklare sig uden ved at antage dem for de sidste forsvindende Rester af tidligere mere udbredte sammenhængende Skovstrækninger. Fortidsskovene maa antages at have bestaaet af de selvsamme Træarter, som fremdeles vokse i Amtet, og i deres Velmagtsperiode for en meget større Del end nu af Furutræer, hvoraf der i Myrene findes særdeles talrige Levninger — forholdsvis sjelden Stammer eller Rodvælter, men desto hyppigere Rødder med fuldt Rodnet i naturlig Stilling og med en kort Stubbe af almindelig Hugsthøide pegende ret i Veiret. Nu findes ikke længer selvsaaet (uplantet) Furu- eller anden Naaleskov i 17 af Amtets Herreder, medens der i nogle af disse vistnok gives Naaletræplantninger af ny Oprindelse. I flere af de Herreder, der endnu har Naaleskov, er den selvsaaede Naaletræmængde saa ubetydelig (lige ned til 50 à 100 spredtstaaende Furutræer ialt), at den kun med Nød og neppe kan benævnes Skov.

Iøvrigt er det, selv i Amtets f. T. allernøgneste Landskaber saasom Karmøen og Jæderen ikke saa overvættes længe, siden de sidste Naaletrærester — endog Tømmertræer af Furu — endnu fandtes. Paa Gaarden Syre ved Skudeneshavn nedreves for omtrent 30 Aar siden 2 Huse, hvis Furutømmer paastaaes hugget i en Myr udenfor Gaardens Bøgjærde, og der staar fremdeles paa Syre et, i Skudeneshavn et, paa Odland et og paa Pladsen Lilledal under Falnes Præstegaard ligeledes et Hus bygget af Tømmer vokset paa Øen — til sidstnævnte Hus hugget i Djupedal ovenfor Hildesland; ogsaa paa Stangeland ved Kopervik fandtes indtil for et Snes Aar siden et saadant Hus (Thormod Torfæus's), hvis nedrevne Tømmer f. T. benyttes til Ladegulv paa Gaarden. I Kleps Herred paa Jæderen findes et gammelt Hus paa Gaarden Bore (altsaa lige ved Flyvesandsstriben langs Haastranden), hvis Furutømmer paastaaes at være hugget paa den Eiendommen tilliggende Kjønnemyr. Ligeledes voksede paa den saakaldte Skogsende, Gaarden Grude i samme Herred tilhørende, store Tømmerfuruer ialfald endnu for 150 Aar siden, og for vel 50 Aar siden saaes endnu Stubberne efter disse.

Den mere seiglivede Løvskov, der i sin Rodskydningsevne har et kraftigt Middel til Selvopholdelse, har holdt længere ud og indtog tildels Furuens gamle Plads efter dennes Fordrivelse. Intet Herred, der har den mindste Smule selvsaaet Naaleskov i Behold, savner ganske Løvskov. Hvor denne er sin Undergang nær, vise dens sidste Rester sig i Form af krybende Krat og levende Rødder, fornemmelig af Eg, Asp og Hassel, der hvert Aar skyde nye Skud, men ligesaa ofte afbides af Havnefæet.

Skovens Ødelæggelse saavel i Fjeldtrakterne som paa Lavlandet maa direkte eller indirekte regnes for Menneskeværk, udført lidt efter lidt gjennem Aarhundreder paa sædvanlig Maade ved Økse, Ild og Beitning med Havnefæ. Den ved Skovgrændsens Synkning nedad de grundtlændte Fjeldsider i Sæterregionen fremkomne Formindskelse af Skovarealet har langtfra ikke den Betydning som Afskov-

ningen paa det stærkt befolkede Lavland nærmere Kysten. Paa begge Steder har et for Skoven i forhuggen Tilstand mindre gunstigt, vindhaardt Klima virket skadelig paa Gjenvæksten. De afskovede Strækninger ere, forsaavidt de fremdeles ligge udyrkede, og dette er Tilfældet med Størstedelen, for det meste gaaede over til Lyngheier og for en ikke ringe Del til Myrsig og nøgen Fjeldgrund. Afskovningen fortsættes fremdeles og skrider i Almindelighed fremad paa en snigende Maade, der falder den mindre opmærksomme Iagttager lidet i Øinene, idet Skovene kun i sjeldneste Tilfælde nedhugges for Fode, men underkastes en gjennem Menneskealdre stadig gjentagen Udtynding, som Gjenvæksten ikke kan opveie eller erstatte, hvorefter de sidste Rester omsider fældes.

Hvad der for Tiden forekommer af Trævækst i Stavanger Amt, har Forstvæsenet efter omhyggelige og langvarige Undersøgelser udregnet for hvert Herred med den Nøiagtighed, som er mulig uden speciel Skovopmaaling og Kartering i fornøden Maalestok. Resultatet vil erfares af følgende Tabel, hvorved bemærkes, at Blandingsskoven er fordelt efter Skjøn.

Herreder.	Naaleskov.	Løvskov.	Sum af Skov.	Herreder.	Naaleskov.	Løvskov.	Sum af Skov.
	km²	km²	km²		km²	km²	km²
Jæderen og Dalene Fogderi.				Ryfylke Fogderi.			
Lund	7.41	32.13	39.54	Høle	5.64	14.95	20.59
Heskestad	0.02	3.94	3.96	Fossan	15.60	74.83	90.43
Sogndal	-	18.68	18.68	Strand	14.62	27.70	42.32
Helleland	-	7.20	7.20	Aardal	9.89	44.66	54.55
Bjerkreim	4.86	33.79	38.65	Hjelmeland	25.88	51.73	77.61
Egersunds Landdistr.	-	1.93	1.93	Fister	12.95	19.90	32.85
Ogne	-	-	-	Suldal	62.08	110.89	172.97
Haa	0.03	0.03	0.06	Sand	31.16	21.36	52.52
Time	0.84	4.00	4.84	Saude	14.38	45.07	59.45
Gjesdal	0.03	15.36	15.39	Jelse	54.08	38.86	92.94
Klep	0.03	0.03	0.06	Finnø	-	5.76	5.76
Høiland	0.63	5.82	6.45	Rennesø	-	0.28	0.28
Haaland	-	-	-	Mosterø	-	-	-
Hetland	2.96	5.96	8.92	Bokn	-	-	-
				Tysvær	8.26	3.26	11.52
Sum for Fogderiet	16.81	128.87	145.68	Vikedal	10.26	11.40	21.66
				Skjold	5.20	8.99	14.19
				Nerstrand	13.48	11.32	24.80
				Sjernerø	-	6.28	6.28
				Skudenes	-	-	-
				Avaldsnes	-	0.03	0.03
				Torvestad og Skaare	-	-	-
				Sum for Fogderiet	283.48	497.27	780.75
				Sum for hele Amtet	300.29	626.14	926.43

Amtets samlede Skovareal, der sees at være meget ulige fordelt og i Regelen saaledes, at det tiltager herredsvis, efterhaanden som man fjerner sig fra Havet, udgjør altsaa 926.43 km², hvori er indbefattet alt, hvad som findes af Træer paa Indmark saavel som i Udmark, plantet som selvsaaet, Intet undtaget. En stor Del af denne Trævækst forekommer imidlertid meget spredt, idet snart Terrænet og Jordbunden, snart Grundens Benyttelse til Slaat og Havnehage, snart Eiernes Brugsmaade hindrer en tæt Stilling. Fremdeles savnes ældre Træer og større

Dimensioner i paafaldende Grad i en stor Del af Amtets Skove. Disse have derfor et væsentlig ringere Masseindhold, end man skulde formode efter Arealets Størrelse. Vilde man tænke sig al den Skov og Trævækst, der forekommer i Stavanger Amt, sammentrængt til, hvad man almindelig kalder nogenledes velskjøttet Skov baade i Henseende til Tæthed og Aldersklassernes Fordeling, antages den hele Mængde at kunne rummes paa omtrent $^1/_3$ af ovennævnte Areal; heraf vilde Naaleskoven, der er stærkest angreben, indtage en knap Fjerdedel og Løvskoven Resten.

En stor Del af Stavanger Amt har en veirhaard Beliggenhed, der ikke er gunstig for Trævæksten; ligeledes er Skovbunden ikke sjelden myrlændt og svampet samt opefter Fjeldsiderne i Regelen grundlændt. En stor Del af den bedste Skovbund er allerede afskovet. Hvor Jordbunden er velskikket, og der gives Ly mod Vinden, er Væksten, endog nær Kysten, ikke daarlig og maa hist og her i de indre Fjorddistrikter og Dale endog kaldes god; imidlertid naar den gjennemsnitlig for hele Amtet ikke op i, hvad man pleier at kalde middels.

Af alle Land-Amter i Norge har Stavanger Amt det mindste Skovareal; ogsaa i Henseende til, hvor meget Skovland der kommer paa hver Indvaaner, staar det lavest. De Talstørrelser, man har seet opgivne for Amtets Forbrug af Trævirke, ere for omstridte til at kunne benyttes her. Men ad forskjellige Veie kommer man til det Resultat, at den aarlige Tilvækst i Amtets Skove kan dække omtrent 90 % af Landdistriktets yderst tarvelige Forbrug, derimod Intet af Byernes. Underskuddet er i ethvert Fald betydeligt, og dækkes dels ved, at der i Amtets egne Skove og fornemmelig i Naaleskovene hugges stærkere, end disse i sin reducerede Tilstand kunne taale, og dels ved Indførsel fra andre Kanter, især af skaaren Last. Fra Bergens Stift indføres ganske lidet, fra Trondhjems Stift mere, men den ulige betydeligste Indførsel kommer fra de østenfor liggende Amter. Ogsaa fra Udlandet indføres lidt Trævirke, nemlig især Skibsmaterialier, Pilebaand, Kurvkviste og Bøgestav til Tønder. Anden Udførsel af Trævirke fra Amtet end Tønder med tilhørende Hasselbaand som Emballage om Fiskevarer kan ikke siges at finde Sted. Den Ubetydelighed skaarne Bord, som især danske Fartøier undertiden medtage paa Hjemreisen til Udfyldning af Lasten, er i Regelen tidligere indført fra Østlandet.

I intet Amt i Landet hersker der saa stor Sparsommelighed med Trævirke som i Stavanger Amt. Især i dettes afskovede Landdistrikter er Forbruget saa indskrænket, at de ikke var ønskeligt, om Sparsommeligheden dreves videre. Henved Halvparten af Amtets Indvaanere bruger Torv som eneste eller hovedsageligt Brændsel. Paa brugbar Brændtorv hersker der kun undtagelsesvis Mangel i de skovfattige Egne. Bybefolkningen bruger adskillig Stenkul, men Landbefolkningen meget lidet. Selv i Herreder, hvor Skov findes, og Ved almindelig benyttes til Brændsel, er Vedforbruget meget moderat; tynde Topender, Grene og lignende til Andet udueligt Affald udnyttes gjerne hertil. De træslugende østen- og nordenfjelds hjemmehørende Skigarde anvendes ikke i Amtet. I de afskovede Egne danner Sten næsten det eneste Gjærdemateriale; Staaltraadgjærder og levende Hegn ere komne i Brug i det Sidste, men have endnu ingen synderlig Udbredelse. I Skovtrakterne benyttes Gjærder, som da mest opføres af Buske og Grene, (Buskegar, Hafælgar) eller af Gjærdelægter og Stolper (Stanggar) i meget mindre Udstrækning end f. Ex. paa Jæderen, hvor Gjærdernes Mængde og Længde ere overmaade betydelig Ved Opførelse og Vedligeholdelse af Huse, hvoraf der i Amtets Landdistrikt gjennemsnitlig findes et mindre Antal paa Gaardene end i noget andet Amt, hersker en lignende Sparsommelighed. Især i de skovfattige Bygder, hvori omtrent Halvdelen af Landdistriktets Indvaanere have Bopæl, spares der meget betydelig paa Sortimenternes Førlighed og Godhed. Ogsaa i Skov-

trakterne samt i Byerne og Ladestederne nøier man sig i Almindelighed med paafaldende spæde Dimensioner.

Amtets uplantede Naaleskove dannes omtrent udelukkende af Furu, idet der af selvsaaet Gran kun findes 3 Exemplarer i Lund, 4 i Saude, et Snes i Sand og nogle Hundrede i Suldal Herred. I Løvskoven er Birken den ulige talrigste og dernæst Olderen. Med Undtagelse af Bøgen findes iøvrigt omtrent samtlige i Landet vildtvoksende Løvtræarter inden Amtets Grændser i vild Tilstand. Egen, der tidligere var meget mere udbredt, har været stærkt efterstræbt for Tømmerets og Barkens Skyld og er aftaget betydelig i Hyppighed; da den imidlertid har en stærk Rodskydningsevne, finder man endnu en Mængde krybende Egekrat endog i forøvrigt afskovede Trakter.

Amtets Skove eies næsten uden Undtagelse af de Gaarde, hvilke de tilligge. Almenninger findes ikke; det er en stor Sjeldenhed, at Skove tilhøre Udenbygdsboende. Staten eier ikke selvsaaet Skov i Amtet, og paa Grund af Bevilgningens Knaphed har heller Intet kunnet indkjøbes i Femaaret. Derimod ere nogle Embedsgaarde forsynede med Skov; disse Oplysningsvæsenets Fonds Skove ere omtrent 1 200 Hektarer af Udstrækning, deraf noget over 1 100 i Ryfylke og 86 i Jæderen og Dalene Fogderi. Til de tidligere af Forstvæsenet bestyrede er i Femaaret efter høiere Ordre føiet Nerstrands Præstegaardsskov.

Skovhugsten foregaar i Regelen i Maanederne November—Februar, især i Januar og Februar. Til Fældingen bruges næsten altid Økse, sjelden Sag. De sædvanlige Sortimenter, der hugges i Furuskoven, ere Sagtømmer — sædvanlig 8 Fod (2.5 m) langt —, Bygningstømmer — sædvanlig 15—16 Fod (omtr. 5 m.) langt — og den saakaldte Jæderlast — 15—30 Fod (4.7 à 9.4 m) lang med 5—6 à 7 Tommer (0.13—0.18 m.) Top — bestemt dels for Amtets skovløse Herreder, hvor man i Almindelighed bruger meget smækre Materialier, og dels til Opskjæring paa Cirkelsag til Tøndestav. I nogle Herreder, fornemmelig Lund, Jelse og Sand, foregaar en betydelig Tøndefabrikation som Husflid. Skibstømmer, der tidligere var meget efterspurgt og betaltes høit, har i de senere Aar været mindre afsætteligt, dog i den allersidste Tid lidt bedre. Løvskoven er af betydelig Vigtighed for Amtet. Den oparbeides først og fremst til Brændeved, hvortil fornemmelig bruges Birk, dennes Bark og Næver ere værdifulde Biprodukter; ligesaa Egebarken, hvoraf dog Produktionen ikke længer er betydelig; paa enkelte Steder i Amtet baade blandt Land- og Bybefolkningen drives en ikke ganske liden Industri — tildels fabrikmæssig — med Oparbeidelse af Møbler, Hjul, Rokke, Sneller m. V. Ikke ubetydeligt Trævirke medgaar til dette Brug og betales høit.

Sagbrugsvæsenet staar fremdeles paa et lavt Trin, og der findes intet Anlæg, der i Udstyr kan maale sig med Østlandets Udskibningssagbrug. Simple Cirkelsage til Skjæring af Tøndestav og tildels Bordmaterialier ere hyppige.

Trævirkets Fremførsel fra Skovene er i Regelen ikke lang, men hyppig meget besværlig paa Grund af Landets Beskaffenhed. Paa Sneføre, samt tilstrækkelig tilfrosne Myrer og Tjern kan man selv i de nordøstligste Herreder ikke gjøre Regning hver Vinter eller for længere Tid ad Gangen. Gode Skovveie ere yderst sjeldne Naar Trævirket slippes nedover Fjeldsiderne, kommer det ofte til Skade; værdifuldere Sortimenter maa derfor hyppig nedfires fra Afsats til Afsats med Touge. At benytte Transportstreng til at lade Trævirket løbe paa er endnu ikke synderlig i Brug. Det er væsentlig af Hensyn til Transportens Vanskelighed, at det grovere Tømmer, Sagtømmeret, skjæres saa kort som ovenfor omtalt.

Naar den 19 Kilometer lange Suldalslaagen undtages, ere Amtets Vasdrag kun lidet skikkede for Flødning. Flere have været forsøgte, men Brøitningens Vanskelighed og den betydelige Tabsprocent har fordyret Flødningen i den Grad, at man har opgivet den. Gjennem Sulsdalslaagen nedflødedes til Strandstedet Sand

3 250 Tylvter Tømmer i sidste Femaarsperiode eller gjennemsnitlig omtrent 650 Tylvter aarlig.

De lave Priser paa Trævirke, der herskede i forrige Femaarsperiode, vedvarede fremdeles i 1886 og 1887, men i 1888 sporedes ganske betragtelig Stigning, og siden har Priserne holdt sig gode paa alle Hovedsortimenter: Ved, Bygningsvirke og Tøndestav, ligesom overhovedet alt Trævirke, selv af mindste Slags, har vist sig afsætteligt og i Regelen med god Fordel.

Af Udhugstkontrakter, hvorved Skovstrækninger i Løbet af 2—10 Aar nedhugges til Kornstørs Tykkelse, vides flere at være afsluttede i Femaarsperioden.

Skovnøden har i mange af Amtets Herreder naaet den Høide, da man griber til Plantning af Skov, og det er alene vor utidsmæssige Lovgivning om Jords Fredning, der hindrer Skovanlæggene i at gjøre rivende Fremgang. Nu ødelægge Faareflokkene Skovanlæggene, medmindre disse omgives af smalefrie Gjærder, der fordyre Plantningerne saa meget, at de ikke svare Regning. Intet Sted, hvor Faareavlen saa ensidig begunstiges som paa vort Vestland under Lovgivningens Beskyttelse, vil Skovanlæg have nogen Fremtid for sig. Faareavl contra Skovanlæg er fremdeles et brændende Spørgsmaal, som har liden Udsigt til at løses for det første, og dog burde disse tvende Indtægtskilder eller Maader at bruge sin Eiendom paa kunne taale at drives ved Siden af hinanden. Nettoindtægten af Faareavlen er dog ikke saa overvættes betydelig, at det kan svare Regning for dens Skyld i al Fremtid at lade en saa stor Del af Amtets Fladeindhold henligge som Lyngheier og magre Faarebeiter. Stavanger Amt ligger unegtelig ogsaa meget fordelagtig til for alslags Trævareudførsel til Storbritannien, som da ogsaa fandt Sted fremdeles i forrige Aarhundrede, da der endnu var noget at udføre. Der klages over, at Amtets Landdistrikter gaa tilbage i Folketal; og som et Middel til at hindre dette tilraades at ophjælpe Agerbrug og Fædrift, men ophjælpes ikke samtidig Skovene, der i en særegen Grad bringe Hygge og Velvære, er man saa temmelig lige nær.

Som Følge af nævnte Mangel paa tilstrækkelig Lovbeskyttelse, tiltager Skovplantningen, skjønt meget betydeligere end i noget andet Amt, ikke med en Raskhed, der tilnærmelsesvis kan opveie det aarlige Tab af Skovareal, som fremkaldes ved den tiltagende Afskovning, hvilken sidste igjen ikke lader sig standse uden ved en Tvangslov.

Forstvæsenets Planteskole ved Sandnes, der mod Slutningen af Femaarsperioden erholdt en Udvidelse, har gjennemsnitlig aarlig solgt ½ Million Træplanter, hvoraf 6 à 7 Tiendedele forblev og udplantedes i Stavanger Amt. Planteskolen bærer sig nu som før uden Tilskud. De ulige største Skovanlæg i Amtet drives af Forstvæsenet selv for offentlig Regning. Forstvæsenets største Plantningsfelt paa Myklebustad og Espeland i Høiland Herred udvidedes i Femaarsperioden til omtrent det dobbelte, idet over 400 Hektarer tilkjøbtes af Høilands Præstegaards Udmark Paa dette og sit andet Felt i Høiland Herred (Vagle- og Skjævelandsheierne) har Forstvæsenet aarlig gjennemsnitlig tilplantet 60 Hektarer, hovedsagelig med almindelig indenlandsk Furu og Buskfuru, for en mindre Del med Granarter og Lærketræ. Der plantes almindelig 5000 Træer paa hver Hektar. Til Løvtræer ere de magre Lyngheier, hvorpaa Plantningen væsentlig foregaar, mindre skikkede. Paa den Avaldsnes Præstegaard tilhørende Bukkø i Karmsundet har Forstvæsenet plantet omtrent 90 000 Træer i Perioden. Træplantningsselskaberne paa Jæderen (Felt: Njaaheien i Time), i Egersund og i Haugesund vare fremdeles i Virksomhed ved Hjælp af offentligt Bidrag. Saadant nød ogsaa de ikke faa, men i Regelen smaa private Skovanlæg.

Sin Virksomhed med Dæmpning og tildels Træplantning paa Jæderens Flyvesande har Forstvæsenet fortsat ved Hjælp af offentligt Bidrag med heldigt Resultat

overalt, hvor der har været Anledning til at tage fat. Flyvesandene ere nemlig Privateiendom, der ikke kunne tages under Behandling, før samtlige Medeiere have indgaaet bindende Forening om Sandens Fredning for Beitning i et vist Antal Aar og forøvrigt paa Betingelser, der ere nødvendige til Øiemedets Opnaaelse.

Forstvæsenets Undervisning i Skovlære paa Amtets Landbrugsskole er bleven fortsat gjennem Femaarsperioden.

4. Fiskeri.

Værdiudbyttet af Kystfiskeriet er efter de officielle Opgaver for dette Amts Vedkommende anslaaet saaledes efter Priserne paa Fiskepladsene:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skrei	32 544	145 790	55 020	94 220	197 100
Fedsild	2 528	-	-	-	-
Brisling og anden Smaasild	2 980	28 470	21 892	82 670	63 113
Vaarsild	129 704	254 885	200 248	64 070	539 713
Makrel	144 173	76 547	154 275	49 988	82 866
Andre Fiskerier	6 520	13 635	50 465	53 838	20 522
Laks og Søørret	54 382	52 242	58 684	53 836	45 480
Hummer	112 577	120 754	137 105	110 711	95 133
Østers	2 487	5 500	1 700	2 000	2 320
	487 895	697 823	679 389	511 333	1 046 247

Vaarsilden sees i Femaarsperiodens fire første Fiskeperioder at have vist sig i sidste Halvdel af December Maaned, i Aaret 1888 dog allerede i Slutningen af November. Fisket er som sædvanlig foregaaet paa Strækningen fra Kvitingsø til Grænsen mod Søndre Bergenhus Amt. De vigtigste Fiskepladse have, saaledes som formentlig ogsaa tidligere, været Strøget om Utsire, Røvær og Fæøen, samtlige i Torvestad Præstegjeld (Torvestad og Skaare Herreder).

Det opfiskede Kvantum er opgivet saaledes: 1886: 25 123 Hl, 1887: 193 050 Hl., 1888: 83 400 Hl., 1889: 24 250 Hl., 1890: 242 650 Hl.

Middelpriserne have stillet sig saaledes pr. Maal: 1886 Kr. 7.63, 1887 Kr. 1.87, 1888: Kr. 3.61, 1889: Kr. 3.80, 1890: Kr. 2.87.

Silden er blevet dels saltet, dels røget, dels nedlagt i Borsyre. Den sidste Behandlingsmaade, til hvilken der, som af Opsynschefen i 1887 bemærket, ved Begyndelsen af Femaarsperioden knyttedes store Forventninger, har nok ikke opfyldt disse, idet Sild behandlet med Borsyre ikke skal nyde Anseelse i Udlandet.

De øvrige Fiskerier ere væsentlig foregaaede paa følgende Steder:

Skreifiske ved Haaland og Skudenes, tildels ogsaa ved Avaldsnes, Torvestad og Skaare.
Makrelfiske ved Sogndal, Egersund, Ogne, Skudenes, Torvestad og Skaare.
Hummerfiske i de fleste til Søen stødende Herreder.
Østersfiske i Strand, Høle og Fossan.
Laks- og Sørretfiske i de fleste til Søen stødende Herreder, fornemmelig i Sogndal, Egersund, Ogne, Haa, Klep, Skudenes, Torvestad, Skaare og Vikedal.

Med Hensyn til Østersfisket skal jeg særlig oplyse, at et i Aaret 1878 stiftet Interessentskab til Østersudklækning i Ostravig i Sogndal fremdeles fortsætter sin Virksomhed.

Da Ostravigtjernet er for lidet til at kunne lade Østersen udvokse der, saa føres Yngelen tidlig paa Forsommeren over til Øen Idsal i Strand Herred i Ryfylke og udlægges paa en Banke paa Sydsiden af denne Ø for der at udvokse. I de sidste fem Aar skal der være overført ca. 400 000 Stykker Østersyngel til Idsal, men der er truffet forskjellige Uheld, hvorved Yngelen er gaaet tilgrunde, og det skal kun have været en mindre Del af den saaledes overførte Yngel, der har staaet sig.

Et andet Kompani, bestaaende af Mænd dels fra Stavanger, dels fra Bergen, udlægger Østersyngel ved Øen Idsø ligeledes i Strands Herred. Denne Yngel er imidlertid udklækket i Espevig i Tysnes Herred i Søndre Bergenhus Amt, hvorfra foruden til Idsø ogsaa bliver overført Yngel til Banker, beliggende inden Søndre Bergenhus Amt. Efter hvad jeg har hørt, skulle de Østers, hvormed dette Interessentskab beskjæftiger sig, være af en haardførere Sort og derfor mindre udsat for at gaa til Grunde end den i Ostravigtjernet.

Af Ferskvandsfisket er det kun Laksefisket, der er af nogen større Betydning. Udbyttet af Elvelaksefisket er mig for Femaaret opgivet saaledes:

Fogderi.	Kilogram.					Kroner.				
	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Jæderen og Dalene	25 700	22 665	22 000	21 208	9 803	26 600	25 222	24 500	23 713	11 365
Ryfylke	17 896	16 430	24 592	21 917	16 008	20 249	19 600	31 409	27 195	21 010
Tilsammen	43 596	39 095	46 592	43 125	25 811	46 849	44 822	55 909	50 908	32 375

For nedenanførte Elve er Udbyttet opgivet saaledes:

Elve.	Kilogram.				
	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Sogndalselven	4 393	967	1 220	607	737
Egersundselven	70	75	93	-	248
Tengselven[1])	4 027	3 290	1 900	1 230	1 840
Ogneelven[2])	1 360	726	400	150	2 000
Haaelven[3])	5 000	4 900	3 450	1 980	3 800
Figgenelven[4])	7 527	8 534	4 800	4 100	10 400
Dirdalselven[5])	120	100	66	-	60
Frafjordelven[6])	300	280	-	-	334
Mæleelven[5])	285	500	134	-	62
Aardalselven	150	200	290	150	160
Suldalselven	2 035	2 532	1 850	1 214	1 627
Søvdeelvene	222	180	240	157	80
Tilsammen	25 489	22 084	14 443	9 588	21 348
Værdi Kr.	26 495	24 700	15 475	10 762	22 396

I Sireaaen, der danner Grænsen mellem Stavanger Amt og Lister og Mandals Amt, findes, efterat det nye Udklækningshus siden Aaret 1886 er blevet taget i Brug, det største Lakseudklækningsapparat i hele Landet. Efter Meddelelse fra Fiskeri-Inspektør Landmark rummer det omkring 2 Millioner Lakserogn. Antallet af den i Aaen udklækkede Yngel er for Femaaret $18^{85}/_{86}$ —$18^{89}/_{90}$ opgivet til ialt 4 Millioner, deraf i $18^{86}/_{87}$ $1^{1}/_{2}$ Million.

Ved Suldalselven er foregaaet en mindre betydelig Udklækning.

I Aaret 1888 paabegyndtes en Laksetrappe i Fotlandsfossen i Tengs- eller Bjerkreimselven i Egersunds Herred, hvilken i det væsentlige blev fuldført i Aaret 1890, hvorefter Laks i stor Mængde skal have passeret Trappen og naaet til udstrakte og gode Gydepladse ovenfor Fossen. Elven er efter Anlægget af Trappen bortleiet til en Sportsfisker.

Laksetrappen i Fosfossen (eller Fotlandsfossen, som ogsaa denne Fos benævnes) i Haa- eller Foselven i Time Herred, hvortil Storthinget i 1886 bevilgede 300 Kr. paa Betingelse af, at mindst det dobbelte Beløb skulde tilveiebringes af Distriktet, er bleven staaende ufuldført, da det under Arbeidet viste sig, at Distriktsbidraget ikke som forudsat var i Orden.

---

[1]) Opgaven omfatter ogsaa Notfisket umiddelbart udenfor Launes Jernbanebro. Gaarden Fotlands Fiske, som i Aarene 1883—1887 indbragte gjennemsnitlig ca. 1 100 Kroner aarlig, har fra og med 1888 ikke været drevet paa Grund af Bortleie til Sportsfiske.

[2]) I 1888 var Elven fra Midten af August bortleiet til Sportsfiske.

[3]) Opgaven omfatter ogsaa Haavaags Notfiske i og umiddelbart udenfor Elvemundingen.

[4]) I Opgaven er indbefattet Notfisket umiddelbart udenfor Elvemundingen.

[5]) I 1889 er saagodtsom intet Fiske foregaaet, da Elvene var bortleiede til Sportsfiske.

[6]) I 1888 og 1889 er saagodtsom intet Fiske foregaaet, da Elven var bortleiet til Sportsfiske.

5. Bergværksdrift.

Visnes Kobberværk har i Femaaret fortsat sin Drift, men, efter hvad det har forlydt, med Underbalance og med Nedlæggelse for Øie. Arbeidsstyrken er opgivet til omkring 370 Mand. Denne Styrke er formentlig senere indskrænket.

I Saude har Prøvedriften paa Zink i Femaaret været fortsat med en Arbeidsstyrke af antagelig henimod et Snes Mand. Det har neppe endnu endelig vist sig, hvorvidt Driften, der foregaar for et engelsk Interessentskabs Regning, vil blive lønnende.

Paa Talgøen (Sjernerø Herred) er der drevet og drives formentlig fremdeles et Stenbrud (Marmor). Arbeidsstyrken skal være 6 à 8 Mand.

I Rennesø brydes en Del Heller.

Iøvrigt vides der ikke i Femaaret at være foregaaet nogen Bergværksdrift i Amtet.

I denne Forbindelse nævnes den saakaldte Kiselaurguhr (Diatoméjord), der skal findes i Vandene mellem Høiland og Høle (Svilandsvandet, Dybingen og Grundingen). Der dannede sig, saavidt vides, et Kompani til Udvinding af dette Produkt, men nogen egentlig Drift er endnu ikke erfaret at være sat igang. Det har været forhandlet om at give forannævnte Vande, der allerede tidligere have været Gjenstand for nogen Sænkning, en yderligere saadan, hvilket imidlertid — jeg ved ikke, af hvilken Grund — har mødt Indsigelse fra Kiselguhrkompaniets Side, men denne Hindring synes nu at ville bortfalde.

6. Industri.

I Amtets Landdistrikt findes følgende industrielle Anlæg:

	Egersund.	Fossan.	Gjesdal.	Haa.	Haaland	Hetland.	Høiland.	Hjelmeland.	Høle.	Lund.	Mosterø.	Sogndal.	Strand.	Time.	Torvestad.	Vass.	Vikedal.
Spinderi og Væveri . .	1	-	2	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-
Blækfabrik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Snelle- og Dreiefabrik .	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Rokke- og Kunstdreiefabr.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Potteri	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Teglværk	-	-	1	1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Dreieri og Snedkeri . .	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-
Vognhjulfabrik	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Benmølle	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Møllebrug	-	-	-	-	3	1	7	-	1	-	-	-	3	1	-	-	1
Barkemølle	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mekanisk Værksted . .	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jernvarefabrik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Træbundfabrik	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Silderøgeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Ølbryggeri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Skibsværft	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sagbrug	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Klemmefabrik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Tallet af dem, som de omhandlede Industrigrene skulle have sysselsat, angives omtrent saaledes:

Spinderier og Væverier	ca.	280
Teglværk og Potterier	ca.	190
Trævarefabriker (Stole-, Rokke-, Snelle-, Vognhjul-, Træskofabriker og desl.)	ca.	100
Møller (Korn-, Ben-, Barkemøller)		70
Jernfabriker		50
Bryggerier		25
Forøvrigt		20
Tilsammen		735

7. Binæringer.

Husfliden har i Femaaret formentlig holdt sig omtrent paa lignende Trin som tidligere. Der tilvirkes formentlig fremdeles en Del vævede og strikkede Sager til Salg, fornemmelig i Jæderen og Dalene og i Indre Ryfylke, men paa den anden Side kjøbes der formentlig ikke lidet fra Byerne, saavel af Beklædningsgjenstande som af hvad der forøvrigt benyttes. De forskjellige omkring i Amtet oprettede Spinde- og Væverier bidrage vel til, at Spinding og Vævning hjemme i Husene indskrænkes. Noget lignende kan antagelig bemærkes om Haandværksdriften, nemlig at den staar paa et nogenlunde uforandret Trin og at adskillige Haandværksartikler kjøbes fra Byerne. Fra Høiland og Gjesdal afhændes en Del Smedearbeide, fornemmelig Ljaaer. Fra Sand og Jelse afhændes en Del Bødkerarbeide.

Af Handelsmænd findes der vistnok i hvert Herred saa mange, som paa nogen Maade kunne soutinere. Det er mig ikke bekjendt, at der af nogen Handelsmand i Landdistiktet drives nogen større Forretning. Af nogle reisende Handelsmænd drives Omsætning af Heste, Kvæg og vel fornemmelig Faar og Uld, og denne Omsætning er vel tildels af større Vigtighed end de øvrige Handelsmænds. Handelsforeninger fandtes ikke i Amtets Landdistrikt ved Femaarsperiodens Udløb.

I Ryfylke har tidligere været adskilligt Skibsbyggeri, og ganske ophørt var det ikke i Femaaret, skjønt det, efterat Seil- og Træskibe ere trængte saa stærkt tilbage af Dampskibe, ikke er stort igjen deraf. Noget Baadbyggeri drives vel fremdeles.

Med Søfart er det fornemmelig Bybefokningen, der er sysselsat, men det er dog ogsaa adskillige af Landbefolkningen, der gaa i Handelsfarten. I en Del Herreder, fornemmelig paa Jæderen og Karmøen, drives der formentlig ogsaa nogen Rederivirksomhed, forsaavidt som der eies Parter i Fartøier, der dog i Almindelighed bestyres fra Byerne. Nogen større Betydning har dog Skibsrederi nu neppe for Landdistriktet. Den indenlandske Varebefordring med Jagter er formentlig nu i det Væsentlige indskrænket til enkelte Sorter tunge eller voluminøse Varer, saasom Sten, Sand, Bord, Bjælker o. desl. og vel ogsaa lidt Fiskevarer.

I Sand og Suldal har Reisetrafiken nogen økonomisk Betydning, idet den giver nogen Indtægt af Skyds og af Herbergering, jfr. dog hvad der under Vei- og Kommunikationsvæsen er bemærket med Hensyn til Indtægter af Skyds. Paa Strækningen fra Strandstedet Sand til Grænsen mod Røldal i Søndre Bergenhus er der opkommet flere ret gode Herbergersteder. I enkelte Bygder, fornemmelig Nerstrand og Saude i Ryfylke, haves nogen Indtægt af Byfolk, der leie Ophold der i Sommertiden.

Jagten er ikke af nogen større Betydning.

En Del Kystherreder have i Femaaret befattet sig med Brænding af Tangaske til Jodfabrikation. Indtægten deraf er af Lensmændene anslaaet til følgende gjennemsnitlige Beløb: i Egersunds Ladested og Landsogn med Ogne Herred 800 Kr. aarlig, i Haa Herred 10 000 Kr. aarlig, i Haaland Herred 250 Kr. aarlig og i Skudenes Ladested og Landsogn med Aakre Herred i Aaret 1890 5 500 Kr. aarlig.

I Aarene 1886—1890 var Tangbrændingen forbudt i Skudenes med Aakre.

Omhandlede Bedrift er forklaret at være i Tiltagende.

Fra andre Steder end de forannævnte ere ikke Indberetninger modtagne om Indtægt af Tangbrænding.

8. Vei- og Kommunikationsvæsen.

Længden af offentlige Veie var ved Femaarsperiodens Udgang omtrent følgende i de forskjellige Herreder:

	Hoved-vei.	Bygde-vei.	Ride-vei.		Hoved-vei.	Bygde-vei.	Ride-vei.
	Km.	Km.	Km.		Km.	Km.	Km.
Lund	14	33	48	Vass	7	25	-
Heskestad	26	15	-	Vikedal	13	17	-
Sogndal	26	26	23	Saude	-	13	-
Helleland	19	26	5	Sand	6	3	-
Bjerkreim	22	57	-	Suldal	26	21	18
Egersunds Landsogn	35	8	-	Jelse	-	10	-
Ogne	12	3	-	Hjelmeland	-	12	6
Haa	18	51	-	Fister	-	1	-
Klep	9	61	-	Aardal	-	-	4
Haaland	-	49	-	Strand	-	30	-
Hetland	14	13	-	Høle	-	28	-
Høiland	19	57	-	Fossan	14	-	-
Time	5	68	-	Tysvær	-	50	-
Gjesdal	17	40	-	Bokn	-	-	-
Skudenes Aakre	20	20	-	Nerstrand	-	17	-
				Sjernerø	-	-	-
Avaldsnes	19	19	-	Mosterø	-	-	-
Torvestad	5	9	-	Rennesø	-	-	-
Skaare	18	-	-	Finnø	-	-	-
Skjold	35	26	-		399	808	104

Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode blev Længderne opgivne saaledes: af Hovedveie 361 Km., af Bygdeveie 753 Km. og af Rideveie 164 Km.

Forhenværende Amtsingeniør, Oberstløitnant Sejersted, har leveret følgende Opgave over de Udvidelser, som det offentlige Veinet i Stavanger Amt har erholdt i Femaaret fra og med 1886 til og med 1890:

Herred.	Fra	Til	Længde i Meter.	Kostende. Kr.
	A. Hovedveie.			
Torvestad . .	fra Nordvaag	til Sørvaag paa Utsire[1]. . .	1 502	11 738.00
Skjold	- Yrke (Veiskillet)	til Sandvig	6 100	41 200.00
—	- Sandvig	til Espevig	2 820	18 460.00
Høle	- Birkelands Vand	til Plads Ryggen i Dirdal	4 114	21 932.00
Hetland . . .	- Bystykket	til Stavanger Bys Grænse . .	1 000	
Egersund . .	- Egersund	til Sogndals Grænse	15 000	
Sogndal . . .	- Grænsen mod Egersunds Landsogn	til den gamle Hovedvei ved Rægeland . .	10 000	210 041.14
		Sum af Hovedveie	40 536	
	B. Bygdeveie.			
Torvestad . .	fra Salhus	til Mokseim.	2 500	3 640.00[2]
Skjold	- Stokke	til Haraldstvedt	2 898	3 200.00[3]
—	- Om	til Omsskar	1 392	1 384.00[3]
—	- Kirketeig	til Tørrisdal	2 465	2 668.00[3]
—	- Stakland	til Romseland	2 824	3 010.00[3]
Vikedal . . .	- Søen ved Imsland	til Ølmedals Vand . .	5 020	3 842.00[4]
Saude	- Saudesøen	til Fløgstad	3 500	2 400.00[4]
Høgsfjord . .	- Høle	til Grænsen mod Hetland	11 728	7 984.00[4]
— . .	Bergsagel-Veien	. . . . .	3 250	3 000.00[5]
Høiland . . .	paa Hogstad—Horfve-Veien	. . . . .	1 000	342.00[4]
Hetland . . .	- Do.	Do.	2 060	2 606.00[4]
Bjerkreim . .	- Malmin—Espedalsveien	. . . . .	6 307	9 428.00[6]
— . .	- Ørsdals-Veien	. . . . .	3 933	2 565 00[6]
Lund	- Rusdals-Veien	. . . . .	2 321	2 732 00[6]
—	- Osen	til Gjede Bro	600	1 100.00[6]
—	- Egeveien	til Hellemarksstrand	1 030	1 919.00[6]
—	Fortsættelse af samme Vei	til Hellemark. .	1 100	800.00[7]
—	Kjørmo-Veien	. . . . .	1 660	830.00[7]
—	fra Handeland	til Østrem.	2 030	2 436.00[7]
		Sum af Bygdeveie	57 618	55 886.00

Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode var Længden opgivet saaledes:

	af Hovedveie	af Bygdeveie
	361 Km.	753 Km.
Lægges hertil de efter foranstaaende Opgaver tilkomne Veilængder ca.	41 —	58 —
udkommer	402 Km.	811 Km.

hvilket svarer ganske godt med foranstaaende Opgave over Længden af Veie i hvert af de forskjellige Herreder ved sidste Femaarsperiodes Udgang, hvori har fundet Afrunding Sted til nærmeste hele Kilometer.

[1]) Anlagt af Havneväsenet (Amtets Anmærkning: „er dog at regne til Bygdevei"). [2]) Kalkuleret, Veien bygget ved Pligtarbeide. [3]) Virkeligt Kostende, efter aflagte Regnskaber, Veiene bygget dels ved Pligtarbeide, dels ved Akkord. [4]) Kalkuleret, bygget dels ved Pligtarbeide, dels ved Akkord. [5]) Omtrentlig kalkuleret, Pligtarbeide. [6]) Kalkuleret. [7]) Omtrentlig Kalkule, alene bygget af de interesserede Opsiddere.

Med Hensyn til Udvidelsen af Bygdeveisnettet bemærkes, at de oparbeidede Bygdeveie her i Amtet, om end tildels nogenlunde gode, dog nok maa siges overhovedet at være temmelig tarvelige, hvortil Grunden vel fornemmelig er at søge i, at de for en stor Del ere oparbeidede ved Pligtarbeide uden nogen stadig fagmæssig Ledelse, hvilken man ikke har villet have eller bekoste. Fordringerne til nye Bygdeveie stilles nu stærkere, hvilket tør medføre, at det vil gaa langsommere med at faa saadanne oparbeidet, men at de, som man faar, ville blive bedre.

Paa flere Steder i Ryfylke Fogderi er der ogsaa liden Tilbøielighed til at overtage Bygdeveienes Vedligehold som en Kommunesag, idet paastaaes, at Vedligeholdet skal overtages eller tilfølge tidligere i Regelen uklare Overenskomster er overtaget af de i Veien nærmest Interesserede. Dette vækker Splid og er ikke skikket til at befordre et godt og regelmæssigt Vedligehold. Hvad derimod Amtets Hovedveie angaar, da vedligeholdes disse for Amtskommunens Regning fornemmelig ved Veivogtere og leiede Arbeidere og forøvrigt ved Entreprenører, og dette maa i det hele ansees for en for Veiene heldig Ordning.

Farten paa de Ryfylkske Fjorde og paa Skudeneshavn har været fortsat af Stavangerske Dampskibsselskabs Skibe samt af Dampskibet „Sandnes", hvilke Fartøier have sat Ryfylke i Forbindelse med Stavanger et Par Gange ugentlig og tildels oftere. De Ryfylkske Herreder, der ikke have været direkte berørte af denne Dampskibsfart, ere Skaare, Torvestad, Avaldsnes, Skjold og Suldal, Bokn og Tysvær. De tre førstnævnte Herreder, der forøvrigt nærmest søge Haugesund som sin Kjøbstad, have hyppig Forbindelse med Stavanger dels ved de mange Dampskibe, der befare Kysten, dels ved Skibe, der fare mellem Stavanger og Bergen m. fl. Skjold, der forøvrigt ogsaa mest søger Haugesund som sin Kjøbstad, er afspærret fra Dampskibsfart ved den saakaldte Skjoldsstrøm, der, efter at være noget bearbeidet, er farbar for Baade og Jægter, men ikke for Dampskibe. Suldal støder ikke til Søen, men paa Indsøen Suldalsvandet underholdes jævnlig Fart med et lidet Dampskib, „Suldal". Forøvrigt er der ingen Indsø-Dampskibsfart her i Amtet undtagen paa Lundevandet i Lund i Dalene, hvor der underholdes et lidet Dampskib, „Nøkken".

Paa Jernbanen mellem Stavanger og Egersund har, formentlig ligesom tidligere, været underholdt to Tog daglig frem og tilbage og derhos et Tog daglig frem og tilbage mellem Stavanger og Sandnes. Driftens Resultat har stillet sig saaledes:

	Antal Passagerer.	Gods.	Indtægt: af Passagerer.	af Gods.	forøvrigt.	tilsammen.	Udgift.	Drifts-Udbytte.
		Tons.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1886—1887 .	100 729	9 639	74 026	31 359	3 842	109 227	108 444	783
1887—1888 .	97 081	10 323	70 598	33 019	4 393	108 010	110 637	÷ 2 627
1888—1889 .	109 887	10 210	78 558	33 515	4 799	116 872	112 662	4 210
1889—1890 .	122 546	10 946	86 333	35 304	4 951	126 588	124 252	2 336
1890—1891 .	130 534	12 995	100 143	40 640	5 166	145 949	132 816	13 133

Det sees i Driftsaaret 1889—1890 at være befordret paa Jernbane i Tons: Af Kornvarer og Mel ca. 1 757, Mursten, Tagsten, Drænrør ca. 1 104, Trælast og Brænde 1 083, Gjødning 789, Sild og Fisk 501, Skjælsand 490 [1]), Ler 470 [1]), Poteter 382, Tangaske 363 [1]), Melk 355, Mursand 325 [1]), Hø, Halm 287, Salt 277, Kjød, Flesk 191, Kul, Cokes, Cinders 138, Smør, Ost 133, Jern, Staal og Arbeide deraf undtagen Spiger 120.

Af de øvrige befordrede Varer har antagelig intet Slags opgaaet til en saa høi Vægt som de foranførte. Af Brændevin paa Træ sees at være befordret omtrent 12 Tons og af Øl 31 Tons.

Da Befordring af Reisende fornemmelig foregaar ved Dampskibe og Jernbanen mellem Stavanger og Egersund, er der liden Benyttelse af Skydsstationerne. Det er kun i Strandstedet Sand, ved Osen og paa Nesflaten i Suldal, hvorfra der foregaar nogen betydeligere Skyds, nemlig i den saakaldte Turisttid, idet nævnte Stationer, der alle ere faste, ligge i Turiststrøget, der gaar fra Ryfylke over Røldal fornemmelig til Hardanger, men vel ogsaa over Haukeli til Telemarken. De Heste, som disse tre Skydsstationer pligte at holde, vilde være utilstrækkelige til at udføre Personbefordringen i Turisttiden, men dette mere end afhjælpes af Private, der spekulere i Reisendes Befordring. Jeg har havt Anledning til at lægge Mærke til, at der iallefald i Sand jævnlig møder frem langt flere Heste, end der er Reisende til at optage dem, og det er forekommet mig besynderligt, at Fremmøde med Heste kan findes lønnende, naar det jævnlig er forgjæves.

Med Postanstalter er Amtet vel forsynet. Foruden i dets Byer og Ladesteder er der en eller flere Postanstalter i ethvert Herred, maaske med Undtagelse af enkelte, der ere beliggende ved Byer.

Telegrafstationer have i Femaaret, foruden i Amtets Byer og Ladesteder, været underholdte ved Visnes Kobberværk i Avaldsnes samt i Vintertiden paa Røvær og Utsire i Torvestad; derhos Feltstationer under Fisketiden paa Kvitingsø i Mosterø og i Aakrehavn i Aakre. Videre er der Telegrafstationer paa følgende Jernbanestationer: Hinna (i Hetland), Klep, Time, Nærbø (i Haa) og Ogne. Paa Utsire er for Statens Regning underholdt Telefonstation i den Tid af Aaret, da Stedet ikke har havt Telegrafstation.

Det Stavangerske Telefonselskab underholder Telefonforbindelse med Havnen Tananger og med Malle (Teglværket og Eksercerpladsen) i Haaland. Videre med Sandnes, altsaa en Forbindelse mellem 2 Byer.

---

[1]) Vedkommer dog Driftsaaret 1890—1891.

9. Forskjelligt vedkommende den økonomiske Stilling.

Gjennemsnitsprisen paa Jordeiendomme i Amtet har efter den officielle Statistik udgjort pr. Skyldmark i 1886 Kr. 1 532, 1887 Kr. 1 581, 1888 Kr. 1 469, 1889 Kr. 1 473 og i 1890 Kr. 1 622.

Thinglagsvis stiller Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark sig saaledes:

i Rennesø	Kr. 2 245	i Egersund	Kr. 1 478
- Hetland	- 2 215	- Avaldsnes	- 1 467
- Finnø	- 2 074	- Jelse	- 1 440
- Klep	- 1 896	- Hjelmeland	- 1 437
- Høiland	- 1 829	- Tysvær	- 1 397
- Torvestad	- 1 761	- Haa	- 1 298
- Suldal	- 1 752	- Nerstrand	- 1 298
- Haaland	- 1 666	- Skudenes	- 1 265
- Høle	- 1 656	- Helleland med Bjerkreim	- 1 265
- Gjesdal	- 1 630	- Lund	- 1 138
- Vikedal	- 1 601	- Sogndal	- 1 077
- Time	- 1 563	- Aardal	- 1 050
- Sand	- 1 556	- Skjold	- 1 019
- Strand	- 1 524		

Efter Sorenskrivernes Opgaver er der i Femaaret thinglæst Panteheftelser for følgende Beløb:

I Dalene for	1 201 274 Kr.
- Jæderen for	2 906 011 -
- Karmsund og Hesby for	1 410 873 -
- Ryfylke for	1 143 303 -
	6 661 461 Kr.
- Femaaret 1881—1885 thinglæstes Panteheftelser for	6 725 935 -
altsaa mindre end i forrige Femaar	64 474 Kr.

I Femaaret er aflæst Panteheftelser:

I Dalene for	992 848 Kr.
- Jæderen for	1 805 490 -
- Karmsund og Hesby for	1 147 934 -
- Ryfylke for	679 959 -
	4 626 231 Kr.
- Femaaret 1881—1885 aflæstes	3 031 554 -
altsaa aflæst mere end i forrige Femaar	1 594 677 Kr.

Af Tvangsauktioner er i Femaaret afholdt:

I Dalene	90	for Beløb	93 720 Kr.
- Jæderen	109	- —	116 859 -
- Karmsund og Hesby	127	- —	100 809 -
- Ryfylke	147	- —	121 938 -
	473	for Beløb	433 326 Kr.

Det fremgaar ikke af Beretningen for forrige Femaar, hvorledes det i denne Henseende dengang stillede sig:

Efter de modtagne Opgaver er der i Femaaret af Lensmændene udpantet og eksekveret for følgende Beløb:

	1886. Kr.	1887. Kr.	1888. Kr.	1889. Kr.	1890. Kr.	1886—1890. Kr.
Jæderen og Dalene Fogderi . . .	63 147	57 754	51 399	44 301	36 697	253 298
Ryfylke Fogderi	70 565	61 405	50 952	44 556	38 953	266 431

Af Fogderne er efter deres Opgaver afholdt Eksekutioner for følgende Beløb:

	1886. Kr.	1887. Kr.	1888. Kr.	1889. Kr.	1890. Kr.	1886—1890. Kr.
Jæderen og Dalene Fogderi . . .	27 136	16 871	10 753	6 536	4 764	66 060
Ryfylke Fogderi	46 895	24 145	30 578	12 386	12 529	126 533

Som samlet Beløb af Eksekutioner og Udpantninger udkommer . . Kr. 712 322

Efter forrige Femaarsberetning udgjorde Beløbet 982 345 Kr, hvori dog ogsaa var indbefattet Eksekutioner og Udpantninger i Ladestederne. Som det vil bemærkes, har det i det sidste Femaar været en temmelig jævn og betydelig Nedgang i de her omhandlede Beløb, saaledes at Evnen til at klare for sig synes i Femaaret at have været i Stigende.

Udgiften til Fattigvæsenet har i Aarene 1885—1889 stillet sig saaledes (for Aaret 1890 foreligge, saavidt vides, endnu ikke officielle Opgaver derom):

Aaret 1885.		
I Jæderen og Dalene Fogderi	Kr. 72 040	
- Ryfylke Fogderi	- 92 935	
		Kr. 164 975
Aaret 1889.		
- Jæderen og Dalene Fogderi	Kr. 92 394	
- Ryfylke Fogderi	- 91 420	
		- 183 814

altsaa en Forøgelse i disse 4 Aar af omkring 19 000 Kr., der helt falder paa Jæderen og Dalene Fogderi, idet der i Ryfylke endog har været nogen Nedgang. Nogen særlig Grund til denne forholdsvis betydelige Stigning i Jæderen og Dalene ved jeg ikke at paapege.

Indskud i Sparebankerne og disses Formue stillede sig saaledes: I 1885 9 autoriserede Sparebanker med et Indskudsbeløb af 1 857 201 Kr. og en Formue af 163 340 Kr. og i 1890 11 autoriserede Sparebanker med henholdsvis 3 219 441 Kr. og 279 311 Kr.

Til Dækkelse af Amtskommunens Udgifter er udlignet paa Matrikulen for Aaret 1885—1886 Kr. 6.00 pr. Skylddaler, for de øvrige Aar Kr. 3.51 pr. Skyldmark aarlig og paa Herrederne Kr. 54 536.90 aarlig undtagen for Aaret 1889—1890, da det blev udlignet Kr. 54 503 85.

Udligningen til Amtskommunen har saaledes gjennem Femaaret været omtrent uforandret, nemlig:

paa Matrikulen ca.	Kr. 81 700	aarlig
- Herrederne ca.	- 54 500	—
	Kr. 136 200	aarlig

medens den har været noget høiere end i forrige Femaarsperiode, hvilket dog iallefald tildels er foranlediget ved Overgangen i Aaret 1884 til Udligning af en Del af Amtsskatten paa Herrederne. Da denne først forfaldt 30te Septbr. i paafølgende Aar (Skattelovens § 10), maatte der altsaa blive en Underbalance for Budgetaaret 1884—1885, der er dækket lidt efter lidt ved forhøiet Udligning.

De største Poster paa Amtskommunebudgettet har været Veivæsenet og Sindssyge. Der blev omtrentlig opført:

	1886. Kr.	1890. Kr.
Til Veivæsenet	45 000	56 000
- Sindssyge	30 000	34 000

Det bemærkes, at Amtets Hovedveie, som foran anført, vedligeholdes for Amtskommunens Regning.

Amtskommunens Gjæld udgjorde ved Femaarsperiodens Udløb:

Til Oplysningsvæsenets Fond	Kr. 36 000
Skyldigt Bidrag til Jæderbanen ca.	- 10 000

Herredernes antagne Formue udgjorde:

i Aaret 1886	ca. 43 000 000 Kr.
- — 1889	- 40 250 000 -

Herredernes antagne Indtægt udgjorde:

i Aaret 1886	ca. 7 000 000 Kr.
- — 1889	- 7 000 000 -

Deraf skatbar Indtægt:

i Aaret 1886	ca. 4 000 000 Kr.
- — 1889	- 3 700 000 -

At den skatbare Indtægt saaledes er faldt, grunder sig vel paa, at de skattefrie Beløb ere blevne forhøiede.

Herredsskatterne udgjorde:

i Aaret 1886:	Eiendomsskat	ca. 50 500 Kr.	
	paa Formue og Næring .	- 300 000 -	
			350 500 Kr.
i Aaret 1889:	Eiendomsskat	ca. 43 000 Kr.	
	paa Formue og Næring .	- 290 000 -	
			333 000 -
i Aaret 1890	udgjorde Herredsskatterne (efter Statistisk Aarbog) ca.		330 000 -

Herredskassernes væsentligste Udgifter have været:

	1886. Kr.	1889. Kr.	1890. Kr.
Til Fattigvæsenet	127 000	148 000	143 000
- Skolevæsenet	99 000	96 000	93 000
- Bygdeveie	11 500	28 000	-
- Kirkevæsen	11 000	12 000	-
- Renter	8 000	10 000	-

Herredernes Gjæld udgjorde:

ved Udgangen af Aaret 1886	. . . . .	ca. 170 000 Kr.
- — - — 1889	. . . . .	- 225 000 -
- — - — 1890	. . . . .	- 200 000 -

Efter de modtagne Opgaver har Aarslønnen gjennemsnitlig været:

for en Tjenestegut	Kr. 125.00
- - Tjenestepige	- 64.00

Den gjennemsnitlige Dagløn skal have stillet sig saaledes:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
For Husmand	1.69	1.13	1.13	0.64
- Dagarbeider	1.85	1.35	1.23	0.77
- Dagarbeiderske	1.13	0.86	0.62	0.44

Den gjennemsnitlige Dagløn stillede sig saaledes: for Tømmerhuggere Kr. 1.60, Tømmerkjørere med Hest Kr. 2.90, Tømmerkjørere uden Hest Kr. 1.45, Bergværksarbeidere Kr. 2.50, Teglværksarbeidere Kr. 2.30, Skibstømmermænd Kr. 2.50, Spinderiarbeidere Kr. 1.68, Spinderiarbeiderske Kr. 1.08, Væveriarbeidere Kr. 1.75, Væveriarbeidersker Kr. 1.20, Sagbrugsarbeidere Kr. 2.00, Tømmermænd Kr. 2.30, Pottemagere Kr. 1.70, Pottemagersker Kr. 1.10, Skomagere Kr. 2.25, Dreiere Kr. 2.00, Bødkere Kr. 1.60, Skræddere Kr. 1.80.

10. Nogle spredte Oplysninger.

Fra Fogderne er modtaget følgende Opgaver over Forsikringsindretninger i Amtets Landdistrikt ved Udgangen af Aaret 1890:

Hvor Indretningens Bestyrelse har sit Sæde.	Indretningens Benævnelse.	Naar traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 Decbr. 1890.		
			For Huse.	For Løsøre.	For Heste eller Kreaturer.
			Kr.	Kr.	Kr.
Helleland . .	Private Brandforsikrings-Indretning	1861	186 220		
Bjerkreim . .	— Do.	1858	315 850		
Egersund . .	— Do. (Landsognet)	1863	274 695		
Haa	— Do.	1857	655 570		
Time	— Do.	1856	426 620		
Hetland . . .	— Do.	1860	1 333 450		
Haa	Jæderens Brandassuranceforening	1885		282 240	
Gjesdal . . .	Afdeling af Do.	1858	321 005		
Høiland . . .	Do. Do.	1858	967 322		
Sogndal . . .	Kreaturforsikring	1873			20 545
Egersund . .	Svaheiens Kreaturforening	1877			8 100
Avaldsnes . .	Private Brandforsikrings-Indretning	1868	[1])774 755		

[1]) Heri ogsaa indbefattet for Løsøre.

Hvor Indretningens Bestyrelse har sit Sæde.	Indretningens Benævnelse.	Naar traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 Decbr. 1890.			
			For Huse.	For Løsøre.	For Heste eller Kreaturer.	For Skibe.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Torvestad . .	Brandforsikrings-Indretning . . .	1886	219 230	4 200		
Vikedal . . .	Imslands gjensidige Brandforening	1877	36 370			
Aardal	Private Brandforsikringsforening .	1875	113 720	120		
Høgsfjord (Fossan). .	— Do.	1863	686 180			
Finnø	— Do.	1860	421 640	18 470		
Rennesø . . .	— Do. (for Huse)	1852	535 560			
Do. . . .	Assuranceforening for Indbo og Løsøre	1879		123 500		
Skudenes . .	Brandforsikringsselskab	1884	293 660			
Bokn	Private Brandforsikrings-Indretning	1877	99 940			
Saude	Kreaturassuranceforening	1890			13 301	
Strand	Kvægassuranceforening	1888			27 725	
Skudenes . .	Kreaturforsikringsforening	1888			48 090	
Mosterø . . .	Assuranceforening for Skibe . . .	1878				127 050

Angaaende Skolevæsenet bemærkes, at foruden de almindelige Folkeskoler har der virket to Amtsskoler, en i hvert Fogderi, paa vekslende Steder. De have havt et 6 Maaneders Guttekursus og et 3 Maaneders Jentekursus.

Derhos har der været underholdt en Amtsjenteskole paa Gaarden Aasland i Time med et 9 Maaneders Kursus.

Søgningen til disse Skoler har været god.

Derhos har der været en høiere Folkeskole i Varhaug.

Saavidt vides, var der ved Femaarets Udgang 7 Dissentermenigheder i Amtet, nemlig 4 Methodistmenigheder, 1 evangelisk-luthersk Frimenighed, 1 fri apostolisk kristelig Menighed og Vennernes Samfund. Disse Menigheders Bestyrelser vare mest i Byerne, hvor de ogsaa havde Størsteparten af sine Medlemmer, der forøvrigt ikke vare meget talrige.

Angaaende Forandringer i den administrative og geistlige Inddeling oplyses:

Tilfølge kgl. Resolution af 26 Oktbr. 1889 er Vass Sogn af Skjold Prestegjæld gaaet over til eget Herred, hvilket dog først traadte i Kraft fra Begyndelsen af Aaret 1891. Iberegnet Vass Herred havde Amtet ved Femaarsperiodens Udgang 38 Herreder.

Tilfølge kgl. Resolution af 26 Novbr. 1887 er Kopervik Sogn (Ladestedet iberegnet) og Aakre Sogn udskilt henholdsvis fra Avaldsnes og Skudenes til et eget Præstegjeld.

Antallet af Jordemødre i Landdistriktet udgjorde ved Femaarets Udgang 36, og det er saaledes vel feilagtigt, naar det i forrige Femaarsberetning er angivet til 38.

Det erindres ikke i Femaaret forøvrigt at have fundet væsentligere Forandringer Sted i Amtets Landdistrikts civile eller geistlige Inddeling.

Angaaende Amtets Byer tillader jeg mig at henvise til medfølgende Beretninger fra Magistraterne.

Stavanger Amt, 30 December 1892.

Oppen.

Beretning

om Kjøbstaden Stavangers økonomiske Tilstand i Femaaret 1886–1890.

Stavanger er ikke som i tidligere Tider aldeles afhængig af Fiskeri og Skibsfart. Denne sidste er jo fremdeles af en meget stor Betydning for Byen; men ved Siden heraf er der opkommet andre Bedrifter, hvoraf specielt bør nævnes Byens hermetiske Fabriker, som i Femaaret har været drevne godt og skaber en ikke ubetydelig Rørelse i Byen. For Arbeidere har her — specielt i 1888—1890 — været gunstige Tider, saa Arbeidslønnen især for Skibs- og Bygnings-Arbeidere har været høi. Dette gjælder ogsaa ialfald i nogen Grad alle andre Slags Arbeidere; ligesaa Haandværksarbeidere. At der herved er opnaaet nogen egentlig Forbedring i Arbeidsfolks økonomiske Vilkaar kan dog neppe antages; thi omtrent de fleste Slags Fornødenheder har været i temmelig høi Pris i Femaaret, vel for endel skrivende sig fra den lette Adgang man i de sidste Tider har havt for Afskibning til Udlandet af Landbovarer.

Byens Middelstand maa antages at sidde i nogenlunde gode Vilkaar. Skibsfarten gav i endel af Femaaret meget godt Udbytte, og dette bevirkede adskillig Rørelse blandt Rederne, specielt ved Bygning og Kjøb af Dampskibe.

Ved den i 1889 indtraadte Vakance i Byfogedembedet blev Embedet foreløbig delt og henlagt under 3 forskjellige Embedmænd under Konstitution, indtil endelig Ordning og Deling kunde finde Sted. Dette skede i 1891 og blev den foreløbige Ordning omtrent bibeholdt. Efter denne er her nu oprettet:

a) Byfogedembede, hvorunder er henlagt de civile og kriminelle Dommerforretninger, Byskriver- og Notarialforretninger samt Fogedforretninger.

b) Borgermesterembede, omfattende samtlige Magistrats- og Raadstuskriverforretninger, deriblandt de Forretninger vedkommende Havne-, Sundheds-, Kvarantæne- og Brandvæsenet samt Fattigvæsenets Bestyrelse, der tidligere har tillagt Politimesterembedet.

c) Skifteforvalterembede, hvortil er henlagt Skifteforvalter- og Skifteskriverforretninger, Auktionsforvaltningen, de offentlige Oppebørsler, de under Byfogedembedet tidligere henhørende Indfordringer og Udbetalinger, Udpantninger, Afholdelse af Brandtaxter og Beregning af Brandkontingent.

Byen havde efter den 1 Januar 1891 afholdte Folketælling et Indvaanerantal af 23 899.

I Femaaret er der afhændet faste Eiendomme som nedenfor anført:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Tilsammen.
Antal	121	120	102	137	163	643
Beløb	Kr. 477 891	Kr. 312 925	Kr. 402 008	Kr. 639 359	Kr. 877 394	Kr. 2 709 577

Thinglæste Panteheftelser har været:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Tilsammen.
Antal	293	253	216	235	253	1 250
Beløb	Kr. 635 974	Kr. 697 961	Kr. 408 377	Kr. 539 283	Kr. 620 164	Kr. 2 901 759

Aflæste Panteheftelser var:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Tilsammen.
Antal	250	212	255	287	331	1 335
Beløb	Kr. 1 103 933	Kr. 440 165	Kr. 744 859	Kr. 699 172	Kr. 882 142	Kr. 3 870 271

Der har altsaa i Femaaret fundet Sted en Formindskelse af Pantegjælden med Kr. 968 512 mod en Forøgelse i forrige Femaar af Kr. 1 782 670.

Tvangsauktioner over fast Gods har i Femaaret været afholdt over 122 Eiendomme for en samlet Salgssum af Kr. 488 288.

Exekutioner har været afholdte i et Antal af 319 for et samlet Beløb Kr. 154 413.

Udpantninger er afholdte i et Antal af 13 269 for et samlet Beløb af Kr. 539 629, heri indbefattet Udpantninger for Brandkontingent og almindelige Skatter.

Kommunens Gjæld og Renter og Afdrag stillede sig i Femaaret saaledes:

	Gjæld.	Renter.	Afdrag.
1886	Kr. 1 101 279.31	Kr. 48 336.28	Kr. 98 764.37
1887	- 1 073 114.94	- 44 791.11	- 98 164.37
1888	- 1 041 950.57	- 35 869.08	- 119 164.37
1889	- 995 014.20	- 48 242.80	- 126 944.37
1890	- 960 649.83	- 40 370.88	- 158 764.37

Ved Udgangen af 1890 stod der til Rest 8 Terminer til Jæder-Jernbanen à Kr. 15 000 = Kr. 120 000.

Kommunens Aktiva ved Udgangen af 1890 var:

Udlaante Midler	Kr. 91 598.16
Faste Eiendomme og Inventar	- 1 695 591.73
Aktier og lignende	- 20 000.00
	Kr. 1 807 189.89

Antagen Næring og Formue stillede sig i Femaaret saaledes:

	Antagen Formue.	Antagen Næring.	Skatbar Næring.	Skat-ydere.	Udlignet Byskat.
1886	Kr. 20 774 000	Kr. 4 891 940	Kr. 2 449 792	3 321	Kr. 238 800
1887	- 18 389 000	- 4 809 600	- 2 230 706	3 485	- 250 347
1888	- 17 859 000	- 4 677 400	- 2 093 628	3 455	- 258 665
1889	- 17 728 000	- 4 768 960	- 2 170 372	3 455	- 268 873
1890	- 19 259 000	- 5 452 000	- 2 790 420	3 588	- 298 071

Byens Fattigbudget var for 1890 anslaaet til Kr. 126 000.

Taxtsummen for Byens i den almindelige Brandforsikring assurerede Eiendomme androg ved Udgangen af 1885 til . . . . . Kr. 13 570 060
og ved Udgangen af 1890 til . . . . . - 13 640 670
der udgjør en Tilgang af . . . . . Kr. 70 610
altsaa en ubetydelig Forøgelse, hvilket ogsaa har vist sig derved, at det især deleshed i den sidste Del af Femaaret var temmelig knapt for Husrum i Byen. Faste Eiendomme har ogsaa vel for endel som en Følge heraf steget adskillig i Pris i Femaaret. Gjennemsnitsprisen af de solgte 643 Eiendomme er Kr. 4 214.00.

Handel og Skibsfart.

Efter de i Løbet af forrige Femaarsperiode stedfundne kommercielle Rystelser har vor Bys Handel gaaet sin jevne Gang under sunde og tillidsvækkende Forholde og som det antages med rimelig Fordel for baade Importens og Exportens Vedkommende, idet begge Dele har fundet Sted i forsigtig og noget indskrænket Maalestok.

Den direkte Indførsel af Korn fra Udlandet har været adskillig mindre end tidligere, idet den erstattedes ved en betydelig Tilførsel af Mel, navnlig fra Bergen og Østlandet. Kolonialvarer, Petroleum og forskjellige andre Artikler tilførtes ogsaa i større Udstrækning end efter Forholdene ønskeligt fra Kristiania og Bergen; dog har en gros Handelen med direkte Import taget raskere Opsving i de sidste Par Aar med gode Forudsætninger for en jevn Udvikling og Fremgang.

Virkningen af de forudgaaende Kriser medførte, at Stavanger Kreditbank og Stavanger Sparebank i Begyndelsen af 1889 maatte indstille sine Betalinger; disse Bankers Fald var dog forudseet og foranledigede ingen Forstyrrelse i Byens Handels- og Kreditforholde; det kan saaledes nævnes, at der i længere Tid efter disse Bankstandsninger ikke fandt nogen nævneværdig Konkurs Sted. Byens Pengeomsætning har senere været ledet af de tre andre Bankinstituter, Norges Banks Kontor, Stavanger Privatbank og Stavanger Sparekasse.

Tilgangen af Penge har været rigelig, og de to sidstnævnte Banker har havt betydelige Indskud af Kapital væsentlig af indenbys Indskydere. Renten for Indskud har været i 1885 og 1886: 4 %, i 1887 og 1888: $3^1/_2$ %, i 1889 og 1890: 3 %. Diskontopræmien har i Perioden holdt sig mellem $5^1/_2$ og $4^1/_2$ %. Tilgangen af fremmed Valuta var navnlig under de gunstige Fragtkonjunkturer i 1888 og 1889 ganske anselig.

Samfærdselen og Samhandelen mellem vor By og dens gode Opland (Jæderen og Ryfylke) har været livlig og øgende; dertil bidrager i væsentlig Grad de gode Kommunikationsmidler Jæderbanen og Dampskibsfarten paa Ryfylkefjordene. De aarlige Markeder, der regelmæssig holdes i Stavanger ved Vor Frue Messe, St. Hans og Høstmarkedet, af hvilke de to sidstnævnte er de vigtigste, har vedvarende god Søgning, ikke alene fra nærliggende Landdistrikter, men ogsaa andenstedsfra. Den længe attraaede Gjennemførelse af Englandsruten var en for vor By glædelig Begivenhed, af stor Interesse i postal og kommerciel Henseende.

Skibsfarten har i Femaaret været drevet under stærkt vexlende Vilkaar, idet den fra forrige Periode vedvarende Flauhed endelig fra 1887 afløstes af særdeles gunstige Fragtkonjunkturer, der imidlertid kun blev af kortere Varighed, idet Reaktion allerede indtraadte i Begyndelsen af 1890, som blev et for Rederibedriften lidet tilfredsstillende Aar. Imidlertid havde de to foregaaende Aars gunstige Resultater givet Rederibedriften et stærkt Fremstød og foranledigede Anskaffelse af flere tidsmæssige Dampskibe samt endel Seilskibe, af hvilke flere indkjøbtes fra Udlandet. Byens Dampskibsflaade er betydelig forøget i Femaaret, hvorimod Seilflaaden er aftaget i mærkbar Grad, idet de forholdsvis faa tilkjøbte Fartøier ikke paa langt nær opveier Antallet af de mange ved Forlis og Salg udgaaede Fartøier. Idetheletaget kan det siges, at Overgangen fra Seil til Damp har fundet Sted i øgende Udstrækning. Paa indenbys Værfter er intet Seilskib blevet bygget i sidste Femaar, hvorimod nogle Seilskibe af grundgaaende Type byggedes for et Stavanger-Rederis Regning paa Værfter i Ryfylke. For enkelt Firmas Regning er paa eget Værft her bygget 2 Trædampskibe, ligesom flere Jern- eller Staal-Dampskibe leveredes fra Stavanger Støberi & Doks Værft — dels og hovedsagelig til indenbyes Rederier, dels for udenbyes. Af Byens Dampskibsflaade har en Flerhed været employeret ved time charter, væsentlig i Vinfarten mellem spanske og franske Havne. De større Seilskibe har hovedsagelig været beskjæftigede med Kulfragter til Sydamerika og Lumberfragter fra Staterne; andre har deltaget i Fragtfarten paa Australien, Amerikas Vestkyst og Rishavnene. Af de mindre Seilskibe har endel været sysselsatte paa Vestindien, Afrika og i Kystfart paa Sydamerika; nogle enkelte ældre Skibe har deltaget i Kanadafarten, medens de fleste mindre Fartøier har holdt sig til Middelhavs-, Østersø- eller anden Fart.

Fiskeribedriften

har ogsaa i det forløbne Femaar givet lidet tilfredsstillende Udbytte. Navnlig gjælder dette Sildeforretningen, som i tidligere Dage var af saa stor Betydning for vor Bys Næringsliv; Vaarsilden har vistnok atter indfundet sig paa de gamle Gydepladse, men man har vanskeligt for at finde lønnende Markeder for den saltede Vare, og Sildens Fremsendelse i fersk Tilstand til England har vist sig at være en temmelig hazardiøs Forretning; heller ikke Røgeribedriften har villet lykkes her endnu. Idetheletaget har Sildeforretningen

havt saa mange Vanskeligheder at kjæmpe med og givet saa tabbringende Resultater, at flere større Firmaer, som tidligere befattede sig med Sildehandel, har trukket sig tilbage fra samme. Enkelte Firmaer deltager dog regelmæssigt med vexlende Held i Fedsildexpeditioner paa det nordlige Norge, helst med Dampere.

Den almindelige Ferskfiskhandel har efterhaanden udviklet sig til en mere rationel Bedrift, hvortil de regelmæssige direkte Englands- og Hamburgerruter har bidraget væsentligt.

En ny Bedrift, Dorgfiske efter Makrel i Nordsøen, har udviklet sig i Periodens sidste Par Aar, idet en hel Flaade af Smaafartøier, hvoraf mange fra England indkjøbte Smakker, optages i 6—8 Uger paa Eftersommeren af dette Fiskeri; og da den fede Høstmakrel nu finder godt Marked i Amerika, har Priserne været høie og Udbyttet tilfredsstillende i Periodens sidste Aar. For denne Fiskerflaade, der hører hjemme paa Kyststrækningen fra Aalesund til det sydlige Norge lige til Larvik, er Stavanger en bekvem Station, baade som heldig beliggende Havn for Indløb i Storm og som Afsætningssted for Fangsten. Makrelen tilvirkes ombord i Fartøierne paa den for det amerikanske Marked brugelige Maade, hvorefter den her sorteres og pakkes til Udførsel, der hovedsagelig gaar via Hull. Værdien af den udførte Makrel androg det sidste Aar til over 300 000 Kroner.

De hermetiske Fabriker i vor By har fremdeles havt betydelig Fremgang og deres Produkter finder øgende Afsætning, ogsaa til oversøiske Markeder. Navnlig har Nedlægningen af Brisling, dels som Anchiovis, dels som røgede Sardiner udvidet sig i betragtelig Grad; ogsaa svenske og danske Nedlæggere opholder sig her i Fangsttiden og kjøber betydelige Partier af fersk Brisling, som i letsaltet Tilstand sendes til Sverige og Danmark, hvor den videre tilvirkes.

Faareudførselen. Foruden den ikke ubetydelige Udførsel hovedsagelig til Østlandet af slagtede Faar, er der ogsaa fra 1887 begyndt en betydelig Udførsel af levende Faar fra Stavanger til England og Skotland. Et enkelt Firma har saaledes i Aarene 1887—1890 udskibet 38 568 Faar, til en samlet Værdi af Kr. 633 114.00, altsaa Gjennemsnitspris ca. Kr. 16.40 i Udførselsværdi. Af andre Exportører antages der i samme Tidsrum udført til Udlandet ca. 5 000 Faar til Værdi ca. 90 000 Kroner. Af Faarene er den største Del opkjøbte i Stavanger Amt, hovedsagelig paa Jæderen og i Ryfylke, en mindre Del i Søndre Bergenhus.

Af industrielle Anlæg kan nævnes:

Stavanger Støberi & Dok, hvis Virksomhed har været fremskridende med Sysselsættelse af en stor Arbeidsstok.

Stavanger kemiske Fabriks Co., hvis Produktion af Superfosfatgjødning, Benmel, Svovlsyre og Sildeolie har vundet Anerkjendelse og god Afsætning.

To større Reberbaner, to Sæbefabriker, en Vognfabrik, fire Mineralvandfabriker, en Metalvarefabrik forenet med Kaffesurrogatproduktion, to Vedskjærerier, en Naatlefabrik, to Træbundskofabriker, to Meierier samt flere Garverier og Olieklædefabriker. Endvidere bør nævnes to nye Smørfabriker, nemlig Stavanger Margarin Co. og Stavanger Smørfabrik, hvis Produkter synes at vinde øgende Afsætning og Anerkjendelse baade i Ind- og Udland.

Handelsflaaden

bestod ved Udgangen af 1890 af 501 Fartøier, mod 646 ved Udgangen af 1885, med en samlet Drægtighed af 104 822 Ton og en Bemanding af 3 934 Mand. Heraf er 56 Dampskibe, mod 41 ved Udgangen af 1885, af samlet Drægtighed 19 729 Ton og en Bemanding af 671 Mand. Seilskibene har aftaget i en betydelig Grad i Femaaret, medens Dampskibsflaaden har havt en ikke ubetydelig Forøgelse, idet den i Femaaret er forøget med 15 Skibe til en samlet Drægtighed af 8 895 Ton.

De vigtigste Importartikler i Femaaret var:

		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Kjød	kg.	27 560	21 600	15 249	29 757	354 680
Flesk	—	6 460	-	31 477	58 714	43 367
Smør	—	4 470	20 090	30 250	30 880	32 820
Rug	100 kg.	69 752	76 781	63 238	49 949	37 720
Byg	—	15 045	11 476	10 506	19 112	18 630
Hvedemel	—	7 670	6 331	7 138	6 787	8 732
Ris	kg.	74 530	113 010	117 660	92 060	86 280
Kaffe	—	274 170	172 500	271 120	133 990	212 680
The	—	2 047	1 621	2 593	2 059	2 378
Sukker	—	94 150	111 630	159 270	158 010	178 820
Sirup	—	134 020	97 180	203 620	187 760	164 380
Tobaksblade	—	13 050	11 070	10 810	8 950	20 440
Potetesmel	—	14 430	15 857	15 410	23 801	18 463
Brændevin	—	12 484	12 269	16 900	12 492	14 701
Vin	—	22 470	20 460	21 410	28 180	34 743
Uld	—	22 520	30 140	67 290	91 050	111 520
Lin, Hamp, Stry etc.	—	129 760	146 840	163 270	261 100	197 120
Uldvarer	—	30 527	40 060	38 164	54 477	64 504
Bomuldsvarer	—	93 728	43 033	68 363	93 000	108 112
Linvarer	—	34 370	55 540	65 320	70 784	69 427
Skind og Huder	—	55 132	30 532	59 929	85 973	168 927
Olier	—	137 560	141 833	106 660	153 990	254 320
Petroleum	—	340 300	43 050	-	282 550	166 410
Maler- og Farvevarer	—	69 637	63 411	209 527	259 284	298 320
Stenkul	hl.	347 350	320 950	288 365	341 873	317 077
Salt	—	62 436	149 789	113 470	112 685	88 379
Jern, forskjelligt Slags	kg.	292 990	387 770	510 350	991 120	435 520
Metal, Kobber, Zink og Bly	—	164 480	112 830	67 170	106 030	170 880
Maskiner, Lokomotiver m. m.	Kr.	76 200	63 600	170 200	75 400	276 400

De vigtigste Exportartikler var i Femaaret:

		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Fugle og Vildt	kg.	5 608	2 545	4 284	4 035	8 336
Hermetik	-	79 563	111 055	148 377	152 574	228 489
Fersk Fisk, alle Slags	-	405 300	548 090	911 490	410 950	428 500
Tørfisk & Klipfisk	-	87 010	96 880	18 050	92 350	39 950
Sild	hl.	47 336	139 948	28 937	43 331	58 287
Brisling	-	5 793	7 664	2 651	5 740	9 225
Ansios	-	7 220	12 018	5 013	11 184	11 411
Sild (røget)	kg.	-	-	-	243 629	147 892
Hummer	Stkr.	149 722	141 180	269 235	249 914	160 132
Rugmel	kg.	55 100	-	184 000	62 970	141 000
Rebslagerarbeide	-	-	-	-	30 000	134 866
Kalv- & Faareskind	-	40 380	37 370	40 370	26 440	23 100
Benmel, Superfosfat o. a.	-	-	-	-	292 630	508 030
Mur- og Tagsten	Stkr.	-	-	-	-	46 080
Gammelt Jern	kg.	19 500	15 000	58 600	-	49 500
— Kobber & Metal	-	82 770	20 090	48 010	-	97 650
Alm. Smør	-	-	-	10 830	5 670	7 760
Margarin-Smør	-	-	-	13 700	9 140	8 610
Zinkmalm	-	-	-	-	2 870 000	2 900 000

Bankvæsenet. Foruden Filialafdelingen af Norges Bank findes følgende Bankinstituter:

1. Stavanger Sparekasse,
2. Stavanger Privatbank.

Stavanger Sparebank og Kreditbanken er gaaede Konkurs i Femaaret og henstaa under Afvikling.

Sparekassens Forvaltningskapital, der ved Udgangen af 1886 var Kr. 1 638 500, var ved Udgangen af 1890 Kr. 2 543 931. Heraf tilhørte 2 405 903 Kroner Indskyderne, medens altsaa Resten, Kr. 138 028, er Sparekassens optjente Eiendom. I 1890 kjøbte Sparekassen Sparebankens forrige Lokale, hvor den nu fortsætter sin Virksomhed, for 50 000 Kroner.

Privatbanken har i Femaaret fortsat sin Virksomhed som tidligere. I Aaret 1890 indsattes i Banken Kr. 9 532 150.09 og diskonteredes et Beløb af Kr. 9 710 332.71. Af udenlandske Vexler og Mynter omsattes der i Aarets Løb for Kr. 4 834 720.69. Den havde i Aaret et Overskud af Kr. 88 174.09, hvoraf Aktionærerne udbetaltes i Udbytte 7 %. Grundfondet var ved Aarets Udgang Kr. 104 500. Aarets samlede Omsætning androg til Kr. 75 078 757.37.

Assurancevæsenet.

Byen har følgende Assuranceselskaber:

1. Stavanger Skibsassuranceforening,
2. Søforsikringsselskabet Alliance,
3. Stavanger Søforsikringsselskab,
4. Hundvaags Skibsassuranceforening,
5. Stavanger Sømandsforenings Assuranceindretning og
6. Stavanger Brandforsikringsselskab.

Haandværket.

Bestyrelsen for Stavanger Haandværkerforening tilskriver Magistraten følgende:

I de sidste 5 Aar (1886—1890) har Stavanger Haandværkerforening virket som før, ved at afholde sine aarlige Industrilotterier, hvis Formaal er at hæve den indenlandske Industri, samt ved Afholdelse af Diskussionsmøder angaaende Haandværkets Interesser. Foreningen har oprettet en Understøttelseskasse for trængende Haandværksmestere med Familier.

Med Hensyn til Haandværket i sin Almindelighed i vor By, tror Bestyrelsen at kunne udtale, at liden eller ingen Fremgang har fundet Sted i Femaaret. Aarsagen hertil kan maaske søges i den lette Adgang, der er til Indførsel af færdigt Arbeide.

Haandværkssvendenes Forening,

hvis Formaal er at indarbeide Selvhjælpstanken blandt Foreningens Medlemmer samt virke for Oplysning og almen Dannelse, ædruelig og hæderlig Vandel, er stiftet i 1882. I 1887 stiftedes inden Foreningen „Haandværkssvendenes Syge- og Begravelseskasse", som nu tæller ca. 100 Medlemmer, medens Foreningen for Tiden har 150 Medlemmer. Sygekassen har nu (1891) et opsparet Fond af 5 120 Kr.

Om Haandværkssvendenes økonomiske Vilkaar skriver Foreningens Bestyrelse følgende:

„Om Haandværkssvendenes økonomiske Vilkaar i det hele taget er det vistnok vanskeligt at kunne give nogen til en vis Grad tilfredsstillende Beretning; men vi vil dog meddele endel Oplysninger, som vi i denne Anledning har indhentet. Af disse fremgaar det, at Lønningerne, som jo er Grundlaget for vor Existence, er jævnt smaa. Man kan med Tryghed sige, at Gjennemsnitslønnen for Haandværkssvende i Stavanger ikke er over 12—13 Kr. Tages saa i Betragtning, at en stor Del er Familieforsørgere, synes deres økonomiske Vilkaar lidet lystelige. Af de forskjellige Beretninger, vi har indhentet, citeres følgende for at illustrere Haandværkssvendenes Kaar. Bagersvendenes Gjennemsnitsugeløn er 10—11 Kr. For ugifte Svende kan dette selvfølgelig gaa an; men for gifte Svende maa der stor Forsigtighed til for at kunne greie det nødvendige — nu, da alle Ting er gaaet op, undtagen Svendelønnen. Svende med 7—8 Børn kan aldrig greie sig uden offentlig og privat Understøttelse. Vi kunde nævne flere Fag, hvorfra lyder det samme, men det vilde blive saa trist."

Stavanger Samlag for Handel med Brændevin, Øl, m. m.

havde i 1890 en Omsætning af 90 455 Liter Spirituosa og 119 818 Flasker Øl, til et samlet Beløb Kr. 229 354.16, med en Nettofortjeneste af Kr. 53 854.17 Som Grund til den større Fortjeneste mod forrige Aar henviser Bestyrelsen til de gode Tider for Arbeidsklassen samt ogsaa for en Del paa de foretagne heldige Indkjøb før Prisstigningen.

Paa Udsalgsstederne overholdes nu uden Vanskelighed god Orden og er det meget sjeldent, at der sker Brud paa Ordensreglerne. Samlagets Politirapport for 1890 viser, at der er anmeldt 32 Tilfælde af ulovlig Handel med Øl og Vin til en samlet Bod af Kr. 958.00. Af disse 32 Sager er de 29 mindelig vedtagne og de 3 afgjorte ved Dom. I 10 Tilfælde er Overtrædelsen afsonet med Vand og Brød til et samlet Antal af 85 Dage. Politikammerets Vagtprotokol udviser, at der i Aarets Løb er foretaget 225 Arrestationer for Drukkenskab og deraf følgende Uorden, hvoraf de 126 Personer vare hjemmehørende i Byen, Resten Tilreisende.

Hvad ulovlig Handel med Drikkevarer angaar, saa er den fremdeles i Aftagen, hvilket ogsaa ovenstaaende Rapport udviser. I 1889 var der anmeldt 56 Tilfælde og 1888: 71. Aarsagen hertil er ubetinget de gode Tider for Arbeidsklassen, og vides ogsaa de allerfleste, som drev Gaukeriet, nu at være beskjæftigede ved forskjellige Arbeider.

Af Samlagets Overskud i 1889 uddeltes i 1890 som Bidrag til almennyttige Formaal i Stavanger et samlet Beløb af Kr. 28 624.19.

Stavanger Museum.

De Besøgendes Antal i Museet har i 1890 i de faste Aabningstimer været ca. 11 000. Størst har Besøget været i Søndagseftermiddagstimerne. Tilstrømningen har da ofte været saa stor, at Alle ikke har kunnet slippe ind paa Grund af, at Museet ikke rummer mere end 5 à 600 Mennesker. Udenfor de faste Aabningstimer har ogsaa Mange beseet Museet og for Byens og Landdistrikternes Skoler har Samlingerne staaet aabne til enhver Tid.

Museets økonomiske Stilling er bleven adskillig forbedret siden sidste Generalforsamling, idet Statsbidraget er blevet forhøiet til 4 000 Kr. paa den Betingelse, at et tilsvarende Beløb tilveiebringes paa anden Maade. Dets Indtægter var i 1890 Kr. 7 329.52 og Udgift 7 392.80.

Samlingerne er i Femaaret forøget med 2 831 Numere.

Veivæsenet.

I Femaaret er, foruden Planeringsarbeider samt almindelig Vedligeholdelse af Veie, Gader, Fortouge, Rendestene og Kloaker, udført følgende Arbeider: Anlagt 3 030 l. Meter Veie, brolagt 589 m², anlagt 1 258 l. Meter Fortouge, 1 912 l. Meter Rendestene, 909 l. Meter Kloaker. Til Veivæsenet er medgaaet 48 539 Kr.

Vandvæsenet.

Byen faar sin Vandforsyning fra Mosevandet, hvis høieste Vandstand ligger 116 Fod over Vandledningens laveste og i Niveau med Vandledningens høieste Punkt, og er forsynet med tvende Tilledningsgrøfter, der omfatter Høiderne omkring Vandet og er resp. 5 700 og 4 500 Fod lange.

Fra Indtagshuset fører tvende 12″ Hovedledninger resp. 3 800 Alen og 3 000 Alen lange til og omkring i Byen, hvor der forøvrigt er anlagt 9″, 7″, 6″, 5″ og 4″ Ledninger, alt af Jernrør.

Vandværket, der hovedsagelig er anlagt i 1865—1866, med ny Hovedledning i 1875—1876 og betydelige Udvidelser i 1879 til de i samme Aar indlemmede nye Bydele, havde ved Udgangen af 1890 tilsammen 21 206 m. Ledning med 172 Brandkummer, 19 offentlige Tappeposter, 1 Fontæne og 1 594 Vandindtag.

Den ved Kommunens Kjøb af Hillevaags Brug i 1885 erhvervede uindskrænkede Disposition over Vandretten til Mosevandet har været effektueret saaledes, at laveste Vandstand, ved hvilken Hillevaags Møller er bleven drevet, har været i første Del af Femaaret 1 Meter, senere 2 Meter. Møllernes Drift standsedes imidlertid 31te Marts 1889 og har de siden ikke været i Brug.

Vandværket kostede Byen ved Udgangen af 1890 Kr. 300 977.38 og gav i Femaaret 1886—1890 en samlet Indtægt af Kr. 149 932.85.

Brandvæsenet

har i Femaaret erholdt en ny Haandsprøite, endel Stiger m. v. til Redningsvæsenet samt iøvrigt Materiel til Brandredskabernes Vedligeholdelse og Forbedring.

Belysningsvæsenet.

Byen faar fremdeles sin Gadebelysning fra Stavanger Gasværk, der i 1865 anlagdes af et Interessentskab, „Stavanger Gas Co.". Byen havde ved Femaarets Udgang, foruden 18 Havnelygter, 226 Lygter, hvoraf 18 Olielygter, der kontraktmæssigt skal brænde mindst 1 500 Timer, og for hvilke Kommunen aarlig betaler Kr. 40.00 pr. Lygte.

Skolevæsenet.

I Femaaret 1886—1890 har Stavanger Folkeskole arbeidet under de i forrige Femaarsberetning angivne Vilkaar. Afhjælpelse af Mangler, der mere og mere bleve følelige, navnlig med Hensyn til tidsmæssige Lokaler og Lærerpersonalets Aflønning, fandt man at maatte udsætte, indtil den under Udarbeidelse værende nye Lov traadte i Kraft. Imidlertid har Antallet af Elever været stadig stigende og det i langt stærkere Grad, end Folkemængdens Forøgelse skulde forudsætte. Kravet paa forøgede Lærerkræfter og som Følge deraf paa stadig større Udgifter til Skolen har selvfølgelig i samme Mon været stigende.

I Folkeskolen var der i 1890: 3 180 Elever mod 2 704 i 1885. Bykassens Udgifter til Folkeskolen udgjorde 52 380 Kr. i 1886 og 60 887 Kr. i 1890.

Lærerpersonalets Aflønning har i Femaaret været uforandret som i forrige Beretning angivet. Naar Statsbidraget medregnes, har høieste Lærerløn været Kr. 1 800.00 (en enkelt Lærer med personligt Tillæg Kr. 1 960.00) og laveste Kr. 1 030.00.

For Lærerinder med 30 ugentlige Undervisningstimer og høieste Statsbidrag Kr. 785.00 og med 22 Timer og laveste Statsbidrag Kr. 406.00.

I det opførte aarlige Udgiftsbeløb er ikke medregnet Udgifter vedkommende Skolebygningernes Vedligeholdelse og heller ikke Renter af de i samme liggende Kapitaler. Uagtet det som antydet maa medgives, at Stavanger Folkeskole i Femaaret har været under en delvis Stagnation med Hensyn til tidsmæssige Lokaler, disses Udstyr, Lærerlønning o. s. v., har det dog vist sig, at den mere og mere har arbeidet sig op som Folkeskole i dette Ords dybere Betydning. Ialfald have de ikke faa private Skoler, hvis Maal dels er det samme som Folkeskolens og dels adskilligt høiere, ikke havt den Fremgang som Folkeskolen. At denne som Friskole altid i denne Henseende har et stort Fortrin er naturligvis selvsagt.

Stavanger offentlige Skole for den høiere Almendannelse havde i 2det Kvartal 1890: 258 Elever og 22 Lærere. Til Middelskolens Afgangsexamen fremstillede sig 23 Elever, hvoraf 1 ikke bestod Examen. Til klassisk Examen Artium var anmeldt 11, hvoraf 10 erholdt Examen, den 11te døde før den skriftlige Prøve.

Storms Latin- og Realskole, oprettet i 1881, havde i 1890 218 Elever og 14 Lærere. Til Examen i 1890 fremstillede sig 6te Middelklasses 17 Elever, der samtlige bestod Examen.

Den tekniske Aftenskole. Skolen har i Femaaret 1886—1890 været i Virksomhed efter væsentlig samme Undervisningsplan som de foregaaende fem Aar, dog med den Udvidelse, at en Modellerklasse blev oprettet i 1890, og at der da blev ansat en Lærer i Modellering.

Antallet af Elever var i 1886—1887: 150 og 1890—1891: 166

Undervisningen har hvert Aar været meddelt fra 1ste September til 30te April i 2 Aftentimer de 5 første Virkedage i Ugen.

Skolepengene er for alle Elever Kr. 2.00 pr. Halvaar. Nogle faa uformuende Elever har faaet Friplads.

Skolen havde i Aarene 1886—1889 et aarligt Bidrag af Statskassen og af Stavanger Kommune af Kr. 2 500 af hver, altsaa Kr. 5 000 tilsammen. I 1889—1890 blev Bidraget forhøiet til 3 000 Kr. af hver og 1890—1891 til Kr. 3 375 af hver, altsaa tilsammen Kr. 6 750.00.

Til Anskaffelse af Undervisningsmateriel er i Femaaret anvendt et Beløb af Kr. 3 600.

Skolen har i det forløbne Femaar været i jævn Fremgang. I Særdeleshed skal man fremhæve, at Skolen nu mere og mere søges af Haandværkslærlinge, for hvem jo Skolen væsentlig er bestemt.

Stavanger Arbeidsskole for Gutter er en privat Indretning, sat i Gang af endel veldædige Mænd med Formaal at modarbeide det overhaandtagende Gadeliv blandt Smaagutter og i dets Sted at meddele dem nyttig Nævefærdighed, af Nytte ogsaa for deres Fremtid.

Skolen begyndte sin Virksomhed 1880 i et leiet Lokale med 22 Elever. Nu har den sit eget overmaade hensigtsmæssige Lokale, vel udstyret med Materiel og Inventar og med Plads for 100 Gutter. Søgningen til Skolen er saa stærk, at uagtet den optager 200 Gutter i to Partier, maa dog $^2/_3$ af Ansøgerne bortvises paa Grund af Mangel paa Plads.

Der gives Undervisning i Snedkeri, Dreier- og Skomagerarbeide. Undervisningen er gratis, dog saaledes at hver Elev betaler 1 Kr. i Indskrivningspenge. Børn af bedre stillede Forældre — og som ikke er Elever af Stavanger Folkeskole — betaler 6 Kr.

I Skolen anvendes ingen anden Straf for Forseelser end Advarsler; hjælper ikke dette, bliver Eleven bortvist. Men den Maade at behandle Gutterne paa har vist ganske udmærkede Resultater. Man har endog seet Frugt deraf i Folkeskolen. Idetheletaget er Elevernes Opførsel rosværdig.

Sømandsskolen. I 1890—1891 havde Skolen 60 Elever. Heraf dimitteredes 37 til den almindelige Examen. 5 af dem rejiceredes.

Fattigpleien for Domkirkens og St. Johannes Menigheder (den private) har i Femaaret fortsat sin Virksomhed inden begge Menigheder paa samme Maade og i samme Retning som i forrige Femaarsberetning oplyst. Fattigpleiens Virksomhed ledes af en Overbestyrelse bestaaende af 6 Medlemmer. Ifølge Statuterne skal altid en af hver Menigheds Præster være Medlem af Overbestyrelsen. Domkirkens Menighed er delt i to og Johannes Menighed i tre Underafdelinger, der hver har sin Bestyrelse. De Fattige tilsees af Fattighjælperne, der hovedsagelig bestaar af Kvinder. Hver Fattighjælper har fra 2—8 Familier at føre Tilsyn med. Omkring 500 Familier staar saaledes under Fattigpleiens Tilsyn. Ydelserne til de Fattige er enten Madvarer, Klæder eller Brændsel, yderst sjelden leveres dem kontante Penge. Fattigpleien har i sin Tjeneste 2 Diakonisser, en i hver Menighed til Pleie og Hjælp for de syge Fattige. To Lappeskoler har stadig været i Virksomhed, en i hver Menighed, hvor de Fattiges Pigebørn komme sammen 3 Timer hver Lørdag og under Ledelse af endel Damer undervises i at istandsætte sit og Familiens Undertøi. Fattigpleien yder Børnene frit Traad, Naale og Lapper til Istandsættelsen. Derved lærer Børnene at stoppe og faar sit Tøi istandsat. Fattigpleiens Industri skaffer fattige og gamle Kvinder Arbeide, der væsentligst bestaar i Strikning, Spinding eller Vævning. For saadant Arbeide udbetales Aar om andet noget over 3 000 Kroner aarlig i Arbeidsløn. Dette er naturligvis den heldigste Maade at hjælpe de Fattige paa. Industrien har i mange Aar havt en ikke ubetydelig Gjæld, som lidt efter lidt er bleven afviklet. Den er nu gjældfri. For Fattiges Børn, der søge Asylerne, betaler Fattigpleien Middagsmad; denne Udgift har andraget til noget over 300 Kroner aarlig.

Fattigpleiens Budget har været mellem 6 og 7 000 Kroner aarlig; deraf har Brændevinssamlaget ydet 4 000 Kroner aarlig; det øvrige er indkommet paa andre Maader som Gaver. Desuden ydes til hver Julehøitid ikke ubetydelige Gaver i Varer af forskjellige Slags til de Fattige.

Det norske Missionsselskab.

Ved Udgangen af det Regnskabsaar, som sluttede 31 Marts 1886 (Regnskaberne afsluttedes i tidligere Tid med $^{31}/_{3}$) var Selskabets Aarsindtægter Kr. 314 000.00, og de synes snarere at have sunket end steget i de tre følgende Kvartaler af 1886. Ialfald var det væsentlig Stillestaaen. Men fra og med 1887 begyndte de atter at stige og udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 440 000 00, altsaa en Stigning i Femaaret paa 126 000 Kroner, eller omtrent fra 16 til 22 Øre pr. Individ af Landets hele Befolkning.

For Missionen arbeider herhjemme ca. 900 Missionsforeninger og omtrent 3 000 Kvindeforeninger. Disse Foreningers Antal er neppe vokset synderligt i Femaaret.

Missionsskolen har i dette Tidsrum afsluttet sit 5te Kursus (i 1886) med 9 Elever og paabegyndt et nyt, der ved Femaarets Udgang havde 13 Elever.

Et „Hjem" for Missionærernes Børn er oprettet paa Solbakken ved Stavanger.

Selskabets Organ „Norsk Missionstidende" har havt et jævnt stigende Abonnentantal, der ved Udgangen af 1890 udgjorde ca. 11 500. Tillægsbladet „Missionslæsning for Kvinder" udkommer paa samme Tid i 7 300 Exemplarer.

Ved Udgangen af 1886 havde Selskabet kun 3 Missionsmarker, nemlig Zululandet, Madagaskars Indland og Do. Vestkyst. Ved Udgangen af 1890 havde det 5 saadanne, idet to nye var komne til, nemlig Østkysten og Baralandet.

Hvad Missionspersonalet angaar, saa er der i Femaaret udsendt 10 ordinerede Missionærer, 1 Læge, 1 Tekniker, 1 Forretningsmand og 2 Haandværkere samt 9 Kvinder (foruden Missionærernes Brude). 4 Missionsprester og 3 Missionshustruer ere døde i Femaaret; 1 Missionær og 1 Læge fratraadte.

Ved Udgangen af 1886 var der paa Selskabets Missionsmarker tilsammen ca. 12 500 indfødte Kristne, ved Udgangen af 1890 omtrent 26 000. Antallet var altsaa mere end fordoblet. Menighedernes Antal er i samme Tidsrum steget fra ca. 250 til ca. 460, og de ordinerede indfødte Presters fra 5 til 20

Derimod har de skolesøgende Børns Antal været omtrent det samme gjennem hele Femaaret, nemlig ca. 30 000, med en Smule Variation i de forskjellige Aar, idet enkelte har forladt Skolen, og andre er traadte ind i den. Antallet af Skoler er steget fra ca. 250 til henimod 500; Antallet af de indfødte Lærere fra 850 til 1 150.

Af nye Virksomhedsgrene, som er optagne i Femaaret, kan nævnes: en Arbeidsskole i Zululand og en Do. paa Madagaskar, en medicinsk Skole (der drives af engelske og norske i Forening) til Uddannelse af indfødte Læger paa Madagaskar, samt et Spedalskehjem paa Sirabe, hvor ca. 80 Spedalske nyder Pleie og Tilsyn.

Af literære Arbeider paa Missionsmarken kan nævnes, at der fra Selskabets Trykkeri i Antananarivo er udgaaet flere Oplag af Skolebøger, Salmebog, Søndagstexter o. l. Af større Bøger, bestemte for indfødte Prester og Lærere, udgivne i Femaaret, kan nævnes: en udførligere Udlæggelse af Børnelærdommen (af Pastor Walen), en Dogmatik, en Indledning til Søndagsevangelierne med Prædikenudkast (Dispositioner) og en Symbolik (de tre sidste af Pastor Dahle). Fra samme Trykkeri udgaar ogsaa et Blad paa madagassisk, „Besøgeren", der vinder stedse større Udbredelse og Indflydelse inden den norske Missions Menigheder i Madagaskars Indland.

Bethania-Stiftelserne.

Forsamlingshuset „Bethania“ for 2 000 Tilhørere opførtes Vinteren 1874 og toges i Brug 5 Januar 1875. I Slutningen af samme Aar udvidedes Huset til næsten det dobbelte og toges i Brug 27 Februar 1876. Husets samlede Kostende er omtrent 32 000 Kr., der ved dets Aabning var indkommet som frivillige Gaver, dels fra Byen, dels fra Venner Landet rundt. Der holdtes i dette Forsamlingshus ugentlig 2 Gange Skole for Voksne i et Antal af 4 til 500 Elever til Gjennemgaaelse af Børnelærdommen og det nye Testamente foruden Bibellæsninger og Kvindeforeningsmøder til forskjellige Tider. Hver Søndag 2 Møder: om Morgenen Kl. 8 og om Aftenen Kl. 7.

Siden har i Løbet af dette Femaar den ene Stiftelse efter den anden føiet sig til dette Forsamlingshus, beliggende i samme Kvartal som dette, nemlig: Bethania Waisenhuset No. 1 for 50 forældreløse Gutter i Alderen fra 12 til 15 Aar. Grundstenen til dette Hus lagdes den 15 Juli 1876 i Nærvær af Autoriteterne tilligemed mange tusinde Tilhørere. Den 16 Januar 1877 flyttede de 50 forældreløse Gutter ind i sit nye Hjem. Af dette første Kuld er nu ingen igjen. For flere eller færre Aar siden ere de konfirmerede og have enten fortsat sin Skolegang med Bolig i det nedenfor nævnte Guttehjem No. 3 eller taget ud i Verden for at søge sit Erhverv i forskjellige Livsstillinger. 2 af dem er rosværdige Studenter. Efterhvert som nogle ere udgangne, ere nye indtagne, saa at der ialt har været fra 50 til 55 Børn paa denne Stiftelse. Dens Kostende, Inventariet iberegnet, var omkring Kr. 32 000, der var betalt ved Husets Aabning ved indkomne Gaver fra Byen og det hele Land. Den aarlige Udgift ved denne Stiftelses Drift har været omkring Kr. 12 000, som indkomne ved frivillige Gaver fra Ind- og Udlandet, heri dog ikke iberegnet hvad der indkommer in natura i Føde og Klæder. Til denne Stiftelse hører foruden nogle mindre Legater og Testamenter et paa mellem 60 og 70 000 Kroner, oprettet af Snedker Jacobsen, hvis aarlige Rente for de $^2/_3$ anvendes til Husets Underholdning, medens $^1/_3$ lægges til Kapitalen.

I 1878 byggedes og aabnedes Waisenhuset No. 2 for 20 forældreløse Gutter i Alderen fra 8 til 12 Aar. Det opførtes og underholdes paa samme Maade som førnævnte. I samme Aar aabnedes et Børnehjem for 25 Smaa, baade Gutter og Piger, i Alderen fra 1 til 8 Aar; dette Hus, som er beliggende i samme Kvartal, blev indkjøbt for Kr. 10 800. I 1886 fik denne Anstalt en betydelig Udvidelse, baade for at skaffe Plads for flere Smaa og for at gjøre Boligen sundere og rummeligere for dem alle. Der er nu 30 Børn.

I April 1880 aabnedes Guttehjemmet No 3 for 10 Gutter i Alderen fra 14 Aar og opover, hvilke dels ere i Haandværkslære ved Stiftelsernes forskjellige Værksteder, dels frekventere Byens Middelskole. Ogsaa dette Hjem er for nogle Aar siden paabygget og udvidet, saaledes at der nu haves Plads fra 20 til 25 Gutter der, mestendels Middelskoleelever og Gymnasiaster. Hvert Aar udgaar flere derfra som Studenter. Paa Grund af deres gjennemgaaende Flid og gode Anlæg har det Offentlige indrømmet disse Elever halv Friplads. Med disse Stiftelser er forbundet et Bogtrykkeri og Bogbinderi, der drives i egen Bygning, beliggende i samme Kvartal, med tilsammen 21 Arbeidere og hvor nogle af Waisenhusgutterne syssel-sættes et Par Timer hver Dag. Fremdeles en Posefabrik i Bethaniakjælderen, hvor 50 Gutter sysselsættes. Fra Trykkeriet udgaar 4 Blade: „Vestlandsposten“, „Vestlandspostens Tillæg“, „Bibelbudet“ og „Waisenhustidende“, foruden adskillige Bøger og Traktater, som alt expederes fra Expeditions- og Boghandelslokalet. Stiftelserne have egen Skole, med 2 Klasser i Waisenhuset No 1, 1 Klasse i No. 2 og 1 Do. i Barnehjemmet. Hjemmet for trængende Embedsmænds Børn, hvor der underholdes 12 Gutter, fik i 1890 sammen med Børnehjemmet en større Udvidelse.

Endelig have Bethaniastiftelserne faaet en fornyet Udvidelse iaar ved Indkjøb af en Ø i Nærheden af Stavanger for 6 700 Kr., Lindøen, til Anlæg af et „Redningshjem for moralsk fordærvede Gutter". Det dertil nødvendige Byggeforetagende agtes paabegyndt i Sommer for i den nærmeste Fremtid at kunne modtage 20 à 30 Gutter der.

Alle disse Anstalter og Eiendomme repræsenterer en Kapital af omkring 250 000 Kroner, hvorpaa skyldes omtrent Kr. 15 000. Det aarlige Budget for Stiftelsernes Drift andrager fortiden til omkring Kr. 40 000.

St. Petri kirkelige Fattigpleie,

der omfatter St. Petri Menighed i Stavanger, er delt i 20 Distrikter, med en Diakon og en Diakonisse for hvert Distrikt. Disses Gjerning bestaar i at besøge og tilse de Fattige og Syge i sit Distrikt og i at raade og hjælpe dem efter bedste Evne, saavel af egne som af Fattigpleiens Midler.

Fattigpleiens kontante Indtægter var i Aarene 1886—1890 tilsammen Kr. 8 630.

Gjennemsnitlig har 145 Familier med tilsammen 350 Personer været optaget i Pleien.

Stavanger Kommunebibliothek

tællede ved Begyndelsen af 1886 ca. 8 300 Bind. Dels ved Subskription og Indkjøb, dels ved Gaver forøgedes Bindantallet, til det ved Udgangen af 1888 var steget til ca. 9 067 og endelig i 1890 til ca. 10 210, altsaa i Femaaret en Forøgelse af 1 910 Bind.

I 1890 var Bibliothekets 10 210 Bind fordelt saaledes paa de forskjellige Afdelinger:

A.	Theologiske, kirkehistoriske og religiøse Skrifter . .	923
B.	Filosofi, Pædagogik etc.	311
C.	Skjønliteratur, Æsthetik, Folkedigtning etc.	3 190
D.	Filologi og Sprogvidenskab	179
E.	Geografi, Statistik, Reisebeskrivelser etc.	591
F.	Historie	1 253
G.	Nationaløkonomi, Politik, Jurisprudents etc.	535
H.	Naturvidenskaberne etc	1 120
I.	Samlede Værker, Tidsskrifter etc.	2 080
K.	Bibliografi og Bibliothekvidenskab	28

Til Indkjøb og Vedligeholdelse af Bøgerne har Bibliotheket af Brændevinssamlagets Overskud erholdt følgende Summer: i 1886 Kr. 1 200, i 1887 Kr. 1 000, i 1888 Kr. 1 000, i 1889 Kr. 1 000 og i 1890 Kr. 1 667.69, altsaa et samlet Beløb af Kr. 5 867.69.

Af Løvdahls Legats Midler er i samme Henstgt tildelt Bibliotheket Kr. 600, nemlig i Treaaret 1888—1890 Kr. 200 aarlig. Udgifterne til Bibliothekets Drift forøvrigt er udredet af Kommunen, ligesom denne ogsaa bestred Omkostningerne ved Katalogens Trykning og Heftning. Bibliotheket har i Femaaret været særdeles godt benyttet. Laantagerne har tilhørt alle Samfundsklasser og alle Aldere. Stærkest har selvfølgelig den yngre Slægt været repræsenteret, og der har endog maattet sættes en Stopper for Ungdommens Slugvorrenhed, idet den kun har faaet Adgang til Bytning en Gang ugentlig. Det samlede Antal Udlaan i 1886 var 27 591, fordelt paa ca. 1 100 Laantagere, i 1887: 23 582, i 1888: 23 463, i 1889: 24 570 og i 1890: 21 520; samlet Udlaan i Femaaret altsaa 120 726.

Læsehjemmet for Gutter

begyndte sin Virksomhed i Sandvigens Skolehus 30 November 1889. Dets Formaal er at hemme det demoraliserende Gadeliv blandt vore Gutter, hvilket søges opnaaet ved

1. Fortællemøder, der i Regelen afholdes hver Lørdag- eller Søndagsaften. Gode, kristelige Fortællinger meddeles, hvorhos det moralske og ethiske Moment klart søges fremdraget. Møderne begynder og slutter med Andagt og Orgelspil.
2. Sangmøder med Indøvelse af to-, tre- og firestemmige Sange, religiøse og Fædrelandssange. Disse Møder holdes fortiden hver Aften fra Kl. 8 til 9½.
3. Udflugter i Byens Omegn.
4. At vække og udvikle Gutternes Omhu for Dyrene. I denne Hensigt er der ogsaa blandt Gutterne oprettet en Forening til Dyrenes Beskyttelse.

Hjemmet opretholdes ved frivillige Gaver af Velyndere, ligesom en Kvindeforening virker til dens Underhold.

Understøttelseskassen for trængende Sømænd og deres Efterladte

har i 1890 udbetalt til 113 Trængende Kr. 625.00. Foreningens Midler er 16 000 Kr.

Stavanger Skipperforening,

stiftet i 1868 med Formaal at sikre trængende Medlemmer eller saadannes Enker og Børn et aarligt Understøttelsesbidrag. Foreningens Indtægter bestaar i — foruden opsparede Renter — at Medlemmerne erlægger aarlig Kontingent og Læsteafgift efter sit førende Skibs Drægtighed. Foreningen eiede 31 December 1890 Kr. 31 784.00. Dens aarlige Indtægt i Femaaret har gjennemsnitlig været Kr. 2 584.00. Til 148 Understøttelsesberettigede blev der i Femaaret udbetalt et samlet Bidrag af Kr. 4 546.00.

Stavanger Handelsstands Understøttelsesforening, stiftet i Mai 1888.

Foreningens Formaal er:

a. at yde Understøttelse til Foreningens trængende Medlemmer eller deres Efterladte;
b. at søge at stifte et Aldershjem.

Medlemmer kan enhver af Stavanger Handelsstand blive mod at erlægge et aarligt Bidrag efter Evne og god Villie, dog ikke under Kr. 5.00. Ved at indbetale Kr. 100.00 en Gang for alle bliver man livsvarigt Medlem.

Medlemmernes Antal er ca. 300, hvoraf 22 livsvarige. Foreningens Midler udgjorde 31 December 1890 Kr. 14 393.65, hvoraf Kr. 8 184.10 tilhørte Grundfondet og Kr. 6 209.55 tilhørende Legatfondet.

Af Grundfondet kan ingen Understøttelse uddeles, før dets Kapital er naaet Kr. 20 000.00. Af Legatfondet, der er dannet ved frivillige Gaver, uddeles de hvert Aar indvundne Renter, hvis Fondet i Aarets Løb er øget ved Gaver til et saa stort Beløb, som Renter af Kapitalen andrager til; i modsat Fald maa kun ⅔ af Renterne uddeles.

Stavanger Arbeideres Understøttelsesforening.

Foreningen er stiftet i 1851 med Formaal at hjælpe trængende Medlemmer. Dens gjennemsnitlige Medlemsantal har i Femaaret været omkring 675.

Foreningens Indtægter tilveiebringes ved 40 Øre i maanedlig Bidrag af hvert Medlem. Ligeledes betaler hvert Medlem 10 Øre til Begravelsesomkostninger for hver, som afgaar ved Døden inden Foreningen. I Indtrædelsespenge betales 25 Øre. Foruden disse Indtægter har Foreningen erholdt af Løvdahls Legats Renter Kr. 300.00 aarlig.

Foreningen betaler til hver syg og arbeidsudygtig Mand inden Foreningen og til en saadans Enke Kr. 4.00 ugentlig og til hver syg Kone Kr. 2.00 pr. Uge, hvilken Understøttelse varer i 6 paa hinanden følgende Uger, om Vedkommendes Sygdom varer saalænge. Naar 12 Uger er hengaaede, nyder den Syge atter Understøttelse i 6 Uger. Som Begravelsesbidrag for hvert Medlem, som afgaar ved Døden, betaler Foreningen 40 Kr.

Til Understøttelsesforeningen hører ogsaa en Sygekasse, der har til Formaal at yde sine syge Medlemmer fri Medicin til Mand og Hustru samt fri Lægehjælp foruden til Mand og Hustru ogsaa til deres ukonfirmerede Børn. Herfor betales en ugentlig Kontingent af 10 Øre.

Kun Medlemmer af Understøttelsesforeningen optages i Sygekassen. Sygekassens Medlemmer har i Femaaret udgjort 195. Foruden den ugentlige Kontingent har Sygekassen erholdt som Gave af Stavanger Brændevinssamlag 300 Kr. aarlig. Lægens aarlige Løn har været 800 Kr.

Understøttelsesforeningens Indtægter udgjorde i 1890 Kr. 4 485.21 og Udgifterne udgjorde Kr. 4 130.20, Beholdning Kr. 1 482.87.

Sygekassens Indtægter udgjorde i 1890 Kr. 1 119.98 og Udgifterne Kr. 1 343.59.

Understøttelsesforeningen eier eget Hus, hvori, foruden Læseværelse og et stort Samlingsværelse, 18 Værelser med Kjøkkener, i hvilke optages uden Husleie gamle og agtværdige Medlemmer af begge Kjøn. Mand med Kone eller Datter har et Værelse, hvorimod 2 Enker maa dele Værelse med hinanden. Antallet af de saaledes optagne Personer dreier sig omkring 40. Huset med Grund har kostet ca. Kr. 41 100, og er nu fuldt ud betalt.

Udgifterne ved Huset bestrides ved Gaver og Bortleie af Forsamlingsværelset til større Sammenkomster, kunstneriske Forestillinger m. m.

Sømandshjemmet i Stavanger

har i Femaaret 1886—1890 fortsat sin Virksomhed paa samme Maade som før. 24 Familier har der havt fri Bolig, frit Brænde og Lys. Eiendommen er taxeret for 32 000 Kroner og der hviler ingen Gjæld paa den; derimod eier Sømandshjemmet to Legater paa tilsammen 9 000 Kroner. Renterne heraf ere dog ikke nok til at dække Omkostningerne, men det manglende er hidtil indkommet i Form af frivillige Bidrag; desuden har Brændevinssamlaget skjænket Hjemmet aarlige Bidrag.

Foreningen for trængende Søgutter

har i Tidsrummet $18^{86}/_{90}$ udstyret 297 fattige Gutter med de nødvendigste Klæder til deres første Søtur, med en samlet Udgift af 7 525 Kr.

Stavanger Totalafholdsforening

deltes i Begyndelsen af 1886, idet endel Medlemmer gik ud og oprettede en ny saadan. Hvormange Medlemmer den ældre Forening havde efter Delingen, kan ikke med Sikkerhed opgives. Ved Begyndelsen af 1890 ansloges Medlemsantallet i de Voxnes Forening til 800 og Børneforeningen — en Filial af de Voxnes — til 300 Medlemmer.

Der er afholdt omkring 100 Møder aarlig vedrørende Afholdssagen.

Paa Foreningens Lokale, som er taxeret for 24 000 Kr., skyldes 8 000 Kr.

Stavanger yngre Afholdsforening

stiftedes efter et forudgaaet forberedende Møde af 25 Personer den 28 April 1886 i Nygadens Forsamlingshus, hvor Foreningen fremdeles har sit Lokale, med 230 Medlemmer. Ved Femaarets Udgang talte Foreningen 911 Personer.

Foreningen afholder ugentlige offentlige Foredragsmøder for at oplyse Folk om Drikkens farlige Egenskaber; af og til afholdes Diskussionsmøder i samme

Hensigt. Til Opmuntring for Medlemmerne har der været afholdt Thefester, ligesom der om Sommeren foretages Udflugter med dertil leiet Dampskib. Bestyrelsen afholder jævnlige Møder, i hvilke forhandles Spørgsmaal til Foreningens Trivsel. Den har desuden havt Møder i Byens Udkanter og paa Landsbygden. Ialt har Foreningen i Femaaret afholdt Møder og Sammenkomster i et Antal af 424.

Foreningens Indtægter og Udgifter balanceres ved Medlemmernes Indskud og ved Overskud af afholdte Bazarer. I den senere Tid er der begyndt at virkes for eget Lokale, men nogen endelig Beslutning derom er endnu ikke fattet.

Bestyrelsen, der bestaar af 7 Medlemmer, fører Protokol over sine Forhandlinger og Kassabog over Indtægter og Udgifter. Indtægten har i Femaaret andraget til samlet Beløb Kr. 2 425.99 og Udgiften til Kr. 2 074.04.

Stavanger Arbeidersamfund

har i Femaaret 1886—1890 virket navnlig som en Læseforening; der har i Lokalet været udlagt ca. 15 Aviser, hvoriblandt 4 Kristiania Blade, 2 Bergens Blade og samtlige 4 Byens Blade m. fl.

Af og til har der været afholdt Foredrag især over historiske Emner og tildels har der været drøftet endel Samfundsspørgsmaal gjennem Foredrag og Diskussion. Til Oprettelse af Foredragsforeningen var det Arbeidersamfundet, som gav det første Stød. Tidligere eiede det et Bibliothek paa ca. 1 500 Bind, der blev flittigt benyttet i sin Tid; men ved Kommunebibliothekets Tilblivelse blev Samfundets Bogsamling forholdsvis lidet brugt, hvorfor det besluttedes solgt, hvilket ogsaa skede i 1891.

En Gang imellem har Samfundet ogsaa foranstaltet festlige Sammenkomster.

Medlemsantallet var ved Begyndelsen af 1886 ca. 250 Medlemmer, i 1890 ca. 130.

Stavanger Magistrat, 23 Juni 1892.

Kielland.

Beretning

om Kjøbstaden Haugesunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890.

I forrige Femaarsberetning er anført, at Byens økonomiske Udvikling i Aarene 1884 og 1885 gik betydelig tilbage. Denne Tilbagegang vedvarede ogsaa gjennem Aarene 1886 og 1887, hvorimod den i de senere Aar af Perioden er gaaet jevnt fremad. Folkemængden var 31 Decbr. 1885: 5 609 og er nu 5 742. Naar Stigningen ikke er større, har vistnok dette sin største Grund i den store Udvandring, som fandt Sted i Begyndelsen af Perioden.

Byens Hovednæringsvei er Fiskeri; jeg skal derfor først omhandle dette.

Vaarsildfisket i 1886 var meget daarligt; det opfiskede Kvantum dreiede sig kun om ca. 40 000 Tønder, og Størsteparten af det, der opkjøbtes her paa Stedet, udskibedes til England i fersk Tilstand. I Fedsildfisket paa Nordland deltog Stedet dette Aar som ellers, men med liden eller kanske ingen Fordel.

Til Island afsendtes paa Sildefangst 23 Fartøier, hvoriblandt 1 Dampskib, med en samlet Drægtighed af ca 1 900 Ton. Udbyttet var ligesom forrige Aar daarligt og Varen tildels af liden Værdi. Et Kompani drev ogsaa Hvalfangst paa Island, men Resultatet heraf var ogsaa kun Tab.

I 1887 gav Vaarsildfisket et Udbytte af ca. 175 000 Tønder, men Prisen blev denne Gang saa lav — den gik endog lige ned til 75 Øre pr. Maaltønde — at Fiskerne ikke fandt det regningssvarende at holde paa længer, og forlod de derfor Fiskeværene før Silden. Trods den lave Pris paa den ferske Sild bragte Bedriften Udskiberne i det store og hele taget Tab, baade hvad angik den til England sendte ferske Sild og den, der saltet sendtes til Østersøen.

I Sildefisket paa Kinn og Fedsildfisket paa Nordland deltog ogsaa Stedet og det med noget bedre Resultat, ihvorvel enkelte ogsaa tabte paa denne Bedrift

I Sildefisket paa Island, som de foregaaende Aar havde vist sig saa skjæbnesvangert for Byen, deltog ikke Stedet dette Aar, men udskibedes noget af det, der var hjemført det foregaaende Aar. 2 Dampskibe drev derimod Hvalfangst i Isafjord med tilfredsstillende Resultat.

I 1888 var Udbyttet af Vaarsildfisket noget mindre, ca. 76 800 Maaltønder, men saa var Prisen bedre — gjennemsnitlig 4 Kroner pr. Maal — saa Saltere og Opkjøbere gjorde dette Aar gode Forretninger, baade hvad angik Udskibningen til England af fersk Sild og til Østersøen af saltet. I Fedsildfisket paa Nordland deltog Stedet i større Grad end tidligere og bragte Bedriften godt Udbytte, og tjente man desuden dette Aar meget godt paa den Fedsild, som laa paa Lager fra foregaaende Aar. I Sildefisket paa Island deltog man ikke herfra, hvorimod de samme 2 Dampskibe ogsaa iaar var paa Hvalfangst i Isafjord, og gav denne Bedrift dette Aar bedre Udbytte end nogensinde før.

I 1889 var Udbyttet af Vaarsildfisket ca. 80 000 Maaltønder, altsaa omtrent det samme som foregaaende Aar. Prisen paa den ferske Sild var meget lav, men gav alligevel Bedriften lidet eller intet Udbytte for Exportørerne. Omtrent Halvparten sendtes til England, dels i Borsyre og dels røget, hvilken sidste gav noget Udbytte. Udskibningen af saltet Sild til Østersøen medførte kun Tab. Fisket paa Kinn gav bedre Udbytte end foregaaende Aar, baade hvad selve Fisket og Udskibningen angik. I Fedsildfisket paa Nordland deltog Stedet foruden med mindre Seilfartøier ogsaa med nogle Dampskibe. De første Afskibninger til Østersøen gav imidlertid Tab, da Priserne der pludselig faldt stærkt, saa Resultatet paa den hele Fedsildhandel blev daarligt. Hvalfangsten paa Island gav godt Udbytte, der fangedes ialt 64 Hval, men kom det nu Stedet forholdsvis mindre tilgode, da de 2 Hvalfangerbaade med Etablissementerne paa Island i sin Helhed var overgaaede til Kristianiamænd, og kun Udmønstringen og Bemandingen foregik herfra.

Dette Aar begyndte imidlertid en ny Fiskebedrift, som lader til at blive af meget stor Betydning for Byens økonomiske Tilværelse, nemlig Makrelfiske

med Dorg i Nordsøen, ca. 20 Mil fra Land. Hvor meget der heraf faldt paa selve Byen, mangler jeg Oplysning om, men til Haugesund og Karmøen indkom ialt omkring 2 000 Tdr., repræsenterende en Kapital paa ca. 80 000 Kr. Fiskerne tjente godt, da de opnaaede en Pris af henimod 40 Kr. pr. Td. De høie Priser skrev sig fra det mislykkede Makrelfiske i Amerika, og hvortil al Makrel herfra udskibedes.

I 1890 gav Vaarsildfisket et Udbytte af ca. 170 000 Maaltønder, altsaa over det dobbelte af foregaaende Aar. Prisen paa den ferske Sild holdt sig imidlertid saa lav, at Garnfiskerne tildels forlod Fiskeværene, da de ikke fandt Bedriften regningssvarende. Mod Slutningen af Fisket gik Silden i stor Mængde lige ind under Land og gjordes da med Nøter store Stæng, hvoraf imidlertid under en voldsom Storm en stor Del gik tabt, og Fisket var hermed forbi. Man har beregnet, at Fiskerne dette Aar havde et Bruttoudbytte af ca. 600 000 Kr. Udbyttet af den exporterede salte Sild var noget bedre end foregaaende Aar, og Exporten til England af fersk og røget Sild gav endog et meget godt Udbytte.

I Fedsildfisket paa Nordland deltog Stedet som sædvanligt, men med meget daarligt Udbytte. Derimod var Resultatet for Exportørerne dette Aar tilfredsstillende, baade hvad angik den dette Aar indkomne Sild, og den, der laa paa Lager fra foregaaende Aar. Fortjenesten var endog for enkelte meget god.

Til Sildefisket paa Island sendtes dette Aar 2 Fartøier, der fik fuld Last (1 776 Tdr.), og hvorpaa tjentes gode Penge. Et Dampskib blev ogsaa udrustet dertil, men maatte dette reise hjem uden Fangst, da det i Storm mistede de medbragte Nøter.

Efter Vaarsildfiskets Slutning dreves ogsaa Torskefiske med et noksaa godt Resultat. Torsken tilberedtes til Klipfisk.

Makrelfisket, der det foregaaende Aar var begyndt saa lovende, dreves dette Aar i stor Skala og med meget godt Udbytte. Der udrustedes herfra 86 Fartøier, de fleste hjemmehørende her og i Omegnen, men ogsaa i Aalesund, Sogndal, Flekkefjord, Mandal, Kristiansand, Arendal, Tvedestrand og Risør, ligesom ogsaa en Del svenske Fartøier deltog. De fleste af disse havde sin Station her i Byen, og ser det ud, som om dette Fiske vil koncentrere sig om Haugesund. En større Del, især af de herfra udrustede Fartøier, solgte ogsaa sin Fangst i Stavanger og Ekersund. Hertil indkom 3 800 Tdr., der til Fiskerne betaltes med 40 Kr. pr. Tønde i Førstningen, men steg Prisen senere ligetil 60 Kr. Gjennemsnitsprisen kan antagelig sættes til 48 Kr. pr. Tønde. Fiskerne gjorde derfor paa dette Fiske gode Forretninger, hvilket ogsaa gjennemgaaende var Tilfældet med Exportørerne.

Handel. Hvad Byens Udførsel angaar, saa har denne væsentlig bestaaet af Fiskevarer. De vigtigste Udførselsartikler har i Femaaret været:

		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Østlandssild	Hl.	3 565	2 590	2 542	-	6 160
Islandssild	-	4 460	1 285	19	241	1 880
Fedsild	-	59 656	52 969	70 275	86 321	65 222
Kinnsild	-	-	44 897	7 700	53 037	2 316
Vaarsild	-	7 363	44 221	36 064	9 994	71 838
Fersk Sild	Tdr.	22 320	13 026	22 131	41 942	30 323
Anden fersk Fisk . . .	-	-	-	-	206 742	46 918
Brisling	Hl.	282	93	161	35	17
Ansios	-	117	367	111	255	252
Hummer	Stkr.	34 444	24 664	19 564	21 117	17 833
Svovlkis	Kg.	30 110 000	34 132 000	22 598 000	26 797 000	22 572 000
Skjærsten	-	560 000	220 000	-	-	-
Røgesild	-	-	144 770	272 831	367 220	462 723

De vigtigste Indførselsartikler i Femaaret har været:

		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Stenkul	Hl.	123 044	133 975	127 976	152 385	131 453
Salt	-	37 002	45 917	41 835	40 353	43 966
Tøndebaand	Bundter.	7 000	66 564	65 659	64 366	36 366
Huder	Kg.	10 521	7 856	-	3 756	-
Borsyre	-	7 720	-	-	2 940	-
Bomuld og Linvarer. .	-	9 370	4 097	-	10 019	12 221
Uldvarer	-	4 526	4 876	4 369	7 702	6 613
Hvedemel	-	18 052	26 382	-	-	-
Maskiner	Kr.	6 940	10 830	11 015	6 445	15 120
Tougværk	Kg.	-	-	10 811	-	-
Seildug	-	-	-	9 111	8 187	-
Metaller	-	-	-	-	22 000	30 780

De daarlige Tider, der trykkede Handelen under Slutningen af forrige Periode, vedvarede ogsaa i 1886 og tildels i 1887, men er Tiderne de sidste 3 Aar gaaet jevnt fremad og maa nu nærmest siges at være gode. Handelsborgernes Antal var i Slutningen af forrige Periode 194, og desuden fandtes der da 8 Kvinder med Handelsbrev. I Femaaret 1886—1890 er Handelsborgerskab taget af 24 Mænd og 16 Kvinder. En Del af de gamle er i Tidsrummet gaaen væk, saa Antallet for Mændenes Vedkommende er vel omtrent det samme, men de handlende Kvinders Antal er steget.

Konkursernes Antal i Perioden var:

1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Tilsammen.
13	2	3	-	1	19

De 4, der falder paa de 3 sidste Aar, var Nybegyndere, der var begyndt uden Kapital og kun havde handlet en kort Tid, og øvede disse Konkurser ingen nævneværdig Betydning paa Byens Forretningsliv.

Handelsflaaden erholdt i 1886 ingen Forøgelse, hvorimod der i 1887 indkjøbtes 5 større Seilfartøier. Ved Salg og Forlis udgik enkelte, men Byens samlede Tonnage blev dog forøget. Fragtfarten gav begge Aar daarligt Udbytte, dog var Resultatet forholdsvis bedre i 1887 end i 1886. I 1888 indkjøbtes ogsaa flere Skibe, hvoriblandt 3 Lastedampskibe. Fragtfarten gav dette Aar et noksaa pent Udbytte. I 1889 indkjøbtes nogle store Fartøier, hvoriblandt 1 Dampskib, medens paa den anden Side enkelte mindre frasolgtes Stedet. Tonnagen steg ogsaa dette Aar og Fragtfarten gav godt Udbytte, endskjønt der indtraf ikke saa faa Havarier. I 1890 fik ogsaa Stedet sin Handelsflaade forøget, dels ved Iudkjøb og dels ved Nybygning. Flere nye Dampskibe blev ogsaa anskaffet, saa Handelsflaaden nu tæller 16 saadanne. Fragtudbyttet var noget mindre end foregaaende Aar, men dog nogenlunde tilfredsstillende. Under de voldsomme Storme i Ofoten Høsten 1890 havarerede 7 Fartøier (Galeaser og Jagter) herfra med en samlet Drægtighed af 1 400 Registerton.

Industri. Den industrielle Bedrift i Byen er ubetydelig; udenfor den egentlige Haandværksdrift har Byen et Par Garverier og et Par mindre Olieklædefabriker. Skibsbyggeri finder ikke nu Sted her, men kun Reparationer.

En ny industriel Bedrift er imidlertid opstaaet her i denne Periode, og det er Røgning af Sild. Der var saaledes ved Udgangen af 1890 3 Røgerier i Virksomhed og et Par under Bygning, og det lader til, at denne Bedrift er lønnende.

Større kommunale Arbeider har ikke fundet Sted i Femaaret, men adskillige private Huse er bygget, og Arbeidsfolkene har i det hele taget havt gode Tider; de har ialfald de sidste Aar havt stadigt Arbeide og god Dagløn.

Byen har i Femaaret ikke været hjemsøgt af nogen betydeligere Ildebrand; enkelte har holdt paa at bryde ud, men er standset itide.

Den samlede Kommunegjæld var ved Udgangen af 1890 Kr. 121 216 mod Kr. 93 036 ved Udgangen af forrige Femaarsperiode. Den er altsaa steget med Kr. 28 180, men Antallet af og Værdien paa Byens Eiendomme er ogsaa steget.

I Femaaret blev afhændet 200 faste Eiendomme for en samlet Kjøbesum af Kr. 489 100. Det samlede Antal thinglæste Panteheftelser i fast Eiendom udgjorde 293 til en samlet Sum af Kr. 670 252. Aflæste i samme Tidsrum er 327 Pantedokumenter paa tilsammen Kr. 746 908. Pantegjælden i fast Eiendom er saaledes formindsket med Kr. 76 656. Gjennemsnitsprisen paa de solgte Eiendomme var Kr. 2 445.50, for thinglæste Hæftelser Kr. 2 287.55 og for aflæste Kr. 2 284.12. Foruden dette hviler adskillig Pantegjæld paa Skibsparter.

Til Oplysning om Byens Skatteforhold hidsættes følgende Tabel:

		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Antal Skatydere		1 359	1 306	1 325	1 232	1 280
Hustaxt	Kr.	2 223 660	2 263 970	2 291 450	2 319 740	2 347 175
Formue	„	3 554 000	3 314 000	3 459 200	3 505 900	3 633 400
Brutto Næring.	„	1 020 000	1 050 790	1 029 900	1 220 220	1 213 030
Skat af Huse	„	5 000	5 009	5 041	5 103	5 164
Skat af Formue og Næring	„	50 000	47 913	48 959	54 897	57 336
		55 000	52 922	54 000	60 000	62 500

Det vil heraf sees, at Antallet paa Byens Skatydere er faldt noget, men er den samlede Skatteevne derimod steget, specielt Skatten paa Formue og Næring.

Haugesunds Sparebank havde ved Udgangen af 1890 en Forvaltningssum af Kr. 1 413 489 mod 1 555 869 ved Udgangen af 1885, og dens eiende Fonds udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 115 243 mod 216 538 ved Udgangen af 1885. Banken tabte meget under de daarlige Tider i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Femaar og reddedes kun ved Kommunegaranti.

Torvestad & Skaare Sparebank havde ved Udgangen af Femaaret en Forvaltningssum af Kr. 1 095 590 mod Kr. 752 272 ved Udgangen af forrige Periode og en Formue af Kr. 78 830 mod Kr. 22 548 ved Udgangen af forrige Femaar.

Haugesunds Arbeideres Sparekasse er gaaen fallit.

Haugesunds Skibsassuranceforening er gaaen saaledes tilbage, at Spørgsmaalet om sammes Opløsning nu er fremme.

Karmsunds Skibsassuranceforening er gaaen ind.

Af andre Foreninger kan nævnes Arbeidernes Understøttelsesforening i Sygdomstilfælde, Sømandsforeningen, Haandværkerforeningen og Total-Afholdsforeningen, hvilke 2 sidste har eget Lokale, og har de alle forholdsvis god Tilslutning; Haandværkerforeningen og Sømandsforeningen tæller desuden mange Medlemmer udenfor Standen. Den sidstnævnte Forening har i særlig Grad gjort sig fortjent, idet den har udfoldet en stor og for Sømandsstanden gavnlig Virksomhed og har taget Initiativet til flere gavnlige Forbedringer, specielt Anskaffelsen af nye Fyrlygter i Byens Nærhed, nemlig paa Kvalen, Osnesskavlen og Garpeskjær.

Byen har desuden et Telefonselskab med ca. 60 Abonnenter.

Desuden findes der et Børnehjem og en privat Fattigpleie, der begge omfattes med megen Interesse. Børnehjemmet har egen Gaard paa Landets Grund.

Haugesunds Magistrat, 29 April 1891.

Niels Nielsen.

Beretning

om Ladestedet Sogndals økonomiske Tilstand i Femaaret 1886–1890.

Ladestedets Hovednæringsvei er som før Fiskeri og Skibsfart. Haandværksdriften har ikke været i Opkomst, men tilfredsstiller nogenlunde Behovet.

I Femaaret er oprettet en Sæbefabrik, det eneste industrielle Anlæg inden Ladestedets Grændser, men har den i det sidste Aar ikke været i Drift.

Ædruelighedstilstanden er i det Hele god.

Nogen Haandværks-, Handels-, Sømands- eller Arbeiderforening existerer ikke. Heller ikke Husflids- eller Haandgjerningsskoler.

Indvaanernes Antal udgjorde 31 December 1890 470 mod 473 31 December 1885.

Efter Ligningsforretningen for 1890 udgjorde den antagne

Formue	Kr.	175 600.00
den antagne Indtægt	-	77 480.00
den skatbare Indtægt	-	24 271.00
og det paa Formue og Indtægt udlignede Beløb	-	2 205.11

De faste Eiendommes samlede Værdi efter Skattetaksterne udgjorde 31 December 1890 Kr. 154 830.00 og den udlignede Eiendomsskat Kr. 303.61.

Brændevinsafgiften samt Øl- og Vinskatten har i Femaaret udgjort tilsammen Kr. 1 000 pr. Aar.

Med hovedsageligt Bidrag af Brændevinssamlaget har Stedet i Femaaret faaet istand: 2de tidsmæssige og solide Dampskibskaier af muret Graasten, en i Soggendalsstrand og en i Rægefjord, Forlængelse af Veien i Rægefjord ud til Kaien dersteds, en efter Forholdene tilfredsstillende Vandledning og endel Brønde paa forskjellige Steder samt Gadebelysning af Parafinlamper, hvorhos Skolehuset er undergaaet Forstørrelse og Udbedring.

Kommunens Gjæld udgjorde 31 December 1890 Kr. 4 800.

Sparebankens Virksomhed har gaaet smaat fremad, og 31 December 1890 udgjorde dens Forvaltningskapital Kr. 39 866.05 og dens egen Formue Kr. 7 132.84.

Kommunikationen er forbedret tillands ved det i Femaaret tilendebragte nye Veianlæg mellem Egersund og Sogndal. Skibsrederi har ikke været i Tilvækst, hellere i Nedgang.

Udenfor Ladestedets Grændser men inden dets Havnedirektorium har der i Femaaret i Lighed med foregaaende Aar foregaaet Udskibning af Fiskevarer til England, hvilket i 1890 udgjorde 796 690 Stkr. fersk Makrel, 1 057 Kg. fersk Lax, 741 Kg. fersk Hellefisk og 150 Stkr. levende Hummer.

Virksomheden ved den i Femaaret tæt udenfor Ladestedets Grændser for Sogndalsstrand anlagte Fabrik bestaaende af Spinderi, Væveri, Stamperi, Rivemaskine og Farveri og tilhørende et Aktieselskab har havt en gavnlig Indflydelse i Retning af tiltagen Trafik ogsaa til Ladestedet.

Fattigbudgettet har i Aarene 1886—1890 beløbet sig til respektive Kr. 1 400, Kr. 1 350, Kr. 1 350, Kr. 1 500 og Kr. 1 200. Det hele Kommunebudget har i samme Aar udgjort respektive Kr. 3 876, Kr. 3 800, Kr. 3 650, Kr. 3 800 og Kr. 3 500. Nedgangen for sidstnævnte Aar grunder sig paa Omlægning af Kommunens Gjæld, hvorved de aarlige Afdrag og Renter af samme blev formindsket.

I Femaaret 1886—1890 er i Ladestedet Sogndal afhændet 2 Eiendomme for tilsammen	Kr. 2 164.00
thinglæst 29 Pantehæftelser for tilsammen	- 33 176.00
aflæst 15 — - —	- 28 580.00
afholdt Tvangsauktioner over fast Gods, Antal 5 for	- 3 822.00
— — - Løsøre - 4 -	- 1 202.00

Sogndals Magistrat, 8 September 1891.

Halfdan Olsen.

Beretning

om Ladestedet Egersunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890.

Ædruelighedstilstanden antages, hvad Ladestedets Befolkning angaar, at være upaaklagelig. Brændevinssalg i Smaat, samt Udskjænkning af Brændevin, Vin og Øl har i den hele Periode været overdraget et Samlag.

Handels-, Sømands- og Arbeiderforeninger findes ikke hersteds, hvorimod en Haandværkerforening stiftedes i 1888 med omtrent 40 Medlemmer. Om Ynglingeforeningen samt om Benyttelsen af Almuebibliotheket gjælder hvad der i tidligere Beretninger er anført. Den herværende „Understøttelsesforening“ havde ved Udgangen af 1890 et Antal af 313 Medlemmer og en Eiendom af Kr. 3 729.77. De efter Grundloven stemmeberettige Borgeres Antal var 218.

Flere nye Huse ere opførte, især i Stedets Udkanter og enkelte mindre Gadestrækninger ere anlagte. Iøvrigt gjælder fremdeles hvad tidligere er oplyst om Gader, Brygger, Gadebelysning og Vandværket.

Middelskolen havde ved Udgangen af 1890 4 Lærere og 3 Lærerinder. Elevantallet — Forberedelsesklassen iberegnet — var 96, hvoraf 38 Piger. I Femaaret er Afgangsexamen bestaaet af 56, nemlig 40 Gutter og 16 Piger, hvoraf 1 Privatist. Folkeskolen havde til samme Tid 5 Lærere og 5 Lærerinder. Elevantallet var 470. I Ladestedet er fast Skydsstation.

Det i forrige Beretning omhandlede Veianlæg fra Sogndal er i denne Periode fuldført.

Folketallet, der i 1885 var 2 799, var efter den almindelige Folketælling ved Udgangen af 1890 steget til 2 960.

Stedets vigtigste Næringsvei er Handel, Skibsfart, Fiskeri og Fabrikdrift. De Handelsberettigedes Antal var ved Periodens Udløb 66, hvoraf 16 Kvinder.

De her hjemmehørende Fartøiers Antal var 52 Seilfartøier, drægtige tilsammen 15 202 Ton og 2 Dampskibe, drægtige 310 Ton.

Af Ligningsforretningerne for de 3 sidste Aar hidsættes;

Aar.	Antal Skatydere.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Kommune-skat.	Skat pr. skatbar Krone.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Øre.
1888	676	1 857 300	648 000	208 032	24 632	10.4
1889	650	1 400 500	640 660	209 428	27 166	11.9
1890	680	1 519 500	686 080	241 340	25 162	9.4

I Femaaret er afhændet faste Eiendomme for Kr. 223 801.

Thinglæst Panteheftelser for Kr. 595 016, aflæst Do. for Kr. 415 001, afholdt Tvangsauktioner over fast Gods for Kr. 26 555 og over Løsøre for Kr. 11 340.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 36 750. Brandforsikringssummen for de Kommunen tilhørende Huse var Kr. 58 330. Det Kommunen tilhørende Vandværk med Tilbehør har kostet Kr. 59 700, hvorhos Kommunen eier Kirkegaard, Sprøitehuse med Inventar samt Tomter for en antagelig Værdi af Kr. 13 800.

Sparebankens Forvaltningskapital var pr. 31 Decbr. 1890 Kr. 769 318 og dens Formue 90 025.

Den herværende Arbeiderbefolkning har dels ved almindeligt Dagarbeide og dels ved de herværende Fabriker havt jevn Beskjæftigelse og Fortjeneste. Ved Fayancefabriken sysselsattes i f. A. 200 Personer, hvoraf 50 Kvinder og ved Damsgaards Potteri 16 Mand.

I 1888 og 1889 afgav Skibsfarten ret godt Udbytte, hvorimod der i 1890 var betydelig Tilbagegang.

Jæderbanen medfører selvfølgelig adskillig Trafik, men, hvad Reisende angaar, er Stedet i det væsentlige kun at betragte som en Gjennemgangsstation, idet Tiden for Togenes og Dampskibenes Ankomst og Afgang falder nær sammen.

Stedets økonomiske Forhold fremgaar formentlig tydeligst af det leverede Uddrag af Ligningsforretningerne.

Sammenholdes Aaret 1890 med det i forrige Beretning givne Uddrag af Ligningen for 1885, skulde Formuen være noget aftaget, medens den antagne Indtægt er sat noget høiere.

Politimesterforretningerne, der tidligere vare forenede med Sorenskriver- og Magistratsembedet, ere fra Begyndelsen af 1890 overtagne af Stedets Lensmand.

Egersunds Magistrat, 18 August 1891.

Hammer.

Beretning

om Ladestedet Sandnes økonomiske Tilstand i Femaaret 1886–1890.

Den skatbare Formue var ved Udgangen af 1890 Kr. 1 430 500 og den skatbare Indtægt Kr. 172 100, hvilket viser en Stigning af henholdsvis 108 200 og 65 600 Kr.

Handelsvirksomheden har i Femaarsperioden gaaet betydelig fremad.

Haandværksdriften har arbeidet under forbedrede og ganske upaaklagelige Forhold. Her er ialt 50 Haandværkere foruden flere industrielle Anlæg hovedsagelig for Teglværk og Potteridrift, der især i Periodens sidste Del har arbeidet under meget gunstige Konjunkturer. Ved disse Teglværker og Potterier har 120 Arbeidere Beskjæftigelse. Som nyt industrielt Anlæg kommer „Sandnes Uldvarefabrik", der sysselsætter 50 Mennesker. Den eies af et Aktieselskab med Kr. 100 000 Aktiekapital og arbeider i Partispinding og Tilvirkning af Tøier for egen Regning, og lover noksaa godt for Fremtiden. Drivkraften er Damp.

Søfarten, som i den forrige Periode laa nede, har i denne Periode havt bedre Konjunkturer og større Fortjeneste, saa at den maa siges at have været noksaa lønnende. Perioden begyndte med 48 Fartøier med en Drægtighed af 3 300 Ton og afsluttedes med 49 Fartøier og en Drægtighed af 5 100 Ton.

Priserne paa faste Eiendomme formenes at være stegne. Byen har ialt 215 Beboelseshuse og 3 særskilte Forsamlingshuse.

Arbeidspriserne har været stigende. Almindelig Dagløn var i 1885 Kr. 1.40 à 1.60 og i 1890 1.60–2.00 ved Værkerne, Tømmermændenes er stegen fra Kr. 1.80 à 2.00 til Kr. 2.50—3.00. Ved Akkordarbeide tjenes Kr. 2.50 à Kr. 4.00.

I Femaaret er afhændet faste Eiendomme til Beløb Kr. 91 460, thinglæst Panteheftelser for Kr. 73 638, aflæst Do. for Kr. 45 182, solgt ved Tvangsauktion faste Eiendomme for Kr. 9 060.

Sandnes Magistrat, 23 November 1891.

Halfdan Olsen.

Beretning

om Ladestedet Skudeneshavns økonomiske Tilstand i Femaaret 1886–1890.

Den økonomiske Tilbagegang, hvori Ladestedet befandt sig i forrige Femaar, vedvarede ogsaa i indeværende Periode, indtil den kulminerede med Aaret 1887.

Al Foretagsomhed var saa at sige lammet, hvorfor Skatteevnen blev saa liden, at Skatteprocenten steg til $17^3/_4$ % af skatbar Næring. Der indtraadte

imidlertid en Bedring i Tilstandene, og er Skatteprocenten i de sidste Aar gaaet ned til omtrent Halvdelen af det ovenfor anførte Tal.

Stedet har i det hele taget gaaet fremad i det forløbne Femaar, om det end ikke kan siges at være i nogen større Maalestok. Folkemængden er vistnok ikke tiltaget, men staar omtrent paa samme Standpunkt som ved Tællingen 1885, men i økonomisk Henseende antages det at være gaaet lidt frem, ligesom Priserne paa faste Eiendomme er stegne. Den væsentligste Aarsag hertil er, foruden det glimrende Aar, Skibsfarten havde i 1889, det Vaarsildfiske, som slog til her i 1890; vistnok havde ikke Eksportørerne her nogen stor Fortjeneste, enkelte led endog Tab, men den almindelige Mand fik derved en pen Fortjeneste, ligesom det i betydelig Grad her bidrog til at hæve Arbeidspriserne.

Stedets Seilflaade er i Femaaret forøget i Drægtighed tiltrods for Afgang; den væsentligste Forøgelse er at regne til Makrelkutterne — en Forretning, som man i det Sidste meget har lagt sig efter, og som hidindtil har givet tilfredsstillende Resultater.

Skudeneshavns Magistrat, 14 August 1891.

Math. Olssen,
kst.

Beretning

om Ladestedet Koperviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1886–1890.

Brændevinshandel er forbudt, medens Salg og Udskjænkning af Øl og Vin er overdraget til et Samlag, som er meddelt en Bevilgning. Ædruelighedstilstanden er god, og har Afholdssagen mange Venner.

Handels-, Haandværks-, Sømands- og Arbeiderforeninger findes ikke.

Stedets Gader og Veie maaler tilsammen 2 910 m., deraf 1 780 m. Chaussé.

Foruden en offentlig Dampskibskai haves en offentlig og flere private Brygger, en god Brandsprøite samt fire offentlige Brønde. Bebyggelsen er saadan, at Sprøiten betjent med Søvand kan række næsten hvert Hus.

Kirken tilhører Byen i Fællesskab med Landsognet.

Ved Skolen virker 2 Lærere og 2 Lærerinder.

Skydsstationen besørger mod høieste lovbestemte Betaling saavel Landskyds som Vandskyds.

Her er 20 Handelsberettigede, nemlig 15 Mænd og 5 Kvinder. De fleste af disse driver Butikforretning, og kan deres samlede omtrentlige Omsætning anslaaes til 4 à 500 000 Kr. Forøvrigt deltages i forefaldende Fiskerier saavel her paa Kysten som paa Nordland og Island samt i de sidste Par Aar tillige i Makreldorgning i Nordsøen. Udbyttet har været vekslende, men dog i det hele taget tilfredsstillende.

Man har her 1 Skonnert, 7 Galeaser, 8 Jagter, 13 Skøiter og 6 Fiskekuttere af samlet Drægtighed 1 291 Ton, hvorhos flere er Parthavere i Fartøier, som redes fra andre Steder.

Arbeidere og Daglønnere har havt jevn og god Sysselsættelse, og maa den økonomiske Tilstand ansees som forholdsvis god blandt dem.

Sparebanken har i Femaaret havt saadan Omsætning: 1886: Kr. 279 000, 1887: Kr. 292 269, 1888: Kr. 367 034, 1889: Kr. 392 405 og 1890: Kr. 426 696.

Skatteligningen viser følgende Ansættelser:

Aar.	Formue.	Antagen Næring.	Skatbar Næring.	Ilagt Skat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1886	372 860	93 574	59 094	5 528
1887	358 960	89 124	56 924	4 983
1888	362 860	88 989	57 584	4 868
1889	370 760	96 354	63 794	5 097
1890	378 000	97 780	62 740	5 198

Stedet er i Femaaret gaaet noget fremad i økonomisk Velvære, og imødesees saaledes Fremtiden med Ro, uden at der dog næres større Forventninger.

Koperviks Magistratskontor, 20 August 1891.

M. S. Siqveland.

XII.

Søndre Bergenhus Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. V. i Søndre Bergenhus Amt i Femaaret 1886—1890.

Amtets Fladeindhold udgjør ialt 15 607 km² med en Folkemængde ved Udgangen af 1890, stor 128 213 Indvaanere.

Heraf falder paa:

Nordhordland	Fogderi	Fladeindhold	4 147 km²	med	67 592	Indvaanere,
Søndhordland	—	—	3 144	-	-	34 741	—
Hardanger og Voss	—	—	8 315	-	-	25 880	—

hvilket gjør gjennemsnitlig paa hver km² Fladeindhold i ethvert Fogderi: for Nordhordland ca. 16, for Søndhordland ca. 11 og for Hardanger og Voss ca. 3 Indvaanere.

Indvaanerantallet er, som det vil sees, siden sidste Folketælling — 1875 — da det udgjorde 116 401 Indvaanere, i de sidste 15 Aar steget ganske væsentligt, ialt noget over 11 Procent, og falder denne Stigning væsentlig paa Nordhordland Fogderi, hvor den har været noget over 16 Procent.

Denne større Stigning falder fornemmelig paa de Herreder inden Fogderiet, hvor den større industrielle Virksomhed har fremkaldt Indflytning. Den falder paa Aarstad med ca. 69 Pct., paa Bruvik med ca. 57 Pct., paa Askøen med ca. 26 Pct., paa Fane med ca. 24 Pct. og paa Os med ca. 17 Pct.

I Søndhordland og Hardanger og Voss Fogderier var Stigningen henholdsvis 2 og 5 Pct.

Den Forandring, Indvaanerantallet i sidste 15 Aar har undergaaet, vil sees af den nedenfor indtagne, af det statistiske Centralbureau meddelte, Opgave herom:

Fogderier og Herreder.		Folkemængde i 1875.	Folkemængde i 1890.	Forandring.
Nordhordland:	Fuse	3 220	3 475	+ 255
	Os	3 873	4 536	+ 663
	Fane	4 038	5 025	+ 987
	Austevold	2 396	2 332	− 64
	Sund	2 112	2 221	+ 109
	Fjeld	2 745	3 185	+ 440
	Askøen	5 215	6 565	+ 1 350
	Aarstad	2 364	4 019	+ 1 655
	Haus	4 611	5 054	+ 443
	Bruvik	2 217	3 472	+ 1 255
	Hosanger	3 387	3 484	+ 97
	Hammer	3 737	4 084	+ 347
	Alversund	2 793	3 162	+ 369
	Herlø	2 684	3 164	+ 480
	Manger	4 644	5 104	+ 460
	Lindaas	5 726	6 374	+ 648
	Masfjorden	2 034	2 336	+ 302
Søndhordland:	Strandebarmog Varaldsø	2 476	2 474	− 2
	Kvinnherred	4 553	4 760	+ 207
	Skaanevik	3 214	3 186	− 28
	Etne	2 492	2 324	− 168
	Fjelberg	3 838	3 623	− 215
	Sveen	3 241	3 129	− 112
	Valestrand	1 105	1 076	− 29
	Finnaas	4 316	4 884	+ 568
	Stord	1 996	2 251	+ 255
	Fitje	2 334	2 380	+ 46
	Tysnes	4 430	4 654	+ 224
Hardanger og Voss:	Røldal	917	956	+ 39
	Ullensvang	5 554	5 446	− 108
	Ulvik	1 417	1 410	− 7
	Graven	1 336	1 331	− 5
	Eidfjord	1 073	1 018	− 55
	Vikør	2 957	3 205	+ 248
	Jondal	1 902	2 020	+ 118
	Ævanger	2 045	2 101	+ 56
	Voss	5 403	6 392	+ 989
	Vossestranden	2 006	2 001	− 5
	Ialt	116 401	128 213	+ 11 812

I denne Forbindelse vil jeg efter Meddelelse herom fra det statistiske Centralbureau hidsætte Opgave over den Udvandring, der til Lande udenfor Europa af Personer hjemmehørende i Amtet har fundet Sted i Aarene fra 1876 til 1890:

Aar.	Antal Udvandrere.	Aar.	Antal Udvandrere.
1876	265	1884	835
1877	191	1885	864
1878	212	1886	732
1879	224	1887	741
1880	570	1888	718
1881	1 353	1889	584
1882	1 348	1890	504
1883	1 144	Ialt	10 285

I. Jordbruget.

Ved Udgangen af Femaaret 1881—1885 var Antallet af særskilt skyldsatte Brug:

i Nordhordland	Fogderi	7 220	med	Skyld	8 400	Daler	2	Ort	19	Skilling
- Søndhordland	—	3 920	-	-	5 976	-	1	-	2	—
- Hardanger og Voss	—	2 970	-	-	5 302	-	4	-	4	—
Ialt i Amtet		14 110	med	Skyld	19 679	Daler	3	Ort	1	Skilling.

Ved Udgangen af Femaaret 1886—1890 var det tilsvarende Forhold følgende:

i Nordhordland	Fogderi	7 672	med	Skyld	11 982	Mark	78	Øre
- Søndhordland	—	4 093	-	-	8 206	-	13	-
- Hardanger og Voss	—	3 216	-	-	7 988	-	99	-
Ialt i Amtet		14 981	med	Skyld	28 177	Mark	90	Øre.

Det vil af foranstaaende Opgave sees, at Gjennemsnitsskylden:

i Nordhordland	Fogderi	ved	Udgangen	af	1890	var	1	Mark	56 Øre
- Søndhordland	—	-	—	-	-	-	2	-	0 -
- Hardanger og Voss	—	-	—	-	-	-	2	-	48 -
og over hele Amtsdistriktet						var	1	-	88 -

Lavest var Skylden i Nordhordland Fogderi i Herrederne Askøen, Fjeld og Aarstad, hvor den var henholdsvis 0.79 Mark, 0.93 Mark og 1.02 Mark, og høiest var den i Herrederne Fuse, Masfjorden, Hosanger og Fane, hvor den var henholdsvis 2.93 Mark, 2.35 Mark, 2.12 Mark og 2.07 Mark. I Søndhordland Fogderi var den lavest i Herrederne Finnaas, Fitje og Sveen, hvor den var henholdsvis 1.16 Mark, 1.21 Mark og 1.85 Mark, og høiest i Herrederne Fjelberg, Etne og Kvinnherred, hvor den var henholdsvis 2.83 Mark, 2.72 Mark og 2.51 Mark. Endelig var i Hardanger og Voss Fogderi Gjennemsnitsskylden lavest i Røldal, Eidfjord og Ævanger, hvor den var henholdsvis 0.70 Mark, 1.36 Mark og 1.88 Mark, og høiest i Herrederne Graven, Voss og Vossestranden, hvor den var henholdsvis 3.09 Mark, 2.91 Mark og 2.90 Mark.

Ogsaa i denne Periode maa Jordbruget siges at have havt Fremgang. Interessen for et bedre Jordbrugsstel er tilstede og er overalt paa en eller anden Maade synlig. Den viser sig paa flere Hold. Erkjendelsen af Nødvendigheden af Jordens Tørlægning bliver mere og mere almindelig. Rydning af Nyland er i Femaaret i det hele udført i samme Udstrækning som tidligere. Imidlertid har Rydningen i Kystdistrikterne været større end tidligere. Paa Gjødselsamling og Gjødselblanding anvendes der større Omhu end tidligere.

Der lægges i de senere Aar alt mere og mere Flid paa Engdyrkningen, og Agerarealet er bleven indskrænket til Fordel for denne. Dette gjælder maaske mest de indre Distrikter, hvor der for Kreaturerne haves de bedste Sommerbeiter. Imidlertid sees det, at overalt er de Arbeider, der ere fore-

tagne ved Nyrydning, Grøftning og Gjødselsamling, væsentlig kommet Engen tilgode. Der anskaffes overalt — selv i Kystdistrikterne, hvor Forholdene forsaavidt endnu lader meget tilbage at ønske — tidsmæssige Haandredskaber. I Kystdistrikterne er der dog fremdeles mange, der endnu lade sig nøie med Trægreb og Træspader. Der er ogsaa Plogen noksaa sjelden at se. Herved maa dog bemærkes, at Brugene i ikke saa lidet Tal der er saa smaa, at der ikke holdes Hest, og Plogen kan isaafald ikke benyttes. Af Landbrugsmaskiner bruges ikke mange Slags. De almindeligste er Haand-Tærskemaskiner og -Kornrensningsmaskiner samt -Hakkelsemaskiner. De to første Slags har i de indre Distrikter været almindelig brugt i flere Aar. I denne Femaarsperiode er der ogsaa i de ydre Distrikter anskaffet flere saadanne, idet det dog her endnu er almindeligt, at Pleil, Sold og Drøftetrug benyttes ved Kornets Tærskning og Rensning. Hakkelsemaskiner har tidligere været lidet brugt, men i Femaaret er mange saadanne anskaffede. Slaamaskiner er sjelden at se, og kun nogle faa er i denne Periode anskaffede.

I Nordhordland dyrkes, efter Lensmændenes Indberetninger herom, fremdeles som tidligere alene Havre og Poteter udenfor Haus, hvor ogsaa Blandkorn, og Fane, hvor ogsaa Byg dyrkes. I Søndhordland dyrkes Byg, Havre og Poteter udenfor Fitje, der alene dyrker Havre og Poteter. I Skaanevik dyrkes Rug og Blandkorn og i Strandebarm alene Blandkorn. I Hardanger og Voss dyrkes overalt Byg, Blandkorn og Poteter undtagen i Vossestranden, hvor der alene dyrkes Blandkorn og Poteter. Græsfrø saaes i nogen, men ikke synderlig vid Udstrækning.

Den gjennemsnitlige aarlige Udsæd og Avl pr. Maal samt Foldighed pr. Maal kan for Femaaret efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver fremstilles saaledes:

	Udsæd pr. Maal i Liter.				Avling pr. Maal i Liter.				Foldighed.			
	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
Nordhordland	-	-	90	390	-	-	400	2 400	-	-	5.0	7.5
Søndhordland	57	95	80	270	440	-	480	2 048	9	-	5.7	7.0
Hardanger og Voss	55	70	77	275	400	475	450	2 222	7	7	6.2	7.6

Udfaldet af ethvert Aars Høst har selvfølgelig været vekslende.

Efter de herom aarlig givne Indberetninger stiller Forholdet sig hermed saaledes:

1886. Saavel Korn- som Potetes- og Høhøsten var under et Middelsaar.
1887. Høsten var for al Avling som i et godt Middelsaar.

1888. Høsten var for Korn og Hø som i et knapt Middelsaar, for Poteterne som i et meget godt Middelsaar.
1889. Høsten var i det hele som i 1888.
1890. For Kornet var Høsten meget under, hvad et Middelsaar giver, for Poteterne som i et Middelsaar og for Høet som i et godt Middelsaar.

Amtets Landbrugsskole paa Gaarden Stend i Fane Præstegjeld har ogsaa virket i dette Femaar og det med god Fremgang og med godt Omdømme i den almindelige Opinion. Den søges foruden af Elever fra Amtet ogsaa af Elever udenfor Amtet. For de første har der tidligere været 12 Fripladse ved Skolen, indtil Amtsformandskabet i 1890 paa Grund af den større Søgning til Skolen besluttede til disse endvidere at holde 6 saakaldte halve Fripladse. Elever hjemmehørende udenfor Amtet betale for Opholdet ved Skolen for Kost, Logi og Vadsk aarlig Kr. 280.00, paa halv Friplads — der altsaa alene tilstaaes Elever fra Amtet — betaler Eleven Kr. 140.00. Der er i Femaaret dimitteret fra Skolen, hvis Kursus fremdeles er toaarigt, 36 Frielever og 18 betalende Elever. I 1890 optoges ved Skolen 12 Frielever, 6 Elever paa halv Friplads og 6 betalende Elever.

Ogsaa det herværende Landhusholdningsselskab, der er fælles for Amtet og Bergens By, har i Femaaret fortsat sin Virksomhed. Denne har i det væsentlige gaaet i samme Retning som tidligere. Der er ydet Bidrag til Afholdelse af Fjøsskuer, Dyrskuer og Landboudstillinger, til Indkjøb af gode Avlsdyr, til omreisende Lærerinder i Husholdningsstel, til Udbredelse af nyttige Landbrugsskrifter, til Uddeling af Frøsorter til Skolelærere til Forsøg i Havebrug ved Almueskolerne, til Stipendier for unge Mænd til Uddannelse i Havebrug, Træplantning, Biskjøtsel og lignende. Aarligaars har Selskabet afholdt større almindelige Landbrugsmøder paa forskjellige Steder i Amtet. Idet der til disse har været knyttet Udstillinger af Industri- og Landboprodukter, har der ved samme efter indledende Foredrag af en eller anden offentlig Landbrugsfunktionær været holdt Diskussion over Themaer af Interesse paa Landbrugets Omraade. Disse Møder har været omfattede med megen Interesse og har vistnok virket velgjørende til at fremme Interessen for et bedre Landbrugsstel. Selskabet har tidligere havt et Bidrag af Staten og Amtet tilsammen Kr. 1400 00. Dette er fra 1888 forøget til Kr. 2000.00.

Amtet har med Bidrag af Staten i Femaaret lønnet en Amtsagronom og en Amtsgartner, der paa Reiser om i Amtet har, den første at give Veiledning og Bistand i alt, hvad der vedkommer det egentlige Jordbrug, den sidste at bistaa Jordbrugere med Raad og Veiledning i Frugt- og Kjøkkenhavers Anlæg og senere Behandling, i praktiske Fremgangsmaader ved Væksters og Træers Dyrkning, og iøvrigt begge paa bedste Maade at søge ved de Midler, der staar til deres Raadighed, at fremhjælpe Jordbruget og Haveväsenet i Amtsdistriktet.

Havedyrkningen, der tidligere kun har været lidet paaagtet i dette Amt, har formentlig i Femaaret ved den i 1883 ansatte Amtsgartners Bistand havt

god Fremgang. Til nærmere Oplysning herom tillader jeg mig her at indtage Amtsgartnerens Beretning om dette Forhold.

Den er saalydende:

„Uagtet Havebruget her i Amtet endnu staar paa et forholdsvis lavere Standpunkt, end det fortjener, saa har dog denne Gren af Landbruget i Femaaret havt kjendelig Fremgang. Nytten og Nødvendigheden af Frugt- og Kjøkkenhaver er mere og mere bleven erkjendt, og der er i Femaaret anlagt og beplantet langt flere Haver end tidligere i et lignende Tidsrum. Til disse Foretagenders hensigtsmæssige Udførelse har Amtsgartnerens Veiledning jevnlig været paakaldt. Meget staar dog endnu tilbage at ønske. Spørgsmaal efter Frugttræer til Udplantning har tiltaget betydelig; der har dog ikke altid ved Anskaffelsen været taget de fornødne Hensyn hverken til Frugttræernes Form eller disses tidligere Behandling i Planteskolen. I Bygder, hvor Frugtavlen er mindre fremme, reiser ofte Mænd fra Gaard til Gaard for at sælge medbragte Træer. Den ukyndige Kjøber er ofte bleven skuffet, da de paa denne Maade anskaffede Frugttræer ofte har vist sig at være rent Skrab. Imidlertid tør det haabes, at heri er indtraadt en glædelig Forandring, idet Voss Sogneselskab i 1889 fik anlagt en Planteskole paa Gaarden Lødve i Voss, hvilket Anlæg hovedsagelig tilsigter at kunne forsyne Bygderne med gode og tillige haardføre Frugttræer. Dette Foretagende har hidtil vist sig at være meget vellykket.

Frøavl — fornemlig Gulerødder og Kaalrabifrø — har i Femaarsperioden forsøgsvis været drevet i Herrederne Ullensvang, Lindaas og Strandebarm. Frøet har i Regelen været godt udviklet og er for det meste blevet omsat i Bergen og Kristiania. Havebrugsudstillinger med Uddeling af Præmier har været afholdte i Herrederne Lindaas Høsten 1887 og Voss 1888 samt paa Nesttun i Fane Høsten 1890. Af disse Udstillinger at dømme, maa det kunne siges, at Samlingerne har været forholdsvis smaa, men meget vakre, og flere af de udstillede Produkter, fornemlig Hovedkaal, Blomkaal, Kaalrabi, Gulerødder og Pastinakker, havde opnaaet en meget anseelig Udvikling. Paa dette Felt har Landhusholdningsselskabet været en god Støtte, idet Bestyrelsen for samme i flere Aar har stillet Midler til Amtsgartnerens Disposition til Indkjøb af forskjellige Frøsorter m. m., der paa Reiser rundt om i Amtet er blevne gratis uddelte til Besaaning af Kjøkkenhaver. Denne Forføining er overalt blevet modtaget med megen Paaskjønnelse og fortjener at blive fortsat.

I Aarene 1886, 1888 og 1890 var Frugtavlen noget mislykket, dels paa Grund af det fugtige Veir og dels fordi Træerne blev stærkt medtagne af Insekter og Larver. Derimod gav Frugttræerne i 1887 og 1889 et meget godt Udbytte, hvilket for manges Vedkommende blev en anseelig Indtægt. Paa flere Steder i Amtet, hvor Hjemmebeitning er bleven sløifet, foregaar Plantning af Frugttræerne ofte mere frit omkring paa forskjellige Steder af Indmarken. Dette maa vistnok ansees meget gavnligt, da man derved med mere Lethed kan foretage langt større Beplantninger uden at holde kostbare Gjærder, hvilket mnn ofte vægrer sig for. Dyrkning af Jordbær har i flere Bygder tiltaget betydeligt. Bærene har for det meste været omsatte dels i Byen, dels omkring paa Landshotellerne til en forholdsvis høi Pris -- 70—90 Øre pr. Liter.

Om de forskjellige Bærbuske maa det ogsaa kunne siges, at disse i Femaarsperioden har indtaget en mere fremskudt Plads end tidligere."

Udskiftningsvæsenet har ogsaa i dette Femaar havt god Fremgang, og Kravene paa Udskiftning har været mange og stærke. Efterat der indtil 1883 alene var ansat 3 Udskiftningsformænd i Amtet, fik dette i 1884 en

fjerde og i 1885 en femte Formand. Fra Begyndelsen af 1890 er atter en sjette Udskiftningsformand ansat i Amtsdistriktet. Mellem disse 6 Formænd har Forretningerne været fordelte saaledes, at de fem Formænd har været anviste enhver sit Distrikt af de 5 Udskiftningsdistrikter, hvori Amtet, saaledes som forklaret i min Femaarsberetning for 1881—1885, er inddelt. Den 6te Formand har, med Fritagelse for at befatte sig med Underudskiftninger fra Begyndelsen af 1890, været overdraget at lede de Overudskiftningsforretninger, der har været rekvirerede afholdte ved ny Formand. Ved Siden af disse 6 Formænd har ogsaa den i min forrige Beretning nævnte Udskiftningsformand virket i Femaaret, delvis som Medlem af de ved kgl. Res. af 27 Mai 1874 og 13 Marts 1888 til Udskiftning af Sameie i Etne og Stordøen nedsatte Storskiftekommissioner, delvis ved, med Bifald af Indredepartementet, efter Amtmandens Ordre at foretage Udskiftninger i Amtet der, hvor Kravet paa Udskiftning har været stærkest.

Til Oplysning om, hvorledes den fra Begyndelsen af 1890 udelukkende ved Overudskiftninger arbeidende Formand har været sysselsat, kan jeg anføre, at han i 1890 blev overdraget ialt 19 Overudskiftninger, hvoraf han i 1890 fik afsluttet 7 Forretninger med 51 Brug af samlet Skyld 115 Mark 84 Øre.

Til disse Bemærkninger skal jeg her efter de mig af Udskiftningsformændene meddelte Indberetninger hidsætte en Opgave over de i ethvert Fogderi i Femaaret 1886—1891 afholdte Underudskiftningsforretninger.

Herreder.	Antal Forretninger.	Indmark.			Udmark.		
		Antal Brug.	Matrikulskyld, urevideret.		Antal Brug.	Matrikulskyld, urevideret.	
			Mark.	Øre.		Mark.	Øre.
Fane	5	20	38	78	4	8	85
Os	2	-	-	-	7	30	19
Fuse	6	16	53	78	8	18	39
Sund	4	8	11	22	59	71	54
Fjeld	3	27	31	44	9	10	52
Manger	23	130	199	46	54	61	02
Hammer	18	67	63	13	32	57	07
Alversund	12	28	51	95	48	76	24
Lindaas	21	42	52	74	81	122	80
Masfjorden	4	9	19	02	13	21	12
Hosanger	14	53	128	23	5	13	05
Haus	4	14	29	18	14	30	29
Austevold	7	14	18	80	34	31	06
Aarstad	2	3	4	37	6	16	86
Askøen	3	15	19	55	-	-	-
	128	446	721	65	374	569	00

Herreder.	Antal Forretninger.	Indmark. Antal Brug.	Indmark. Matrikulskyld, urevideret. Mark.	Indmark. Matrikulskyld, urevideret. Øre.	Udmark. Antal Brug.	Udmark. Matrikulskyld, urevideret. Mark.	Udmark. Matrikulskyld, urevideret. Øre.
Skaanevik	5	20	56	33	5	15	70
Etne	5	12	42	26	13	37	89
Sveen	2	5	4	74	10	17	01
Valestrand	2	4	11	84	-	-	-
Fitje	1	-	-	-	3	5	98
Tysnes	7	19	38	43	6	13	22
Finnaas	9	41	49	08	55	65	84
Kvinnherred	3	24	55	79	-	-	-
Strandebarm og Varaldsø	6	40	105	79	-	-	-
	40	165	364	26	92	155	64
Voss	21	85	399	12	6	23	27
Ævanger	1	5	13	16	-	-	-
Vossestranden	3	15	39	31	-	-	-
Ulvik	11	51	162	58	15	40	46
Ullensvang	4	41	102	94	-	-	-
Vikør	5	23	77	74	32	65	71
Røldal	1	2	5	25	-	-	-
	46	222	800	10	53	129	44

2. Fædrift.

Ogsaa denne Del af Landbonæringen har havt Fremgang. Denne er kommet tilsyne ved en i vid Udstrækning i Amtet anvendt større Omhu ved Anskaffelsen af Tillægskreaturer, ved Kreaturernes rigeligere Fodring og bedre Røgt, ved alt mere og mere velbyggede og velindredede Fæhuse og endelig ved en bedre og omhyggeligere Behandling af Melken og Smørret. Meget kan selvfølgelig endnu staa tilbage at ønske, men Fremskridtene er paatagelige. Fornemmelig gjælder det Amtets indre Distrikter, i mindre Grad Ødistrikterne, hvor iøvrigt ogsaa Forholdene er bedrede.

Til Fremhjælp af heromhandlede Landboforholde har vistnok de større og mindre Kvægudstillinger, der aarligaars, i Regelen med Understøttelse af Amtets Landhusholdningsselskab, har været afholdte, væsentligen bidraget. Foruden de aarlig afholdte, forud omtalte, større, af Landhusholdningsselskabet foranstaltede Landbomøder og foruden nogle i Femaarets Løb med Bidrag af Staten og Amtet afholdte større almindelige Udstillinger af Kvæg og Faar, med hvilke Kvægmarkeder har været sat i Forbindelse, har mindre Dyrskuer og iligemaade Fjøsskuer aarligen i de engere Distrikter været afholdte. Dyrskuer er afholdte i 1886 i Hammer, Fjelberg, Masfjorden, Strandebarm,

Haus og Ulvik, i 1887 i Røldal, Bruvik og Fuse, i 1888 i Sveen, Stamnes og Odde, i 1889 i Aakre, Kvinnherred, Vikør og Stordøen og i 1890 i Fane, Jondalen, Vikør, Kinservik og Samnanger. Fjøsskuer er afholdte i 1886 i Alversund og Lindaas, i 1887 i Os, Voss, Etne, Lygre, Lindaas og Myking, i 1888 i Haus, Askøen, Haalandsdalen og Kvinnherred, i 1889 i Hosanger, Sund, Skaanevik, Holmedal og Bruvik og endelig i 1890 i Vossestranden Masfjorden og Bruvik.

Meieribedriften har vokset i Femaaret. Mod 3 Meierier ved Udgangen af forrige Femaarsperiode havde Amtet ved Udgangen af 1890 ialt 8 Meierier, samtlige Fællesmeierier, om hvis Virksomhed hidsættes følgende Opgave:

Meierier.	Begyndt sin Virksomhed.	Indmaalt Melk i 1890. Liter.	Kjærnet Smør i 1890. Kg.	Ystet Fedost i 1890. Kg.	Ystet Meieriost i 1890. Kg.
Seimstranden	I Femaaret 1881—1885	187 874	1 340	-	-
Bulken		400 000	-	-	-
Vossevangen		448 944	-	-	-
Skaanevik	1886	109 000	1 700	2 500	1 700
Alversund	1887	7 475	515	-	-
Haus	1888	624 231	800	-	-
Steinsdalen	1888	153 998	5 923	3 800	2 530
Vikør	1890	345 068	12 944	9 651	5 477

Foruden disse Meierier aabnedes i Øistesø Drift af et Meieri i December Maaned 1890. Driften var dog i den korte Tid af Femaarsperioden af mindre Betydenhed. Ligesom Centrifugesystemet er kommet til Anvendelse i dette Meieri, saaledes er det ogsaa Tilfældet med tvende andre Meierier i Vikør Præstegjeld ɔ: Vikør og Steinsdalens Meierier. Iøvrigt anvendes alene Is i Meierierne. Haandseparatorer er i Femaaret anskaffede, og disse benyttes saavel hjemme paa Gaardene som paa Sætrene.

Til Oplysning om det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko og om Gjennemsnitsprisen i Herrederne paa nysiet Melk og Smør skal jeg efter de herom fra Lensmændene givne Oplysninger hidsætte følgende Opgave:

Herreder.	Gjennemsnitligt Melkeudbytte pr. Ko. pr. Aar: hos de mere fremskredne Gaardbrugere.	Gjennemsnitligt Melkeudbytte pr. Ko. pr. Aar: overhovedet i Herredet.	Pris pr. Liter Melk.	Pris pr. Kilogram Smør.
	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.
Nordhordland Fogderi.				
Aarstad	3 000	2 250	0.13	-
Askøen	2 880	2 000	0.13	-
Fane	1 400	1 200	0.12	1.60
Os	1 700	1 300	0.10	1.60
Fuse	900	600	0.10	1.50
Sund	1 600	1 000	0.10	1.32
Austevold	1 600	1 000	0.10	1.32
Fjeld	1 100	1 000	0.10	1.50
Herlø	1 500	1 200	0.20	1.40
Manger	2 000	1 500	0.20	1.40
Hammer	1 000	800	0.10	1.60
Alversund	1 500	900	0.09	1.50
Lindaas	1 000	600	0.17	1.40
Masfjorden	1 200	900	0.10	1.50
Hosanger	1 000	700	0.10	1.50
Haus	1 300	950	0.09	1.40
Bruvik	800	800	0.10	1.40
Gjennemsnitlig, dog uden at Herrederne Aarstad og Askøen medtages[1])	1 306	963	0.12	1.46
Søndhordland Fogderi.				
Skaanevik	1 500	1 000	0.20	1.40
Finnaas	1 100	900	0.10	1.60
Fjelberg	1 500	1 000	0.10	1.50
Etne	1 200	800	0.09	1.20
Stordøen	1 200	700	0.10	1.60
Fitje	1 000	800	0.10	1.50
Tysnes	1 800	1 000	0.10	1.60
Sveen	1 000	750	0.10	1.40
Valestrand	1 000	800	0.10	1.40
Strandebarm og Varaldsø	1 200	1 000	0.10	1.40
Kvinnherred	1 600	1 110	0.10	1.50
Gjennemsnitlig	1 282	896	0.11	1.46
Hardanger og Voss Fogderi.				
Voss	1 200	1 100	0.09	1.50
Vossestranden	1 400	1 300	0.10	1.60
Ævanger	kan ikke	opgives.	0.13	1.48
Ulvik	1 500	1 200	-	1.45
Ullensvang	1 500	1 200	-	1.45
Vikør	1 500	1 000	0.14	1.50
Jondal	1 000	900	0.09	1.40
Røldal	2 000	1 600	0.12	1.52
Gjennemsnitlig	1 443	1 186	0.11	1.49

[1]) Grunden til, at Aarstad og Askøen ikke er medtaget, er den, at det i disse Herreder, i hvilke Melken paa Grund af deres Naboskab med Bergens By er i høiere Pris end iøvrigt i Amtet, er Skik og Brug, at man, naar en Ko holder op at melke, straks skiller sig ved den og faar en Melkeko istedet. De anførte Tal er derfor i disse Herreder ikke Betegnelse for, hvad enhver Ko melker om Aaret, men for Melkeudbyttet af ethvert Baasrum.

Interessen for en Forbedring af Faareracen spores saagodtsom overalt i Distriktet. Maaske staar med Hensyn paa dette Forhold Distriktet Kvinnherred høiest. Her er Faarene gjennemgaaende mere eller mindre blandede med Cheviotracen, en Blanding, som man forresten nu træffer i mange af Amtets Bygder. Det hænder nu ikke saa sjelden, at en Springvæder betales med 100 Kr. Hesteavlen er ogsaa i Fremgang, og i saa Henseende gjælder det som før, at Voss og Kvinnherred staar høiest. Det gjælder imidlertid fremdeles, at de lave Hestepriser ogsaa i denne Periode har holdt Interessen for Hesteavlen noget tilbage.

Angaaende Gaardenes Havnegange kan jeg henholde mig til, hvad jeg i min sidste Femaarsberetning har anført. Stølsdriften inden Amtet arbeider i alt væsentligt under samme Forhold som tidligere. Den har dog for de Distrikter, hvor den væsentlig hører hjemme, en ganske stor Betydning, og da det er at haabe, at den ved den Opmærksomhed, som Meierimester Grude ved den af ham med Understøttelse af det „Kgl. Selskab for Norges Vel" udarbeidede Bog om Stølsdriften paa Vestlandet maa have vakt paa Forholholdene ved samme, vil imødese en Udvikling, der vil give den en væsentlig større Værdi for vedkommende Distrikter, end den nu har, skal jeg efter samme tillade mig at hidsætte nogle Oplysninger om den i dette Amt underholdte Stølsdrift.

Den store Ulighed i Naturforholdene i de forskjellige Dele af Amtet begrunder en tilsvarende Fordeling af Stølernes Antal og Betydning. Nordhordland og Søndhordland Fogderier bestaa væsentligst af større og mindre Øer og Halvøer og for det meste ringe Høider, medens Hardanger og Voss Fogderi helt ud bestaar af store Fjeldmasser med tildels dybe Nedskjæringer og omkringliggende Høifjeldsplateauer. Dette forklarer, at medens af Nordhordlands 17 Herreder kun 4 af de nordligste og indre Distrikter har nogen Stølsdrift og de øvrige 13 er uden al saadan, og medens af Søndhordlands 11 Herreder alene 4 har nogen og 3 en ubetydelig Stølsdrift, de øvrige ingen, har samtlige Herreder i Hardanger og Voss Fogderi Stølsdrift, og spiller den der en tildels betydningsfuld Rolle.

Efter Grude's Bog meddeles herved følgende Opgave:

Herreder, hvori Stølsdrift underholdes.	Antal Gaarde (Gaardsnumere).	Gaarde med		Holder		Sender til Stølen		Antal Dage paa Stølen.	Producerer aarlig Liter Melk.	Deraf aarlig Liter paa Stølen
		Sommerstøl.	Vaarstøl.	Melkekjør.	Gjældkjør.	Melkekjør.	Gjældkjør.			
Nordhordland Fogderi.										à 4 Liter pr. Ko pr. Dag.
Hosanger	92	48	23	2 764	772	1 442	386	85	2 537 352	490 280
Haus	107	90	-	2 613	797	2 190	670	65	2 398 734	569 400
Os	130	32	-	2 480	917	620	230	70	2 276 640	173 600
Masfjorden	57	33	-	1 610	298	1 010	237	65	1 477 980	262 600
Søndhordland Fogderi.										à 4 Liter pr. Ko pr. Dag.
Sveen	101	7	-	1 514	510	15	6	65	1 417 104	3 900
Fjelberg	118	2	-	1 775	751	30	13	45	1 661 400	4 500
Etne	83	42	-	1 646	650	800	300	95	1 540 656	304 000
Skaanevik	119	16	-	1 845	611	260	85	50	1 726 920	52 000
Tysnes	170	17	-	2 246	1 200	225	120	55	2 102 256	49 500
Kvinnherred	153	122	-	2 667	973	2 118	798	80	2 496 312	677 760
Strandebarm og Varaldsø	74	55	18	1 480	502	1 184	432	80	1 385 280	378 880
Hardanger og Voss Fogderi.										à 4—5 Liter pr. Ko pr. Dag.
Jondal	49	44	13	1 052	275	900	90	80	1 134 056	324 000
Vikør	87	80	80	2 106	622	2 000	600	70	2 270 268	630 000
Røldal	31	31	31	588	155	588	155	90	633 864	238 140
Ullensvang	152	102	66	3 219	809	2 650	625	90	3 470 082	1 073 250
Ulvik, Graven, Eidfjord	133	100	100	2 756	659	2 480	495	90	2 970 968	1 004 400
Voss	254	234	?	3 530	1 065	2 000	150	110	3 805 340	990 000
Vossetranden	94	91	94	1 730	432	1 720	300	105	1 864 940	812 700
Ævanger	84	77	?	2 098	660	1 400	300	110	2 261 644	693 000

Til foranstaaende Oplysninger om Fædriften skal jeg her efter de af Lensmændene meddelte Opgaver hidsætte Gjennemsnitsprisen paa efternævnte Dyr i Femaarsperioden.

Dyr.	Nordhordland Fogderi: Gjennemsnitspris.	Søndhordland Fogderi: Gjennemsnitspris.	Hardanger og Voss Fogderi: Gjennemsnitspris.
	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidsheste	206	173	207
Okser	72	79	78
Kjør	80	86	89
Ungnøt	39	44	53
Voksne Faar	11	16	14
— Gjeder	10	11	11
— Svin	50	45	42

Ved den i 1890 foretagne Tælling fandtes i Amtet: Heste 6773, Storfæ 82 925, Faar 213 170, Gjeder 16 046, Svin 10 036, Rensdyr 3254, Høns 45 585, Ænder 475, Gjæs 88, Kalkuner 49, Bikuber 41.

3. Skovdrift.

Vedkommende Skovvæsenets Forhold i dette Amt tillader jeg mig at hidsætte en mig af Forstmester Gløersen herom meddelt Oversigt.

Den er saalydende:

„De lave Priser paa Trævirke, som herskede i forrige Femaarsperiode, vedvarede fremdeles i 1886 og 1887, men i Løbet af 1888 sporedes ikke ubetydelig Stigning, og siden har Priserne som Regel holdt sig jevnt gode paa omtrent alle Sortimenter. Specielt har Brændeveden, der væsentlig bestaar af Birk, holdt sig ligefrem dyr og uden Udsigt til fremtidigt Prisfald, hvorledes end Konjunkturerne stille sig forøvrigt.

Efter Prisstigningen har der været hugget adskilligt stærkere i Amtets Skove, i Regelen af Eierne selv, men ogsaa af Spekulanter, idet Udhugstkontrakter, hvorved i Almindelighed alle brugbare Træer paa Fladen nedhugges, atter begyndte at komme i Brug. Der har forøvrigt gjennem hele Femaarsperioden, om end i forskjellig Grad, været hugget stærkere, end Amtets allerede før stærkt reducerede Skoves Tilvækst har formaaet at dække; Skovene ere selvfølgelig gaaede yderligere tilbage i Femaaret og visselig ikke alene i Indhold, men ogsaa i Areal. De have allerede længe været fattige paa ældre og sværere Dimensioner, og hvad som nu har været hugget af saadanne har været betalt med høie Priser. Det er især Voss, som endnu har Rester af svære Furumaterialier tilbage.

Arealets Formindskelse er mest iøinefaldende i den øverste Skovrand, der stadig synker, væsentlig fordi den her stedfindende langsomme Vækst og svage Reproduktion ikke formaar at dække Sætrenes Behov. Dernæst er Skovens Tilbagevigen fra Kysten lettest at iagttage.

Torv til Brændsel bliver ikke frivillig anvendt hverken paa Sætrene eller Gaardene, før en høi Grad af Skovnød allerede er indtraadt.

Til at standse Skovenes Ødelæggelse og den stedse tiltagende Afskovning gives der absolut intet andet Radikalmiddel end en Tvangslov.

Amtets nærværende Skovareal har Forstvæsenet efter langvarigt Arbeide indtegnet paa forhaandenværende Karter og beregnet for hvert Herred med den Nøiagtighed, som er mulig uden speciel Opmaaling. Resultatet vil erfares af følgende Tabel, hvorved bemærkes, at al Trævækst baade inden- og udengjærdes, baade tyndt- og tætstaaende, er medtagen, samt at Blandingsskoven er delt efter Skjøn:

Herreder.	Naaleskov.	Løvskov.	Sum af Skov.
	km²	km²	km²
Søndhordland Fogderi.			
Stordøen	27.92	3.67	31.59
Valestrand	7.36	3.26	10.62
Fitje	2.45	4.90	7.35
Finnaas	23.47	4.26	27.73
Sveen	14.86	7.58	22.44
Fjelberg	28.37	5.08	33.45
Etne	3.75	39.18	42.93
Skaanevik	26.41	77.69	104.10
Tysnes	55.66	22.12	77.78
Strandebarm og Varaldsø	56.05	43.60	99.65
Kvinnherred	83.72	34.16	117.88
Sum	330.02	245.50	575.52
Hardanger og Voss Fogderi.			
Jondal	12.98	48.61	61.59
Vikør	4.18	90.07	94.25
Graven	8.11	46.74	54.85
Ulvik	9.74	35.79	45.53
Eidfjord	0.72	45.29	46.01
Ullensvang	16.07	56.15	72.22
Røldal	-	33.17	33.17
Voss	73.00	176.57	249.57
Ævanger	8.35	44.14	52.49
Vossestranden	8.92	48.32	57.24
Sum	142.07	624.85	766.92
Nordhordland Fogderi.			
Os	76.50	24.81	101.31
Fuse	57.81	42.77	100.58
Fane	23.70	12.77	36.47
Sund	0.56	1.00	1.56
Austevold	3.11	-	3.11
Fjeld	-	0.41	0.41
Askøen	3.27	2.59	5.86
Aarstad	0.24	0.48	0.72
Hammer	7.56	6.73	14.29
Alversund	8.12	4.92	13.04
Haus	0.28	10.00	10.28
Bruvik	31.39	57.28	88.67
Hosanger	40.72	113.44	154.16
Herlø	1.47	-	1.47
Manger	-	-	-
Lindaas	9.29	2.98	12.27
Masfjorden	56.19	71.61	127.80
Sum	320.21	351.79	672.00
Hele Amtet	792.30	1 222.14	2 014.44

Flødning finder fremdeles ikke Sted i nævneværdig Grad uden i Vosse-Elvens Vasdrag.

Her flødedes i 1886: 180 Tylvter Tømmer, 1887: 130 Tylvter, 1888: 90 Tylvter, 1889: 220 Tylvter, 1890: 200 Tylvter, hvorved anmærkes den Særegenhed, at den flødede Tømmermængde som Regel er noget mindre i Vasdragets nedre Del (i Ævanger Herred) end i den øvre Del (i Voss Herred), hvilket i Tilfælde hidrører fra, at en Del opkjøbes til Gaardsbrug underveis, væsentlig under Tømmerets Opsamling i Lilandsosen ved Vangsvandets Vestende. Tømmerlændse findes iøvrigt hverken her eller paa noget andet Sted i Vasdraget. Tømmerets Dimensioner varierede mellem 5 og 22 Meters Længde og 16 til 50 Cm. Top.

Hvad som skal helt frem til Bergen sendes nu helst pr. Jernbane.

Amtets Sagbrugsvæsen er fremdeles lidet udviklet, men nogen Fremgang sporedes dog i Femaaret, specielt indrettedes den saakaldte Lisag paa Voss paa tidsmæssig Maade og forsynedes endog med Høvleri. Dette Anlæg eies af et Aktieselskab bestaaende af indenbygds Folk. Mindre Sagbrug findes i Mængde over hele Amtet, men i Regelen af en meget simpel Konstruktion. Opgangssagene er i Aftagende og omdannes hyppig til Cirkelsage, der mest benyttes til Skjæring af Tøndestav og smale Bord.

Løvskoven har i Regelen baaret Frø hvert Aar i Femaarsperioden, hvorimod Naaleskoven, hvorved her alene menes Furuskoven, eftersom Gran forekommer i forsvindende liden Mængde, gjentagende har været frøtom.

Mest fandtes Vinteren 1886—1887, da Voss Klængstue fik indsamlet 1239.89 Hektoliter Furukongler à 2 Kr. Disse fandtes hovedsagelig i den øvre Skovrand, og som Følge af det høitbeliggende Voksested var Frøet mindre godt, idet en Mængde Letkorn maatte udskilles, for at fremstille 1ste Sort Handelsvare for det udenlandske Marked. Tilsammen i Femaarsperioden solgte Voss Klængstue Furufrø for Kr. 4740.30 til en Pris, der varierede mellem 5 og 8 Kr. pr. Kg. Det meste gik til Danmark og Tyskland og mindre Partier til andre europæiske Lande og Amerika. Forbruget herhjemme er i Tiltagende, men endnu ikke betydeligt. Frøet blev i Femaarsperioden prisbelønnet paa forskjellige inden- og udenlandske Udstillinger. Klængstuen driver ogsaa Forretninger med Granfrø, men intet af dette er vokset i Søndre Bergenhus Amt. Som Biprodukt ved Udklængningen sælges tømte Kongler à 30 Øre pr. Hl. til Brændsel. Ogsaa til Klængstuens Ophedning anvendes udelukkende tømte Kongler.

Den kunstige Opelskning er i Tiltagende dels som Efterhjælp ved mangelagtig naturlig Besaaning, dels som Skovanlæg paa afskovet Mark. Private Plantere af Skovtræer have tildels benyttet sig af den Adgang, som er til at faa Bidrag hertil af offentlige Midler paa visse Betingelser, der sigte til Skovanlæggets fremtidige Bevarelse. Træplanterne, der bruges i Amtet, leveres hovedsagelig fra Forstvæsenets Planteskole ved Ladestedet Sandnes, men ellers har der været mindre Planteskoler for Skovtræer i Drift gjennem hele Femaaret paa Stend Landbrugsskole og Forstvæsenets Eiendom Ulven i Os Herred.

Stend Landbrugsskoles Planteskole har gjennemsnitlig aarlig leveret 7 000 Skovtræplanter, hvoraf omtrent Halvdelen udplantedes paa Landbrugsskolens egen Grund, og Resten solgtes. Ulven Planteskoles sædvanlige Aarsleverance er 40—50 000 Skovtræplanter, der for Størstedelen udplantedes i Forstvæsenets Lyseklosterskove.

Bergens Træplantningsselskab har fortsat sin Beplantning af Fjeldsiderne omkring Bergen med en gjennemsnitlig aarlig Anvendelse af ca. 65 000 Træplanter. Nogen almindeligere Udbredelse blandt private Jordeiere vil Skovplantningen ikke kunne erholde, før der ad Lovgivningens Vei gives Anlæggene større Beskyttelse mod fremmed Havnekvæg, fornemmelig Faar. Nu ødelægge de udenfor Skovegnene saa talrige Faar paa al uindhegnet Mark, fornemmelig i Vinterhalvaaret, Toppene paa Naaletræplanterne, der paa den Aarstid danne omtrent det eneste Grønne i det ellers graa eller med et lidet Snelag bedækkede nøgne Landskab. Først gjennem en saadan Forandring af Loven om Jords Fredning, at man ikke behøver at omgive hvert eneste Skovanlæg med saakaldte smalefrie Gjærder, hvis Kostbarhed bevirker, at Skovplantningen ikke svarer Regning, vil der ligesom i Jylland kunne blive Tale om med Fremgang at beplante Amtets uhyre afskovede, men for Skovvækst velskikkede Strækninger, der for Tiden enten ligge aldeles produktionsløse eller danne magre Faarebeiter. Blive disse Strækninger ikke i Tide paany dækkede med Trævækst, som de i Fortiden have været, vil de ialfald paa alle noget bratte Skraaninger efterhaanden ved Regn- og Snevandets uafladelige Afvadskning ogsaa tabe sit Jordsmon og gaa over til nøgen Klippegrund, hvilket allerede er skeet for store Arealers Vedkommende.

Skjønt Skovbrand, formentlig som Følge af det kjøligere og fugtigere Sommerklima, er saa ulige sjeldnere end i Østlandets Skovtrakter, udbrød nogle saadanne her i Amtet i den ualmindelig varme og tørre Forsommer 1889, uden at dog betydeligere Værdier lagdes i Aske. Blandt de brændte Skove antændtes en paa Dalseid ved Jernbanegnister — antagelig første Gang, saadant er hændt paa Vestlandet.

Paa Grund af de særdeles ringe Pengemidler, som har staaet til Raadighed, er den Skovmasse, som Staten eier i Amtet, kun blevet forøget ved Indkjøb af ca. 100 Hektarer paa Øen Anuglen i Søndhordland. Nogle Præstegaardsskove i samme Fogderi ere i Femaaret føiede til de tidligere i Amtet af Forstvæsenet administrerede Skove, der eies af Oplysningsvæsenets Fond.

Forstvæsenet har ogsaa i sidst forløbne Femaar holdt aarligt Kursus paa Stend Landbrugsskole i Skovbrugs- og Plantningslære."

4. Fiskerierne.

Angaaende de i Femaaret forefaldne Fiskerier er Beretninger aarligaars afgivne til det kgl. Departement for det Indre, hvilke viser, hvorledes og med hvilket Udbytte Fiskerierne er faldne i de forskjellige Dele af Amtsdistriktet. Jeg skal her tillade mig at indtage en Rekapitulation heraf, der viser Udbyttet af ethvert Fiske i Periodens fem Aar.

Værdi-Udbyttet af Fiskerierne i Søndre Bergenhus Amt i Aarene 1886–1890.

Fiskerier.	1886.		1887.		1888.		1889.		1890.	
	Kroner.		Kroner.		Kroner.		Kroner.		Kroner.	
1. Skreifiskerierne		3 840		45 300		179 150		41 630		39 230
2. Fedsildfisket		80 618		132 896		91 880		58 678		20 344
3. Makrelfisket		816		3 360		1 170		3 058		2 405
4. Andre Fiskerier:										
a. Sommerfiske efter Torsk, Sei m. m.	120 450		51 134		44 120		52 499		43 803	
b. Vaarsild	116 200		209 764		39 050		92 450		216 000	
c. Brisling og anden Smaasild	59 975		118 560		60 055		59 848		61 394	
d. Hummer	52 710		66 197		72 706		82 853		72 547	
e. Laks og Søørret	66 635		62 883		67 877		73 967		66 114	
f. Østers	1 300		-		250		100		772	
g. Forskjellige andre Fiskerier	3 200		14 050		-		-		-	
		420 470		522 588		284 058		361 717		460 630
Tilsammen		505 744		704 144		556 258		465 083		522 609

5. Bergværksdrift.

Om Bergværksdriften i dette Amt i afvigte Femaar har jeg af Distriktets Bergmester modtaget en kortfattet Oversigt, som jeg her tillader mig at hidsætte.

Den er saalydende:

1. Gulddriften paa Bømmeløen har foruden nogle mindre Skjærpeforetagender — dels af Enkeltmand, dels af Flere i Kompani - væsentlig bestaaet i en mere udstrakt Drift af 3de Selskaber, nemlig: a) The Oscar Gold Company lim., b) Bømmeløens forenede Grubekompanier (senere kaldet Bømmeløens Bergværksselskab), c) Haugesundsgangens forskjellige Selskaber — senest kaldet the Haugesund's Gold Mining Syndicate lim.

Det førstnævnte af disse Selskaber er, hvad Navnet allerede viser, engelsk. Det har været rekonstrueret 2 à 3 Gange og er i Virksomhed den Dag idag. Driften har været indrettet paa en virkelig rationel Maade under Bestyrelse af den energiske og dygtige Mr. John Daw jun., men Gangene har gjennemgaaende vist sig temmelig guldfattige, saa at Driften neppe har været lønnende, uagtet ikke ubetydeligt Guld har været fremstillet i Selskabets storartede Stampe- og Amalgamations-Værk. Dette Kompagni har især drevet i 3de Gruber: Oscars, Daws og Hodgkinsons. De 2de førstnævnte er fortiden nedlagte, men paa sidstnævnte Grubes Gang, som synes meget lovende, uagtet den har været af variabelt Indhold, føres der fortiden en meget energisk Drift.

Bømmeløens forenede Grubekompagnier har forandret Navn til Bømmeløens Bergværksselskab, men dets Drift er nu fuldstændig nedlagt. Dette Selskab er, som Navnet viser (se ovenfor), norsk. Det skal oprindelig have raadet over en ikke ubetydelig Kapital, angivelig ca. 200 000 Kroner, men denne er nu formentlig ganske opbrugt, dels til fordetmeste ufrugtbare Skjærpeforetagender, dels til mindre heldige Driftsdispositioner. Et større Vadskeværk er opført, men neppe taget i Brug, forinden Selskabets Kapital var opbrugt. Lidt Guld skal være extraheret, men det synes at være forsvundet under en Ildebrand, som rammede et opført Kontor- og Laboratoriumslokale, hvor det vundne Guld opbevaredes. Dette Kompagni har drevet især i 3de Gruber: Carl Olsens Grube, Flatanes og i Gruberne ved Hille.

De forskjellige Kompagnier paa Haugesundsgangen har ført en kun intermitterende Drift. Det sidste Selskab førte Navn — som ovenfor anført — af The Haugesund's Gold Mining Syndicate lim. og skal have været et blandet norsk og engelsk Kompagni. Et mindre Vadskeværk er opført ogsaa for nævnte Gangs Drift. Haugesundsgangen er formentlig en af de mest lovende af de mange guldførende Gange paa Bømmeløen. Man har vundet forholdsvis ikke lidet Guld fra denne Gang, men Driften har alligevel ikke baaret sig, formentlig især fordi den blev ført efter en forliden Maalestok, hvorved blandt Andet Administrationsomkostningerne blev uforholdsmæssig store.

En medvirkende Aarsag til, at Gulddriften paa Bømmeløen hidtil ikke har lønnet sig (dog maaske med Undtagelse af Driften paa Hodgkinsons Gang), er vel ogsaa den, at man har været henvist udelukkende til at benytte den kostbare Damp som Drivkraft. Kunde man komme til at bruge Vandkraft, vilde maaske Driftsresultaterne blive anderledes.

2. Kisdriften; denne har foregaaet paa Varaldsø og i Ølve Sogn. Paa Varaldsø i Hardanger drev et engelsk Selskab en temmelig betydelig Drift, hvorved udbrødes nogle Tusinde Tons Kis aarlig indtil 1888, da al Drift indstilledes som lidet lønnende, formedelst lave Kispriser. I Ølve Sogn, Kvinnherred, har Lysaker kemiske Fabrik ført en mindre Drift — væsentlig i Dalemyrs Grube — i hele Femaaret. Der er produceret nogle Hundrede Tons aarlig, som er skibet til nævnte Fabrik ved Kristiania.

3. Drift paa nikkelholdig Magnetkis har et engelsk Selskab (det samme som paa Varaldsø) ført i Aarene 1886—1888 inkl. paa Gaarden Nonaas's Grund, Osterøen, Hosanger Præstegjeld. I de Aar, Driften førtes, er der exporteret til England nogle Tusinde Tons nikkelholdig Magnetkis med en angivelig Nikkelgehalt af gjennemsnitlig 3 %. Nikkelanvisningerne ved Nonaas er i de sidste Aar (1890) overdraget til det svenske Aktiebolag Os-Hommelvigs Kopparverk.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Den Fabrik- og Industrivirksomhed, der i Femaaret er drevet i dette Amt, har som tidligere i det Store og Væsentlige alene indskrænket sig til Nordhordland Fogderi og navnlig til Herrederne Aarstad, Askøen, Fane, Fuse, Hammer, Haus, Hosanger og Bruvik, af hvilke som i foregaaende Periode de til Bergen umiddelbart stødende Distrikter Aarstad og Askøen tæller en stor Mængde af industrielle Anlæg. Ved Udgangen af Femaaret var der i Virksomhed i

Aarstad og Askøen: 8 Kornmøller, 1 Ølbryggeri, 5 Garverier, 1 Stampemølle, 1 Sengebundsfabrik, 2 Drev- og Vatfabriker, 1 Bridselfabrik, 1 Traad- og Drevfabrik, 1 Barkemølle, 1 Not- og Garnfabrik, 1 Klædefabrik, 1 Cikoriefabrik, 1 Fyrstikfabrik, 1 Sæbesyderi, 2 mekaniske Værksteder med Jernskibsbyggeri, 1 Tobaksfabrik, 1 Shoddyfabrik, 1 Jodfabrik, 2 Reberbaner, 1 Tørdok, 2 Jernstøberier, 1 Skibsværft, 1 Trankogeri, 1 Papirfabrik, 2 Sagbrug, 2 Preserveringsfabriker, 1 kemisk Fabrik.

Fane: 2 Kornmøller, 1 Notfabrik, 1 Shoddyfabrik, 1 Reberbane, 2 Spinderier, 1 Uldvarefabrik, 1 Trikotagefabrik med Uldspinderi, 1 Edikke- og Sennepsfabrik.

Os: 1 Uldvarefabrik.

Fuse: 1 Pap- og Papirfabrik med Træsliberi, 1 Teglværk, 1 Smørfabrik.

Hammer: 1 Teglværk, 1 Uldvarefabrik, 1 Trikotagefabrik, 1 Uldspinderi, 1 Tøndefabrik, 1 Kornmølle, 1 Garveri.

Hosanger: 3 Kornmøller, 1 Trævarefabrik.

Haus og Bruvik: 2 Kornmøller, 2 Bomuldspinderier, 2 Uldspinderier med tilhørende Væverier, 3 Laasfabriker og 1 Shoddyfabrik.

I Søndhordland Fogderi var ved Udgangen af Femaaret i Virksomhed de samme Anlæg som i min forrige Femaarsberetning anført, og hvad der da om deres Drift bemærkedes, gjælder i alt Væsentligt ogsaa nu.

Dette er ogsaa Tilfældet i Hardanger og Voss Fogderi, hvor det i forrige Femaarsberetning nævnte Uldspinderi og Uldvæveri paa Gaarden Haaland i Ullensvang jevnt og ganske væsentlig har udvidet sin Virksomhed.

7. Binæringer.

Ogsaa her gjælder for dette Femaar, hvad jeg i min forrige Femaarsberetning om dette Afsnit har bemærket. Intet Nyt er tilkommet. Binæringerne er de samme som tidligere og intet tyder paa, at nogen væsentlig Forandring i dette Forhold er indtraadt. Jeg skal om de vigtigste af dem hidsætte følgende Oplysninger:

Handelen. Ved Udgangen af 1890 var Antallet af de Personer, der drev Landhandel efter Bevilling eller Handelsbrev, 382, hvoraf:

i Nordhordland Fogderi	181
- Søndhordland —	119
- Hardanger og Voss —	82

Ved Udgangen af 1885 var det samlede Antal Handlende 365, og dette Tal er saaledes i Femaaret forøget med 17. Det gjælder fremdeles, at Handelsvirksomheden i det store Hele ikke har givet mere end fra Haanden til Munden, og at den kun paa enkelte Hænder har givet Noget til Bedste. Skræppehandelen og Kreaturhandelen er i Femaaret drevet under Forholde som tidligere.

I Femaaret har 20 Forbrugs- og Handelsforeninger været i Virksomhed. En Oversigt over denne meddeles nedenfor:

Fogderier.	Antal Foreninger i 1890.	Medlemmernes Antal i 1890.	Salgsbeløb i Kroner.				
			1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Nordhordland	8[1])	1 078	274 669	273 505	294 350	328 714	427 807
Søndhordland	4	321	98 359	100 476	105 302	115 888	127 528
Hardanger og Voss	8	622	250 845	248 099	286 463	292 366	299 476
Ialt	20	2 021	623 873	622 080	686 115	736 968	854 811

I Skibsfartens Forholde har ingen væsentlig Forandring fundet Sted. Medens Amtet ved Udgangen af 1885 havde 394 Fartøier med en Tonnage,

[1]) En Forening begyndte sin Virksomhed i 1889, en i 1890, de øvrige er ældre end 1886.

stor 12 018 Ton, og en Bemanding, stor 1 544, var de tilsvarende Tal ved Udgangen af 1890 henholdsvis 423, 13 168 og 1 571.

Angaaende de i 1890 i Amtet hjemmehørende Fartøier hidsættes følgende Opgave:

Fogderier.	Samtlige i Amtet hjemmehørende Fartøier i 1890.			De i 1890 i Amtet hjemmehørende Fartøier over 50 Tons.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
Nordhordland	106	2 111	314	5	347	28
Søndhordland	216	7 506	861	62	4 052	358
Hardanger og Voss . .	101	3 551	396	20	1 282	101
Ialt	423	13 168	1 571	87	5 681	487

Naar undtages de Dampskibe, der gaa i Post- og Passagerfart paa Amtets Fjorde, og som, om de end for den væsentlige Del tilhøre Aktieeiere i Amtsdistriktet, dog ikke er medtagne i ovenstaaende Tal, da de er indregistrerede i Bergen, havde Amtet i 1890 alene 2 Dampskibe med en Tonnage, stor 131. I udenrigsk Fart var i 1890 af ovennævnte 87 Fartøier alene sysselsat 5 Seilfartøier med en samlet Tonnage = 500.

Haandværksdriften og Husfliden har ikke i Femaaret undergaaet synderlig Forandring. Begge ere i Fremgang, hvorom glædelige Beviser er komne tilsyne ved de Husflids- og Industriudstillinger, der, som tidligere nævnt, har været satte i Forbindelse med de af det herværende Landhusholdningsselskab understøttede Landboudstillinger.

Husflids- og Haandgjerningsskoler har i Femaaret i samme Udstrækning som tidligere været underholdte med Bidrag af Amtskommunen og Herredskommunerne.

Baadbyggeriet har som tidligere kun havt nogen Betydning i Herrederne Jondal, Strandebarm, Os og Kvinnherred og er her drevet omtrent i Maalestok og med Udbytte som før. Efter vedkommende Lensmænds Opgaver herom synes dog Værdierne af Baadbyggeriet i Jondal og Os at have været adskilligt mindre end tidligere. I Strandebarm derimod holder den sig væsentlig uforandret. Der byggedes i Femaaret 1876—1880 til Værdi aarlig Kr. 18 000, i Femaaret 1881—1885 til Værdi aarlig omtrent Kr. 17 500. I 1890 er der bygget til Værdi Kr. 19 600, hvad nogenlunde svarer til Strandebarms Baadbyggeris gjennemsnitlige aarlige Udbytte i Femaaret.

Den i forrige Femaarsberetning omtalte Tilvirkning af Ansjos i Kvinnherred drives fremdeles og i en ret betydelig Udstrækning som før paa Sunde af H. Thorsen og H. Valvatne. Bedriften har væsentlig den samme Udstrækning som i forrige Periode.

Af Stenbrud i Amtet kan nævnes:

1. Askøens Graastensbrud (Askøen) med Udbytte i 1890 ca. Kr. 11 000.00
2. Mosterøens Kalkstensbrud (Finnaas) — - — - „ 5 278.00
3. Urangsvaags Granitbrud (Finnaas) — - — - „ 4 000.00
4. Norheims Skiferbrud (Voss) . . . — - — - „ 10 000.00
5. Løne — — . . . — - — - „ 2 700.00
6. Veisene — — . . . — - — - „ 600.00
7. Helleurens Taghelle- og Plattingstensbrud i Vikør . . . . . — - — - „ 6 000.00
8. Sollesnæs Do. Do. i Jondal . . . . — - — - „ 9 000.00

Om disse to sidste Brud oplyser vedkommende Lensmænd, at Arbeidet foregaar paa den Maade, at en eller flere Mænd efter Kontrakt med vedkommende Grundeiere optager Driften i et afmærket Stykke af Bruddene saaledes, at Grundeierne faar $^1/_4$ af Udbyttet og Arbeiderne faar Resten.

Jagten har som Næringsvei fremdeles ingen større Betydning. Som Sport drives den derimod i adskillig Udstrækning, hvortil de store Fjeldvidder og Amtets lokale Forholde iøvrigt giver god Anledning.

I Regnskabsaarene 1886/87—1890/91 er der ialt erlagt Skudpræmie for Fældelse af følgende Rovdyr:

For 2 Bjørne, 11 Jerve, 2 468 Ræve, 215 Ørne, 2 571 Høge, 224 Hubroer og 406 Ravne.

Turisttrafiken, der allerede i forrige Femaar havde vokset sig frem til at blive en noksaa rig Indtægtskilde for Amtet, er senere stadig steget, og nye Hoteller og Herbergersteder er for dens Skyld aarligaars ogsaa i sidste Femaar opførte. Det er fremdeles Distrikterne i Hardanger og Voss Fogderi, der fortrinsvis søges af de Reisende. Hvad jeg i min forrige Femaarsberetning anførte om Trafikens Skyggesider gjælder fremdeles.

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Efter Opgave fra Sorenskriverne er Antal og Salgsbeløb af de i Femaaret afhændede faste Eiendomme følgende:

Sorenskriverier.	Antal Eiendomme.	Salgsbeløb.
		Kr.
Nordhordland	970	1 721 330
Midthordland	953	3 201 151
Søndhordland	844	1 888 513
Hardanger og Voss	733	1 936 527
Tilsammen for Amtet 1886—1890	3 500	8 747 521
Det tilsvarende Beløb 1881—1885	3 283	7 789 585
- — — 1876—1880	2 899	7 718 699

Til denne Opgave skal jeg tillade mig at hidsætte Opgave over Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark for de i Femaaret i efterfølgende Thinglage solgte faste Eiendomme:

Thinglag.	Gjennemsnitspris pr. Skyldmark.	Thinglag	Gjennemsnitspris pr. Skyldmark.
Fuse	1 371	Skaanevik	1 511
Os	1 897	Etne	1 377
Fane	2 101	Fjelberg	1 257
Sund og Austevold	1 057	Fjære	1 107
Fjeld	1 597	Finnaas	1 510
Aarstad	2 856	Stord	1 423
Haus	2 121	Fitje	1 450
Bruvik	1 592	Tysnes	1 284
Hosanger	1 647	Røldal (Lensmandsdistrikt)	2 832
Hammer	1 702	Ullensvang (Do.)	1 679
Alversund	1 829	Ulvik	1 705
Manger	1 338	Vikør	1 438
Lindaas	1 591	Jondal	1 402
Masfjorden	1 361	Voss	1 578
Strandebarm	1 727	Ævanger	2 085
Kvinnherred	1 281	Vossestranden	1 692

Med Hensyn til de i Femaaret thinglæste Panteheftelser stiller, efter Sorenskrivernes derom meddelte Opgaver, Forholdet sig saaledes:

Sorenskriverier.	Thinglæste Heftelser.		Aflæste Heftelser.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Nordhordland	1 900	1 634 028	1 106	831 169
Midthordland	2 075	3 990 795	1 181	2 067 846
Søndhordland	1 648	1 766 114	1 065	1 105 794
Hardanger og Voss	1 107	1 881 743	479	612 256
Ialt i Amtet	6 730	9 272 680	3 831	4 617 065
mod i Femaaret 1881—1885	5 180	7 187 283	3 046	3 464 093
- - — 1876—1880	5 585	6 613 145	3 055	3 059 957

Af Tvangsauktioner er i Femaaret afholdt:

Sorenskriverier.	Over fast Gods.		Over Løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Nordhordland	25	49 788	32	3 948
Midthordland	58	209 313	56	10 312
Søndhordland	30	73 065	63	8 511
Hardanger og Voss	48	119 511	76	29 316
Ialt i Amtet	161	451 677	227	52 087
mod i Femaaret 1881—1885	172	401 220	243	45 306
- - — 1876—1880	91	220 238	173	53 823

Af Udpantninger er i Femaaret afholdt:

Fogderier.	For Skatter.		Andre.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Nordhordland	9 831	187 192	577	6 502	10 408	193 694
Søndhordland	5 748	137 079	347	2 431	6 095	139 510
Hardanger og Voss . .	183	5 120	372	3 463	555	8 583
Ialt i Amtet	15 762	329 391	1 296	12 396	17 058	341 787
mod i Femaaret 1881—1885					15 464	258 457
- - — 1876—1880					12 905	214 558

Angaaende de af Fogderne og Lensmændene i Femaaret afholdte Exekutioner hidsættes efter de herom meddelte schematiske Forklaringer følgende Opgave:

Fogderier.	Exekutioner afholdte af Fogderne eller af Lensmændene eller af Andre paa Fogdernes Vegne.		Exekutioner afholdte af Lensmændene paa egne Vegne.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Nordhordland	42	73 528	897	112 895	939	186 423
Søndhordland	24	25 998	515	83 021	539	109 019
Hardanger og Voss . .	32	82 852	560	80 234	592	163 086
Ialt i Amtet	98	182 378	1 972	276 150	2 070	458 528
mod i Femaaret 1881—1885	198	256 734	1 938	245 915	2 136	502 649
- - — 1876—1880	326	212 223	1 316	124 592	1 642	336 815

Til mulig Oplysning om de økonomiske Forholde i Amtet skal jeg her indtage en Opgave over det Antal Sager, der i Femaaret har været indbragte for Forligelseskommissionerne med Tilføiende af de forligte Sagers Tal. Det kan selvfølgelig vides, at flere af disse Sager har angaaet andet end Gjæld, men Hovedstokken vides dog at have dreiet sig herom. Jeg skal til Sammenligning hidsætte de tilsvarende Tal fra de tvende foregaaende Femaar:

Femaarsperioden 1876—1880.			Femaarsperioden 1881—1885.			Femaarsperioden 1886—1890.		
Aar.	Antal behandlede Sager.	Antal forligte Sager.	Aar.	Antal behandlede Sager.	Antal forligte Sager.	Aar.	Antal behandlede Sager.	Antal forligte Sager.
1876	1 747	1 181	1881	3 085	2 108	1886	2 827	2 014
1877	1 891	1 298	1882	2 891	2 087	1887	3 254	2 262
1878	2 386	1 688	1883	2 847	1 873	1888	2 967	2 043
1879	2 753	1 964	1884	2 834	1 890	1889	2 684	1 835
1880	3 190	2 227	1885	2 780	1 885	1890	2 289	1 589
Tilsammen	11 967	8 358	Tilsammen	14 437	9 843	Tilsammen	14 021	9 743

Tilsammen var den ved Skatteligningen i Amtet i 1890 for 1891 antagne Formue ansat til Kr. 57 279 140 og den antagne Indtægt til Kr. 12 146 460, ved Skatteligningen i 1885 var de tilsvarende Summer Kr. 54 734 710 og Kr. 12 207 951.

Amtet havde ved Udgangen af denne Femaarsperiode 23 Sparebanker mod 21 ved Udgangen af forrige Periode.

Til Sammenligning hidsættes nedenstaaende Forklaring, der viser, hvilken Fremgang Sparebankerne har havt:

	Sparebankernes Antal.	Indskydernes Antal.	Indskydernes Tilgodehavende.	Gjennemsnitsbeløb pr. Indskyder.
			Kr.	Kr.
31 December 1845	2	400	63 064	157
- — 1855	4	2 102	449 668	214
- — 1865	13	6 370	1 496 556	234
- — 1875	17	11 680	3 462 308	296
- — 1885	21	17 093	4 548 047	266
- — 1890	23	21 985	6 650 375	302

Foruden ovennævnte autoriserede Sparebanker har i Femaaret efternævnte Bankindretninger virket, og var ved Udgangen af 1890 Antallet af Indskydere i enhver Indretning og dennes Forvaltningssum følgende:

Ullensvang Privatbank: Indskydernes Antal 1 162, Forvaltningssum Kr. 372 657.00
Kvams (Vikør) — — — 630, — - 157 146.00

Ialt 1 792, Forvaltningssum Kr. 529 803.00.

Det tilsvarende Beløb var ved Udgangen af
1885 . . . . . 1 560, — - 428 259.00.

Ved Udgangen af Femaaret var følgende Brandforsikringsindretninger i Virksomhed:

Indretningens Navn.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Forsikringssum $^{31}/_{12}$ 1890.	Deraf for Huse alene.	Deraf for Løsøre alene.
		Kr.	Kr.	Kr.
1. Lindaas Brandassuranceforening . . .	1856	2 822 182	2 822 182	-
2. Haus Brandforsikringsindretning . . .	1862	2 134 575	1 344 900	789 675
3. Voss Do. . . .	1864	2 129 980	2 129 980	-
4. Ullensvangs Brandassuranceforening .	1866	2 039 160	1 901 320	137 840
5. Hammer Brandforsikring	1869	1 440 400	1 440 400	-
6. Ulvik Herreds Brandforsikringsselskab	1870	1 192 370	934 470	257 900
7. Kvinnherreds Brandassuranceforening	1871	1 981 080	1 981 080	-
8. Fuse Herreds Forsikringsindretning .	1873	1 358 135	1 249 362	108 773
9. Vikør Brandassuranceforening . . .	1875	827 542	755 250	72 292
10. Vossestrandens Brandforsikringsindretning	1890	380 100	380 100	-
Samlet Forsikringssum 31 December 1890 . .		16 305 524		
mod 31 — 1885 . .		10 368 044		

I den almindelige Brandforsikringsindretning var ved Udgangen af 1890 forsikret Bygninger:

i Nordhordland	Fogderi til Forsikringssum	Kr. 17 201 070.00
- Søndhordland	— - —	- 6 067 490.00
- Hardanger og Voss	— - —	- 3 266 220.00
	eller tilsammen i Amtet	Kr. 26 534 780.00

Af andre Forsikringsindretninger havdes ved Femaarets Udgang følgende:

Indretningens Navn og Art.	Det Herred, hvor Bestyrelsen har sit Sæde.	Naar traadt i Virksomhed.	Samlet Forsikringssum $^{31}/_{12}$ 1890.	Anm.
			Kr.	
Jondals Skibsassuranceforening . .	Jondal	1868	612 824	
Ullensvangs Kreaturassuranceforening	Ullensvang	1875	25 906	
Seim Sogns Kreaturforsikring . . .	Alversund	1877	15 288	
Ullensvangs Hesteassuranceforening	Ullensvang	1882	30 193	
Aarstad gjensidige Kreaturforening	Aarstad	1884	-	100 Medlemmer, 700 Kjør
Aarstad gjensidige Hesteassuranceforening	Aarstad	1884	-	100 Medlemmer, 100 Heste
Fane gjensidige Kreatur- og Hjælpeforening	Fane	-	-	100 Medlemmer
Fjeld Kreaturforsikring	Fjeld	-	-	164 Medlemmer
Manger Kvægassuranceforening . .	Manger	1886	-	80 Medlemmer
Bremnes Kreaturforsikringsselskab	Finnaas	1886	6 497	

Tjenerlønnen i Amtet har uden nævneværdig Forandring i Femaaret været som i forrige Periode. Dette gjælder ogsaa de Arbeidspriser, der i Femaaret har været betalte.

Amtskommunens aarlige Udgifter har i Femaaret, forsaavidt efternævnte Amtsbudgettets Hovedposter angaar, været følgende:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Rets- og Politivæsenet . . .	3 385	3 381	3 466	3 475	3 344
2. Fængselsvæsenet	6 777	5 228	6 507	6 132	8 237
3. Sundheds- og Medicinalvæsenet	53 443	51 066	59 377	56 213	56 761
4. Veterinærvæsenet	6 234	4 541	4 230	4 559	4 978
5. Det almindelige Skolevæsen .	38 448	42 385	39 637	42 600	47 146
6. Skolevæsenet iøvrigt	23 439	23 524	21 753	18 894	15 200
7. Abnormskolevæsenet	11 874	13 811	16 111	16 573	15 404
8. Landbrugsvæsenet	15 872	14 103	12 655	12 924	12 685
9. Præmier for fældede Rovdyr .	3 986	5 213	5 517	3 283	3 929
10. Skydsvæsenet	709	729	697	699	673
11. Amtsformandskabet	5 622	5 320	5 579	5 599	6 242
12. Afdrag paa vedtaget Jernbanebidrag	16 080	16 080	16 080	16 080	16 080
13. Veivæsenet	64 324	60 910	66 010	75 385	69 437

Som det kan vides, udgjorde under Udgiftsposten „Sundheds- og Medicinalvæsenet“ Udgifterne ved Sindssygepleien den væsentlige Del.

De udgjorde:

i 1886 . . . . . Kr. 36 758.66
- 1887 . . . . . - 36 389.44
- 1888 . . . . . - 39 077.38
- 1889 . . . . . - 38 826.51
- 1890 . . . . . - 38 718.95

I Forbindelse med disse sidste Tal skal jeg hidsætte en Opgave over Antallet af de Sindssyge, der ved Udgangen af ethvert Regnskabsaar i Femaarsperioden var under Forsørgelse efter Sindssygelovens § 19.

31	Marts	1886	i	Privatforpleining	128,	i	Asyler	50	eller	ialt 178
31	—	1887	-	—	132,	-	—	48	—	— 180
31	—	1888	-	—	133,	-	—	50	—	— 183
31	—	1889	-	—	139,	-	—	55	—	— 194
31	—	1890	-	—	141,	-	—	48	—	— 189

I Amtet havdes ved Udgangen af 1890 Landeveie med saadan Udstrækning:

Hovedveie . . . . . Km. 465.8
Bygdeveie . . . . . - 955.1
Offentlige Rideveie . . . . - 107.0

eller tilsammen Km. 1 527.9,

der var fordelt paa Fogderierne saaledes:

Fogderier.	Hovedvei.	Bygdevei.	Offentlig Ridevei.	Samlet Udstrækning.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Nordhordland	152.1	455 6	25 0	632.7
Søndhordland	127.2	258.4	14.0	399.6
Hardanger og Voss	186 5	241.1	68.0	495.6

Af Hovedveie er i Femaaret nyanlagt i samlet Udstrækning Km. 26, hvoraf falder paa Nordhordland 10 Km. og paa Hardanger og Voss 16 Km. Af Bygdeveie er anlagt Km. 122.6, hvoraf falder paa Nordhordland Km. 65.4, paa Søndhordland Km. 46.6 og paa Hardanger og Voss Km. 10.6.

Dampskibsfarten paa Amtets Kyst og paa dets Fjorde er ogsaa i Femaaret udvidet saavel ved Forflerelse af de ugentlige regelmæssige Farter som ved Optagelse af nye Anløbssteder.

Skydsforholdene i Amtet har ikke i Femaaret undergaaet nogen væsentlig Forandring.

Ved Udgangen af 1890 fandtes der i Amtet ialt 141 Postaabnerier mod 104 ved Udgangen af 1885.

Af disse var der den 31te December 1890:

i Nordhordland	59	mod i 1885	41
- Søndhordland	54	- - -	41
- Hardanger og Voss	28	- - -	22

Til Oplysning om Virksomheden ved Amtets Postaabnerier anføres, at der fra Postaabnerierne:

i Nordhordland	i 1890	afsendtes	146 600	Breve	mod i 1885	75 600
- Søndhordland	- —	—	182 100	—	— - —	119 100
- Hardanger og Voss	- —	—	159 500	—	— - —	97 700
eller ialt	i 1890	afsendtes	488 200	Breve	mod i 1885	292 400

Angaaende den i Femaaret paa Jernbanen Bergen—Voss stedfundne Trafik tillader jeg mig efter de herom foreliggende statistiske Opgaver at hidsætte nedenstaaende Oplysninger, idet jeg for Sammenligningens Skyld heri ogsaa medtager Jernbanens tre første Driftsaar:

Driftsaar.	Antal Reisende.	Tons Fragtgods.	Indtægter.	Udgifter.	Driftsoverskud.
			Kr.	Kr.	Kr.
1883/1884	214 822	5 583	184 683	166 250	18 433
1884/1885	268 569	6 411	193 883	179 845	14 038
1885/1886	270 608	10 339	198 261	174 340	23 921
1886/1887	279 219	9 090	215 809	181 572	34 237
1887/1888	266 816	9 475	226 570	207 780	18 790
1888/1889	318 586	11 817	256 601	241 800	14 801
1889/1890	352 891	15 015	297 033	242 028	55 005
1890/1891	377 930	16 225	304 408	251 849	52 559

Søndre Bergenhus Amt 31te December 1892.

Claus N. Worsøe.

XIII.

Bergen.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. V. i Bergen

i Femaaret 1886—1890.

Fra

Stiftamtmanden i Bergen.

Herved har jeg den Ære at fremsende en af Bergens Magistrat afgiven Beretning om den økonomiske Tilstand m. V. i Bergen for Femaaret 1886—1890, til hvilken Beretning jeg henholder mig.

Bergen den 4de Januar 1893.

Gottfr. Hoffmann.

Til

Det kgl. Departement for det Indre.

I. Om den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

a) Handel og Skibsfart.

Herom har en af Byens Forretningsmænd velvillig meddelt nedenstaaende Fremstilling, ved hvilken Magistraten for sit Vedkommende intet har at erindre.

„Medens i forrige Femaar saagodtsom alle større Virksomhedsgrene var lidet lønnende eller tildels endog medførte Tab, tog Bergens Handel i Aarene 1886—1890 sin Del af det Opsving, der i disse Aar næsten overalt gjorde sig gjældende i det merkantile Liv. Vistnok var ikke alle Næringsveie i lige Grad indbringende — for enkeltes Vedkommende var Fortjenesten knap nok — men i det Hele taget kan der paavises en kraftig økonomisk Fremvækst, der øvede sin Indflydelse paa alle Omraader. Næsten alle, ved Udgangen af forrige Femaar lavt sunkne Værdier steg sukcessivt, tildels endog betydeligt, Arbeidslønnen var jævnt stigende, og Byens Haandværksstand havde stadigt Arbeide. De Standsninger, der fandt Sted i dette Tidsrum, var baade faa og betydningsløse, og Bergens Handelsstands Status var ved Udgangen af Femaaret betydelig bedre end ved dets Begyndelse.

Udbyttet af Torskefiskerierne i Lofoten og Finmarken 1886—1890 var de forskjellige Aar temmelig afvigende, men gjennemsnitlig dog meget godt. Naar ikkedestomindre de til Saltning og Tørring af Fisken udsendte Expeditioner gjennemgaaende kun realiserede et tarveligt Udbytte, har dette væsentlig sin Grund i, at et altfor stort Antal konkurrerende Fartøier var beskjæftiget i denne Bedrift. Priserne paa den ferske Fisk skruedes derfor altfor høit i Veiret, medens Efterspørgselen efter den tørrede Vare ved dens Ankomst til det bergenske Marked ikke lededes af den samme uforstandige Konkurrence. I denne Henseende danner kun 1887 en Undtagelse. Belært af dyrekjøbt Erfaring fra 1886 var Udrustningerne til Lofotfisket dette Aar betydeligt mindre end tidligere (Kjøbefartøiernes Antal opgives saaledes kun til 533 mod 671 i 1886), og, uagtet Aarets Fiske ikke var særlig stort, var dog Indkjøbspriserne lave og Resultatet af Expeditionerne meget godt. Straks det næste Aar udrustedes et forøget Antal Fartøier og disses Antal blev de to følgende Aar større og større. For Exportørernes Vedkommende medførte Forretningen med Klipfisk god Fortjeneste. Disses Antal er for Bergens Vedkommende forholdsvis lidet, hvorfor Konkurrencen let holdes inden rimelige Grænser. Vistnok maatte den norske Klipfisk udholde en ganske haard Kamp med den franske Fisk, ligesom Portugal ogsaa begyndte at deltage i det newfoundlandske Fiske i betragtelig Grad, men om end ikke Forholdene paa Klipfiskmarkederne gav Plads for synderlig vidt Spillerum i Priserne, bragte de dog i Regelen Exportørerne en jævn god Fortjeneste. Det maa ogsaa bemærkes, at norsk Klipfisk stadig fandt større Indgang paa det italienske Marked, ligesom Bergens Rolle i Forhandlingen af samtlige Produkter af Torskefiskerierne upaatvivlelig var i Tiltagende. Det til Rundfisk producerede Parti Fisk var i hele Perioden nogenlunde af samme Størrelse og stod i et passende Forhold til Konsumen. Handelen hermed maa ogsaa siges at have givet et ganske godt Udbytte, naar undtages i 1888, da Fiskens Kvalitet og Næringsværdi paa Grund af en langvarig og stærk Kulde under Tørringen var lidet tilfredsstillende. Forøvrigt gav ogsaa Rundfisken Exportørerne en bedre Fortjeneste end Mellemhandlerne — de saakaldte Nordlandshandlere — hvortil en medvirkende Omstændighed var, at Fisken under Lagringen hersteds flere Aar viste sig at give en betydelig Undervægt.

Hvad Tran angaar, karakteriseredes Forretningen gjennemgaaende af en slæbende Afsætning uden alt Liv og af Priser, der i det store taget var nedadgaaende; disse naaede i 1889 og 1890 et Lavmaal af Kr. 34 for Medicintran, Kr. 32 for blank, Kr. 31 for brunblank og Kr. 23 for brun Tran, Priser, der tidligere neppe var tænkelige. Det havde overhovedet liden Indflydelse, om der de forskjellige Aar var produceret et noget større eller mindre Parti. Den norske Tran udgjør nemlig en altfor liden Del af, hvad der paa Verdensmarkedet forbruges af Tran og dermed ligestillede Olier, til at ovennævnte Omstændighed skulde spille nogen Rolle ligeoverfor Priserne paa de udenlandske Markeder. For Producenterne og Nordlandshandlerne var derfor Tranforretningen uden synderlig Fordel, derimod tør nok Exportørerne flere

Aar have fortjent ret godt, da der nemlig her paa Markedet fra først af som oftest anlagdes meget moderate Priser.

Rognforretningen, der altid har hørt til en af de mest resikable, hvormed den bergenske Handelsstand beskjæftiger sig, maa i det heromhandlede Tidsrum betegnes som daarlig. Vistnok var det af nogen Betydning for denne Forretning, at den Frygt, man i nogle Aar havde næret for, at Sardinen var i Færd med at forlade de nordlige Kyster af Frankrig, viste sig ganske ugrundet, men dels var Sardinfisket (1888) altfor rigt, hvorfor kun lidet Rogn behøvedes for at samle Fisken, dels var Rognpartiet (1889) altfor stort i Forhold til Behovet. 1889 kan da ogsaa opvise de laveste Rognpriser, som i en Menneskealder kjendes, Kr. 14 à 15 for første Sort og Kr. $7^1/_2$ for anden Sort. Naar undtages 1887, i hvilket Aar Sardinfisket havde et for Rognforbruget heldigt Forløb, hvorfor ogsaa Rognpriserne paa et enkelt Tidsrum naaede op til Kr. 35 for 1ste Sort og Kr. 25 for 2den Sort, bragte Rognhandelen i 1886—1890 kun Skuffelser. Hverken Tran- eller Rognforretningen indtager imidlertid en fremtrædende Plads i Bergens Export, og deres mindre heldige Forløb bidrog derfor ikke i nogen væsentlig Grad til at formindske Overskudet af de øvrige Forretningsbrancher.

Anderledes er Forholdet for Sildeforretningens Vedkommende. De daarlige Vilkaar, hvorunder den i denne Periode arbeidede, var neppe uden en reducerende Indflydelse paa Handelsbalancen. Hvad Vaarsild angaar, saa befattede Bergenserne sig kun i liden Udstrækning med Fangst og Tilvirkning deraf. I saltet Tilstand har nemlig denne Vare meget vanskeligt for at finde Afsætning paa de udenlandske Markeder, og Vaarsild nedlagt i Borsyre eller afsendt i fersk Tilstand i Is til England har vist sig at være en saa resikabel Forretning, at den kun i liden Grad har fristet den bergenske Handelsstand. Fedsildfisket slog de fleste Aar godt til, i 1887—1889 var Fisket endog særdeles rigt. Da det vigtige russiske Marked ved gjentagne Ganges forhøiede Toldsatser næsten er bleven stængt, og da den svenske Sild er bleven en stadig farligere Rival paa de preussiske Markeder, var det vanskeligt at faa afsat de betydelige Beholdninger, og Følgen blev tildels store Tab for de Handlende. Heller ikke for den fiskende Befolkning var de rige Sildeaar synderlig fordelagtige som Følge af de elendige Priser, som den ferske Sild opnaaede. Bedst var Aarene 1886 og særlig 1890, da Fisket var lidet og havde en for Afsætningen heldig Gang. I Begyndelsen af 1886 viste der sig pludselig ud for Nord- og Søndfjord store Stimer af en stor, smuk og fed Sild, der afgav en særdeles god Handelsvare. Dette Fiske fortsattes dog med betydelig mindre Udbytte i 1887, var i 1888 igjen større, men hørte saa med engang ganske op i 1889. Sin største Betydning for Bergens Næringsliv har maaske dette Fiske havt derigjennem, at det kom et udarmet og forgjældet Distrikt tilgode, der fra gammel Tid ved mange Baand er knyttet til vor By, og hvorved der selvfølgelig indirekte tilflød vor Handelsstand en uventet Hjælp paa flere Hold. Exporten af norsk Sild til Amerika var i stadig Stigende, og det faar haabes, at derover efterhaanden kan oparbeides et Marked, der i

nogen Grad vil kunne erstatte Tabet af saa betydelige Afsætningsfelter som Sverig og tildels Rusland. Med Hensyn til Sildens Sortement, Pakning og Emballage viste der sig en glædelig Fremgang. Dels skyldes vel dette en voksende Erkjendelse af, hvad der i Længden er mest regningssvarende, dels bidrog hertil den Omstændighed, at de større Importører i Tyskland, specielt Stettin, begyndte at indsende Ordres til bergenske Firmaer for derigjennem at sikre sig en bedre Behandlingsmaade i de nævnte Retninger. I 1887 sattes igang et nyt Foretagende, idet der udrustedes en Kutter efter hollandsk Mønster til Sildefiske med Drivgarn i Nordsøen. Uagtet Fangsten ofte var ganske god, svarede Foretagendet paa Grund af de lave Sildepriser ikke til Forventningerne og blev efter nogle Aars Forløb opgivet.

Importen af Kornvarer bragte de deri Interesserede gjennemgaaende god Fortjeneste. I 1886 og første Halvdel af 1887 var Priserne nedadgaaende, men da Spekulationen væsentlig indskrænkede sig til det daglige Forbrug, medførte den kun ringe Tab. Fra Høsten 1887 indtraadte en sukcessiv Stigning i Priserne med jævn, god Fortjeneste, og denne gode Konjunktur vedvarede i Løbet af de 3 følgende Aar. I 1888 steg Sortehavs Rug fra Kr. 8 til Kr. 10.50 og Byg fra Kr. 8.50 til Kr. 10.50 pr. 100 Kg. I Begyndelsen af 1889 maatte en Del ordinerede Ladninger sælges med Tab, men paa Høsten steg Priserne atter. I Oktober 1890 noteredes Sortehavs Rug med Kr. 12.50 pr. 100 Kg., den høieste Pris siden 1885. Møllerihedriften var i stærk Udvikling. Der formaledes i 1889 og 1890 omkring 7 à 800 000 Tdr. Kornvarer pr. Aar, og flere Møllerier var dengang under Udvidelse. Det er antageligt, at denne Produktion er for stor for Behovet og at den skarpe Konkurrence derfor gjør Mølleeiernes Fortjeneste altfor liden i Forhold til den i Fabrikerne nedlagte Kapital. Det er ogsaa kun de store Handelsmøller, der ved sin Deltagelse i Kornspekulationen har Chance for at give et større Udbytte.

For Saltforretningen stillede Forholdene sig forholdsvis gunstige. De stigende Dampskibsfragter foraarsagede, at saagodtsom ingen Skibe hjembragte Salt for egen Regning, hvorfor Tilførslerne let kunde reguleres efter Behovet. De store Fiskerier i 1886 i Nordfjord og i 1887 og 1888 i Nordland fremkaldte et usædvanligt stort Forbrug af Salt, og Importørerne kunde ved disse Leiligheder glæde sig ved en Prisstigning fra Kr. 2.20 til Kr. 4 à 4.50 pr. 140 Liter, der gjorde Forretningen i det hele taget meget lønnende, om end de høie Fragter bevirkede, at Varen i de roligere Perioder af Aaret maatte sælges med liden Fortjeneste. I 1889 og 1890 var Forretningen mindre indbringende paa Grund af en forceret Import.

Manufaktur- og Kolonialvarehandelen har fra 1886—1890 arbeidet under meget bedre Konjunkturer end i det tidligere Femaar. De bedre økonomiske Forhold udover Landet forøgede lidt efter lidt Konsumenternes Kjøbeevne. I de to første Aar var Omsætningen i Manufakturvarer temmelig slæbende, men fra 1888 gjør en stigende Tendents sig gjældende. Det fortjener at bemærkes, at den indenlandske Industri var stærkt beskjæftiget, særlig Bomuldsindustrien.

Af Kolonialvarer var navnlig Handelen med Kaffe indbringende, men ogsaa de fleste Kasseartikler gav et godt, om end ikke saa stort Udbytte. Derimod led Petroleumshandelen under høist ugunstige Konjunkturer. I 1890 stiftedes et Petroleumskompani, der vil begynde med Import af Petroleum i „Tankskibe" og Lagring i store Beholdere. Derved er Petroleumsforretningen bragt ind i et nyt Spor.

Har, som foran paavist, flere Forretningsgrene i den heromhandlede Periode været indbringende, saa var det dog særlig Skibsfarten, som direkte og indirekte gav Bergens Næringsliv et betydeligt og kraftigt Opsving. De daarlige Fragter, hvorunder Skibsfarten led i Slutningen af forrige Femaar, fortsattes i 1886, og de var for Ostindiefartens Vedkommende om muligt endnu daarligere. Men allerede dette Aar indtraadte der for de mindre Baade paa 600—1 000 Tons en Forbedring, og der gjorde sig i det hele taget en noget forhaabningsfuldere Stemning gjældende blandt Rederne. Dette kom praktisk tilsyne ved Indkjøb af 4 à 5 større Dampskibe paa tilsammen 6 à 8 000 Ton. I 1887 gav de fleste Skibe et rimeligt, enkelte endog et godt Udbytte og i 1888, da Kornfragterne løb op til en Høide, som de paa mange Aar ikke havde naaet, — noget, der i mere og mindre Grad paavirkede alle de øvrige Fragtmarkeder — opseilede Dampskibe af alle Størrelser og paa alle Farvande særdeles betydelige Fortjenester. Det samme var, om end ikke i lige høi Grad, Tilfældet i 1889. Fragtmarkedet var paa alle Farvande jævnt fast uden netop at være overmaade høit. I Aarets sidste Maaneder begyndte de første Tegn at vise sig til en Tilbagegang, hvad der imidlertid ikke fik stor Betydning for de bergenske Redere i dette og tildels i det følgende Aar, eftersom de fleste Skibe var sluttet til ganske fordelagtige Rater.

Resultatet var derfor endog for 1890 ret tilfredsstillende, selv om Fragtmarkedet var stadigt og stærkt nedadgaaende. Ved Udgangen af 1890 var Noteringerne paa alle Farvande saa lave, at selv de sletteste Aar 1885 og 1886 neppe kan opvise dem værre. Den for Dampskibsfarten glimrende Periode havde saaledes kun været af kort Varighed, men den var ikke destomindre tilstrækkelig til i en meget betragtelig Grad at forøge Bergens Handelsbalance. Dampskibenes Værdi, der i 1886 stod meget lavt, var efterhaanden steget betydeligt, og der var indkjøbt og indlemmet i Handelsflaaden mange Skibe til store Værdier. Ved Udgangen af 1890 bestod den bergenske Handelsflaade af 179 Dampskibe paa tilsammen 126 748 Tons og der var desuden paa det Tidspunkt under Bygning for bergensk Regning 17 Dampskibe = 19 782 Tons.

Vistnok kom ogsaa de gode Konjunkturer i nogen Grad Seilskibene tilgode, men disses Antal er efterhaanden saa stærkt indskrænket, at de ikke længere indtager nogen nævneværdig Plads i det bergenske Skibsrederi. De mindste Fartøier (Jagter etc.) var udelukkende sysselsatte ved Torske- og Sildefiskerierne og derfor underkastede det mere eller mindre Held, hvormed disse Næringsveie dreves.

Penge var i hele Perioden rigelig tilstede. Diskontopræmien varierede mellem $3^1/_4$—4 pCt., kun rent undtagelsesvis og for kortere Tidsrum naaede den op til $4^1/_2$ pCt."

b) Skibsbyggeriet.

Den i forrige Beretning omhandlede Nedgang i Skibsbyggervirksomheden har i Femaaret bedret sig betydelig. Paa Georgernes Værft, det betydeligste af Byens Skibsværfter, byggedes 7 nye Skibe, nemlig et Seilskib og 6 Trædampskibe til en samlet Drægtighed 2 320 Tons. Paa Nyhavns Skibsværft byggedes 4 større Pramme (Melpramme). Paa Jægtevigens Skibsværft er bygget nogle Pramme og Skuder til samlet Værdi af Kr 10 000. Foruden nævnte Arbeider har der paa samtlige foranførte 3 Værfter og paa Möhlenpris mek. Værksted og Patent-Slipper, der udelukkende er Reparationsværft, været drevet Reparations- og Kjølhalings-Arbeider i ganske betragteligt Omfang.

c) Haandværksdriften.

Direktionen for Bergens Haandværkerforening har i en Beretning til Magistraten udtalt, at Bergens Haandværksstand i de sidste 5 Aar er gaaet betydelig fremad baade med Hensyn til Fortjeneste og Dygtighed i Udførelsen af sit Arbeide, saa at de i tidligere Tider opstaaede Klager over den stærke Konkurrence fra Udlandets Side synes at være i Aftagende, om der end endnu inden Standen findes en Del, som fremdeles fastholder Nødvendigheden af Toldbeskyttelse paa udenlandske Haandværksprodukter. Magistraten maa med Haandværkerforeningens Direktion være enig i, at Haandværksstanden i heromhandlede Femaarsperiode har gjort betydelige Fremskridt og har saavel i social som økonomisk Henseende befundet sig i gode Kaar.

d) Arbeidsklassen.

For denne Samfundsklasse har Femaaret i det hele taget været godt, tildels endog udmærket godt. Allerede i Begyndelsen af Femaarsperioden viste der sig en forøget Efterspørgsel efter Arbeidere, og denne fortsattes helt ud Perioden. Dette havde til Følge en ikke liden Stigning i Arbeidslønnen, der i Slutningen af Femaaret for enkelte Fags Vedkommende naaede en tidligere ukjendt Høide. Ikke destomindre har der ogsaa i dette Femaar ligesom tidligere midtvinters ofte været vanskeligt at opdrive Arbeide i flere Arbeidsgrene. Af Hensyn til raadende Arbeidsløshed satte Kommunen fra Decbr. 1886 til Marts 1887 i Gang extraordinær Arbeidsdrift, ved hvilken der til meget lav Dagløn skaffedes Beskjæftigelse for i Gjennemsnit omkring 100 Arbeidere. Ogsaa i Januar—Marts 1888 anteciperedes, om end i mindre Omfang, kommunale Veiarbeider af samme Grund. Drukkenskabslasten har i Femaaret snarere været i Tiltagende end Aftagende. Der arresteredes for Drukkenskab: i 1886: 701 Personer, i 1887: 685, i 1888: 728, i 1889: 729, i 1890: 1 122.

Med Hensyn til, hvad der af Brændevinssamlagets Overskud er anvendt til Bedste for Arbeidsklassen, henvises til, hvad nedenfor er anført under Beretningen om Samlagets Virksomhed.

e) Andre Næringsveie.

Jordbruget inden Byterritoriets Grænser antages i det hele at staa paa samme Trin som i det nærmeste omliggende Landdistrikt. De i forrige Femaarsberetning omhandlede Rydningsarbeider paa de af Kommunen udleiede Udmarkstrækninger nordenfor Nyhavn er fortsatte i indeværende Femaarsperiode og har Arbeidet gaaet jævnt fremad. Havedyrkningen formenes at staa paa samme Trin som tidligere. Husflid og Binæringer drives kun i liden Udstrækning.

Til Belysning af de økonomiske Forhold skal man derhos anføre, at Antallet af de Konkursboer, Bergens Skifteret har taget under Behandling i Femaaret udgjør: i 1886: 37, 1887: 43, 1888: 32, 1889: 15, 1890: 19, tilsammen 146 mod 161 i forrige Femaarsperiode.

Konkurserne, der paa enkelte Undtagelser nær gjennemgaaende var af ringe Betydning, fordeler sig saaledes paa de forskjellige Erhvervsgrene: Handlende og Fabrikanter 112, Haandværkere 33, Søfarende 1, tilsammen 146.

II. Den kommunale Forvaltning m. v.

Bergens Folkemængde udgjorde ifølge den 1ste Januar 1891 foretagne Folketælling ved Femaarets Udløb 53 686, hvoraf 24 660 Mænd og 29 026 Kvinder. Dette viser en Forøgelse i Femaaret af 6 600 Individer eller 14 % — ca. 2.8 pCt. aarlig.

Sognevis fordelte Befolkningen sig saaledes:

		Folkemængde pr. 1 Januar 1891.	Forøgelse i Femaaret.
Domkirkens Sogn		12 364	1 231
Korskirkens —		9 316	81
Nykirkens —		11 085	981
Johannes —		7 985	2 057
Mariekirkens —		3 632	542
Sandvikens —		8 342	1 878
Stiftelser og Indretninger med særskilt geistlig Betjening:			
a. Hospitalspræstembedet	515		
b. Stiftelsespræstembedet	447		
		962	÷ 170
Tilsammen		53 686	6 600

Antallet af Byens beboede Huse udgjorde den 31te December 1890: 3 977 eller 239 flere end ved Udgangen af forrige Femaar.

Med Hensyn til Virksomheden under de forskjellige kommunale Forvaltningsgrene gives nedenstaaende særskilte Redegjørelser.

a) Havneväsenet.

De store Kaiarbeider langs Bergenhus Fæstnings Strand ved Vaagen blev fortsatte med Kraft. Efterat man i 1886 mod en Erstatning af Kr. 7 000 havde erhvervet vedkommende Privatmands Rettigheder til den gamle Ballastbrygge ret

udfor Ahlefeldts Bastion, og da de tidligere paabegyndte Kaiarbeider i 1887 var skredne frem til Spidsen af det forrige Salutbatteri, iværksatte man en Forlængelse af Kaien mod Nord indtil Spidsen af det forsænkte Batteri i en Længde af omtr. 118 m. Dette Anlæg, hvis Udførelse efter Anbud blev bortsat for en Sum af Kr. 33 450, blev i alt Væsentligt færdiggjort i 1890. Vanddybden er paa denne Strækning 17 Fod under Lavvand. For Enden af Bradbænkshopen blev i 1888 opført Kaimur med en Bekostning af Kr. 2 990. Paa Bradbænksbryggen opførtes i 1887 et Vareskur af Træ 26 m. lang og 10 m. bredt, der kostede Kr. 2 378 og paa Fæstningskaiens søndre Del blev der, efterat man med Forsvarsdepartementets Tilladelse af 27de Oktober 1887 og med en Bekostning af Kr. 1 600 havde raseret Spidsen af Sandbatteriet, opført et Vareskur af Jern, 42 m. langt, 12.3 m. bredt og 5.87 m. høit til Gavlspidsen. Det kostede uden Vægbeklædning Kr. 11 030. Det viste sig imidlertid snart nødvendigt at forsyne dets vestre Langside og søndre Gavlside med forskyvelige Vægge af Bølgeblik, og efterat Repræsentantskabet under 19 September 1890 havde bevilget de dertil fornødne Midler, bortsattes dette Arbeide efter Anbud for Kr. 4 200. Paa den færdiggjorte Del af Fæstningskaien blev i 1890 anbragt en Heisekran paa 5 Tons Løfteevne, hvorhos der blev anbragt Jerngitter mellem Kommandantboligen og Kaien med en Bekostning af Kr. 1 930. I 1890 planlagde Havnekomissionen den sidste Del af Fæstningskaien, hvorefter Kommunebestyrelsen under 24 November s. A. bevilgede Kr. 96 000 til en omtr. 120 m. lang Kai fra Spidsen af det forsænkte Batteri ud til Fæstningspynten samt en mod Vest udstikkende Dækningsmolo af ca. 40 m. Længde og 7 m. Bredde, alt med en Vanddybde af 20 Fod under laveste Vandstand. Dette Arbeide, der i ethvert Fald foreløbig vil danne Afslutningen paa de kommunale Kaiarbeider langs Bergenhus Fæstnings Strand, blev imidlertid først paabegyndt i 1891. — Det i forrige Femaarsberetning omhandlede Kai- og Bryggeanlæg i Nykirkefjæren blev afsluttet i denne Periode. Udstikkerbryggen blev taget i Brug i 1888 og efterat man havde solgt de i Fjæren beliggende, af Havnevæsenet i 1883 indkjøbte Pakhuse til Bortflytning fra Tomten, iværksatte man Opførelsen af den resterende Kaistrækning 44 m. i nordlig Retning indtil Hopen nedenfor Nykirkegaarden paa Nordsiden af den saakaldte Vippebomsbrygge. Dette Kaianlæg, som er muret fra Grunden af med 10 Fods Dybde under Lavvand, blev efter Anbud bortsat for Kr. 7 638, deri selvfølgelig ikke medregnet Omkostningerne ved Brolægning, og var færdigt i 1889; det blev forsynet med en Kran af 4 Tons Løft. For at skaffe udvidet Kaiplads og forbedret Adkomst til Nykirkekaien saavelsom ogsaa for at forskjønne Lokaliteterne omkring Kirken bevilgede Kommunebestyrelsen under 22 August 1890 af Havnekassen Kr. 11 400 og af Bykassens Laanefond Kr. 6 300. Ved Hjælp af disse Midler foretog man s. A. en Indskrænkning af Kirkegaarden, hvorved der blev tillagt Kaien en Grundstrækning af Bredde varierende fra 2 m. i nordre til 4 m. i søndre Ende, ligesom den offentlige Passage paa Kirkens Nordside, som tidligere kun havde en Bredde af $2^1/_2$ m., blev udvidet til $10^1/_2$ m. i øvre og $13^1/_2$ m. i nedre Ende; derhos blev den aabne Plads paa Kirkens Sydside udvidet med ca. 120 m² ved Bortfjernelse af en stor Del af Kirkens søndre Platting. Endelig fuldførte var disse Arbeider ikke før i 1891.

Den stedse stigende Trafik paa Træbryggen ved Holbergsalmenning gjorde det nødvendigt at forandre den til en Stenbrygge; og efterat Kommunebestyrelsen under 7 Juni 1889 havde bevilget de fornødne Midler til en Ombygning og Udvidelse indtil en Længde af 72 m., blev Arbeidet i Henhold til Anbud bortsat for Kr. 46 415; det ventes færdiggjort i Løbet af 1892. For at afhjælpe Mangelen af Bryggeplads i den Tid, denne Ombygning varede, lod man væsentlig ved Materialierne fra den nedrevne Brygge opføre en midlertidig Udstikkerbrygge af Træ ved østre Muralmenning, hvortil Fjorddampskibene med Undtagelse af Nordre Bergenhus Amts Dampskibsselskabs Skibe blev henvist.

Da det fandtes ønskeligt at flytte Handelen med levende Fisk fra Torvkaien til Zachariasbryggens nordre Del, hvor Vandet er ulige renere, maatte man som det første Skridt hertil skaffe Vedjægterne, der tidligere væsentlig var henviste til Zachariasbryggen, ny Bryggeplads. Dette skede ved Opførelse af en Pælebrygge ca 55 m. lang og 10 m. bred paa Østsiden af Eiendommene No 4 a, b & c ved Torvet, hvortil Repræsentantskabet under 2den August 1887 bevilgede Kr. 4 000. For at Zachariasbryggen baade med Hensyn til Renlighed og øvrige Bekvemmeligheder skulde blive fuldt ud tjenlig for sit nye Øiemed, fandtes det imidlertid nødvendigt at ombygge den til Stenbrygge og udvide den 1 m. i Bredde, hvilket, efterat Repræsentantskabet under 5te Februar 1889 havde bevilget de fornødne Midler, blev paabegyndt i 1889 i Henhold til Anbud lydende paa Kr. 24 945. I Forbindelse hermed bevilgede Kommunebestyrelsen under 7de Juni 1889 og 20de Juni 1890 Kr. 11 148 til Anlæg af en Fiskebazar, bestaaende af 60 Kummer, sammesteds. En nærmere Beskrivelse af denne Indretning, som først blev taget i Brug i Slutningen af 1891, hører imidlertid hjemme i næste Femaarsberetning. Triangelbryggen blev i 1888 undergivet en Hovedreparation. Det stadig tiltagende Besøg af fremmede Skibe paa Puddefjorden og den livlige Færdsel til og fra disse fremkaldte naturlig en Trang tll at ombygge den gamle Sukkerhusbrygge til en tidsmæssig og bekvem Stenbrygge. Repræsentantskabet bevilgede hertil 4de December 1888 Kr. 33 000, hvorefter Arbeidet straks blev iværksat og fuldført i 1890; Bryggen blev ved denne Leilighed betydelig udvidet og forsynet med en Kran af 2 Tons Løft. Forholdene omkring Nøstetorvet og Sukkerhusbryggen blev derhos yderligere forbedrede ved, at Repræsentantskabet under 11te April 1890 indkjøbte Nøstebod No 12 for Kr. 10 000, hvoraf Halvdelen refunderes af en interesseret Nabo, og besluttede, at Husene paa den i 1876 indkjøbte Eiendom No 104 b i 10de Rode skulde nedrives, forat Grunden kunde blive udlagt til offentlig Passage, hvorhos der under 19de September s. A. blev bevilget Kr. 4 000 til Anlæg af en 17 m. lang og 5 m. bred Stenkai langs østre Side af Hopen østenfor Sukkerhusbryggen.

Det i forrige Beretning omhandlede Bryggeanlæg i Bagerfjæren i Sandviken blev færdigt i Mai Maaned 1887. I Henhold til Repræsentantbeslutning af 21de December 1886 opførte man en Kai af 50 m. Længde og 5 m. Høide, forsynet med en Kran af 1 Tons Løft, og i Forbindelse dermed en 4 m. bred Pælebrygge langs et til den her nydannede Havns søndre Side stødende Pakhus. De hermed forbundne Arbeider kostede ialt Kr. 9 500. Til Udvidelse af samme Havn og Forbedring af dens Indløb indkjøbtes derhos i Henhold til Repræsentantbeslutning af 12te November 1886 Pakhuset No 29 i Sandviken for Kr. 1 430. — I Erkjendelse af, at der paa Øvre Møllendal trængtes en solid og bekvem Dampskibsbrygge baade for Begravelsespladsens Skyld og af Hensyn til den stærke almindelige Trafik, som her foregaar i Sommertiden, lod Havnekommissionen i 1888 den gamle Træbrygge vestenfor Skomagernes Nøst borttage og ombytte med en Stenbrygge af ca. 39 m. Længde og 5 m. Bredde, der blev forsynet med et Shed for ventende Passagerer. Dette Arbeide blev færdigt i 1889 og kostede Kr. 5 965.

Da en Uddybning af Løbet mellem begge Lungegaardsvandene længe har været ønskelig ikke alene til Lettelse for Færdselen men ogsaa som et virksomt Middel til at afhjælpe de sanitære Misligheder, hvormed Lille Lungegaardsvandet har været beheftet, lod Havnekommissionen i 1889 foretage en Række Oplodninger, Maalinger og Boringer saavel med Hensyn til en fremtidig Planering af den opfyldte Grund udenfor Kirkegaarden ved Stadsporten og Anbringelsen af en Kaimur sammesteds som til Dybdeforholdene i Lille Lungegaardsvandet samt Beskaffenheden og Omfanget af det deri afleirede Mudder, hvorom man tidligere ikke havde nogen sikker Kundskab. I Henhold til de indvundne Resultater besluttede Repræsentantskabet under 17de Oktober 1890 at lade Strømløbet mellem begge Vande uddybe til 2.5 m. under Lavvand og Lille Lungegaardsvand udmudre saavidt, at

Mudderbunden overalt bliver 2 m. under laveste Vandstand. Ved disse Foranstaltninger i Forbindelse med en senere besluttet omfattende Omlægning af de til Lille Lungegaardsvand førende Kloaker haaber man at kunne afhjælpe de væsentligste Ulemper. Den gjentagne Gange fremskudte Tanke om Lille Lungegaardsvandets Tilkastning var ogsaa ved denne Leilighed oppe til Drøftelse, men blev imidlertid opgivet, fordi en saadan Foranstaltning befrygtedes at være af tvivlsomt Værd i sanitær Henseende paa samme Tid, som den vilde medføre betydelige Vanskeligheder og kræve uforholdsmæssige Udgifter. — I denne Femaarsperiode blev nedlagt 7 nye Moringer, hvoraf 3 i Sandvigen, 2 ved Nordnes, 1 ved Fæstningskaien og 1 ved Jægtevigen. Redningsapparater, bestaaende af Korkbøier, Baadshager, Stiger og Touge blev anskaffede og opstillede rundt omkring paa de forskjellige Brygger og Kaier. I 1890 blev i Molofyret anbragt en Taageklokke, for hvis Betjening Fyrvogteren tilstodes en Godtgjørelse af Kr. 200 aarlig.

Ved Repræsentantbeslutning af 25de Oktober 1889 blev den tekniske Ledelse af Havnevæsenets Arbeider fra 1ste Januar 1890 henlagt til Stadsingeniørkontorets 2den Afdeling, hvis Chef i den Anledning erholdt en teknisk uddannet Assistent med en aarlig Gage af Kr. 2 400, som udredes af Havnekassen. Havnevæsenet havde hidtil maattet søge den fornødne tekniske Hjælp snart hos den ene, snart hos den anden Ingeniør; men denne Fremgangsmaade viste sig i den heromhandlede Periode, hvori saa store og tildels vanskelige Arbeider blev planlagte og iværksatte, ikke længere holdbar.

Havnekassens Indtægter og Udgifter i Femaaret vil erfares af nedenstaaende Tabel:

A. Havnekassens Indtægter.

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Kontant Beholdning fra forrige Aar .	119 199	140 256	155 038	149 222	146 178
2 % af Toldintraderne ved Bergens Toldsted	67 204	63 973	69 228	70 948	71 234
Brygge- og Ringepenge	27 424	29 557	32 346	37 562	46 558
Indvundne Renter	4 824	5 073	4 708	4 529	3 865
Grundafgifter, Leie af fast Eiendom og Inventar	2 328	2 632	1 537	1 087	1 446
Bøder og diverse andre Indtægter, hvoriblandt Refusioner	943	1 555	2 136	2 399	1 689
Tilsammen	221 922	243 046	264 993	265 747	270 970

B. Havnekassens Udgifter.

Lønninger og Pensioner	12 249	12 743	15 536	13 688	15 370
Udgifter ved nye Anlæg	36 013	46 427	73 791	73 545	104 462
Vedligeholdelsesomkostninger	11 251	9 274	7 455	6 862	16 439
Skatter og Afgifter	2 556	2 511	2 518	2 518	2 518
Fyret paa Moloen	361	377	373	371	555
Udmudringsarbeider	13 546	10 067	6 810	7 475	15 596
Belysning af Brygger og Kaier . . .	3 879	4 257	6 408	6 250	8 215
Tilfældige Udgifter	1 811	2 352	2 880	8 860	3 193
Samlet Udgift	81 666	88 008	115 771	119 569	166 348
Beholdning ved Aarets Udgang	140 256	155 038	149 222	146 178	104 622
Balance	221 922	243 046	264 993	265 747	270 970

b. Vand- og Brandvæsenet.

Bortseet fra den i forrige Femaarsberetning omhandlede Nedlægning af en 21"s Rørledning fra Svartediget har ingen større Udvidelse af Vandværket fundet Sted i denne Periode, idet man i det Væsentlige har kunnet indskrænke sig til at følge den stedfindende Nybebyggelse. Der blev i Femaaret indlagt nye Vandledninger til en samlet Længde af 6 971,51 m.

Den ovennævnte nye Ledning fra Svartediget til Byens Rørnet kostede Kr. 82 038,61. Forøvrigt anvendtes til Reparationer og Udvidelser af Vandværket i 1886 —1890 tilsammen Kr. 31 612.76.

Den ved Rescript af 4de November 1796 anordnede borgerlige Brandvagt paa Corps de garde, der henholdsvis Vinter og Sommer betjentes af 16 eller 8 Mand af det borgerlige Brandkorps samt en Brandofficer, blev i Aaret 1886 ophævet; Vagtholdet sammesteds blev derimod overtaget af det faste Brandkorps, som i denne Anledning modtog en Forøgelse af en Underbrandmester og 8 Brandkonstabler, hvorhos Corps de garde blev underkastet en gjenemgribende Ombygning; den blev forsynet med Familiebekvemmelighed for Underbrandmesteren og Arbeidsrum for Vagtmandskabet i 1ste Etage, Opholdsrum for Mandskaberne i 2den Etage, hvor tillige Signalapparaterne er anbragt, samt et Udkigstaarn i 4 Etager, alt med en Bekostning af Kr. 9 963.39.

De aarlige Brandvisitationer, som hidtil havde været udførte overensstemmende med Brandanordningen af 16de Mai 1707, blev i Femaarsperioden undergivne en Reform, idet det ved høieste Resolution af 10de Juni 1887 paa Grundlag af Kommunebestyrelsens Beslutninger af 3die September og 22de Oktober 1886 blev fastsat, at disse Forretninger fremtidig skulde udføres ved Underbrandmesteren, en af Magistrat og Formandskab antagen Murmester eller anden bygningskyndig Mand, som for sit Arbeide erholder Godtgjørelse, samt en af Branddirektøren distriktsvis tilforordnet Brandofficiant. Herved antager man at have opnaaet større Effektivitet i Visitationerne paa samme Tid, som Borgerne i ganske væsentlig Grad er lettede for et hidtil ulønnet byrdefuldt Hverv.

Som allerede i forrige Femaarsberetning meddelt, blev Ombygningen af Brandstationens Bagbygninger fuldført i 1889, hvorefter hele det underordnede Personale med Undtagelse af Maskinister, til hvem Kommunen leier Bolig i Nærheden, blev kaserneret i Stationen.

Ved Repræsentantbeslutning af 21de Juni 1887 bevilgedes Kr. 4 175 til Anskaffelse af 15 nye Brandsignalapparater af Siemens & Halske's System, hvert kombineret med en Magnettelefon, samt til lignende Forandring af 14 ældre Signalapparater og til Indretning af Brandvæsenets Signalsystem i det hele taget overensstemmende med et af Stadsingeniøren udarbeidet Forslag. Denne Foranstaltnings Gjennemførelse blev tilendebragt i 1890.

Ved Repræsentantbeslutning af 17de April 1886 blev Brandkorpsets Lønninger fra 1ste Januar s. A. at regne forhøiede saaledes:

Brandkonstabler af 1ste Klasse, der tidligere havde oppebaaret Kr. 960, fik Kr. 1 100 aarlig,

Brandkonstabler af 2den Klasse 864, fik Kr. 1 000 aarlig,

Do. af 3die — 768, - - 900 —

Do. af 4de — 720, - - 800 —

Hertil kommer som før Kr. 100 aarlig i Beklædningspenge til hver Mand.

De ordinære Udgifter til Brandkorpsets Lønninger og Beklædning, Brænde og Belysning af Stationerne, Ståldudgifter og Anskaffelse af Materiel udgjorde: i 1886 Kr. 61 955.49, 1887 Kr. 57 996 60, 1888 Kr. 59 447 60, 1889 Kr. 59 562 58, 1890 Kr. 63 183.65, hvori dog ikke er medregnet Løn til Branddirektøren, der tillige er Stadsingeniør, og Ingeniørvæsenets Assistenter.

Extraordinært blev anvendt til Ombygning af Corps de garde Kr. 9 963.39, saaledes som allerede ovenfor oplyst, og til Ombygning af den nordre Fløi af Brandstationens Bagbygninger Kr. 35 994.19.

Ved Udgangen af Femaaret udgjorde Brandvæsenets underordnede Personale: 1 Overbrandmester, 1 Underbrandmester, 2 Maskinister, 4 Konstabler af 1ste Klasse, 14 Konstabler af 2den Klasse, 11 Konstabler af 3die Klasse, 13 Konstabler af 4de Klasse, 4 Kudske.

c. Vei-, Brolægnings- og Kloakvæsenet.

Længden af de af Kommunen i Femaaret anlagte Gader og Veie udgjorde 1.5 Km. og Kloaker 1.9 Km., hvorefter Byen ved Udgangen af 1890 havde følgende Længde af offentlige Kloaker og Passager:

1.	Kloaker af Tørmur	11.657	Km.
	Do. af Rør	26.910	-
	tils.	38 577	Km.
2.	Gader, Veie og Sving makadamiserede	39.522	Km.
	Do. - - — stensatte	13.768	-
	tils.	53 290	Km.

hvoraf 49 179 Km. ere kjørbare.

3.	Fortoug grusede	10.185	Km.
	Do. hellelagte	25.821	-
	tils.	36.006	Km.
4.	Torve og Pladse, makadamiserede	563.97	Ar.
	Do. - Do. stensatte	313.78	-
	tils.	877.75	Ar.

De paa Drægsalmenning i Henhold til Magistratens Resolution af 17de Novbr. 1710 af Huseierne paa Almenningens Nordside anlagte Haver, hvis Indhegninger efterhaanden var forfaldne og frembød et lidet tiltalende Skue, blev dels exproprierede og dels reklamerede af Kommunen, som derefter i Henhold til Repræsentantbeslutning af 12te April 1889 lod de omliggende Passager udvide og forbedre, en aaben Beplantning anlægge samt en stensat Holdeplads anbringe i Almenningens vestre Del, til hvilke Arbeider der bevilgedes ialt Kr. 10 444.

Den Kommunen tilhørende Bygning, der stod midt ude i Torvalmenningens vestlige Del, og havde været benyttet først til Kommunebibliothek og senere til Kæmnerkontor, blev i 1888 nedrevet og Grunden udlagt til offentlig Passage. Samme Aar blev med Tilskud af de omboende Huseiere indkjøbt de ved Baltzergaarden beliggende Eiendomme No. 14 og 15 b i 8de Rode for Kr. 30 000. Ved Nedrivning af de paastaaende Huse aabnedes her en Gade af ca. 8 m. Bredde fra Strandgaden til Vaagen. Ved Nøstet foretoges en væsentlig Forbedring, idet Kommunen ifølge Repræsentantbeslutning af 6te Februar 1886 for en Kjøbesum af Kr. 60 000 indkjøbte den derværende Reberbane, der ifølge Magistratens Skjøde af 2den Februar 1609, stadfæstet ved Kongebrev af 1ste December 1638, var hjemlet Ret til at spinde i en Strækning af 600 Alen fra Banens vestre Ende indtil opover Halvkandebakken og derfor lagde væsentlige og tilsidst utaalelige Hindringer i Veien for den stedse tiltagende Trafik ved Nøstet. Ved Kjøbet opnaaede man ikke alene at rette paa dette Forhold, men man fik ogsaa Anledning til paa en længere Strækning at give den offentlige Passage, Baneveien kaldet, en væsentlig Udvidelse i Bredden.

Under 23de November 1886 bevilgede Repræsentantskabet Kr. 16 200 til en Forbedring af Fjæreveien, der langs Lungegaardsvandets søndre Strand fører fra Strømbroen til Fløen. Arbeidet blev iværksat samme Vinter og bestod i, at Strækningen mellem Strømbroen og Møllendal udvidedes med 4.67 m. i Bredden.

hvorhos der paa den hele Veilængde overalt, hvor det fornødigedes, blev anbragt Jernrækværk mod Vandet.

Til Udvidelser og Reparationer af de offentlige Passager og Kloaker samt til nye Anlæg er i Femaaret anvendt følgende Beløb: i 1886 Kr. 56 346.06, 1887 Kr. 82 910.90, 1888 Kr. 61 638.71, 1889 Kr. 63 061.40, 1890 Kr. 69 218.26.

Til Erhvervelse af Grund til offentlige Passager er anvendt: i 1886 Kr. 62 707.78, 1887 Kr. 636.88, 1888 Kr. 18 813.21, 1889 Kr. 46 957.53, 1890 21 917.34.

Af Reguleringsbeslutninger i dette Tidsrum mærkes navnlig:

Repræsentantbeslutning af 13de November 1888 angaaende visse Dele af Sandviken, nedre Ladegaarden og Smaamøllen.

Do. af 26de September 1889 angaaende Peter Motzfeldts Gade og de tilstødende Gader.

Do. af 19de September 1890 angaaende Fortsættelse af Fredrik Meltzers Gade og Hans Tanks Gade.

d. Hygiene.

Om de hygieniske Forholde inden Bergens By i Femaaret har Stadsfysikus Lindholm afgivet nedenstaaende Beretning.

Som Indledning til en Beretning om Hygienen i det forløbne Femaar forudskikkes en Oversigt over Dødelighedsforholdene i de sidste 25 Aar.

Regnet i pro mille af Befolkningen udgjorde Dødeligheden i Femaarene:

1866—70	21.06	for Tiaaret = 22.73
1871—75	24.41	
1876—80	21.37	for Tiaaret = 21.09
1881—85	20.81	
1886—90	17.32	

Inden enhver af de 4 sidste Femaarsperioder har der imidlertid været Aar, hvori Epidemier har foraarsaget en betydelig større Dødelighed, end man efter Gjennemsnitstallet for Perioden skulde formode, saaledes 1875 med en Dødelighed af 27.10 p. m., 1876 med 26.22, 1882 med 23.1 og 1888 med 21.6, mens der dog i denne Indvirkning af Epidemierne paa Dødeligheden sees at have været en gradvis Aftagen.

I sidste Femaarsperiode har den aarlige Gjennemsnitsdødelighed af hvert Tusinde af Byens Indvaanere samt Forholdet mellem Dødsfald af epidemiske og ikke epidemiske Sygdomme og Forholdet mellem Dødsfald af Udslagsfebre, Tyfoidfeber, Difterit, Kighoste og Barselfeber paa den ene Side og Dødsfald af alle andre Sygdomme paa den anden stillet sig saaledes:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Gjennemsnitsdødelighed i pro mille	16.1	15.8	21.6	18.4	14.7
Forholdet mellem Dødsfald af epidemiske og ikke epidemiske Sygdomme	1—4.4	1—4	1—2.7	1—3.4	1—4.7
Forholdet mellem Dødsfald af Udslagsfebere etc. ligeoverfor Dødsfald af andre Sygdomme	1—26	1—12	1—5.8	1—14	1—30

I 1888 har altsaa Dødeligheden af epidemiske Sygdomme været næsten $1^3/_4$ Gang og Dødeligheden af Udslagsfebere, Tyfuser etc. over 5 Gange saa stor som i det heldigste Aar i Perioden.

Af disse sidste, særlig smitsomme Sygdomme er i 1888 forekommet af:

Tyfoidfeber	51	med 11	Dødsfald,
Mæslinger	2 881	- 66	—
Kighoste	962	- 61	—
Difterit og Strubehoste	84	- 37	—

I et Bidrag til Beretning om den økonomiske Tilstand i Femaaret ligger det nær at undersøge, hvad disse Sygdomme har kostet. En Tyfoidfeber varer i Regelen 5 Uger og koster, behandlet paa Sygehuset, Kr. 1.60 pr. Dag. Da de fleste Tyfoidfeberpatienter er voksne, maa hertil lægges tabt Arbeidsfortjeneste i denne Tid mindst Kr. 2 daglig: hver Tyfoidfeber vil saaledes have kostet mindst Kr. 126 eller for de 51 Kr. 6 426. Hvad Mæslingepatienterne angaar, er det vanskeligere at komme til et bestemt Resultat, idet nogle vel neppe har voldt synderlig Udgift, andre derimod betydelig. Beregningen maa derfor her baseres paa et Skjøn. Mæslingeepidemien indtraf i Vinterhalvaaret, og hver Patient har derfor som Regel været holdt inde i mindst en Maaned. Omkostningerne for Lægehjælp, Medicin, Pleie, Extraundervisning til de smaa Rekonvalescenter og tabt Arbeidsfortjeneste for Forældrene formenes ikke at kunne sættes lavere end til Kr. 30 for hvert Tilfælde, saa at de samlede Udgifter til Forpleiningen af 2 881 Patienter vil have beløbet sig til Kr. 86 430.

Sætter man Udgifterne ved Behandlingen af en Kighostepatient til kun Kr. 10, udgjør det dog for samtlige Tilfælde Kr. 9 620. Behandlingen af hver Difteriteller Strubehostepatient kan, hvad enten den sker paa Sygehus eller i Hjemmet, neppe sættes lavere end i Gjennemsnit til Kr. 40, hvilket for de 84 Tilfælde udgjør Kr. 3 360. Efter denne neppe for høit ansatte Kalkyle, har alene disse 4 Sygdomme i 1888 kostet Kr. 105 836, men hertil maa endnu lægges Begravelsesomkostningerne for 175 Afdøde. Da en overveiende Del af disse har været Børn, sættes Udgiften ved hver Begravelse kun til Kr. 25, eller for samtlige til Kr. 4 375.

Farsotterne i 1888 har altsaa tilsammen kostet Kr. 110 000, hvoraf de $^3/_4$ kan betragtes som en Extraudgift for dette mindre heldige Aar, mens den resterende $^1/_4$ aarligaars medgaar til Behandling alene af denne Gruppe Sygdomme; og dog foraarsager Farsotterne mellem Aar og Dag langtfra den største Sygelighed og Dødelighed.

Af Tæring alene er i Gjennemsnit i Femaaret død 150 aarlig, og af Lungebetændelse er ligeledes gjennemsnitlig indsygnet 9 af hvert Tusinde af Befolkningen med 16.3 pCt. Dødsfald. At fastsætte Udgifterne for disse eller mange andre Sygdomme lader sig neppe gjøre. Det eneste sikre Tal, man har at holde sig til, er det aarlige Budget for Fattigsygepleien, hvilket i Femaarsperioden i Gjennemsnit har udgjort Kr. 97 598 — en høi Sum, og dog kun en Brøkdel og det en liden af alle Udgifter ved Sygdom og Død. Samlede vilde disse sikkerlig blive den største aarlige Udgiftspost, og erindrer man paa den anden Side, at mange Sygdomme kan indskrænkes og forebygges ved tilstrækkelige hygieniske Foranstaltninger, maa man nok sande Dr. Partes' bekjendte Udsagn, at „intet er saa dyrt som Sygdom, og intet saa lønnende som Foranstaltningerne til at forebygge den".

Slutningstiraden i dette Udsagn stadfæstes ogsaa af de sidste 25 Aars Dødsstatistik. De betydelige sanitære Foranstaltninger, som Kommunen og private Selskaber har sat iværk i den forløbne Menneskealder, navnlig Vandledning, Drænering, Ordning af Renovationsvæsenet, Desinficering, Parkanlæg og Folkebade, har i disse 25 Aar baaret Frugt i en stadig Aftagen af Dødeligheden. Hvilken Sum af Besparelse betegner ikke denne Nedgang i Mortaliteten fra 22.73 pro mille i Tiaaret 1866—75 til 17.32 i sidste Femaarsperiode. Selv det sletteste Aar i denne har en Promille-Dødelighed, der paa meget lidet nær er ligesaa god som Gjennemsnitsdødeligheden pro mille i det foregaaende og betydeligt bedre end i det næst foregaaende Tiaar.

Det er derfor med en Følelse af Glæde og Tilfredsstillelse, at man for sidste Femaarsperiode kan notere nye betydelige Udgifter til humane og sanitære Foranstaltninger, nemlig foruden omtrent Kr. 700 000 til Nevengaardens Sindssygeasyl, gjennemsnitlig Kr. 97 000 til Renovationsvæsenet og Kr. 92 000 til Epidemilazaretet,

bestemt til at kunne optage 22 Syge samt med Interneringsrum for 20. Dette i enhver Henseende tidsmæssige Anlæg vil maaske faa størst Betydning ved sit Interneringslokale, naar det ved Lov bliver fastsat eller det gaar ind i den almindelige Bevidsthed, at det er en Borgerpligt at lade sig internere, naar man mistænkes for at lide af farlig epidemisk Sygdom, saalænge indtil man kan faa sit Hjem desinficeret samt afgjort, om man bærer Sygdomsspiren i sig eller ei. Til Lazaretet hører et fortrinligt Dampdesinfektionsapparat. Hidindtil har der kun været tvungen Desinfektion for de farligere epidemiske Sygdomme, men forhaabentlig vil Paabudet snarlig blive udvidet til ogsaa at gjælde Tæring, saa at man om et Decennium, om ikke før, ogsaa vil kunne faa sat denne vor frygteligste Plage Skranker.

Af sanitære Foranstaltninger skal endvidere fremhæves den stadige Udvidelse af vore smukke Parkanlæg, og specielt skal her paa Grund af Beliggenheden nævnes Omdannelsen af den før saa usunde Drægsalmenning til et saadant.

Fra 1886 indrettedes i Jægtevigen en Fiskebazar, som desværre imidlertid allerede er ophørt. Det vilde være at ønske, at denne nyttige Indretning maatte blive gjenoptagen.

I 1888 indlagdes der i Nykirken et Varmeapparat, som dog desværre neppe er tilfredsstillende.

Fra September 1890 er „Dr. Wieseners Folkebad“ for graderet Styrt traadt i Virksomhed og har fundet en ivrig Søgning, der forhaabentlig stadig vil øges.

Men har Bergens Kommune vist særdeles Offervillighed til at fremme sanitære Formaal, saa maa det ikke forglemmes, at de her er mere nødvendige end andetsteds. Rekruteringsstatistiken kan i saa Henseende give værdifulde Oplysninger.

Mens Dygtighedsprocenten til Tjeneste i Linien for det hele Land i Femaaret udgjorde 63.04 pCt., var den for Bergen (som i 4 af disse Aar staar slettest og i det 5te næst lavest i hele Landet) kun 49.54 pCt. og mens den absolute Udygtighedsprocent for Landet udgjorde 21.1 pCt., har Bergen i Gjennemsnit 29.46 pCt. absolut Udygtige at opvise. For et enkelt Aar gaar det op endog til 35 pCt.

De væsentligste Kassationsaarsager har for den bergenske Ungdoms Vedkommende været svag Legemsbygning, svagt Bryst, forskjellige sygelige Anlæg og Mangel af Tænder. I 1890 blev af den sidste Grund kasseret ikke mindre end 4 pCt. Skal man forsøge at udfinde Aarsagerne til dette sørgelige Resultat, maa man fornemmelig stanse ved to Ting, nemlig ved uhensigtsmæssig Næring og slette Beboelsesforhold. Den evige Kaffe og Smørrebrød, som nu udgjør den væsentligste Føde for en stor Del af Byens Indvaanere, er neppe hensigtsmæssig Næring, og det turde være et Spørgsmaal til nøie Overveielse, om Folket ikke rammede sit sande Tarv ved at belægge Kaffen med en endog meget høi Told, saa at den kunde fortrænges til Fordel for virkelige Næringsmidler. Hvor disse er tilstede i tilstrækkelig Mængde, gjør den vistnok ingen Skade, men erstatte dem, — det kan den ikke, saaledes som en stor Del af Befolkningen, der ophøier den til at være et Næringsmiddel, synes at tro.

Hvad dernæst Beboelsesforholdene angaar, er de for en stor Del meget utilfredsstillende, og maaske har Bergen i denne Henseende i det forløbne Femaar endog gjort et Tilbageskridt. Byens raske Udvikling med en Tilvækst af i Gjennemsnit 1000 Indvaanere aarlig (hvoraf henved 800 er Overskud af levende Fødte over Døde og Resten Overskud af Indvandring over Udvandring) har nødvendiggjort en betydelig Ny- og Ombygning. Trods at der i Femaaret er bygget i Gjennemsnit 57 nye Huse aarlig, har den betydelige Efterspørgsel efter Husrum, Mangelen paa tilstrækkelig Kontrol ved Bygningsforetagender og Mangelen af en tidsmæssig Bygningslov gjort, at en stor Del har maattet tage tiltakke med, hvad der var at faa, Huse udstykkede i det størst mulige Antal Rum, for at kunne indbringe den størst mulige Leie, og med Fælleskjøkkener, men uden Gaardsplads og uden mange af de Yderbekvemmeligheder, som i saa høi Grad betinger en Boligs

hygieniske Værd. Sammenligner man disse slet opførte nye Leiehuse med ældre, falder Sammenligningen mange Gange ud til de sidstes Fordel. I et af de i hygienisk Henseende mest berygtede gamle Leiehuse, men et, der dog har Gaardsplads og tarvelige Yderbekvemmeligheder, fandtes følgende Forhold for hver Beboer: Kubikrum 7.4 m.^{3}, absolut Gulvflade 3.1 m.^{3} og Husleie Kr. 7 pr. Kvadratmeter. I et nyt, der er som disse flest, fandtes: Kubikrum 5.7 m.^{3}, Gulvflade 2.24 m.^{2}, og Husleie Kr. 7.68 pr. m.^{2}. Altsaa det nye daarligere og dyrere end det gamle.

Under saa slette Beboelsesforhold som de, der for Tiden findes i Bergen, er det intet Under, at Arbeideren idelig flytter og flytter, men tillige intet Under, at han ogsaa flytter sig til Sygdom; thi desværre, ikke altid er den Bolig, han flytter ind i, bleven rengjort af dens forrige Leier.

Som bekjendt, blev der i sin Tid af Selskaber og varmhjertede Privatmænd gjort meget for at forbedre Beboelsesforholdene blandt Arbeidsklassen, idet der blev bygget flere Arbeiderboliger, og blandt disse ogsaa mindre Huse, bestemte til at blive Arbeiderens egen Eiendom og afgive et sundt og hyggeligt Hjem for ham. Denne sunde og gode Tanke er desværre for en stor Del bleven forskjertset derved, at disse Smaahuse, der var bygget som 2 Etages Bygninger, er blevne udstykkede og ombyggede endog til 4 Etages Huse, efterat de er kommet i privat Eie.

Den store Beboelsestrang, som for Tiden unegtelig findes i Bergen, synes at maatte opfordre til at gjentage denne Tanke, helst maaske efter Forbillede af de mange Byggeforeninger i Kjøbenhavn, som i Tidens Løb har udrettet saa utrolig meget med smaa Midler, men da ogsaa med disses Klausul, at Bygningen aldrig maa forandres eller afgive Plads for et større Antal Beboere end bestemt.

For en enkelt Klasse, nemlig for vore Sømænd og blandt disse igjen fornemmelig for Fyrbødernes Vedkommende, er Beboelsesforholdene særlig uheldige. Af Fyrbødere indsygner aarligaars et uforholdsmæssig stort Antal af Tyfoidfeber, hvilket ikke er at undres over, naar man ved, hvor daarlige deres Lugarer er, idet de som Regel er beliggende i Skibets saakaldte fore-peak, berøvet baade Lys og Luft.

Efter Initiativ af vor høit fortjente, afdøde Medicinaldirektør Dahl vil der forhaabentlig snart blive raadet Bod paa dette sørgelige Forhold. Hans Henvendelse til den herværende Børskomite har nemlig bevirket, at der af denne er bleven nedsat en sagkyndig Kommission, der har udarbeidet Bestemmelser, der forhaabentlig vil blive forelagt det kommende Storthing som Lovforslag.

Ønskeligt vilde det være, om der ogsaa for Leiehusenes Vedkommende ved Lov fastsattes et Minimum af Kubikrum og Gulvflade for hver Beboer.

e. Kirkerne.

Opførelsen af den i forrige Femaarsberetning omhandlede Kirke for Johannes Sogn paabegyndtes i 1890. Kirken, der ligger paa Byens Tomt paa Sydnes-Haugen, vil blive en Korskirke i gothisk Stil. Skibets Længde er ca. 38 m. og dets Bredde ca. 16 m. Bredden i Koret er ca. 30 m, Høiden under Hvælvet er ca. 15 m. og Taarnets Høide ca. 60 m. Den skal afgive Siddeplads til 1200 Mennesker, og er der til dens Opførelse bevilget Kr. 271.600. Forøvrigt har intet større Arbeide fundet Sted ved Kirkerne. Der er dog fattet Bestemmelse om, at der skal anskaffes et nyt Orgel i Domkirken. Paa Menighedslemmer blev i Femaaret udlignet Kirkeskat efter følgende Tabel:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Domkirkens Sogn	16 000	18 800	18 800	19 000	19 000
Korskirkens —	9 000	9 000	9 500	9 500	9 500
Nykirkens —	9 000	10 000	10 500	8 000	8 500
Mariekirkens —	3 500	3 000	3 000	3 000	2 500
Sandvikens —	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500
Johannes —	9 000	9 500	9 500	9 500	9 500

f. Oplysningsvæsenet.

1. Folkeskolevæsenet.

Man indtager her Skolestyrets Beretning, der er saalydende:

Beretning om Bergens Folkeskole i Femaaret 1886—1890.

Ved Udgangen af 1885 fandtes i Bergen 6 600 skolepligtige Børn, deraf 3 235 Gutter og 3 365 Piger. Ved Udgangen af 1890 var Antallet steget til 7 373, deraf 3 617 Gutter og 3 756 Piger. Stigningen udgjorde saaledes i Femaaret for Gutternes Vedkommende 382, for Pigernes 391 og for begge Kjøn tilsammen 773 eller omtrent 155 gjennemsnitlig for Aaret. Folkeskolens Elevantal udgjorde ved Slutningen af 1885 tilsammen 4 310, deraf 2 217 Gutter og 2 093 Piger. Ved Udgangen af 1890 var Tallet steget til 5 300, deraf 2 701 Gutter og 2 599 Piger. Stigningen i Femaaret udgjorde saaledes for Gutternes Vedkommende 484, for Pigernes 506 og for begge Kjøn tilsammen 990 eller 198 gjennemsnitlig for Aaret.

Medens Folkeskolens Elevantal ved Femaarets Begyndelse kun udgjorde 65.3 % af de skolepligtige Børns Tal, var Procenten ved Femaarets Slutning steget til 71.9, altsaa med omtrent 6.5.

Af Skolebygninger havdes ved Femaarets Begyndelse 7. I Løbet af de næst følgende Aar blev den nedlagte Straffeanstalts Hovedbygning indredet til Skolebrug, hvorhos den nye Skolebygning paa Dragefjeldet blev paabegyndt og færdig til Indflytning i December 1890.

Den gjennemsnitlige Løn for Lærerpersonalet undergik i Femaaret næsten ingen Forandring. Naar Statsbidraget medregnedes, udgjorde den for høist lønnet Lærer omtrent Kr. 2 400, for høist lønnet Lærerinde omtrent Kr. 1 080, gjennemsnitlig for Lærerne Kr. 1 790 og for Lærerinderne Kr. 850.

For aandssvage Børns Undervisning har været sørget gjennem en særskilt af Institutbestyrer Sæthre for Bergens Kommunes Regning oprettet Skole, hvis gjennemsnitlige Elevantal har udgjort omtrent 32.

Af vanartede Børn har Ulfsnesøens Opdragelsesanstalt, hvis aarlige Belæg gjennemsnitlig har udgjort omtrent 30, — optaget en Del, medens „Foreningen til forvildede Børns Redning“ og Bergens Fattigvæsen har besørget en Del udsat paa Landet hos Pleieforældre.

Skolesøgningen har ligesom i det tidligere Femaar været meget god, naar undtages i Aaret 1888, da Forsømmelsesprocenten paa Grund af en stærk Mæslingeepidemi gik op til 7.46, medens den for de øvrige 4 Aar gjennemsnitlig kun udgjorde omtrent 5.5. Den samlede Udgift til Bergens Folkeskole udgjorde, — naar ikke Renter af Skolebygningernes og Inventariets Kostende eller Udgifter til Bygning af nye Skolebygninger medregnes, — for 1886 tilsammen omtr. Kr. 152 500, af hvilket Beløb omtr. Kr. 130 000 udrededes af Bergens Kommune, omtr. Kr. 10 500 af Staten som Bidrag til Lærerpersonalets Aflønning og omtr. Kr. 7 000 af Bergens Sogneskoler, medens omtr. Kr. 5 000 dækkedes ved Betalingsskolens Skolepenge.

For 1890 udgjorde Udgifterne omtr. Kr. 177 500, af hvilke omtr. Kr. 157 340 udrededes af Kommunen, omtr. Kr. 11 490 af Staten og Kr. 7 000 af Sogneskolerne, medens omtr. Kr. 1 670 dækkedes af Betalingsskolens Indtægter. Udgifternes Stigning har saaledes i Femaaret udgjort omtr. Kr. 25 000 eller gjennemsnitlig omtr. Kr. 5 000 aarlig. Pr. Elev udgjorde Udgiften i 1886 omtr. Kr. 35.38, men i 1890 kun Kr. 33.50.

2. Bergens tekniske Skole og Bergens tekniske Aftenskole.

Forstanderskabets Beretning indtages:

Om Bergens tekniske Skoles og Bergens tekniske Aftenskoles Virksomhed i Femaaret 1886—1890.

Den tekniske Skoles Plan er ved Repræsentantbeslutning af 19de Decbr. 1890, senere approberet ved kgl. Resolution, bleven forandret saaledes, at Skolen nu er delt i to Linier, en for Kemikere og en for Mekanikere. Skolens Kursus er fremdeles treaarigt.

Den tekniske Aftenskoles Plan er ogsaa blevet forandret ved Repræsentantbeslutning af 22de April 1887. Undervisningen er nu indskrænket til to Aftentimer de 5 første Hverdage i Ugen. Skolen har ifølge den nye Plan 3 etaarige Klasser.

Elevantallet i den tekniske Skole fremgaar af følgende Oversigt:

Skoleaar.	Faste Elever.	Hospiterende Elever.	Ialt.
1885—86	9	24	33
1886—87	21	12	33
1887—88	27	17	44
1888—89	37	19	56
1889—90	43	12	55

I Femaaret er Afgangseksamen bestaaet af ialt 23 Elever.

Elevantallet i Aftenskolen har været:

Skoleaar.	Haandværks-lærlinge.	Andre.	Ialt.
1885—86	197	50	247
1886—87	201	43	244
1887—88	177	68	245
1888—89	173	61	234
1889—90	169	73	242

I Femaaret har 20 Elever underkastet sig Afgangsprøve; samtlige bestod Prøven.

Saavel Skolens Samlinger som dens Bibliothek er i Femaaret bleven adskilligt forøget.

Dens økonomiske Forhold fremgaar af følgende Regnskabsextrakt for 1886—90:

Skoleaar.	1885—86.	1886—87.	1887—88.	1888—89.	1889—90.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Udgift.					
1. Lærerlønninger ved den tekniske Skole	16 855.84	16 855.84	16 855.86	16 910.00	17 055.82
2. Do. ved den tekniske Aftenskole	4 537.00	4 626.00	4 088.00	5 760.00	5 904.00
3. Andre Lønninger	1 380.00	1 380.00	1 380.00	1 380.00	1 380.00
4. Øvrige Udgifter	5 760.58	6 401.74	6 309.35	7 065.93	7 280.35
Sum	28 533.42	29 263.58	28 633.21	31 115.93	31 620.17
Indtægt.					
1. Afsat til Samlinger og Biblithek	365.17	470.00	380.00	600.00	600.00
2. Statens Bidrag	10 000.00	10 000.00	10 000.00	10 000.00	10 000.00
3. Kommunens Bidrag	15 794.59	15 575.20	14 814.65	15 987.93	16 370.40
4. Skolepenge	2 373.66	3 218.38	3 438.56	4 528.00	4 649.77
Sum	28 533.42	29 263.58	28 633.21	31 115.93	31 620.17
Til Vedligeholdelse af Skolebygningen og Inventar er desuden af Kommunen anvendt . . .	1 991.38	1 691.47	2 035.64	2 698.14	2 709.88

3. Bergens Maskinistskole.

Forstanderskabets Beretning indtages:

Beretning om Bergens Maskinistskoles Virksomhed i Femaaret 1886—1890.

Bergens Maksinistskole blev oprettet ved Repræsentantbeslutning af 18de September 1885. Fra først af havde Skolen baade en Dagklasse og en Aftenklasse, men i Skoleaaret 1889—90 blev Aftenklassen inddraget, da den ikke antages at kunne fyldestgjøre Maskinistlovens Fordringer. Skolen har i Femaaret været udelukkende kommunal, men har nu Statsbidrag, ligesom en Del Ændringer i den oprindelige Plan er foretaget af Hensyn til Maskinistlovens og Examensreglementets Bestemmelser.

Skolens Søgning og Antallet af udexaminerede Elever vil sees af følgende Oversigt:

Skoleaar.	Dagklassen.		Aftenklassen.	
	Søgt Skolen.	Bestaaet Examen.	Søgt Skolen.	Bestaaet Examen.
1885—86	13	11	25	15
1886—87	21	17	12	6
1887—88	12	8	10	5
1888—89	9	5	12	8
1889—90	25	22	-	-
Sum	80	63	59	34

Skolepengene har i Dagklassen været 5 Kr. pr. Maaned og i Aftenklassen 3 Kr. for det hele Kursus. Forøvrigt fremgaar Skolens Økonomi af nedenstaaende Regnskabsextrakt for Femaaret:

Skoleaar.	1885—86.	1886—87.	1887—88.	1888—89.	1889—90.
Udgift.					
Lærerlønninger	1 296.00	1 536.00	1 728.00	1 792.00	1 440.00
Andre Udgifter	307.92	503.44	424.20	461.26	628.35
Sum	1 603.92	2 039.44	2 152.20	2 253.26	2 068.35
Indtægt.					
Skolepenge	265.00	337.50	255.50	211.50	435.00
Kommunens Bidrag	1 338.92	1 701.94	1 896.70	2 041.76	1 633.35
Sum	1 603.92	2 039.44	2 152.20	2 253.26	2 068.35

4. Tanks Skole.

Af Bestyrerens Beretning indtages:

Femaarsberetning for Tanks Skole 1886—1890.

I første Halvdel af Skoleaaret 1890—91 var der gjennemsnitlig 313 Elever, deraf 90 i Elementærafdelingen, 208 i Middelskolen og 15 i Handelsafdelingen.

Ved Repræsentantbeslutning af 3die April 1888 blev Skolen overtaget af Kommunen, efterat i de nærmest foregaaende Aar dens økonomiske Forhold og Elevantal var gaaet tilbage. En ny Ordning, foreslaaet af en i 1887 af Stiftsdirektionen nedsat Komité, traadte derved i Kraft Skolen skulde derefter bestaa af en Forberedelsesafdeling, Middelskole og en Handelsafdeling paa 2 Klasser, hvoraf den nederste var parallel med VI Middelklasse. Den skulde benævnes Tanks Real- og Handelsskole.

Eiendommen med Inventarium overdroges Bergens Kommune, mod at denne overtog den paa Skolen hvilende Gjæld, ca. Kr. 55 000. Renterne af det Tank'ske Legat skulde fremdeles tilfalde Skolen, saalænge denne af Formandskab og Stiftsdirektion fandtes at opfylde Testamentets Bestemmelser.

Skolens Forstanderskab skulde vælges af Magistrat og Formandskab med Stiftsdirektionens Approbation; Kommunebestyrelsen forbeholdt sig forøvrigt Ret til at foretage Ændringer i Skolens Plan og Organisation og, om den saa maatte synes, at nedlægge Skolen. Budget for Skolen skulde aarlig forelægges Repræsentantskabet til Vedtagelse.

Tidligere stod Skolen under Bergens Stiftsdirektion som Overbestyrelse og ledede af et Forstanderskab, valgt paa samme Maade som ovenfor angivet.

Lærernes Lønninger efter ældre Bestemmelse $^{20}/_{1}$ 1879 var følgende:

Bestyrerens Gage Kr. 3 400 foruden fri Bolig, Lys og Brænde, med Alderstillæg Kr. 400 efter hvert fjerde Tjenesteaar, Maximum Kr. 4 600.

De faste Læreres Gage Kr. 2 000, Alderstillæg Kr. 300 efter hvert 3die Aar, Maximum Kr. 3 200.

Klasselærernes Gage Kr. 1 400, Alderstillæg Kr. 150 efter hvert 3die Aar, Maximum Kr. 2 000.

Lærerindernes Gage Kr. 600, Alderstillæg Kr. 100 efter hvert 3die Aar, Maximum Kr. 1 000.

Timebetaling forhøiedes fra Kr. 1.40 til Kr. 1.50.

I 1886 blev imidlertid de videre Tillæg suspenderede og i 1887 blev efter Initiativ af Lærerne selv foretaget en yderligere Reduktion af deres Gager, idet

Bestyrerens nedsattes til Kr. 3 600, hvorhos han overtog Kassererposten, og de øvrige Læreres nedsattes med 10 pCt.

Ved Kommunens Overtagelse af Skolen fastsattes følgende Gager:

Bestyrerens Kr. 3 200 (foruden Emolumenter), Inspektørens Kr. 3 000, de faste Læreres eller Læreres af 1ste Grad Kr. 2 000 — en særskilt Kr. 2 500; Klasselærernes bestemtes ikke, en ældre Lærer af denne Grad fik Kr. 2 000, en anden Kr. 1 600, der efter et Aars Forløb forhøiedes til Kr. 1 800. Lærerindernes Gage sattes ligeledes forskjelligt, den ældste fik Kr. 850, en anden Kr. 800, en tredie ny ansat Kr. 700.

Ved Repræsentantbeslutning af 23de Marts d. A. blev et Gageregulativ bestemt, hvorved Alderstillæg paa ny indførtes.

Skolepengene var efter den ældre Ordning 1886—Juli 1888 følgende:

I 1 Elementærklasse Kr. 48, i 2 Do. Kr. 64, i 3 Do. Kr. 80; i I og II Middelklasse Kr. 112, i III og IV Do. Kr. 136, i V og VI Do. (samt Handelskl.) Kr. 160.

Efter Regulativet af 1888 var fra 1ste Juli s. A. Skolepengene:

I 1 Elementærklasse Kr. 36, i 2 Do. Kr. 48, i 3 Do. Kr. 60; i I, II, III Middelklasse Kr. 96, i IV, V, VI Do. Kr. 120, i 1 og 2 Handelsklasse Kr. 180.

I 1ste Halvdel af 1886 udgjorde Skolepengene . . .	ca. Kr.	12 500.00
- 1886—87	-	23 193.60
- 1887—88	-	17 520.00
- 1888—89 budgetteret	-	13 538.30
- 1889—90 do.	-	19 507.00
- 2den Halvdel af 1890 do.	ca. -	11 500.00

Skolens samlede Indtægter var:

i 1886 1ste Halvdel ca.	Kr.	16 500.00	(deraf Renter	ca. Kr. 4 500.00),
- 1886—87	-	32 112.11	(— —	- 8 713.00),
- 1887—88	-	26 596.13	(— —	- 8 943.51),
- 1888—89 . . . . budgetteret	-	30 000.00	(— —	- 8 323.70 og
			Kommunens Tilskud	- 7 200.00),
- 1889—90 . . . . —	-	35 775.00	(deraf Renter	- 8 600.00 og
			Kommunens Tilskud	- 7 460.00),
- 1890 2den Halvdel	-	19 500.00	(deraf Renter	- 4 300.00 og
			Kommunens Tilskud	- 3 866.00).

Skolens samlede Udgifter var:

i 1886 1ste Halvdel ca. . . .	Kr.	18 000.00	(deraf Lønninger	Kr. 15 212.00),
- 1886—87	-	38 448.16	(— —	- 30 483.63),
- 1887—88	-	29 366.46	(— —	- 21 795.90),
- 1888—89 . . . budgetteret	-	30 000.00	(— —	- 25 032.37),
- 1889—90	-	35 775.00	(— —	- 29 834.00),
- 1890 2det Halvaar	-	19 500.00	(— —	- 16 041.00),

Skolen eier sin Bygning, brandforsikret for Kr. 105 000, desuden Inventarium, Bibliothek og Samlinger, værdsat til Kr. 20 000. En senere til Skolen indkjøbt Nabogrund har kostet Kr. 6 000.00. Tanks og Hustrus Legat, hvis Renter, paa ca. Kr. 400 nær, tilfalder Skolen, udgjør Kr. 194 598.27.

5. Bergens offentlige Sømandsskole.

Elevantallet udgjorde:

	1885—86.	1886—87.	1887—88.	1888—89.	1889—90.
I Styrmandsklassen.	14	21	20	18	22
- Skipperklassen	5	9	9	5	6

Undervisningsfagene har været de samme som tidligere med Undtagelse af, at Undervisningen i Sygepleie ombord er optaget som selvstændigt Fag ved Skolen

og nu foredrages ikke blot for Skolens Elever, men for enhver Sømand, der maatte ønske det.

Skolens Indtægter og Udgifter i Femaaret har været:

	Skolepenge.	Udgift.
1885—86	Kr. 1 114.80	Kr. 7 074.72
1886—87	- 1 503.60	- 5 917.66
1887—88	- 1 333.60	- 6 243 93
1888—89	- 1 446.80	- 5 976.73
1889—90	- 1 502.00	- 6 001.96

Underskuddet er dækket ved Tilskud af Statskassen og Bergens Kommune.

6. Bergens Søndagsskole.

Skolen, der er stiftet i 1802, har i Femaaret fortsat sin Virksomhed væsentlig paa samme Maade som tidligere. Den har fremdeles 2 Klasser og underviser i Modersmaal, Regning og Skrivning samt i de sidste Aar ogsaa i enkelt Bogholderi. Dens samlede Elevantal har været 389 eller gjennemsnitlig 77 aarlig. Udgifterne udgjør omtrent 306 Kr aarlig, medens Indtægterne gjennemsnitlig er ca. 540 Kr. aarlig. Skolens Kapital udgjorde ved Femaarets Slutning Kr. 8 218.51 foruden de 20 000 Kr., som den har ydet som rentefrit Laan til Bergens tekniske Skole.

7. Frøken Kreetz's Husflids- og Industriskole.

Denne Skole, der begyndte i forrige Femaarsperiode, har efter samme Program som da fortsat sin Virksomhed. Elevantallet, som i Skoleaaret 1884—85 var 54, var i 1890 vokset til 73. Det samlede Elevantal i Femaaret har været 309.

De tremaanedlige Kurser er de mest besøgte, og Kjolesøms- og Linsøms-Afdelingerne har de fleste Elever.

Skolen nyder fremdeles offentlig Understøttelse, stor Kr. 4 000.00 aarlig, hvoraf Kr. 2 000.00 udredes af Statskassen og Kr. 2 000.00 af Bergens Kommune.

8. Bergens Observatorium

har i Femaaret virket paa samme Maade som tidligere, idet Solens og Stjernernes Meridianpassager er blevne observerede til Bestemmelse af Observatoriets Pendeluhrs Stand og Gang, Bergens og efter Forlangende af Skibsførere Greenwich's Middelmiddagsmoment signaliseret og Skibskronometere undersøgte og regulerede, gjennemsnitlig 19 Stykker aarlig og høist 6 samtidig.

Meteorologiske Observationer er ugentlig publicerede og maanedlig meddelte det meteorologiske Institut i Kristiania. Kompasreguleringer og Deviationsbestemmelser er blevne udførte for Skibsførere, og Barometere, Thermometere og Sextanter verificerede. Observatoriet har til visse Tider været aabent for Publikum under Observators Veiledning, dets Bibliothek er blevet betydelig forøget dels ved Indkjøb og dels ved Gaver.

To Fagskrifter er udgivne af Observator.

9. Bergens offentlige Bibliothek.

Bibliotheket har i Tidsrummet 1886—1890 været i rask Udvikling. Bogsamlingen, der den 1ste Januar 1886 indeholdt ca. 42 000 Bind, talte den 31te December 1890 ca. 60 000 Bind.

Udlaanet af Bøger paa Læseværelset og til Hjemmelæsning var i 1886 tilsammen 32 300 Bind, steg i følgende Aar jevnt og var i 1890 38 100 Bind. Bibliotheket søgtes fra 1886 til 1890 af alle Samfundsklasser, men overveiende af de Ubemidlede; Arbeidsfolk, Lærlinge, Tyende, Smaahaandværkere og Smaahandlende udgjorde mere end Halvparten af Bibliothekets faste Publikum.

10. Bergens Bys Billedgalleri 1886—1890.

Bergens Bys Billedgalleri har i Femaaret været aabent alle Helligdage og Torsdage, hver Gang to Timer.

De Besøgendes Antal har været fra 4 690 til 3 900 aarlig, gjennemsnitlig 4 358.

Samlingen tæller nu i det hele 302 udstillede Billeder, væsentlig originale Malerier, desuden Kopier, endel Kartoner og Tegninger, samt 23 plastiske Arbeider. Endel Sager, især ældre, er magasinerede.

11. Bergens Museum.

Museets Budget, som i forrige Femaarsperiode balancerede med omtrent 22 500 Kr., er i de fire første Aar af denne Periode opgjort med en Indtægt af Kr. 25 500 og for 1890—91 med Kr. 27 000, idet Staten to Gange har forhøiet sit aarlige Tilskud med 2 000 Kr. og idet Brændevinssamlaget har ydet 1 000 Kr. aarlig til Indkjøb af nationaletnografiske Gjenstande, som man derfor har opnaaet at faa en i flere Retninger ganske righoldig Samling af. Forøvrigt fordeler Udgifterne sig for de fire første Aar omtrent saaledes:

Gager til Konservatorerne Kr. 10 000, Do. til andre Funktionærer Kr. 2 800, den naturhistoriske Afdeling Kr. 3 400, den antikvariske Afdeling Kr. 2 500, Bibliotheket Kr. 4 000, Lys og Brænde Kr. 1 200, andre Udgifter Kr. 1 600.

Indtægterne har foruden af Statstilskuddet (Kr. 12 000 resp. Kr. 14 000) og de ovenfor nævnte 1 000 Kr. af Brændevinssamlaget samt Kontingenten fra Medlemmerne (ca. 500 Kr.) bestaaet af de sædvanlige Tilskud fra Sparebanken og Brændevinssamlaget (henholdsdvis 8 000 og 4 000 Kr). Samlingernes Forøgelse har den hele Tid gaaet jævnt fremad, dels ved indkomne Gaver, dels ved Kjøb eller Bytte og dels endelig ved de af Konservatorerne foretagne Exkursioner og Udgravninger. De til begge Afdelinger indkomne Gjenstande er udførlig omtalte i Museets trykte Aarsberetninger, til hvilke vi saaledes her kan henvise.

Den naturhistoriske Afdeling omfattede ved Begyndelsen af Femaaret kun zoologiske Samlinger. Hvad Museet eiede af Planter og Mineraler var dels yderst lidet, dels var det fuldstændig uordnet og nedpakket i Kasser og Kister. I denne Retning er der skeet væsentlige Forandringer, idet den mineralogiske Samling, der er bleven forøget med forskjellige Gaver, er bleven ordnet og opstillet i to dertil indrettede Kjælderværelser og idet der i et Hjørneværelse i 2den Etage er bleven indrettet en botanisk Samling, der dog endnu væsentlig kun omfatter et fuldstændigt norsk Karplante-Herbarium, og en righoldig Samling plantepathologiske Gjenstande indsamlede under den botaniske Konservators Reiser til Undersøgelser af Landets Plantesygdomme.

Af Hensyn til den zoologiske Samlings Forøgelse og det deraf følgende Krav paa større Plads er der, med Bevilgning af Kommunen, opsat et nyt Galleri i Taarnsalen. I denne Sal har hele Samlingen af hvirvelløse Dyr, samt desuden Grupperne Reptilia og Amphibia, faaet Plads, saa Samlingen i 2den Etage nu kun omfatter udstoppede Pattedyr, Fugle, Reptilier og Fiske, Fiske i Spiritus samt Skeletter.

Museets Publikationer har i de forløbne fem Aar været af langt større Betydning end nogensinde tidligere, idet der i Aarsberetningen har været optaget et stort Antal videnskabelige Afhandlinger af Museets Konservatorer og Direktører. Aarsberetningen er derved blevet et videnskabeligt Tidsskrift af Betydning og som Følge deraf er de literære Bytteforbindelser tiltagne stærkt, saa Bibliothekets Tilvækst gaar raskt fremad og der allerede er intraadt en betænkelig Mangel paa Plads i de hertil disponible Rum. Desuden har Museet udgivet et efterladt Ar-

beide af Konservator A. Lorange: „Den yngre Jernalders Sværd". Samtlige disse Publikationer er udgivne paa Bekostning af det Friele'ske Legat. Fra Begyndelsen af 1887 overtog Museet fremdeles Udgivelsen af det populære Tidsskrift „Naturen". Ogsaa ved Bytteforbindelser med dette Tidsskrift tilflyder der Bibliotheket værdifulde aarlige Forøgelser. Idethele beløber Bibliothekets Forøgelse sig i dette Femaar til noget over 4 000 Bind mod 2 800 i forrige Periode.

Museets Samlinger har ligesom tidligere været aabne for Publikum Søndag, Mandag, Onsdag og Fredag, i to Timer hver Dag, og har været meget stærkt besøgte. Udenfor disse Tider er Samlingerne frit tilgjængelige for Elever ved Skolerne under Lærerens Opsyn og, mod en liden Entre, ogsaa for Andre.

Talrige udenlandske Videnskabsmænd har i Femaaret besøgt Museet og tildels opholdt sig der i længere Tid for at studere Samlingerne eller benytte en bestemt Del af disse til sine Arbeider. Tildels har det været vanskeligt at skaffe Plads for disse fremmede Forskere, et Savn, som forhaabentlig i en nær Fremtid vil blive afhjulpet gjennem den under Bygning værende biologiske Station. Antallet af Medlemmer af Foreningen har været omtr. 120.

I Forbindelse med Foranstaaende meddeles, at Museets Grænser i Femaaret blev udvidede til Olaf Ryes Vei og nordre Villavei ved Tillæg af betydelige Grundstykker, i Henhold til Repræsentantbeslutning af 11te April 1890. En Del af Grunden indkjøbtes i 1887 fra Nygaards Parkselskab for Kr. 25 000, hvoraf Kr. 12 000 tilskjødes af Bergens Sparebank, medens Resten bevilgedes af Kommunen. Det er Museets Hensigt her at anlægge saavel et Arboretum som en botanisk Forsøgshave og et botanisk System, omfattende Repræsentanter for de vigtigste norske Plantefamilier. For at sikre Museet mod Ildsfare er det bestemt, at Grunden ikke maa bebygges uden Samtykke af Kommunebestyrelsen, Museet og Forstanderskabet for Bergens Sparebank.

12. Ulfsnesøens Opdragelsesanstalt.

Denne Anstalt, som for den væsentligste Del er oprettet af Bergens Samlag for Brændevinshandel og, som i forrige Femaarsberetning meddelt, toges i Brug i 1882, har i Femaaret stadig havt fuldt Belæg: 30 Gutter. I samme Tidsrum er 44 Gutter udskrevne af Anstalten, af hvilke 22 vare inddømte.

Gutternes Gjennemsnitsalder var ved Optagelsen omtr. $12^5/_{12}$ Aar, ved Udskrivningen omtr 15 $^1/_{12}$ Aar. Gjennemsnitstiden for deres Ophold i Anstalten var altsaa omtr. $2^8/_{12}$ Aar. Af de i Femaaret udskrevne Gutter antages omtr. 87 Procent at være gjenvundne for Samfundet.

Det ved Bidrag af Brændevinssamlaget opsamlendes Driftsfond for Anstalten udgjorde ved Udgangen af 1890 omtr. Kr. 36,500.00.

13. Selskabet til Videnskabelighedens Fremme.

Selskabet stiftedes paa konstituerende Møde, sammenkaldt af en Komite, der var dannet efter Opfordring af Overlæge Danielssen, d. 25de September 1885, og hvor Statuterne blev vedtagne.

I Overenstemmelse med Lovene har der hvert Aar, mellem September og Mai, været afholdt 4 Fællesmøder, med fri Adgang ogsaa for Ikke-Medelmmer, og i hver Afdeling 4 Møder med Adgang for Selskabets Medlemmer alene. Desuden har der tildels været afholdt Extramøder, medens enkelte Møder af forskjellige Grunde har maattet indstilles. Ved samtlige Møder har der som Regel været afholdt Foredrag. Allerede i Selskabets første Aar nedsattes en Komité for at udarbeide Plan og Budget for Forelæsningskurser for Arbeidere. Denne Komités, af Besty-

relsen vedtagne, Indstilling bifaldtes paa extraordinær Generalforsamling d. 26de November 1886, og samtidig valgtes en Bestyrelse for disse Kurser.

Ved det Vaaren 1891 afholdte Bestyrelsesmøde i Selskabet, hvor Valg paa Forelæsningskomité foretoges, besluttedes, at Selskabets Bestyrelse herefter kun skulde vælge fire Medlemmer af Komitéen, medens de tre andre skulde opnævnes en af hver af de tre Institutioner: Arbeider-, Haandværker- og Haandværkssvendenes Forening. Denne Forandring træder i Virksomhed fra Begyndelsen af Læseaaret 1891–92.

Til Afholdelse af disse Foredragskurser bevilgedes under 27de Januar 1887 Kr. 1 500 af Bykassen, hvorefter Foredragene i Februar samme Aar tog sin Begyndelse. Senere er der aarlig bevilget det samme Beløb af Kommunen, medens Staten har ydet et Tilskud af, først Kr 1 000 (for Budgetaarene 1887–90), senere Kr. 1 200; endelig har Brændevinsbolaget bevilget, først Kr. 500, senere Kr. 900 aarlig.

I de første Læseaar afholdtes tre Foredrag om Ugen, senere fire. Foredragene har været godt besøgte, om det end ikke før alle Rækkers Vedkommende kan siges, at Arbeiderne har udgjort det talrigste Publikum. Den samme Erfaring har man jo forøvrigt gjort alle Steder, hvor tilsvarende Foredrag har været afholdte.

g. Bergens Gasværk.

Indtil Aaret 1886 eiedes Gasværket af et Kompagni, der ifølge den med samme indgaaede Kontrakt for et Tidsrum af 30 Aar havde Eneret til at forsyne saavel Kommunen som Private med Gasbelysning. Da dette Kompagnis Koncession vilde udløbe i Aaret 1886, bemyndigede Repræsentantskabet ved Beslutning af 24de April 1885 Magistraten og Formandskabet til at træffe de fornødne Forføininger til Gasværkets Indløsning fra den 1ste Juni 1886, hvorefter den Kjøbesum, som Byen havde at udrede for Gasværket med alt fast Inventarium, Rørledninger med Lygter samt Reservesager og løst Inventarium, af 5 Skjønsmænd, hvoraf i Overensstemmelse med den nævnte Kontrakt 2 valgtes af Kommunebestyrelsen, 2 af Gaskompagniet og den 5te som Opmand af de øvrige 4, blev bestemt til Kr. 340 000. Denne Sum tilligemed et Beløb af Kr. 17 522.30, som Gaskompagniet ifølge Overenskomst tilkom i Erstatning for et til Gasværket henhørende af Kommunen i sin Tid kjøbt Grundstykke, eller ialt Kr. 357 522.30 bevilgedes under 14de Mai af Repræsentantskabet, hvorefter Gasværket den 1ste Juni næstefter overtoges af Kommunen. Ved Repræsentantskabets Beslutning af 25de Mai 1886 blev det derhos fastsat, at Gasværkets Økonomi holdes adskilt fra Kommunens øvrige Økonomi, med særskilt Budget og særskilt Regnskab, samt at det nærmere Tilsyn og Kontrol med Gasværkets Drift føres af en Direktion bestaaende af 1 Medlem af Magistraten og 2 Medlemmer valgte af Formandskabet inden eller udenfor dets Midte. Værkets Drift ledes af en Bestyrer, der tilligemed en Værksformand, en Bogholder og Kasserer samt en Gaskontrollør ansættes efter Indstilling af Direktionen af Magistrat og Formandskab.

Til Gasværkets og Rørnettets Udvidelse og Forbedring er der i Femaaret anvendt omtrent Kr. 50 000.

I Aaret 1890 leveredes Gas, foruden til Kommunens 980 Lygter og 7 Kandelabre samt til Havneværsenets 75 Lygter og 1 Kandelaber, til Private:

til Belysning	26 500 000	Kubikfod
- teknisk Brug	5 300 000	—

h. Kommunens økonomiske Forhold.

Dels for at konvertere ældre Laan og dels for at skaffe fornødne Midler til forskjellige større kommunale Foretagender blev der i Henhold til Repræsentantbeslutning af 25de Mai 1886, approberet ved kgl. Resolution af 31te Juli næstefter, optaget Kommunelaan til et samlet Beløb af $2^1/_2$ Million Kroner; heraf blev $1^1/_2$ Million afsat i 1886 til Bergens Kreditbank i 4 %'s Obligationer til en Kurs af 99.55 % og 1 Million i 1887 til Bergens Kreditbank og Privatbank i Forening i $3^1/_2$ %'s Obligationer til en Kurs af 95 %. Begge Laan amortiseres i 40 Aar med lige store aarlige Afdrag, men med Ret for Kommunen til, efterat 10 Aar fra Obligationernes Udstedelse er forløbne, at opsige dem til Indfrielse med 6 Maaneders Varsel.

Ved Udgangen af Aaret 1890 udgjorde Kommunens Gjæld:

1.	Rest paa Kommunelaanet af 31te Marts 1863, oprindelig stort Kr. 396 000	Kr.	39 600.00
2.	Do. paa Do. af 30te Septbr. 1869, oprindelig stort Kr. 540 000	-	162 000.00
3.	Do. paa Do. af 30te Septbr. 1871, oprindelig stort Kr. 252 000	-	92 400.00
4.	Do. paa Do. af 31te Marts 1880, oprindelig stort Kr. 1 053 333.33	-	702 222.22
5.	Do. paa Do. af 30te Septbr. 1881, oprindelig stort Kr. 446 666.67	-	312 666.66
6	Do. paa Do. af 31te Decbr. 1886, oprindelig stort Kr. 1 500 000	-	1 350 000.00
7.	Do. paa Do af 31te Decbr. 1887, oprindelig stort Kr. 1 000 000	-	925 000.00
8.	Pantegjæld i Kommunens faste Eiendomme	-	41 900.00
9.	Rest paa det af Bergens Kommune ved Repræsentantbeslutning af 13de Juli 1875 overtagne Bidrag til Anlæg af en Jernbane fra Bergen til Vossevangen	-	212 800.00
10.	Norges Bank og forskjellige andre Kreditorer	-	521 565.20
		Kr.	4 360 154.08

Derimod havde Kommunen den 31te December 1890 følgende Aktiva:

Restancer af Skatter, Afgifter og Leie	Kr.	186 103.82
Pantefordringer	-	7 810.00
Sygehusets Gjæld til Kommunen for Tilskud til Opførelse af nye Bygninger	-	211 737.27
Kommunens faste Eiendomme	-	*) 4 564 194.11
Lateris	Kr.	4 969 845.20

*) I denne Sum er ogsaa indbefattet Værdien af de faste Eiendomme, der tilhører Fattigvæsenet (anslaaet til Kr. 206 000), samt Brygger, Kaier, Bygninger og andre faste Anlæg tilhørende Havnevæsenet (anslaaet til Kr. 795 900).

Transport	Kr.	4 969 845.20
Forskjellige ikke afsluttede Anlæg	-	1 642 415.13
Udtællinger til Skattetaxtkommissionen, der bliver at refundere af Bykassens ordinære Indtægter	-	22 824.67
Gasværket	-	470 839.50
Diverse Debitorer	-	99 158.41
Kassebeholdning	-	61 579.26
Indbetalte Bidrag til Vossebanen mod Aktier til nominelt Beløb Kr. 883 280, der udføres med 10 % eller	-	88 328.00
	Kr.	7 354 990.17

Kommunens ordinære Indtægter og Udgifter vil erfares af nedenstaaende Sammendrag af

Bykassebudgetterne for 1886—1890.

Indtægt.	1886. Kr.	1887. Kr.	1888. Kr.	1889. Kr.	1890. Kr.
Byskat	970 000.00	970 000.00	970 000.00	970 000.00	1 000 000.00
Afgifter	51 800.00	51 800.00	51 500.00	50 000.00	50 500.00
Bøder	2 034.35	2 048.90	2 011.52	3 000.00	1 016.01
Indtægter af udestaaende Kapitaler	12 207.33	36 490.10	36 109.96	40 189.96	41 320.00
Indtægter af faste Eiendomme	25 200.00	25 200.00	24 300.00	23 000.00	21 800.00
Indtægter af Vandværket . .	46 000.00	47 000.00	55 000 00	60 000.00	67 000.00
Indtægter af den kommunale Begravelsesplads	6 000.00	6 000.00	6 500.00	9 300.00	12 500.00
Indtægter af Skoler	9 960.00	10 060.00	9 900.00	33 200.00	35 915.00
Indtægter af Stadsveieriet .	4 000.00	3 500.00	3 500.00	5 000.00	5 500.00
Renter af midlertidige Indlaan i Banker	-	10 000.00	20 000.00	6 429.88	-
Refusioner og Erstatninger .	21 805.00	21 805.00	21 705.00	20 905.00	24 921.00
Andel i Gasværkets Overskud samt Indtægt af de af Byen bekostede Gasledninger .	13 000.00	-	-	-	-
Indtægt af Renovationsvæsenet	20 000.00	19 060.00	18 200.00	16 850.00	14 920.00
Indtægt af Gasværket . . .	-	38 536.00	48 058.72	58 585.00	62 897.67
Indtægt af Desinfektionen .	-	-	800.00	800.00	500.00
Indtægt af Bespisningsindretningen	-	-	33 636.80	34 089.00	34 911.00
Indtægt af Sydnæs Sjøbad .	-	-	-	200.00	200.00
Fattigvæsenets Indtægter. .	-	-	-	20 000.00	23 400.00
Overskud fra foregaaende Aar	17 093.32	-	-	4 451.16	11 599.32
Tilsammen	1 199 100.00	1 241 500.00	1 301 222.00	1 356 000.00	1 408 900.00

Udgift.	1886. Kr.	1887. Kr.	1888. Kr.	1889. Kr.	1890. Kr.
1a. Kommunebestyrelsen .	18 300.00	19 150.00	20 200.00	20 800.00	21 600.00
b. Regnskabs- og Skattevæsenet	21 800.00	22 800.00	23 200.00	23 200.00	23 000.00
2a. Politivæsenet	16 000.00	16 000.00	17 500.00	17 200.00	19 360.00
b. Konstabelvæsenet . . .	83 700.00	83 700.00	84 500.00	85 400.00	87 430.00
c Fængselsvæsenet . . .	12 000.00	12 000.00	12 100.00	11 600.00	11 600.00
3a Kloak-, Brolægnings- og Veivæsenet	51 900.00	54 900.00	55 000.00	55 000.00	65 000.00
b. Vandværket	14 000.00	5 000.00	8 000.00	8 000.00	8 000.00
c. Brandvæsenet	54 475.00	60 000.00	61 000.00	64 000.00	63 500.00
d. Renovationsvæsenet . .	82 800.00	80 080 00	79 675.00	82 440.00	89 430.00
e. Parkerne	1 500.00	1 500.00	1 500.00	2 000.00	2 000.00
f. Stadsingeniørkontoret .	16 900.00	16 900.00	16 915.00	16 960.00	16 800.00
4. Gadebelysningen . . .	42 900.00	42 775.00	45 000.00	45 000.00	44 300.00
5. Bidrag til Statens Veivæsen	16 600.00	16 600.00	16 600.00	16 600.00	16 600.00
6. Sundheds- og Medicinalvæsenet	10 000.00	10 000.00	11 200.00	11 200.00	11 000.00
7. Geistligheden og Kirkevæsenet.	20 400.00	20 400.00	20 400.00	23 700.00	23 800.00
8. Folkeskolen	128 860.00	134 860.00	140 500.00	147 400.00	150 000.00
9. Andre Læreanstalter . .	46 090.00	46 140.00	45 410.00	77 810.00	84 015.00
10. Fattigvæsenet	234 200.00	235 000.00	235 000.00	257 200.00	273 200.00
11a. Det offentlige Bibliothek	4 360.00	4 360.00	5 000.00	5 400.00	5 400.00
b. Det astronomiske Observatorium	2 040.00	2 040.00	2 040.00	2 040.00	2 040.00
c. Byens Billedgalleri . .	1 300.00	1 300.00	1 300.00	1 200.00	1 200.00
12. Kommunens faste Eiendomme	12 700.00	12 700.00	8 700.00	8 700.00	8 700.00
13. Renter af Laan . . .	136 000.00	162 182.00	171 626.00	163 845.44	161 065.00
14. Afdrag paa Laan . . .	130 000.00	146 700.00	153 000.00	152 709.00	152 700.00
15. Pensioner	690.00	450.00	850.00	1 250.00	1 650.00
16. Skydsvæsenet	800.00	800.00	800.00	800.00	800.00
17. Bespisningsindretningen	-	-	30 873.00	30 940.00	33 280.00
18. Sydnes Sjøbad	-	-	-	1 400.00	1 400.00
19. Adskilligt	9 280.00	12 080.00	17 579.15	11 080.00	8 980.00
20. Uforudseede og tilfældige Udgifter . . .	29 505.00	21 083.00	15 753.85	11 134.56	21 050.00
Tilsammen	1 199 100.00	1 241 500.00	1 301 222.00	1 356 000.00	1 408 900.00

Byskatten blev i hele Femaaret udredet med en Trediedel af de faste Eiendomme og to Trediedele af Formue og Næring.

Byskat af fast Eiendom blev i Aarene 1886 og 1887 udlignet med henholdsvis 84 og 81 Øre pr. 100 Kroners Brandtaxt; men efterat den ifølge Vedtægt af 11te Januar 1884 iværksatte almindelige Skattetaxation af Byens faste Eiendomme i 1887 var tilendebragt, blev de nye Værditaxter lagte til Grund for Beregningen og blev Skatten i 1888, 1889 og 1890 udlignet med Kr. 0.57 pr. 100 Kroners Skattetaxt.

Den samlede Skattetaxt paa Byens skattepligtige faste Eiendomme udgjorde:

Den 1ste Januar 1888 . . . . . Kr. 57 206 335
- 31te December 1890 . . . . - 60 378 425

Byskat af Formue beregnedes:

i 1886	med	Kr.	2.03	af hver	Kr.	1000	antagen	Formue,
- 1887	-	-	2.00	- -	-	1000	—	—
- 1888	-	-	2.00	- -	-	1000	—	—
- 1889	-	-	1.962	- -	-	1000	—	—
- 1890	-	-	1.962	- -	-	1000	—	—

Byskat af Indtægt beregnedes:

i 1886	med	Kr.	6.85	for	Kr.	100	skatbar	Indtægt,
- 1887	-	-	7.25	-	-	100	—	—
- 1888	-	-	7.27	-	-	100	—	—
- 1889	-	-	6.926	-	-	100	—	—
- 1890	-	-	6.64	-	-	100	—	—

Femaaret viser saaledes ingen væsentlig Forrykkelse med Hensyn til Skattebyrden. Herved er dog intet Hensyn taget til Kirkeskatten, der fremdeles udlignes særskilt for hvert Sogn efter dettes Behov.

I Forbindelse hermed meddeles følgende Uddrag af Ligningsprotokollen for Byskat af Indtægt og Formue:

Aar.	Antal Skatydere af Formue.	Antal Skatydere af Indtægt.	Antagen Formue.	Skat af Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Del af Indtægt.	Skat af Indtægt.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1886 . . .	1 143	6 848	65 570 000	133 107.11	13 462 550	7 685 245	531 957.46
1887 . . .	1 153	6 528	65 491 000	130 982.00	12 891 000	7 307 385	535 242.01
1888 . . .	1 191	6 681	64 406 900	128 813.00	12 970 000	7 127 705	523 966.05
1889 . . .	1 163	6 529	67 381 100	132 202.16	13 073 700	7 537 540	528 639.51
1890 . . .	1 172	7 035	69 802 800	136 953.00	14 047 350	8 120 390	545 990.63

Af Skatyderne var i Femaaret gjennemsnitlig 2 363 ansatte til mindste Skattebeløb Kr 2.00; deres samlede skatbare Indtægt udgjorde Kr. 30 038.00.

Brændevinsafgiften erlagdes i hele Femaarsperioden af Bergens Samlag for Brændevinshandel med Kr. 32 000.00 aarlig.

Afgift for Udskjænkning af Øl, Vin, Mjød og Cider blev erlagt:

i 1886	af 78	Udskjænkningsberettigede	med	Kr.	16 740.00
- 1887	- 77	—	-	-	15 347.45
- 1888	- 75	—	-	-	14 060.00
- 1889	- 68	—	-	-	13 980.00
- 1890	- 69	—	-	-	16 355.00

Af de Udskjænkningsberettigede havde i 1886 21 og i 1890 15 saakaldet indskrænket Ølret; af de almindelige Øludskjænkningsrettigheder var 4 tilstaaet Brændevinssamlaget. Den ordinære Ølafgift var i hele Femaaret Kr. 300.00 aarlig.

Hundeskatten erlagdes med Kr. 12.00 aarlig, indtil den ved Repræsentantbeslutning af 24de September 1889 blev forhøiet til Kr. 20.00 aarlig fra

1ste Januar 1890 at regne. Den udgjorde i Aarene 1886—1889 inkl. gjennemsnitlig Kr. 1 672.50 pr. Aar og for 1890 Kr. 2 800.00.

Angaaende Fattigvæsenets Udgifter hidsættes følgende Oplysninger:

Som det vil erindres fra forrige Femaarsberetning, var Udgifterne i Anledning Fattigvæsenet i 1881—1885 i stadig Stigning, dog saaledes at Stigningen var mindst i sidste Halvdel af Femaaret.

I Femaaret 1886—90 er Udgifterne steget saaledes, at Fattigunderstøttelsen i 1890 udgjorde ca. 80 000 Kr. mere end i 1881.

Bergens Fattigvæsens Udgifter til Fattigunderstøttelse:

Aar.	Fattigunderstøttelse i Penge, hvoriblandt Refusion til fremmede Kommuner.	Sygeudgifter.	Bespisningsindretningen.	Arbeidsanstalten.	Ulfsnesøens Opdragelsesanstalt.	Fattighusene.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1886 . . .	96 004	83 427	26 052	28 800	3 219	1 602	239 104
1887 . . .	99 667	92 046	14 551	45 000	3 194	1 740	256 198
1888 . . .	110 705	94 021	13 932	40 200	2 935	1 797	263 590
1889 . . .	118 638	97 716	12 645	36 000	3 043	1 623	269 665
1890 . . .	128 056	118 302	13 065	16 000	3 108	1 984	280 515

Af disse Udgifter har Fattigvæsenet, væsentlig fra fremmede Kommuner, erholdt refunderet:

1886	15 735	Kroner,
1887	17 881	—
1888	19 372	—
1889	24 503	—
1890	27 505	—

Antallet af de i Femaaret Understøttede udgjorde i 1886: 2 274 Hovedpersoner, i 1890: 2 476 Hovedpersoner, heri dog ikke medregnet de i Arbeidsanstalten forpleiede, som i 1890 udgjorde 301 mod 152 i 1885.

i. Forskjellige kommunale Foranstaltninger.

De i en lang Række af Aar paagaaende Forhandlinger om Tilveiebringelsen af et nyt og tidsmæssigt Sindssygeasyl for Byen afsluttedes endelig, da Repræsentantskabet under 31te Mai 1887 besluttede, at et saadant Asyl for 160 Patienter i alt Væsentligt overenstemmende med Planer udarbeidede af Arkitekt Ebbell skulde opføres paa Kommunens Eiendom Neevengaarden straks udenfor Forstaden Sandviken og dertil bevilgede et Beløb af Kr. 489 000. Magistraten og Formandskabet beskikkede derefter en Komité, der samme Aars Høst iværksatte Byggearbeidet, der imidlertid paa Grund af dets vidløftige Omfang og navnlig de med Grundens Tildannelse forbundne særegne Vanskeligheder først kunde afsluttes i forrige Aars Vaar. En nærmere Udredning betræffende Udførelsen af dette Byggearbeide og de til samme medgaaede betydelige Efterskudsbevillinger vil derfor først have berettiget Plads i næste Femaarsberetning.

Paa Kommunens Eiendom „Smaamøllen“ ved Sandviken er der i Aarene 1889—1890 opført en Lazaretbygning for Cholera og Kopper, et Interneringslokale, en Desinfektionsbygning og et Lighus m. m. Udgifterne ved Opførelsen af disse Bygninger blev af Repræsentantskabet bevilgede under 21de December 1888 og 17de Oktober 1890 med tils. Kr. 92 284.94.

For at opnaa en mere tilfredsstillende Ordning af Renovationsvæsenet, saaledes at saavel Natrenovationen som Dagrenovationen kan foregaa under tilstrækkelig Kontrol, og at navnlig den sidste henlægges til de tidlige Morgentimer, i Sommerhalvaaret fra Kl. 6—9 og i Vinterhalvaaret fra Kl. 7—10, vedtog Repræsentantskabet under 20de Juni 1890, at Renovationsvæsenets Bestyrelse fra d. 1ste Juli næstefter fremtidig har at antage og aflønne de fornødne Kudske og kun godtgjøre vedkommende Vognmand for Heste og Redskaber ligesom ogsaa til at forøge Besætningen paa Udføringsprammene. Den hermed forbundne Udgift Kr. 9 164.88 aarlig bevilgedes ligeledes af Repræsentantskabet.

Efter privat Initiativ er i Femaaret opført en offentlig Søbadeanstalt paa en Kommunen tilhørende Grund ved Sydnes. Etablissementet, der har et Fladeindhold af 1 970 m.² og hvis Bygninger er brandforsikrede for Kr. 8500, kostede Kr. 26 300, hvoraf Kr. 4 000 var tilskudt af Sparebanken og Resten af Brændevinssamlaget. Det er ifølge Repræsentantbeslutning af 28de September 1888 overtaget af Bergens Kommune, som afholder alle med Driften forbundne Udgifter. Forsaavidt de Badende ønsker særskilt Aftrædelsesværelse, betaler de herfor en ubetydelig Afgift, men forøvrigt er Badningen fri.

Ved Repræsentantbeslutning af 20de Juni 1890 blev et Grundstykke ved Fløistangen gratis overladt Bergens Skov- og Træplantningsselskab til Opførelse af en Fjeldstue med Forbehold af Adgang for Magistrat og Formandskab til at approbere Regler for Fjeldstuens Benyttelse.

Da det gamle Postlokale, der leiedes af Staten i den Kommunen tilhørende Eiendom No. 8 ved Smaastranden, fandtes altfor indskrænket og i flere Henseender utidsmæssigt, opstod der Spørgsmaal om at skaffe Postvæsenet nyt Lokale, i hvilken Anledning Repræsentantskabet under 24de September 1889 besluttede at indgaa et Mageskifte med Staten gaaende ud paa, at Kommunen afstaar sine Eiendomme No. 1 ved Domkirkegaden og No. 2 og 4 samt en Del af No. 6 ved Allehelgensgade til Opførelse af et Posthus og betaler kontant Kr. 16 400, mod at Staten til Vederlag afstaar til Kommunen den Del af det forrige Tugthus's Eiendom, som ligger nordenfor Peter Motzfeldts Gades søndre Linie. Efterat Kommunen i 1890 var kommen i Besiddelse af denne Eiendom, blev der i samme i Henhold til Repræsentantbeslutning af 9de Mai 1890 indredet Kontorer for Kæmneren, Byskriveren, Kommunerevisionen, Stadsfysikus og Renovationsvæsenet med ildfaste Rum for de to førstnævnte Tjenestemænd, Retslokale for Forligelseskommission og Skifteret samt Bolig for Overbrandmesteren; nogle Dele af Eiendommen ere overladte Stadsingeniørkontoret til Benyttelse som Værksteds- og Oplagsrum, medens andre afgive interimistisk Lokale for Folkeskolen.

Til Opførelse af en Folkeskolebygning paa Dragefjeldet bevilgede Repræsentantskabet under 4de November 1887 de fornødne Midler.

Opførelsen af Skolen paabegyndtes i Slutningen af 1887 og var den færdig til at tages i Brug 1ste Januar 1891.

Bygningen, der har tre Etager og er opført af Mur, udvendig Forblændsten og indvendig almindelig Mursten, er ca. 38 m. lang og ca. 17 m. bred. Høiden er ca. 14 m.

Skolen, der i enhver Henseende er tidsmæssig og mønsterværdig udstyret og indrettet, har Centralopvarmning og er forsynet med Ventilationsapparater, der

fornyer Luften 4 Gange i Timen i Klasseværelserne og 1 Gang i Timen i Korridorerne, der er saa store og brede, at de tillader samtlige Elever at opholde sig der i Friminutterne i stygt Veir.

Ved Repræsentantbeslutning af 23de December 1889 oprettedes der med en aarlig Udgift for Kommunen af Kr. 3 000 fra Paaske Flyttetid 1890 at regne 2 Politivagter, en ved Nøstet med 6 Mands Besætning og en i Sandviken med 3 Mands Besætning.

Spørgsmaalet om en Jernbaneforbindelse mellem Bergen og Kristiania i Tilknytning til Vossebanen har gjentagne Gange været behandlet af Kommunebestyrelsen, som under 17de September 1886 udtalte sig for, at kun en sammenhængende Forbindelse vilde kunne tilfredsstille Bergens Behov, og at Kommunen saavelsom Institutioner og Privatmænd vilde være villige til at bringe væsentlige Ofre for en saadan, hvorhos der ved Repræsentantbeslutning af 13de Mai 1889 blev bevilget et Bidrag af $1\frac{1}{2}$ Million Kroner til Anlæg af en smalsporet Jernbane fra Voss til Sire Bro i Hallingdal enten efter Ulvikslinien eller et af Runddalsliniens to Alternativer under Betingelse af, at dette Anlæg blev paabegyndt inden Udgangen af 1891. Denne ikke mindre for Landet end for Bergen betydningsfulde Sag lykkedes det imidlertid ikke i denne Femaarsperiode at bringe sin Afslutning synderligt nærmere.

De i forrige Beretning omhandlede Bestræbelser for Instandbringelse af en ny Bygningslov for Bergen blev heller ikke tilendebragte, idet Sagen først i 1891 fra vedkommende Regjeringsdepartement blev remitteret de kommunale Autoriteter til fornyet Gjennemgaaelse.

Den ældre, kollegiale Forretningsorden inden Magistraten ophørte ved Udgangen af denne Periode, idet det ved kgl. Res. af 3die September 1890 blev bestemt, at enhver af Magistratens Embedsmænd fra $^1/_1$ 91 skulde være Chef for en bestemt Afdeling af Magistraten samt selvstændig og paa eget Ansvar bestyre de til Afdelingen henlagte Anliggender. I denne Anledning bevilgede Repræsentantskabet under 9de Decbr. 1890 Løn til 3 Sekretærer og 3 Kontorister under Magistraten med henholdsvis Kr. 2 200 og Kr. 1 000 til hver, mod at Kommunen oppebar de væsentligste Magistratssportler.

Man skal derefter tillade sig at meddele en kort Beretning om de væsentligste af de inden Byen til Fremme af offentlige Formaal virkende Selskaber og Stiftelser.

1. Selskabet for de norske Fiskeriers Fremme.

Om dette Selskabs Virksomhed i Femaaret skal man efter de udkomne Aarsberetninger meddele følgende Oversigt:

Undersøgelserne til Fremme for Østerskulturen har været fortsatte væsentlig paa samme Maade som tidligere. Der har været ydet Assistance ved Driften af de allerede igangværende Anlæg, navnlig er der givet Veiledning med Hensyn til Undersøgelsen af Yngelbassiner og Udklækningsbanker. I Femaaret er der igangsat et nyt Anlæg i Søndre Bergenhus Amt. Resultaterne har været upaaklagelige og

Interessen for rationel Østerskultur er steget, ligesom der nu ved Østersbankerne er en Stok saapas opøvede og dygtige Opsynsmænd, at de for Størstedelen kan hjælpe sig uden Veiledning og endog oplære Andre

Ved gjennem sine reisende Funktionærer at have søgt at vække Interessen for Skjælbankernes rationelle Udnyttelse har Selskabet vakt Sandsen for Skjælbestandens Bevaring, ligesom det har gjort Forsøg med Skjællenes (Mytilus modiatus) Anvendelse til andet end Agn.

Forsøgene med kunstig Udklækning af Hummer blev gjenoptagne i 1888 og har siden været drevet med Apparater, der bevæges ved Hjælp af Strøm og Bølgeskvulp. Apparaterne har ved godt Stel virket heldigt. Kunstig Udklækning af Saltvandsfisk har, med Undtagelse af Aarene 1888 og 1889, været drevet i Arendal, hvor der i 1890 blev udklækket ca 50 Millioner Torskerogn.

I Bergen begyndte man i 1889 at forsøge Udklækning i smaa selvvirkende Apparater, hvilke Forsøg ere fortsatte i 1890 med forholdsvis gode Resultater. De praktisk-videnskabellge Undersøgelser vedrørende Vaarsildfisket er fra 1887 af indstillede paa Grund af, at det ikke har været muligt i Inspektørens Sted at skaffe nogen habil Mand til paa Stedet at foretage Undersøgelserne. Selskabets Sekretær samler dog saa meget Materiale vedkommende denne Sag, som det paa Frastand er muligt.

Til Fremme af Ferskvandsfisket er der gjort nogle enkelte Forsøg med at besætte fisketomme Vande med Aaleyngel.

Til Fremme af Havfisket har Selskabet saavidt muligt givet norske Fiskere og Sømænd Anledning til at deltage i Udlandets Fiskerier, ligesom det er fremkommet med Forslag om offentlige Laan til Havfiskets Fremme, hvilket Forslag Storthinget under 19de Juli 1889 bifaldt ved til Laan til Havfiskets Fremme at bevilge Kr. 200 000 af Statskassens kontante Beholdning.

Fra 1887 af har man imidlertid i Holland ikke villet indlade sig paa at forhyre norske Fiskere. At forhyre sig med skotske Fiskere er til liden Nytte, da de fremmede kun bliver brugte til Skibstjeneste.

Man har derfor været henvist til Selvhjælp, der nu, efterat der i 1886 efter Initiativ af Fiskeriselskabet blev dannet et Interessentskab, der anskaffede et efter hollandsk Mønster bygget og paa hollandsk Maner udrustet Drivgarnsfartøi, har kunnet ydes paa dette og et ældre lignende Fartøi og det med gode Resultater.

Til Fremme af Kystfisket har Selskabet dels fordelt, dels udlaant nykonstruerede, hensigtsmæssige Fiskeredskaber og andre ved Fiske benyttede Gjenstande saasom Modeller til Olieklæder og Redningsbelter samt Bølgedæmpere osv. Ligeledes er Modeller til nye Baadfaçoner anskaffede og Bidrag til Anskaffelse af nye praktiske Baadtyper ydet.

Angaaende Forædling af og Forbedring i Fiskeprodukterne har Selskabet udviklet en omfangsrig Virksomhed. Detaljerede Tegninger af Røgerier har været udlaant, en af Selskabets faste Funktionærer har reist rundt og meddelt Veiledning foruden i Tørring ogsaa i Raaproduktets Behandling, saasom i Slagtning af Fisk, Vaskning, Flækning, Transport osv.; gjentagne og med Held kronede Experimenter har været foretagne af Dr. Brunchorst, gaaende ud paa at fjerne og forhindre „Mid“ (Mugsop) paa Klipfisk; Præmier, der er tilveiebragt ved privat Offervillighed, er udsatte for de Skippere, der bringer de bedste og peneste Fiskeladninger paa ikke under 20 000 Kg. til Bergen, og endelig har et Forslag til Lov om Forfærdigelse af Sildetønder været under Behandling.

Nye Fiskebarometre er opstillede og endel Dybvandsthermometre anskaffede.

Selskabet har grebet Initiativet til Oprettelsen af en Forsøgsstation i Bergen.

Fiskerimuseet, der ved de Bidrag, Brændevinssamlaget yder det, er bleven betydelig forøget og udvidet samt bragt i fuld Orden, holdes aabent for Publikum

2 Gange om Ugen. Selskabets Bibliothek omfatter 1 008 Bind, og det af Selskabet udgivne Blad „Norsk Fiskeritidende“ trykkes i et Oplag af 2 800 Exemplarer og tilstilles samtlige Kystherreder.

Selskabet har deltaget i Udstillingen i Trondhjem 1887, i Udstillingerne i Paris og Barcelona i 1889 og i Udstillingen i Bremen i 1890.

Selskabet og dets Filialer har i hele Femaaret nydt Statsbidrag, i 1886 Kr. 16 000, i 1887 Kr. 20 000, i 1888 Kr. 20 000, i 1889 Kr. 30 000 og i 1890 Kr. 40 000.

2. Bergens Samlag for Brændevinshandel.

Samlagets Virksomhed fortsattes i denne Femaarsperiode med 9 Udskjænknings- og 4 Udsalgssteder med en samlet Omsætning af 239 549 Liter i 1886, 241 734 Liter i 1887, 238 398 Liter i 1888, 254 487 Liter i 1889, 282 907 Liter i 1890; desuden har Samlaget havt Udskjænkning af Øl og Vin fra 4 Steder med en samlet Omsætning af 132 095 Liter i 1886, 126 133 Liter i 1887, 129 800 Liter i 1888, 130 318 Liter i 1889 og 114 740 Liter i 1890. Udskjænkningen af Øl og Vin har i Femaaret givet et samlet Tab stort Kr. 15 298.03 eller ca. Kr. 3 059.80 aarlig. Med Fradrag af disse Tab stiller Netto-Overskuddet af den hele Virksomhed sig saaledes:

1886	Kr.	124 591.23
1887	-	116 807.05
1888	-	118 737.79
1889	-	132 728.72
1890	-	151 459.30

heraf er uddelt til almennyttige Øiemed af Overskuddet:

for 1886	Kr.	105 000
- 1887	-	105 000
- 1888	-	111 500
- 1889	-	132 261.63
- 1890	-	142 975.00

Resten blev afskrevet paa Samlagets faste Eiendomme.

3. Bergens Haandværkerforening.

Medlemmernes Antal, som ved Udgangen af 1885 udgjorde 308, var ved Udgangen af 1890: 313. Bibliotheket, der ved Udgangen af 1885 talte 2 670 Bind, udgjorde ved Udgangen af 1890: 2 673 Bind, og Laantagernes Antal var i samme Aar henholdsvis 162 og 237. Aldershjemmets Gjæld, som i 1885 udgjorde ca. 30 000 Kr., er væsentlig ved Bidrag fra Brændevinssamlaget og Sparebanken formindsket saaledes, at den ved Udgangen af 1890 kun var 12 000 Kr. Det yder nu 29 Fripladse mod 24 i 1885.

Understøttelseskassens Legatfond modtog i 1888 som Gave af det bergenske Borgerkorps tilhørende Midler ca. Kr. 4 600 og udgjør nu ca. Kr. 72 000, af hvis Renter ca. Kr. 1 800 aarlig uddeles i Portioner à Kr. 60.00. Jfr. kgl. Res. $^{7}/_{1}$ 1888. Understøttelseskassens Love ere stadfæstede ved kgl. Res. $^{13}/_{7}$ 1887.

Foreningens Skolefond eier en Kapital af ca 3 000 Kr. Det har i Aarene 1886, 1887 og 1888 udbetalt Bidrag til 2, i Aarene 1889 og 1890, i hvilke Aar det har faaet som Gave af Bergens Skillingsbank Kr. 200 aarlig, til 4 Børn med Kr. 50 aarlig.

Foreningen sluttede sig i 1886 til „Norges Fællesforening for Haandværk og Industri“. Dets Udlodning af indenlandske, for det meste i Bergen forfærdigede Kunstflidsgjenstande omfattes fremdeles med Interesse af Publikum og afgiver meget fordelagtige Vidnesbyrd om den indenlandske Haandværksindustris Tilstand.

Forøvrigt har Foreningen ved Diskussionsmøder og paa anden Maade søgt at fremme den bergenske Haandværksstands Udvikling paa forskjellige Omraader.

4. Bergens Haandværks- og Industriforening.

Denne Forening stiftedes i 1886 med det Formaal at virke til Fremme af norsk Haandværksdrift og Industri. Medlemsantallet var i 1886: 65 og ved Udgangen af 1890: 64. Foreningen har ved Foredrag, Diskussion samt ved inden- og udenlandske tekniske Værker søgt at fremme sit Formaal, ligesom den stadig har staaet i Forbindelse med Landets øvrige Haandværks- og Industriforeninger. — Foreningen har sluttet sig til „Norges Fællesforening for Haandværk og Industri", ved hvis samtlige Møder den har været repræsenteret, og den har grebet Initiativet til Reisning af en permanent Udstillingsbygning i Bergen.

Det til Reisningen af denne Bygning, hvortil Kommunen vil give gratis Tomt, opsamlendes Fond udgjorde ved Udgangen af 1890 ca. 80 000 Kr.

5. Bergens Skipperforening.

Denne Forening har med vekslende Medlemsantal fra 143 i 1885 til 162 i 1890 fortsat sin Virksomhed.

Understøttelseskassens Beholdning, Grundfond og Understøttelsesfond forøgedes i Femaaret fra Kr. 22 707.54 til Kr. 24 869.31. Der udbetaltes Understøttelse til Enker og Efterladte med følgende Beløb: i 1886 til 26 Personer Kr. 1 080.00, i 1887 til 26 Personer Kr. 1 080.00, i 1888 til 26 Personer Kr. 1 000.00, i 1889 (ei opgivet Personer) Kr. 850.00, i 1890 do. Kr. 850.00.

Foreningens Assuranceindretning for Søfolks Tøi arbeidede med forholdsvis nogenlunde tilfredsstillende Resultat. Der forsikredes: i 1886 paa 1 308 Policer Kr. 271 090.00, i 1887 paa 1 244 Policer Kr. 250 455.00, i 1888 paa 1 277 Policer Kr. 256 385.00, i 1889 paa 1 196 Policer Kr. 239 900 00, i 1890 paa 1 189 Policer Kr. 232 845.00.

Fondet for Oprettelse af et Lærlingeskib for unge Søgutter i Bergen er i Femaaret forøget fra Kr. 1 284 25 til Kr. 1 503 23. Forøvrigt har Foreningen i sine Møder, hvoraf der gjennemsnitlig er afholdt 15 aarlig, drøftet maritime og andre Spørgsmaal, som kunde være i Standens Interesse.

Sømandshjemmet har i Femaaret fortsat sin Virksomhed paa samme Maade som tidligere. Det besøgtes: i 1886 af 241 Personer, i 1887 af 315 Personer, i 1888 af 409 Personer, i 1889 af 511 Personer, i 1890 af 463 Personer.

Bygningsfondets beholdne Formue udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 7 849.38 og Pensionsfondet var ved Udgangen af samme Aar Kr. 85 317.00 stort.

Pensionsfondet har i Femaaret uddelt Pensioner med: Kr. 3 500 i 1886, Kr. 3 400 i 1887, Kr. 3 000 i 1888, Kr. 3 300 i 1889, Kr. 3 300 i 1890.

6. Bergens Arbeiderforening.

Herom har Foreningens Bestyrelse afgivet følgende Beretning:

Bergens Arbeiderforening har i Femaaret fortsat sin Virksomhed; dens Formaal er gjensidig Understøttelse i Sygdom og Død, samt Udbredelse af Flid, Orden, Oplysning og Sædelighed blandt dens Medlemmer. Medlemmernes Antal, som ved Udgangen af Femaaret 1885 var 1 838, er i sidste Femaar gaaet ned til 1 590 betalende Medlemmer; denne Nedgang maa vel nærmest tilskrives en Del nye Indretninger, der har forsøgt at konkurrere med Arbeiderforeningen, men det kan vel og siges, at Ligegyldighed hos en Del af vor yngre Arbeiderbefolkning til i den gode Tid at sikre sig mod Sygdom og Nød er tilstede.

Af betydningsfulde Forandringer i Femaaret kan nævnes den i 1886 foretagne Restauration af Storsalen, der kostede ca. 10 000 Kr, hvorved Lokalet vandt betydelig i Komfort, noget der ogsaa har vist sig i en forbedret Leieindtægt.

Ved Siden af det allerede oprettede Asyl for gamle, værdige trængende Medlemmer af Foreningen, der eier en Formue paa 52 400 Kr, er til et nyt Asyl indsamlet et Beløb af ca. 61 000 Kr, og er det Meningen at gaa igang med Bygning

af dette Asyl No. 2, saasnart man har erholdt Tomt, noget man forventer, at Kommunen gratis vil anvise. Foreningens Virksomhed vil forøvrigt kunne sees af nedenstaaende Uddrag af Foreningens Regnskaber.

Medlemmernes Indskud var i 1886 Kr. 21 160 og i 1890 Kr. 19 106, foruden henholdsvis 48 og 41 Kr. i Indtrædelsespenge. Af de øvrige Indtægter udgjorde Leie af Forsamlingshuset i 1886 og 1887 Kr. 1 960 og Kr. 1 918, i de tre følgende Aar derimod Kr. 5 465, Kr. 4 904 og Kr. 6 700; Renteindtægten var i 1886: 899 Kr. og i 1890: 345 Kr. De samlede Indtægter og Udgifter udgjorde:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Indtægter	24 078	23 896	25 908	24 744	26 192
Udgifter	26 286	25 720	25 992	24 756	25 916

Blandt Udgifterne i 1890 var Begravelsesbidrag Kr. 6 960, Sygeunderstøttelse Kr. 4 794, Medicin Kr. 6 141, Lægernes Løn Kr. 3 600, Regnskabsførerens Løn Kr. 1 000, Gas, Lys og Olie Kr. 1 763, Brænde og Kul Kr. 219 o. s. v.

Foreningen eiede ved Udgangen af 1890 foruden Forsamlingshuset med Inventar og Bibliothek Kr. 20 436.04.

7. Bergens Totalafholdsforening

har i Femaaret fortsat sin Virksomhed paa samme Maade som tidligere, medens Bergens Afholdsselskab og Bergens Afholdsforening mod Brændevinsdrik fra 1ste Januar 1890 er gaaede ind. Medlemmernes Antal, der i 1886 var 1 098, steg til 1 499 i 1890.

Dens Indtægter var i 1886 Kr. 4 087.01 og i 1890 Kr. 11 915.11; dens Udgifter henholdsvis Kr. 3 869.81 og Kr. 11 850.00.

Foreningen har i de senere Aar været fritaget for at betale Kommuneskat af sin Eiendom og dens økonomiske Stilling er for Tiden god, idet Aktiva udgjør Kr. 50 000 og Passiva Kr. 36 800. Ved Siden af denne Forening virker her ogsaa Goodtemplarloger og Bergens nye Totalafholdsforening, hvilken sidste udelukkende er for Medlemmer af Statskirken. Den har ca. 400 Medlemmer og har væsentlig ved Bidrag af Brændevinssamlaget indredet sig en egen Forsamlingssal med Plads for 300 Personer.

8. Aktieselskabet til Opførelse af Arbeiderboliger.

Dette Selskab eier fremdeles 6 Huse indeholdende tilsammen 60 Familiebekvemmeligheder med et gjennemsnitligt Beboerantal af 300 Mennesker. Leilighederne har ogsaa i det forløbne Femaar til enhver Tid været søgte paa Grund af den billige Leie og det gode Forhold, som hersker mellem Beboerne. Bygningernes Brandassurancesum er uforandret Kr. 65 000. Den samlede aarlige Leie andrager til Kr. 5 420.00. Den paa Bygningerne hvilende Pantegjæld udgjorde Kr. 6 500 og Aktiekapitalen, af hvilken der svares 4 % Udbytte, Kr. 56 250.

9. Foreningen for forsømte og forvildede Børns Redning

har i Femaaret taget sig af 55 Børn i Alderen fra 6—15 Aar, eller gjennemsnitlig 11 aarlig mod ca. 6 aarlig i forrige Femaarsperiode. Gjennemsnitsantallet af de til enhver Tid under Foreningens Forsørgelse staaende Børn udgjorde 33.

Børnene har som hidtil været anbragt paa Landet og har man Grund til at være tilfreds med Resultaterne. Foreningen har i hele Femaarsperioden havt Understøttelse stor 1 600 Kr. af Sparebanken og blev for 1890 bevilget et Bidrag af Brændevinssamlaget stort Kr. 2 000. Dens Udgifter er stegne fra Kr. 2 373.29 i 1886 til Kr. 3 365.05 i 1890, og dens Formue udgjorde ved Udløbet af sidstnævnte Aar Kr. 9 548.65.

10. Børnehjemmet „Anna Jebsens Minde“

har i Gjennemsnit forsørget 30 Børn aarlig og har den gjennemsnitlige Aarsudgift beløbet sig til ca. 6 000 Kr. Reservefondets Størrelse var ved Udgangen af 1890 Kr. 92 100.00.

11. Bergens Børneasyl

og den i Forbindelse med samme staaende Skole for Smaapiger, hvortil Kommunen yder et aarligt Bidrag, stort Kr. 1 040, har aarligaars været besøgt af ca. 120—140 Smaabørn.

Dets gjennemsnitlige aarlige Indtægter og Udgifter har været Kr. 5 630 og Kr. 5 700. Sparebanken yder fremdeles et Bidrag stort Kr. 1 600 aarlig. Asylets Bygning har i Femaaret faaet en Udvidelse, idet en 2 Etages Bygning, der kostede ca. 7 500 Kr., er tilbygget den. De Asylet tilhørende Legater beløb sig ved Udgangen af 1890 til Kr. 14 000.

12. Bergens Guttehjem,

der i 1886 tilflyttede sin nye Eiendom paa Møhlenpris, har i Femaaret optaget tilsammen 30 Gutter i Alder fra 6 til 11 Aar. I samme Tidsrum har 22 Gutter forladt Hjemmet, der gjennemsnitlig forsørger 30 Gutter aarlig, hvilket Antal for Tiden er fastsat som det største Antal, der skal optages.

I 1886 ansattes ved Siden af Bestyrerinden en Forstander, der foruden at føre Tilsyn ogsaa underviser i Haandarbeider. Forøvrigt faar Gutterne sin Undervisning ved Folkeskolen

I de 2 sidste Aar har Hjemmet til samtlige Gutter faaet gratis Sommerophold paa Landet, ligesom Jernbane og Dampskibe i den Anledning har givet dem gratis Reise.

Anstaltens Grundfond er i Femaaret væsentlig ved Gaver fra Sparebanken og Brændevinssamlaget steget fra Kr. 26 741.80 til Kr. 55 383.53.

13. Bergens Indremissionsforening,

hvis Medlemsantal ved Udgangen af 1890 var 1210, har med lønnede Arbeidere, hvoraf i den senere Tid 1 à 2 har været theologiske Kandidater, fortsat sin Virksomhed paa samme Maade som tidligere.

Foreningen har i Femaaret anskaffet et nyt Forsamlingshus, „Bethlehem“ kaldet, der har kostet Kr. 31 000 og har Plads til 2 000 Mennesker.

Foreningens Søndagsskole samler aarlig ca. 1700 Børn, der undervises af omtrent 90 Lærere og Lærerinder.

I Femaaret har været afholdt to Kurser paa 3 og 5 Maaneder for Arbeidere i den indre Mission med Opgave at meddele disse videregaaende Undervisning i Bibelhistorie, Kirkehistorie og enkelte borgerlige Fag.

Renterne af Henrik M. Mohns Legat anvendes fremdeles til Opfostring af fattige Børn.

14. Foreningen til Evangeliets Forkyndelse for skandinaviske Sømænd i fremmede Havne.

Foreningen er organiseret i 12 Kredse, mod 9 i forrige Femaar, hver med sine Underafdelinger. Antallet af disse er steget fra 116 i 1886 til 146 i 1890.

Den har fremdeles Stationer i 10 Havne, hvor Arbeidet udføres af 12 Præster og 10 ikke ordinerede Assistenter.

Foreningen eier 10 Kirker og 2 andre Lokaler til gudstjenstlige Forsamlinger, hvilke to sidste er opførte i 1890. En af de ældre Kirker er i 1889 ombygget og udvidet.

Foreningens Indtægter og Udgifter i Femaaret vil erfares af følgende Tabel:

	Indtægt.	Udgift.	Beholdning.
1886	Kr. 53 981.58	Kr. 61 850.10	Kr. 56 716.38
1887	- 63 329.42	- 63 141 47	- 47 556 49
1888	- 73 023.53	- 64 098.89	- 46 787.22
1889	- 129 784.60	- 68 247.83	- 51 562.92
1890	- 90 970.40	- 83 441.47	- 96 684 34

Den store Forøgelse i Indtægten for Aaret 1889 hidrører fra den alm. Kollekt i Landets Kirker i Anledning af, at Foreningen da havde øvet sin Virksomhed i 25 Aar.

15. Vestlandske Kunstindustrimuseum.

Efter forudgaaende Diskussionsmøder i Bergens Haandværkerforening angaaende Ønskeligheden af Oprettelse af et Kunstindustrimuseum for Vestlandet i Bergen, blev i Møde den 13de November 1885 udvalgt en Komité for at tage Spørgsmaalets videre Fremme under Overveielse, og i samme Maaned følgende Aar udstedte denne Komité en Indbydelse til Medborgere om at indtræde i en „Forening til Oprettelse og Udvikling af et Kunstindustrimuseum i Bergen". Den 4de Februar 1887 afholdtes det konstituerende Møde, hvor Foreningen stiftedes og de af Komitéen udarbeidede Statuter i det væsentlige blev vedtagne.

Ved Hjælp af Medlemskontingenten og de af Bergens Samlag og Sparebank bevilgede Midler begyndte man ved leilighedsvise Indkjøb at grundlægge en Samling, der yderligere forøgedes ved indkomne Gaver. Men det laa i Sagens Natur, at dens Sammensætning maatte blive spredt og neppe kunde haabes i en nær Fremtid at afgive passende Materiale til Belæring og Udvikling for Haandværkere og Publikum. Da var det, at Sagen realiseredes med et Slag, idet Grosserer C. Sundt, der Sommeren 1889 indkjøbte hos Hr. Kjøbmand P. Simonsen i Kristiania en omfattende og udsøgt Samling af mønstergyldige Gjenstande, skjænkede denne til Vestlandske Kunstindustrimuseum, som derved, paa flere af de væsentligste Omraader, erholdt Skatte af høi kunstindustrielt Værd.

Man leiede nu Lokale (i Asylbygningen ved Skiven, det tidligere Seminarium Fredericianum), anskaffede det fornødne Udstillingsmateriel af Skabe og Montre, og allerede den 19de November 1889 kunde Vestlandske Kunstindustrimuseum aabnes for Publikum.

Hr. Sundts Gave omfattede væsentlig et rigt Udvalg af ældre Møbler, Porcellæner og Fajancer, Guld- og Sølvgjenstande, Arbeider af Glas, Broderier, Messingarbeider samt en Række forskjellige Pragtgjenstande m. m.

Hertil kommer den, dels ved Kjøb, dels ved Gaver tilveiebragte Samling, særlig af national Kunst- og Husindustri, saasom Sølvsmykker, vævede Tæpper, Broderier og Arbeider i Messing og Kobber samt udskaarne Trægjenstande. Samlingerne — der er ordnede i 5 større og mindre Udstillingsrum — er aabne for Publikum 3 Dage i Ugen.

Samtidig med Museets Aabning grundlagdes Bibliotheket, bestaaende af kunstindustrielle, kunsthistoriske og historiske Værker, hvis Antal ved Udløbet af 1890 beløb sig til ca. 900, — samt Samlingen af Mønsterblade, der ordnedes systematisk i Mapper og omfattede ved samme Tidspunkt ca. 1 000 Blade.

Ved Siden af Kontor- og Bibliothekværelset indrededes et Læseværelse til Publikums Afbenyttelse. Dette aabnedes i Begyndelsen af Marts Maaned 1890 og har senere været aabent hver Tirsdag og Fredag.

Vestlandske Kunstindustrimuseum har i Femaaret modtaget følgende Bidrag: Fra Bergens Samlag 1887—1889 aarlig Kr. 1 000, 1890 Kr. 4 000; fra Bergens Sparebank 1889 Kr. 2 000, 1890 Kr. 1 000; Statsbidrag 1889 Kr. 1 000, 1890 Kr. 7 000,

hvoraf Kr. 4 000 extraordinært. Hertil kom den aarlige Kontingent (Kr. 3.00) af ca. 160 Medlemmer af Foreningen.

Samlingerne har fra Museets Aabning 19de November 1889 til Udgangen af 1890 været besøgt af ca. 5 000 Personer. I Femaaret har Museet modtaget Gaver fra 266 Personer med tilsammen ca. 600 forskjellige Gjenstande.

16. Foreningen for populære Forelæsninger.

Foreningen bestaar udelukkende ved egne Midler. Antallet af betalende Medlemmer har i Femaaret været omkring 200; men Foredragene har ogsaa været tilgjængelige for Ikke-Medlemmer mod noget høiere Billetpriser. Lærere og Læreriner har nydt almindelig Medlemsmoderation og Fribilletter har været fordelt til de høiere Skoler. Af 13 indbudne dels norske og dels danske Videnskabsmænd, er der i Femaaret afholdt 93 Foredrag over forskjellige Emner. Besøget ved Foredragene har været meget vexlende, — fra 800 til 50 Tilhørere.

Foreningen har desuden i Vintermaanederne ladet afholde Søndagsforedrag af indenbys Foredragsholdere over almeninteressante Emner, de saakaldte „Tiøreforedrag", i et Antal af 65. I den sidste Tid er disse Foredrag ikke bleven afholdt med den Regelmæssighed som tidligere. da de tildels er bleven overflødige ved de med offentlig Understøttelse afholdte Arbeiderforedrag. Søgningen til Tiøreforedragene har tildels været særdeles god.

17. Bergens Kunstforening.

Medlemsantallet, der i 1886 var 1 081, var i 1890: 955. Regnskabet viser for 1890 en Indtægt af Kr. 10 493.42 og en Udgift af Kr. 10 537.27.

I Femaaret er til Bergens Billedgalleri indkjøbt 4 Malerier og 1 plastisk Arbeide til en samlet Værdi af Kr. 4 000.00. Aarlig afsættes 7 % af Indtægten til saadant Indkjøb.

I Femaaret har Foreningen arrangeret 2 Udstillinger, den første i 1888 — den saakaldte Jubilæums Udstilling (50-Aaret efter Foreningens Stiftelse og 100-Aaret efter Professor Dahls Fødsel) — og den anden i 1890 som Efterudstilling gjennem et Udvalg af de paa Statens Udstilling i Kristiania udstillede Kunstværker.

Jubilæums-Udstillingen afholdtes i Exercerhuset og omfattede ifølge Katalogen 602 Kunstværker, hvoraf 111 Malerier og Skitser af Professor Dahl.

Efterudstillingen afholdtes i Kunstforeningens egne Lokaler og omfattede 46 Malerier.

18. Stiftelsen for ugifte Fruentimmer,

der ved Udgangen af 1885 eiede en Formue af Kr. 107 392.95, havde ved Udgangen af 1890 faaet denne forøget til Kr. 122 781.29, hvortil kommer den af Stiftelsen eiendes for 50 000 Kr. brandtaxerede Bygning med tilhørende Grund paa Nygaard. Fripladsenes Antal er i Femaaret steget fra 18 til 19. Stiftelsens samlede Indtægter udgjorde i 1890 Kr. 8 019.28; dens samlede Udgifter Kr. 5 943.34. Ved Gaver i Femaaret indkom det største Beløb i 1889, nemlig Kr. 5 999.21, saa at dette Aars samlede Indtægter udgjorde Kr. 12 304.86 mod en Udgift i samme Aar af Kr. 5 326.50.

19. Understøttelsesforeningen for ældre Tjenere af Kvindekjønnet. har i Femaaret fortsat sin Virksomhed væsentlig i samme Udstrækning som tidligere. Livrenternes Antal har Foreningen i det sidste Aar seet sig istand til at forøge fra 32 til 34 à Kr. 60 aarlig. Hædrende Gaver bestaaende i en Sølv-Spiseske er i Femaaret tildelt 24 Tjenestepiger. Grundfondet er med Tillæg af den halve Aarskontingent samt Bidrag af Sparebanken og Private i Femaaret steget fra Kr. 32 663.17 til Kr. 39 737.96. Den aarlige Kontingent har gjennemsnitlig andraget til ca. Kr. 635. Medlemmernes Antal er gaaet tilbage til 188.

Foreningen erholder fremdeles fra „Det nyttige Selskab" aarligt Bidrag fra 160 til 200 Kr.

20. Foreningen for fattige Barselkoners Understøttelse
har i de sidste 4 Aar af Femaaret ved Sparebankens extraordinære Gave af 400 Kr. foruden det tidligere tilstaaede aarlige Bidrag Kr. 600 seet sig istand til at udvide sin Virksomhed, saa at den har kunnet understøtte indtil 65 Barselkoner aarlig. Understøttelsen ydes i Form af Klæder, Mad og Bespisningsbilletter. Virksomheden bestaar nu udelukkende ved Sparebankens aarlige Bidrag Kr. 1 000.

21. Den frivillige kirkelige Fattigpleie
virker fremdeles i samtlige Byens Kirkesogne. Dens Virksomhed bestaar i Understøttelse med Penge, Fødevarer og tildels Klæder, men derhos ogsaa ved Veiledning og Raad og Hjælp til at erholde Arbeide. Understøttelsen ydes fortrinsvis til saadanne Fattige, der ikke har Understøttelse af Fattigvæsenet, men udgjør dog i enkelte Kirkesogne disse sidste en ikke liden Del af samtlige Understøttede. Midlerne til Virksomheden indkommer væsentlig gjennem Pengebidrag i Kirkebøsserne ved den offentlige Gudstjeneste, men ogsaa ellers ved Gaver i Penge og Fødevarer fra Menighedslemmer. Inden de fleste af Byens Kirkesogne virker deshos Syforeninger, der i Regelen har Møder hver fjortende Dag og ved Juletid uddeler de oparbeidede Klædningsstykker og Sengklæder.

22. Det nyttige Selskab.

Selskabets Formue udgjorde 18 Oktb. 1885	Kr.	43 836.88
hvoraf det faste Fond — - — -	„	12 630.81
Selskabets Formue - — - — 1890	„	41 410.70
hvoraf det faste Fond — - — -	„	12 860.00
Selskabets Indtægter udgjorde fra $^{18}/_{10}$ 1885—$^{18}/_{10}$ 1890	„	11 331.30

Selskabet har i Femaaret fra $^{18}/_{10}$ 1885—$^{18}/_{10}$ 1890 ydet Bidrag til:

Bergens Ynglingeforening	Kr.	1 000.00
Veien fra Skandsen til Fjeldveien	„	3 900.00
Træplantning ved Museet	„	168.00
Bergens Skov- og Træplantningsselskab	„	1 600.00
Træplantningen paa Nordnes	„	1 200.00
Understøttelsesforeningen for ældre Tjenere af Kvindekjønnet	„	880.00

Desuden har Selskabet anskaffet en Del nye Bænke og vedligeholdt de gamle. Selskabet har ved Bernt Voss's og Hustru's Testamente af 31te Januar 1883, konfirmeret 2den Decembr. 1890, faaet et aarligt Bidrag af Kr. 1 200 at anvendes til „Bergens By eller Omegns Forskjønnelse eller noget andet Almennyttigt og Godt for Bergens By". Derimod har det at beklage Tabet af Kr. 4 699.09, der forvoldtes ved Kassererens Kassemangel og ulovlige Disposition af en Panteobligation.

23. Skov- og Træplantningsselskabet.

Selskabet har i Femaaret ladet udplante tilsammen 312 550 Planter, væsentlig bestaaende af Buskfuru, norsk Furu og forskjellige Slags Gran Af Løvtræer er plantet en Del større Birke og Bøge. Ved Udgangen af 1890 var tilsammen udplantet fra Selskabets Stiftelse i 1868 omtrent 826 700 Planter.

Af nye Plantefelter er i Femaaret optaget: Et stort Udmarksstykke omkring Skomagerdiget, en Del af Skrædderdalen samt en stor Del af Neevenbotten og det mod Vest vendende Parti af Sandviksfjeldet fra Skrædderdalen til Fru Lehmkuhls Gaard. Af disse Felter er det første og det sidste endnu ikke fuldt beplantet, men vil forhaabentlig blive det i Løbet af de to kommende Aar. Derimod er samtlige Felter blevne indgjærdede, paa en kort Strækning nær langs Sandviksfjeldet.

Paa Selskabets ældste Plantefelter langs Skraaningen af Løvstakken er der foretaget Udhugst gjentagne Gange for at give bedre Vækstrum for de gjenstaaende Træer.

Femaaret har i det Hele taget været særdeles gunstigt for Træernes Vækst. Den Frygt, man en Tid nærede for nogle Plantesygdommes Udbredelse, har heldigvis til denne Tid vist sig mindre begrundet. Derimod har Selskabet ved forskjellige Leiligheder lidt Tab ved Skovbrand, særlig paa Fløifjeldet, hvor omtr. 12 000 kraftige Smaatræer paa en Gang blev ødelagte.

Til Bolig for Selskabets Forstbetjent har Selskabet paa sin Eiendom ovenfor Fjeldveien ladet opføre et Hus til en Værdi of omtr. 5 000 Kr.

Af Veiarbeider er foruden Udbedring af „Fjeldveien" i Femaaret udført „Fløiveien", hvis samlede Kostende, — Rækværk og Administration medregnet, — omtrent har udgjort 23 000 Kr. Fremdeles blev i Slutningen af 1890 Begyndelsen gjort til en Forlængelse af Fjeldveien mod Syd over Rentenist Harmens's Udmark. — Endelig har Selskabet paa Toppen af Fløifjeldet ladet opføre „Fjeldstuen", hvis Kostende beløber sig til omtr. 23 000 Kr., heri beregnet Udgifter til Planering, Indgjærding og Inventar. De til Selskabets Plantearbeider medgaaede Midler er bevilgede af Bergens Samlag, Sparebanken og „Det nyttige Selskab", hvilket sidste ogsaa har ydet Bidrag til Anbringelsen af Bænke paa Fjeldveien og Fløiveien.

Til Vedligeholdelse af disse Veie samt til Anlægget af Fløiveien er de fornødne Midler bevilgede af Bergens Samlag alene. Til Fjeldveiens Forlængelse er Midlerne bevilgede af Private til et Beløb af omtrent 9 600 Kr. Den større Del af det Beløb, som er medgaaet til Opførelsen af Forstbetjentens Bolig, henstaar som Pantelaan i denne. Ligeledes har Bergens Privatbank og Bergens Kreditbank bevilget det Fornødne til „Fjeldstuen" som Pantelaan i denne. Antallet af Selskabets Medlemmer har i Femaaret gjennemsnitlig udgjort 165.

24. Komiteen for Træplantning paa Nordnes

dannedes den 24de Marts 1887 i et af Komiteens nuværende Formand sammenkaldt Møde, til hvilket var indbudt de Herrer, der havde undertegnet en af ham forfattet Skrivelse af 1ste s. M. til „det nyttige Selskab", som deri var blevet anmodet om at anlægge Spadserveie og plante Træer paa Nordnes. „Det nyttige Selskab" havde gjennem sin Sekretær undersøgt Forholdet og fundet sig tiltalt af Tanken, men kunde ikke selv tage Arbeidet op; derimod opmuntredes man til at danne en Komité, som kunde tage Sagen i sine Hænder, idet Selskabets Understøttelse stilledes i Udsigt.

Komiteen stillede sig som Formaal Vei rundt Nordnes med Anlæg og Hvilepladse samt Plantning af Træer paa dertil egnede Steder og indgav Ansøgning derom til Forsvarsdepartementet gjennem Bergenhus Kommandantskab og til vedkommende Fæstere. Efterat imødekommende Svar var modtaget, udstedtes den 2den Mai 1887 Indbydelse til Tegning af private Bidrag. Resultatet af Indbydelsen var Kr. 1 320 en Gang for alle, tegnet af 164 Bidragsydere og Kr. 410 aarlig i 5 Aar tegnet af 140 Bidragsydere. I Oktober 1887 blev Arbeidet paabegyndt paa Østsiden af Nordnes. Vaaren 1888 bevilgede Bergens Brændevinssamlag og Bergens Sparebank de første Bidrag til Arbeidet, resp. 1 600 Kr. og 300 Kr., og den første Plantning af Træer foretoges. Høsten 1888 bevilgedes af det nyttige Selskab Kr. 400. Til Arbeidets Fremme var imidlertid laant Kr. 2 600.

Vaaren 1889 bevilgedes af Samlaget 2 000 Kr. og af Sparebanken 1 000 Kr. Træplantningen fortsattes og endel af den projekterede Vei paa Vestsiden udsattes paa Akkord.

Høsten 1889 ansattes en Mand til Opsyn, som med det stærke Besøg specielt om Søndagene viste sig nødvendigt.

Siden Sommeren 1889 har Arbeidet med Veie, Anlæg og Plantning været fortsat uden Afbrydelse. Hovedveiene holdes i 4 til 6 Meters Bredde og forsynes paa udsatte Steder med Rækværk af Jern. Veimurene bygges i trappeformet Skraaning og klædes med Jord.

Samlagets Bidrag forøgedes Vaaren 1890 til Kr. 4 000. Sparebanken og Det nyttige Selskab bevilgede fremdeles resp. Kr. 1 000 og Kr. 400. Bergens Kommune har Komiteen hidindtil ikke anmodet om Pengeunderstøttelse.

De udplantede større Træer er tildels Gaver fra Private og fra Bergens Skov- og Træplantningsselskab fra Plantefeltet paa Løvstakken, dels Kjøb fra sidstnævnte Sted, fra Stordøen og fra Holland, men væsentlig Anskaffelser fra Planteskolerne paa Aas, Farsund, Sandnes, Molde og Stenkjær.

25. Legater og Stiftelser.

I Femaaret er tilkommet:

1. Ole Johan Erichsen og Hustru Karen Bolette Hesmann's Legat, stort Kr. 61 295.46, hvoraf Renterne skal uddeles til endel i Fundatsen nævnte Personer med deri bestemte Beløb samt i Portioner paa Kr. 120.00 aarlig til trængende hæderlige Enker fortrinsvis blandt Testatorernes Slægt og Venner. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 6te Januar 1886.

2. Brødrene Petter Lexau von Tangen og Johan Lyder von Tangen samt Søstrene Karen Ameln von Tangen og Wilhelmine Catharine von Tangens Legat, stort Kr. 164 000, hvoraf Renterne i Portioner, udgjørende Renterne af Kr. 4 000.00 uanseet Rentefod, uddeles til endel af Legatstifterne opgivne Personer. De ikke paa denne Maade disponerede Portioner og de, som bliver ledige, efter hvert som nogen af de i Fundatsen navngivne Personer falder bort, skal uddeles til hæderlige og værdige Trængende uden Hensyn til Stand eller Kjøn, fortrinsvis blandt Petter L. v. Tangen og hans Søskendes Slægtninge indtil og med 5te Led. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 16de Marts 1886.

3. Meltzers Legat, stort Kr. 50 000, hvoraf Renterne i Portioner paa Kr. 200 00 skal tildeles endel af Legatstiftersken opgivne Personer samt Trængende af hendes Søskendes ægtefødte Descendenter — over 18 Aar gamle — indtil 3die Led fra bemeldte Søskende uden Hensyn til Opholdssted her i Landet og indtil 4de Led, forsaavidt angaar Slægtninge, som bo i Bergen. Naar ingen trængende Descendenter gives, skal ledige Renteportioner tildeles trængende Ægtefolk, Enker eller Enkemænd af Handelsstanden, som uden egen Brøde er stedte i Trang. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 23de December 1886.

4. Jacob Konow og Augusta Konows Legat, stort Kr. 133 000, hvoraf Renterne skal anvendes først til en Del i Fundatsen nævnte Personer med deri bestemte Beløb og efterhaanden, som disse dø, til værdige Trængende i Bergen, dog saaledes, at Efterkommere af Konsul Jacob Konow eller Augusta Konows Bedsteforældre skulde kunne erholde Portion, selv om de bo udenfor Bergen. Som Regel skal Portionerne udgjøre 500 Kr. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Res. af 24de Juni 1887.

5. Emilie Gustava Mohn, født Neumanns Legat, stort Kr. 20 000, hvoraf Renterne i Portioner paa Kr. 200 og Kr. 100, skal uddeles til hæderlige Kvinder af Borger- eg Embedsklassen, boende i Bergens By i mindre gode Kaar. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Res. af 23de August 1889.

6. Gerhard Mowinckels og Hustru Charlotte Amalie, født Schrams, Legat, stort Kr. 36 671.97, hvoraf Renterne i aarlige Portioner uddeles til en i Fundatsen nævnt Person og til værdige trængende Enker eller ugifte Kvinder i Bergens By eller Stift, fortrinsvis til Legatstifternes Familie og Personer af borgerlig Stand. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 25de Oktbr. 1889.

7. Stiftelsen Aldershjem for ældre kvindelige Tjenere i Bergen er oprettet ved Gave fra C. Sundt bestaaende af Eiendommene Fosswinckelsgade No. 42 og Jonas Reins Gade 18 og en kontant Kapital stor Kr. 50 000. Stiftelsen har til Formaal, saavidt Rum og økonomiske Forhold tillader, at skaffe et billigt

Hjem for ældre, kvindelige Tjenere, som grundet lang og hæderlig Tjeneste i Bergens By ansees værdige til saadan Lettelse af Kaar paa deres gamle Dage. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Res. af 14de Oktober 1890.

8. Berent Joachim Voss og Hustrus Legat, stort Kr. 375 000, hvoraf Renterne, efterat der først er taget, hvad der tiltrænges til Vedligeholdelse af Testators Grav, skal uddeles til endel af Testator nævnte Personer med i Fundatsen fastsatte Beløb. De resterende Renter og hvad der ved de i Fundatsen navngivne Personers Bortgang maatte tilkomme, fordeles paa følgende Maade: Kr. 1 200.00 aarlig stilles til „Det nyttige Selskabs" Disposition til Bergens Bys eller dens Omegns Forskjønnelse; indtil Kr. 800.00 aarlig anvendes hvert Aars Julehøitid til lige Deling blandt Byens Kirkesogne til disses Husarme; Kr. 400.00 uddeles ligeledes hvert Aars Julehøitid til værdige Trængende, der have Ophold i Arbeiderasylet.

Hvad der, efterat foranstaaende Uddelinger har fundet Sted er tilovers af Renterne, uddeles i aarlige Renteportioner à Kr. 160.00 til værdige trængende Indvaanere af Bergens By eller dens nærmeste Omegn. De der har staaet i Slægts- eller Venskabsforhold til Testator har Forret. Fundatsen er konfirmeret ved høieste Res. af 2den December 1890.

9. Sluttelig kan bemærkes, at det i 1794 oprettede Legat til Grev Bernstorffs evigvarende Æresminde til Fordel for Personer af Kjøbmandsstanden, der ved Uheld ere blevne trængende, ved kgl. Res. af $^{7}/_{1}$ 1888 er tillagt Halvdelen af de Bergens Borgerkorps tilhørende Midler med Kr. 4 618.55.

Bergens Raadstue, 1. Juli 1892.

Sofus Arctander. **H. Lund.** **H. R. Bang.**

XIV.

Nordre Bergenhus Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Nordre Bergenhus Amt i Femaaret 1886—1890.

A. Landdistriktet.

Udstrækning og Folkemængde.

Amtet har et Fladeindhold af 18 471.76 km², deraf Sogn Fogderi 10 504 61 km² og Sønd- og Nordfjord Fogderi 7 967.15 km². [1])

Efter Broch's Statistisk Aarbog ligger af Arealet 46 % over 2000 Fod (627 m) over Havet, i Sogn Fogderi 53 %, i Sønd- og Nordfjord Fogderi 37 %.

Efter Amund Hellands Bog „Jordbunden i Norge" bestaar 86 % af Arealet i Udmark, Snaufjeld, Myr, Indsjøer, Sne og Is, i Sogn Fogderi 90.2 %, i Sønd- og Nordfjord Fogderi 80.4 %. Kun 2.1 % af Arealet bestaar af Ager og Eng, i Sogn Fogderi 1.3 %, i Sønd- og Nordfjord Fogderi 3.2 %. De øvrige 11.9 % bestaar af Skog, i Sogn Fogderi 8.5 %, i Sønd- og Nordfjord Fogderi 16.4 %.

Grundfjeldets Bergarter og gammel Granit udgjør tilsammen 52 % af Amtets Overflade, i Sogn 45 %, i Sønd- og Nordfjord 62 %. Derefter kommer Skifer med 12 %, i Sogn 13 %, i Sønd- og Nordfjord 10 %, Gabbro med 11 % (kun i Sogn), Høifjeldskvarts med 5 % (kun i Sogn), Konglomerat og Sandsten med 6 %, i Sogn 2 %, i Sønd- og Nordfjord 12 %, Sand, Aur og Ler 1 %, Indsjøer 3 %, Sne og Is 9 %.

Det dyrkbare Jordsmon er væsentlig indskrænket til de løse Udfyldninger og Forvitringsprodukter langs Fjordsiderne og Dalsiderne, hvor disse ikke er for bratte, til Elvenes Udfyldninger i Dalene og til Terrasserne i Fjorddalene.

[1]) Hertil kommer Florø Ladested med et Fladeindhold af 0.72 km².

De vestlige Herreder i begge Fogderier har et udpræget Havklima, fugtigt og raat. Det Land, som ligger vestenfor Jostedalsbræen, har den største Regnhøide i hele Norge, medens Landet østenfor Jostedalsbræen har en forholdsvis liden Regnhøide med varme Somre.

Paa den anden Side ligger de ydre Herreder tildels lavere og har ikke saa meget Høifjeld som de indre Herreder. Derfor er Arealet af Ager og Eng større i de ydre Herreder. Men medens man i de ydre Distrikter saa godt som udelukkende saar Havre, er Udsæden i de indre Distrikter mest Byg.

Folkemængden udgjorde ved Udgangen af:

	1875.	1890.
i Sogn Fogderi	36 708	37 057
- Sønd- og Nordfjord Fogderi . . .	48 908	49 826
I Amtets Landdistrikt	85 616	86 883 [1])

I den anførte Periode af 15 Aar er Folkemængden saaledes kun forøget med 1 267 Mennesker, deraf i Sogn 349, i Sønd- og Nordfjord 918. I Sogn falder Forøgelsen kun paa de ydre Distrikter, medens der i Indre Sogn endog er Tilbagegang i Folkemængden. Ogsaa i Sønd- og Nordfjord er der i nogle Distrikter Stilstand eller Tilbagegang, saasom i Askvold, Ytre Holmedal, Vevring, Daviken, Hornindalen, Indviken.

Overskudet af Fødte over Døde har udgjort:

i Tiaaret 1876—1885.	i Femaaret 1886—1890	Tilsammen.
ca. 12 000	5 584	ca. 17 600

I de femten Aar fra 1876 til og med 1890 er der udvandret af Amtet til oversøiske Lande:

i Tiaaret 1876—1885.	i Femaaret 1886—1890.	Tilsammen.
6 548	2 895	9 443

Folkemængdens ringe Forøgelse er altsaa kun for en Del at tilskrive Udvandring til fremmede Lande. For en næsten lige stor Del er Forholdet at tilskrive Udflytning til andre Dele af Landet og da fornemmelig til Bergens By.

Af Folkemængden ved Udgangen af 1890 var 41 233 af Mandkjøn, 45 650 af Kvindekjøn.

I. Jordbrug.

Antallet af særskilt skyldsatte Eiendomme var ved Udgangen af 1890:

i Sogn Fogderi	4 170 med Skyld	11 180 Mark 09 Øre
- Sønd- og Nordfjord Fogderi .	5 411 - -	14 373 - 03 -
I Amtet	9 581 med Skyld	25 553 Mark 12 Øre

[1]) Hertil kommer Florø Ladested med en Folkemængde af resp. 503 og 669.

Ved Udgangen af 1885 var Antallet 9 010, Forøgelsen altsaa 571. Fra 1875 til 1880 var Forøgelsen 754, fra 1880 til 1885 444. Den største Del af Forøgelsen falder paa Sogn.

Gjennemsnitsskylden pr. skyldsat Brug var i Amtet Mark 2.67, i Sogn Fogderi 2.68 og i Sønd- og Nordfjord Fogderi 2.66.

I Sogn havde Lyster Herred den største Gjennemsnitsskyld, nemlig Mark 4.25 og Sulen Herred den mindste, nemlig 1.54; i Søndfjord havde Jølster Herred den største (3.34) og Bremanger den mindste (1.10), og i Nordfjord havde Gloppen Herred den største (3.46) og Selje den mindste (1.64).

Jordleie er ikke synderlig anvendt. Af ovenanførte 9 581 særskilt skyldsatte Brug benyttedes kun 411 af andre end Eierne. I 1885 var de tilsvarende Tal henholdsvis ca. 7 800 og 800.

Udskiftningsarbeidet har i Femaaret været fortsat med god Fremgang. Af de i Amtet virkende 5 Formænd er afsluttet 162 Udskiftninger, omfattende 915 Brug med samlet Areal af Indmark 328 688 Ar og Udmark omtrent 972 600 Aar. Nogen Aftagen i disse Arbeider er ikke at vente paa længere Tid. I enkelte Herreder er vel de fleste større Indmarksfællesskaber udskiftede, men i andre Herreder er fremdeles en Mængde Fællesskaber tilbage og Interessen for at faa dem opløste stigende. Foruden paabegyndte og under Arbeide værende Udskiftninger henlaa den 1 Januar 1891 ikke mindre end 165 nye Rekvisitioner, som ikke var berammede.

Agerareal samt Udsæd og Avling har efter de sidste statistiske Aarbøger udgjort:

	Hvede	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Tilsammen Korn.	Poteter.
1890.								
Tilsaaet Areal . . . Ha.	7	40	1 834	418	2 855	3	5 157	2 331
Udsæd . . . . . Hl.	14	133	8 998	2 788	26 296	10	38 239	63 758
Beregnet Gjennemsnitsavling for Femaaret 1886—1890 . . . . Hl.	175	1 103	67 485	19 255	122 748	66	210 832	453 396
Avlingens Værdi . . Kr.	2 503	9 892	563 865	129 444	617 169	931	1 323 804	14 680 073
1875.								
Tilsaaet Areal . . . Ha.	1	58	2 060	518	3 331	7	5 975	2 053
Udsæd . . . . . Hl.	1	124	10 357	4 291	30 269	13	45 055	52 110
Beregnet Avling . . —	7	945	69 057	24 389	151 541	-	245 939	372 018
Avlingens Værdi . . Kr.	100	13 900	798 400	218 600	953 800	-	1 984 800	1 505 100

Efter disse Opgaver er altsaa Kornagerarealet i de forløbne 15 Aar formindsket med vel 800 Hektarer eller over 13 Pct., der for den største Del antages udlagt til Eng. Af Amtets 3 Hovedkornsorter er Formindskelsen forholdsvis størst for Blandkorn, hvorefter kommer Havre og sidst Byg. Potetesagrenes Areal er steget med over 13 Pct.

Udsæden i 1890 fordeler sig, som følger, paa Amtets 2 Fogderier:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Tilsammen Korn.	Poteter.
Sogn Fogderi . . .	2	97	6 628	1 313	4 215	9	12 264	33 070
Sønd- og Nordfjord Fogderi	12	36	2 370	1 468	22 077	1	25 964	30 659
Hertil Florø Ladested	-	-	-	7	4	-	11	29

I Forhold til Folkemængden er Potetesavlen størst i Sogn, Kornavlen størst i Sønd- og Nordfjord Fogderi. Af Korn dyrkes mest Havre. Af denne Kornsort falder den største Del paa Sønd- og Nordfjord, af Byg den største Del paa Sogn.

Byg dyrkes mest i Indre og Midtre Sogn. Her dyrkes kun lidet Havre undtagen i Balestrand, hvor Byg og Havre dyrkes omtrent ligeligt ved Siden af hinanden. I den øvrige Del af Sogn samt i hele Søndfjord og i den ydre Del af Nordfjord er Havre aldeles overveiende. I den indre Del af Nordfjord (Stryn, Indviken, Gloppen, Breim og tildels Eid) tager Bygavlen sig igjen noget op, skjønt Havren ogsaa her er overveiende. I Hornindalen, skjønt et Indlandsdistrikt, dyrkes aldeles overveiende Havre. I Jølster, ogsaa et Indlandsdistrikt, dyrkes ikke synderligt Byg, men endel Blandkorn — ved Siden af Havre, der ogsaa her er Hovedavlen. Potetesavlen fordeler sig over det hele Amt, men er dog forholdsvis størst i Indre Sogn.

Efter Forholdet mellem foranstaaende Opgaver var den gjennemsnitlige Udsæd pr. 10 Ar (1 Maal) i Amtet i 1890: for Byg 48 Liter, for Blandkorn 66 L., for Havre 92 L., og for Poteter 274 L. Den gjennemsnitlige Foldighed var: for Byg 7.4, for Blandkorn 7, for Havre 4.6 og for Poteter 7.1.

Efter de fra Lensmændene til Femaarsberetningen afgivne Opgaver stiller disse Forhold sig temmelig forskjelligt i de forskjellige Distrikter. Bortseet fra nogle Opgaver, der synes byggede paa Misforstaaelse, varierer for Byg Udsæden fra 40 Liter pr. 10 Ar (Lyster og Stryn) til 80 L. (Vik og Breim) og Foldigheden fra 9 (Lyster, Leikanger) til 5 (Borgund, Indviken); for Blandkorn Udsæden fra 50 L. (Eid) til 140 L. (Breim) og Foldigheden fra 5 (Breim) til $8^1/_2$ (Balestrand); for Havre Udsæden fra 60 L. (Kirkebø, Stryn) til 172 L. (Sulen 130, Selje 140, Breim 160 og Kinn og Vevring 172 L.) og Foldigheden fra 3 (Sulen, Selje, Daviken) til 8 (Kirkebø, Jølster),

og for Poteter Udsæden fra 100 (Sulen) til 390 (Indviken) og Foldigheden fra 4 (Gulen) til 8 (Hafslo, Sogndal, Aurland, Leikanger, Vik, Kirkebø, Askvold, Lærdal ($10^1/_2$)). I de vigtigste Potetesdistrikter er Udsæden fra 200 til 300 L.

Det Korn, som avles i Amtet, er langtfra tilstrækkeligt til dets Behov. At opgive det Kvantum, som indføres, lader sig neppe med nogen Nøiagtighed gjøre. Ansætter man Kornavlingen efter Fradrag af Udsæd til en Bygværdi af ca. 150 000 Hl., og antager man, at Forbruget af Korn her i Amtet stiller sig omtrent ligt Middeltallet for det hele Land og man, efter Forholdet mellem Landets Folkemængde og Summen af Avling og Indførsel (efter Fradrag af Udsæd), sætter dette Middeltal til over 4 Hl. Bygværdi pr. Individ, saa skulde Amtets Avling ikke strække til at dække Halvdelen af dets Kornbehov. Paa den anden Side bemærkes, at efter Opgave fra Amtets Dampskibe, der besørger den største Del af Tilførselen til Amtet, skulde der i 1887 være forsendt med disse Skibe fra Bergen til Amtsdistriktet kun 56 737 Sække Korn og Mel, mest det Sidste.

Hvad der indføres er væsentlig Rug og Hvedemel, idet disse Kornsorter næsten ikke dyrkes i Amtet, samt Bygmel. Af Byg har nogle af Distrikterne i Indre Sogn endel til Salg, medens de ytre Dele af Sogn og Nordfjord samt hele Søndfjord maa kjøbe. Af Havre kjøbes antagelig ikke synderligt.

Potetesavlingen antages at være utilstrækkelig i de ved Havet liggende Distrikter, navnlig Gulen, Sulen, Hyllestad, Kinn, Bremanger. Men for hele Amtet regnet underet giver den et ikke ubetydeligt Overskud til Salg. Medens Poteteshøsten i 1890 for det hele Land gav et Udbytte efter Fradrag af Udsæd af noget over 4 hl. pr. Individ, gav den i Amtet henimod 5 hl. pr. Individ, hvorved er at mærke, at Amtet intet Brændevinsbrænderi har. Efter Opgave fra Amtsskibene udførtes der med disse i 1887 ca. 24 100 Sække Poteter, mest fra Indre og Midtre Sogn. Endel deraf gik vistnok til de ydre Distrikter, men paa den anden Side blev der udført en ikke ringe Mængde i Jagtefartøier.

Af Foderplanter dyrkes lidet i Amtet. Udsæden i 1890 var efter Opgave fra det statistiske Centralbureau:

	Havre til Grønfoder. Hl.	Vikker. Hl.	Græsfrø. Kg.
I Sogn Fogderi	211	13	1 602
- Sønd- og Nordfjord Do. . .	181	9	755
- Amtet	392	22	2 357

Med andre Rodfrugter end Poteter er det ogsaa smaat bevendt. Det dertil anvendte Areal i 1890 er opgivet saaledes:

	Gulerødder. Ar.	Turnips. Ar.	Kaalrabi. Ar.
I Sogn Fogderi	25	71	448
- Sønd- og Nordfjord Do. . .	50	77	653
- Amtet	75	148	1 101

Kjøkkenhaven vises ikke synderlig Interesse uden rent undtagelsesvis, hvilket tør komme af manglende Kjendskab til Produkternes Anvendelse i Husholdningen. Der er dog Fremgang at spore, siger Amtsgartnerne.

Desto større Interesse vises Træfrugthaven i de Distrikter, hvor den kan trives, nemlig især Indre og Midtre Sogn og den indre Del af Nordfjord. Der plantes hvert Aar en hel Del nye Frugttræer og Bærbuske. De 2 Amtsgartnere er stadig optagne med nye Haveanlæg samt Plantning og Beskjæring m. v. i ældre. Den Frugt, som udføres, har faaet ganske betragtelig Betydning for de paagjældende Distrikters Økonomi.

Jordforbedringsarbeider, saasom Grøftning, Rydning og Opdyrkning af Nyland, har jævnlig været at se under Udførelse omkring i Bygderne, rigtignok for det meste i det smaa, men enkeltvis ogsaa i forholdsvis større Maalestok. Der gjøres i stor Udstrækning Krav paa saavel Landbrugsingeniørens som Amtsagronomens Veiledning og Assistance. Især efter Udskiftning pleier slige Arbeider udføres.

At Engdyrkningen har været skjænket mere Opmærksomhed, fremgaar ogsaa af den ovenfor paapegede Formindskelse af Agerarealet. Imidlertid tages det sædvanlig ikke saa nøie med det Græsfrø, der anvendes ved Tillægning af Ager til Eng.

Man er begyndt at faa Øinene op for Gavnligheden af at slutte med ialfald Vaarbeite paa Indmarken saavelsom en skjønsommere Behandling af Gjødselen. Det antages dog, at Indmarksbeitningen og Gjødselbehandlingen fremdeles er meget svage Punkter i Amtets Jordbrug.

Tidsmæssige Redskaber anskaffes efterhaanden. Tærske- og Drøftemaskiner er ganske almindelige. Tærskemaskinerne drives sædvanlig ved Vandkraft, sjeldnere ved Haand-, Heste- eller Vindkraft; Tærskemaskiner med Dampkraft findes ikke i Amtet. Hakkelsemaskiner er ikke længere saa sjeldne. Af Slaamaskiner og Radsaamaskiner er opgivet for 1890:

	Slaamaskiner.	Radsaamaskiner.
i Sogn	29	110
- Sønd og Nordfjord . .	14	5
- Amtet	43	115

Af Arbeidsvogne og Kjærrer er opgivet for samme Aar:

	4-hjulede.	2-hjulede.
i Sogn	409	3 501
- Sønd- og Nordfjerd	56	6 760
- Amtet	465	10 261

Ellers maa det erindres, at Terrænets Beskaffenhed saavelsom Brugenes ringe Størrelse i Almindelighed ikke tilsteder Anvendelse af kombinerede Maskiner.

Amtets Landbrugsskole paa Gaarden Mo i Førde har i Femaaret været i Virksomhed som tidligere. Skolen og Skolegaarden drives for Bestyrernes Regning, idet denne er Forpagter af Gaarden og faar Tilskud af Stat og Amt til at bestride Udgifterne ved Skolens tidsmæssige Udstyr og Drift, Elevernes Underholdning m. m. Skolen har stadig havt fuld Søgning til de bestemte Elevpladse, der i Femaaret er forøget fra 8 til 10. Af de Elever, der i Femaaret har opholdt sig ved Skolen, har der været: fra Bremanger 4, Ytre Holmedal 3, Indre Holmedal 2, Førde 4, Kinn 1, Jølster 1, Hyllestad 1, Gulen 3, Sulen 1, Lavik 3, Vik 1, Hafslo 1, Selje 2, Eid 1, Gloppen 2, Indviken 2.

En omreisende Amtsagronom har som før virket i Amtet, — fra 1889 har Posten været delt mellem Huustvedt og den tidligere Amtsagronom Eide.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret lønnet 2 Amtsgartnere og 1 omreisende Lærer i Buprodukternes Behandling samt delvis 1 Afgrøftningsmand og 1 Mand, der har opmaalt Foderbeholdninger. Det har videre uddelt Reisestipendier til Landmænd, der vilde sætte sig nærmere ind i Landbrugsvæsenet, Præmier for Rydningsarbeider o. l., uddelt nyttige Landbrugsskrifter, ydet Bidrag til Indkjøb af Avlsdyr, til Afholdelse af Fjøsskuer, Dyrskuer, Landboudstillinger m. v. Det har siden 1887 virket med et Bidrag af Stat og Amt af tils. 4 000 Kr. aarlig. Af Kvægskuer og Udstillinger har der været holdt:

Den aarlige Amtsudstilling af Buprodukter, Have- og Agerprodukter samt Industrigjenstande 1886 paa Kirkebø, 1887 i Dale i Ytre Holmedal, 1888 paa Visnes i Stryn, 1889 i Sogndal, 1890 i Førde. Dyrskuer 1886 i Vik og paa Vangsnes i Balestrand, 1887 i Sogndal og i Hornindalen, 1888 i Ytre Holmedal, i Gulen, i Gloppen, i Vik og i Olden, 1889 paa Almenningen i Daviken, i Olden og Førde.

Fjøsskuer 1886 i Gulen, 1887 i Leikanger og Aardal, 1888 i Daviken og i Stryn Sogn, 1888 i Opstryn og Loen Sogne samt i Indviken, 1890 i Brekke Sogn og Sulen og Selje Herreder.

Høhøsten var i 1886, 1888 og 1889 under et Middelsaars; i 1887 og 1890 var den som i et godt Middelsaar.

Kornhøsten var i 1886, 1888 og 1889 under et Middelsaars; i 1887 var den tilfredsstillende og i 1890 som i et godt Middelsaar i Sogn, men mindre godt i Fjordene.

Poteteshøsten var som i et Middelsaar i 1886, men i de andre Aar mere eller mindre over et Middelsaars. Sygdom paa Poteterne viste sig især i 1887 og tildels i 1886.

2. Fædrift m. m.

Kreaturholdet udgjorde efter Opgaver fra Det statistiske Centralbureau:

	Heste.	Storfæ.	Faar.	Gjeder.	Svin.	Rensdyr.
1890.						
Sogn	3 359	35 223	68 777	22 721	4 621	633
Sønd- og Nordfjord . .	5 041	52 165	87 407	19 461	7 882	31
Amtet	8 400	87 388	156 184	42 182	12 503	664
1875.						
Sogn	3 601	35 702	70 553	19 588	4 290	230
Sønd- og Nordfjord . .	5 651	56 658	109 364	21 039	5 335	1
Amtet	9 252	92 360	179 917	40 627	9 625	231

Det sees, at der er en mærkbar Formindskelse i Antallet af Heste, Storfæ og Faar, medens Antallet af Gjeder, Svin og Rensdyr er steget.

For Hesteholdets Vedkommende har Formindskelsen en væsentlig Grund i, at Hestepriserne i denne Periode har været betydelig lavere end i Femaaret 1870—1875. For Faarenes Vedkommende tør Nedgangen delvis være begrundet i den i 1889 stedfundne extraordinært store Udførsel til Storbritannien. Men for Storfæet er Formindskelsen vistnok væsentlig at tilskrive forbedret Fodring, og det saa meget mere som der i den samme Periode er, som vist i det foregaaende Afsnit, skeet en betydelig Indskrænkning af Agerarealet til Fordel for Engen.

Dette er dog ikke saa at forstaa, at Fodringen er blevet tilfredsstillende. Dette viser blandt andet nedenstaaende Opgaver over det gjennemsnitlige Melkeudbytte. Men man er dog antagelig for det meste kommet ud over Sultefodringens Stadium. Og ihvorvel der endnu gjennemgaaende fodres meget knapt, saa findes der vistnok nu i hver Bygd flere Gaardbrugere, der har godt Stel, og som ved sit Exempel virker paa Omgivelserne.

Ogsaa med Hensyn til Dyrenes Røgt og deres Bygninger spores der Fremgang. Navnlig ser man ikke saa sjelden gamle og uhensigtsmæssige Fjøse forbedrede eller afløste af nye og mere hensigtsmæssige.

Hesteavlen er af adskillig Betydning for Amtet. Salg af Heste forklares i Lensmændenes Opgaver at have megen Betydning for Størstedelen af Amtets Herreder, nemlig alle undtagen Jostedalen, Aardal, Sulen, Kinn, hvor Hestesalg angives ingen Betydning at have, samt Lærdal, Leikanger, Balestrand, Vik, Jølster, Bremanger, Selje, Gloppen og Breim, hvor det angives at have nogen Betydning. Der afsættes hvert Aar en hel Del Heste navnlig til Østlandet. Hesten er det Husdyr, der pleies med størst Omhyggelighed, skjønt der endnu staar meget tilbage med Hensyn til Renlighed i Stalden og Pleie

af Dyrenes Hud. Fjordracen er den mest udbredte over det hele Amt, dog er den i Midtre og Indre Sogn dels blandet, dels næsten fortrængt af Døleracen. Hesteudstilling udelukkende med Statsbidrag afholdes hvert andet Aar paa Nordfjordeidet — afvexlende med Udstilling i Stranden i Søndmør, der ogsaa frekventeres i ikke ringe Udstrækning fra Bygderne i Indre Nordfjord. Med Stats- og Amtsbidrag afholdes fremdeles aarlig Hesteudstilling paa Lærdal for Indre og Midtre Sogn, hvor udelukkende Døleheste har Adgang. Disse Udstillinger maa siges at have udøvet en særdeles gavnlig Indflydelse paa Hesteavlen, der ogsaa i væsentligt Mon støttes af de med Bidrag af Landhusholdningsselskabet aarlig afholdte Hoppe- og Følskuer. Af Stamhingste er i Femaaret givet Bevilgning af Stat og Amt til 3, deraf 1 for Indre Nordfjord, 1 for Søndfjord og 1 for Ytre Sogn. Af disse var dog inden Femaarets Udløb kun anskaffet en, „Veslegraaen", der er stationeret i Førde. For Indre og Midtre Sogn blev det af Amtsformandskabet i 1890 vedtaget at leie en Havnestrækning til Hestavlssæter, hvortil Staten senere har bevilget Hingst.

I de fra Lensmændene modtagne Opgaver er Prisen for Arbeidsheste i 1890 i Indre Sogn sat til 200—300 Kr., i Midtre og Ytre Sogn til 150—200 Kr., i Søndfjord og den ytre Del af Nordfjord til 160—180 Kr. og i den indre Del af Nordfjord til 200 Kr. I Statistisk Aarbog for 1893 er Gjennemsnitsprisen for Heste i Amtet sat til Kr. 191.00 i 1885 og Kr. 193.8 i 1890.

Med Fækreaturernes Forædling har det gaaet meget smaat. De i forrige Beretning omtalte Stamhjorde, en af Telemarks- og en af Kystkvægrace, er begge inddragne som mindre hensigtssvarende. De i Femaaret afholdte Dyr- og Fjøsskuer (se foregaaende Afsnit) vidner dog om, at Interessen er der, og navnlig efterat Opmærksomheden er bleven vakt for en bedre Udnyttelse af Melken ved Meierier og Kjærnerier, har Bestræbelserne for at skaffe sig bedre Avlsdyr været mere fremtrædende. Derfor blev der ved Femaarets Slutning bragt i Forslag Bevilgning til 3 større aarlige Kvæg- og Faareudstillinger for Amtet samt offentligt Bidrag til Indkjøb af Avlsdyr, hvilke Forslag senere er realiserede. Det viser sig imidlertid ganske vanskeligt at faa kjøbt gode Avlsdyr.

Det aarlige Melkeudbytte af en Ko opgives af Lensmændene i de forskjellige Herreder at udgjøre hos almindelige Gaardbrugere fra 400 til 1 300 Liter (i 21 af 31 Herreder fra 1 000 Liter nedover) og hos mere fremskredne Gaardbrugere fra 900 til 1 800 Liter. Udbyttet synes at være størst i de indre Dele af Sogn og Nordfjord, mindst i de ydre Distrikter. Der føres ikke Melkeregnskaber uden ganske undtagelsesvis. Da Opgaverne saaledes er leverede efter Skjøn, er de neppe ganske sikre. Landbrugsskolebestyrer Storm samt Amtsagronomerne Eide og Huustvedt har anslaaet det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko i 1890 saaledes:

	For de mere fremskredne Gaardbrugere.	Overhovedet i Distriktet.
For Sogn (Huustvedt)	1 100 l.	650 l.
- Søndfjord (Storm)	1 000 -	600 -
- Nordfjord (Eide)	1 000—1 200 l.	600—800 l.

Ved disse Opgaver over Melkemængden maa det erindres, at Kjørene her i Amtet for det meste er smaa. Forklaringen til den ringe Melkemængde maa dog ogsaa for en stor Del søges i for knap Fodring. Denne er igjen for en ikke ringe Del at tilskrive den Maade, hvorpaa Kaarkontrakter sædvanlig stiftes her, nemlig saaledes, at Kaaryderen bl. A. tilpligtes at fodre og røgte et vist Antal Kreaturer for Kaartageren. Dette Antal sættes efter gammel Skik saa høit, at skal Kaaryderen fodre alle Gaardens Kreaturer ordentligt, vil hans egen Besætning maatte indskrænkes betydeligt, og Fordelen ved den bedre Fodring væsentlig komme Kaartageren tilgode. Knapfodringen er dog antagelig mest at henføre til den gamle Driftsmaade, der fornemmelig lægger Vægt paa Sommerproduktionen paa Sætrene, og som medfører, at man knapfodrer om Vinteren for at kunne sende saa mange Kjør som muligt paa Beite om Sommeren, og at man indretter Driften slig, at Kjørene for det meste kalver under den sidste Del af Vinteren og Begyndelsen af Vaaren, saa at de under Opholdet paa Stølen i Regelen befinder sig omtrent i Midten af Melkningsperioden. Stølsdriften kommer derved til at spille en væsentlig Rolle i Henseende til Kreaturstellet. I Sogn (undtagen Gulen, Sulen og Hyllestad) og i indre Søndfjord og Nordfjord har alle eller næsten alle Gaarde Støl, og mangesteds er Stølsbeiterne udmærkede. Se J. Grude „Stølsdriften paa Vestlandet“.

Ligesom der imidlertid kan spores Trang til at faa forandret den ovennævnte gamle Form for Kaarkontrakter, saaledes er der dem, som er begyndt at finde Vinterproduktionen mere regningssvarende og som indretter Driften derefter. Og det kan antagelig ventes, at Forandring i den gamle Driftsmaade vil blive mere almindelig, efterhaanden som Gaardbrugerne slaar sig sammen til Oprettelse af Fællesmeierier, der jo forudsætter størst mulig Melkeproduktion om Vinteren. Af saadanne Meierier havdes ved Femaarets Udgang kun 3, alle i Sogn Fogderi. Det første aabnedes i Lyster i Januar 1888, de øvrige 2, Lærdals og Ørens, begge i Lærdal, i Marts 1890. Melkeomsætningen ved disse Meierier var i 1890 henholdsvis ca. 90 000, 73 000 og 130 000 L. Ved de to sidstnævnte Meierier tilvirkes kun Smør, medens der ved Lysters Meieri ogsaa ystes Skummetmelkost. Paa flere andre Steder i Sogn og tildels i Nordfjord har der været ført Forhandlinger om Oprettelse af Meierier. Foruden disse fuldstændige Meierier er ogsaa kommet igang nogle mindre Kjærnerier, der drives i leiede Lokaler, og ved hvilke Haandskummemaskiner benyttes. Saadanne Anlæg er særlig komne igang i Løbet af de sidste Aar i Nordfjord. Om Resultaterne af disse Anlægs Drift foreligger ikke saa fuldstændige Oplysninger, at nogen Dom derom kan udtales. Fra sagkyndigt Hold er det antaget, at man ikke i Længden vil finde sig tjent med disse Anlæg, fordi det leverede Smør ikke vil være fuldt skikket

for det store Smørmarked, men alene henvist til Hjemmesalg. Ogsaa en hel Del Gaardbrugere har anskaffet sig Haandskummemaskiner (Separatorer) for eget Brug. Men her antages det fra sagkyndigt Hold, at Vanskelighederne med Hensyn til Smørsalget vil vise sig endda stærkere end ved de smaa Kjærnerier, idet den daglige eller ugentlige Smørproduktion bliver for ubetydelig.

Med Undtagelse af den fra Meierierne og Kjærnerierne gjorte Begyndelse til et mere rationelt Melkestel foregaar Tilvirkningen og Omsætningen af Melkeprodukterne paa samme Maade som hidtil. Salget foregaar for en ikke ringe Del gjennem Landhandlere og Opkjøbere. Fra Meierier og maaske enkelte Kjærnerier er Smørret tildels solgt direkte til England.

Salg af Smør angives at have kun „nogen" Betydning for Lærdal, Jostedalen, Vik, Kirkebø, Gulen, Sulen, Askvold, Kinn, Bremanger, Selje og Eid, for alle de andre Herreder megen Betydning.

De almindelige Smørpriser i 1890 er fra de fleste Lensmænd opgivet til Kr. 1.40 eller mere pr. Kg. Den høieste Pris, Kr. 1.50, er opgivet fra Kirkebø, Lavik, Hyllestad, Stryn og Indviken. Den laveste Pris, Kr. 1.30, er opgivet fra Jostedalen, Sogndal, Bremanger og Eid. I Statistisk Aarbog for 1893 er den gjennemsnitlige Smørpris for Amtet i 1890 opgivet til Kr. 1.41 pr. Kg. mod Kr. 1.44 i 1885.

Til Oplysning om den Mængde Smør, der udføres fra Amtet, kan anføres, at der i 1887 blev forsendt med Amtets Dampskibe fra deres Stoppesteder i Amtet 458 739 Kg. Dette udgjør dog ikke den hele Mængde, idet deri ikke er medregnet, hvad Bønderne under sine hyppige Byture fører med sig som Passagergods til Salg, og heller ikke hvad der er fragtet paa Jagt.

Melkesalg har kun enkelte Steder, som i Lærdal, videre Betydning.

Salg af Hornkvæg angives i Lensmændenes Opgaver at have megen Betydning for alle Amtets Herreder undtagen Lærdal, Aardal, Leikanger, Balestrand, Vik, Kinn, Gloppen og Breim, for hvilke det anføres kun at have „nogen" Betydning, samt Jostedalen, for hvilket det ingen Betydning har. Afsætningen foregaar fremdeles som før for en stor Del til Østlandet ved Handelskarle, der gjør Indkjøb om Vaaren og om Sommeren holder Kreaturerne i Beite paa Høifjeldene for om Høsten at føre dem til Salgsstederne paa Østlandet. Det tør dog være, at Afsætningen om Høsten til Bergen dels ved Handelskarle, dels ved Kvægeierne selv er i Tiltagende. I 1887 blev der med Amtets Dampskibe fra Stoppestederne i Amtet ført 4 943 Stkr. Hornkvæg.

Kreaturpriserne i 1890 er i Lensmændenes Opgaver angivet saaledes: Okser fra 40 til 100 Kr. pr. Stykke, Kjør fra 50 til 100 Kr. pr. Stykke, Ungnøt fra 30 til 50 Kr. pr. Stykke, Kalve fra 5 til 20 Kr. pr. Stykke.

I Statistisk Aarbog for 1893 er de gjennemsnitlige Kreaturpriser for Amtet opgivet saaledes: for Okser i 1885 Kr. 42.5, i 1890: 54.6, Kjør henholdsvis Kr. 48.8 og 64.1, Ungnøt Kr. 27.1 og 36.1 samt Kalve Kr. 9.6 og 12.1.

Saavel for ovenstaaende som for de efterfølgende Prisopgaver er det at bemærke, at de næsten gjennemgaaende, undtagen for Kalve, Faar og Gjeder, er adskilligt lavere end for noget andet Amt i Riget. Dette stemmer neppe med Virkeligheden i alle Dele, men forklares maaske ved, at Opgaverne mangesteds i Amtet er taget efter de ved Skatteligningen fulgte Normer.

Faareavlen spiller en betydelig Rolle næsten over det hele Amt, dog forholdsvis mest i de ydre Distrikter. Salg af Faar forklares at have „megen" Betydning for de fleste Herreder, nemlig alle undtagen Lærdal, Jostedalen, Aardal, Leikanger, Balestrand, Vik, Jølster, Kinn, Gloppen og Breim, for hvilke Betydningen af Salg angives kun at være „nogen". Interessen for Forædling af Racerne er ganske fremtrædende. Desværre har det været vanskeligt at faa anskaffet gode Avlsdyr. Og Vinterfodringen og Faarenes Røgt lader næsten overalt endnu meget tilbage at ønske, ligesom Havnegangsforholdene de fleste Steder er til Hinder for Avl af gode Dyr. I sidstnævnte Henseende er dog at bemærke, at den ved Love af 17 Mai 1873 og 1 Juli 1887 givne Ret til at indskrænke Adgangen til at slippe Springvædere paa fælles Beite er bleven adskillig brugt.

De af Landhusholdningsselskabet etablerede 5 Stamhjorde af Cheviotfaar har været i Virksomhed ogsaa i det forløbne Femaar.

Schumann holder fremdeles sit Schæferi af Sortfjæsfaar paa Hovden i Kinn.

I 1888 anskaffedes for Statsmidler endel Stamdyr af begge Kjøn (Cheviotfaar) fra Skotland. Af disse solgtes ved Auktion paa Florø nogle Vædere og Gimrer til forskjellige Steder i Amtet.

I 1890 blev paa Gaarden Hodne ved Stavanger oprettet et Statsschæferi, hvorfra der nu er Anledning til at faa kjøbt Stamdyr.

Faareskabsygen har Amtet været fri for i Femaaret.

Interessen for Faareavl er betydelig styrket ved den i Femaaret stedfundne stigende Udførsel af levende Faar til Storbritannien, der kulminerede i 1889 med et usædvanlig stort Antal Dyr og høie Priser. Det følgende Aar gik Udførselen og Priserne betydelig ned igjen; der udførtes i 1890 her fra Amtet 2 336 Faar.

Den gjennemsnitlige Værdi af voksne Faar er i Lensmændenes Opgaver for 1890 angivet i de forskjellige Herreder fra 9 til 18 Kr. pr. Stykke. I Statistisk Aarbog for 1893 er Gjennemsnitsprisen for Amtet opgivet til Kr. 9.7 for 1885 og Kr. 13.6 for 1890.

Uld sælges der ikke videre af, idet den forbruges inden Distrikterne. Uldsalg angives dog at have megen Betydning for Sulen og nogen Betydning for Borgund, Vik, Gulen og Askvold.

Det samlede Gjedehold er fremdeles tiltaget, dog kun i Sogn Fogderi, hvor Forøgelsen siden 1875 udgjør ca. 3 200 Stkr., medens der i Sønd- og

Nordfjord Fogderi er en Nedgang af ca. 1 600 Stkr. I Sogn er det især Aurland, der holder Gjeder (4 588 mod ca. 3 500 i 1875); derefter kommer Lyster, Aardal, Hyllestad, Hafslo, Lavik, Vik, Leikanger. I Sønd- og Nordfjord holdes de fleste Gjeder i Selje (3 329 mod ca. 2 500 i 1875), derefter kommer Ytre Holmedal, Daviken, Kinn, Stryn, Breim, Bremanger. For det meste holdes Gjeden, saavidt vides, paa Steder, hvor Faarehold i rimelig Mængde efter Naturbeskaffenheden findes mindre tjenligt, eller hvor ingen Skov er. Paa saadanne Steder ansees Gjeden for et fordelagtigt Dyr, idet den i Forhold til den Afdrot, den giver af Melk og Kjød, er billig at føde. Iøvrigt er der i alle Herreder store Strøg, hvor aldeles ingen Gjeder holdes. Nogen Forandring i Gjedeholdets Driftsmaade m. V. er neppe at spore.

Den gjennemsnitlige Værdi af voksne Gjeder er i Lensmændenes Opgaver for 1890 angivet til 10 à 15 Kr. I Statistisk Aarbog for 1893 er Gjennemsnitsprisen for Amtet opgivet til Kr. 10.10 i 1885 og Kr. 11.50 i 1890.

Amtets Osteproduktion er neppe undergaaet nogen væsentligere Forandring eller Forbedring. Den omfatter som før fornemmelig Gammelost, Hvidost og Mysost. Af Ost blev der i 1887 forsendt med Dampskibene fra Stoppesteder i Amtet 145 554 Kg., — heri ikke medregnet Varer, der gaar som Passagergods. Ostesalg angives at have „megen“ Betydning for Sogndal, Aardal, Aurland, Leikanger og Balestrand, „nogen“ Betydning for Jostedalen, Lyster, Hafslo, Vik, Lavik, Førde, Jølster, Stryn, og „ringe“ Betydning for de øvrige Herreder undtagen Kinn, Bremanger og Indviken, for hvilke det angives at være uden Betydning.

Svineholdet er siden 1875 steget noksaa betydeligt, dog næsten blot i Sønd- og Nordfjord. Nogen Forbedring af Svineracerne eller i Driftsmaaden kan neppe i Almindelighed paavises.

Den gjennemsnitlige Værdi af voksne Svin er i Lensmændenes Opgaver for 1890 angivet til mellem 20 og 60 Kr. i de forskjellige Herreder. I Statistisk Aarbog for 1893 er Gjennemsnitsprisen for Amtet opgivet til Kr. 24.8 i 1885 og Kr. 33.0 i 1890.

Af andre Fedevarer end Smør og Ost blev der i 1887 forsendt med Dampskibene fra Amtets Stoppesteder 168 457 Kg., — heri ikke medregnet Varer, der gaar som Passagergods.

De Rensdyr, som haves, findes næsten blot i Aurland (500) og Borgund (125).

Amtet har i Femaaret kun havt en Amtsdyrlæge; en Del af Tiden havde man ingen.

3. Skovdrift.

Forstmester Gløersen har herom meddelt følgende Oversigt:

„Skovdriften indtager fremdeles en vigtig Plads blandt Amtets Næringsveie. Størstedelen af den aarlige Hugstmængde gaar til Gaardsfornødenhed, men ogsaa en stor Del til Salg med Hovedmarked i Bergens By. Alt Trævirke, selv Smaating,

der i de egentlige Skovamter lidet agtes, er afsætteligt, hvortil den livlige Dampskibsfart paa Amtet Fjorde væsentlig bidrager.

En Del Bygningsvirke blev indført fornemmelig til Kystegnene, dels fra Bergenske Lagere, dels fra det Trondhjemske.

Den i mit Bidrag til forrige Femaarsberetning omtalte Beregning af Skovarealet for hvert enkelt Herred er forlængst udført med den Nøiagtighed, som er mulig uden speciel Skovopmaaling og Kartering i fornøden Maalestok. Resultatet vil erfares af følgende Tabel, hvorved bemærkes, at al Trævækst baade inden- og udengjærdes, baade tyndt- og tætstaaende, er medtagen, samt at Blandingsskoven er delt efter Skjøn.

Herreder.	Naaleskov.	Løvskov.	Sum af Skov.
	Km².	Km².	Km².
1. Sogn Fogderi.			
Lærdal	8.88	26.93	35.81
Borgund	0.80	31.37	32.17
Aardal	30.07	62.38	92.45
Lyster	16.38	52.30	68.68
Hafslo	14.27	33.08	47.35
Sogndal	84.06	49.41	133.47
Aurland	4.08	29.95	34.03
Jostedalen	4.08	8.17	12.25
Leikanger	41.54	25.93	67.47
Balestrand	2.92	69.13	72.05
Vik	11.18	64.24	75.42
Kirkebø	10.21	46.65	56.86
Lavik og Brekke	18.72	56.09	74.81
Gulen	13.64	12.19	25.83
Sulen	0.61	-	0.61
Sum for Fogderiet	261.44	567.82	829.26
2. Sønd- og Nordfjord Fogderi.			
Hyllestad	35.68	31.63	67.31
Askvold	0.24	2.65	2.89
Ytre Holmedal	38.64	79.14	117.78
Indre Holmedal	25.52	77.96	103.48
Førde	52.26	142.08	194.34
Vevring	8.35	15.86	24.21
Jølster	7.40	36.54	43.94
Kinn	65.01	62.05	127.06
Bremanger	22.74	26.99	49.73
Gloppen	51.74	173.92	225.66
Indviken	35.29	74.96	110.25
Stryn	20.00	78.70	98.70
Eid	10.61	33.41	44.02
Hornindalen	19.65	68.34	87.99
Daviken	19.99	65.19	85.18
Selje	-	4.08	4.08
Sum for Fogderiet	413.12	973.50	1 386.62
Sum for hele Amtet	674.56	1 541.32	2 215.88

I Amtets Furuskove aftager fremdeles Beholdningen af hugbart Trævirke, og da Hugsterne i Privatskoven kun meget sjelden anlægges paa den for Reproduktionen eller den naturlige Besaaning hensigtsmæssigste Maade, har det ikke kunnet undgaaes, at Stillingen for hvert Femaar, som gaar, bliver noget ugunstigere. Paa Grund af bedre Priser har der været hugget ikke saa ubetydelig mere i sidste Femaars Periode end i foregaaende, ligesom de ved Skovspekulanter og Udhugstkontrakter afstedkomne Ødelæggelser har været større. Af virkelig store Dimensioner er ikke ret meget tilbage, men deraf forholdsvis mest i Nordfjord, der i Femaaret har udført til Bergen til Skibsbrug adskillige svære Spirer til høie Priser, der imidlertid dalede noget mod Periodens Slutning.

Naar nævnte fortsatte og ikke gjennem Tilvækst og ny Eftervækst tilstrækkelig erstattede Aftagen af Privatskovenes Beholdninger sættes ud af Betragtning, maa det medgives, at Amtets Furuskove har skaffet sine Eiere ret god Fortjeneste i Femaaret, og da Privatskoven paa forholdsvis faa Undtagelser nær eies af vedkommende Gaardbrugere, har den styrket disses Stilling ikke lidet.

Foranlediget ved godt Sildefiske er der i Femaarsperioden virket en Mængde Tøndestav fornemmelig i Sønd- og Nordfjord. Det er unge retkløvne Furutræer, som benyttes hertil. Som Salgsvare opnaaede Staven gode, tildels høie Priser. Baadmaterialier vare ogsaa meget søgte. Hovedmassen af det i Furuskoven fældede Salgsvirke opskares imidlertid efter gammel Skik til 4 Alens tomstykke Bord.

Med Amtets Sagbrug er i Femaarsperioden foregaaet den Forandring, at flere og flere af de gammeldagse Opgangssage ere forandrede til Cirkelsagbrug af enkel Konstruktion. Paa nogle faa Steder ere Opgangssagene forbedrede ved tidsmæssige Indretninger. I det hele taget vedbliver dog Amtets Sagbrugsvæsen at befinde sig paa et lidet udviklet Standpunkt, idet fuldstændigere udstyrede Sagbrug fremdeles kun findes i ringe, om end tiltagende Antal.

Flødning foregaar i meget liden Maalestok, og det er væsentlig kun ved større Udhugster, at man anvender Elvene som Transportveie.

Dersom Løvskoven, hvis vigtigste og mest udbredte Træ er Birken, alene huggedes til Brændsel samt Emnings- og Møbelved o. l., vilde den holde ud meget længe uden Tilbagegang, eftersom de naturlige Forhold i Amtet ere velskikkede for Løvskovens Trivsel og Vækst. Men dens Anvendelse ogsaa til Næver- og Borkflækning samt især til Løvning til Kreaturfoder foregaar paa saadan skadelig Maade og efter saa overdreven Maalestok, at ikke alene Birkeskoven selv, men endog det Jordsmon, hvorpaa den vokser, udsættes for betydelig Tilbagegang. At Træerne for at faa Næveren og Borken til at løsne maa hugges i Safttiden er slemt nok, men endnu værre for Stubbeskydningen er det, at de efter at være flækkede jevnlig blive staaende i længere Tid for at tørke paa Roden uden straks at hugges. Birkebarken er som bekjendt en søgt Handelsartikel til Barkning af Nøter, Seil, Tougværk o. s. v., medens Næveren efter gammel national Skik anvendes til Tagtækning. Der klages over, at Næveren bliver daarligere og daarligere, fordi tykke glatte kvistrene Birkestammer forekomme sjeldnere nu end før. Som Følge heraf blive Nævertagene daarligere og utættere samt skaffe ideligt Arbeide med Tætning af Drypsteder. Andre Tagtækningsmidler især Teglsten og Heller samt for en mindre Del Tagpap blive derfor efterhaanden almindeligere.

Endnu betydelig mere skades Løvskoven — ogsaa her ment hovedsagelig Birken — ved den almindelig benyttede Løvning, der i mange Fjorddistrikter foregaar med største Voldsomhed og Hensynsløshed. Der gives middels Gaarde i Indre Sogn, hvor der hugges fra 4—7 000 Løvkjærv hvert Aar. Paa denne Vis forøges vedkommende Gaardes Kreaturhold, fornemmelig Besætningen af Smaafæ, meget betydelig, langt over Gaardens naturlige rationelle Evne. Løvningsskoven drives sædvanlig som lav Stubbeskov, der teigevis med ganske kort Omløb afdrives

med den saakaldte „Snigl“ (en hertil konstrueret Løvkniv), saasnart Buskene ere komne en Smule til Kræfter igjen efter forrige Løvhugst. Enhver Gaardbruger i Amtet ved, at han udpiner sin Jord og Aar for Aar taber i Avling, naar han stadig tilsaar Ager uden at anvende Gjødsel. Men at Skovgrunden ogsaa tiltrænger Gjødsling, om den vedvarende skal bære gode Træafgrøder, falder de færreste ind. I det Store taget kan Skovgrundens Gjødsling alene foregaa derved, at Løvet og Kvistene, der indeholde Træets bedste Gjødselsstof, blive liggende tilbage for efterhaanden at danne Muldlag. Borttages idelig disse Gjødselemner, saaledes som det sker ved den i Amtets Fjordegne gjængse stærke Løvning, vil Jordbunden omsider udarmes og Løvtræstubberne efterhaanden tabe Kræfter og dø væk, uden at erstattes, hvilket paa de hyppig steile Fjeldsider leder til Jordskred, eller at Jorddækket efter Tabet af de Fæstepunkter, som Trærødderne dannede, efterhaanden afvaskes af Snevand og Regnstrømme. At en Mængde Fjeldsider paa denne Maade har mistet først sin Løvskov og derpaa sit Jorddække, saa at de nu staa tilbage som renskrabet Klippegrund, er ikke tvivlsomt. Under de høie og stedse stigende Priser paa Birkeved maa det paa alle Steder, der ikke ligge for langt fra Søen eller flødbar Elv, være fuldkommen ligesaa lønnende at drive Birken som Høiskov for Salg af Brændsel og Emningsved som at opføde et unaturlig stort Antal Smaafæ ved dens Løv. Da det er Smaafæet, hvis Beitning er skadeligst for Skoven, vilde dettes Formindskelse i Antal til en for Gaardenes Foderavl passende Størrelse ogsaa formindske Beitningens Skadelighed i baade Furu- og Løvskovene. Gjeder holdes fremdeles i adskillige Herreder og vise sig her som andetsteds som det for Skoven ulige skadeligste Husdyr. Ellers er den Skade, som de talrige Faareflokke udøve, ogsaa meget betydelig.

Skovene have i Femaaret ikke i nævneværdig Grad været udsatte for Naturuheld enten ved Storm, Ild eller Insektskade o. s. v.

Løvskoven har i Femaarsperioden regelmæssig baaret godt Frø. I Furuskoven har Frøsætningen været daarlig; kun et enkelt Aar var der en Smule Frø at finde; ellers har den været paa det nærmeste frøtom.

Kunstige Skovanlæg hos Private har ikke tiltaget synderlig i Femaaret. Hovedgrunden hertil ligger i den mangelfulde Lovgivning om Jords Fredning, hvorefter det under vore Beitningsforhold ikke er muligt at beskytte sine Skovanlæg mod Smaafæ uden ved saa kostbare Gjærder, at Skovanlæggene ikke svare Regning. Imidlertid begjæres Forstvæsenets Raad og Bistand meget hyppigere i Plantnings- end i Skovdriftssager. I de offentlige Skove udplantedes der som Efterhjælp ved mangelfuld naturlig Besaaning omkring 40 000 Naaletræer aarlig; i samme Skove anvendes aarlig til Oprensning af Bækkeløb og Tørlægning af Myrer mindre Beløb, der vise sig at gjøre god Nytte.

Amtets Statsskove ere i god Fremgang, men deres Antal blev paa Grund af Bevilgningens Ubetydelighed ikke forøget i Femaaret; derimod blev et Par Skove tilhørende Oplysningsvæsenets Fond beordret satte under Forstvæsenets Bestyrelse.

I nogle af Bygdealmenningerne er Fremgangen god; det er fremdeles daarligst med Staareims Almenning i Nordfjord tildels paa Grund af uafgjorte Stridsspørgsmaal“.

I Tilslutning hertil meddeles Følgende efter Opgave fra Lensmændene for 1890.

Flødning er i Femaaret intetsteds foregaaet.

Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer leverer intet Herred i betydeligt Omfang, medens Sogndal, Leikanger, Eid, Hornindalen, Stryn, Indviken, Gloppen leverer i noget Omfang og Hafslo, Indre Holmedal, Kinn og Vevring, Bremanger, Breim i ringe Omfang.

Bygningstømmer kjøbes af alle Herreder undtagen Lyster, Hafslo, Sogndal, Aardal, Leikanger, Kirkebø, Indre Holmedal, Eid, Hornindalen, Stryn, Indviken, Gloppen.

Salg af Brændeved har ingen eller ringe Betydning for Herrederne Hafslo, Aurland, Gulen, Sulen, Askvold, Selje, Breim.

Kjøbe Brændeved maa Herrederne Lærdal, Gulen, Sulen, Askvold, Bremanger, Selje.

Torv bruges som Brændesurrogat fornemmelig i Gulen, Sulen, Hyllestad, Askvold, Kinn og Vevring, Bremanger, Selje, Daviken.

Middelprisen pr. Meterfavn Brændeved, nedført i Bygden, opgives i de forskjellige Herreder for Birk til mellem 10 og 14 Kr., for Older til mellem 6 og 10 Kr. og for Furu til mellem 8 og 11 Kr.

Skoven opgives at være gaaet mærkbart eller noget tilbage i Herrederne Hafslo, Sogndal, Leikanger, Balestrand, Kirkebø, Gulen, Hyllestad, Indre Holmedal, Jølster, Kinn og Vevring, Bremanger, Stryn og Indviken. I Vik, Lavik og Eid anføres den at være gaaet snarere frem end tilbage. Kun i Hornindalen opgives den at være gaaet „maaske noget frem formedelst flau Omsætning".

4. Fiskerierne.

Efter de til det statistiske Centralbureau aarlig afgivne Opgaver meddeles følgende Oversigt over Udbyttets Værdi paa Fiskestedet.

Aar.	Torsk.	Sild.	Sei, Lange etc.	Lax og Søørret.	Hummer.	Østers.	Samlet Værdi.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1886	100 800	2 178 900	35 600	34 400	23 000	156	2 377 856
1887	35 000	500 800	77 500	34 500	14 400	260	662 460
1888	132 600	489 500	55 800	49 500	23 300	131	750 831
1889	279 600	169 100	51 600	62 500	18 800	-	581 600
1890	298 800	37 300	56 100	73 400	17 000	-	482 600
							4 855 347

I det hele har Fiskerierne bragt adskillig større Udbytte end i det foregaaende Femaar, for hvilket det samlede Udbytte var anslaaet til en Værdi af 1 020 000 Kr.

Det sammenligningsvis meget høie Beløb for 1886 skyldes væsentlig det Vinteren 1886—87 faldne betydelige Sildefiske i Kinn, Bremanger og Daviken. Ellers har Sildefisket, som det sees, været ustadigt og igjen aftagende. I Opgaven derover er medtaget foruden Fedsild og Vaar- (Vinter-)sild ogsaa Brisling og anden Smaasild, der opfiskes indover Fjordene.

Torskefiskeriet foregaar væsentlig fra Bremanger, Daviken og Selje. Dets Betydning er stigende. Adskillige udenbygds Folk deltager i det.

Endel Folk især fra Kystdistrikterne har som tidligere aarlig deltaget i Søndmørs- og Nordlandsfisket.

Hvad angaar Laks og Søørret har Fiskeriinspektøren paa Foranledning fremholdt, at ovenanførte Opgaver er for lave. Han har meddelt nedenstaaende specificerede Opgave.

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
A. Elvene.					
Nærøelven	153	60	225	60	100
Flaamselven	280	182	247	170	395
Aurlandselven	1 445	936	983	900	1 524
Lærdalselven	1 740	1 663	2 574	935	4 173
Aardalselven	288	280	284	288	40
Fortunselven	250	250	250	200	456
Mørkreidselven	150	100	125	125	241
Jostedalselven	200	150	125	100	134
Aarøelven	360	210	900	800	410
Sogndalselven	60	70	120	24	12
Ytre Vadeimselven	116	180	90	-	810
Leirvikselven	?	300	150	-	900
Tilsammen i Sogn	5 042	4 381	6 073	3 602	9 195
Gaula	400	324	548	416	450
Førdeelven	1 000	500	640	220	670
Naustdalselven	?	560	350	67	100
Gloppenelven	284	135	169	218	121
Oldenelven	448	254	326	730	720
Strynselven	1 040	1 314	1 088	1 146	1 820
Eidselven	400	490	450	280	300
Tilsammen i Sønd- og Nordfjord	3 572	3 577	3 571	3 077	4 181
Tilsammen	8 614	7 958	9 644	6 679	13 376
B. Sødistrikterne.					
Sogn	17 940	18 050	33 510	43 320	43 400
Sønd- og Nordfjord	34 719	27 000	43 640	46 211	48 000
Tilsammen	52 659	45 050	77 150	89 531	91 400
Hele Amtet	61 273	53 008	86 794	96 210	104 776

Amtets Lakseelve er fremdeles mest udleiede til Engelskmænd.

Kunstig Udklækning af Lakserogn er i Femaaret iværksat ved Aurlandselven og Lærdalselven. Ved den første er i dette Tidsrum udklækket ialt ca. 350 000 Yngel og ved Lærdalselven ca. 1 075 000.

Ved Fortuns- og Mørkreidselvene i Lyster er af Fiskerieierne den 31 Mai 1890 besluttet oprettet Fiskeriforening til Ansættelse for fælles Regning af Opsyn. Beslutningen approberedes ved H. Resol. af 19 September 1890.

5. Andre Næringsveie.

Der findes fremdeles intet Bergværk i Amtet. Heller brydes saavel til Tagtækning som til andet Brug, men kun paa faa Steder, og Udførsel deraf til andre Distrikter er neppe af nogen Betydning.

Skjønt Amtet er rigt paa Vandkraft, er her fremdeles kun faa Fabrik- og Industrianlæg. De vigtigste var i 1890 følgende:

Herreder.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeids-styrke.	Samlet Antal Dagværk.	Anlæggenes Art.
			Tusinder.	
Sogndal	3	32	2.9	1 Spinderi og Farveri 10 Arbeidere, 1 Vandsag 20 Arbeidere, 1 Møllebrug 2 Arbeidere.
Leikanger . . .	2	26	2.2	1 Vandsag 23 Arbeidere, 1 Møllebrug 3 Arbeidere (begyndt 1890).
Kirkebø	1	6	1.7	Shoddyfabrik.
Eid	2	6	0.8	1 Vandsag 3, 1 Mineralvandfabrik 3.
Gloppen	1	3	0.5	Møllebrug og Shoddyfabrik.
Indviken . . .	1	6	0.3	Uldspinderi (begyndt 1890).

Selvfølgelig er der en hel Del Kværnbrug, Sagbrug, Vadmelsstamper o. l., men de er af mindre Betydning og kun virkende for den nærmeste Kreds.

Heller ikke Haandværksdriften vides at være undergaaet nogen væsentligere Forandring, uden forsaavidt som Haandværkernes Antal tiltager. For en stor Del af Nordfjord er Bygningsarbeide og Snedkeri en meget væsentlig Binæring. Navnlig Bygningsarbeiderne er meget flinke og søger ofte Fortjeneste ogsaa i fremmede Distrikter, mere kanske end deres Gaardes Drift har godt af, hvilken i altfor stor Udstrækning lægges paa Kvinderne. Arbeidsskolen paa Holmø i Hornindalen, der nu har været i Gang i en Aarrække og stadig er bleven bedre udstyret med Redskaber og Lokaler, har visselig adskillig Fortjeneste af den betydelige Udvikling, Haandfærdigheden har faaet i Nordfjord, idet den hvert Aar udsender en hel Del Elever, vel oplærte fornemmelig i Snedkeri og Smedearbeide.

Husfliden undergaar efterhaanden forsaavidt Forandring, som det er blevet mere og mere almindeligt at forsyne sig fra Landhandlere og at benytte de i Bygderne værende Haandværkere. De i Amtet aarlig afholdende Landboudstillinger viser dog, at navnlig den kvindelige Husflid endnu drives i adskillig Udstrækning. Hertil bidrager antagelig den i en Aarrække underholdte Amtsjenteskole, hvor der foruden Husholdning ogsaa læres Vævning og

anden kvindelig Haandgjerning, ligesom det ogsaa har havt sin Betydning, at der paa forskjellige Steder i Amtet har været underholdt mindre Haandgjerningsskoler. At Sløjd og kvindeligt Haandarbeide nu er knyttet til Folkeskolen, vil sikkerlig have Indflydelse paa Husflidens Udvikling.

Af mandligt Husflidsarbeide er fremdeles Forarbeidelse af Fiskeløender af adskillig Betydning især i Indre Holmedal.

Baadbygning foregaar fremdeles mest i Gloppen, hvorfra der sælges endel. Iøvrigt har denne Næring liden Betydning.

Isbrug haves der nogle faa af i Gulen og Sulen. Isen anvendes i Distriktet til Nedlæggelse af Fisk.

Bærsankning foregaar og endel sælges, men denne Næringskilde kan ikke siges at være synderlig udnyttet.

Det samme kan siges om Hønsehold. Hønsebestanden er for 1890 opgivet til 15 921, nogenlunde fordelt over det hele Amt, dog flest i Sogn og der igjen flest i Lærdal og Lyster.

Biavl har været forsøgt med Støtte af Landhusholdningsselskabet, men uden Held. I 1890 er opgivet at have været 14 Bikuber i Amtet.

Jagt efter Ryper, Aarfugl og Hare samt Bjørn og Ræv foregaar saagodtsom over det hele Amt; enkelte Steder jages ogsaa Hjort og Rensdyr. Jagten er dog ingen betragtelig Næringskilde.

De i Amtet hjemmehørende Fartøier udgjorde efter den officielle Statistik ved Udgangen af 1885 og 1890:

Fogderier.	Samtlige Fartøier.						Fartøier over 50 Ton.					
	Antal.		Tonnage.		Bemanding.		Antal.		Tonnage.		Bemanding.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
Sogn	102	79	2 541	2 028	264	215	2	2	115	?	7	?
Sønd- og Nordfjord .	79	70	2 621	2 229	283	238	25	21	1 714	?	135	?
Amtet	181	149	5 162	4 257	547	453	27	23	1 829	1 490	142	121

Samtlige anførte Fartøier er Seilfartøier. Amtets Landdistrikt havde ved Udgangen af 1890 intet Dampskib uden et Par Smaabaade paa Horningdalsvand og Jølstervand samt de 7, Amtskommunen eiede, og som ikke er medtaget ovenfor. Samtlige Fartøier er beskjæftigede i indenrigsk Fart og er mest Jagtefartøier, der fornemmelig fører Træmaterialier, Brænde og Poteter ud fra Amtet og tunge Varer, som Kul, Tag- og Mursten, tilbage. Som det sees, er saavel Antal som Tonnage gaaet betydelig tilbage i Femaaret, hvilket antages at staa i Forbindelse med Forøgelsen af den regelmæssige Dampskibsfart. Den største Tonnage eiedes ved Udgangen af 1885 af Stryn og

Indviken, Leikanger og Balestrand, Kirkebø, Gloppen, Vik, Daviken, Lavik, Selje og Indre Holmedal. Hvordan Forholdet var i 1890, kan ikke sees.

Af Kystbefolkningen er endel beskjæftiget i udenrigsk Søfart, dog ikke i nogen større Udstrækning. Af opsparede Hyrebeløb hjemsendtes der gjennem de forenede Rigers Konsulater af 30 Søfolk her fra Amtet i Tidsrummet 1869—1890 Kr. 7 675.00, — deraf i de sidste 3 Aar af 10 Søfolk tilsammen Kr. 1 810.00.

Af Handelsmænd var der efter forrige Femaarsberetning 224 med Bevilling eller Handelsbrev, deri ogsaa medregnet Forbrugs- og Handelsforeninger. Ved Udgangen af 1890 var Antallet ca. 230.

Af Forbrugs- og Handelsforeninger var der 12 med et samlet Antal Medlemmer af 1 437 og en Omsætning (Salgsbeløb) af gjennemsnitlig for alle tilsammen ca. 400 000 Kr. aarlig.

Det er faa Handelsmænd, der har nogen større Omsætning eller har hævet sig til betragtelig Velstand. Forbrugs- og Handelsforeningerne lider ikke sjelden Tab formedelst slet aflønnede, mindre duelige Bestyrere og altfor udstrakt Kreditgivning.

Ved Siden af de egentlige Landhandlere er der en hel Del, der driver Handel med Landmandsprodukter leilighedsvis, navnlig i Sogn. Derhos drives adskillig Handel med Salg til Østlandet af Heste, Kvæg og Faar. Den sidste synes at være lønnende.

Retten til Udskjænkning af Øl m. v. er i alle Herreder gjort til Gjenstand for Bevilling. Og i mange Herreder udstedes der ikke Bevilling. Af almindelige Rettigheder var der i 1890 kun meddelt 1 (Daviken), medens der af indskrænkede Rettigheder var indrømmet 45 fordelt paa 15 af 32 Herreder. De indskrænkede Rettigheder gjælder fordetmeste Udskjænkning til Reisende og faste Gjæster ved Hoteller.

Af Brændevinshandlere var der i 1890 kun en (i Daviken).

Turisttrafiken er fremdeles i Fremgang. Den bringer Distrikterne øgede Indtægter dels gjennem Hotelbedrift — dels gjennem Befordring af de Reisende. De mest befærdede Strækninger er: over Filefjeld gjennem Lærdal, Gudvangen—Vos, Balholmen, Fjærland, Vadeim—Sande—Førde—Jølster—Utviken og Gloppen samt indre Nordfjord. Paa disse Strækninger er opført store Hoteller, tildels desværre i Konkurrance med allerede bestaaende Hoteller, ligesom der foregaar megen Skyds. Det er et Spørgsmaal, om Trafiken bringer Bygderne nogen større økonomisk Fordel, — Alt taget i Betragtning. Imidlertid viser Distrikterne adskillig Interesse for at drage Reisende til sig.

6. Kommunikationsvæsen.

Af Landeveie havde Amtet:

	Ved Udgangen af:		Forøgelse.
	1885.	1890.	
	Km.	Km.	Km.
Hovedvei	360	387.5	27 5
Bygdevei	542.3	623.8	81.5
Ridevei	165	167.4	2.4
	1 067.3	1 178.7	111.4

I Femaaret er efter Opgave fra Amtsingeniøren bygget følgende nye Hovedveie:

Egge—Klakeg (Vaatedal) i Jølster og Breim	8 160 m.	
Vasenden—Red i Breim	8 000 -	
Blaaflat Bro med Veie, Lærdal	490 -	
		16 650 m.

(hvortil kommer Opstryn—Skiaaker, der dog er medtaget i forrige Beretning)

Og omlagt gammel Hovedvei:

Bergheim—Egge i Breim	3 610 m.	
Klakeg—Skredevand i Jølster.	2 450 -	
Grævbakken—Vasenden i Gloppen	2 130 -	
Nederste Parti af Utviksbakkerne i Indviken	2 324 -	
Haukaasen i Lyster og Jostedalen	3 900 -	
Marifjæren—Kjørlaug Bro i Hafslo	1 850 -	
Lærdalsøren—Havnen i Lærdal	1 700 -	
		17 964 -

Videre er bygget nye Bygdeveie:

Breimsvand—Ordal i Breim	2 635 m.	
Rustoen—Brixdal i Olden	5 257 -	
Aarøen—Søgnen i Indre Holmedal	2 355 -	
Dybevik—Viks Kirke i Do.	18 840 -	
Øren—Dale i Kirkebø	2 889 -	
Skjærshølsbroen med Veie i Aurland	277 -	
Vassenden—Selseng i Sogndal	5 840 -	
		38 093 -

Og omlagt gammel Bygdevei:

Naustdal—Staareimsvik i Eid	4 255 m.	
Kongshaug—Lekanger i Selje	1 806 -	
Flatjordsvaene i Jostedalen	251 -	
Veten—Grinde Bro i Leikanger	2 010 -	
		8 322 -

I Femaaret er bygget ny Ridevei:

En Parcel af Kvamsø—Nesse i Vik		2 386 -
	Sum	83 415 m.

Amtets Hovedveie og Bygdeveie ved Udgangen af 1890 fordeler sig efter Opgave fra Amtsingeniøren, som følger:

Herreder.	Samlet Veilængde i Km.			Heraf vedligeholdtes:	
	Hovedvei.	Bygdevei.	Tilsammen.	Mod Pengeudbetaling af Herredskassen.	Udelukkende ved Naturalveiarbeide.
				Km.	Km.
Jostedalen	-	23.6	23.6	-	23.6
Lyster	15.4	19.0	34.4	9.3	25.1
Hafslo	20.7	8.9	29.6	-	29.6
Aardal	-	9.2	9.2	9.2	-
Lærdal	21.2	6.7	27.9	1.6	26.3
Borgund	54 6	-	54.6	-	7.6
Sogndal	8.3	53.3	61.6	2.5	59.1
Aurland med Nærøen	9.0	22.0	31.0	-	24.9
Lekanger	-	25.8	25.8	1.3	24.5
Balestrand	-	13.6	13.6	-	13.6
Vik	-	24.2	24.2	-	24.2
Kirkebø	6.3	11.0	17.3	2.0	15.3
Lavik og Brekke	-	8.0	8.0	4.4	3.6
Gulen	-	14.3	14.3	1.3	13.0
Sulen	-	Ridevei	-	-	-
Hyllestad	-	23.6	23.6	23.6	-
Sogn Fogderi	135.5	263.2	398.7	55.2	290.4
Askvold	-	5.8	5.8	-	5.8
Ytre Holmedal	12.0	17.9	29.9	12.0	17.9
Indre Holmedal	45.6	55.9	101.5	-	101.5
Jølster	46.3	38.4	84.7	-	84.7
Førde	16.3	93.8	110.1	17.4	[1])90.1
Vevring	-	-	-	-	-
Kinn	-	23.6	23.6	-	23.6
Bremanger	-	0.5	0.5	0 5	-
Selje	-	48.8	48.8	8.9	39.9
Daviken	8.7	1.3	10.0	10.0	-
Eid	30.6	15 6	46.2	-	46.2
Hornindalen	36.9	4.8	41.7	2.1	39.6
Gloppen	7.0	19.1	26.1	1.0	25.1
Breim	22.6	25.9	48.5	11.5	37.0
Indviken	12.5	4.2	16.7	5.0	11.7
Stryn	13.5	5.0	18.5	-	18.5
Sønd- og Nordfjord Fogd.	252.0	360.6	612.6	68.4	[1])541.6
Amtet	387.5	623.8	1 011.3	123.6	[1])832.0

Værdien af det in natura udførte Vedligeholdelsesarbeide er det ikke muligt nu at bestemme, idet de fra Lensmændene modtagne Opgaver derover for en stor Del er mangelfulde. Vinterarbeidet paa Hovedveiene udføres

[1]) Desuden 2.6 Km., der dels vedligeholdtes ved Naturalarbeide og dels ved Pengeudbetaling af Herredskassen.

forresten ikke i Almindelighed af de Veiarbeidspligtige, hvorimod det bortsættes paa Akkord eller udføres ved leiede Arbeidere saaledes, at Amtsveikassen bærer $^4/_5$ og vedkommende Herred $^1/_5$ af Udgiften. Godtgjørelse til de Veiarbeidspligtige efter Skattelovens § 10 er kun anvendt i 2 Herreder, nemlig Lyster og Stryn.

Af Hovedveiene er lidt over $^2/_5$, af Bygdeveiene over $^1/_2$ bakket Vei, medens de øvrige Dele har passende Stigningsforhold.

Der er projekteret en hel Mængde Ombygninger og Nybygninger af Vei i de senere Aar og Interessen for at faa Projekterne gjennemført i rimelig Tid er stigende.

Det sidste tør staa i Forbindelse med den stedfundne Udvikling af Dampskibsfarten paa Amtets Fjorde.

Denne Fart udføres fremdeles for Amtskommunens Regning ved egne Dampskibe. Ved Udgangen af 1885 eiede Amtskommunen Dampskibene „Sogn", „Hornelen", „Framnes", „Fjalir", „Lærdal" og „Balder". De to sidstnævnte er mindre Dampskibe, 77 og 87$^1/_2$ Fod lange. I 1888 anskaffedes et nyt Dampskib „Alden" (153 Fod langt, 23$^1/_2$ Fod bredt, 450 ind. Hestekræfter og 11 Mils Fart) med en Udgift af ca. 188 000 Kr., i 1889 blev „Sogn" under Ombytning af Kjedel forlænget 12$^1/_2$ Fod, og i 1890 besluttedes anskaffet endnu et nyt Skib af „Aldens" Størrelse.

Skibene har opseilet:

Aar.	„Lærdal" i Sogn.			„Balder" i Sønd- og Nordfjord.		
	Timer under Damp.	Mil.	Fragt.	Timer under Damp.	Mil.	Fragt.
			Kr.			Kr.
1886	4 546	7 450	20 580	3 127	5 202	12 680
1887	4 644	7 420	22 132	3 427	5 528	12 774
1888	4 810	7 518	20 448	3 572	5 652	13 105
1889	4 762	7 472	24 432	3 420	5 542	10 124
1890	3 824	6 092	9 477	3 927	6 155	12 626

De øvrige Skibe har tilsammen opseilet:

Aar.	I Sogneruten.			I Nordfjordruten.			I Søndfjordruten.		
	Timer under Damp.	Mil.	Fragt.	Timer under Damp.	Mil.	Fragt.	Timer under Damp.	Mil.	Fragt.
			Kr.			Kr.			Kr.
1886	7 310	12 990	140 065	4 920	8 506	90 407	2 676	4 480	48 714
1887	7 432	13 298	144 048	4 918	8 538	90 516	2 741	4 628	52 544
1888	8 042	14 576	148 767	5 244	9 208	102 107	2 678	4 692	48 946
1889	7 934	14 234	157 848	6 406	11 356	110 641	2 658	4 592	45 510
1890	9 436	17 152	129 810	7 293	12 636	96 643	2 838	4 900	42 893

Ruterne paa Nordfjord og Sogn er i Femaaret forøget med en ugentlig paa Bergen, saaledes at Nordfjord har faaet 2 og Sogn 3 Ruter ugentlig om Vinteren og henholdsvis 3 og 4 om Sommeren. Derhos er Antallet af Stoppesteder betydelig forøget. Nedgangen i Fragtbeløb fra 1889 til 1890 er at tilskrive Konkurrence fra 2 private Dampskibe, „Jotunheim“ og „Nordfjord“, i Forbindelse med Nedsættelse af Fragtsatserne. Konkurrencen var overvunden ved Udgangen af 1891.

Ved Udgangen af 1885 var Amtsskibenes Aktiva sat i en Værdi af	Kr.	614 277
Derfor stod Amtskommunen i en Gjæld af	-	240 824
Amtskommunen skulde saaledes eie	Kr.	373 453
Ved Udgangen af 1890 var Amtsskibenes Aktiva sat i en Værdi af	Kr.	838 311
medens Gjælden var	-	386 897
Amtskommunen skulde saaledes eie	Kr.	451 414

I 1885 var der i Fart paa Hornindalsvandet tvende Dampskibe, nemlig „Dølen“ og „Duen“, hver med 20 indic. Hestekræfter. I 1890 havde ogsaa Jølstervand faaet sin Dampbaad.

Dampskibsfartens Udvikling har medført Fremgang for Postvæsenet. Af Postanstalter havde Amtet:

	Antal.	Afsendte Breve.
1885	86	323 700
1890	108	664 300

Med Telegrafstationer er Amtet daarlig forsynet. I 1885 underholdtes saadanne foruden i Ladestedet Florø blot i Lærdalsøren, Førde og paa Moldøen samt under Vinterfiske i Kalvaag. I Femaaret er oprettet ny Station paa Nordfjordeidet. Kyststrækningen fra Florø til Bergen (20 Mil) er uden Station. Og hele Sognefjorden fra Lærdalsøren til Bergen (31 Mil) ligeledes.

Af Skydsanstalter havde Amtet ved Udgangen af 1890 40 faste Stationer og 20 Tilsigelsesskifter.

7. Forskjellige økonomiske Forhold. Slutningsbemærkninger.

Gjennemsnitsprisen paa Jordeiendomme i Amtet har efter den officielle Statistik udgjort pr. Skyldmark i 1886 Kr. 1 277, 1887 Kr. 1 483, 1888 Kr. 1 545, 1889 Kr. 1 311, 1890 Kr. 1 460 og for hele Femaaret Kr. 1 408. I Femaaret 1881—1885 var Gjennemsnitsprisen 1 323 Kr.

Thinglagsvis stiller Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark sig saaledes:

Borgund	Kr. 2 465	Aurland	Kr. 1 356
Sogndal	- 2 403	Indre Holmedal	- 1 295
Aardal	- 2 323	Gloppen	- 1 256
Balestrand	- 2 028	Ytre Holmedal	- 1 216
Leikanger	- 2 021	Bremanger	- 1 197
Jostedalen	- 1 998	Kirkebø	- 1 175
Solvorn (Hafslo)	- 1 956	Førde	- 1 153
Norum (Sogndal)	- 1 928	Kinn og Vevring	- 1 131
Marifjæren (Hafslo)	- 1 893	Daviken	- 1 088
Lærdal	- 1 891	Breim	- 1 086
Lyster	- 1 847	Gulen	- 1 066
Stryn	- 1 703	Askvold	- 1 026
Hornindalen	- 1 698	Selje	- 1 013
Eid	- 1 553	Lavik	- 956
Jølster	- 1 523	Hyllestad	- 927
Vik	- 1 421	Sulen	- 920
Indviken	- 1 388		

Efter den officielle Statistik udgjorde Beløbet af solgte faste Eiendomme i Femaaret 5 300 600 Kr. mod 5 003 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 297 600 Kr.

Thinglæste Panteheftelser udgjorde 4 429 000 Kr. mod 3 378 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 1 051 000 Kr.

Aflæste Panteheftelser udgjorde 2 184 000 Kr. mod 1 873 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 311 000 Kroner.

Exekutioner androg til 623 000 Kr. mod 430 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 193 000 Kr.

Udpantninger androg til 381 000 Kr. mod 433 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Nedgang 52 000 Kr.

Tvangsauktioner afholdtes over fast Gods for ca. 452 000 Kr. og over Løsøre for ca. 52 000 Kr., tilsammen ca. 504 000 Kr. mod henholdsvis 401 000, 45 000 og 446 000 Kr. i næstforegaaende Femaar, altsaa Forøgelse Kr. 58 000.

Af Konkursboer er ny tilkomne i Aaret 1886: 4, 1887: 6, 1888: 13, 1889: 13 og 1890: 11 eller tilsammen 47 mod 25 i det foregaaende Femaar.

Ved Forligelseskommissionerne behandledes i 1886: 2 964 Sager, 1887 3 086, 1888: 3 429, 1889: 3 152 og 1890: 2 613, eller tilsammen 15 244 mod 12 230 i det foregaaende Femaar.

Beløbet af Skatterestancer efter Høstthingenes Afholdelse udgjorde i 1890 Kr. 90 291 mod i 1885 Kr. 127 161, altsaa Nedgang Kr. 36 870.

Fattigvæsenet understøttede i 1890: 1 893 Hovedpersoner og 2 194 Bipersoner, tilsammen 4 087 Personer mod i 1885: 2 044 Hovedpersoner og 2 483 Bipersoner, tilsammen 4 527 Personer, altsaa Nedgang 440 Personer.

Fattigvæsenets Udgifter udgjorde:

Aar.	Kontante Udgifter.				Lægdshold og Naturalydelser.
	Egentlig Fattighjælp.	Sygeforpleining.	Andre Udgifter.	Tilsammen.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1885	59 479	25 599	8 923	94 001	38 653
1890	57 975	24 186	8 322	90 483	29 432
Altsaa Nedgang	1 504	1 413	601	3 518	9 221

Efter Lensmændenes Opgaver var Aarslønnen (udenfor Kost og Logis) i 1890:
for en Tjenestegut 80—180 Kr., gjennemsnitlig 123 Kr.
- - Tjenestepige 50—100 Kr., gjennemsnitlig 69 Kr.

Den sædvanlige Dagløn er opgivet saaledes:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
For Husmænd	1.00—1.80	0.80—1.50	0.60—1.33	0.53—1.00
gjennemsnitlig . . .	1.54	1.16	1 04	0.66
- Dagarbeidere	1.40—2.50	1.00—1.60	1.00—2.00	0.53—1.00
gjennemsnitlig . . .	1.73	1.24	1.19	0 75
- Dagarbeidersker	0 80—1.20	0.53—1.00	0.40—1.00	0.33—0 50
gjennemsnitlig . . .	1.05	0.74	0.65	0.41

I Distrikterne ude ved Havet er Betalingen i Almindelighed lavest. Der er Tendents til Stigning.

Af Overformynderimidler indestod ved Udgangen af Aaret 1885 Kr. 583 252 og ved Udgangen af 1890 Kr. 560 290, altsaa Nedgang Kr. 22 962.

Amtets Sparebanker havde:

Sparebankens Navn.	Ved Udgangen af 1885.			Ved Udgangen af 1890.		
	Antal Indskydere.	Formue.	Förvaltningskapital.	Antal Indskydere.	Formue.	Forvaltningskapital.
		1000 Kr.	1000 Kr.		1000 Kr.	1000 Kr.
Lyster	672	31	252	607	42	330
Hafslo	600	63	301	678	81	376
Lærdal	758	42	327	918	52	415
Sogndal	428	27	184	515	39	226
Aurland	158	3	61	338	6	143
Leikanger	550	16	151	746	25	211
Balestrand	806	15	200	903	24	270
Vik	691	29	229	934	43	360
Lavik	151	2	27	514	4	110
Evenvik	-	-	-	587	5	100
Ytre Holmedal	622	10	159	985	19	235
Førde	1 519	45	518	2 236	82	859
Hornindalen	-	-	-	205	3	42
Gloppen	1 004	4	210	1 962	17	508
Indviken	436	2	81	899	6	167
Stryn	633	5	173	1 129	17	270
Nordfjord	2 053	117	592	2 425	140	717
	11 081	411	3 465	16 581	605	5 339

Desuden havde Kinns Sparebank i Florø, hvilken ikke er autoriseret:

		1885.	1890.
Antal Indskydere		1 110	1 848
Formue	Kr.	23 660	37 660
Forvaltningskapital	-	267 199	515 012

Bankernes Antal er altsaa i Femaaret forøget med 2, Indskydernes Antal med 6 238, d. e. over 50 Pct.: Bankernes Formue med 208 000 Kr. eller henved 50 Pct. og deres Forvaltningskapital med 2 122 000 Kr. eller over 50 Pct.

Af Brandforsikringsindretninger havde Amtet:

	Antal.	Forsikringssum.
1885 (for Huse alene)	4	Kr. 1 227 000.00.
1890 (- — —)	4	- 3 016 000.00.

Derhos var der i Nordfjord nogle gjensidige Kreaturforsikringsindretninger.

Amtets Herreder havde efter den officielle Statistik:

Aar.	Antagen Formue. Kr.	Antagen Indtægt. Kr.	Skatbar Indtægt. Kr.
1885	36 885 000	8 020 000	4 781 667 [1])
1890	39 035 000	8 317 000	4 796 216
Forøgelse	2 150 000	297 000	14 549

Herredsskatterne udgjorde:

	Eiendomsskat. Kr.	Paa Formue og Indtægt. Kr.	Tilsammen. Kr.
1885	105 899	159 815	265 714
1890	84 325	182 951	267 276

Herredsudgifternes vigtigste Poster udgjorde (brutto):

	1885. Kr.	1890. Kr.
Veivæsen	17 709	22 107
Geistlighed og Kirker	71 463	38 678
Skolevæsen	94 867	95 702
Fattigvæsen	93 232	89 254
Renter	14 020	9 550

Herredskommunen havde:

	1885. Kr.	1890. Kr.
Formue (Legater, Kommunelokaler, Kirker og Kirkegods, Skolehuse o. s. v.)	1 765 626	1 901 677
Gjæld	295 018	205 369

Til Amtskommunen udlignedes paa Matrikulen:

i $18^{85}/_{86}$ . . . . . Kr. 116 343 (Kr. 7.50 pr. Skylddaler)
- $18^{90}/_{91}$ . . . . . - 122 655 (Kr. 4.80 pr. Skyldmark)

Amtskommuneudgifternes vigtigste Poster udgjorde (brutto, altsaa uden Fradrag af Statsbidrag m. v.):

	1885—86. Kr.	1890—91. Kr.
Veivæsen	17 119	38 884
Medicinalvæsen	44 667	51 077
Deraf Sindssyge	26 314	31 991
Det almindelige Skolevæsen	28 748	30 807
Amtsskoler, Aftenskoler m. v.	19 316	13 935
Abnormskolevæsen	11 251	16 421
Landbrugsvæsen	9 318	10 874

[1]) Gjælder 1886.

Amtskommunen havde ved Udgangen af:

	1885—86. Kr.	1890—91. Kr.
en Formue af	595 400	836 000
- Gjæld af	213 147	378 013

Gjælden vedkommer udelukkende Amtskommunens Dampskibe og Formuen bestaar for den overveiende Del i disse.

Efter Kommunalstatistiken for 1890 meddeles sluttelig følgende Sammenstillinger:

	Amtet. Kr.	Hele Riget. Kr.
Herredskommunernes Laanegjæld:		
pr. Indbygger	2.36	5.24
- 100 Kr. antagen Formue	0.54	0.80
Samlet Beløb af Herreds- og Amtskommunernes Laanegjæld:		
pr. Indbygger	6.71	5.80
- 100 Kr. antagen Formue	1.53	0.89
- 100 Kr. — Indtægt	6.92	4.78
Antagen Formue pr. Indbygger	439.09	651.07
Antagen Indtægt - —	97.03	121.21
Udlignet Herredsskat:		
paa Formue pr. 1 000 Kr. antagen Formue	0.96	1.12
- Indtægt pr. 100 Kr. skatbar Indtægt	3.05	4.32
Udlignet Herredsskat og Amtsskat:		
paa Matrikulen eller faste Eiendomme . . . . . Pct.	53.08	40.09
pr. Skyldmark	8.10	8.39
paa Formue og Indtægt	46.92	59 91
Samlet Beløb af kommunale Skatter (Herredsskat, Amtsskat, Skolekredses Udredsler):		
pr. Indbygger	4 62	6.41
- Skatyder	17.21	24.74
- 100 Kr. antagen Formue	1.05	0.98
- 100 Kr. — Indtægt	4.76	5.29
- 100 Kr. skatbar Indtægt	8.36	9.43

De ovenfor fremstillede Forhold giver efter min Opfatning Føie til at antage, at Amtet i Femaaret har gjort Fremskridt i økonomisk Henseende, men at Fremgangen dog ikke kan betegnes som betydelig.

Jeg lægger i saa Henseende fornemmelig Vægt paa:

At Gjennemsnitsprisen paa Jordeiendomme er steget. Denne Stigning er dog neppe alene at tilskrive øget Udbytte af Jorden, men ogsaa Befolkningens voksende Bestræbelser for at blive Eier af Jord i Forbindelse med Udparcellering og lettere Adgang til Laan;

At Salg af levende Kreaturer har givet noget bedre Priser, medens der har været forholdsvis lave Priser paa Mel og andre Produkter, som Amtet maa kjøbe;

At Fiskerierne har givet betydelig større Udbytte end i foregaaende Femaar og sat Kystdistrikterne istand til i nogen Grad at rette paa sin Stilling;

At Skatterestancerne er betydelig formindskede;

At Antallet af Fattigunderstøttelse og Beløbet af Understøttelse er gaaet noget ned.

At Sparebankernes Virksomhed er betydelig forøget. Heri bør man dog ikke se noget Vidnesbyrd om tilsvarende økonomisk Fremgang for Amtet i sin Helhed, idet Bankernes Forvaltningskapital for det meste udlaanes til Folk i Bygderne, for hvem den altsaa bliver Gjæld. Økonomisk Fremgang kan dog udledes deraf, at Bankernes Beholdning af let realisable Værdipapirer samt Indskud i andre Banker (væsentlig Bergensbanker) og Kontanter er vokset med ca. 450 000 Kr. eller henved 350 Pct. Og er Statistiken paalidelig for de opførte Renterestancers Vedkommende, hvilket dog synes mindre rimeligt, saa er det bemærkningsværdigt, at Renterestancerne trods stærkt øgende Virksomhed er gaaet ned;

At Herredernes antagne Formue og Indtægt er steget med henholdsvis Kr. 2 150 000 og Kr. 297 000. For nogen Del tør dog denne Forøgelse være at tilskrive rigtigere Ligning;

At Herredsskatterne ikke er steget synderlig (kun med 1 562 Kr. for det hele Amt);

At Herredskommunernes Gjæld er formindsket med ca. 90 000 Kr., og

At heller ikke Udligningen til Amtskommunen er steget i betragtelig Grad.

Paa den anden Side er at bemærke:

At Høstudbyttet i Femaaret gjennemsnitlig kun har været middels, for Høhøstens Vedkommende vistnok under middels;

At Priserne paa Landmandsprodukter, bortseet fra levende Kreaturer, har været gjennemsnitlig lavere end i det foregaaende Femaar;

At Tjener- og Arbeidsløn har steget noget;

At Overskudet af thinglæste Panteheftelser over aflæste Panteheftelser har været større end i det foregaaende Femaar. Dette har dog mindre at sige, dels fordi Forskjellen er forholdsvis mindre betydelig, dels fordi der altid vil findes mange indfriede Panteheftelser, der ikke er aflæste, og endelig fordi de nye Panteheftelser for en stor del ikke egentlig betegner forøget Gjæld for Amtsdistriktet, idet de mere end opveies af Sparebankernes Forøgelse af Indskudskapital og af i Pantobligationer henstaaende Fordringer. I sidstnævnte Henseende bemærkes, at Amtets Sparebanker havde udestaaende i Pantobligationer i 1890 Kr. 1 474 000.00 mod i 1885 Kr. 620 000.00.

At Beløbet af Exekutioner og Auktioner saavelsom Antallet af Konkurser er steget. Dette vidner om, at man har havt vanskeligere for at klare sine Forpligtelser. Forøgelsen er dog ikke saa betydelig, at den faar synderlig Vægt. Den sees — udenfor Konkurser — at falde paa de vigtigere Jordbrugsdistrikter, især i Indre Sogn, men vedkommer dog ikke blot Gaardbrugerne. Fiskeridistrikterne viser adskillig Nedgang i anførte Henseende, hvilket selvfølgelig er at tilskrive det forøgede Udbytte af Fiskerierne, som Femaaret har bragt dem.

Levemaaden er fremdeles, selv i Amtets mere velstaaende Bygder, i Almindelighed meget tarvelig og forsigtig. Kaffe og Sukker bruges der

meget lidet af. Maadehold i Nydelsen af stærke Drikke kan i det Hele siges at være i Tiltagende. Med den indskrænkede Adgang, der er til at erholde Brændevin og Øl kjøbt i Amtsdistriktet, skulde man dog have ventet større Ædruelighed. Men dennes Fremgang hindres mange Steder ved Befolkningens Ulyst til at opgive Adgangen til at nyde eller beværte med kraftigt Øl, der fra gammel Tid brygges til Jul og enhver større Familiefest. Hertil kommer i senere Tid — efter den i Amtet fastsatte stærke Indskrænkning i Øl- og Vinhandel i Smaat —, at Folk forsyner sig med Brændevin og Øl i Partier til Deling (Spleiselag). Hermed følger adskillig Drukkenskab, idet det oftest gaar saa, at de modtagne store Kvantiteter fortæres i den kortest mulige Tid. Nogen større Almindelighed har dog denne Trafik forhaabentlig ikke faaet.

Sædelighedstilstanden er efter de statistiske Opgaver over Forholdet mellem levendefødte og uægte Børn forbedret. Antallet af uægte Børn udgjorde i Femaaret 1886—1890 ca. 400 (3.2 Pct. af Summen af levendefødte) mod i Femaaret 1881—1885 ca. 600 (4.8 Pct. af de levendefødte). For hele Riget kan Forholdet sættes til henimod 9 Pct. Imidlertid trives endnu Natteløberiet i Indre og Midtre Sogn, om det end skal være i Tilbagegang.

Hvad angaar de hygieniske Forhold, saa har man faaet Sundhedsforskrifter i næsten alle Herreder. Og den store Mængde Udskiftninger med Husudflytning har opløst mange af de gamle store Tun, der umuliggjør ordentligt Stel, og har skabt en hel Del nye Huse baade for Folk og Fæ. De nye Vaaningshuse er som oftest forholdsvis store med flere Rum. Men efter gammel Skik samles alt Stel i et Rum, der saaledes bliver baade Soveværelse, Dagligværelse, Arbeidsværelse og Kjøkken m. v., medens de øvrige Rum enten staar ubenyttede eller tjener til Opbevaringsrum for Klæder m. v. Dette kunde til Nød gaa an i de gamle Huse, der var Spærstuer med stort Kubikrum og heldig Ventilation; men i de nye Huse, der er Lemstuer med som oftest liden Høide under Taget og daarlig Ventilation, viser det sig uheldigt. Det tør være, at man har at tilskrive dette Forhold, at Antallet af Tæringssyge er stigende her i Amtet.

Med Renlighedsstellets Fremgang gaar det paa de fleste Steder smaat. Dette hænger vistnok sammen med en uheldig Arbeidsfordeling, der overlæsser Kvinderne med Arbeide, saa at de ikke faar gjort noget ordentligt. Det er paa de fleste Steder i Amtet saaledes, at Konen i Huset, foruden at holde Hus og Klæder i Orden, lave Mad, stelle Børnene, ogsaa maa passe Fjøset og deltage i Arbeidet paa Marken. Hun har Sommer som Vinter næsten ingen ledig Stund, medens Manden har mange. — Det viser sig, at i de Strøg, hvor der er Turisttrafik, har renligt Stel lettest for at fæste Rod.

Med Hensyn til Skolevæsenet skal blot erindres om, at ved Siden af den almindelige Folkeskole har der i Femaaret med Bidrag af Stat og Amt været underholdt en Amtsskole for Jenter til Oplærelse bl. A. ogsaa i Husholdningsstel, 2 Amtsskoler og 1 Folkehøiskole for Gutter (tildels med Kursus for Jenter) samt paa mange Steder Aftenskoler; Søgningen har været god.

B. Ladestedet Florø.

Florø Magistrats Beretning er saalydende:

„Angaaende Tilstanden i Ladestedet Florø i Femaaret 1886 - 1890 indberettes tjenstligst.

Til Stedet har en ubetydelig Indflytning fundet Sted, og nogle faa smaa Vaanhuse ere opførte ligesom og et stort tidsmæssigt Skolehus, men nogen egentlig Fremgang kan Stedet alligevel ikke siges at have gjort.

Handelsrørelsen har ligesom i forrige Femaar og af de samme Grunde som da været ubetydelig. Rigtignok har endel Sild og Fisk været indkjøbt og tilberedt til Handelsvare, men Udbyttet heraf har i det Hele taget ikke været af nogen større Betydning.

Af Haandværkere var her kun faa og deres Kaar har været middelmaadige.

Dagarbeidere har i Almindelighed havt stadigere Sysselsættelse end i forrige Femaar.

Haandværks- og Sømandsforeninger eller deslige har man ikke havt; men derimod en saakaldet Handelsforening, hvis Virksomhed imidlertid har indskrænket sig til at holde endel Aviser.

Brolagte Gader havdes ikke. Veienes Længde udgjorde ca. 2 500 Meter. Til Gadebelysning benyttedes almindelige Lanterner, hvoraf havdes 9 Stykker.

Af Brygger og Kaier havdes 3 smaa og en noget større, hvilken sidste har været benyttet af Amtets Dampskibe.

Vandværk er ikke anbragt.

Skydsstation ikke oprettet.

Hvad Ædrueligheden angaar, da har Forholdet været tilfredsstillende og antagelig noget bedre end i forrige Femaar."

Nordre Bergenhus Amt, 13 Februar 1894.

Olaj Olsen.

XV.

Romsdals Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. v. i Romsdals Amt
i Femaaret 1886—1890.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Femaaret har for Hø- og Poteteshøstens Vedkommende gjennemsnitlig givet et nogenlunde godt Udbytte. Kornhøsten har derimod været mindre tilfredsstillende, især i Aarene 1887 og 1888. Bedst var Udbyttet i 1889, da Korn- og Høhøsten gjennemgaaende gav et Middelsaars, medens Poteteshøsten overalt var usædvanlig rig.

Jordbruget har i Perioden gjort jevne, om end ikke store, Fremskridt. Erkjendelsen af denne Næringsveis Vigtighed og Betydning maa antages mere og mere at være kommen ind i Befolkningens Bevidsthed og har fundet sit Udtryk i forskjellige, for Distriktets naturlige Forhold afpassede, Foranstaltninger.

At Sommersildfisket i en Række af Aar har slaaet omtrent ganske feil, har bidraget Sit til, at Almuen, især i de indre Fjorddistrikter, mere og mere har lagt sig paa Jordbruget, ledet dertil af mange Aars bitre Erfaring for, at det Visse er at foretrække for det Uvisse. Ved Bedømmelsen af, hvorvidt Deltagelsen i dette Fiske absolut skader Jordbruget, maa imidlertid komme i Betragtning, at det i Regelen indbringer de for Jordbrugets hensigtsmæssige Drift og dets Udvikling saa nødvendige Kontanter.

Den Tid, som anvendes til Vinterfisket, antages at kunne afsees uden nævneværdig Skade for Jordbruget.

Af Forholde, der væsentligen har bidraget til Jordbrugets Forbedring, fortjener at nævnes:

Den tiltagende Jordudskiftning.

Skjønsommere Behandling af Gjødselen, blandt Andet ved Anbringelse af Gjødselkjældere.

Jordens fuldstændigere Afgrøftning, hvis Nytte mere og mere synes at erkjendes af Befolkningen.

Den saa skadelige Vaarbeitning er imidlertid endnu temmelig almindelig, men viser der sig dog i saa Henseende fremdeles glædelige Tegn til Bedring. Høstbeitning bruges fast overalt.

Tidsmæssige Redskaber anskaffet i større Udstrækning, men staar dog Distriktet forsaavidt endnu langt tilbage; indrømmes maa det imidlertid, at de naturlige Forholde og Jordens Udstykning, hovedsagelig i Smaabrug, for en stor Del omtrent forbyder Brug af Maskiner, navnligen Slaattemaskiner og lignende. Tærskemaskiner er i almindelig Brug overalt i Distriktet. For største Delen drives de ved Vandkraft.

Antallet af de i Perioden udskiftede Brug udgjør efter Opgaver fra Amtsdistriktets Udskiftningsformænd omkring 850 med en Matrikulskyld af ca. 2 300 Mark og en Udstrækning af ca. 1 385 560 Ar.

Nedenstaaende Opgave, der er affattet efter de i Fogdernes Embedsbøger indtagne, med Hjemmel i Lov af 4de Juni 1884 effektuerede Delinger, viser den i Femaaret stedfundne Udstykning:

Matrikulerede Brug:

	1885.	1890.						
Nordmør . . .	3 500	3 723	med	revideret	Matrikulskyld	Mark	9 437.22	Øre
Romsdal . . .	2 868	2 995	-	—	—	-	6 808.85	-
Søndmør . . .	5 260	5 428	-	—	—	-	11 331.22	-
Amtet	11 628	12 146	med	revideret	Matrikulskyld	Mark	27 577.29	Øre

Tilfølge denne Opgave skulde Brugenes Antal være forøget i Nordmør med 223, altsaa vel 6 %, i Romsdal med 127, altsaa vel 4 %, og i Søndmør med 168, altsaa vel 3 %. Forøgelsen i forrige Femaaarsperiode udgjorde henholdsvis 147, 4 %, 109, ligeledes 4 %, og 171, lidt over 3 %.

Følgende Opgave vil udvise Brugenes Antal og Skyld, fordelt paa Herrederne, ved Udgangen af 1890:

Herreder.	Samtlige Brugs Antal.	Skyld. Mark.	Øre.
Nordmør Fogderi.			
Sundalen	186	783	68
Øksendalen	113	459	90
Tingvold	261	765	46
Strømsneset	119	357	01
Frei	115	231	99
Øre	296	641	76
Kvernes	813	1 117	49
Tusteren	139	269	24
Edø	171	355	66
Aure	411	1 140	95
Stangvik	223	956	39
Halse	135	421	28
Surendalen	434	1 093	35
Rindalen	305	837	56
Grip (hører ikke til noget Herred) . .	2	5	50
	3 723	9 437	22
Romsdal Fogderi.			
Grytten	362	870	17
Vold	127	358	43
Eid	66	258	26
Lateris	555	1 486	86

Herreder.	Samtlige Brugs Antal.	Skyld. Mark.	Øre.
Romsdal Fogderi. (Forts.)			
Transport	555	1 486	86
Veø	266	783	54
Nesset	200	443	84
Eresfjord og Vistdalen	239	579	19
Bolsø	387	932	18
Vestnes	434	857	07
Akerø	250	546	98
Sandø	65	127	41
Frænen	331	643	71
Bud	268	408	07
	2 995	6 808	85
Søndmør Fogderi.			
Vannelven	383	730	73
Volden	462	1 141	93
Ørsten	284	723	05
Hjørundfjord	230	619	43
Sandø	376	557	14
Herø	399	544	14
Ulstein	455	860	49
Sunnelven	208	466	24
Søkkelven	290	740	47
Norddalen	262	658	81
Stranden	296	786	06
Ørskog	247	528	38
Skodje	387	837	69
Borgund	802	1 297	34
Haram	261	577	76
Roald	86	261	56
	5 428	11 331	22

Udstykningen har ogsaa i denne Periode været størst i Kvernes, hvor Antallet af tilkomne Brug andrager til 61. Dernæst kommer Norddalen, Borgund, Aure, Stranden, Herø, Nesset, Søkkelven og Skodje med henholdsvis 53, 42, 41, 35, 33, 30, 29 og 23 tilkomne Brug.

Sandø (Søndmør) havde ved Udgangen af 1890 18 Brug mindre end ved Udgangen af 1885. Formindskelsen skriver sig fornemmelig fra en fra 1ste Januar 1891 indtraadt Forandring i Herredets Omfang, hvorved 19 Brug overgik fra Rovde Sogn af Sandø til Leikanger Sogn af Herø. De fleste Leilændingsbrug findes fremdeles i Søndmør. Antallet er formindsket i det hele Amtsdistrikt.

Amtets Landhusholdningsselskab har sikkerligen ogsaa i denne Periode virket til Jordbrugets Opkomst inden Amtsdistriktet.

Havevæsenet staar omtrent paa samme lave Standpunkt som tidligere.

Af de fra Lensmændene erholdte Opgaver over Udsæd, Avling og Foldighed, forsaavidt angaar Korn og Poteter, fremgaar, at Rug avles i 8 af Nordmørs 14 Herreder, i 3 af Romsdals og i 2 af Søndmørs. Vannelven Herred i Søndmør Fogderi opgives af Kornsorter alene at avle Havre. Af Opgaverne fremgaar, at den gjennemsnitlige Udsæd pr. Maal i Femaaret har været i:

	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
Nordmør	16 Liter	35 Liter	43 Liter	57 Liter	349 Liter
Romsdal	16 —	33 —	58 —	70 —	316 —
Søndmør	27 —	51 —	48 —	105 —	420 —

Pr. Maal har Avlingen udgjort i:

	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
Nordmør	250 Liter	368 Liter	417 Liter	463 Liter	2 623 Liter
Romsdal	219 —	346 —	505 —	506 —	2 441 —
Søndmør	300 —	422 —	514 —	543 —	2 973 —

Landbrugsskolebestyrer (tidligere i flere Aar Amtsagronom) B. Klokk har paa Anledning af Landhusholdningsselskabets Administration meddelt følgende Opgave over Udsæd og Avling af Korn og Poteter i Amtsdistriktet i 1890:

„Den gjennemsnitlige Udsæd pr. Maal:

	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
Nordmør	30 Liter	45 Liter	60 Liter	300 Liter
Romsdal	30 —	50 —	65 —	300 —
Søndmør	45 —	65 —	80 —	350 —

Den gjennemsnitlige Avling pr. Maal:

	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
Nordmør	380 Liter	400 Liter	450 Liter	3 000 Liter
Romsdal	400 —	450 —	500 —	3 000 —
Søndmør	430 —	500 —	520 —	3 200 — „

Foldigheden er gjennemsnitlig mindst i Søndmør; Nordmør og Romsdal staar omtrent lige. Udsæden varierer ikke saa ubetydeligt i de forskjellige Distrikter. Især synes Søndmøringerne at saa mere tykt end Landmanden i de tvende andre Fogderier. Af Havre antages Amtsdistriktet i Almindelighed taget at avle tilstrækkeligt for Bebovet. Af de øvrige Kornsorter indføres betydelige Kvanta Rug, af Byg noget mindre.

Nedenstaaende Opgave meddeler Oplysning om Høstens Udfald i hvert af de til Perioden hørende Aar:

1886. Kornhøsten var henimod et Middelsaars.
Høavlingen ligeledes henimod et Middelsaars.
Poteteshøsten gav i Nordmør og Søndmør et Middelsaars Udbytte, i Romsdal Fogderi derimod noget under et saadant.

1887. Kornhøsten gav gjennemsnitlig adskilligt under et Middelsaars Udbytte; Høavlingen et godt Middelsaars. I Romsdal var Kvaliteten daarlig, grundet uheldig Indbjergning.
Poteterne gav overalt daarlig Fold og led tilmed af Tørraaddenhed. Udbyttet var betydeligt under et Middelsaars.

1888. Korn- og Høhøsten var adskilligt under et Middelsaars.
Poteteshøsten var derimod overalt vellykket. Udbyttet et godt Middelsaars.

1889. Kornhøsten gav et Middelsaars Udbytte;
Høavlingen et knapt.
Poteteshøsten var usædvanlig rig overalt.

1890. Kornhøsten gav et knapt Middelsaars Udbytte.
Høhøsten var i kvantitativ Henseende over, men i kvalitativ under et Middelsaars.
Poteteshøsten gav under et Middelsaars Udbytte.

2. Fædrift.

Ogsaa paa dette Felt kan der i Femaaret spores Fremgang, om end ikke saa stor. Især i de sidste Par Aar af Perioden synes Interessen for denne Del af Landbonæringen at være i jevn Stigen. Omtrent over det hele Amt viser der sig en større Omhyggelighed ved Valget af Avlsdyr. Mærkes kan ogsaa, at Loven af 1ste Juli 1887, om Godkjendelse af Avlsdyr, bringes i Anvendelse i større og større Udstrækning, fornemmelig i Romsdal og Søndmør. Amtets Landhusholdningsselskab, der under visse Betingelser bidrager indtil Halvdelen af Kjøbesummen for Cheviot-Vædere og som Avlsdyr godkjendte Okser, har sikkerligen bidraget ikke saa lidet til at ophjælpe Kvægracen. Specielt synes for Tiden Interessen for at faa Faareracen forbedret og mere skikket for Export at være vakt. Isærdeleshed er dette Tilfældet i Kystdistrikterne paa Søndmør, fra hvilken Del af Amtet den største Faareexport har fundet Sted. Det er fornemmelig Cheviot- og tildels Blackface-Vædere, som anskaffes til Krydsning med Faar af den ældre Race.

Distriktets gamle Storfærace holdes fremdeles saa omtrent ublandet. Kun ganske enkeltvis finder Krydsning Sted med Kvæg af fremmed Race, især af Telemarksracen. Storfæ til Salg opdrættes neppe i større Udstrækning end paakrævet til Landdistriktets og Byernes Behov.

Hesteopdrætningen maa antages i Perioden at have gjort nogen Fremgang og det i fremtrædende Grad i flere Distrikter paa Søndmør.

Gjedehold aftager mere og mere og er hovedsagelig indskrænket til et Par Herreder paa Søndmør og 1 a 2 i Nordmør.

Svineavlen er neppe tilstrækkelig til at fyldestgjøre Distriktets Behov. Ialfald indføres ikke lidet amerikansk Flesk. Grunden hertil maa søges i, at Fleskeprisen gjennem den hele Periode har holdt sig lav.

Fjærkræavlen antages at staa paa samme Standpunkt som tidligere.

Fodringen har forbedret sig ikke ubetydeligt, omend Befolkningen i saa Henseende endnu staar meget tilbage.

Man begynder imidlertid mere og mere at faa Øie for det Fordelagtige i en bedre Røgt og Fodring af Kreaturerne. Sultefodring, der tidligere saa hyppig fandt Sted, kan nu kun undtagelsesvis paavises. Knap Fodring er dog endnu det sædvanlige, og er det kun et Par Bygder, hvor man er kommen til fuld Forstaaelse af det mislige deri og har indrettet sig derefter. I Almindelighed maa det antages, at Forholdet er bedre i de indre Distrikter end ude ved Kysten og paa Øerne, skjønt ogsaa der er at spore ikke saa liden Forandring til det Bedre. Grunden til, at Mange, især i de indre Distrikter, lade sig friste til at holde flere Kjør, end forsvarligen kan vinterfødes, maa som oftest søges i de paa flere Steder saa fortrinlige Fjeldbeiter.

Forbedring og Nybygning af Fjøs er ikke længere noget Særsyn, men staar Folket i saa Henseende dog endnu langt tilbage.

Den gjennemsnitlige Salgspris i Perioden paa Kreaturer har efter Opgave, meddelt af Landbrugsskolebestyrer Klokk, været i Nordmør: for Arbeidsheste 175 Kr., Okser 75 Kr., Kjør 85 Kr., Ungnøt (2 Aar gamle) 45 Kr., Kalve (1 Aar gl.) 25 Kr., voksne Faar (med Ulden paa) 12 Kr., voksne Gjeder (om Høsten) 9 Kr. og voksne Svin 60 Kr.; i Romsdal henholdsvis 150 Kr., 65 Kr., 80 Kr., 40 Kr., 25 Kr., 12 Kr., 9 Kr. og 60 Kr.; i Søndmør henholdsvis 150 Kr., 60 Kr., 75 Kr., 40 Kr., 25 Kr., 13 Kr., 9 Kr. og 60 Kroner.

Efter modtagne Opgaver har det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko været:

Herreder.	Almindeligt.	For mere fremskredne Gaarde.
	Liter.	Liter.
Sundalen	1 200	1 500
Øksendalen	1 200	1 500
Tingvold	1 200	1 600
Strømsneset	900	1 300
Frei	900	1 200
Øre	1 000	1 300
Kvernes	800	1 500
Tusteren	800	1 000
Edø	750	1 000
Aure	700	1 000
Stangvik	1 000	1 200
Halse	1 000	1 200
Surendalen	1 200	1 600
Rindalen	900	1 400
Nordmør Fogderi	968	1 307
Grytten	1 200	1 600
Vold	1 200	1 600
Eid	1 200	1 600
Veø	900	1 000
Nesset	900	900
Eresfjord og Vistdalen	900	900
Bolsø	900	1 200
Vestnes	1 300	1 600

Herreder.	Almindeligt.	Eor mere fremskredne Gaarde.
	Liter.	Liter.
Akerø	700	800
Sandø	700	800
Frænen	700	800
Bud	700	800
Romsdal Fogderi	942	1 133
Vannelven	750	1 200
Volden og Ørsten	900	1 200
Hjørundfjord	900	1 100
Sandø	800	1 200
Herø	800	1 200
Ulstein	650	800
Sunnelven	900	1 000
Norddalen	900	1 600
Stranden	1 000	1 600
Ørskog	800	1 200
Søkkelven	800	1 200
Skodje	900	1 200
Borgund	1 000	1 300
Haram	1 000	1 200
Roald	900	1 000
Søndmør Fogderi	866	1 200

Opgaven viser, at Melkeudbyttet har været størst i Nordmør. Søndmør og Romsdal staar omtrent lige. I sin Beretning har Fogden i Romsdal udtalt som sin personlige Formening, at Melkeudbyttet i Femaaret maa have været meget større, end Opgaven, der er meddelt af Lensmændene, udviser.

Meierier findes ikke i Romsdal. I Nordmør og Søndmør er derimod i Femaaret flere saadanne oprettede og maa antages at have vundet stor Tilslutning.

Separatorer kommer mere og mere i Brug.

Hvorvidt Salg af Kreaturer m. V. er af nogen Betydning for de forskjellige Herreder, vil fremgaa af nedenstaaende Opgave:

Herreder.	Levende Kreaturer.	Melk.	Smør.	Ost.	Uld.
Nordmør Fogderi.					
Sundalen	megen	ringe	megen	ringe	0
Øksendalen	nogen	megen	nogen	Do.	0
Tingvold	ringe	nogen	Do.	Do.	0
Strømsneset	nogen	megen	Do.	Do.	0
Frei	Do.	nogen	ringe	Do.	0
Øre	megen	ringe	nogen	Do.	0
Kvernes	0	nogen	ringe	Do.	0
Tusteren	nogen	0	Do.	Do.	0
Edø	Do.	ringe	Do.	Do.	nogen
Aure	ringe	Do.	Do.	Do.	ringe
Stangvik	nogen	nogen	nogen	Do.	0
Halse	Do.	ringe	Do.	Do.	0
Surendalen	?	adskillig	adskillig	Do.	0
Rindalen	megen	ringe	megen	Do.	nogen
Romsdal Fogderi.					
Grytten	megen	0	megen	ringe	ringe
Vold	nogen	ringe	nogen	Do.	0
Eid	Do.	nogen	Do.	0	0
Veø	Do.	Do.	megen	ringe	ringe
Eresfjord og Vistdalen	megen	0	nogen	0	0
Nesset	nogen	0	0	0	0
Bolsø	Do.	megen	nogen	0	0
Vestnes	Do.	ringe	megen	0	0
Sandø	Do.	Do.	ringe	ringe	ringe
Akerø	ringe	Do.	0	0	Do.
Bud	nogen	Do.	ringe	ringe	ringe
Frænen	Do.	Do.	Do.	Do.	Do.
Søndmør Fogderi.					
Vannelven	nogen	0	megen	ringe	ringe
Volden	Do.	nogen	nogen	nogen	nogen
Ørsten	Do.	Do.	Do.	Do.	ringe
Hjørundfjord	megen	ringe	megen	ringe	0
Sandø	nogen	Do.	nogen	0	ringe
Herø	Do.	Do.	Do.	0	Do.
Ulstein	Do.	0	Do.	0	Do.
Sunnelven	?	ringe	megen	nogen	Do.
Norddalen	0	Do.	nogen	Do.	nogen
Stranden	0	0	Do.	0	0
Ørskog	megen	0	megen	ringe	?
Søkkelven	Do.	nogen	Do.	Do.	0
Skodje	nogen	0	nogen	Do.	0
Borgund	0	megen	0	0	0
Haram	ringe	ringe	nogen	0	0
Roald	Do.	Do.	0	0	0

Gjennemsnitsprisen paa Smør antages i Perioden at have været i Nordmør Kr. 1.55 pr. Kg., i Romsdal Kr. 1.53 og i Søndmør Kr. 1.45. Prisen paa nysiet Melk har gjennemsnitlig været 9 Øre pr. Liter.

3. Skovdrift.

Efter de indkomne Beretninger er Skovbestanden vedvarende i Aftagende, navnlig for Naaleskovens Vedkommende. Grunden hertil maa søges i forceret Hugst saavel af Tømmer og andet Bygningsmateriale som ogsaa af unge Træer til Stav og Baand.

Forstassistenten for Romsdals Amt, Sandved, har paa Foranledning af mig meddelt Følgende om Skovdrift og Skovkultur i Perioden inden Amtsdistriktet:

„Som Følge af betydelig Stigning i Tømmerpriserne har Afskovningen været endnu større i denne, end den var i forrige Femaarsperiode. Nogen Bedring i Skovhusholdningen er ikke indtraadt. I de faa romsdalske Skovbygder plukkes paa Resterne og i den Del af Nordmør, hvor der endnu forekommer bedre Skovbygder, feier man bort det ene vakre Skovbestand efter det andet. Aure Herred har de sidste 2—3 Aar været særdeles udsat for Ødelæggelsen. Og Grunden hertil maa nærmest søges i Anlæggelsen af et større Sagbrug i Valsøfjorden. Dette Brug, der aarlig kan forædle 5—6 000 Tylvter Træer, kjøber Skovteige til fuldstændig Udhugst; der gjøres intet Forbehold med Hensyn til Væksterlighed og Dimensioner. Følgen bliver da, at Skoven feies bort som en Ager, der behandles med Meiemaskine.

Ogsaa i Herrederne Surendalen, Stangvik og Tingvold har Afskovningen gaaet raskt fremad. Paa disse Steder maa man nu mere og mere gaa over til Hugst af Smaatømmer, da der kun undtagelsesvis findes Skove, som vidner om, hvad de nordmørske Skove har havt at fremvise af stort og smukt Tømmer. Det er derfor ogsaa fra disse Herreder, Tøndefabrikerne i Kristvik og Meisingsetvaagen faar sin største Forsyning.

Baade i Nordmør og Romsdal bliver omtrent alt det store Tømmer forædlet til Kjøbmandslast, hvoraf der især fra Nordmør udskibes ikke saa ganske ubetydeligt. Hovedsagelig gaar denne til Bergen, men ogsaa til Udlandet er afsendt nogle faa Ladninger. Smaatømmeret benyttes, som ovenfor nævnt, til Tøndefabrikationen, der er i fuld Gang saavel paa Bødkerværkstederne omkring i Landdistrikterne og i Byerne Kristiansund og Aalesund som paa førnævnte Fabriker i Kristvik og Meisingsetvaagen. En Ubetydelighed af Smaatømmer bruges ogsaa til Klipfiskkasser, hvoraf der i Surendalen og Rindalen samt paa de nævnte Tøndefabriker oparbeides nogle Tusind Stkr. aarlig.

Vedsalg foregaar fra de fleste af Nordmørsbygderne, fra samtlige Herreder i Romsdal med Undtagelse af Bud og Akerø samt fra Bygderne paa indre Søndmør og Ørsten og Volden.

En stor Del af de til Tøndefabrikationen fornødne Træbaand leveres fra Amtsdistriktet.

Om Foranstaltninger til Skovvæsenets Fremme er desværre kun lidet at bemærke. Rigtignok spores hos Foregangsmændene en svag Opvaagnen; de indrømmer, at det ser galt ud med Skoven og at Noget maa gjøres; men det ser ud til at skulle forblive med det gamle trods gode Forsætter. Af Skoveierne, netop de som med størst Fordel kunde gjøre noget for Skovens Ophjælp og Bevarelse, er hidtil kun høist ubetydeligt udrettet. I Femaarsperioden er saaledes neppe udplantet over 200 000 Planter i Skov og Skovbund, og heraf har Forstvæsenet plantet omtrent 100 000.

I de skovløse Herreder nede paa Søndmør har man ogsaa i 1886—1890 plandet endel saavel paa offentlige Eiendomme som i private Anlæg, der har Tilskud af Staten. Gjennemsnitlig er der udplantet 100 000 Planter aarlig. Kommer saa til, hvad Planteskolerne i Volden og Ørsten har leveret til Distriktets Forsyning, maa jeg antage, at den aarlige Udplantning for Søndmørs Vedkommende har været op i 130 000.

Fra Planteskolen i Molde er i 1886—1890 ialt solgt 1 154 853 Planter. Disse er dog, som det vil sees af ovenstaaende Udplantningsopgaver, for en større Del gaaet til andre Distrikter. Noget bliver dog igjen, og skal man dømme efter den Øgning, som Skovplantningen har havt i de sidste 10 Aar, tør det antages, at Molde Planteskole snart faar nok med at skaffe de til Distriktets Behov fornødne Planter."

Tømmerflødning foregaar kun i Nordmør, i Herrederne Surendalen, Rindalen og Stangvik, i de tvende sidste dog ubetydeligt. I Femaaret antages ca. 6 735 Tylvter at være flødet gjennem de til nævnte Herreder hørende Vasdrag.

4. Fiskerier.

1. Vaartorskfisket er fremdeles det vigtigste og mest aarvisse. Efter de fra Fogderne modtagne Opgaver har Deltagelsen i og Udbyttet af dette Fiske i Femaaret stillet sig saaledes:

Aar.	Antal Skøiter.	Antal Baade.	Antal Mandskaber.	Antal Fisk.	Samlet Pengeudbytte.
Nordmør Fogderi.					Kr.
1886	-	1 096	5 245	2 724 700	605 035
1887	-	930	4 400	1 169 900	184 923
1888	-	1 107	5 303	2 309 750	532 426
1889	-	855	4 022	2 024 878	658 267
1890	-	984	4 504	1 431 315	390 633
Tilsammen i Femaaret	-	4 972	23 474	9 660 543	2 371 284
I Gjennemsnit aarlig	-	994	4 695	1 932 109	474 257

INSTITUTT FOR SAMFUNNSFORSKNING
AVDELING FOR SOSIOLOG

Aar.	Antal Skøiter.	Antal Baade.	Antal Mandskaber.	Antal Fisk.	Samlet Pengeudbytte.
Romsdal Fogderi.					Kr.
1886	-	299	1 906	1 019 000	225 110
1887	-	292	1 891	498 500	115 755
1888	-	296	1 920	1 400 000	410 000
1889	-	267	1 813	1 197 000	378 235
1890	-	274	1 871	901 000	229 566
Tilsammen i Femaaret	-	1 428	9 401	5 015 500	1 358 666
I Gjennemsnit aarlig	-	286	1 880	1 003 100	271 733
Søndmør Fogderi.					Kr.
1886	25	1 093	6 942	5 265 525	1 421 692
1887	39	1 065	6 850	1 110 850	238 794
1888	33	1 095	6 794	4 621 915	1 121 324
1889	40	1 055	6 874	3 965 500	1 267 346
1890	41	1 156	7 565	4 629 700	1 344 000
Tilsammen i Femaaret	178	5 464	35 025	19 593 490	5 393 156
I Gjennemsnit aarlig	36	1 093	7 005	3 918 698	1 078 631
Amtet (Landdistriktet).					Kr.
1886	25	2 488	14 093	9 009 225	2 251 837
1887	39	2 287	13 141	2 779 250	539 472
1888	33	2 498	14 017	8 331 665	2 063 750
1889	40	2 177	12 709	7 187 378	2 303 848
1890	41	2 414	13 940	6 962 015	1 964 199
Tilsammen i Femaaret	178	11 864	67 900	34 269 533	9 123 106
I Gjennemsnit aarlig	35 6	2 372.8	13 580	6 853 906	1 824 621

Pengeudbyttet viser sig i Femaaret at have været 1 990 866 Kr. større end i foregaaende Periode, da Udbyttet af Torskefisket androg til 7 132 240 Kr. For de enkelte Fogderier stiller Forholdet sig saaledes: Nordmør har havt 380 626 Kr. mindre Udbytte end i forrige Periode, Romsdal og Søndmør henholdsvis 589 336 Kr. og 1 682 156 Kr. større. Antallet af de i Fisket deltagende Baade og Mandskaber er i Perioden formindsket med henholdsvis 1 078 og 14 160.

Skreifisket drives fra en i nordøstlig Retning gaaende Strækning, af Længde henimod 200 Kilometer, fra Hougsholmen paa Søndmør til Veiholmen paa Nordmør, begge inklusive. Udrorsfeltet omfatter Dele af følgende Herreder: Sandø (Søndmør), Herø, Ulstein, Borgund, Haram, Roald, Sandø (Romsdal) Akerø, Frænen, Bud, Kvernes, Edø, hvortil kommer Grip samt Byerne Aalesund og Kristiansund. Fisket roes dels fra Vær, spredte rundt om, dels, og for en stor Del, fra Kyst- og Øbefolkningens Hjemsteder.

Hovedsageligen drives Fisket med Seilbaade (for det meste de saakaldte Møringer), men for en Del ogsaa fra Seilfartøier og enkelte Dampfartøier ved Hjælp af dertil specielt indrettede Smaabaade.

Til Fangst af Torsken bruges fremdeles dels Garn, dels Liner og dels Haandsnøre. Brugen af Garn har tiltaget i høi Grad. De til Fiskeriet anvendte Garn ere nu i stor Almindelighed dybere end i tidligere Dage, hvortil vistnok bidrager, at de til at holde Garnene oppe mere tjenlige Glaskavl end Trækavl ere komne mere i Brug.

At Bedriften idetheletaget er lønnende, er neppe Tvivl underkastet; men vist er det, at den for Enkelte kan medføre store Udgifter, særligen ved Redskabstab.

Forsaavidt Fisken tilvirkes af Fiskerne, er dens Behandling fremdeles, i Regelen ialfald, mindre tilfredsstillende, en Følge af vedkommende Kjøbmænds Betænkelighed ved at vrage eller at nedsætte Prisen paa mindre vel behandlet Fisk, af Frygt for at tabe sine Kunder. Nogen Bedring i Forholdet synes dog i den sidste Tid at være indtraadt.

Prisen paa Klipfisk, Rogn, Lever, Fiskehoveder og Rygge har, efter underhaanden indhentede Oplysninger, i Perioden stillet sig saaledes:

Aar.	Pr. 18 Kg. Klipfisk. Kr.	Pr. Hl. Rogn. Kr.	Pr. Hl. Lever. Kr.	Pr. 100 Stkr. Hoveder. Kr.	Pr. 100 Stkr. Rygge. Kr.
1886	4.00	10.00	17.00	1.00	0.25
1887	4.40	11.40	13.00	1.00	0.25
1888	5.25	10.00	14.00	1.00	0.25
1889	6.00	12.80	12.00	1.00	0.25
1890	4.60	6.40	11.00	1.00	0.25

Den Kontrol, hvorunder Bedriften foregaar, er for en Del meget utilfredsstillende. Erkjendelsen af, at saa var Tilfældet, skabte Loven af 1878; men denne Lov har ledet til stor Skuffelse for Mange, der byggede paa, at Fiskerne selv skulde kunne føre det almindelige Opsyn paa Havet. Fiskerne ere imidlertid fuldt optagne med egen Bedrift i de Tider, da Tilsyn tiltrænges. Var det ikke saa, at det maa ansees for nyttigt, at de i Fiskeriet deltagende Baade ere forsynede med paa lang Afstand kjendelige Mærker, og at der følgeligen maa være et Opsyn forhaanden, der kan kontrollere, at enhver Fiskebaad er forsynet med sit Mærke, burde maaske den nævnte Lov som lidet nyttig ophæves. Hvorvidt det nævnte Hensyn i Forbindelse med den Politivirksomhed, Opsynsbetjentene har at udøve under deres Tjeneste som saadanne, kan tillægges en Vægt, der skulde begrunde Lovens Bibeholdelse, kan jeg imidlertid ikke dømme om. Her kommer det selvfølgeligen an paa, hvorvidt de store Omkostninger, Lovens Gjennemførelse medfører, maa ansees vel eller ikke vel anvendte i Forhold til Institutionens Nytte. Nytten vilde antageligen være overveiende, om man med Institutionen kunde forbinde et mere virksomt Middel til at forebygge Misligheder paa Havet, bestaaende i, at Reglerne for Sætning bleve overholdte, og at ikke Uvedkommende benyttede sig af Leiligheden til at tilvende sig Fisk af Redskaber, tilhørende Andre.

Som et Middel dertil er bragt paa Bane Anskaffelse for Opsynsbetjentene af mindre, men sødygtige Dampskibe i Øiemed ved Hjælp af dem at føre Tilsyn paa Havet. At et saadant Tilsyn vilde være virksomt, kan jeg ikke finde tvivlsomt; men her kommer i Betragtning de store Omkostninger, som Anordningen vilde medføre.

Antallet af Opsynsdistrikter udgjør 16. I Øiemedet maatte antageligen anskaffes 6 à 8 Dampbaade, hver af dem til vekselvis Afbenyttelse for 2de Opsynsbetjente. Den faste Besætning paa hvert Fartøi maatte, har jeg tænkt mig, være 2 Mand. Størrelsen af de Omkostninger, Anordningen vilde medføre, kan jeg ikke beregne; jeg nærer imidlertid Frygt for, at de vilde blive altfor store. I Forbigaaende skal jeg med en af Amtsdistriktets Fogder gjøre opmærksom paa, at det her i Amtet paa Grund af i Almindelighed i høi Grad spredte Udrorsteder ikke lader sig gjøre for nogen Del at paabyde Udror paa bestemt Tid af Døgnet.

Som et andet Middel til at styrke Opsynsbetjentenes Virksomhed er bragt paa Bane Ansættelse ved Fiskeriet af særegne Dommere. En saadan Institution vilde imidlertid ikke direkte virke til at forebygge lovløs Færd paa Fiskefeltet, og heller ikke tror jeg, at den idetheletaget er anbefalelsesværdig, om man ogsaa sætter ud af Betragtning den ved Institutionen klæbende Skyggeside, at den vilde medføre store Ulemper for selve Fiskeribedriften ved Indkaldelsen af Fiskere til forefaldende Retsforhandlinger. Institutionen passer, saavidt skjønnes, ikke for de stedlige Forholde, under hvilke Skreifisket, som foran antydet, foregaar her i Amtet — Forholde, der i Tilfælde efter min Formening maatte fremkalde Ansættelse af en hel Del Fiskedommere og følgeligen foranledige meget store Udgifter.

I Forbindelse med Foranstaaende skal jeg oplyse, at Antallet af Mulktforelæg udfærdigede af Opsynsbetjentene under deres Ophold ved Fiskeriet har udgjort i Aaret:

1890	i Nordmør	3,	i Romsdal	0	og	i Søndmør	4,
1891	- —	7,	- —	0	- -	—	5.

Det Forhold, der anbefaler Institutionen enkelte andre Steder, at til Værene søge Fiskere i større Antal endog fra fremmede Amter, finder saagodtsom ikke Sted her i Amtet. Det eneste Fiskevær, hvor saa er Tilfældet, er formentlig Fosnavaag paa Søndmør, hvortil Fiskere fra de bergenhusiske Amter søge hen.

2. Sildefiskerierne.

a. Sommer- eller Fedsildfisket har i Femaaret bragt saadant Udbytte:

Aar.	Nordmør.		Romsdal.		Søndmør.		Amtet.	
	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1886	40 848	103 453	3 965	48 596	7 330	37 925	52 143	189 974
1887	46 776	142 385	14 015	62 549	14 170	62 237	74 961	267 171
1888	76 855	570 543	47 850	181 730	18 823	118 718	143 528	870 991
1889	20 628	159 551	26 755	107 245	60	250	47 443	267 046
1890	4 668	15 952	-	-	260	3 640	4 928	19 592
Tilsammen	189 775	991 884	92 585	400 120	40 643	222 770	323 003	1 614 774

Ved Sammenligning af Opgaven for Femaaret med næst foregaaende Periode (1881—1885) viser det sig, at Udbyttet for det hele Amt, ansat i Penge, er Kr. 892 091.00 større for denne Periodes Vedkommende. For de enkelte Fogderier stiller Forholdet sig saaledes: i Nordmør og Romsdal er Udbyttet henholdsvis Kr. 791 689.00 og Kr. 111 580.00 større og i Søndmør Kr. 11 178.00 mindre end forrige Femaar.

Sommersildfisket antager jeg, naar Hensyn tages til den kostbare Udrustning og Slitage paa Fiskeredskaber samt den Tid, der medgaar til Bedriften, i Gjennemsnit at ville medføre Tab. Det er dog efter min Formening langtfra Tilfældet, at det ganske bør sløifes. Det bør formentlig ialfald bibeholdes af Befolkningen i de Distrikter, der har Sildefjorde, hvorved jeg forstaar Fjorde, hvor Sommersilden jevnligen har sit Indsig. Det store Udbytte, som Sildefangsten adskillige Gange vil kunne yde Befolkningen, vil derhos indeholde Opfordring for denne til at berede sig til at tage imod Silden og friste Lykken.

b. Fiske af Brisling og anden Smaasild har indbragt Kr. 73 620.00 mod Kr. 53 795.00 i forrige Periode.

c. Vaarsild er i Perioden alene fisket i Nordmør og det kun til et Beløb af 6 600 Kr. I forrige Periode var Udbyttet 362 500 Kr.

3. Laksefisket har i Femaaret givet et Udbytte af: i Nordmør Kr. 181 343, i Romsdal Kr. 62 346 og i Søndmør Kr. 58 845. Det samlede Udbytte har i Femaaret udgjort Kr. 302 534 mod Kr. 167 818 i forrige Periode, altsaa et Merudbytte af Kr. 134 716. I Udbyttet for Nordmør og Romsdal er, skal jeg bemærke, medtaget Afgift af Engelskmænd for Leie af Lakseelve resp. Kr. 25 711 og Kr. 3 000, altsaa tilsammen Kr. 28 711. For de enkelte Aar i Perioden har Udbyttet stillet sig saaledes (heri ikke iberegnet Engelskmændenes Afgift):

Aar.	Nordmør. Kr.	Romsdal. Kr.	Søndmør. Kr.	Amtet. Kr.
1886	29 144	8 469	10 255	47 868
1887	31 394	12 508	13 381	57 283
1888	34 984	5 040	9 500	49 524
1889	31 957	12 634	11 379	55 970
1890	28 153	20 695	14 330	63 178

4. Sommerfisket efter Torsk, Sei, Lange, Brosme og Kveite har efter de modtagne Opgaver i Perioden ydet følgende Udbytte:

Aar.	Nordmør. Kr.	Romsdal. Kr.	Søndmør. Kr.	Amtet. Kr.
1886	6 000	8 980	38 670	53 650
1887	16 000	20 940	40 660	77 600
1888	47 000	31 640	51 520	130 160
1889	41 000	15 675	63 360	120 035
1890	47 000	21 315	48 570	116 885
Tilsammen	157 000	98 550	242 780	498 330
I Gjennemsnit	31 400	19 710	48 556	95 066

I forrige Periode udgjorde det samlede Udbytte for det hele Amt Kr. 586 518.

5. Hummerfisket har i Perioden givet et Udbytte af, i Nordmør 7 000 Kr., i Romsdal 2 740 Kr. og i Søndmør 43 937 Kr., tilsammen 53 677 Kr. mod ca. 25 000 Kr. i forrige Femaar.

6. Af Østers fiskes ganske ubetydeligt.

7. Ferskvandsfisket giver ikke noget nævneværdigt Udbytte.

5. Bergværksdrift.

Dyrsets Kobbermalmminer i Kvernes i Nordmør drives ikke længere. Nogen ny Drift er ikke sat igang i Femaaret.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Af saadanne fandtes ved Femaarets Slutning følgende:

I Nordmør Fogderi:

9 Sagbrug (hvoraf et i Sundalen med 17 Arbeidere), 1 Sagbrug, Høvleri, Tønde- og Kassefabrik i Tingvold med 100 Arbeidere, 1 Tøndefabrik, 1 Støberi, 3 Guanomøller, 1 Guanofabrik (19 Arbeidere), 2 Fiskelimfabriker, 11 Tranbrænderier, 2 Kornmøller samt 1 Malteri og Bryggeri;

- Romsdal Fogderi:

1 Teglværk, 1 Smede- og Maskinværksted, 1 Sagbrug i Nesset med 21 Arbeidere, 1 Sagbrug og Høvleri, 1 Fyrstikfabrik i Bolsø (med 30 Arbeidere) og 4 Tranbrænderier;

- Søndmør Fogderi:

1 Væveri og Uldspinderi i Borgund (med 141 Arbeidere), 1 Slyngefabrik, 1 Garveri og 2 Guanomøller, hertil kommer af mindre Anlæg 5 mindre Garverier og Guanomøller samt 1 betydeligere Garveri, 1 lidet Kalkbrænderi samt ca. 50 Tranbrænderier, de fleste i Borgund og Haram og fornemmelig i Virksomhed under Vaartorskfisket.

7. Binæringer.

Husfliden har i Perioden neppe gjort nogen Fremgang. Den omfatter i Almindelighed kun Tilvirkning af grovere Klædningsstykker samt simplere Gaards- og Fiskeredskaber.

Baadbyggeriet drives i nogen Udstrækning i Vestnes og Bolsø i Romsdal Fogderi. I Volden paa Søndmør har samme i Femaaret taget et stærkere Opsving, navnlig som Følge af den stedfundne Overgang til en ny Type for Storbaaden, til de saakaldte Møringer, hvilke ansees hensigtsmæssigere end de ældre. Størstedelen af Søndmør har disse Baade fra Volden, hvor der i 1890 opgives at være afhændet 160 til samlet Værdi Kr. 21 500. I Nordmør foregaar Baadbyggeriet fornemmelig i Strømsneset, Halse og Stangvik.

Tønder, Stav og Tøndebaand tilvirkes antagelig af Almuen i noget mindre Udstrækning end tidligere. Prisen har gjennemgaaende holdt sig lav.

Jagten antages ikke at have nogen væsentlig Betydning for Distriktets Økonomi. Den gjælder hovedsagelig Ryper, Barfugl og Harer. I Sundalen, Nesset, Grytten, Sunnelven og Norddalen fældes endel Rensdyr.

I Femaaret er udbetalt Præmie for Rovdyr og Rovfugle i følgende Antal:

Fogderi.	Bjørne.	Gauper.	Jerve.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.
Nordmør	15	15	1	632	96	172
Romsdal	5	21	-	350	46	346
Søndmør	10	1	-	826	105	297
Amtet	30	37	1	1 808	247	815

I Kystdistrikterne finder en ikke ringe Del af Almuen om Vaaren Beskjæftigelse ved Fisketørring. Fogden i Søndmør oplyser, at Befolkningen i Volden i forøget Udstrækning finder Sysselsættelse som Murere og tildels Dykkere ved offentlige Havne- og Kaiarbeider samt i Fyrvæsenets Tjeneste. Den Indtægt, som derved tilflyder Distriktet, formener imidlertid Fogden, vindes paa Jordbrugets Bekostning, hvorfor han anser Fordelen ved Virksomheden tvivlsom.

Antallet af Landhandlere opgives ved Periodens Slutning at have været i Nordmør 117, hvoraf 7 Handelsforeninger, i Romsdal 84, hvoraf 6 Forbrugsforeninger, og i Søndmør 83, hvoraf 2 Forbrugsforeninger, tilsammen 284 mod 264 ved Udgangen af 1885.

I Søndmør Fogderi har 4 Personer Brændevinsret, samtlige for Livstid; i Nordmør og Romsdal ingen. Smaasalg af Øl m. V. er betinget af Bevilling i de fleste Distrikter. Distriktet antages at være tilstrækkelig forsynet med Haandværkere. I Grytten og Vold i Romsdal Fogderi, fornemmelig i det førstnævnte Distrikt, forarbeides en hel Del af Klæder og Skotøi til Salg under Fiskerierne i Nordland og Finmarken. I Grytten skal 200 Mand være beskjæftigede med denne Haandværksdrift.

Frugtavlen er endnu af liden Betydning for Distriktet. Fogden i Søndmør indberetter: „Frugtavlen er i Femaaret bleven Gjenstand for almindelig

Opmærksomhed inden de Distrikter, som for samme egner sig, og den Erfaring, der allerede er høstet om det lønnende Udbytte af denne Virksomhed, tør sikkert paaregnes at ville medføre dens fortsatte rationelle Udvikling. Sansen for samme er videst udbredt i Norddalen Herred, hvor Indkjøb af forædlede Frugttræer fra inden- og udenlandske Gartnerier og Nyplantning i forholdsvis større Omfang ikke hører til Sjeldenheder, medens man samtidig søger at tilegne sig den fornødne theoretiske Indsigt og praktisk Kyndighed i Frugttræernes Kultur. I de indre Fjorddistrikter forøvrigt er Fremgangen ogsaa mærkelig, og med de fortrinlige Betingelser for denne Nærings Trivsel og Udvikling, som navnlig Norddalen og Sunnelven byder, er det at forudse, at dens økonomiske Betydning snart vil blive almindelig erkjendt og lede til fortsatte Bestræbelser for dens Udnyttelse i al den Udstrækning, hvortil der er Anledning."

Brænding af Tangaske foregaar i Nordmør paa Smølen og i Kvernes. Paa Smølen udbragte den i 1890 16 300 Kroner. I Romsdal er Tangaskebrændingen i Tiltagende, medens den i Søndmør er betydeligt i Aftagende og antages ikke at give nogen nævneværdig Indtægt.

8. Forskjelligt.

Ved Femaarets Slutning havdes i Distriktet følgende Brandforsikringsindretninger:

Indretningens Navn.	Herred, hvor Bestyrelsen har sit Sæde.	Naar traadt i Virksomhed.	Forsikringssum pr. 31te Decbr. 1890.		
			For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.
			Kr.	Kr.	Kr.
Nordmør.					
Sundalens Brandforsikringsindretning.	Sundalen.	1861	438 595	-	438 595
Tingvold Herreds Do.	Tingvold.	1873	660 876	-	660 876
Aure Kreds's frivillige Brandassuranceforening.	Aure.	1862	834 819	-	834 819
Halse Brandforsikringsindretning.	Halse.	1859	534 314	-	534 314
Stangviks Do.	Stangvik.	1859	974 290	-	974 290
Surendalen Præstegjelds Brandassuranceindretning.	Surendalen.	1849	947 775	-	947 775
Rindalen Do. Do.	Rindalen.	1849	891 260	-	891 260
Romsdal.					
Volds Brandforsikringsselskab	Vold.	1890	253 040	-	253 040
Veø Do.	Veø.	1841	2 490 500	-	2 490 500
Bolsø Do.	Bolsø.	1860	957 052	91 199	1 048 251
Vestnes Do.	Vestnes.	1866	3 741 900	-	3 741 900
Akerø og Otterøens gjensidige Brandforsikringsselskab.	Akerø.	1872	1 418 227	-	1 418 227

Indretningens Navn.	Herred, hvor Bestyrelsen har sit Sæde.	Naar traadt i Virksomhed.	Forsikringssum pr. 31te Decbr. 1890.		
			For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.
			Kr.	Kr.	Kr.
Søndmør.					
Voldens og Ørstens Brandforsikringsindretning.	Ørsten.	1867	1 890 666	416 566	2 307 232
Hjørundfjords Do.	Hjørundfjord.	1875	365 250	29 500	394 750
Herø, Sandø, Ulstein og Vannelvens Brandforsikringsindretning.	Sandø.	1866	2 232 670	213 300	2 445 970
Indre Søndmør Do.	Sunnelven, Norddalen og Stranden.	1864	2 088 755	-	2 088 755
Søkkelvens Brandforsikringsselskab.	Søkkelven.	1887	574 750	-	574 750
Borgund og Skodje Brandforsikringsindretning f. Huse	Borgund og Skodje.	1861	2 330 510	-	2 330 510
Do. Do. for Løsøre	Do. Do.	1880	-	21 126	21 126
Harams Brandforsikringsselskab	Haram og Roald.	1890	1 171 544	72 715	1 244 259

Videre havdes i Amtsdistriktet, dog kun i Søndmør, Forsikringsindretninger for Husdyr, nemlig følgende:

Indretningens Navn og Art.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Naar traadt i Virksomhed.	Samlet Forsikringssum 31te Decbr. 1890.
Voldens Hesteforsikringsforening	Volden.	1874	30 650
Ørstens Do.	Ørsten.	1882	24 000
Hjørundfjords Do.	Hjørundfjord.	1873	16 032
Vartdalstrandens Do.	Ulstein.	1874	*)
Sunnelvens Do.	Sunnelven.	1873	11 187
Geirangers Heste- og Storfæ-Assuranceforening	Do.	1872	5 520
Valdalens Hesteassuranceforening	Norddalen.	1873	22 200
Tafjord-Selboskars Do.	Do.	1890	6 280
Eidsdalens Do.	Do.	1872	17 850

Nedenstaaende Opgave viser Landdistriktets Sparebankers Antal og Status ved Udgangen af Aarene 1885 og 1890:

Fogderi.	Aar.	Antal Banker.	Formue.	Forvaltningssum (Formuen indbefattet).	Antal Indskydere.
Nordmør	1890	3	103 504	1 219 142	1 938
	1885	3	72 796	798 148	1 415
Romsdal	1890	6	88 641	1 022 032	2 658
	1885	6	60 120	690 550	2 198
Søndmør	1890	14	475 288	4 441 309	11 326
	1885	14	382 752	3 270 284	8 891
Amtet	1890	23	667 433	6 662 483	15 922
	1885	23	515 668	4 758 982	12 504

*) Forsikringssum kan ikke meddeles, idet Taxt først optages, naar Forsikringer skal udbetales.

Af Opgaven fremgaar, at Antallet af Banker er det samme som ved Udgangen af 1885, at disses Formue er stegen med 151 765 Kr. og deres Forvaltningskapital med 1 903 501 Kr., samt at Indskydernes Antal er øget med 3 418. Jeg har imidlertid Grund til at tro, at Rindalens Sparebank i Nordmør ikke blev medtagen ved forrige Femaarsberetning.

Efter de fra Sorenskriverne modtagne Meddelelser er i Femaaret thinglæst og aflæst Panteheftelser samt afholdt Tvangsauktioner i følgende Antal (til Sammenligning hidsættes lignende Opgave fra forrige Femaar):

Thinglæste Panteheftelser:

	Antal. 1886—1890.	Antal. 1881—1885.	Beløb. 1886—1890. Kr.	Beløb. 1881—1885. Kr.
Nordmør	1 572	1 390	1 862 712	2 034 585
Romsdal.	1 158	1 262	1 184 658	985 767
Søndmør	1 423	1 514	1 441 353	1 404 300
Amtet	4 153	4 166	4 488 723	4 424 652

Aflæste Panteheftelser:

	Antal. 1886—1890.	Antal. 1881—1885.	Beløb. 1886—1890. Kr.	Beløb. 1881—1885. Kr.
Nordmør	879	678	1 511 149	687 295
Romsdal.	662	505	612 200	455 870
Søndmør	519	471	712 531	611 598
Amtet	2 060	1 654	2 835 880	1 754 763

Tvangsauktioner over fast Gods:

	Antal. 1886—1890.	Antal. 1881—1885.	Beløb. 1886—1890. Kr.	Beløb. 1881—1885. Kr.
Nordmør	92	71	197 299	157 504
Romsdal.	51	51	133 138	88 257
Søndmør	88	126	93 636	262 336
Amtet	231	248	424 073	508 097

Tvangsauktioner over Løsøre.

	Antal. 1886—1890.	Antal. 1881—1885.	Beløb. 1886—1890. Kr.	Beløb. 1881—1885. Kr.
Nordmør	118	126	21 748	39 073
Romsdal.	506	174	194 328	49 769
Søndmør	141	261	30 900	52 065
Amtet	765	561	246 976	140 907

Antallet af de i Femaaret afholdte Exekutioner har udgjort (til Sammenligning anføres Antallet af de i Perioden 1881—1885 afholdte):

I Nordmør	1886—1890. Antal.	Beløb. Kr.		1881—1885. Antal.	Beløb. Kr.
af Fogden	56	101 096.00	af Fogden	63	110 600.00
- Lensmændene	929	166 275.90	- Lensmændene	920	104 762.00
Tilsammen	985	267 371 90	Tilsammen	983	215 362.00

I Romsdal	1886—1890. Antal.	Beløb. Kr.		1881—1885. Antal.	Beløb. Kr.
af Fogden	26	37 196.00	af Fogden	88	117 450.00
- Lensmændene	743	116 751.00	- Lensmændene	949	131 080.00
Tilsammen	769	153 947.00	Tilsammen	1 037	248 530.00

I Søndmør	1886—1890. Antal.	Beløb. Kr.		1881—1885. Antal.	Beløb. Kr.
af Fogden	34	54 982.00	af Fogden	83	103 591.00
- Lensmændene	897	153 057.67	- Lensmændene	1 619	217 120.00
Tilsammen	931	208 039.67	Tilsammen	1 702	320 711.00

Antallet af Udpantninger har i Perioden udgjort (til Sammenligning anføres Antallet af de i Perioden 1881—1885 afholdte):

	1886—1890. Antal.	1881—1885. Antal.	1886—1890. Beløb.	1881—1885. Beløb.
Nordmør	7 558	8 598	119 597.24	153 204.00
Romsdal	6 973	8 618	141 749.00	154 415.00
Søndmør	3 768	3 426	73 486.25	62 901.00
Amtet	18 299	20 642	334 832.49	370 520.00

Fogderiernes antagne Formue og Indtægt har i Femaaret udgjort:

	1886. Kr.	1887. Kr.	1888. Kr.	1889. Kr.	1890. Kr.
I. Den antagne Formue.					
Nordmør	14 173 466	13 974 118	14 026 323	13 794 171	13 907 721
Romsdal	9 652 405	9 493 422	9 406 379	9 539 012	9 776 331
Søndmør	18 075 798	18 043 135	18 100 170	17 974 150	18 995 023
Amtet	41 901 669	41 510 675	41 532 872	41 307 333	42 679 075
II. Den antagne Indtægt.					
Nordmør	3 713 634	3 590 708	3 551 859	3 595 394	3 569 020
Romsdal	2 269 882	2 419 036	2 355 731	2 763 310	2 524 544
Søndmør	4 364 887	4 567 118	4 012 937	4 756 413	4 729 035
Amtet	10 348 403	10 576 862	9 920 527	11 115 117	10 822 599

9. Kommunikationsvæsenet.

I det sidste Femaar har Samfærdselen mellem Amtets 3 Byer og Landdistriktet samt mellem dettes enkelte Dele været besørget af tilsammen 9 Dampskibe. I sidste Halvdel af Perioden har en liden Dampbaad været i Fart paa Eikesdalsvandet i Romsdal Fogderi.

Den udviklede Dampskibsfart har i høi Grad fremkaldt Oprettelsen af nye Postaabnerier. — Længden af offentlige Veie inden Amtsdistriktet udgjorde ved Udgangen af 1890:

Distrikt.	Hovedveie. Km.	Bygdeveie. Km.	Tilsammen Hoved- og Bygdeveie. Km.
Nordmør	184	683	867
Romsdal	200	399	599
Søndmør	175	751	926
Amtet	559	1 833	2 392

Inden de enkelte Herreder udgjorde Længden af offentlige Veie ved Udgangen af 1890:

Herreder.	Samlet Længde Hovedveie.	Samlet Længde Bygdeveie.	Samlet Længde Hovedveie og Bygdeveie.
	Km.	Km.	Km.
Nordmør.			
Kvernes	27	125	152
Edø	-	ca 25	25
Tusteren	-	26	26
Aure	-	76	76
Halse	-	49	49
Stangvik	24	56	80
Surendalen	33.2	42.2	75.4
Rindalen	21.9	45.9	67.8
Sundalen	40.5	23	63.5
Øksendalen	8	25.4	33.4
Tingvold	15.7	69.5	85.2
Strømsneset	-	43.6	43.6
Frei	4	28	32
Øre	9.7	48	57.7
	184	683	867
Romsdal.			
Grytten	49	40	89
Vold	-	37	37
Eid	12	6	18
Veø	24	41	65
Nesset	25	13	38
Eresfjord og Vistdalen	-	52	52
Bolsø	51	29	80
Vestnes	19	66	85

Herreder.	Samlet Længde Hovedveie.	Samlet Længde Bygdeveie.	Samlet Længde Hovedveie og Bygdeveie.
	Km.	Km.	Km.
Akerø	-	30	30
Frænen	20	36	56
Bud	-	39	39
Sandø	-	10	10
	200	399	599
Søndmør.			
Vannelven	24	34	58
Volden	14	94	108
Ørsten	-	68	68
Hjørundfjord	-	25	25
Herø	11	27	38
Sandø	10	1	11
Ulstein	23	53	76
Sunnelven	19	52	71
Norddalen	-	46	46
Stranden	23	54	77
Søkkelven	-	48	48
Ørskog	21	36	57
Skodje	17 1/6	112 2/6	129.5
Borgund	13.2	30.7	43.9
Haram	-	50	50
Roald	-	20	20
	175	751	926

Pligtarbeidet i Anledning Veies Oparbeidelse og Vedligeholdelse fremgaar af følgende efter Meddelelser fra Vei-Inspektørerne udarbeidede Opgaver:

Fogderier.	Antal Mands-dag-værk.	Antal Heste-dag-værk.	Pris pr. Mands-dag-værk.	Pris pr. Heste-dag-værk.	Samlet Værdi af Mands-dagværk.	Samlet Værdi af Heste-dagværk.	Samlet Værdi Ialt.
					Kr.	Kr.	Kr.
I. Vedligeholdelsesarbeide.							
a) Sommerarbeide samt Gruskjøring paa Vinterføre:							
Nordmør	7 490	5 370	1 60	1.60	12 017	8 402	20 419
Romsdal	8 170	6 120	1.53	1.65	12 410	10 770	23 180
Søndmør	8 655	4 372	1.72	1.61	15 840	7 198	23 038
Amtet	24 315	15 862	1.63	1.62	40 267	26 370	66 637

Fogderier.	Antal Mands-dag-værk.	Antal Heste-dag-værk.	Pris pr. Mands-dag-værk.	Pris pr. Heste-dag-værk.	Samlet Værdi af Mands-dagværk.	Samlet Værdi af Heste-dagværk.	Samlet Værdi Ialt.
					Kr.	Kr.	Kr.
b) Vinterarbeide:							
Nordmør	2 025	2 025	1.59	1.76	3 219	3 714	[1]10 239
Romsdal	2 437	2 400	1.57	2.46	3 795	6 070	9 865
Søndmør	1 666	1 275	1.65	1.50	2 788	1 905	4 693
Amtet	6 128	5 700	1.61	1.85	9 802	11 689	24 797
II. Nybygning.							
Nordmør	2 212	550	1.57	1.58	3 604	840	[2]6 994
Romsdal	2 865	453	1.46	1.65	4 240	775	5 015
Søndmør	1 883	396	1.50	1.50	2 824	594	3 418
Amtet	7 060	1 399	1.52	1.60	10 668	2 209	15 427

Ved Udgangen af 1890 udgjorde Skydsstationernes Antal 148, hvoraf 56 faste Stationer.

10. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Distriktet er i Perioden gaaet noget fremad, antageligen især hvad angaar Søndmør, hvor det rige Udbytte af Torskefiskerierne efter Fogdens Meddelelse har affødt en Fremgang, som neppe har været sporet siden Perioden for Storsildfisket.

Pantegjælden kan vistnok være noget forøget i Amtsdistriktet, men i saa Henseende maa mærkes, at Formuen paa den anden Side er øget ved Bygning af nye Huse og Anskaffelse af bedre og mere tidsmæssige Gaards- og Fiskeredskaber.

Befolkningen lever i Regelen tarveligt. Nogen nævneværdig Forandring i Levemaaden er neppe indtraadt i Perioden.

Til Almuskolevæsenet har af de af Stat og Amtskommune bevilgede Midler i Femaaret været anvendt omtrent vel 191 000 Kr. I Perioden har 3 Amtsskoler været i Virksomhed, en i hvert Fogderi. De til disse Skoler i Femaaret anvendte Udgifter have udgjort henimod 53 000 Kroner. Til Aftenskoler er i Perioden anvendt henimod 19 000 Kroner.

Fra 1ste Oktober 1887 har en Landbrugsskole været i Virksomhed inden Amtsdistriktet. Af de til samme af Stat og Amtskommune bevilgede Midler har indtil Udgangen af 1890 været anvendt vel 15 300 Kr., altsaa i Gjennemsnit 4 700 Kr. aarlig.

---

[1]) Iberegnet Pengebidrag Kr. 3 306. [2]) Ligesaa Kr. 2 550.

En praktisk Jenteskole har været i Virksomhed siden Begyndelsen af 1888. Af de af Stat og Kommune til dens Drift bevilgede Midler er til Udgangen af 1890 anvendt vel 12 000 Kr., altsaa i Gjennemsnit 4 000 Kroner aarlig. Skolen har vundet megen Tilslutning og har sikkerlig virket til Held for Distriktet.

Nydelsen af berusende Drikke er fremdeles i Aftagende.

Sædelighedstilstanden antages at staa paa samme Standpunkt som tidligere.

Betræffende de Sindssyge, som i Femaaret have været forpleiede for Amtskommunens Regning — med Bidrag fra de engere Kommuner af en Femtedel af Forpleiningsomkostningerne — hidsættes følgende Opgave:

Distrikt.	Antal Sindssyge ved Aarets Udgang.			Samlet Udgift ved Sindssyges Forpleining.		
	a. Forpleiede paa Asyl.	b. I privat Forpleining	c. Tilsammen.	a. Forpleiede paa Asyl.	b. I privat Forpleining	c. Tilsammen.
				Kr.	Kr.	Kr.
1886.						
Nordmør	14	61	75	6 610.02	9 046.47	15 656.49
Romsdal	8	44	52	5 392.53	5 091.73	10 484.26
Søndmør	15	42	57	7 937.16	7 559.57	15 496.73
Amtet	37	147	184	19 939.71	21 697.77	41 637.48
1887.						
Nordmør	15	61	76	7 232.99	9 120.87	16 353.86
Romsdal	7	44	51	4 239.06	5 560.78	9 799.84
Søndmør	16	45	61	7 744.82	7 334.87	15 079.69
Amtet	38	150	188	19 216.87	22 016.52	41 233.39
1888.						
Nordmør	18	59	77	8 198.12	8 728.99	16 927.11
Romsdal	7	41	48	4 654.16	5 981.09	10 635.25
Søndmør	16	46	62	8 165.46	7 888.93	16 054.39
Amtet	41	146	187	21 017.74	22 599.01	43 616.75
1889.						
Nordmør	15	64	79	7 267.44	9 243.85	16 511.29
Romsdal	10	42	52	4 247.01	5 764.20	10 011.21
Søndmør	16	47	63	8 219.80	7 596.66	15 816.46
Amtet	41	153	194	19 734.25	22 604.71	42 338.96
1890.						
Nordmør	14	60	74	7 640.98	9 296.37	16 937.35
Romsdal	7	39	46	3 846.77	5 620.07	9 466.84
Søndmør	21	47	68	10 188.23	7 889.07	18 077.30
Amtet	42	146	188	21 675.98	22 805.51	44 481.49

Udgifterne til Sindssyge har i denne Periode været adskilligt større end i forrige.

Aarslønnen for almindelige Tjenere angives at have været i 1890: i Nordmør for en Tjenestegut fra 100—200 Kroner, for en Tjenestepige 50—70 Kr.; i Romsdal for en Tjenestegut fra 120—200 Kr., for en Tjenestepige 60—110 Kr.; i Søndmør for en Tjenestegut 80—200 Kr. og frit Fiske, uden frit Fiske 150—200 Kr., for en Tjenestepige 30—70 Kr.

Daglønnen for almindelige Arbeidere angives i Femaaret at have været i Gjennemsnit:

Distrikt.	Paa egen Kost.				Paa Husbondens Kost.			
	Om Sommeren.		Om Vinteren.		Om Sommeren.		Om Vinteren.	
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nordmør	1.56	0.98	1.16	0.74	1.02	0.56	0.65	0.34
Romsdal	1.64	1.00	1.34	0.80	1.12	0.57	0.83	0.40
Søndmør	1.98	1.00	1.47	0.95	1.35	0 58	0 92	0.45

Udvandringen har i Femaaret været meget betydelig.

B. Byerne.

Ved hosfølgende Indberetninger fra Magistraterne har jeg intet Nævneværdigt at bemærke.

Romsdals Amt 26de Marts 1892.

N. Arveschoug.

Beretning

om Kjøbstaden Kristiansunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890.

1. Handel. Ifølge Opgave fra Toldkassereren har af efternævnte Varer Udskibningen her fra Byen til Udlandet været:

Aar.	Klipfisk.	Tørfisk.	Tran.	Rogn.	Sild.	Guano.	Trælast.
	Kg.	Kg.	Hl.	Hl.	Hl.	Kg.	m³
1886	19 822 307	164 264	5 054	5 913	117 813	1 995 150	-
1887	21 238 570	202 470	2 711	2 781	114 271	946 100	9
1888	19 583 600	165 610	7 064	4 648	139 088	1 460 300	-
1889	23 529 840	139 100	6 428	2 448	139 055	1 456 300	439
1890	26 164 600	143 160	7 412	4 905	83 114	1 870 260	-

Af Salt og Kornvarer er indført fra Udlandet:

Aar.	Rug.	Byg.	Salt.
	Kg.	Kg.	Hl.
1886	1 222 100	110 550	191 620
1887	1 121 700	-	205 764
1888	1 240 700	170 100	242 824
1889	239 700	37 200	280 424
1890	178 100	10 700	220 889

Blandt Byens Exportartikler kan ogsaa nævnes Fiskelim, hvoraf i 1886 exporteredes 26 566 Kg., i 1887: 42 696 Kg., i 1888: 52 730 Kg., i 1889: 33 732 Kg. og i 1890: 56 690 Kg.

Klipfisken udgjør, som det vil sees, fremdeles Byens Hovedexportartikel, og Kristiansund indtager fortværende første Rang i Exporten af denne Vare, idet circa Halvdelen af Landets samlede Kvantum afskibes herfra.

Iøvrigt bemærkes i Henhold til de af Handelsforeningen hersteds meddelte Oplysninger, at Priserne paa Klipfisk i Femaaret gjennemgaaende har holdt sig paa et lavere Stadium end i det foregaaende Femaar; dog begyndte Nyfisksæsonen i 1889 og 1890 med noget høiere Noteringer, end det senere viste sig, at Markederne i Betragtning af disse Aars rige Torskefiskerier kunde taale. Priserne maatte derfor dale noget, og Udbyttet for Exportørerne var i disse tvende Aar, tiltrods for at de amerikanske Fiskerier samtidig kun gav et middelmaadigt Resultat, lidet lønnende. Derimod bragte de 3 første Aar og især 1887 og 1888 samtlige de i Klipfiskforretningen Interesserede

en meget betydelig Gevinst. Karakteristisk for Udviklingen af Klipfiskforretningen er den stadige Forøgelse i Exporten af „bundtet Fisk“ for det Indre af Spanien og af Fisk pakket i Kasser bestemt for oversøiske Markeder. Denne Gren af Forretningen ligger næsten udlukkende i Kristiansunds Hænder; Aalesund deltager deri kun for en liden Del og Bergen saagodtsom ikke.

I Tran har Omsætningen for dette Steds Vedkommende øget noget, hvad der nærmest hidrører fra den heromkring fangede Fisks rigere Leverholdighed i de senere Aar. Damptranproduktionen, som Erfaring viser har gaaet altfor hurtigt fremad, og som ifølge Statistiken for det hele Land ogsaa yderligere er voxet i det sidste Femaar, har for denne Bys Vedkommende ikke været forceret; tvertimod har flere Tranproducenter hersteds standset sine Damptranbrænderier under Følelsen af, at Konsumtionen ikke har kunnet holde Trop med den hurtige Forøgelse af Produktionen Priserne paa denne Artikel har derfor ogsaa været nedadgaaende, og om der end til de billige Leverpriser af og til har været tjent noget paa denne Erhvervsgren, saa har dog ikke Udbyttet staaet i Forhold til det anvendte Arbeide og Kapital. Det vilde derfor være ønskeligt, om ogsaa andre Brænderier vilde foretage en Indskrænkning i sin Produktion, saa at Artikelen, som endnu er forholdsvis ny, kunde faa Tid til at blive indarbeidet paa større Felter og derved lettere holdes oppe i en regningssvarende Pris. Af de andre Transorter har ogsaa Produktionen været rigelig, men Priserne af samme Grund temmelig lave; dog har der i det hele taget været noget tilovers paa denne Forretning.

Rogn har i hele Femaaret kun opnaaet Middelspriser, hovedsagelig paa Grund af det gjennemgaaende mislige Sardinfiske i Frankrig, og sank Prisen i 1890 ned i Kr. 14.50 pr. Tønde. Omsætningen til Udlandet gik i det hele taget trevent, og Exportørerne har kun havt liden Fortjeneste paa denne Vare, medens første Haand tjente noget bedre.

I Sild har Exportørerne arbeidet med vexlende Held, og tør der vistnok i Begyndelsen af Sildsæsonerne tildels være tjent ganske godt, men den stærke Konkurrence hjemme og de forcerede Afskibninger har dog sluttelig hvert Aar drevet Priserne tilbage paa de udenlandske Markeder, og ofte tilføiet Afskiberne Tab, saaat Gjennemsnitsavancen kun blev liden. Enkelte større Afskibere led endog betydeligt Tab paa sine overliggende Lagere fra 1886, og var ogsaa 1889 et uheldigt Aar for Sild. Aaret 1890 var derimod gjennemgaaende heldigt.

Forretningen i Guano har holdt sig ganske godt oppe og har trods temmelig høie Raastofpriser alligevel bragt Formalerne nogen Fordel. Exporten har holdt sig omtrent paa samme Høide som i forrige Femaar.

Exporten af Trælast er gaaet svært tilbage og andrager nu kun til en ren Bagatel. Fiskelim er en ny Artikel, til hvis Tilvirkning af Fiskeaffald en ny Fabrik er oprettet i Byens Nærhed. Konkurrencen fra flere Kanter gjør sig nu ogsaa gjældende her og trykker Priserne.

De væsentligste Importartikler er fremdeles Salt og Kul; Saltimporten androg i 1889 til det betydelige Kvantum af 280 424 Hl. Forøvrigt viser der sig en stadig Tilbøielighed til at udvide den direkte Import af Kolonial- og Manufakturvarer, istedenfor som tidligere hovedsagelig at hente Forsyningen deraf fra Trondhjem og Bergen.

Handelsomsætningen med Byens Opland er fremdeles i jevnt Tiltagende.

Handelsforeningen bestaar fremdeles, og var Medlemmernes Antal ved Udgangen af 1890: 30.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri. Den her hjemmehørende Indenskjærsflaade er betydelig forøget og kan se tilbage paa en meget heldig Periode, saavel hvad angaar dens Virksomhed paa Lofoten og Finmarken efter Torsk som dens Sysselsættelse i Sildtrafiken. Fra England er for Stedets Regning indkjøbt 12 Seilfiskesmakker, hvormed agtes drevet Bankfiske om Sommeren og Makrelfiske om Høsten, medens de om Vinteren anvendes til Expeditioner paa Lofoten.

Siden de heldige Fragtkonjunkturer indtraadte i 1887 og 1888, er efterhaanden for dette Steds Regning indkjøbt 8 Dampskibe for Deltagelse i udenrigsk Fragtfart. Paa samme Tid er dog Antallet af de større Seilskibe betydelig reduceret dels ved Bortsalg og dels ved Forlis. De store Forventninger, som stilledes til Rederivirksomheden, blev ved den bratte Nedgang i Fragterne betydelig skuffet, og Gjennemsnitsudbyttet for Femaaret tør derfor kun kaldes ringe.

Efter Opgave fra Toldkassereren var ved Udgangen af 1890 Antallet af de her hjemmehørende Fartøier følgende:

a. Seilfartøier, forsynede med Nationalitetsbevis: 62 Stkr., til en Nettodrægtighed af ca. 6 200 Ton.
b. Seilfartøier uden Nationalitetsbevis: 50 Stkr., til en Nettodrægtighed af ca. 2 000 Ton.
c. Dampskibe: 25 Stkr., til en Nettodrægtighed af 5 220 Ton.

De herværende 4 Skibsværfter beskjæftiges fremdeles hovedsagelig med Reparationsarbeide og undertiden Nybygning af mindre Fartøier. Den i forrige Femaarsberetning nævnte „Assuranceforening for Søfolks Tøi“ og ligesaa „Kristiansunds Skibsassuranceforening“ til gjensidig Forsikring af Indenskjærsfartøier bestaar begge fremdeles.

Skipperforeningen havde ved Udgangen af 1890: 45 Medlemmer.

3. Fabrikdrift. Byen har faaet en Baand- og Lidsefabrik, der allerede arbeider med 35 Maskiner og beskjæftiger 15 til 20 Mennesker, hvorhos en større Udvidelse af samme allerede paatænkes. Forøvrigt har de i forrige Femaarsberetning nævnte Fabriker været i saagodtsom stadig Virksomhed. Tøndefabriken i Kristvik tog i 1878 Initiativet til Indførelse af stærkere Sildtønder, foranlediget dertil ved de stadige Klager over de hidtil

brugelige mislige, altfor svage Tønder, og har senere, efterfulgt af en lignende Fabrik paa Meisingset, fortsat med at levere Furutønder forarbeidet af $^3/_4$" tyk Stav og forsynet med 6 stærke Jernbaand. Dette Exempel har bevirket, at ogsaa Bødkerne for at kunne holde sig fremme i Konkurrencen har maattet forbedre sine Tønder tildels ved Anvendelse af Krydse- og Bundskjæremaskiner, og tør det saaledes allerede længst siges, at Klager over daarlig Emballage paa norsk Sild ikke mere behøver at forekomme. De nævnte tvende Fabriker, der aarlig forarbeider fra 100—150 000 Stykker Tønder, forsyner ikke alene en stor Del af Stedets Behov, men ogsaa mange af Nordlands Handelsmænd og Skippere med Tønder. Samme 2 Fabriker arbeider ogsaa Fiskekasser i et Antal af ca. 200 000 aarlig.

4. Haandværksdrift. Denne staar omtrent paa samme Standpunkt som tidligere, dog er det i Femaaret blevet mere og mere almindeligt at benytte Maskiner til de forskjellige Bedrifter, f. Ex. hos Bødkerne, Blikkenslagerne og Bogbinderne. I økonomisk Henseende er især Bødkerne gaaet fremad, medens de fleste andre Haandværkere har staaet omtrent stille. Flere Haandværkere, men især Skomagerne, klager over Mangel paa Toldbeskyttelse; der føres nu ind fra Udlandets Fabriker fra det fineste til det simpleste saavel færdigt som ufærdigt Skotøi til en saa lav Pris, at enhver Konkurrence synes haabløs; det er derfor at befrygte, at Skomagerhaandværket snart vil synke ned til kun at udføre Reparationer af det indførte udenlandske Fabrikat.

Antallet af Haandværksborgere er øget ikke saa lidet. Haandværkerforeningen bestaar fremdeles og havde ved Udgangen af 1890 et Medlemsantal af 50. Foreningens Understøttelseskasse for fattige Haandværksenker eiede paa samme Tid 7 500 Kr. og har i Femaaret udbetalt til Enker ca. 200 Kr. pr. Aar. Den offentlige Tegneskole er fremdeles i Virksomhed og ligesaa Haandgjerningsskolen for Gutter, hvorhos en teknisk Aftenskole har virket siden Høsten 1888 med et Elevantal af ca. 38.

5. Bergværksdrift existerer ikke i Byen.

6. Jordbrug. Paa de inden Byens Grænser liggende Jordeiendomme har der omtrent udelukkende været avlet Hø, og har de ydet sine Eiere en god Fortjeneste, da Melken har staaet i høi Pris. Gjødsel faaes med Lethed fra Byen uden anden Udgift end Transporten. Dyrkning af Havevækster er tiltaget endel i de sidste Aar.

7. Almindelige Bemærkninger. Den Handelskrise, der i 1884 og 1885 rammede Byen saa føleligt, havde endel Eftervirkninger ogsaa i 1886 og Begyndelsen af 1887, idet endel større Firmaer da saa sig nødt til at standse; de vigtigste af dem kom dog snart i Orden igjen. Nu er imidlertid Følgerne af Krisen at betragte som ganske overvundne, og den økonomiske Tilstand i Byen maa nu siges at være noksaa god. Antallet af Kon-

kurser, der i 1884 var 19 og i 1885: 12, har senere jevnt aftaget og var i 1886: 10, i 1887: 8, i 1888: 6, i 1889: 2 og i 1890: 3. Den antagne Formue og Indtægt er øget jevnt i Femaaret, og som Følge deraf er Skatteprocenten aftaget, den var i 1887 Kr. 11.83 pr. 100 Kroners Indtægt, men i 1890 kun Kr. 9.02 pr. Do. De afholdte Udpantninger, saagodtsom udelukkende for Skatter og Brandkontingent, har i Femaaret udgjort 8 031 for Kr. 278 780.00. Der har været afholdt 163 Exekutioner for Beløb Kr. 222 554.00, 54 Tvangsauktioner over fast Gods for Beløb Kr. 262 880.00 og 27 Tvangsauktioner over Løsøre for Beløb Kr. 20 568.00.

Byens Indvaanerantal, der i 1885 var ca 9 500, er nu vokset til henved 10 400.

De brandforsikrede Bygningers Taxationssum beløb sig den 31te December 1890 til Kr. 9 638 360 og var i Femaaret steget med ca. 600 000 Kr.

Ædruelighedstilstanden i Byen er fremdeles meget god, hvortil Afholds- og Goodtemplarforeningerne væsentlig har bidraget; Tilslutningen til disse Foreninger har været i jevnt Stigende.

Byens Budget udgjorde:

i 1886	Kr. 188 800.00
- 1887	- 187 000.00
- 1888	- 196 200.00
- 1889	- 196 800.00
- 1890	- 194 700.00

Deraf var besluttet udlignet:

	som Eiendomsskat:	som Skat paa Formue og Næring:
i 1886	Kr. 15 686.66	Kr. 141 180 00
- 1887	- 16 540.00	- 148 860.00
- 1888	- 16 550.00	- 148 950.00
- 1889	- 16 500.00	- 148 500.00
- 1890	- 16 470.00	- 148 230.00

Der var bevilget:

	til Fattigvæsenet:	til Folkeskolevæsenet:
i 1886	Kr. 59 583.00	Kr. 28 564.00
- 1887	- 58 613.00	- 28 734.00
- 1888	- 68 116.12	- 30 700.00
- 1889	- 67 753.00	- 30 900.00
- 1890	- 67 093.00	- 33 020.00

Byens Gjæld var ved Udgangen af 1890 Kr. 544 000 og er saaledes i Femaaret minket med 80 000 Kr. Ingen nye offentlige Bygninger er opført i Femaaret, derimod er der medgaaet ca. 8 000 Kr. til Vedligeholdelse af Byens offentlige Bygninger

Vandværkerne paa Nordlandet og Indlandet er uforandrede, derimod er paa Kirkelandet Vandbassin No. 2 (Mellemdammen) forstørret ved Paabygning af Murene, saa at Bassinernes samlede Indhold paa Kirkelandet nu er ca. 39 000 m^3. Vandrenderne, der fører til Bassin No. 3, er paa vestre Side af Vardefjeldet forøget i en Længde af ca. 160 løbende Meter, og er Udgifterne hermed gaaede op til omtrent 18 000 Kr. Paa Gomatlandet er anlagt et

Vandbassin, der rummer 2 962 m³, og hvorfra fører en 5″ Rørledning i en Længde af 495.5 løbende Meter med 2 Brandkummer og 2 Tappestændere. De samlede Udgifter ved Gomatlandets Vandværk udgjør vel 7 000 Kr.

I Femaaret er tilkommet:

Paa Kirkelandet	af	3.60	m. brede	Gader	45	løbende m.
- Nordlandet	-	12.55	- -	-	60	— -
- Do.	-	7.53	- -	-	38	— -
- Gomatlandet	-	1.50	- -	-	80	— -
				Tilsammen	223	løbende m.

Gadelygternes Antal er nu 113 mod 96 i 1885.

Efter Meddelelse fra Havnefogden er der i Femaaret anskaffet 3 Stkr. Heisekraner af Jern, hvoraf 1 er opsat paa Nordlandets Almenning, 1 paa Indlandets og 1 paa vestre Almenning, ligesom den sædvanlige aarlige Vedligeholdelse af Fortøiningsindretningerne er foretaget.

I 1889 blev bevilget og i 1890 paabegyndt en Udvidelse af Kirkealmenningen i en Længde af 100 Fod = 31.4 m. Udvidelsen foregaar ved Udfyldning af Jetée, hvorpaa mures 1 678.72 m³ Graastensmur under Lavvande og 592.72 m³ Do. over Lavvande; endvidere Kantstene med Bolte, ialt 123 løbende m., samt Fendere, Fortøiningsstolper, Ringe og Lygtestolper med Lygte. Kirkealmenningens Udvidelse er beregnet at ville koste ialt 65 000 Kr. I Høsten 1890 er endvidere bevilget til en Udvidelse af Nordlandets Almenning i en Længde af 60 Fod = 18 82 m. med en øvre Kronbredde af 5.5 m. Udvidelsen er beregnet til 12 700 Kr.

Det her i Byen virkende Byselskab har væsentlig ved Bidrag af Brændevinssamlaget udrettet adskilligt i Femaaret til Byens Forskjønnelse ved Anlæg af Træplantninger og Spadserveie.

Daglønnen var i 1890 almindeligvis for simple Dagarbeidere Kr. 1.60, for Svende fra 2 til 3 Kr., dog for Mursvende fra 3 til 5 Kr., for Sjouere fra 30 til 40 Øre pr. Time.

I Femaaret er afhændet faste Eiendomme: 198 Stkr. for Beløb Kr. 1 051 281.

Thinglæst Panteheftelser 497 Stkr. til Beløb Kr. 2 404 519 og aflæst Do. 387 Stkr. til Beløb Kr. 1 736 514.

I Byen findes nu 4 Forbrugsforeninger med et Medlemsantal den 31te Decbr. 1890 af 467 og med en Omsætning i 1890 af tilsammen ca. 112 000 Kr. Videre haves 4 saakaldte Dødelader. Arbeidsforeningen, der blev stiftet i 1849, havde ved Udgangen af 1890 324 Medlemmer, og Arbeidersamfundet, der stiftedes i Begyndelsen af 1890, og hvis Formaal er det samme, havde 339 Medlemmer. Desuden er i Høsten 1886 oprettet en Understøttelseskasse for Arbeidere, der tæller omtrent 200 Medlemmer og aarlig uddeler ca. 1 300 Kr. som Bidrag i Sygdomstilfælde.

I Byen virker 5 Bankinstitutter, de samme som i 1885, nemlig Norges Banks Kontor, Kristiansunds Kreditbank, Trondhjems Privatbanks Filialafdeling, Kristiansunds Sparebank og Kristiansunds Spareskillingsbank.

Antallet af Øl-, Vin- og Ciderudskjænkningsberettigede var i 1890: 11, hvoraf 6 kun havde en indskrænket Bevilling; af de 5 almindelige Bevillinger havde Brændevinssamlaget de 2.

Kristiansunds Magistrat den 31te Decbr. 1891.

L. G. Aas,
kst.

Beretning

om Kjøbstaden Moldes økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890.

1. Handel. Stedets Handelsvirksomhed har i det forløbne Femaar ikke udvist nogen Fremgang. Dette har sin Grund ikke alene deri, at Byen har ligget under i den stærke Konkurrence med Nabobyerne Aalesund og Kristiansund, hvis Beliggenhed for Handel og Skibsfart er langt heldigere end Moldes, men ogsaa i den Omstændighed, at de omliggende Distrikters Befolkning nu mere end tidligere benytter de paa Hjemstedet bosatte Handelsmænd og Forbrugsforeninger som Mellemmænd ved sine Handelstransaktioner.

Den vigtigste Udførselsartikel er Klipfisk, der af Byens Handlende dels tilvirkes paa egne Fiskevær ved Kysten, dels indkjøbes i færdig Stand af Fiskerne i Distriktet eller fra andre Kanter af Landet, væsentlig Nordland og Finmarken. Paa enkelte af Værene findes Dampkogerier, hvor Torskeleveren gjennemgaar forskjellige Forædlingsprocesser for Udvinding af Tran: Bruntran, Blanktran og Medicintran. Videre udføres af Fiskeprodukter Torskerogn, Tørfisk, Fiskeguano m. m. samt Sild, naar Sildefisket slaar til. Af andre Exportartikler kan nævnes Fyrstikker, Øl og artificielle mineralske Vande.

Til Udlandet er efter Opgave fra Toldkammeret i Perioden udført:

Aar.	Klipfisk. Kg.	Tran. Hl.	Sild. Hl.
1886	203 256	187	3 173
1887	235 676	27	5 925
1888	205 308	240	5 755
1889	162 000	491	1 092
1890	177 712	165	112

Toldkassereren har betræffende denne Opgave saavelsom betræffende den nedenfor indtagne Opgave over Importen meddelt, at han antager, at de opgivne Talstørrelser ere rigtige, om han end ikke tør indestaa derfor, da de Bøger, hvori Oplysningerne skulde være at søge, er indsendte som Bilage ved vedkommende Toldregnskaber.

Exporten af Fiskeguano har i den forløbne Femaarsperiode andraget til gjennemsnitlig ca. 220 000 Kg. pr. Aar, hvorhos der paa Stedet er solgt gjennemsnitlig ca. 10 000 Kg. pr. Aar. Til Sammenligning anføres, at der i Femaaret 1881—1885 blev udført gjennemsnitlig 102 020 Kg. pr. Aar. Da Raastoffet, der for den væsentligste Del er indkjøbt paa Søndmør, har været noget billigere end i forrige Femaar, antages der at have været nogen, om end ingen betydelig, Fortjeneste paa nævnte Artikel.

Ifølge Opgave fra en af Byens Forretningsmænd er der i Femaaret udført:

Aar.	Tørfisk. Kg.	Rogn. Tdr.
1886	14 000	250
1887	25 000	130
1888	10 000	500
1889	6 000	100
1890	5 500	550

Fortjenesten paa Fiskeprodukter har i det Hele ikke været betydelig, i Særdeleshed for Klipfiskhandelens Vedkommende. Af Tran er der udskibet saa ringe Kvantiteter, at den smule Avance, som derpaa er erholdt, er for Intet at regne. I Femaaret er der ikke forefaldt noget væsentligt Sommersildfiske, kun Fangst af mindre Sildesorter af ringere Værdi.

Betræffende Exporten af Øl, mineralske Vande og Fyrstikker henvises til Afsnittet om Fabrikdrift.

Importen har som tidligere væsentlig bestaaet i Mel, Salt, Hamp, Kul, Jern, Malt, Vin, Brændevin samt Kolonial- og Manufakturvarer. Af disse Artikler hentes de fleste fra indenlandske Steder, især fra Kristiania og Bergen, og det har derfor vist sig ugjørligt at fremskaffe nogen endog tilnærmelsesvis paalidelig Opgave over deres Mængde.

En fra Toldkammeret modtagen Opgave over fra Udlandet indførte Artikler indeholder følgende Tal:

Aar.	Uldvarer. Kg.	Salt. Hl.	Udenlandsk Brændevin. Paa Fustager. Kg.	Udenlandsk Brændevin. Paa Flasker. L.	Malt. Kg.
1886	1 833.5	1 400	1 631.39	253.3	36 407
1887	1 546	5 104	1 835.76	77.7	34 273
1888	1 823.3	2 240	1 095.06	177.7	17 631.58
1889	2 158.7	2 240	1 858.32	98.4	43 837
1890	3 076.1	7 037	2 842.53	119.5	44 149.8

Toldintraderne har udgjort:

For Budgetaaret	1886/1887	Kr. 27 145.37
- —	1887/1888	- 21 138.11
- —	1888/1889	- 27 073.46
- —	1889/1890	- 29 847.33
- —	1890/1891	- 33 150.97

47 Personer havde ved Femaarets Udløb Borgerskab som Handlende i Byen, deri indbefattet handelsberettigede Kvinder; af det nævnte Antal havde til samme Tid 17 forenet Handels- og Haandværksborgerskab. I Perioden har 6 Firmaer gjort Konkurs.

2. Fiskeri. Intet Fiske af Betydning foregaar i eller fra selve Byen, hvorimod enkeltvis Personer herfra deltager i Torskefiskerierne i Romsdal og Søndmør Fogderier. Intet Sildnotbrug herfra har i Femaaret været i Brug.

3. Skibsfarten har i den forløbne Periode kastet lidet af sig. Af Dampskibe har Stedet havt 4, hvoraf dog 2 ved Udgangen af 1890 var solgte til andre Byer. Af Seilskibe havdes ved Femaarets Udløb 7, alle dog mindre Fartøier, der væsentlig har været beskjæftigede ved Fiske- og Silde-Expeditioner; de antages at have givet noget, om end ikke betydeligt Udbytte. Det ene af de anførte 2 Dampskibe har besørget Lokaltrafiken paa de omliggende Fjorde. Den samlede Drægtighed udgjorde ved Periodens Slutning 288 Ton, hvoraf 214 Ton falder paa Seilfartøierne. Med disse sidste har været employeret 23 Mand, med Dampbaadene 9 Mand. Hyren for helbefarne Matroser har udgjort 45 à 55 Kr. pr. Maaned foruden Kosten, for Styrmænd 80 Kr., for Maskinister 150 Kr., for Fyrbødere 65 Kr.

4. Haandværksdriften antages at staa omtrent paa samme Standpunkt som i forrige Femaarsperiode. Haandværkerne trykkes vistnok af den betydelige og mindre heldige Konkurrence, som Frihandelssystemet og Haandværksloven af 1866 har fremskaffet, men den økonomiske Stilling formenes dog i det hele ei at være forringet. Den væsentligste Afsætning sker til Byens og de omliggende Distrikters Befolkning, men enkelte Haandværkere, især af Bundtmagerprofessionen, afhænder ogsaa adskillige Varer til andre Distrikter, væsentlig under Lofotfisket samt tildels paa enkelte Markedspladse i Nordland.

Ved Udgangen af 1890 havde 51 Personer Borgerskab som Haandværkere. Den gjennemsnitlige Løn har udgjort for Smedesvende 350 Kr. pr. Aar foruden Kost, for Blikkenslagersvende 5 Kr. pr. Uge med Kost og Logis, for Farversvende 1 Kr. pr. Dag med Kost og Logis, for Rebslagersvende 2 Kr. pr. Dag, for Garversvende Kr. 1.60 à 2.20, for Bagersvende Kr. 1.33 à Kr. 3.00, for Skomagersvende 1 Kr. med Kost, for Skræddersvende 1 Kr. med Kost og Logis, alt pr. Dag, for Bundtmagersvende 20 Kr. pr. Maaned med Kost og Logis, for Snedkersvende 1 Kr. pr. Dag med Kost og Logis, for Malersvende 2 Kr. pr. Dag, for Bogtrykkersvende 2 Kr. pr. Dag, for Bogbindersvende 2 à 3 Kr. pr. Dag. For Haandværksdrenge har den daglige Løn dreiet sig om 1 Krone.

En med Byens Folkeskole forbunden Haandgjerningsskole bestaar fremdeles.

Byens offentlige Tegneskole er i Virksomhed hvert Vinterhalvaar og har 2 Lærere. Der har været undervist 5 Aftener ugentlig, 2 Timer hver Aften. Skolen har i Gjennemsnit aarlig været besøgt af 55 Elever, dels Haandværkssvende og -Drenge, dels Disciple af Byens Middel- og Folkeskole. Der har været undervist i Frihaandstegning efter Fortegninger og Modeller og i Konstruktionstegning, lettere geometriske Konstruktioner samt i Projektionstegning af Værktøi, andre Gjenstande og stereometriske Legemer. Af Ele-

verne har i Gjennemsnit 48 besøgt alene Frihaandstegningen, 7 alene Konstruktionstegningen og 19 begge Afdelinger.

5. Fabrikdrift. Inden Byens Grændser findes af industrielle Anlæg en Guanomølle, et Ølbryggeri, en Mineralvandfabrik, en Stolefabrik, et Garveri, et Par Farverier og en Hermetikfabrik. I Byens umiddelbare Nærhed drives en Fyrstikfabrik væsentlig med Arbeidere fra Byen; den eies af et Interessentskab i Molde og dens Fabrikata udskibes herfra.

6. Bergværksdrift findes ikke i Byen.

7. Skibsbyggeri har ikke fundet Sted i Femaaret.

8. Jordbrug. De inden Byens Territorium liggende Jorder benyttes fremdeles for Størstedelen til Høavl. Høet har været anvendt til Brugenes Besætninger, undtagen for et Par større Eiendommes Vedkommende, hvis væsentligste Høavl i Femaaret er bleven solgt til Bønder i de omliggende Distrikter og antages at have skaffet en ganske god Indtægt. Melk og ligeledes Smør har i den forløbne Periode holdt sig i god Pris. Dyrkning af Havevækster og Frugttræer finder ikke Sted i nogen nævneværdig Grad; der er dog ingen Tvivl om, at denne Kilde til Erhverv burde paaagtes langt mere, end Tilfældet nu er, saameget mere som de Grønsager og Frugter, som her leveres, er i høi Grad velsmagende og finder rig Afsætning til Hoteller og Dampskibe.

Gjødsel fra Byen modtages af Jordbrugerne som Regel uden andet Kostende end Transporten.

Kreaturholdet var ved Udgangen af 1890: 70 Storfæ og 16 Heste.

Noget Meieri findes ikke i Byen.

For Regning af Selskabet for Molde Bys Vel er for en Pris af 6 000 Kr. indkjøbt et Grundstykke, der er bestemt til at afgive Plads for Kvægudstillinger og i Tilfælde Kreatur- og Hestemarked. Paa Tomten vil blive opført fornødne Fjøs- og Staldbygninger.

9. Kommunale Foranstaltninger. Paa samme Sted, hvor den i 1885 nedbrændte Kirke stod, er i 1886—87 bygget en ny Kirke. Det er en basilikaformet Langkirke med 3 Skibe og 1 Tverskib (eller Kors); dens Stil er væsentlig romansk, med Motiver hentede fra den ældre norske Træ-Arkitektur (Stavekirkerne), navnlig i Portalen og Taarngavlene. Den er opført paa Graastensfundament af Bindingsværk, udvendig bordklædt og malet samt forsynet med Taarn. Kirken og dens Prydelser er tilsammen værdsatte til Kr. 86 200.

Som i forrige Femaarsberetning anført, er der opført et nyt Fattighus for Byen. Det gamle Fattighus er i det nu forløbne Femaar nedrevet og dets Tomt tilligemed en tilstødende Grund, der tilhørte Byen, planeret og udlagt til Hestetorv; ved dettes ene Ende er opført en Hestestald til fri Afbenyttelse for Bønder og Andre, der benytter Torvet.

I det saakaldte vestre Schultzhagen er anlagt en 4.40 m. bred gruset Vei til Afløsning af den derværende smale Gangsti.

Torvkaien er givet en forøget Længde af 18 Fod af Sten. Arbeidet, der er bekostet af Havnekassen, har medført en Udgift af omkring Kr. 1 400.

Vandværket er i god Stand og Brandredskaberne i god Orden. Paa det ovenfor nævnte Hestetorv er opført et Stillads til Ophængning af Brandslanger til Tørring. Nogen Ildebrand af større Betydning har ei fundet Sted i Femaaret.

Gadelygternes Antal er 26 mod 24 ved forrige Periodes Udløb.

Den tidligere som Folkeskole benyttede Bygning er i Femaaret besluttet solgt og Folkeskolen som Følge heraf givet Plads i Middelskolens Bygning. Til Bolig for Middelskolens Rektor, som hidtil har havt sin Bekvemmelighed i Skolegaarden, er indkjøbt en tilstødende Eiendom. Kjøbesummen for denne Eiendom androg til Kr. 5 200. Den af Rektor tidligere benyttede Have er omdannet til Legeplads for den ene Skoles Elever.

10. Forskjellige Bemærkninger. Byens Arbeiderforening, der har bestaaet siden 1861, tæller omtrent 100 Medlemmer, der erlægger en ugentlig Kontingent af 13 Øre. Foreningens Formue udgjorde ved Udgangen af 1890 henimod 5 000 Kr., hvorhos den eier et Bibliothek paa ca. 900 Bind. Pensionsfondets Størrelse ved Udgangen af samme Aar var henved 3 600 Kr.

Handelsforeningen havde den 31te Decbr. 1890: 21 Medlemmer. Den har bestaaet siden 1856.

Molde Haandværkeres Sparekasse havde ved Udgangen af 1890 under Forvaltning Kr. 179 102.41 og et eget Fond stort Kr. 11 397.48, Molde Sparebank henholdsvis Kr. 1 552 028.36 og Kr. 211 752.78.

Selskabet for Molde Bys Vel, der er stiftet i 1842 og bl. a. virker for Byens Forskjønnelse ved Træplantninger o. l., havde ved Femaarets Udgang ca. 70 Medlemmer med en Aarskontingent af vel Kr. 200. Selskabets Bibliothek udgjorde omtrent 900 Bind, Byselskabet eier et Grundfond af 4 000 Kr.

Den inden Byen beliggende Reknes Pleiestiftelse for Spedalske har i Femaaret havt et gjennemsnitligt dagligt Belæg af 73 Personer. Paa Romsdals Amtssygehus har i samme Periode det daglige Belæg været 22 Personer.

Paa Byens Fattighus havde ved Udgangen af 1890: 20 Lemmer fri Bolig.

Molde Samlag for Brændevinshandel havde i Femaarsperiodens sidste Aar en Omsætning af 23 273 Liter Brændevin i Kvanta under 40 Liter, 709 Liter i Kvanta over 40 Liter, foruden Øl og Mineralvand. Den samlede Omsætning repræsenterer et Beløb af Kr. 51 564.31. Samlaget driver Stedets eneste Brændevinsrettighed, samt disponerer en Rettighed til Øl- og Vinudskjænkning. Det samlede Antal Rettigheder af sidstnævnte Art udgjorde ved Udgangen af 1890: 8, hvoraf 3 saakaldte indskrænkede Udskjænkningsrettigheder. Ædruelighedstilstanden maa betegnes som meget god. Hertil har visselig for en stor Del Brændevinssamlagets Oprettelse bidraget, men vel endnu mere de her virkende Afholdsforeninger. Af saa-

danne findes følgende: Molde og Omegns Totalafholdsforening, Goodtemplarlogen „Broderkjæden“ samt Molde og Bolsø Forbudsforening.

Turisttrafiken har i Femaaret været i betydeligt Tiltagende og antages at have tilført Stedets Befolkning adskillig Indtægt. Hotelvæsenet maa siges at staa paa et respektabelt Standpunkt.

I Byen virker en Turistforening under Navn af „Molde og Romsdals Turistforening“. Dens Medlemsantal er 71.

Stedet har 1 Avis, „Romsdals Budstikke“, der udkommer 2 Gange ugentlig.

Af Legater til Fordel for Byen findes følgende:

1. Madame Karen Brems Schjelderups Legat til Skole for fattige Børn i Molde. Renterne oppebæres af Folkeskolens Lærere.
2. Legatet Aas's Gave. Renterne uddeles til Husarme af Borgerklassen.
3. Amtmand Krohgs Legat. Renterne tildeles aarlig en værdig og trængende Elev af Molde høiere Almenskole.
4. Euphrosyne Meyers Legat. Renterne uddeles til værdige Trængende af Borgerklassen.
5. Student Tønnes Gjendems Legat. Renterne tildeles værdige Trængende og Husarme (ogsaa af Tjenerklassen).
6. Toldbetjent C. F. Haagensens og Hustrus Legat, stiftet til Bedste for trængende Kvinder af den bedre Samfundsklasse.

11. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed. Byens økonomiske Stilling antages i Femaaret ei at være gaaet tilbage. De daarlige Tider har forøvrigt her som andetsteds gjort sig gjældende og enkelte af Periodens Aar har været mindre gunstige for Exportørerne af Fiskeprodukter. For Arbeidsklassen har Perioden antagelig været noksaa gunstig saavel paa Grund af de lave Priser paa Levnetsmidler, især i den første Del af Femaaret, som isærdeleshed som Følge af den ringe Konkurrence.

Byens Folkemængde udgjør 1 630. Skatydernes Antal var i 1890: 388 og den antagne Formue og Indtægt henholdsvis Kr. 1 266 800 og Kr. 494 530. Den samlede Byskat androg i samme Aar til Kr. 23 124.36. Til Skolevæsenet var i 1890 bevilget Kr. 6 690, til Fattigvæsenet Kr. 7 700.

Brændevinsafgiften udgjorde Kr. 3 200.00, Ølafgiften Kr. 600.00, Vandafgiften Kr. 2 311.14.

Byens Gjæld var Kr. 60 347.62 ved Udgangen af 1890.

I Landets almindelige Brandforsikringsindretning var i Aaret 1890 forsikret 242 Bygninger med en samlet Taxtsum af Kr. 1 758 640.

I den forløbne Femaarsperiode er afhændet

58 faste Eiendomme til samlet Beløb	Kr.	284 497
thinglæst 110 Panteheftelser til samlet Beløb .	-	341 684
aflæst 93 — - — — .	-	223 665
afholdt 24 Tvangsauktioner over fast Gods til samlet Beløb	-	45 374
afholdt 20 Do over Løsøre til samlet Beløb .	-	11 077
— 49 Exekutioner - — — .	-	18 561
— 792 Udpantninger - — — .	-	20 101

Molde Magistrat den 21de Januar 1892.

A. Koren.

Beretning

om Kjøbstaden Aalesunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890.

1. Handel. Handelsvirksomheden har i sidste Femaar gaaet sin jevne rolige Gang og antages idetheletaget at have givet tilfredsstillende Resultater. Et væsentligt Opsving gav det rige Torskefiske i 1886, da Fangsten gik op til 7 Millioner, ligesom Afsætningen paa Klipfisk har været god, saa at Produktionen har fundet jevn Søgning til regningssvarende Priser. Dette gjælder hovedsagelig Klipfisk. For de øvrige Produkters Vedkommende, Rogn, Tran og Sild, har Afsætningen været mindre gunstig og neppe givet noget videre Overskud.

Fiskeriets gode Afkastning i de forløbne 5 Aar har selvfølgelig ogsaa øvet sin heldige Indflydelse paa den daglige Detailomsætning.

Omsætningen af Landdistrikternes Produkter udenfor Fiskeproduktionen har været af mindre Betydning, og gaar den ikke ganske ringe Produktion af Smør og Skind fremdeles væsentlig til Bergen og Østlandet.

Omsætningen af Mel er betydelig og sker Indførselen fornemmelig fra Bergen og Stavanger.

Af den vigtigste Exportartikel, Klipfisk, udførtes:

i 1886	8 977 620	Kg.
- 1887	5 118 970	-
- 1888	9 521 780	-
- 1889	7 153 842	-
- 1890	10 744 387	-

der udgjør 8 303 319 Kg. aarlig mod 5 863 442 Kg. de foregaaende 5 Aar.

Af Tørfisk er udført:

i 1886	15 440 Kg.
- 1887	23 100 -
- 1888	19 860 -
- 1889	9 800 -
- 1890	7 050 -

altsaa gjennemsnitlig 15 050 Kg. mod 25 534 Kg. i tidligere Femaarsperiode.

Udførselen af Kveite og anden fersk Fisk:

i 1886	450 590 Kg.
- 1887	411 450 -
- 1888	467 430 -
- 1889	233 060 -
- 1890	164 957 -

eller 345 497 Kg. aarlig mod 152 046 Kg., altsaa en Tilvækst af adskilligt over det dobbelte.

Af Tran er udført:

	Medicintran.	Anden Tran.
i 1886	4 836 Hl.	2 395
- 1887	3 656 -	1 521
- 1888	6 521 -	1 520
- 1889	6 790 -	1 612
- 1890	8 226 -	1 125

aarlig altsaa 7 640 Hl. mod 3 165 Hl., der viser en Tilvækst af over 100 Pct.

Af Rogn udførtes:

i 1886	7 289 Hl.
- 1887	2 263 -
- 1888	5 103 -
- 1889	9 982 -
- 1890	6 649 -

eller 6 257 Hl. aarlig mod 3 731 Hl. i forrige Femaar.

Sildexporten udgjør:

	Af Fedsild.	Af Vaarsild.
i 1886	16 818 Hl.	182 Hl.
- 1887	26 402 -	- -
- 1888	21 728 -	18 -
- 1889	22 545 -	565 -
- 1890	3 863 -	- -

gjennemsnitlig 18 424 Hl. aarlig mod 24 963 Hl. i forrige Periode.

Export af Skind:

i 1886	16 140 Kg.
- 1887	16 060 -
- 1888	15 540 -
- 1889	150 -
- 1890	- -

gjennemsnitlig 9 578 Kg. aarlig.

Af Fiskeguano:

i 1886	466 800 Kg.
- 1887	330 100 -
- 1888	375 600 -
- 1889	486 600 -
- 1890	464 200 -

aarlig 424 660 Kg. mod 360 442 Kg. de foregaaende 5 Aar.

Tangaske eller andre Artikler end ovennævnte vides ikke at have været udført.

Import udgjør:

	Af Kul.	Af Salt.
i 1886	55 199 Hl.	61 155 Hl.
- 1887	50 542 -	64 487 -
- 1888	62 807 -	91 374 -
- 1889	77 316 -	124 075 -
- 1890	66 872 -	75 557 -

Af andre Varer:

	Rug.	Byg.	Hvede-mel.	Rug- og Bygmel.	Vin.	Kaffe.	Sukker.	Uld-varer.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1886	194 300	50 700	87 500	144 500	8 950	5 980	130	10 750
1887	297 900	43 100	50 300	89 100	5 760	2 310	2 140	5 600
1888	481 300	80 400	54 000	95 700	8 560	5 320	2 800	10 480
1889	255 600	40 000	62 700	37 800	6 540	10 090	16 040	14 160
1890	100 000	-	75 500	75 000	12 034	14 940	12 510	15 112

Forøvrigt maa henvises til den officielle Statistik.

2. Fiskeri. Byens aktive Deltagelse i Fiskeriet har i Femaaret tiltaget betydelig med Hensyn til Antallet af de Skøiter og Kuttere, som omtrent udelukkende anvendes i Fiskebedriften, og udgjorde Antallet af samme

i 1886	101	samt	2	Dampskibe
- 1887	128	-	3	Do.
- 1888	127	-	5	Do.
- 1889	131	-	4	Do.
- 1890	147	-	4	Do.

En større Del af Kutterne benyttes fremdeles til Sommerfiske paa Storeggen, som har givet et jevnt og taalelig godt Udbytte. Der er imidlertid indtraadt den Forandring, at Storegfisket i de sidste 2 Aar er ophørt tidligere, da Fartøierne ere blevne employerede paa Makrelfisket udenfor Stavanger og Haugesund. Først i 1889 gjorde en Forretningsmand her et Forsøg paa at drive Makrelfisket med en Kutter, og da Forsøget havde et heldigt Resultat, blev der i 1890 udrustet 25 Fartøier til denne Slags Fangst, der gav et tilfredsstillende Resultat. I indeværende Aar deltog over 54 Fartøier, men paa Grund af stormende Veir under Fisket blev Fangsten gjennemsnitlig daarlig. Formentlig har Makrelfisket en Fremtid for sig.

Af Byens egen Fangst er af Klipfisk udført:

i 1886	1 740 000	Kg.
- 1887	360 000	-
- 1888	1 200 000	-
- 1889	1 080 000	-
- 1890	980 000	-

3. Skibsfart. Denne har ogsaa i sidste Femaar været af mindre Betydning og Forøgelsen af Fartøier vedkommer væsentlig Fiskeribedriften. Ved Udgangen af 1890 udgjorde Antallet af Fartøier 155, dr. 5 910 Ton, med Bemanding 668, hvoraf 11 Dampfartøier, dr. 1 042 Ton, med Bemanding 65. Den offentlige Sømandsskole har ophørt med sin Virksomhed.

Aalesunds og Moldes gjensidige Skibsassuranceforening har i Femaaret arbeidet under gunstige Forholde og betragtes som en for Byen nyttig Indretning, da Assurancesummen er betydelig lavere, end hvad der andetsteds kan assureres for.

Den løbende Risiko for i Foreningen indmeldte Fartøier var:

i 1886	515 150	Kr.	og	Reservefond	22 150 Kr.
- 1887	499 250	-	-	Do.	6 180 -
- 1888	459 150	-	-	Do.	21 613 -
- 1889	506 550	-	-	Do.	21 613 -
- 1890	576 450	-	-	Do.	24 677 -

4. Skibsbyggeri. Paa Værfterne hersteds er i Femaaret bygget 23 Fartøier med en Drægtighed af 458 Ton.

5. Fabrikdrift. Flere mindre Damptrankogerier har været i Drift i Femaaret. Ligesaa har fabrikmæssig Tilvirkning af Forsyn eller Fortømmer fundet Sted, som i Forening med den i Spilkevigen arbeidende Fabrik, der eies her i Byen, leverer betydelige Kvanta saavel til Amtets Fiskere som til Nordland og Finmarken.

2 Fabriker for hermetisk nedlagte Levnetsmidler ere oprettede, men disses Produktion indskrænkede sig ved Udgangen af 1890 kun til Forsøg.

Den herfra i Femaaret afskibede Fiskeguano har været formalet ved Møller i Landdistriktet. I Slutningen af 1890 blev en større Eiendom her i Byen indkjøbt, hvorpaa agtes opført en større Fabrik for Fiskeguano, der skal drives med Damp.

Byens tvende Mineralvandfabriker ere fremdeles i Virksomhed, ligesaa Byens eneste Reberbane.

6. Haandværksdriften har i Femaaret været nogenlunde tilfredsstillende, dog har den store Konkurrence medført et mindre Udbytte. Antallet af Haandværkere er noget forøget og udgjør Antal af Svende fortiden 105 og Drenge 137. Haandværkerforeningens Medlemsantal er nedadgaaende og bestod i 1890 af 28 Medlemmer. Foreningens Syge- og Dødelade talte i samme Aar 33 Medlemmer og eiede en opsparet Kapital af Kr. 3 260.

7. Jordbruget, der fremdeles er af liden Betydning, staar omtrentlig paa Standpunkt som tidligere.

8. Kommunale Foranstaltninger. I Femaaret er oparbeidet paa forskjellige Kanter af Byen idethele 715 Alen Gade. Kloaker er oparbeidet i en Strækning af 865 Alen. En Bro i Notenesgaden og en i Toldbodgaden er fjernet og Strækningen opfyldt med Sten.

En ny Bro er bygget i Brunholmsgaden, ligesom en ny Kai er anlagt i Einarvigsgadens østlige Udmunding mod Havnen. Brandrørsledningen er udvidet i forskjellige Gader i en Længde af 715 Alen og 7 nye Brandkummer anbragte. Byens Lygter er forøget med 12 Stykker. I Slutningen af 1888 besluttedes anbragt en Dampskibskai ved den østre Side af Havnemundingen, som fuldførtes og overgaves til almen Benyttelse i indeværende Aar, ved hvilket Anlæg et stort Savn og særlig Ulempe er afhjulpet, idet nu ikke alene Byens Fjorddampskibe men ogsaa de rutegaaende Postskibe lægge til samme, til betydelig Lettelse saavel for Godstrafiken som for Passagerer, der tidligere maatte ilandsættes i Baade fra den udenfor Havnen liggende Dampskibsbøie. Paa Kaien er anbragt en tidsmæssig Vandrekran, ligesom der er opført en hensigtsmæssig Expeditionsbygning. Kaiens Længde er 164 Meter. Det hele Anlæg, indbefattet det indkjøbte Areal af Stødenes, koster 70 000 Kr. Havnekassens aarlige Indtægt af Kaianlægget kan imidlertid anslaaes til 6 000 Kr., saa det udmærkede Anlæg ei alene forrenter sig, men giver Havnekassen et betragteligt Overskud.

I forrige Aar blev der til Omlægning af den saakaldte Voldsdalsvei — Veien fra Byen til Borgund — indenfor Bygrænsen bevilget 5 000 Kr. foruden Grund, og vil Veianlægget blive færdigt i næste Aar.

I 1889 og 1890 blev der til Anlæg af et nyt Vandbassin bevilget 25 250 Kr., hvortil kommer til Indkjøb af Grund og Nedslagsfelt Kr. 1 421. Bassinet er nu færdigt og rummer vel 200 000 Tønder. Herved vil Gjentagelsen af den i de sidste Par Somre over en Maaned lange Vandmangel, der har paaført saavel Kommunen som den private Mand en ikke ringe Udgift, for en fjern Fremtid være forebygget, ligesom det har sin store Betydning i Ildebrandstilfælde.

Selskabet for Byens Vel arbeider fremdeles med Held til Stedets Forskjønnelse. Ved Brændevinsbolagets generøse betydelige Tilskud er det for 5 Aar siden paabegyndte Parkanlæg nu omtrent færdigt og nyder Publikums udelte Sympathi.

I denne Forbindelse bør ogsaa nævnes, at Kommunen i forrige Aar for 2 000 Kr. afkjøbte Staten en større Strækning af Fogedgaardens Udmark paa Akslen, der i sin Tid tænkes beplantet og forskjønnet.

9. Forskjelligt. Arbeiderforeningen talte ved Udgangen af 1890 245 aktive og 57 passive Medlemmer, hvilket har været det omtrentlige gjennemsnitlige Antal i de forløbne 5 Aar.

Syge- og Begravelsesbidrag til aktive Medlemmer har i Femaaret gjennemsnitlig været ydet med Kr. 373 aarlig.

Arbeiderforeningens Bygning med Inventarium kostede ved Udgangen af 1890 Kr. 44 000, hvoraf Laan Kr. 24 200, og Resten, Kr. 19 800, har været udbetalt af Foreningens egne Midler. Desuden eier Foreningen et opsparet Understøttelsesfond af Kr. 5 400.

I de sidste 5 Aar er Foreningens Formue øget ved Overskud af Sygekassen, Husets Drift, en Bazar, Gaver m. m. med ca. Kr. 7 700.

Aalesunds Almuebibliothek tæller nu 1 250 Bind, og er Udlaanenes Antal 3 000 aarlig. Dets aarlige Indtægt har været Kr. 80 af Kommunen, Kr. 120 af Brændevinssamlaget og Kr. 100 af det Offentlige.

Af Byens trende Banker er

Kreditbanken med en Aktiekapital af Kr. 500 000, hvorpaa er indbetalt 30 % med Kr. 150 000. Det aarlige Udbytte til Aktionærerne har i Femaaret gjennemsnitlig udgjort 7 % eller Kr. 10 500. Reserve- og Delcrederefondet beløb sig ved Udgangen af 1890 til Kr. 106 000.

Paa Sparebankvilkaar indestod $^{31}/_{12}$ 1890 Kr. 1 154 843 og paa Folio Kr. 214 020.

Bankens gjennemsnitlige aarlige Omsætning i Femaaret har udgjort Kr. 15 000 000.

Landmandsbanken, der traadte i Virksomhed 1ste April 1887, har en Aktiekapital stor Kr. 401 950, hvoraf indbetalt ultimo 1890 Kr. 400 850.

Det gjennemsnitlige aarlige Udbytte har udgjort $4^1/_4$ %. Delcrederefondet beløb sig $^{31}/_{12}$ 1890 til Kr. 31 000.

Paa Sparebankvilkaar indestod $^{31}/_{12}$ 1890 Kr. 443 526 og paa Folio Kr. 27 628.

Sparebanken holder fremdeles paa at afvikle sine Affærer og har udbetalt til Kreditorerne til Dato 65 %, men vil antagelig kunne give 80.

Byens Folkemængde har i Femaaret betydelig tiltaget og udgjorde efter den afholdte Folketælling ved Begyndelsen af indeværende Aar vel 8 400, men da Forøgelsen væsentlig bestaar i Indflytning af og Tilvækst iblandt den mindre bemidlede Klasse, har ikke den økonomiske Evne tiltaget i Forhold til Folkemængdens Forøgelse.

Byens økonomiske Forhold maa idetheletaget for Tiden siges at være tilfredsstillende.

Brændevinssamlagets Virksomhed har vistnok i Femaaret bidraget adskilligt til Formindskelse i Nydelsen af berusende Drikke og viser en heldig Nedgang i Omsætningen, der for mindre Partier end 40 Liter iaar er fastsat til 35 000 Liter mod 40 000 Liter f. A.

Daglønnen er uforandret, nemlig Kr. 1.80 om Sommeren og Kr. 1.50 om Vinteren.

De i den almindelige Brandforsikringsindretning assurerede Bygningers Antal var ved Udgangen af 1890 594 og den samlede Taxtsum Kr. 5 999 940 mod Kr. 4 762 730 i 1885.

I 1890 var Skatydernes Antal 1 915, den antagne Formue Kr. 6 183 500 og Indtægten 2 113 670. Den samlede Byskat udgjorde for 1890 Kr. 89 993.50. Til Skolevæsenet var i samme Aar bevilget Kr. 31 849.53, deraf til Almuskolevæsenet Kr. 21 373.53. Til Fattigvæsenet bevilgedes i samme Aar Kr. 33 580. Brændevinsafgiften udgjorde nævnte Aar Kr. 6 000 og Ølafgiften Kr. 6 000.

Byens Gjæld var ved Udløbet af Aaret 1890 Kr. 277 375.

I Femaaret var:

afhændet faste Eiendomme	246	Sum	Kr.	942 043.00
thinglæst Panteheftelser	378	-	-	1 623 413.00
aflæst Do.	267	-	-	1 294 759.00
afholdt Tvangsauktioner over fast Gods, hvor Salg har fundet Sted	22	-	-	83 038.04
afholdt Tvangsauktioner over Løsøre, hvor Salg har fundet Sted	19	-	-	8 517.28
afholdt Exekutioner	120	-	-	64 378 18
— Udpantninger	2 140	-	-	102 048.58
deraf for Skatter og kommunale Afgifter	1 919	-	-	95 325.39

Efter forrige Femaarsberetning udgjorde de thinglæste Panteheftelser Kr. 982 353, hvilket altsaa viser en Forskjel af Kr. 641 060, men den store Pantsættelse maa for det væsentligste tilskrives den efter Forholdene stærke Opførelse af nye Bygninger i den senere Tid. I forrige Femaarsperiode var der kun aflæst Kr. 363 526, hvorimod i denne Kr. 1 294 759, hvilket viser en betydelig Nedgang i de existerende Panteforpligtelser, hvilket igjen maa ansees for et temmelig sikkert Vidnesbyrd om forbedrede økonomiske Tilstande.

Aalesunds Magistratkontor den 11te November 1891.

H. Benneche.

XVI.

Søndre Trondhjems Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Søndre Trondhjems Amt i Femaaret 1886—1890.

Idet jeg i Henhold til Paabudet i kgl. Res. af 23 Decbr. 1839 skal afgive den sædvanlige Femaarsberetning, tillader jeg mig i Underdanighed at henvise til de af mig tidligere til det statistiske Centralbureau indsendte schematiske Opgaver og til min sidste Femaarsberetning for 1881—1885. Denne var saa fuldstændig, som jeg saa mig istand til at give den, og paa Grund af Forholdenes ringe Forandring i Landdistrikterne i det korte Tidsrum, som er forløbet, siden den under 7de Mai 1887 afgaves, vil det deri fremsatte Billede af Amtets økonomiske Tilstand for en væsentlig Del slaa til.

Amtets hjemmehørende Folkemængde var ved Udgangen af 1890 for Landdistriktets Vedkommende 98 752 og for Trondhjems By 25 065, tilsammen 123 817. Da Folkemængden ved Tællingen i 1875 var 116 722, har altsaa Tilvæksten i disse femten Aar for dette Amt udgjort 7 095, hvoraf 2 521 falder paa Trondhjems By og 4 574 paa Amtets Landdistrikt.

Tilvæksten af Folkemængden i Amtet har i Tidsrummet fra 1876—1891 i 15 Aar udgjort for Land og By tilsammen 6.1 %, for Landet alene 4.9 % og for Byen Trondhjem i samme Tidsrum 11.2 %. For Tidsrummet fra 1865 til 1876 var den procentvise Tilvækst af Land og By tilsammen $5^3/_{10}$ %.

Af Herrederne er det især Strinden og de øvrige Kystherreder, mest de fosenske, som have havt Forøgelse af sin Folkemængde, medens Indlandsdistrikterne vise Tilbagegang.

Forøgelsen har saaledes ikke været betydelig paa et forholdsvis saa langt Tidsrum; men dertil maa den i Femaaret stedfundne stærke Udvandring hovedsagelig bære Skylden, da ingen Farsot med forstærket dødelig Afgang har gaaet over Amtet, og Fødslernes Antal i Forhold til Dødsfaldenes ikke er formindsket.

Da Amtets Landdistrikts Fladeindhold efter sidste Folketælling udgjør omtrent 18 570 km². og dets Folkemængde efter sidste Folketælling 98 752 Individer, vil der komme mellem 5 à 6 Personer paa km².

A. Landdistriktet.

1 og 2. Landbruget.

Under denne Benævnelse agter jeg ogsaa denne Gang underet at behandle de Anliggender, som tidligere have været behandlede som tvende særskilte Poster, Jordbruget og Fædriften.

Som i min sidste Femaarsberetning anført, udgjør Jordbruget i det store og hele taget Amtets Hovednæringsvei. At det i den Femaarsperiode, som udgjør Gjenstand for nærværende Beretning, har fortsat sin Udvikling til det Bedre, og det med noget stærkere Fart, end den uheldige Femaarsperiode 1881—1885 tillod, er udenfor Tvivl, skjønt mangt og meget endnu staar tilbage at arbeide for i den Retning.

I de fem Aar, nærværende Beretning omfatter, gav Høsten i 1886 et godt Middelsaar for Hø, Byg og Poteter, men Havren slog for endel feil paa Grund af det sure Regnveir i August og September.

I 1887 var Høstens Udfald meget mislig, idet et ideligt Regn vedvarede hele Sommeren blandet med Sneslask ud paa Høsten, og naar alt endelig klarnede op, kom Frosten. Høhøsten var imidlertid nogenlunde god.

Aaret 1888 gav ogsaa en daarlig Høst paa Grund af de ugunstige Veirforholde: Kold og tør Vaar, næsten ingen Sommervarme og alt formeget Regn udover Høsten.

1889 gav et Middelsaars Udbytte saavel af Ageren som af Engen.

1890. Hø- og Kornavlingen over et Middelsaar, men Poteteshøsten noget svag.

Aarsvæksten har saaledes kun for de tvende af Periodens sidste Aar været tilfredsstillende, medens de tre første Aar have givet et daarligt Udbytte, især for Kornavlingens Vedkommende. Byg og Havre ere saagodtsom de eneste Sædsorter, som her komme i Betragtning ved Siden af Rodfrugter, hvoraf da den altoverveiende Del udgjøres af Poteter.

Da Jordbruget — som anført — fremdeles er Amtets vigtigste Næringsvei, maa Landdistriktets Interesser nødvendigvis samle sig om samme. Den væsentligste Støtte for Jordbrugets Udvikling har man fremdeles i Amtets Landhusholdningsselskab, hvis Virke i dette Femaar har gaaet i samme Retning som tidligere.

Dette Selskabs Virksomhedsfelt er henimod Femaarets Slutning blevet i betydelig Grad udvidet, idet Selskabet ved at knytte sig nærmere til den bevilgende Myndighed, og lade denne deltage i sit Arbeide, er blevet sat istand til at give dette en større Fylde og Fart. Det bærer fremdeles den hele Bestræbelse for Jordbrugets Trivsel og Udvikling i dette Amt og er fremdeles omfattet med den samme Velvillie saavel fra Staten som Amtets Side og har at takke for den samme Støtte og Bistand som før.

Frugterne af den udvidede Virksomhed, som Selskabets forøgede Virkemidler fremkalde, ere i det Tidsrum, som er hengaaet fra det her behand-

lede Femaars Udgang og indtil dette skrives, ikke udeblevne, men kunne ikke nærmere omtales her. De ville blive Gjenstand for næste Femaarsberetning tilligemed de Løfter, som denne Tilknytning medfører for en fremtidig endnu rigere Udvikling, og som jeg haaber ville blive opfyldte inden 1895 Aars Udgang.

Den især af Udvandringen foranledigede Vanskelighed for at erholde fornøden Arbeidshjælp har bidraget sit til yderligere Udbredelse af maskinmæssige Landbrugsredskaber. Efter de i Forbindelse med Folketællingen indhentede Opgaver, fandtes der i Amtet ved Udgangen af 1890: Damptræskemaskiner 8, Slaamaskiner 884, Radsaamaskiner 30; derhos opgives Antallet af Arbeidsvogne og Kjærrer til 24 075.

Af Nyland er i Perioden angivet at være ryddet 24 350 Ar, hvoraf 8000 falder paa Hitteren Herred, 5000 paa Meldalen, 4000 paa Bjørnør, 3000 paa Leinstranden og Resten paa Melhus, Hevne og Fillan.

Selveiendom er fremdeles gaaet fremad i Femaaret og Leilændingsvæsenet tilbage.

Hvad der af Leilændingsgods endnu staar tilbage her i Amtet, indskrænker sig i det væsentlige til de Angellske Stiftelsers Gods i Selbu. Men dette Leilændingsvæsen har efter Forholdenes Beskaffenhed ingen af de Skyggesider, som man ellers tillægger dette Landboforhold, hverken for Samfundet i det hele taget eller for Leilændingerne selv; tvertimod ere disse i mange Henseender og netop under vanskelige Tider bedre stillede, end om de vare Selveiere.

Antallet af særskilt skyldsatte Brug i Amtet var ved Udgangen af 1890 11 989 med en revideret Matrikulskyld af Mark 29 934.48.

Ved Udgangen af Femaarsperioden 1881—1885 udgjorde de skyldsatte Brug i Antal 11 423 og revideret Matrikulskyld 10 252 Daler, 2 Ort og 9 Skilling.

Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi her i Amtet har i Aarene

fra	1883—1887	været	1 301	Kr.
-	1884—1888	—	1 288	-
-	1885—1889	—	1 293	-
-	1886—1890	—	1 401	-

Angaaende den gjennemsnitlige Udsæd og Avl pr. Maal samt Foldigheden i Femaaret 1886—1890 meddeles følgende Opgave:

(Bilag 1.)

	Byg. Liter.	Blandkorn. Liter.	Havre. Liter.	Poteter. Liter.
Sædvanlig Udsæd pr. Maal (10 Ar) . . .	22.00	28.75	41.25	336.25
Avl pr. Maal (10 Ar) gjennemsnitlig . . .	322.50	275.00	372.50	1 925.00
Foldighed gjennemsnitlig i Femaaret. . .	14.66	9.56	9.00	5.72

Ved at sammenholde denne Opgave med den for Perioden 1881—1885 afgivne, viser det sig, at Foldigheden af Byg dennegang er noget større, medens Blandkorn er saagodtsom uforandret, Havren noget bedre, men Poteter adskillig lavere.

I Henhold til de fra det statistiske Centralbureau meddelte Opgaver stiller Antallet af Husdyr her i Amtet ved Udgangen af 1890 og for Aaret 1875, angivet i afrundede Tal, sig saaledes:

(Bilag 2.)

	Heste.	Storfæ.	Faar.	Gjeder.	Svin.	Rensdyr.	Høns.	Ænder.	Bikuber.
Ved Udgangen af 1890	9 197	63 424	89 352	18 041	7 946	[1]3 911	47 948	355	30
I 1875	9 400	69 600	122 000	34 700	10 000	3 200	?	?	?

Den Nedgang i Antal, som Tabellerne udvise, har været Gjenstand for Beklagelse. Jeg finder, at den snarere bør fremkalde Tilfredsstillelse, da den unægtelig for en stor Del har sin Grund i de Bestræbelser for den før saa almindelige Sultefodrings Udryddelse, hvilke samtidig har virket til Engdyrkningens Udvidelse ved Siden af et rationelt Agerbrug, som fra Landhusholdningsselskabets og de her i Amtet ledende Amtsagronomers Side stedse har været søgt fremmet.

Er det noget Sted, hvor Ordet: „Det er ikke Mængden, som gjør det", har sin Berettigelse, saa er det her. Tager man Hensyn til hvert enkelt Dyrs Værdi og Ydelsesevne, vil man nok finde, at Vindingen voxer med Nedgangen i Antal. En liden, men vel fodret og vel stelt Fjøsbesætning giver et værdifuldere Produkt saavel af Melk som Kjød, end en dobbelt saa talrig sultefodret Besætning.

At Dampens stedse videre og videre gaaende Anvendelse i Transportens Tjeneste overflødiggjør en hel Del naturlige Hestekræfter, er rimeligt nok.

Efter de af Lensmændene meddelte Opgaver hidsættes følgende Sammendrag for den gjennemsnitlige Værdi af efternævnte Dyr i 1890 med Angivelse af Gjennemsnitsværdi for de samme Dyr i 1885:

Arbeidsheste	i 1890	Kr.	237.50	mod	Kr.	250.30 i 1885
Oxer	- —	-	81.25	-	-	73.76 - —
Kjør	- —	-	75.00	-	-	67.78 - —
Voxne Faar	- —	-	11.25	-	-	9.12 - —
— Gjeder	- —	-	8.00	-	-	8.58 - —
— Svin	- —	-	57.50	-	-	57.77 - —

Det gjennemsnitlige Melkudbytte om Aaret pr. Ko er for de mere fremskredne Gaardbrugere angivet til 1 750 Liter og overhovedet i Distriktet til 1 200 Liter. Det har dog paa flere Steder, hvor Sandsen for Kvægavlingens Udvikling har vist sig virksom med bedre Racers Indførelse især af Ayrshire- og Telemarkskvæg, forekommet et Melkudbytte af 2 000 Liter pr. Ko.

Gjennemsnitsprisen pr. Liter nysiet Melk er sat til 9 Øre og pr. Kg. Smør til Kr. 1.61 mod Kr. 1.58 i forrige Femaar.

[1]) Hvoraf 1 705 i Aafjorden og 1 238 i Røros Herred.

Salg af Melk — især til Meierierne — angives at være af megen Betydning i Strinden, Klæbu, Leinstranden, Buviken, Børsen, Byneset, Flaa og Melhus og af nogen Betydning i Orkedalen, Hevne og Ørlandet, hvorimod af ringe eller ingen Betydning i Amtets øvrige 22 Herreder, hvor man dels ikke har noget tilovers, dels savner Afsætningssteder.

I 19 af Amtets 33 Herreder angives Salget af Smør at være af megen Betydning og i 9 Herreder af nogen Betydning, men af ringe Betydning i Herrederne Strinden, Klæbu, Frøien, Bjugn og Bjørnør.

Salg af Ost er af megen Betydning kun i Buviken og Opdal, af nogen Betydning i 9 Herreder; men for Resten af Amtet af ringe eller ingen Betydning.

Salg af Uld er kun for 14 Herreders Vedkommende af nogen Betydning.

Salg af levende Kreaturer viser sig at være af megen Betydning i Leinstranden, Aalen, Orkedalen, Opdal og Rissen, men ellers i Amtet ikke af nogen fremtrædende Betydning.

I Amtets Landdistrikt gives 22 Meierier mod 24 ved Udgangen af Femaaret 1881—1885. 4 Meierier ere nedlagte i Perioden, medens i Fosen Fogderi 2 ere oprettede.

Foruden Meierierne findes i Amtet 16 Smørforeninger. Mængden af den til Meierierne indmaalte Melk udgjorde i 1890 3 855 436 Liter, kjærnet Smør 128 192 Kg. og ystet Magerost 20 810 Kg.

Angaaende det for Landbrugets Udvikling saa vigtige Udskiftningsvæsens Fremgang, hvorom aarlig fuldstændige Indberetninger afgives, maa jeg gjentage min Bemærkning i forrige Femaarsberetning, at det utilstrækkelige Antal af Udskiftningsformænd (3), som jeg forgjæves har bestræbt mig for at faa forøget, gjør Udskiftningsarbeidets Fremgang i dette Amt utilstrækkelig og langtfra tilfredsstillende Behovet.

Nogen Fremgang i sidste Femaar synes det dog at have været, da det samlede Antal af Underudskiftningsforretninger har udgjort 98 og af Overudskiftningsforretninger 30, medens den forrige Femaarsberetning opviste henholdsvis 65 og 18.

3. Skovdrift.

Amtets Skovareal opgives fremdeles til 5 844 km^2. Dette Amt indtager 7.5 % af Rigets Skovflade og er saaledes det 4de i Rækken, idet kun Hedemarkens, Bratsberg og Romsdals Amter fremvise et større Skovareal.

Efter de fra Lensmændene indhentede Opgaver over Skovdriften skulde Skoven i Femaaret i større eller mindre Grad være gaaet tilbage i 24 af Amtets Herreder, medens den for fire Herreder angives at have været uforandret, nemlig i Byneset, Hølandet, Røros og Melhus. I Herrederne Buviken, Soknedalen, Aalen og Opdal angives Skoven at være gaaet frem.

Hvor stort Kvantum der i Femaaret er aavirket, kan ikke med Bestemthed opgives, da det er umuligt at erholde paalidelige og udtømmende Oplysninger i saa Henseende. Imidlertid antager jeg forvist, at der i Perioden i Flødningsdistrikterne: Neas, Gulas og Orklas samt Ingdals- og Stjørdalselvens

Dalfører, tilsammen er flødet adskilligt mere end i de nærmest foregaaende Femaarsperioder, da Antallet af flødede Tylvter Tømmer for hver Periode ansættes til omkring 100 000.

De Bestræbelser, der fra Forstvæsenets Side gjøres for at spare Ungskoven for Ødelæggelse, vinde mere og mere Paaskjønnelse blandt Almuen, hvortil ogsaa kommer, at Ungskovens Benyttelse til Gjærdefang og Hesjeved mere og mere tager af, da Metaltraad til dette Brug finder en stigende Anvendelse.

Om den inden Amtet drevne Sagbrugsvirksomhed og anden Forædling af Skovprodukter samt om Trælastudskibningen vil det Fornødne blive anført under andre Rubriker af denne Femaarsberetning.

Middelpriserne pr. Meterfavn Brændeved — nedkjørt i Bygden — angives saaledes: Birk Kr. 9.73, Furu 7.84, Or 7.27, Gran 6.95.

Sammenlignes disse Tal med de ved Udgangen af Femaarsperioden 1881—1885 i denne Henseende opgivne Vedpriser, vil man finde, at Priserne paa Brændeved vise en ikke saa ganske ubetydelig Stigning. Saaledes er en Meterfavn Birk Kr. 0.73, Furu Kr. 0.74, Or Kr. 0.42 og Gran Kr. 0.37 dyrere i 1890 end i 1885.

Som tidligere bemærket, har jeg ingen synderlig Frygt for en for Landet skadelig Afskovning, hvorom der stadig skrives og skriges saa meget. Jeg stoler paa Eiernes Vet, vor Skovforvaltnings Indsigt og Omhu, samt paa den større Villighed til at yde Bidrag til Indkjøb af Skov for offentlig Regning, som i den senere Tid har vist sig hos den bevilgende Myndighed. Lovgivningen staar og vil nok altid komme til at staa magtesløs over for dette.

4. Fiskeri.

Kun Fosen Fogderi af dette Amt fremtræder med nogen større Betydning for Saltvandsfiskeriet.

Efter vedlagte Opgaver for Femaaret 1886—1890 (Bilag 3)[1]) for dette Fogderi har den samlede Værdi af Skreifisket udgjort Kr. 888 461.00 mod Kr. 1 688 120.00 i foregaaende Femaar 1881—1885 og Kr. 2 123 415.00 i 1876—1880. Vinterfisket udenfor Fogderiet — hovedsagelig i Lofoten og Finmarken — angives til en samlet Værdi for Femaaret 1886—1890 af Kr. 1 106 715 mod Kr. 555 616 i 1881—1885.

Deltagerne i Lofotfisket fra dette Amt vare i 1886: 1 322, i 1887: 1 414, i 1888: 1 701, i 1889: 1 605, og i 1890: 1 298, hvilket er omtrent 5 % af det samlede Antal Fiskere.

Værdiudbyttet af Sildefisket i Fosen Fogderi for Femaaret angives at have udgjort Kr. 1 768 058 mod Kr. 1 184 494 i Femaarsperioden 1881—1885.

Det hele samlede Udbytte af Fiskeriet i Fosen Fogderi for Femaaret er angivet til en Værdi af Kr. 4 560 057. I Femaaret 1881—1885 var Værdiudbyttet angivet til Kr. 4 263 858, medens det i den næst foregaaende Periode gik op til Kr. 9 133 985.

---

[1]) Ikke trykt her, men findes i de tilsvarende Aargange af „Tabeller vedkommende Norges Fiskerier".

Udbyttet af Sildefisket i Fosen Fogderi udgjør omtrent Kr. 496 000 mere end i foregaaende Femaar, medens Skreifisket viser Tilbagegang. Rigtigheden heraf lader sig ikke bestride. Skreifisket foregaar for Tiden kun i Bjørnør og Frøien, men stadig med aftagende Udbytte. I Hitteren har Skreifisket siden 1888 slaaet fuldstændig feil og givet saa godt som intet Udbytte. I Skreifisket i Frøien og Bjørnør deltage aarligaars mellem 2 000 og 2 400 Mand.

I det statistiske Centralbureaus Aarbog udgivet i 1891 er Værdiudbyttet af Fiskerierne i 1890 fordelt paa de forskjellige Landsdele. Efter dette skulde Udbyttet for Søndre Trondhjems Amt i bemeldte Aar have været: af Skreifiskerierne Kr. 171 703, af Sildefiskerierne Kr. 120 715, af Sommerfiskerierne efter Sei, Lange og Uer Kr. 46 810, af Lax og Søøretfisket Kr. 188 017, eller tilsammen Kr. 527 245.00.

Af nedenstaaende Tabel vil erfares Udbyttet af Laxefisket i dette Amt fogderivis i Aarene 1886—1890:

(Bilag 4.)

Fogderier.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Strinden og Selbu . .	21 544	31 148	35 304	24 012	43 886	155 894
Guldalen	9 900	17 020	11 651	14 077	26 527	79 175
Orkedalen	8 258	14 964	11 076	7 370	12 060	53 728
Fosen	68 035	94 323	149 817	152 548	151 149	615 872
Sum	107 737	157 455	207 848	198 007	233 622	904 669

Den vigtigste Laxeforretning, som findes i dette Amt, ja man kan vel sige i det hele Land, er den af Grosserer og Brugseier Thams for nogle og tyve Aar siden grundede og senere gjennem Aarenes Løb med en efter vore Forhold exempelløst stigende Udvikling drevne. Udskibningen især til England af fersk Lax nedlagt i Is er meget betydelig.

De i Slutningen af Femaaret vaagnede Bestræbelser for en frugtbarere Udvikling af Handelen med fersk Fisk, især hvad dens Transport i fersk Stand til fjernere Steder over Trondhjem angaar, synes efter den senere Tids Erfaring at have en lovende Fremtid for sig.

Af det anførte sees Udbyttet af Fiskeriet for dette Amts Vedkommende, sammenholdt med hvad det afgav i forrige Femaar, fremdeles at have været i Nedgang, forsaavidt angaar Skreifiskeriet inden Amtet, hvorimod Lofotfiskeriet har været fordelagtigere, ligesom Laxefiskeriet ogsaa har givet et større Udbytte i sidste Femaar end i det nærmest foregaaende.

Med Hensyn til Fiskeriet i vore Laxeelve og de til Laxefisket benyttede Fiskeredskader m. V., Bestræbelserne for kunstig Fiske-Udklækning, tillader jeg mig at henvise til hvad derom er anført i min sidste Femaarsberetning, da jeg ikke har noget videre særskilt derom at bemærke i nærværende Beretning.

Vist er det, at Interessen for Fiskebedriftens — vor næst største Næringsveis — Fremgang er oppe, og gjør sig alt stærkere og stærkere gjældende her i Amtet.

5. Bergværksdrift.

Amtets vigtigste Bergværk, Røros Kobberværk, har i Femaaret været i stadig Drift og skaffet meget betydelige Arbeidsindtægter ikke blot for Røros og Aalen, men ogsaa for mange Arbeidere fra længere bortliggende Trakter. Det har aabnet Forsøgsdrifter i Singsaas, Horg m. fl. Steder.

Af det statistiske Centralbureaus Beretning om Bergværksdriften for Aarene 1886, 1887 og 1888 fremgaar, at Produktionsmængden af Kobbermalm for Amtet udgjorde:

for Aaret 1886	6 890	Ton
- — 1887	7 284	—
- — 1888	8 724	—
tilsammen	22 898	Ton
og Værdien for 1886 til	Kr. 109 500	
- 1887 -	- 137 800	
- 1888 -	- 338 000	
tilsammen	Kr. 585 300	

Produktionsmængden af Svovlkis har i Aaret 1886 udgjort 10 217 Ton, i 1887: 13 110 Ton, i 1888: 21 275 Ton, i 1889: 28 635 Ton og i 1890: 25 333 Ton, til en Produktionsværdi af henholdsvis Kr. 153 100, Kr. 172 900, Kr. 340 300, Kr. 430 000 og Kr. 393 000 eller tilsammen for Femaaret Kr. 1 489 300.00.

Denne Drift har saaledes tiltaget betydelig.

Af Bureauets lignende Beretning for Aarene 1889 og 1890 sees Produktionsmængden af Kobbermalm for dette Amt at have udgjort:

i 1889	12 365	Ton
- 1890	13 249	—
tilsammen	25 614	Ton
Naar hertil lægges de	22 898	—
som udgjør den samlede Mængde af Kobbermalm, som er produceret her i Amtet i de 3 første Aar af Femaarsperioden, udkommer	48 512	—

med en Værdi af Kr. 1 247 800.00, nemlig Kr. 585 300.00 for de 3 første Aar + Værdien Kr. 662 500.00 for de 2 sidste.

Hyttedriften for Kobber stiller sig saaledes:

Produktionsmængde: i 1886: 276 576 Kg., i 1887: 275 200 Kg., i 1888: 232 379 Kg., i 1889: 435 340 Kg., i 1890: 465 590 Kg., tilsammen 1 685 085 Kg.

Produktionsværdi: i 1886: Kr. 208 000.00, i 1887: Kr. 220 000.00, i 1888: Kr. 290 000.00, i 1889: Kr. 390 000.00, i 1890: Kr. 465 000.00, tilsammen Kr. 1 573 000.00.

I det her omhandlede Tidsrum have følgende Gruber været i Drift:

For Røros Kobberværk: Storvarts, Ny Solskins, Gamle Solskins, Kongens, Muggruben, Christian VI's Grube, Klinkenberg og den i Slutningen af Femaaret indstillede Menna Grube. I Meldalen: Dragsets og Løkkens Gruber samt Aamots Grube, som dog i 1890 nedlagdes.

I den femaarige Periodes sidste Aar bleve Killingdals Gruber i Aalen optagne for Svovlkisdrift af D'Hrr. Huitfeldt & Co. i Trondhjem. Ligesaa blev Esna Grube øverst i Tydalen gjenoptaget.

Røros Værk, der er det største Bergværk i Landet med en Arbeidsstyrke ved Femaarets Slutning paa 600 Mand, har i Aaret 1890 produceret omtrent 11 000 Ton Malm og omtrent 24 000 Ton Svovlkis, medens den samme Produktion i Aaret 1888 opgives at have udgjort henholdsvis 8 116 Ton Malm og 19 990 Ton Svovlkis.

Dette Værk, hvis Drift i Femaaret med store Omkostninger er blevet forandret efter Nutidens Fordringer og derved sat istand til bedre at møde de af Kobberprisernes stadige Nedgang opstaaede Vanskeligheder, blev i Aaret 1888 rammet af en beklagelig Katastrofe, idet Værkets Smeltehytte afbrændte den 7 Juni s. A., hvorved Smelteprocesserne bleve afbrudte i længere Tid. En ny og endnu større samt efter de fuldkomneste Principer, blandt andet ved Anbringelse af en ny Smelteovn (Water Jacket), indrettet Smeltehytte blev dog snarest muligt opført i den afbrændtes Sted, og det lidte Tab vistnok igjen mere end indvundet.

Et svensk Interessentskab „Os—Hommelvik Kopparverk" har i Femaaret havt en Filial med et større Fabrikanlæg i Hommelviken for Udvinding af forskjellige Metaller paa vaad Vei, efter en egen Methode. Dette Anlæg har imidlertid ikke holdt hvad det lovede, det er i 1892 nedlagt.

Ligesaa Esna Grube øverst i Tydalen.

Skjærpning og Forsøgsdrifter have fremdeles været paa Færde, men ikke saa voldsomt, at Benævnelsen „Feber" derpaa længere kan finde nogen passende Anvendelse.

Den i forrige Femaarsberetning omtalte Sølvforekomst paa Hitteren, maa vel fremdeles kaldes „tvivlsom", skjønt man vil paastaa, at Gruberne skulle være saa værdifulde, at de fortjene Kapitalanvendelse.

Kalkbrænding foregaar i Amtet, men efter en særdeles liden Maalestok.

Udbrydning og Tilgodegjørelse af nyttige Stenarter saasom Skifersten og Klæbersten, Granit og Marmor har ogsaa foregaaet i dette Femaar og er tilligemed Stenhuggerkunsten fremdeles i Fremskridt. Huggen Sten til Bygværker benyttes mere og mere, hvortil Restaurationen af Trondhjems Domkirke fornemmelig har givet Stødet.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Da det statistiske Centralbureau allerede for længst har modtaget fuldstændige schematiske Opgaver fra samtlige Amtets Herreder angaaende de her i Amtet ved Femaarets Udgang i Drift værende Fabriker og Industrianlæg, skal jeg her kun berøre de større industrielle Anlægs Virksomhed her i Amtet ved Femaarets Slutning.

I Strinden Fogderi var der 48 Fabrik- og Industrianlæg, hvoraf det største Anlæg er den i 1885 anlagte „Ranheims Cellulosefabrik", som nu udvides til ogsaa at producere Papir. Ved Fabriken var i 1890 sysselsat 161 Mænd og 59 Kvinder. Fabriken, der ligger ved den fra Jonsvandet kommende og ud i Fjorden ved Gaarden Ranheim faldende Vikelv, drives hovedsagelig ved Vandkraft og gaar Døgnet rundt. Dernæst maa blandt større Fabrikanlæg nævnes Hyttefossens (Huitfeldts) og Nordseth (Angellske Stiftelsers) Sagbrug, Nydalens m. fl. Møllebrug ved Nidelven og Kropelven (i Nærkeden af Trondhjems By), en større Reberbane, en Kradsuldfabrik samt en Papir- og Papfabrik.

En stor Del af disse 48 Anlæg er imidlertid uden større Betydning. Ved Femaarets Slutning beskjæftigede de tilsammen 684 Arbeidere med 151 297 Dagværk.

I Guldalen Fogderi er Fabrikdriften høist ubetydelig, naar Røros Værks Virksomhed i denne Forbindelse sættes ud af Betragtning. Hvad der fortjener særskilt at nævnes, er en kemisk Fabrik til Produktion af Benmel og Fiskeguano, et Teglværk, to Garverier og to større Møllebrug. Foruden disse findes der en Mængde Sagbrug, endel Kværnbrug.

I Orkedalen Fogderi ligger Amtets største industrielle Anlæg, nemlig Strandhus Brug, der eies af den foran under Fiskeribedriften nævnte Grosserer M. Thams. Det bestaar af Dampsag med Høvleri og et stort Snedkerværksted, hvorhos der drives en stor Forretning med Bygning af Huse til Opførelse paa de forskjelligste Steder baade i Ind- og Udland, med en stadig Arbeidsstyrke af omtrent 300 Mand. Det udvides stadigt og den Trælastforretning, som drives fra Strandheims Brug paa Orkedalsøren, indtager en fremtrædende Plads i Landets Forretningsvirksomhed af den Art. Paa Orkedalsøren findes et Dampfarveri.

I Fosen Fogderi, hvor Fabrikvirksomheden er mindre, findes 5 Tranbrænderier og 3 større Sagbrug. Endel Møllebrug og mindre Sagbrug, hvilke sidste arbeide nærmest kun til Gaardsbehov, sættes her ud af Betragtning.

7. Binæringer.

a. Husfliden har i Perioden neppe gjort nogen synderlig Fremgang, men er fremdeles ikke ubetydelig, skjønt den i sin store Almindelighed ikke gaar ud over Tilvirkning af forskjellige Klædningsstykker samt Gaardsredskaber. I Orkedalen og tildels i Guldalen Fogderier staar Husfliden paa en

noksaa jevn og god Fod. I forskjellige Herreder, navnlig i de nævnte Fogderier, drives Forarbeidelse af Møbler af forskjellig Slags og Kurvarbeide i større Stil samt simplere Kjøreredskaber til Salg ogsaa udenfor Herrederne, fornemlig Trondhjem.

b. Torvdrift og Stenbrydning. Torvdrift foregaar som før mere og mindre i alle Amtets Fogderier til Husbehov som Brændsel i de paa Skov fattigere Distrikter, men i Leinstranden, Byneset og Klæbu ogsaa efter en noget større Maalestok til Salg. Saaledes er der paa Ustmyrene i Klæbu, hvor et større Areal er indkjøbt af Trondhjems Torvstrø- og Renovations-Kompagni, fra Høsten 1890 forsøgsvis sat igang Produktion af Torvstrø. Derimod er den Torvskur med Maskiner, som i sin Tid af Jernbanen var sat i Gang paa Heimdalsmyren, for den største Del ophørt at virke.

I Hitteren, Ørlandet og Bjugn samt i Røros optages ikke ubetydeligt Torv til Husbrug.

Udbyttet af Stenbrydningen i Periodens sidste Aar anslaaes til ca. 25 880 Kr., hvoraf Kr. 10 100 falder paa Graastensbrud. I Selbu drives fremdeles flere Kværnstensbrud, efter Fogdens Opgave 10 i Tallet.

Denne Drift, der frembringer de bekjendte Selbu Møllestene og som tidligere var af stor Betydenhed, er gaaet mere og mere tilbage i de senere Aar, da disse Kværnstene, i sit Slags af en fortræffelig Beskaffenhed, ikke har kunnet staa sig i Konkurrencen med den senere Tids kunstige Møllestensfabrikat. De vare forhen en ikke ubetydelig Udførselsgjenstand; nu er det vel næsten udelukkende til Indlandets Forsyning med Kværnstene til grovere Kornformaling, de anvendes.

c. Baadbyggeri fortsættes fremdeles paa forskjellige Steder i Amtet. Saaledes ved Viggen i Børsen, hvorfra der i 1890 leveredes 1 lidet Dampskib og 6 Listerbaade, tilsammen værd 4 200 Kr. I Femaaret ere nogle Smaafartøier byggede og reparerede i Hevne. I Aafjorden bygges Aar om andet 4—500 Baade, hvoraf Størsteparten sælges udenfor Distriktet og indbringer en aarlig Indtægt af ca. 7 000 Kr.

d. Jagten har i Femaaret været af større Betydning end i foregaaende Periode. Elg og Ryper udgjør Jagtens væsentligste Udbytte. Vildrenen forsvinder mere og mere i Antal eftersom Tamrenens Omstreifen udvides. Som Bevis paa Rypejagtens Betydning for Beboerne, oplyser Røros Lensmand, at der i hans Distrikt kan fanges indtil 16 à 20 000 Ryper paa en Vinter. Enkelte Rypejægere kan tjene indtil 200 Kr. paa en Vinter. Elgjagten er tildels Gjenstand for Bortforpagtning til Udlændinger.

Paa Hitteren er Hjortejagten af adskillig Betydning; der fældes aarlig 60 à 70 Hjorte. Den er for største Delen bortforpagtet til Englændere mod en Forpagtningsafgift, der opgives at dreie sig om ca. 12 000 Kr. aarlig.

Paa Øerne i Fosen Fogderi skydes Aar om andet endel Kobbe og Oter.

Medfølgende Bilag 5 [1]) viser, hvilke Præmier der i Femaaret er udbetalt af Amtskassen for fældede Rovdyr.

Ifølge samme er der i Femaaret udbetalt Præmier for 13 Bjørne, 10 Ulve, 66 Gauper, 8 Jerve, 2 803 Ræve, 376 Ørne og 1 407 Hønsehøge.

e. Fragtfart og Landtransport. Siden Merakerbanen i 1881 blev aabnet for almindelig Færdsel er ingen Udvidelse af Jernbanenettet skeet i dette Amt.

At den større Transport tillands mere og mere gaar over paa Jernbane, er rimeligt; den betydelige Transport af Selbu Kværnstene og af Trælast fra Hyttefossens Sagbrug foregaar dog fremdeles paa Landevei saavel Sommer som Vinter, og god Landevei har langtfra ikke tabt sin Betydning for Landtransporten — tvertom.

Ogsaa Søtransporten, der for Fosen Fogderi er af største Betydning, foregaar nu i det store med Damp, medens Jægte- og Baadfarten fornemmelig til Trondhjems daglige Forsyning, især med Ved, ikke har lidt noget Afbræk.

Dampskibsforbindelserne mellem Distrikterne have i Femaaret naaet en anseelig Høide. Dampskibet „Nidaros" har vedblevet sin statsunderstøttede og postførende Rute paa Hitteren og Frøien, og Ørkla paa Orkedalsøren, ligesom de trondhjemske og bergenske Dampskibsselskabers Skibe daglig befare Trondhjemsfjorden og den lange Kyststrækning af dette Amt med talrige Anløbssteder.

I 1890 er til Hevne anskaffet eget nyt og tidsmæssigt Dampskib, der gaar i Rute mellem Hevne og Trondhjem med flere Anløb i Fillan, Ørlandet, Rissen og Stadsbygden

Et Par Dampskibsselskaber i Kristiansund underholde desuden Rute mellem Trondhjem og Kristiansund med Anløbssteder i flere af de fosenske Bygder.

Selbusøen og Fæmundsøen i Røros Herred har hver sit Dampskib, der begge nyde Statsunderstøttelse.

Den her vedlagte Opgave (Bilag 6) (se Side 21), der af Amtets Veimester er indgivet som hans Bidrag til denne Femaarsberetning, og som er ligelydende med den af ham til Veidirektoriatet efter Anmodning indgivne Opgave, meddeler adskillige værdifulde Oplysninger om Tilstanden i Amtets Veivæsen ved Udgangen af 1890. Deraf vil kunne erfares, at Amtet ved Femaarets Udgang havde 1 723.2 Km. 1ste og 2den Klasses færdig Landevei, hvoraf 107.7 1ste Klasse, og at dens Vedligeholdelsesomkostninger androge til Kr. 39 629 Aar om andet, hvilket Beløb Veimesteren dog anser for altfor lidet, idet han holder paa sin tidligere Opgave for Femaaret 1880—1885 gjennemsnitlig 10 Øre aarligt pr. Meter, hvilket vilde udgjøre et Beløb paa over 177 000 Kroner. Heri er jeg af samme Mening. I Femaaret har der stadig været drevet Veiarbeide til Anlæg af nye Veie, dels for Herredernes egen Regning ofte med Tilskud af Amtsveikassen, dels for det offentlige Veifonds Regning

[1]) Ikke trykt her, men findes indtaget i „Meddelelser fra det statistiske Centralbureau".

med Tilskud fra Amtets Side, der alt i alt maa siges at løbe op til henimod Halvparten af hvad Veianlæggets Udførelse i det hele har kostet.

Af disse sidste kan nævnes dels som fuldførte og dels som paabegyndte: Fortsættelse af Omlægningen af Hovedveien Hovs Bro til Dybdals Bro og derfra videre til Liagrind (i Soknedalen og Rennebu—Dovreruten) fra gammel bakket Vei til ny Fladvei.

Udbedring af Veidækket paa gjenstaaende Dele af den gamle Vei mellem Gaarden Sluppen i Strinden og Tiller Bro.

Nyt Veianlæg fra Sluppen ind til Trondhjem over den gamle Jernbanebro over Nidelven.

Veianlægget Flaaøiene til Stavnegrind i Rennebu og Meldalen, hvilket er at betragte som Fortsættelse af de berygtede Bjerkakerbakkers Omgaaen i Dovreruten ned igjennem Orkedalen til Trondhjem. Angaaende Forholdet mellem Amtets Matrikulbidrag til Statskassen og det Beløb, som af det almindelige Veifonds Midler i Femaaret er kommet til Anvendelse her i Amtet for udført Veiarbeide af her omhandlede Slags, tillader jeg mig at henvise til hvad jeg herom har udtalt i min Beretning for Femaaret 1880—1885.

Dette Matrikulbidrag, som for Aaret 1885, tilsammen By og Land, udgjorde Kr. 27 033.38, beløb sig for Aaret 1890 til Kr. 32 393.55 og det sammenlagte Beløb for alle fem Aar maa saaledes antages at have opgaaet til over 160 000 Kroner.

Men noget Misforhold til de udførte Arbeiders Kostende er der ikke opstaaet. Og om ogsaa det havde været Tilfældet, kan jeg ikke tillægge dette nogen saadan Betydning, som man oftere hører det tillagt. Dette fremgaar af hvad jeg nærmere har udviklet paa det oven citerede Sted.

Maalestokken for et Amts Bestræbelser for at faa Veiarbeide udført for det almindelige Veifonds Regning maa ikke søges i dets Matrikulbidrags Størrelse, men i dets Kravs Berettigelse i og for sig og i hvad det har Raad til at anvende til sit Veivæsens Udvikling udenfor dets Veikasses almindelige aarlige Udgifter.

Hvad disse udgjøre, vil blive oplyst i en senere Afdeling.

Amtets Veivæsens Bestyrelse udgjøres af Amtmanden, en Veimester, der i de senere Aar for egen Regning holder en Ingeniør-Assistent, og Amtets 25 Lensmænd. Derhos haves et Par lønnede Veiopsynsmænd eller Veivogtere og Veilovens af Amtmanden antagne Rodemestere, mellem 5 og 600 i Antal.

Ved Udgangen af Aaret 1890 var der i Amtet 64 faste Skydsstationer med Tillæg og 32 Tilsigelsesstationer, næsten alene i Fosen Fogderi (se vedlagte Tabel Bilag 7)[1]).

Turisttrafiken, som i de seneste Aar har taget saadant Opsving, var henimod dette Femaars Slutning voxet betydeligt, og havde allerede da foranlediget Oprettelse af nogle tidsmæssige Hoteller, hvoraf det paa Fjeldstuen Kongsvold og paa Skydsstationen Engen i Støren især fortjener at udhæves.

---

[1]) Ikke trykt.

f. Handel. I Strinden Fogderi var ved Udgangen af Femaaret 56 Landhandlere, ved Udgangen af 1885: 42, i Guldalen Fogderi 52 i 1885, nu 46, i Orkedalen 31, nu 40, og i Fosen 122, nu 130.

Antallet af disse Handelsmænd paa Fogedbrev er altsaa i Femaaret voxet fra 247 til 272 — de sidste 2 Femaars voldsomme Forøgelse af 72 + 25 tilsammen 97. Ved Udgangen af Femaaret var der i Amtet ialt 28 Handels- eller Forbrugsforeninger mod 33 i 1885 og 31 i 1880.

Omsætningen i 1890 var Kr. 830 287.

Naar saa hertil kommer den Sværm af Handelsreisende, som farer om i Bygderne, og den lette Adgang til By, saavel tillands som tilvands, kan der ikke klages over Adgang til Handel og Omsætning paa Landsbygden.

Rettighed til Smaasalg eller Udskjænkning af Brændevin fandtes ikke i Amtets Landdistrikt undtagen hos Firmaet Engzelius & Co. paa Røros, og en indskrænket Rettighed til Brændevinssalg under Fiskeriet hos T. Borthen paa Frøerne.

I alle Amtets Herreder er Øludsalget gjort til Gjenstand for Bevilgning af Herredsstyrelserne, der kun meget nødig meddele saadan, undtagelsesvis til en og anden Gjæstgiver eller Jernbanestationsmester.

Af egentlige Markeder holdes kun et i Amtet, og det er ogsaa paa Røros Bergstad. Der og i Opdal finder dog en Gang om Aaret Sammenkomster Sted til Forhandling af Kvæg og Meieriprodukter.

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Den økonomiske Tilstand i Femaaret maa for de tre Indlands-Fogderiers — Strinden, Guldalen og Orkedalen — Vedkommende betegnes som nogenlunde god og fremadskredent, hvorimod Fosen Fogderi i økonomisk Henseende efter Fogdens Sigende er gaaet tilbage i samme Tidsrum, da Befolkningens vigtigste Indtægtskilde, Fiskerierne, har givet mindre og mindre Udbytte, hvortil kommer, at Jordbruget her kun har været til liden Hjælp.

Den almindelige Karakteristik af den økonomiske Tilstand i Amtet under sidste Femaar afsvækkes ikke ved de følgende Meddelelser om Antallet af thinglæste og aflæste Heftelser, Tvangsauktioner, Exekutioner og Udpantninger, hvorom henvises til omstaaende tabellariske Oversigt (Bilag 8), da jeg ikke kan erkjende de deraf fremgaaede Resultater for afgjørende med Hensyn til Bedømmelsen af den økonomiske Tilstand hos Befolkningen i sin Almindelighed.

Imidlertid har jeg for Sammenligningens Skyld anført Tilstanden paa dette Omraade ogsaa for Femaaret 1881—1885.

(Bilag 8.)

Tidsrum.	Thinglæste Heftelser.		Aflæste Heftelser.		Tvangsauktioner over fast Gods.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Femaaret 1886—1890 . .	3 883	7 084 015.07	2 714	4 350 389.94	182	495 190.23
— 1881—1885 . .	3 139	5 285 986.29	2 220	3 200 368.40	182	482 433.00

Tidsrum.	Tvangsauktioner over Løsøre.		Exekutioner af Fogder og Lensmænd.		Udpantninger.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Femaaret 1886—1890 . .	299	98 495 84	2 817	792 907.72	15 727	269 087.86
— 1881—1885 . .	258	94 372.43	2 348	592 715.42	16 141	235 922.60

Arbeidspriserne i Femaaret stille sig saaledes: Gjennemsnitlig Dagløn for Husmand paa egen Kost om Sommeren Kr. 1.44, om Vinteren Kr. 1.07 og paa Husbondens Kost henholdsvis Kr. 0.78 og Kr. 0.46. For almindelige Dagarbeidere har Daglønnen været paa egen Kost om Sommeren Kr. 1.70 og om Vinteren Kr. 1.36 og for Kvinder Kr. 1.07 og Kr. 0.80. Paa Arbeidsgiverens Kost for Mænd Kr. 1.06 og for Kvinder Kr. 0.64 om Sommeren, om Vinteren Kr. 0.62 for Mænd og Kr. 0.38 for Kvinder. Almindelig Tjenestegutløn med Kost og Bolig angives at have udgjort Kr. 152 for Aaret og almindelig Tjenestepigeløn Kr. 80.50. Arbeidspriserne for særskilte Klasser af Arbeidere opgives til: Dagløn for Tømmerhuggere Kr. 1.77, for Bergværksarbeidere Kr. 1.70, for Teglværksarbeidere Kr. 2.00, for Sagbrugsarbeidere Kr. 1.90 og for Tømmermænd Kr. 1.60 à Kr. 2.00.

Disse Arbeidspriser er næsten overalt noget lavere end i Femaaret 1881—1885.

Udligningen paa Amtets Matrikulskyld til Bestridelse af Veivæsenets Udgifter i Femaaret stillede sig saaledes:

for Aaret 1886	Kr.	27 000.00,	deraf som Distriktsbidrag til det almindelige Veifond	Kr.	5 000.00
- — 1887	-	24 829.60	do.	-	8 925.00
- — 1888	-	27 000.00	do.	-	9 308.32
- — 1889	-	28 000.00	do.	-	7 391.66
- — 1890	-	31 000.00	do.	-	5 858.34

Udligningen pr. Skyldmark til Bestridelse af Amtskommunens samtlige Udgifter er for Femaaret følgende: for 1886 Kr. 3.90, 1887 Kr. 3.85, 1888 Kr. 3.90, 1889 Kr. 3.92 og 1890 Kr. 4.20.

Der er i Femaarets Løb oprettet 20 nye Postaabnerier, idet der i Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1890 var 83 Postaabnerier (16 i Strinden Fogderi, 21 i Guldalen, 10 i Orkedalen og 36 i Fosen) mod 63 ved 1885 Aars Udgang. I næstforegaaende Femaarsperiode (1881—1885) udgjorde Tilvæxten af Postaabnerier i Amtet 10 og i Perioden 1876—1880: 11.

Distriktslæge-Embedernes Antal har i Femaaret været det samme som i forrige Femaar, nemlig 11; derimod er Antallet af fri praktiserende Læger og Kommunelæger tiltaget, saa Adgangen til ordentlig Lægehjælp maa siges at være lettet betydeligt. Kvaksalvervæsenet har dog derfor ikke udspillet sin Rolle.

Jordemoderdistrikternes Antal var ved Femaarets Udgang 40.

Reitgjærdets Pleiestiftelse for Spedalske har fortsat sin Virksomhed som forhen. Den spedalske Sygdom er vistnok i stadig Tilbagegang; men det gaar langsomt, saa disse Stiftelser, der i saa væsentligt Mon har bidraget til denne Aftagen, endnu i lang Tid vil blive en Nødvendighed.

De Sindssyges Antal er desværre i stadigt Stigende, og Rotvold Asyl maa af og til nægte Optagelse af Mangel paa Plads, skjønt Asylbehandling ogsaa foregaar paa Hospitalets Sindssygeanstalt i Trondhjem.

Loven om Folkeskolen paa Landet af 26 Juni 1889, der afløste Almueskoleloven af 10 Mai 1860, som i forrige Femaarsberetning sagdes at gjøre sin velsignelsesrige Gjerning til almindelig Tilfredshed, skulde efter Bestemmelsen i dens § 84 først efter 5 Aars Forløb fra 1 Juli 1889, altsaa til 1 Juli 1894, være „gjennemført i sin Helhed". Den er vel givet i det her behandlede Femaar og tillige da „sat i Kraft;" men Spor af dens Virksomhed kommer først til at aabenbares i indeværende Femaarsafsnit.

Om Tilfredsheden vil blive lige stor, er vel tvivlsomt, da den nye Lovs Gjennemførelse vil blive meget kostbar; men da den i sine væsentlige Bestemmelser jo aabenbart er et Fremskridt paa Folkeoplysningens Vei, er det at haabe, at dette Amts Almue, der heri ikke staar tilbage for nogen i Landet og har en udpræget Sands for Vigtigheden af Oplysningens Udbredelse og videre Fremme, ogsaa vil finde sig i Omkostningernes Tryk, om end dette i Førstningen føles vel haardt.

Ved Udgangen af 1890 stod under Amtets Landdistrikts Overformynderistyrelser 757 Myndlinger med en samlet Kapital af Kr. 689 519.43.

Ved Udgangen af 1885 var Myndlingernes Antal 683 med Kapital Kr. 664 486.65.

Noget Tab af Myndlingsmidler at tale om er ikke indtruffet og Regnskaberne aflægges i rette Tid og give mindre og mindre Anledning til Udsættelse. De blive alle deciderede af Amtmanden med de tvende valgte Decisorer inden det paafølgende Aars Udgang.

I Femaaret har de samme 11 Sparebanker som forrige Femaar været i Virksomhed med et samlet Forvaltningsbeløb ved Udgangen Aar 1890 af Kr. 1 687 938, hvoraf Kr. 1 395 918 som Udlaan mod betryggende Sikkerhed i

fast Eiendom og Kr. 141 845 mod Vexler, hvilken Udlaansform kun blev benyttet af Orkedalens og Strindens Sparebanker. De derefter største Sparebanker i Amtet er Røros og Melhus.

Antallet af private, af Kongen approberede Brandassuranceforeninger, som ved forrige Femaars Udgang var 16, sees i sidste Femaar at være forøget med 5 og udgjør altsaa i Amtet 21 med en samlet Forsikringssum af Kr. 19 562 981 (se Bilag 9) [1]).

Bygdemagazinet i Opdal er det eneste i Amtet, som endnu er bestaaende og i Virksomhed som saadant.

Forholdet mellem Gaardbrugere og Husmænd har været som i forrige Femaar, og tillader jeg mig at henvise til hvad derom er udtalt i min forrige Femaarsberetning.

Det samme er Tilfældet, hvad det saakaldte Fattigonde og dets Omsiggriben angaar. Endog om Fattigskatten havde været i Stigende, saa er ogsaa Evnen til at bære den voxet. Men Tabellerne vise, at Fattigvæsenets Udgifter stadigt er gaaet nedad i de senere Aar. Saaledes var i 1889 de i Amtets Landdistrikt Understøttedes Antal 3 566 med et Udgiftsbeløb af Kr. 185 319. Altsaa kom der efter et Middeltal paa hver understøttet Person 52 Kroner, og de Understøttedes Antal udgjorde da omtrent 4 % af Landdistriktets Befolkning.

Sammenlignet med hvad der i forrige Femaarsberetning anføres om disse Forhold, har Fattigvæsensudgifterne fremdeles været aftagende; dog neppe i den Grad, som deraf viser sig, da jeg er bange for, at Byen der er kommet med, og dens Fattigudgifter ere uforholdsmæssig store, da alle dens Sindssygeudgifter bæres af Fattigkassen, medens Landdistrikternes Fattigkasser kun blive belastede med $^1/_5$ Part af disse Udgifter.

Hvad Amtskommunens Gjældsforpligtelser angaar, bemærkes, at disse i Femaaret er formindsket, idet der ved Udgangen af Aaret 1890 kun stod tilbage et Beløb af 7 200 Kroner, der udgjorde Resten af det oprindelige Laan af Oplysningsvæsenets Fond paa Kr. 24 000 til Dækkelse af Veiudgifter.

Det andet Laan paa 8 000 Kr. af Statskassen, som stiftedes i Anledning Distriktsfængslets Opførelse, er indfriet i 1889.

Amtskommunens Formue angives ved Udgangen af Aaret 1890 at udgjøre Kr. 55 040.00.

Amtets Gjæld til det almindelige Veifond udgjorde ved Femaarets Udgang Kr. 5 858.34.

Herredskommunernes Gjæld anføres i 1890 at have udgjort Kr. 398 675.00, medens deres samlede Formue anføres til samme Tid at have udgjort Kr. 2 084 594.00.

De største Gjældsbeløb faldt i Aaret 1888 paa Herrederne Aafjorden, Bjørnør og Rissen med over 50 000, Strinden med 49 000, Frøien med 39 000 og Hevne med 21 000.

---

[1]) Ikke trykt her, men findes indtaget i „Meddelelser fra det statistiske Centralbureau" for 1892, Side 178.

Alene 8 Herreder er uden Gjæld, nemlig Stadsbygden, Meldalen, Holtaalen, Budalen, Soknedalen, Hølandet, Melhus og Buviken.

Hvad den kommunale Beskatning forøvrigt angaar, kan efter den officielle Statistik oplyses, at der som Herredsskat i Aaret 1888 i det hele var udlignet

som Eiendomsskat	Kr.	98 034.00
og som Skat paa Formue og Indtægt . .	-	271 162.00
Tilsammen	Kr.	369 196.00

Udvandringen har i Femaaret fra dette Amt omfattet ialt 5 640 Personer, hvoraf fra Landdistriktet 3 774 og fra Byen 1 866.

Det hele Antal Udvandrere angives i forrige Femaar at have udgjort:

Fra Landdistriktet	5 139	Personer
og for Byen	1 948	—
Tilsammen	7 087	Personer.

Denne Udvandringsstrøm, der berøver Amtet saa megen Arbeidskraft, og som fra 1877, da den var mindst, gjennem Stigen og Falden fra 1886 har været i stadigt Stigende, synes ikke at være i mindste Maade paavirket af de Bestræbelser, som fra amerikansk Side ere blevne gjorte til at modvirke den. At standse den vil nok ikke engang blive forsøgt.

Hvad Sædelighedstilstanden i Amtets Landdistrikt angaar, da kan den vel ansees at staa paa samme Punkt i sidste som i det foregaaende Femaar, idet Antallet af uægte Børn og deres Forhold til ægte noget nær er det samme, medens Natteløberiet og ligende Udskeielser siges at være lidt aftaget, i alt Fald for Fosen Fogderis Vedkommende. I 1889 var Antallet af levendefødte Børn i Amtets Landdistrikt 2 625
og i Trondhjems By 729
Tilsammen 3 354

hvoraf uægte 414, altsaa omtrent 12 %.

Antallet af udfærdigede Amtsresolutioner til Underholdning af uægte Børn eller, som de efter Loven af 6 Juli 1892 skal kaldes, Børn, hvis Forældre ikke har indgaaet Ægteskab med hinanden, har i Femaaret 1886—1890 været for det hele Amt (altsaa Byen med) 714, medens Antallet af saadanne Barnefødsler i Femaaret 1884—1888 for det hele Amt antages at have udgjort 2 245, eller gjennemsnitlig pr. Aar 449.

Heraf kan med Grund sluttes, at kun for en liden Del, nemlig omtrent $^1/_3$ Del af det samlede Antal uægte Børnefødsler, Opfostrings-Resolution er begjært. For de øvrige Barnefødslers Vedkommende har Barnemoderen kommet overens i Mindelighed med Barnefaderen om Opfostringsbidraget (hvorved hun i Almindelighed vil finde sig bedre tjent end ved at erholde Øvrighedens Resolution for hvad der skal erlægges), eller ogsaa skammer hun sig og anser hun sig for god til at begjære en saadan Resolution.

Forøvrigt kan jeg her ikke tilbageholde den Bemærkning, at den ovennævnte nye Lov, som jo vistnok ligger udenfor det her behandlede Femaars Grænser, saa langt fra har forbedret det overveiende større Antal af disse

Barnemødres Stilling, at den tvertimod har forværret den, forsaavidt Kronarbeidet bliver afskaffet for det Nordenfjeldskes Vedkommende. Dette var et Tvangsmiddel, der ikke alene virkede som Skræmsel, men ogsaa skaffede Barnemoderen en Del af det skyldige Opfostringsbidrag, medens Hensættelsen i en kommunal Tvangsarbeidsanstalt kun virker som Gjældsfængsel, alene med den Forskjel, at Kreditor slipper at udrede Omkostningerne.

I det hele taget synes Loven alene at have havt for Øie de blandt den store Mængde forsvindende Tilfælde, hvor det gjælder saakaldte fornemme og rige Mandspersoner, der forføre og siden forlade unge Piger. Mod saadanne samvittighedsløse Mænd kan man ikke være streng nok. Men en anden Sag er det med det overordentlig større Antal af det her omhandlede Slags Barnefædre. De ere gjerne ikke mere skyldige i det beklagelige Forhold end den kvindelige Part, ja ofte er det endog fra den sidstnævte, at Forførelsen kommer. Hvad der paa Landsbygden som oftest giver Anledning til disse mange Barnefødsler udenfor Ægteskab er den hævdvundne, men vistnok forkastelige Maade, paa hvilken Frieriet gjerne foregaar og Kjæresteforholdet opstaar. Det er den saakaldte „Udpaagang“ eller Natteløberi. Men her er begge Parter omtrent lige skyldige.

Sundhedstilstanden har i Slutningen af Femaarsperioden været mindre god, idet Antallet af epidemiske Sygdomstilfælde var større end i de foregaaende Aar, hvilket især maa tilskrives den i 1890 herskende „Influenza“-Epidemi. Dødelighedens Forholdstal, som i min forrige Femaarsberetning opgaves for Aaret 1884 at have været 17.5 pro mille, sees for Aaret 1889 at have gaaet op til 18.8 pro mille og i 1890 til 21.3.

Den veneriske Syge var fremdeles i Aftagende i alt Fald for Selbus Vedkommende, men — skjønt nu mere spredt udover Amtet — dog ogsaa i det hele taget. Større Ulykkestilfælde har Femaaret ikke at opvise, da den foran nævnte større Ildebrand, hvorved Hytten paa Røros Bergstad lagdes i Aske, neppe hertil kan henregnes. Den er opstaaet som en Fugl Phønix af Asken, og Vindingen vil forhaabentlig for Værket vise sig større end Tabet ved den Leilighed.

Med Hensyn til Befolkningens Oplysningsstandpunkt, Sindsbeskaffenhed og Levesæt m. V. kan jeg henholde mig til, hvad jeg derom har udtalt i min forrige Femaarsberetning Side 20.

Tilstanden i nævnte Henseender var den samme, dog hvad det politiske angaar endnu med voldsommere Bevægelse i Retning af udpræget Partidannelse, hvilket jeg ikke anser at være af det gode. Det har dog intet Afbræk gjort i det gode Forhold mellem Amtets Embedsstand og Almuen.

Jeg maa som forrige Gang sige, at Befolkningens Repræsentation i Amtsformandskabet nu som før har optraadt paa en mod Styrelsen loyal og Amtets sande Vel fremmende Maade.

Efter min lange Tjenestetid, kjender jeg Befolkningen godt og maa kalde den oplyst, retsindig og brav.

B. Trondhjems Kjøbstad.

Jeg tillader mig i Underdanighed herved at henvise til den af Borgermester Strøm som Byens Magistrat aflagte Beretning om Byens økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890, hvilken med samtlige den tilhørende Bilag hoslagt fremsendes, og til hvilken jeg i Et og Alt henholder mig.

At Trondhjems Stiftsstad, Amtets eneste Kjøbstad og det nordenfjeldske Norges Hovedstad, i sidste Femaar er gaaet fremmad fra den Nedgang, som havde sin Rod i Krisen i Slutningen af Syvtiaarene, og som endnu gjorde sig stærkt gjældende i forrige Femaar, anser jeg for at være utvivlsomt, hvad enten man ser hen til Næringslivets temmelig uforstyrrende Fremgang eller til de flere gavnlige offentlige Indretninger, som ere komne istand, og til, at Byen har været skaanet for nogen større i Femaaret indtruffet Ulykkeshændelse.

Trondhjem, 4 Februar 1893.

C. Motzfeldt.

Bilag 6.

Opgave vedkommende Kommunikationsvæsenet i Søndre Trondhjems Amt ved Udgangen af Aaret 1890.

Herreder.	Samlet Veilængde i Km.			Heraf vedligeholdtes:			Vedligeholdelsesudgifter				Tilsammen Vedligeholdelsesudgifter.
	Hoved-veie.	Bygde-veie.	Tilsammen.	mod Pengeudbetaling af Herredskassen.	udelukkende ved Naturalveiarbeide.	delvis ved Naturalveiarbeide og delvis mod Pengeudbetaling af Herredskassen.	udbetalt af Herredskassen[1]).	Antagen Værdi af Naturalveiarbeidet. Sommer.	Vinter.	Tilsammen.	
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Bjørnør	-	33	33	-	33	-	-	2 120	370	2 490	2 490
Aafjorden	29	58	87	-	87	-	-	2 700	500	3 200	3 200
Bjugn	15.5	46.7	62.2	3.2	59	-	80	8 400	620	9 020	9 100
Frøien	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hitteren	17	-	17	-	17	-	-	522	90	612	612
Fillan	15	-	15	-	15	-	-	437	100	537	537
Hevne	44	14	58	58	-	-	2 170	-	-	-	2 170
Ørlandet	13.8	44.5	58.3	-	58.3	-	-	8 000	600	8 600	8 600
Rissen	8.3	84	92.3	-	92.3	-	-	3 110	1 120	4 230	4 230
Stadsbygden	7.7	45.3	53	-	53	-	-	1 617	526	2 143	2 143
Fosen Fogderi	150.3	325.5	475.8	61.2	414.6	-	2 250	26 906	3 926	30 832	33 082
Orkedalen	51	41	92	-	79	13	1 846	4 254	2 100	6 354	8 200
Meldalen	30.4	17.5	47.9	-	-	47.9	1 473	2 400	470	2 870	4 343
Rennebu	34.7	14.8	49.5	-	26	23.5	1 333	2 483	366	2 849	4 182
Opdal	62.5	37	99.5	23.5	76	-	[2])1 900	5 400	3 990	9 390	11 290
Orkedalen Fogderi	178.6	110.3	288.9	23.5	181	84.4	6 552	14 537	6 926	21 463	28 015
Røros	74.8	95.1	169.9	47	122.9	-	[3])3 948	610	545	1 155	5 103
Aalen	18	23.8	41.8	-	23.8	18	376	2 624	322	2 946	3 322
Holtaalen	21.1	7.1	28.2	-	28.2	-	-	1 564	228	1 792	1 792
Singsaas	30	33.9	63.9	-	55.9	8	215	1 944	2 980	4 924	5 139
Budalen	-	7	7	-	7	-	-	100	77	177	177
Støren	24.5	7.8	32.3	-	32.3	-	-	960	1 134	2 094	2 094
Soknedalen	15	32.5	47.5	-	47.5	-	-	2 000	1 750	3 750	3 750
Horg	16.3	17.2	33.5	-	30.5	3	218	1 119	1 254	2 373	2 591
Hølandet	-	26.2	26.2	-	26.2	-	-	659	532	1 191	1 191
Flaa	4	3.2	7.2	-	7.2	-	-	150	50	200	200
Melhus	15.3	25.2	40.5	-	40.5	-	-	2 640	384	3 024	3 024
Guldalen Fogderi	219.0	279.0	498.0	47	422	29	4 757	14 370	9 256	23 626	28 383
Børsen	15	35	50	-	50	-	-	975	1 170	2 145	2 145
Buviken	5.1	12.8	17.9	-	17.9	-	-	600	400	1 000	1 000
Byneset	-	53.4	53.4	-	43.4	10	554	3 840	1 596	5 436	5 990
Leinstranden	9.2	13.7	22.9	5.5	17.4	-	1 000	1 000	550	1 550	2 550
Strinden	51	86.7	137.7	20.8	116 9	-	1 350	11 780	2 600	14 380	15 730
Klæbu	27.4	33.2	60.6	13.8	46.8	-	1 380	3 200	1 400	4 600	5 980
Selbu	-	98	98	-	98	-	-	3 285	2 037	5 322	5 322
Børseskognen	-	20	20	-	20	-	-	450	462	912	912
Strinden og Selbu Fogderi	107.7	352.8	460.5	40.1	410.4	10	4 284	25 130	10 215	35 345	39 629
Tilsammen	655.6	1 067.6	1 723.2	171.8	1 428.0	123.4	17 843	80 943	30 323	111 266	[4])129 109

[1]) Herunder ikke indbefattet de Beløb, som i Henhold til Lov om Landkommunernes Skattevæsen af 15 April 1882 Pass. 2 godtgjøres Gaardbrugerne for Naturalveiarbeide paa de offentlige Veie, hvilke Beløb derimod medtages i Opgaven over Naturalveiarbeidet. [2]) Af Statskassen. [3]) Heraf Kr 2 000.00 af Statskassen. [4]) Beregningen over Udgifterne ved Veivedligeholdet, som her er opført efter nyligt indhentede Opgaver fra Amtets Lensmænd, finder jeg noget lavt ansat. Ifølge de til forrige Femaarsberetning indhentede Opgaver fra Formandskaberne bleve disse Udgifter ansatte til gjennemsnitlig 10.3 Øre aarlig for Amtet pr. Meter, hvilket jeg fremdeles finder rigtigt. Derefter skulde de nu for det hele Amt blive omtrent **Kr. 177 500** aarlig.

Trondhjem, 14 Marts 1892. O. Krefting.

Beretning

om Kjøbstaden Trondhjems økonomiske Tilstand m. V. i Femaaret 1886—1890.

Handel.

Herom henvises til vedlagte Skrivelse fra Kjøbmændene B. Iversen, I. M. Holst og R. Kjeldsberg (Bilag 1) samt fra Handelsforeningen (Bilag 2). Ligeledes følger under Bilag 3 en Udtalelse fra Børskommissæren angaaende Byens merkantile og økonomiske Forhold i Femaaret. Som det vil sees, er Børskommissæren kommen til et Resultat stik modsat de ovennævnte Herrers. Jeg maa dog i Et og Alt henholde mig til hvad disse i sin Skrivelse har anført, da det er uden Tvivl, at Byens Handel i de sidst forløbne Aar er gaaet fremad, omend ikke i nogen betydelig Grad.

(Bilag 1.)

Skrivelse fra Kjøbmændene B. Iversen, I. M. Holst og R. Kjeldsberg, dateret 29 April 1892.

I Henhold til den i ærede Skrivelse af 19 Februar d. A. til os stillede Anmodning skulle vi herved tillade os at fremkomme med vor Udtalelse ianledning det deri indeholdte Spørgsmaal.

Ser man kun hen til de i Børskommissærens Skrivelse meddelte Opgaver, specielt over Exporten, maa man jo unægtelig faa Indtryk af, at den Slutning, hvortil han kommer med Hensyn til Byens merkantile og økonomiske Forhold ved Udgangen af Femaarsperioden 1886—1890, er korrekt. Men der er enkelte Ting, som efter vor Formening er af væsentlig Betydning for Bedømmelse af disse Forhold, der dels kun antydningsvis og dels slet ikke ere nævnte i Børskommissærens Beretning.

Af disse maa vi i første Række nævne den landværts Export til Sverige, til hvilken man ikke kan undgaa at tage Hensyn, naar det gjælder at bedømme Omfanget af Trondhjems Handel. Opgave over denne Export have vi kun havt Anledning til at erhverve for de sidste tre Aar af Femaarsperioden og fremgaar af samme, at medens i Aarene

		1888	1889	1890
den samlede søværts Export udgjorde i	Ton	86 714	90 413	90 189,
androg den landværts Export til Sverige . . .	—	20 021	19 918	18 612,
hvoraf alene Artikelen Sild androg til	—	10 320	11 893	9 267,
medens den søværts Export af denne Artikel kun udgjorde	—	1 727	2 381	2 165.

Hvad Importen angaar, maa vi ogsaa paapege den vistnok temmelig betydelige Tilførsel af fortoldede Varer fra Kristiania og Bergen, der ikke fremkommer i de af Børskommissæren meddelte Opgaver, men hvortil vi formene, der ligeledes maa tages Hensyn, naar Størrelsen af Byens Handelsomsætning i det hele skal bedømmes. Nogen Opgave over denne Varetilførsel kunne vi ikke meddele, men vi antage, som sagt, at den er ganske betydelig.

Som det af Foranstaaende fremgaar, har altsaa Handelsomsætningen saavel hvad Export som Import angaar været adskilligt større, end hvad den efter Børskommissærens Opgave fremgaar at skulle have været.

Hvad Byens øvrige Næringer angaar, ere vi af den Formening, at disse have taget Opsving, — i flere Tilfælde ikke lidet støttede af den tiltagende Turisttrafik.

Vi komme derfor til det Resultat, at denne Femaarsperiode dog maa have bragt Fremgang i økonomisk Henseende i vor By, om end maaske neppe i nogen betydelig Grad.

(Bilag 2.)

Skrivelse fra Formanden i Trondhjems Handelsforening, dateret 27 Oktober 1891.

I sin Almindelighed tør jeg udtale, at Femaaret har været et for Trondhjems Handel gunstigt. Pengetilgangen var rigelig med lav Diskonto. 1886 begyndte med 4½ %, var et Par Maaneder op i 5 % for atter at falde til 4½ % der i 1887 gik ned til 3½ %, hvilken lave Diskonto holdt sig i hele 1888, 1889 til 4 Juli 1890, da den steg til 4 %, som holdt sig Aaret ud.

Noget egentlig stort Opsving er maaske ikke saa let at paavise, men Omsætningen synes at være i jevn Stigning og den samlede Fortjeneste maa have været god.

Sild og tildels enkelte Sorter tørret Fisk, passende for de svenske og finske Markeder, kommer hertil aarlig i større og større Kvanta, og Statistiken viser, for Sild specielt, et glædeligt Fremskridt.

Trælast har været uden Opsving; den store Export herover fra Sverige faar ved hver Tid mindre Chancer formedelst ihærdigt Arbeide fra svensk Side, støttet efter Sigende af en meget imødekommende og velvillig Jernbanestyrelse, for at vende Trafiken østefter.

Skibsfarten viser heller ikke dette Femaar noget vaagnende Liv, naar undtages det sidste Aar, da en Bevægelse begyndte for Anskaffelse af Dampskibe til almindelig Fragtfart, der forhaabentlig vil bære Frugter.

(Bilag 3.)

Skrivelse fra Børskommissæren i Trondhjem, dateret 18 September 1891.

Efter den ærede Magistrats Opfordring skal jeg herved meddele nogle spredte Bemærkninger og Opgaver angaaende Byens merkantile og økonomiske Forhold i Femaaret 1886—1890.

Den Forretningsløshed, der udmærkede hele det forrige Femaar og som forøvrigt ikke var eiendommelig for vort Land, men tvertimod herskede saagodtsom over den hele Verden, fortsatte sig langt ind i det følgende. I 1888 viste der sig endelig Tegn til Bedring, som ogsaa efterhaanden indtraadte, men desværre i flere Henseender kun blev af ringe Varighed.

Som Exportsted har vor By mistet mere og mere af sin tidligere Betydning. Medens Trondhjem lige ind i Firetiaarene af alle norske Byer udførte det største Kvantum Klipfisk, er Udførselen til Udlandet af denne Varesort gaaet mere og mere tilbage. Den norske Udførsel af Tørfisk og Tran er fremdeles, som den altid har været, kun ringe; ligesaa af Sild, hvoraf der til Gjengjæld, siden Merakerjernveien kom i Stand, udføres adskilligt til Sverige.

Af nedenstaaende Opgave vil sees, at Byen nu udfører nogle tidligere ukjendte Varesorter, navnlig Træmasse, Laks, Vildt og Smør. Exporten af Trælast er ligeledes i de senere Aar steget meget betydeligt, men herved er at mærke, at den større Del deraf er svensk Last, og dernæst, at den norske formentlig om ikke lang Tid vil vise Tilbagegang.

Indførselen af udenlandske Varer, bortseet fra Manufakturvarer, holder sig omtrent paa sit tidligere Niveau, med de Fluktuationer, som for Kornvarernes Vedkommende er en Følge af Høstens Udfald i vort Opland. Ingen enkelt Artikel giver Anledning til særskilt Omtale, undtagen amerikansk Flesk, der tidligere ikke fandtes paa Indførselslisterne, men nu tilligemed Jordolie spiller en Hovedrolle i vor Import.

Der indførtes:

		1881—1885.		1886—1890.
Kaffe	Kg.	6 458 269	Kg.	6 760 543
Tobak	-	348 430	-	100 773
Sukker	-	6 493 457	-	6 601 881
Sirup	-	5 342 577	-	5 274 130
Hvedemel	-	5 178 844	-	7 786 698
Rug	-	34 778 414	-	35 870 949
Byg	-	16 659 746	-	24 461 397
Hvede	-	3 734 801	-	1 131 121
Byggryn	-	1 521 900	-	52 289
Erter	-	568 259	-	578 225
Brændevin	-	481 397	-	316 753
Stenkul	hl.	2 159 745	hl.	3 514 842
Salt	-	373 356	-	519 186
Ris			Kg.	1 542 052
Mais			-	925 069
Rugmel			-	2 333 567
Flesk			-	7 350 527
Smør			-	212 224
Petroleum			-	5 413 997
Olier			-	1 525 012

og udførtes:

		1881—1885.		1886—1890.
Kobber	Kg.	1 261 218	Kg.	637 182
Tørfisk	-	1 814 184	-	873 528
Klipfisk	-	3 145 158	-	458 826
Ben	-	133 999	-	203 027
hvoraf intet i de 2 sidste Aar.				
Sild	Tdr.	75 511	Tdr.	63 128
Tran	-	15 804	-	11 161
Trælast, norsk	m³	167 486	m³	80 957
— svensk	-	186 502	-	371 343
Vildt			Kg.	93 685
Lax			-	680 567
Svovlkis			-	119 751 180
Smør			-	478 054
Havre			-	561 306
Cellulose			-	7 860 910
Træmasse, norsk			-	9 727 900
— svensk			-	8 634 609

I foranstaaende Opgaver er formentlig ikke indbefattet hvad der landværts er indført fra eller udført til Sverige.

I 1890 indklareredes ved Trondhjems Toldsted

31 Seilskibe, dr.	6 216	Ton,
280 Dampskibe, dr.	164 647	—

og udklareredes:

40 Seilskibe, dr.	8 271	Ton,
300 Dampskibe, dr.	179 114	—

Byens Handelsflaade bestod ved f. A. Udgang af 64 Fartøier, drægtige 14 158.05 Ton, hvoraf

Seilskibe 28, dr.	3 478.62	Ton	
mod i 1885 45 -	5 429	—	
Dampskibe 36 -	10 679.43	—	2 286½ Hk.
mod i 1885 27 -	6 243.5	—	1 428½ -

desuden Barkskibene „Merkator“ og „Sofie“ samt Dampskibet „Aud“, hvilke Skibe endnu ikke have været i Norge, hvorfor Drægtighed og Maskinstyrke ikke kan opgives.

Antallet af Kontingentpligtige til Børsen i 1886—1890 var resp.: 560, 574, 582, 588, 604, hvoraf ikke faa, der ikke længere have Ophold her i Byen eller som ikke længere ere i Virksomhed som Handlende.

Bankdiskontoen var:

fra	1/1 1886	Vexler	4½,	Vexelobligationer	5 %
-	5/3 —	—	5	—	5½
-	17/5 —	—	4½	—	5
-	21/7 1887	—	4	—	4½
-	8/12 —	—	3½	—	4
-	4/7 1890	—	4	—	4½

Der optoges Protest

i	1886	for	1 433	Vexler
-	1887	-	1 743	—
-	1888	-	380	—
-	1889	-	512	—
-	1890	-	689	—

Antallet af behandlede Konkursboer var: 1886: 23, 1887: 36, 1888: 5, 1889: 12, 1890: 14, foruden nogle fra tidligere Aar tilbagestaaende.

Ifølge Opgave fra Ligningskommissionens Sekretær udgjorde:

	Skatlagt Formue.	Indtægt.	Skatbar Indtægt.
1886	Kr. 29 306 000	Kr. 6 510 400	Kr. 3 969 400
1887	- 27 907 000	- 6 287 400	- 3 784 780
1888	- 25 531 000	- 5 861 000	- 3 444 120
1889	- 24 917 000	- 5 896 500	- 3 430 780
1890	- 25 446 000	- 6 008 300	- 3 493 640

og Byskatten:

	Paa Formue.	Paa Indtægt.	Tilsammen.
1886	Kr. 29 306	Kr. 280 494	Kr. 309 800
1887	- 27 907	- 284 093	- 312 000
1888	- 25 531	- 286 469	- 312 000
1889	- 24 917	- 283 083	- 308 000
1890	- 25 446	- 282 554	- 308 000

Toldintraderne udgjorde:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Indgaaende	1 656 566	1 391 834	1 520 590	1 622 087	1 695 692
Udgaaende	33 508	35 303	44 879	41 113	34 389
Sum	1 690 074	1 427 137	1 565 469	1 663 200	1 730 081

Af de ovenfor nævnte her hjemmehørende Dampskibe tilhøre 17 Stkr., drægtige Netto 8 111.66 Ton, med Maskiner af 1 593 nomin. Hestekræfter det Nordenfjeldske Dampskibsselskab.

Trondhjems mekaniske Værksted har i Femaaret sysselsat gjennemsnitlig 400 Mand, leveret 9 nye Skibe til samlet Værdi Kr. 475 000, større Arbeider forresten til Beløb Kr. 1 400 000 og mindre Arbeider, hvis Beløb samlet gaar op til omtrent ligesaameget som de større. Efterat Bolaget alt for flere Aar siden havde erhvervet en større Tomt paa Bakkestranden, er man gaaet i Gang med dertil at overflytte ialtfald en større Del af Værkstederne paa Bolagets gamle Tomt ovenfor Bybroen. Flere nye grundmurede Bygninger ere opførte og Anlægget af en Patentslip paabegyndt.

Trondhjems Dokselskab har gjennemsnitlig beskjæftiget 58 Mand. Tørdokken No. 2, hvis Fuldførelse blev forsinket ved et isommer indtruffet Uheld, tænkes færdiggjort til Brug inden Aarets Udgang. Omsætning, Overskud og udbetalt Udbytte have været omtrent som tidligere, i 1890 noget større end Gjennemsnittet.

Ørens mekaniske Værksted har, siden det i 1884 blev anlagt, gaaet godt fremad og anvender nu 70 à 80 Mand i Gjennemsnit.

Skibsfarten tog i Forbindelse med den kortvarige Bedring af Handelskonjunkturerne et forbigaaende Opsving. Senere har den uafbrudte Bygning af nye og større Skibe, hovedsagelig i England og den overhaandtagende Konkurrens atter bragt Fragterne og Afkastningen ned til et sørgeligt Minimum.

De bebudede Forandringer i Konkursloven lader desværre fremdeles vente paa sig.

Paa Grundlag af de foran meddelte Oplysninger og Tal kommer jeg desværre til det Resultat at, vor By i Løbet af sidste Femaar saalangt fra har gjort Fremskridt, at Stillingen i Handelsstanden og Befolkningen i det hele tvertimod har forværret sig i økonomisk Henseende.

Skibsfarten.

Angaaende denne henvises, foruden til Bilag No. 1, 2 og 3, tillige til vedlagte Skrivelse (Bilag 4) fra Formanden i den nu nedlagte Sømandsforening. Uagtet Seilskibenes Antal fremdeles er i Tilbagegang, vil det dog sees, at Sømandsstandens økonomiske Stilling i det hele i Femaaret har forbedret sig.

I 1889 er oprettet et Selskab, der fører Navn af „Trondhjems Dampskibsselskab“ og som siden dets Oprettelse har ladet bygge 2 nye Dampskibe. Nordenfjeldske Dampskibsselskab udvider stadig sin Virksomhed og har i Femaaret forøget sin Flaade med 3 større Dampskibe.

Beretninger for disse Selskabers Vedkommende samt for Dokselskabet for Aarene 1886—1890 vedlægges, for førstnævnte Selskab dog kun for 1890 (Bilag No. 5, 6 og 7).

(Bilag 4)

Skrivelse fra Formanden i Trondhjems Sømandsforening, dateret 8de August 1891.

I Anledning af den ærede Magistrats Henvendelse til Trondhjems Sømandsforening om Oplysninger angaaende Skibsfartens Udvikling samt om Sømandsstandens økonomiske Stilling i Femaaret 1886—1890, skal jeg som tidligere Formand i denne nu opløste Forening tillade mig at besvare denne Henvendelse efter den Opfatning, jeg har af Forholdene:

Stedets Handelsflaade kan ikke siges at være tiltaget i Femaaret. Fraseet, at Nordenfjeldske Dampskibsselskab i denne Periode har ladet anskaffe 3 større Dampskibe til kombineret Varc- og Passagertrafik samt Postbefordring i dets Ruter paa Ind- og Udlandet og et Lastedampskib, der væsentlig anvendes til Godsbefordring i Ruterne, samt at det i 1888 oprettede Trondhjems Dampskibsselskab har ladet bygge et Par Dampskibe for Fragtfart, er ingen nye Skibe tilkomne, medens Antallet af paa Stedet hjemmehørende Seilskibe er indskrænket gjennem Forlis.

Skibsfarten paa Stedet maa dog siges at være tiltaget i Femaaret, idet Merakerbanen har tilført en ikke ubetydelig Tilvæxt i Trælastexporten, ligesom ogsaa Røros Værks Udskibning af Kis er tiltaget temmelig betydelig.

Hvad Sømandsstandens økonomiske Stilling angaar, tror jeg, man kan sige, at denne har været almindelig god. Hyrerne ere stegne og Stedets Søfolk har i Regelen fundet stadig Beskjæftigelse, dels med de her hjemmehørende Skibe og dels med de paa Stedet i regulær Fart eller leilighedsvis farende Skibe, hovedsagelig Dampere, samt ved at tage Hyre fra andre norske Havne, væsentlig fra Bergen og Arendal, for et kortere eller længere Tidsrum, og endelig ogsaa ved at søge til udenlandske Havne, særlig til Hamburg, for at lade sig forhyre derfra.

Haandværksdriften.

Herom henvises til Haandværks- og Industriforeningens vedlagte Skrivelse (Bilag 8).

(Bilag 8.)

Skrivelse fra Trondhjems Haandværks- og Industriforening, dateret 19de August 1891.

I Besvarelse af den ærede Magistrats Skrivelse af 19de Juni sistl. skal man herved meddele, at Haandværksdriften hersteds, i de sidst forløbne fem Aar, visselig har gaaet fremad, saavel i Udførelse af solid og smagfuldt Arbeide som og i mere rationelle Arbeidsmethoder inden de forskjellige Fag, idet Arbeidets Deling i Specialiteter gaar fremad.

Da der ialfald i Periodens sidste Halvdel har været jevnt at bestille i alle Fag, antager man, at de økonomiske Vilkaar ialfald ikke har været tilbagegaaende, om end ikke nogen særdeles Fremgang i saa Maade kan paavises. Kravet fra Arbeidernes Side paa Forhøielse i tidligere Arbeidspriser har været almindelig, uden at det fra Mesternes Side har været muligt at gjennemføre nogen almindelig Forhøielse i Produkternes Pris. Streiker af nogen Betydenhed har ikke fundet Sted.

Industrielle Anlæg.

Herom henvises til de i Schema No. 14 A meddelte Opgaver.

Kommunale Indretninger.

I 1889 blev det af Spørck & Co. drevne Telefonanlæg indkjøbt af Byen og drives nu for Kommunens Regning Centralstationens Indredning, Omlægninger og Forbedringer af Telefonnettet har kostet Byen forholdsvis ganske betydelige Summer, men man maa haabe, at Anlægget, der paa det nærmeste nu er bragt i Orden, herefter vil komme til at give et rimeligt Udbytte.

Den af Kommunen i forrige Femaar indkjøbte Fjærestrækning paa Lademoen er ikke bleven benyttet i det Øiemed, hvortil den i sin Tid erhvervedes, nemlig til Oplagspladse for Trælastudskibningen, der ingenlunde har taget den Udvikling over vor By som oprindelig forudsat. Der oparbeides nu Havn sammesteds for at skaffe den østre Del af Byen, der i den sidste Tid har været i stærk Udvikling, bekvem Adgang til Søen.

Trondhjems mekaniske Værksted har ogsaa erhvervet Tomt ved denne under Anlæg værende Del af Havnen.

Den i forrige Femaarsberetning omhandlede under Opførelse værende Kirke i Ilen er forlængst færdig og taget i Brug af Ilens Menighed.

Den nye Bro over Mustalmenningen ved Strandgadens østre Ende til Baklandet har ligeledes i længere Tid været i Brug og viser den over samme foregaaende livlige Færdsel, at dens Anbringelse var af stor Interesse, særlig for Befolkningen af Byens østlige Del.

En almindelig Omtaxation af samtlige Eiendomme i Byen er under Arbeide, men noget Resultat heraf foreligger endnu ikke. De specielle Taxter viser, at Værdien af Byens Eiendomme i de sidste 5 Aar har steget med næsten 2 Millioner Kroner. Den samlede Værdi var nemlig pr. 1ste Januar 1886 Kr. 30 959 140.00 og ved Udgangen af 1890 Kr. 32 854 840.00, hvilken Forøgelse væsentlig har sin Grund i de stærke Bebyggelser, der i de sidste Aar har fundet Sted i Byens Udkanter.

Af Reglementer og Vedtægter vedkommende kommunale Institutioner har Sundhedsvedtægterne gjennemgaaet en liden Forandring, men denne er dog endnu ikke approberet, og kan saaledes ikke noget Exemplar i den forandrede Form vedlægges.

Nye Politivedtægter er kommet istand, hvoraf et Expl. følger (Bilag 9).

Gasværket bærer sig fremdeles meget godt, og henvises, hvad dette angaar, til dets Beretninger indtaget i de trykte Kommuneforhandlinger, hvoraf 5 Hefter vedlægges (Bilag 10—14).

Angaaende Byens Fattigvæsen og de under samme hørende Stiftelser m. V. henvises til medfølgende Aarsberetninger og Regnskabsuddrag for 1886—1890 (Bilag 15—19).

I 1887 blev besluttet oprettet en teknisk Aftenskole istedetfor den tidligere Tegneskole, hvorom henvises til medfølgende Expl. af Kommuneforhandlingerne for 1887 o. fl.

Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Af Kommuneskatligningen for Femaaret hidsættes:

	1886	1887.	1888	1889.	1890.
a. Byskat:					
af Formue og Indtægt .	309 872	312 024	312 258	307 999	308 027
- faste Eiendomme . .	154 900	156 000	156 000	154 000	154 000
b. Beskattet Formue . . .	29 306 000	27 907 000	25 531 000	24 917 000	25 446 000
c Antagen Indtægt . . .	6 510 400	6 287 400	5 861 000	5 896 500	6 008 300
d. Skatbar Do.	3 969 400	3 784 780	3 444 120	3 430 780	3 493 640

Efter disse Tal, der lige til 1890 vise Nedgang, skulde man tro, at ogsaa Byens økonomiske Evne er gaaet tilbage; men herved er dog at bemærke, at det Knæk, Byens Forretningsliv fik ved den Byen i Slutten af 70-Aarene overgaaede økonomiske Krise, der dræbte flere af de gamle Formuer, følgelig endnu ikke er forvundet. Det er saaledes min Tro, at der i de gamle For-

muers Sted er nye under Dannelse, uden at disses Existens endnu er traadt saadan ud i Livet, at de i Skatligningen hidtil er tagne tilbørlig i Betragtning.

Ædruelighedstilstanden.

At Ædrueligheden fremdeles er i Tiltagende, er uden al Tvivl. Nogen ny Forening her i Byen virkende i dette Øiemed er dog ikke i Femaaret stiftet.

Brændevinshandelen i Smaat er nu udelukkende hos Samlaget, idet den eneste ældre Rettighed, der endnu var tilbage efter den ældre Lovgivning, i 1889 blev indløst af Kommunen. Ølhandelen er ogsaa betydelig indskrænket, idet Antallet af de saakaldte uindskrænkede Rettigheder fra 1886—1890 er reduceret fra 50 til 35.

Statuter for Brændevinssamlaget og Beretning om dets Virksomhed vedlægges for Aarene 1886—1890. (Bilag 20—25.)

Angaaende Trondhjems Arbeiderforening henvises til medfølgende Beretning for de sidste 5 Aar. (Bilag 26—30.)

Trondhjems Magistrat, 3 Mai 1892.

S. Strøm.

XVII.

Nordre Trondhjems Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. v. i Nordre Trondhjems Amt i Femaaret 1886—1890.

A. Landdistriktet.

Folkemængden.

Efter den i 1875 foretagne Folketælling udgjorde Amtets Folkemængde idethele 81 421, hvoraf i Amtets 3 Byer 4 011 og i Amtets Landdistrikt 77 410. Den 1ste Januar 1891 havde Amtet en samlet Befolkning af 81 236 Indvaanere, hvoraf i Amtets Byer 4 635 og i Amtets Landdistrikt 76 601. Der viser sig saaledes en Nedgang i Folkemængden for Landdistriktets Vedkommende, idet Folkemængden i 1876 oversteg Folkemængden i 1891 med 809. Denne Formindskelse antages væsentligst at skyldes den stærke Udvandring, der har fundet Sted mellem de to sidste Folketællinger. Hvorledes Forholdet stiller sig med Hensyn til Folkemængden i 1876 og 1891 i Amtets Landdistrikt, vil sees af nedenstaaende Tabel:

Herreder.	Hjemmehørende Folkemængde:		Forøgelse (+) eller Formindskelse (—).
	1 Januar 1891.	1 Januar 1876.	
Meraker	1 745	1 705	+ 40
Hegre	2 534	2 841	— 307
Nedre Stjørdalen	6 319	6 894	— 575
Leksviken	2 967	3 019	— 52
Frosten	3 038	3 008	+ 30
Aasen	1 774	1 879	— 105
Skogn	3 297	3 669	— 372
Levanger	1 983	2 152	— 169
Værdalen	6 120	6 489	— 369
Stjør- og Værdalen Fogderi	29 777	31 656	— 1 879

Herreder.	Hjemmehørende Folkemængde: 1 Januar 1891.	Hjemmehørende Folkemængde: 1 Januar 1876.	Forøgelse (+) eller Formindskelse (—).
Ytterøen	1 198	1 501	— 303
Mosviken og Verran	2 558	2 811	— 253
Inderøen	4 875	5 391	— 516
Sparbuen	2 594	2 842	— 248
Skei	1 277	1 441	— 164
Egge	918	881	+ 37
Beitstaden	4 469	4 825	— 356
Stod	2 282	2 331	— 49
Snaasen	2 554	2 232	+ 322
Inderøen Fogderi	22 725	24 255	— 1 530
Lierne	1 473	1 134	+ 339
Grong	3 523	3 103	+ 420
Overhallen	2 409	2 392	+ 17
Klingen	1 099	958	+ 141
Vemundvik	931	1 090	— 159
Fosnes	2 918	2 669	+ 249
Flatanger	1 821	1 741	+ 80
Nærø	2 000	1 717	+ 283
Vikten	3 054	2 159	+ 895
Leka	2 033	1 872	+ 161
Kolvereid	1 819	1 716	+ 103
Foldereid	1 019	948	+ 71
Namdalen Fogderi	24 099	21 499	+ 2 600
Amtets Landdistrikt	76 601	77 410	— 809

I. Jordbruget.

Om Udbyttet af Høsten i Femaaret 1886—1890 hidsættes følgende Oversigt for de enkelte Aar:

1886 var Udbyttet af Høhøsten som i et godt Middelsaar og Kornhøsten og Poteteshøsten som i et Middelsaar.

I 1887 gav Høhøsten i Stjør- og Værdalen Fogderi et Middelsaars og i de to øvrige Fogderier Inderøen og Namdalen knapt Middelsaars Udbytte. Korn- og Potetesavlingen var adskilligt under et Middelsaar.

I 1888 var saavel Hø- som Korn- og Poteteshøsten meget under et Middelsaar.

I 1889 var Høavlingen under et Middelsaar, Kornavlingen gav omtrent et Middelsaars Udbytte, medens Udbyttet af Poteter var rigt.

I 1890 gav Høavlingen et Middelsaars, tildels et godt Middelsaars Udbytte. Kornavlingen var som i et godt Middelsaar, hvorimod Potetesavlingen var under et Middelsaar. — Dette Femaar har altsaa heller ikke været nogen

for Jordbruget gunstig Periode, og de tidligere lave Priser paa Landmandsprodukter have fremdeles holdt sig, paa samme Tid som Arbeidspriserne have været høie. Ikkedestomindre lader sig ogsaa i dette Femaar spore Fremgang i Jordbruget, blandt andet ved Anskaffelse af forbedrede Jordbrugsredskaber.

Ifølge Opgaver fra Fogderne have de faste Eiendommes Antal og Matrikulskyld ved Udgangen af 1885 og 1890 udgjort følgende:

Fogderier.	1885.					1890.				
	Brugenes Antal.	Matrikulskyld.		Skylddaler pr. Brug.		Brugenes Antal.	Matrikulskyld.		Skyldmark pr. Brug.	
		Daler.	Skill.	Daler.	Skill.		Mark.	Øre.	Mark.	Øre.
Stjør- og Værdalen	2 783	6 646	75	2	47	2 921	15 130	16	5	14
Inderøen	1 616	4 012	45	2	58	1 768	10 075	22	5	70
Namdalen . . .	1 935	1 989	27	1	4	2 102	4 774	06	2	27
Amtet	6 334	12 648	27	1	116	6 791	29 979	44	4	37

Den foranstaaende Opgave viser, at Brugenes Antal i sidste Femaar er bleven forøget med 457 nye Brug, hvoraf i Stjør- og Værdalen 138, i Inderøen 152 og i Namdalen 167. Udstykningen af de matrikulerede Eiendomme har saaledes ikke i Femaaret foregaaet i nogen større Udstrækning.

Over Udskiftningsforretninger hidsættes følgende Opgave:

Aar.	Sluttede Udskiftningsforretninger.		Det udskiftede Areal.				Paabegyndte Forretninger, der henstode usluttede ved Aarets Udgang.
	Forretningernes Antal.	Lodeiernes Antal.	Indmark opmaalt og karteret.	Udmark opmaalt og karteret.	Tilsammen.	Forretninger, ved hvilke det udskiftede Areal ikke kan opgives.	
			Ar.	Ar.	Ar.		
1886	16	62	23 831	598 144	621 975	1	8
1887	8	31	35 046	56 003	91 049	1	13
1888	7	36	14 807	98 017	112 824	1	15
1889	15	74	39 832	477 853	517 685	-	13
1890	9	33	22 796	570 130	592 926	1	14

Amtet har ogsaa i dette Femaar kun havt en amtsbeskikket Udskiftningsformand, der stadigen har været fuldt optagen, og Savnet af forøget Bistand har været føleligt.

De Kornsorter, som fornemmelig dyrkes inden Amtet, er som tidligere Byg og Havre; af Rodfrugter dyrkes væsentlig Poteter. Hvor ikke Aaringerne

have været mislige, har der fra de to sydligere Fogderier kunnet afgives adskilligt til Salgs. Hvede og Rug avles i enkelte Bygder af Stjør- og Værdalen samt Inderøen Fogderier; men Dyrkningen af disse Kornsorter er ihke i nogen Fremgang. Af Erter dyrkes ogsaa ubetydeligt.

Over Udsæd pr. Maal (10 Ar) i Liter og over Foldigheden af de vigtigste Sædarter meddeles følgende Opgaver udvisende Forholdet i 1885 og 1890.

Udsæd pr. Maal.

Fogderier.	Hvede.		Rug.		Byg.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
	L.	L.	L.	L.	L.	L.
Stjør- og Værdalen . .	19	20	18	19	24	23
Inderøen	-	-	19	15	26	25
Namdalen	-	-	-	-	29	31
Amtet	19	20	18.50	17	26.33	26.33

Fogderier.	Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
	L.	L.	L.	L.	L.	L.	L.	L.
Stjør- og Værdalen . .	29	29	39	38	19	20	309	317
Inderøen	-	-	45	42	18	16	309	328
Namdalen	-	40	42	44	-	-	302	339
Amtet	29	34.50	42	42	18.50	18	306.67	328

Foldighed.

Fogderier.	Hvede.		Rug.		Byg.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
Stjør- og Værdalen . .	9.6	8	11.6	8.5	12.1	10.5
Inderøen	-	-	9.7	12.9	10.3	11.0
Namdalen	-	-	-	-	10.3	9.5
Amtet	9.6	8	10.6	10.7	10.9	10.3

Fogderier.	Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
Stjør- og Værdalen . .	10.4	12.5	8.9	8.5	9.5	8.0	8.4	7.0
Inderøen	11.5	-	7.4	8 3	8.3	11.0	8.3	7.1
Namdalen	-	-	7.3	7.6	-	-	8 5	7.5
Amtet	10 9	12.5	7.9	8.1	8.9	9.5	8.4	7.2

Kaalrabi, Næper og Gulerødder dyrkes som tidligere til eget Brug, paa Frosten tillige til Afsætning i Trondhjem. Med Dyrkning af Turnips gaar det ubetydeligt fremad. Hamp avles ikke i Amtet. Avl af Lin er ganske ubetydelig.

Oprydning af Nyland foregaar vistnok ikke i nogen betydelig Udstrækning; mest sees Nyrydning at have fundet Sted i Herrederne Frosten, Stod, Egge, Beitstaden, Snaasen, Grong, Overhallen og Namsos Landdistrikt.

Den dyrkede Eng antages saagodtsom overalt i Amtet at være bleven forøget. Med Hensyn til Behandling af Gjødselen er man i den senere Tid gaaet fremad, dog er neppe endnu den flydende Gjødsels store Betydning tilstrækkelig paaagtet.

Kunstig Gjødning bliver indkjøbt i store Mængder.

I Avl af Grønfoder og særlig i Saaning af Græsfrø er der en betydelig Fremgang. Dyrkning af Græsfrø er dog neppe endnu almindelig over det hele Amt.

Den i forrige Beretning omhandlede Amtets Landhusholdningsselskab tilhørende Torske- og Rensemaskine for Kløver er solgt, medens andre lignende Maskiner er anskaffede i enkelte af Amtets Herreder.

Fra 1889 har Amtskommunen bidraget til Trondhjems Frøkontrolstation med Kr. 125.00 aarlig.

Nye og tidsmæssige Plouge og Harver blive mere og mere almindelige i Distrikterne, ligesom der i store Mængder er anskaffet af de kostbarere Maskiner, særlig Slaamaskiner.

Af Damptærskemaskiner, hvoraf i 1885 havdes 14, haves nu 25, deraf 1 i Hegre, 3 i Nedre Stjørdalen, 1 i Frosten, 2 i Skogn, 2 i Levanger Landsogn, 3 i Værdalen, 4 i Inderøen, 6 i Sparbuen, 2 i Skei og 1 i Egge. Af Pigtærskemaskiner saavel for Heste som for Haandkraft findes mange i de forskjellige Bygder.

Amtets Landhusholdningsselskab har ogsaa i dette Femaar fortsat sin Virksomhed. Selskabet oppebar som aarligt Bidrag af Amtskassen i 1886 og 1887 Kr. 1 500.00, i 1888 Kr. 1 200.00, i 1889 Kr. 1 800.00 og i 1890 Kr. 3 000.00.

Af Bidragene for 1889 og 1890 vare Kr. 300.00 bevilgede til Afholdelse af lokale Hesteudstillinger inden Namdalen og Inderøen Fogderier, ligesom der i 1890 bevilgedes Kr. 1 200.00 extraordinært som Bidrag til Afholdelse af en Amtsudstilling med Dyrskue paa Stenkjær. Dette extraordinære Bidrag kom dog ikke til Anvendelse i Femaaret, idet den i 1890 paatænkte Amtsudstilling blev indstillet paa Grund af en paa Stenkjær herskende Difterit-Epidemi. Ved Siden af Amtsbidragene erholdt Landhusholdningsselskabet tilsvarende Bidrag af Statskassen.

Til Udgangen af 1890 var ialt indmeldt 313 Medlemmer. Nogen Amtsagronom har Selskabet ikke i sin Tjeneste, hvorimod en Amtsgartner fremdeles er ansat, og Interessen for Havedyrkning viser sig at være i høi Grad stigende. Den paa Gaarden Følstad i Inderøen anlagte Planteskole bliver stærkt benyttet og har i den sidste Tid givet Overskud Til Amtets Landhusholdningsselskab har ialt sluttet sig 13 Landbrugsforeninger i Herrederne Nedre Stjørdalen, Aasen, Frosten, Skogn, Levanger Landsogn, Værdalen, Inderøen, Sparbuen, Beitstaden, Lierne, Klingen, Vemundvik og Flatanger.

Heller ikke i det forløbne Femaar har Amtet havt nogen Landbrugsskole.

Amtsformandskabet i 1890 nedsatte imidlertid en Specialkomité paa 5 Medlemmer, der bleve anmodede om at tage Spørgsmaalet om Ordning af Landbrugsundervisningen inden Amtet under Overveielse og for næste Amtsformandskab at fremlægge Forslag til Plan med Omkostningsoverslag. Ligeledes blev der samtidig vakt Motion om Oprettelse af en praktisk Jenteskole for Amtet. Da Ønsket om en Landbrugsskole Aar for Aar bliver mere levende, tør der være grundet Haab om, at en saadan i den nærmeste Fremtid vil komme istand Fra 4de til 9de Juli 1887 afholdtes almindelige Landbrugsmøder med Landbrugsudstilling. I Forbindelse hermed afholdtes den 3die almindelige nordiske Frøkongres, ligesom den under Selskabet for Norges Vel hørende „Forening til Diskussion af Landbrugsanliggender“ afholdt sit Aarsmøde i Trondhjem under Landbrugsmødet.

I Landbrugsudstillingens forskjellige Afdelinger deltog 270 Udstillere fra dette Amt, og der blev til disse uddelt idethele 110 Præmier, hvoraf for Hesteudstillingens Vedkommende 10 Præmier.

2. Fædrift.

Fædriften har ogsaa i det forløbne Femaar gaaet ikke ubetydeligt fremad, hvilket blandt Andet viser sig deri, at flere nye Meierier ere oprettede i Femaaret.

Besætningerne blive som Regel vel fodrede. Melken er Gjenstand for en stedse omhyggeligere Behandling, og man søger saavidt muligt at anskaffe sig gode Avls- og Tillægsdyr. De i den senere Tid opførte Fjøs- og Staldbygninger er ogsaa nu i Regelen lysere og rummeligere end før. Sulte-

fodring hører til Undtagelserne. Fra Lensmændene er modtaget Opgaver over Kreaturernes gjennemsnitlige Værdi pr. Stykke i 1890. Af disse Opgaver meddeles nedenstaaende Uddrag udvisende Værdien for hvert Fogderi og for Amtet:

Gjennemsnitlig Værdi pr. Stykke i 1890.	Arbeidsheste.	Storfæ.				Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.
		Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.			
Stjør- og Værdalen	226.67	101.11	86.67	48.33	8.25	11.44	8.56	68.13
Inderøen	255.55	87.63	72.09	38.00	12.18	9.45	9.10	69.54
Namdalen	207.27	89.54	77.72	38.66	9.36	10.27	8.90	65.50
Amtet	229.83	92.76	78.83	41.66	9.93	10.39	8.85	67.72

Til Sammenligning hidsættes den tilsvarende i forrige Femaarsberetning indtagne Opgave for 1885:

Gjennemsnitlig Værdi pr. Stykke i 1885.	Arbeidsheste.	Storfæ.				Voksne Faar.	Voksne Gjeder.
		Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.		
Stjør- og Værdalen	258.88	83.55	70.55	40.55	8.22	11.27	8.31
Inderøen	264.00	81.40	70.70	39.80	12.90	8.30	7.55
Namdalen	243.63	75.90	60.81	33.72	6.90	8.09	7.80
Amtet	255.50	80.28	67.35	38.02	9.34	9.22	7.89

Til Hesteracens Forbedring har væsentlig været benyttet dels Heste af gudbrandsdalsk Race tilhørende det Nordenfjeldske Selskab til Hestens Forædling, dels Amtets Stodhingste, „Trofast“ og „Brand“. Den sidste indkjøbtes i 1888 paa Lillehammer Marked, afløste „Trofast“ og har ligesom denne været stationeret paa den af Amtskommunen underholdte Hesteavlssæter paa Skalstugan i Jemtland nær Rigsgrænsen. Ligeledes har der med Bidrag af Statskassen været anskaffet Stodhingste for Levanger, Ytterøen, Beitstaden og Overhallen Herreder. En væsentlig Forbedring af Hesteracen i det forløbne Femaar har derfor ogsaa været at spore.

Af stor Betydning har Kvægracernes Forædling været. Allerede i forrige Femaarsperiode fandtes Kreaturer dels af ren og dels af blandet Ayrshirerace i en Flerhed af Amtets Herreder. Paa Foranstaltning af Amtets Landhusholdningsselskab er fra flere Eiere af Ayrshirekvæg og særlig i de sidste Aar fra Gaarden Tungen ved Trondhjem indkjøbt Kalve af ren Ayrshirerace,

hvilke ere spredte omkring i Distrikterne. Den i forrige Femaarsberetning omtalte Landhusholdningsselskabet tilhørende Besætning af Ayrshirekvæg paa Gaarden Ekle i Værdalen existerer ikke længer.

Landhusholdningsselskabets Bestyrelse har — i Betragtning af den større og større Betydning, et rationelt Svinehold vil have — i Femaaret anskaffet Grise af ren middel Yorkshirerace fra Rotvold Asyl og af middel Yorkshire-Tamworthrace fra Reitgjærdets Stiftelse. Disse ere frit leverede i forskjellige af Amtets Herreder paa Betingelse af, at Modtageren holder samme som Avlsdyr, indtil de naa en Alder af mindst 2 Aar, og at Afkommet bliver spredt om inden Bygden til saavidt muligt billige Priser.

Som i forrige Femaarsberetning anført fandtes Cheviot- eller Tauterøfaar eller Blandinger af begge disse Racer i flere af Amtets Bygder. Nogen særegen Foranstaltning til videre Forædling af Faareracen inden Amtet er ikke truffen i den heromhandlede Femaarsperiode. Den Amtets Landhusholdningsselskab tilhørende Stamhjord af Cheviotfaar, der var stationeret paa Gaarden Hald i Inderøen, solgtes i 1886, da den viste sig ikke at opfylde sin Bestemmelse.

Staten underholder fremdeles et Stamschæferi af Tauterøfaar paa Frosten. I 1889 samtykkede Landbrugsdirektøren i, at Hjorden forsøgtes anbragt paa en af Øerne i Ytre Namdalen, hvor Faareracen skal være temmelig primitiv. Nogen Flytning var imidlertid endnu ikke iværksat inden Udgangen af 1890.

Om Hjemhavnenes og Sæterhavnenes Beskaffenhed henvises til de Oplysninger, som derom er meddelt i forrige Femaarsberetning. Sæterbruget har ogsaa i det forløbne Femaar været i Aftagende. Det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko om Aaret saavel for de mere fremskredne Gaardbrugere som overhovedet i vedkommende Herred samt Prisen pr. Liter nysiet Melk og pr. Kilogram Smør er opgivet saaledes:

Herreder.	Melkeudbytte pr. Ko om Aaret		Pris pr. Liter nysiet Melk.	Pris pr. Kilogram Smør.
	for de mere fremskredne Gaardbrugere.	overhovedet i Herredet.		
	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.
Stjør- og Værdalen Fogderi:				
Meraker	1 500	1 200	0.10	1.60
Hegre	2 500	1 500	0.07	1.50
Nedre Stjørdalen	1 200	1 000	0.08	1.60
Leksviken	1 400	1 100	0.00	1.60
Frosten	2 000	1 600	0.07	1.60
Aasen	1 500	1 000	0.07	1.50
Skogn	1 500	1 200	0.07	1.60
Værdalen	2 000	1 500	0.08	1.50 à 1.60
Levanger	1 800	1 500	0.10	1.50

Herreder.	Melkeudbytte pr. Ko om Aaret		Pris pr. Liter nysiet Melk.	Pris pr. Kilogram Smør.
	for de mere fremskredne Gaardbrugere.	overhovedet i Herredet.		
	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.
Inderøen Fogderi:				
Ytterøen	1 600	1 200	0.07	1.60
Mosviken og Verran	1 500	1 000	0 11	1 50
Inderøen	1 800	1 500	0.08	1.80
Sparbuen	1 800	1 200	0.08	1.60
Skei	1 800	1 000	0.08	1.50
Stod	2 000	1 500	0.07	1.40
Egge	2 000	1 500	0.08	1.40
Beitstaden	1 480	1 450	0.07	1.62
Snaasen	1 400	1 100	0.07	1.50
Namdalen Fogderi:				
Lierne	1 800	1 400	0.10	1.60
Grong	1 100	900	0.06	1.70
Overhallen	1 600	1 300	0.08	1.75
Namsos	2 000	1 200	0.11	1.55
Fosnes	1 000	7 à 800	0.10	1.60
Flatanger	1 700	1 400	0.10	1.60
Nærø og Vikten Herreder	1 400	1 100	0.09	1.60
Leka	1 350	600	0.10	1.40
Kolvereid	1 500	1 100	0 09	1.60
Foldereid	1 500	1 100	0.08	1.50

Naar denne Opgave sammenholdes med den tilsvarende Opgave for 1885 i forrige Beretning, vil det sees, at Priserne pr. Liter nysiet Melk er gaaet noget ned, medens Priserne pr. Kilogram Smør er gaaet ikke ubetydeligt op. I 1890 udgjorde Prisen for en Liter nysiet Melk gjennemsnitlig i Stjør- og Værdalen Fogderi Kr. 0.071, i Inderøen Fogderi Kr. 0.078 og i Namdalen Fogderi Kr. 0.091; i 1885 vare Priserne resp. Kr. 0.088 à 0 089, 0.077 og 0.101 à 0.102, For et Kilogram Smør betaltes gjennemsnitlig i 1890 i Stjør- og Værdalen Fogderi Kr. 1.55 à 1.56, i Inderøen Fogderi Kr. 1.54 og i Namdalen Fogderi Kr. 1.59. I 1885 betaltes henholdsvis Kr. 1.44 à 1.49, Kr. 1.46 og 1.55.

Hvilken Betydning Salg af levende Kreaturer, Melk, Smør, Ost og Uld er at tillægge inden de forskjellige Herreder, kan sees af følgende Tabel, hvori Tallet 3 betegner megen, 2 nogen, 1 ringe og 0 ingen Betydning.

Herreder.	Levende Kreaturer.	Melk.	Smør.	Ost.	Uld.
Stjør- og Værdalen Fogderi.					
Meraker	2	0	2	1	0
Hegre	1	3	2	1	0
Nedre Stjørdalen	2	2	2	1	1
Leksviken	2	0	2	2	0
Frosten	2	1	2	1	1
Aasen	2	0	2	1	0
Skogn	2	2	3	3	1
Levanger	2	2	2	3	0
Værdalen	2	2	2	2	1
Inderøen Fogderi.					
Ytterøen	2	1	2	3	1
Mosviken og Verran	2	1	2	2	0
Inderøen	2	1	3	3	1
Sparbuen	3	3	3	2	0
Skei	3	1	2	0	0
Stod og Egge Herreder	2	3	2	2	1
Beitstaden	2	1	3	2	0
Snaasen	2	0	3	1	1
Namdalen Fogderi.					
Lierne	2	1	2	1	1
Grong	3	1	3	3	0
Overhallen	2	2	3	2	0
Namsos	2	3	2	1	1
Fosnes	1	1	2	1	1
Flatanger	1	0	2	1	0
Nærø og Vikten Herreder	2	1	2	0	0
Leka	1	0	1	0	1
Kolvereid	1	0	0	0	0
Foldereid	2	0	2	1	0

Det betydeligste Afsætningssted for Kjød, Smør og Ost var ogsaa i det forløbne Femaar Trondhjem.

Høns haves som Regel paa hver Gaard; men det er fremdeles kun i meget faa Bygder, at Salg af Æg og Kyllinger har nogen Betydning. Æg synes dog efterhaanden at faa mere Betydning som Handelsvare inden Amtet.

I Meieribedriften er der i Femaaret gjort betydelige Fremskridt. Der fandtes i 1890 af Meierier og Ysterier tilsammen 45, hvoraf 25 ere oprettede i Femaaret 1886—1890. Ved den egentlige Meierivirksomhed beskjæftigedes 48 Mænd og 60 Kvinder samt ved Udsalgsstederne 1 Mand og 9 Kvinder.

Ved disse Meierier blev der i 1890 indmaalt i det Hele 7 596 019.5 Liter Melk, ligesom der i samme Aar blev kjærnet 304 521 Kg. Smør samt ystet 75 463.5 Kg. Fedost og 203 271 Kg. Magerost.

Som Drivkraft har Damp været anvendt ved 20 Meierier. Centrifuge har udelukkende været benyttet ved 16 Meierier, Is (Vandmetode) ved 22 Meierier og ved de øvrige 7 Meierier bruges saavel Is som Centrifuge.

Amtet har i 1886 og 1887 havt mandlige og kvindelige Elever til Oplærelse ved forskjellige Meierier inden Amtet. Fra 1888 er dette ophørt, hvorimod der fra 1ste Mai 1888 har været anbragt mandlige Elever ved den af Staten oprettede Meieriskole ved Hegre Meieri. Lærekursuset ved denne Skole var som ved Landets øvrige Meieriskoler oprindelig fastsat til 1 Aar. Det viste sig dog, at denne Tid var meget kort, og at det var uheldigt for Meierierne hvert Aar at skulle begynde et nyt Kursus med nye Elever, og blev derfor truffet en ny Ordning med halvandetaarigt Kursus. Elevernes Antal var det første Aar sex, hvoraf tre fra Nordre Trondhjems Amt, og senere har aarlig været optaget tre nye Elever.

Forsøg med Ystning af Cheddarost paabegyndtes i 1887 ved Værdalens og Stenkjær Meierier. Forsøgene faldt meget heldigt ud, og den fra Meierierne forhandlede Cheddarost har vundet Publikums Bifald. Ved Udstillingen i Kjøbenhavn i 1888 erholdt Værdalens Meieri for sin udstillede Cheddarost Sølvmedaille. Ved kongelig Resolution af 29de December 1888 blev der tilstaaet Værdalens Meieri Statsbidrag til Oprettelse af en Skole for Cheddarystning. Skolen begyndte sin Virksomhed 1ste Januar 1889 og sluttede i December s. A. Den var besøgt af tre faste Elever og en extra Elev.

Almindelig norsk Hesteudstilling nordenfjelds har været afholdt paa Stjørdalshalsen i Periodens samtlige Aar med Undtagelse af 1887, da den afholdtes i Trondhjem i Forbindelse med Landbrugsudstillingen dersteds. Antallet af anmelte Heste har udgjort i 1886: 49, i 1887: 104, i 1888: 48, i 1889: 39 og i 1890: 38 Heste. Ogsaa i denne Femaarsperiode var som Regel de udstillede Hingste lidet fremragende, medens Hoppeafdelingen var nogenlunde godt repræsenteret.

Lokale Hesteudstillinger afholdtes paa Stenkjær i 1886, paa Ranum i Overhallen i 1889 og i Strømmen paa Inderøen i 1890. Antallet af de udstillede Dyr udgjorde ved disse Udstillinger henholdsvis 53, 37 og 30 Dyr. Ogsaa en Flerhed af Fjøs- og Dyrskuer har været afholdt i de forskjellige Herreder i Femaaret.

3. Skovdrift.

Heller ikke dette Femaar har været gunstigt for Skovdriften, og nogen stærkere Stigen i de tidligere lave Tømmerpriser har ikke fundet Sted i Perioden.

De Herreder, fra hvilke Udførsel af Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer foregaar, ere fornemmelig Meraker, Hegre og Værdalen af Stjør- og

Værdalen Fogderi, Stod, Beitstaden og Snaasen af Inderøen Fogderi, Lierne, Grong, Overhallen, Foldereid, Kolvereid og Namsos af Namdalen Fogderi.

De Distrikter, hvori der maa kjøbes Bygningstømmer udenfra, ere især Nedre Stjørdalen og Frosten af Stjør- og Værdalen Fogderi, Fosnes, Nærø, Vikten og Leka af Namdalen Fogderi.

Baade med Hensyn til Bestand og Dimensioner er Skoven i det forløbne Femaar gaaet mærkbart tilbage i Meraker, Hegre, Leksviken, Aasen og Værdalen af Stjør- og Værdalen Fogderi, Skei og Aas Sogn af Beitstaden af Inderøen Fogderi, Lierne, Grong, Fosnes, Kolvereid, Foldereid og Leka af Namdalen Fogderi.

De fleste af Skovene inden Amtet befinde sig i Indenbygdsboendes Besiddelse. I Meraker tilhøre Skovene Meraker Brugs Aktieselskab, der eier samtlige Gaarde i Distriktet paa tre nær, i Værdalen eies store Skovstrækninger af Værdalsbruget. Af Udenbygdsboende eies betydelige Dele af Distriktets Skove i Herrederne Hegre af Stjør- og Værdalen Fogderi, Skei, Aas Sogn af Beitstaden og Snaasen af Inderøen Fogderi samt Lierne, Grong, Namsos, Flatanger, Kolvereid og Foldereid af Namdalen Fogderi.

Der hidsættes følgende Uddrag af de modtagne Opgaver over Tømmerflødningen i de vigtigste Vasdrag:

Vasdrag.	Produktionssteder. Herreder.	Tømmer nedflødet.					Dimensioner.	
		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Længde.	Tykkelse.
		Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Meter.	Centimeter.
Stjørdalselven .	Meraker.	ikke oplyst.	ikke oplyst.	ikke oplyst.	3 750	5 000	5	20
Værdalselven . .	Værdalen.	60 000	61 000	6 200	62 120	61 100	5	21
Ogna Elv . . .	Skei.	1 310	1 694	1 037	1 133	1 422	6	20
Byelv og Snaasenvandet . .	Stod og Snaasen.	2 356	4 017	3 592	3 960	3 748	6	21
Liernes Vasdrag	Lierne.	60 424	24 138	9 847	50 206	39 504	6 5	20
Namsenelv . . .	Grong og Overhallen.	2 400	2 500	2 100	2 900	3 050	6 5	4
Bjøra Elv . . .	Grong.	700	600	550	1 150	1 410	6.5	21

De fleste Herreder have tilstrækkelig Ved til Brænde. Indkjøb af Brænde foregaar kun i nogen Udstrækning i Nedre Stjørdalen, Leksviken og Frosten af Stjør- og Værdalen Fogderi, Egge og Stod af Inderøen Fogderi, Nærø, Vikten og Leka af Namdalen Fogderi. Torv bruges i større og mindre Udstrækning som Brændsel i Hegre, Leksviken og Værdalen af Stjør- og Værdalen Fogderi, i Inderøen, Sparbuen og Beitstaden af Inderøen Fogderi samt i Overhallen, Namsos, Fosnes, Flatanger, Kolvereid, Nærø, Vikten og Leka af Namdalen Fogderi.

Over Priserne paa Brænde hidsættes følgende Opgave udvisende Priserne i 1885 og 1890 paa de forskjellige Sorter Ved.

Fogderier.	Birk.		Furu.		Or.		Gran.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stjør- og Værdalen	10.33	10.55	7.56	8.06	6.87	7.00	7.34	7.77
Inderøen	9.50	9.55	7.11	7.20	6.84	6.57	6.46	6.74
Namdalen	8.34	8.06	6.58	6.60	5.98	6.05	5.73	6.15

4. Fiskerier.

Inden Stjør- og Værdalen Fogderi var Udbyttet af Fiskeriet i Femaaret tarveligt. Derimod foregik der i Inderøen Fogderi et rigt Sildefiske i Femaarsperiodens tre sidste Aar i de indre Dele af Trondhjemsfjorden, særlig i Beitstadfjorden.

Efter de af det statistiske Centralbureau udgivne Tabeller vedkommende Fiskerierne skulde det samlede Udbytte af Skrei- og Fedsildfiskerierne saavelsom af Brisling- og andet Smaafiske have udgjort:

Fogderier.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stjør- og Værdalen	17 000	9 450	3 750	2 650	6 400
Inderøen	-	-	106 420	78 250	207 200

Fiskerierne i Ytre Namdalen have i det forløbne Femaar givet et endnu mindre Udbytte end i forrige Femaar.

Af Namdalen Fogderi og det i Henhold til kongelig Resolution af 15de December 1877 ansatte Politiopsyns Beretninger hidsættes følgende Opgave angaaende Havfiskerierne i Namdalen:

Opgave over Udbyttet af Skreifiskerierne i Namdalen Fogderi 1886—1890:

Aar.	Fisk.	Lever.	Rogn.	Angiven Værdi.	De i Fisket deltagende	
					Baade.	Fiskere.
	Antal.	Hektoliter.	Hektoliter.	Kroner.	Antal.	Antal.
1886 . . .	448 300	731	450	76 044.50	508	1 691
1887 . . .	385 600	566	384	49 000.00	366	1 218
1888 . . .	204 500	482	204	44 268.75	271	1 045
1889 . . .	697 000	1 740	690	202 665.00	370	1 366
1890 . . .	541 300	1 225	270	121 213.50	384	1 453

Ved Fiskeriet benyttedes Garnbrug, Liner og Dybsagn.

Opgave over Udbyttet af Sildefiskerierne i Namdalen Fogderi 1886—1890.

Aar.	Mængde.	Værdi.
		Kr.
1886	68 400	328 250
1887	2 623	11 335
1888	86 500	349 248
1889	1 039	4 545
1890	1 200	6 800

Udbyttet af Laks- og Søørretfiskeriet udenfor Elvene har ifølge en fra Fiskeriinspektøren modtagen Opgave stillet sig saaledes:

Fogderier.	Kilogram.					Kroner.				
	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Stjør- og Værdalen . . .	2 277	4 270	3 104	3 024	3 560	3 022	4 328	3 930	3 868	5 133
Inderøen . . .	464	1 000	1 188	906	989	430	1 050	1 046	964	1 766
Namdalen . .	62 802	37 182	37 493	43 771	46 241	46 822	33 717	33 051	34 649	40 613
Amtet	65 543	42 452	41 785	47 701	50 790	50 274	39 095	38 027	39 481	47 512

Efter de af det statistiske Centralbureau udgivne Tabeller har den samlede Værdi af Udbyttet af Havfiskeriet inden Amtet andraget til i 1886 Kr. 533 279, i 1887 Kr. 127 855, i 1888 Kr. 595 549, i 1889 Kr. 356 537 og i 1890 Kr. 420 815. For Aaret 1886 er medregnet Værdien af Østersfangst i Flatanger, anslaaet til Kr. 180.00.

Angaaende Udbyttet af Laks- og Søørretfiskeriet i Elvene hidsættes følgende fra Fiskeriinspektøren modtagne Opgave:

Distrikter.	Kilogram.					Kroner.				
	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Stjørdalselven .	2 870	1 776	2 458	2 180	6 250	2 266	1 656	2 070	1 950	6 291
Værdalselven .	100	100	1 000	700	300	185	185	600	420	180
Figgaelven . .	500	65	100	100	100	550	78	130	125	125
Stenkjærelven .	500	626	464	333	412	445	814	603	430	479
Aargaardselven	1 400	675	975	108	780	700	338	505	69	468
Namsen . . .	10 460	11 086	9 907	9 648	7 492	6 800	6 652	5 944	6 300	4 495
	15 830	14 328	14 904	13 069	15 334	10 946	9 723	9 852	9 294	12 038

Fiskeriinspektøren har i Skrivelse hertil af 4de November 1893 med Hensyn til den ovenfor meddelte Opgave angaaende Laks- og Søørretfiskeriet udenfor Elvene anført følgende:

De for Søfisket opgivne Talstørrelser afvige mere eller mindre fra de tilsvarende Opgaver i den officielle Statistik. De af ham opgivne Tal ere imidlertid Resultatet af en omhyggelig Granskning saavel af samtlige til Grund for den officielle Statistik liggende Opgaver som af mange andre til ham indløbne Opgaver fra Opsynsmænd m. V., hvorfor han tør antage, at de af ham opgivne Kvanta og Værdier ere adskilligt paalideligere end Statistikens.

I samme Skrivelse har Fiskeriinspektøren derhos oplyst:

1. Antallet af de inden Amtets Sødistrikter til Fangst af Laks- og Søørret benyttede Kilenøter, der i 1885 udgjorde ca. 330, er i Femaaret betydelig tiltaget, idet Antallet i 1890 udgjorde omtrent 500.

2. Foruden de i forrige Femaarsberetning nævnte, fremdeles bestaaende Fiskeriforeninger i Namsen og Stenkjærelven har der i Aarene 1886—1889 været i Virksomhed en lignende Forening i Aargaardselven, men denne ophævedes i det sidstnævnte Aar.

3. Af kunstige Udklækningsapparater har i hele Femaaret et været i Virksomhed ved Stenkjærelven og et ved Namsen; desuden er der i 1888 ved sidstnævnte Vasdrag opført et nyt saadant. I det Hele er der i Femaaret fra disse Apparater udsluppet i Stenkjærelven 370 000 og i Namsen 860 000 Lakseyngel.

5. Grubedrift og Stenbrydning.

Ved Selbu Kobberværk i Meraker Herred har ifølge vedkommende Bestyrers Opgave Produktionen og Arbeidsstyrken i Femaaret udgjort:

Aar.	Antal Bestyrere.	Antal Regnskabs- og Opsyns-betjente.	Antal faste Arbeidere.	Tilsammen.	Udbytte af Garkobber.
					Kg.
1886	2	9	70	81	74 600
1887	2	8	38	48	62 600
1888	2	9	52	63	63 300
1889	2	9	50	61	10 300
1890	2	9	56	67	-

Af Gruber, hvori Kobber har været drevet, blev Lillefjeld Grube nedlagt den 22de Juli 1886, men blev igjen optaget ved 6te Maaneds Begyndelse 1888.

Adskillige Forsøgsskjærp har været drevet i 1889 og 1890. Fra Tid til anden har, foruden ovennævnte faste Mandskaber, været benyttet endel Løsarbeidere.

Ved Ytterøens Svovlkis- og Kobbergruber i Ytterøen Herred har Virksomheden i Aarene 1886—1889 været af følgende Omfang:

	1886.	1887.	1888.	1889.	Tilsammen.
Udbrudt af fast og løst Berg, Kub.-Lakter	366	520.1	320	120	1 326.1
Heraf udvundet: a) Svovlkis, Ton	5 236	5 796	3 856	1 449	16 337
b) Kobberkis, -	24	21	128	11	184
Udgifter ved Værket . . . Kr.	55 025.55	59 741.84	48 279.42	20 024.80	183 071.61
Antal Betjente	3	3	3	3	-
- Arbeidere	91	82	68	65	-

I 1889 blev Værkets Drift indstillet den 31te Marts 1889 paa Grund af de daarlige Priser paa Svovlkis.

Værket, der tidligere var bleven drevet for udenlandsk Regning, blev igjen optaget Høsten 1889 af et Firma i Trondhjem.

Over den gjenoptagne Drift haves ingen Opgave.

Skjækerdalens Nikkelværk i Vuku Sogn af Værdalen Præstegjeld har i Femaaret været i Drift. Der hidsættes følgende Opgave over Virksomhedens Omfang:

	Udbrudt Berg.	Udvundet Nikkel-malm.	Udvundet Nikkel.	Udgifter.	Antal	
					Betjente.	Arbeidere.
	Kb.-Lakter.	Ton.	Ton.	Kr.		
1886	150	693	9.10	70 230.68	3	68
1887	101	730	9.49	51 957.88	3	40
1888	158	1 522	19.78	51 103.93	3	45
1889	177	1 765	22.94	52 818.56	3	53
1890	111	854	8.54	47 389.02	3	24

Af Skiferstensbrud var der i 1890 i det Hele 9 i Drift, nemlig 6 i Nedre Stjørdalen, 2 i Hegre og 1 i Aasen. Disse sysselsatte 44 Mand.

Ved Strømmen Kalk- og Teglværk med Kalkstensbrud, beliggende i Inderøen Herred, har Produktionen i Femaaret udgjort:

Aar.	Mursten.	Tagsten.	Drænrør.	Stenkalk.	Melkalk.
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Hl.	Hl.
1886	29 000	-	19 000	11 000	2 500
1887	44 000	5 000	31 000	4 000	3 000
1888	72 000	-	22 000	8 200	2 700
1889	250 000	2 500	-	7 000	6 000
1890	90 000	-	11 500	13 600	1 000

Værkets Arbeidsstyrke udgjorde i Sommertiden (fra 1ste April til 1ste Oktober) 14 à 20 Mand og i Vintertiden 5 à 14 Mand.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Følgende industrielle Anlæg have i 1890 været i Drift i Amtets Landdistrikt:

2 Brændevinsbrænderier, 2 Malterier, 23 Sagbrug, hvoraf 5 Dampsage, 3 Brug forbundne med Høvleri og 1 Sagbrug med Tøndefabrik, 19 Møllebrug, 6 Teglværk, hvori ikke medregnet Strømmens Værk, hvorom under Grubedrift og Stenbrydning, 1 Kalkbrænderi foruden ovennævnte Strømmens Værk, 1 Guanofabrik, 1 Garveri, 1 Farveri, 1 Skibsbyggeri, 1 Trankogeri, 2 Uldspinderier og Væverier, hvoraf det ene ogsaa forbundet med Farveri, 1 Træsliberi, 1 Metalværksted, 1 Orgelharmoniumfabrik.

Af Sag- og Møllebrug ere kun de anførte, ved hvilke der er arbeidet mindst 300 Dagværk om Aaret.

Tilvirkningen ved Brændevinsbrænderierne og de med disse forbundne Malterier har i Femaaret efter den fra Overkontrolløren modtagne Opgave udgjort:

Brænderiernes og Malteriernes Navne.	1886. Liter à 50 Pct. Styrke.	1887. Liter à 50 Pct. Styrke.	1888. Liter à 50 Pct. Styrke.	1889. Liter à 50 Pct. Styrke.	1890. Liter à 50 Pct. Styrke.	Tilsammen 1886—1890. Liter à 50 Pct. Styrke.
a. Brænderier:						
Sundnes Brug, Inderøen	287 101	221 778	151 224	118 186	180 112	958 401
By i Nedre Stjørdalen	270 705	244 669	293 323	434 382	318 978	1 562 057
	557 806	466 447	444 547	552 568	499 090	2 520 458
b. Malterier:	Kg. Byg.	Kg. Byg.	Kg. Byg.	Kg. Byg.	Kg. Byg.	Kg. Byg.
Sundnes	66 974	54 107	39 046	28 526	45 600	234 253
Levanger	-	-	9 955	-	-	9 955
By i Nedre Stjørdalen	89 987	86 928	117 583	146 158	81 824	522 480
	156 961	141 035	166 584	174 684	127 424	766 688

7. Binæringer.

Over Antallet af Landhandlere ved Udgangen af Aarene 1885 og 1890 meddeles nedenstaaende Opgave, der viser, at nogen væsentlig Forandring i det samlede Antal ikke har fundet Sted i indeværende Periode.

Fogderier.	Landhandlere ved Udgangen af 1885.	Landhandlere ved Udgangen af 1890.
Stjør- og Værdalen	72	71
Inderøen	41	48
Namdalen	91	83
	204	202

Antallet af Landhandlere er saaledes gaaet ned i Stjør- og Værdalen med 1, i Namdalen med 8, medens i Inderøen Fogderi Antallet er forøget med 7.

Forbrugsforeningernes Antal udgjorde ved Udgangen af 1890 ialt 16, hvoraf 2 ere oprettede i Femaaret. Da Antallet af saadanne i 1885 udgjorde 15, er altsaa 1 opløst. Foreningernes samlede Omsætning i 1890 udgjorde omtrent Kr. 502 662, og deres Medlemsantal ved Udgangen af nævnte Aar 2 916.

Over den ved Udgangen af 1890 i Amtets Landdistrikt hjemmeværende Handelsflaade meddeles efter den almindelige Statistik følgende Opgave:

Fogderier.	Samtlige Fartøier.			Fartøier over 50 Ton.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
Stjør- og Værdalen . .	57	1 184	152	2	130	10
Inderøen	63	2 800	342	28	1 676	176
Namdalen	41	1 282	195	6	351	38
	161	5 266	689	36	2 157	224

Af den opgivne Handelsflaade var ingen Dampskibe. Dampskibsfarten paa Trondhjemsfjorden har været besørget af Dampskibene „Stenkjær“, „Kong Oscar“ og „Erik Jarl“ tilhørende „Stenkjær Dampskibsselskab“, „Levanger“ tilhørende „Levanger Dampskibsselskab“ og „Indtrønderen“ tilhørende „Indtrøndelagens Dampskibssamlag“. Ligeledes have særskilte Lokalskibe været i Fart mellem Trondhjem og Aasenfjorden og Stjørdalen. Paa Snaasenvandet har Dampskibet „Bonden“ været i Fart ogsaa i dette Femaar. Farten paa Foldenfjorden har i det forløbne Femaar ligesom tidligere været udført af Dampskibet „Trio“, der har oppebaaret et aarligt Statsbidrag stort Kr. 4 000.00 for denne Fart. Distrikterne i Ytre Namdalen satte sig i 1890 i Bevægelse for at anskaffe sig et eget Dampskib, og Amtsformandskabet bevilgede i den Anledning et Laan af Kr. 15 000.00.

Skibsbyggeriet har heller ikke i dette Femaar havt noget særligt Opsving, og Baadbyggeriet er fremdeles af ringe Betydning. Det tidligere Skibsværft i Eggebogen ved Stenkjær blev nedlagt i 1889. Angaaende Haandværkerne i Landdistriktet gjælder formentlig i alt Væsentligt, hvad der er anført derom i forrige Femaarsberetning.

Husfliden maa vistnok siges at være gaaet noget fremad ogsaa i dette Femaar. Særlig har paa Levanger en Husflidsskole været i Virksomhed og været adskillig søgt fra de omliggende Bygder.

I Femaaret er stiftet ialt 5 Foreninger, hvoraf 2 Landbrugsforeninger i Beitstaden og Klingen samt 3 Arbeiderforeninger, nemlig for Sakshaug Sogn, Hustad Sogn og for Snaasen.

Jagten er fremdeles af mindre Betydning. Herfra bør dog undtages Elgjagten, særlig i de Distrikter, hvor Bortforpagtning af Jagten har fundet Sted.

Ved høieste Resolution af 14 Januar 1890 blev Jagttiden, der tidligere havde været fra 15 September til 15 Oktober, forandret til fra 1 September til og med 10 Oktober. Denne Bestemmelse gjælder til Udgangen af 1894.

Ederfugl har ogsaa i indeværende Femaarsperiode været fredet hele Aaret rundt i Stjør- og Værdalen og Inderøen Fogderier. For Namdalen Fogderi er saadan Fredning udtrykkelig fastsat i Lov af 9 Marts 1860.

Om Antallet af de i Femaaret fældede Rovdyr hidsættes følgende Opgave:

Fogderier.	Bjørne.	Ulve.	Jerve.	Gauper.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.
Stjør- og Værdalen . .	14	3	-	17	297	26	430
Inderøen	18	8	4	21	359	24	576
Namdalen	31	7	15	11	742	503	504
Amtet	63	18	19	49	1 398	553	1 510

Havedyrkning er som Binæring fremdeles af underordnet Betydning; men de talrige Rekvisitioner, der aarligen indløbe til Amtsgartneren om hans Bistand, vidne om, at Sandsen for Havedyrkning stadig stiger.

Bærsalg har heller ingen væsentlig Betydning som Næringsvei inden Amtet, naar undtages Frosten, hvorfra der sælges adskilligt dels af Havebær og dels af vildtvoksende Bær. Fra Snaasen foregaar der, naar ikke Misvækst indtræffer, et ikke ubetydeligt Salg af Multer.

8. Om den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Nedenfor hidsættes de sædvanlige Oplysninger om thinglæste og aflæste Pantedokumenter, afholdte Udpantninger og Exekutionsforretninger samt Tvangsauktioners Antal og Beløb:

Fogderier.	De i Femaaret thinglæste og aflæste Pantedokumenter.		Pantegjældens Forøgelse.
	Antal.	Beløb.	
		Kroner.	Kroner.
Stjør- og Værdalen	thinglæste 1 145 aflæste 713	2 423 998.00 1 776 992.00	647 006.00
Inderøen	thinglæste 1 161 aflæste 813	1 852 768.17 1 812 266.46	40 501.71
Namdalen	thinglæste 1 023 aflæste 455	1 610 275.68 606 498.49	1 003 777.19

Pantegjældens Forøgelse for hele Amtsdistriktet har altsaa udgjort Kr. 1 691 284.95, medens den i forrige Femaar udgjorde Kr. 1 596 662.00 og i Femaaret 1876—1880 Kr. 1 528 808.00.

Af faste Eiendomme er afhændede:

i Stjør- og Værdalen Fogderi	555	for samlet Beløb	Kr.	2 117 462.41
- Inderøen Do.	344	- — —	-	1 362 867.05
- Namdalen Do.	485	- — —	-	1 168 638.00
	Tilsammen 1 384	for samlet Beløb	Kr.	4 648 967.46

Tilsvarende Beløb i forrige Femaar 5 478 631.00.

Af holdte Exekutions- og Udpantningsforretninger:

i Stjør- og Værdalen Fogderi	8 842	for samlet Beløb	Kr.	294 330.33
- Inderøen Do.	4 278	- — —	-	124 855.70
- Namdalen Do.	7 298	- — —	-	249 834.13
Tilsammen	20 418	for samlet Beløb	Kr.	669 018.16

der sammenholdt med det tilsvarende Beløb i forrige Femaar . . . - 585 287.00

viser i dettes Favør et Beløb af . . . . . Kr. 83 731.16

Af Tvangsauktioner over fast Gods og Løsøre er afholdt:

i Stjør- og Værdalen Fogderi	96	for samlet Beløb	Kr.	185 518.00
- Inderøen Do.	99	- — —	-	102 880.52
- Namdalen Do.	235	- — —	-	114 460.66
Tilsammen	430	for samlet Beløb	Kr.	402 859.18

der sammenholdt med det tilsvarende Beløb i forrige Femaar . . . - 597 026.00

viser en Formindskelse af . . . . . Kr. 194 166.82

Efter disse Opgaver har der ogsaa i det nu forløbne Femaar fundet en betydelig Nedgang Sted i Distriktets økonomiske Evne særlig inden Stjør- og Værdalen og Namdalen Fogderier. Aarsagen dertil maa formentlig være at søge i de samme Omstændigheder som tidligere, nemlig dels i de ugunstige Aaringer for Sø og for Land, dels i de lave Priser paa Produkter i Forbindelse med en høi Arbeidsløn.

Der er ingen Grund til at antage, at Almuens Levesæt ikke har været tarveligt, og Ædruelighedstilstanden maa siges at have været særdeles god. Der eksisterer nu ikke nogen Ret til Udsalg og Udskjænkning af Brændevin inden Amtets Landdistrikt.

Over Arbeidspriser i Aaret 1890 er indhentet Opgaver, hvoraf hidsættes følgende Uddrag:

For Husmænd Dagløn paa egen Kost: Om Sommeren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.20 til Kr. 1.60, i Inderøen fra Kr. 1.07 til Kr. 1.60, i Namdalen fra Kr. 1.60 til Kr. 2.20.

Om Vinteren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.00 til Kr. 1.40, i Inderøen fra Kr. 0.93 til Kr. 1.20, i Namdalen fra Kr. 1.10 til Kr. 1.60.

Paa Husbondens Kost: Om Sommeren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 0.40 til Kr. 0.80, i Inderøen fra Kr. 0.40 til Kr. 1.00, i Namdalen fra Kr. 0.90 til Kr. 1.30.

Om Vinteren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 0.33 til Kr. 0.53, i Inderøen fra Kr. 0.27 til Kr. 0.60, i Namdalen fra Kr. 0.60 til Kr. 0.80.

Andre Dagarbeideres Dagløn paa egen Kost: Om Sommeren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.40 til Kr. 2.40, i Inderøen fra Kr. 1.20 til Kr. 2.00, i Namdalen fra Kr. 1.80 til Kr. 2.40.

Om Vinteren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.20 til Kr. 1.80, i Inderøen fra Kr. 0.93 til Kr. 1.60, i Namdalen fra Kr. 1.40 til Kr. 2.00.

Paa Husbondens Kost: Om Sommeren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 0.80 til Kr. 1.40, i Inderøen fra Kr. 0.80 til Kr. 1.20, i Namdalen fra Kr. 1.10 til Kr. 1.40.

Om Vinteren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 0.50 til Kr. 1.00, i Inderøen fra Kr. 0.50 til Kr. 0.67, i Namdalen fra Kr. 0.50 til Kr. 0.80.

Kvindelige Dagarbeideres Dagløn paa egen Kost: Om Sommeren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.00 til Kr. 1.20, i Inderøen fra Kr. 0.90 til Kr. 1.20, i Namdalen fra Kr. 1.20 til Kr. 1.40.

Om Vinteren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 0.80 til Kr. 1.00, i Inderøen fra Kr. 0.67 til Kr. 1.00, i Namdalen fra Kr. 0.80 til Kr. 1.00.

Paa Husbondens Kost: Om Sommeren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 0.50 til Kr. 0.83, i Inderøen fra Kr. 0.50 til Kr. 0.80, i Namdalen fra Kr. 0.67 til Kr. 0.90.

Om Vinteren i Stjør- og Værdalen fra Kr. 0.30 til Kr. 0.50, i Inderøen fra Kr. 0.27 til Kr. 0.50, i Namdalen fra Kr. 0.25 til Kr. 0.50.

Ifølge de samme Opgaver har Aarslønnen for Tjenere, iberegnet Værdien af Klæder og lignende, men ikke af Kost og Logi, sædvanligen udgjort for Tjenestekarle i Stjør- og Værdalen fra Kr. 100.00 til Kr. 280.00, i Inderøen fra Kr. 100.00 til Kr. 200.00 og i Namdalen fra Kr. 100.00 til Kr. 250.00, for Tjenestepiger i Stjør- og Værdalen fra Kr. 60.00 til Kr. 180.00, i Inderøen fra Kr. 60.00 til Kr. 100.00 og i Namdalen fra Kr. 40.00 til Kr. 90.00.

Den sædvanlige Dagløn paa egen Kost er opgivet at have været: for Tømmerhuggere i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.50 til Kr. 2.00, i Inderøen fra Kr. 1.50 til Kr. 2.00, i Namdalen fra Kr. 1.80 til Kr. 2.50.

For Tømmerkjørere med Hest i Stjør- og Værdalen fra Kr. 2.50 til Kr. 4.00, i Inderøen fra Kr. 3.00 til Kr. 4.00, i Namdalen fra Kr. 3.50 til Kr. 5.50.

For Tømmerkjørere uden Hest i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.40 til Kr. 2.00, i Inderøen fra Kr. 1.60 til Kr. 1.80, i Namdalen fra Kr. 1.80 til Kr. 2.50.

For Sagbrugsarbeidere i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.40 til Kr. 2.00, i Inderøen fra Kr. 1.60 til Kr. 2.00, i Namdalen fra Kr. 2.00 til Kr. 2.50 og

for Hustømmermænd i Stjør- og Værdalen fra Kr. 1.60 til Kr. 3.00, i Inderøen fra Kr. 1.80 til Kr. 2.00, i Namdalen fra Kr. 2.25 til Kr. 3.00.

De offentlige Sager inden Amtet have ogsaa i det forløbne Femaar væsentlig angaaet smaa Tyverier, Overfald og Løsagtighedsforseelser, af hvilke de sidste ligesom tidligere indtage en fremtrædende Plads.

Af Opfostringsresolutioner er udfærdiget 72 i 1886, 63 i 1887, 65 i 1888, 66 i 1889 og 70 i 1890. Tilsammen 336 mod 312 i forrige Femaar.

Antallet af de i Femaaret ved Amtets tvende Sygehuse Behandlede har været: Ved Sygehuset i Skogn: 862, hvoraf døde 62, og ved Sygehuset i

Namdalen: 1 040, hvoraf døde 70, altsaa tilsammen ved begge Sygehuse 1 902, hvoraf 132 døde. Antallet i forrige Femaar var 1 783, hvoraf 127 døde.

Liggedagenes Antal, som i Femaaret 1881—1885 udgjorde ved Sygehuset i Skogn 43 515 og ved Sygehuset i Namdalen 23 753, tilsammen 67 268, har i sidste Femaar udgjort ved førstnævnte Sygehus 38 292½, ved det sidstnævnte 31 437½, tilsammen 69 730, altsaa 2 462 mere end i forrige Femaar.

I Femaaret er Namdalen Sygehus flyttet fra Gaarden Alhus til Gaarden Bjørum lige i Nærheden af Namsos Ladested, efter at være undergaaet en fuldstændig Ombygning. Det nye Sygehus, der maa ansees meget tidsmæssigt, blev taget i Brug i Juni 1888.

Amtskommunens Udgifter til Sygehusene og Sygevæsenet iøvrigt — herunder ikke indbefattet Sindssygevæsenet — som i Femaaret 1881—1885 udgjorde tilsammen Kr. 72 016, har i det nu afsluttede Femaar udgjort tilsammen Kr. 85 320.00 eller Kr. 13 304.00 mere end i det foregaaende Femaar. Forskjellen hidrører formentlig væsentlig fra de store Fordringer, der i de senere Aar stilles til Sygehusenes Indretning og Udstyr.

I Femaaret har med $^4/_5$ Bidrag af Amtskommunen været forpleiet ialt 859 Sindssyge eller gjennemsnitlig pr. Aar 171.8, hvoraf hjemmehørende i Meraker gjennemsnitlig 4.2, i Hegre 4.2, Nedre Stjørdalen 16.8, Leksviken 8.4, Frosten 9.4, Aasen 2.4, Skogn 2.0, Levanger 3.8, Værdalen 7.4, Ytterøen 2.6, Mosviken og Verran 10.6, Inderøen 20.6, Sparbuen og Skei 10.8, Egge 2.4, Stod 7.8, Beitstaden 16.8, Snaasen 4.0, Lierne 0, Grong 6.4, Overhallen 4.6, Namsos 1.4, Fosnes 6.8, Flatanger 0.6, Nærø 3.4, Vikten 5.2, Kolvereid 3.4, Foldereid 1.2, Leka 4.6, tilsammen i Stjør- og Værdalen Fogderi 58.6, hvoraf behandlede i Asyl 15.2 og i Privatforpleining 43.4, i Inderøen Fogderi 75.6, hvoraf i Asyl 21.4 og i Privatforpleining 54.2, samt i Namdalen Fogderi 37.6, hvoraf i Asyl 11.8 og i Privatforpleining 25.8. I ethvert af Aarene 1886—1890 behandledes i Asyl henholdsvis 51, 49, 44, 44 og 54 og i Privatforpleining henholdsvis 113, 121, 130, 129 og 124.

Amtskommunens Udgifter til Sindssygevæsenet har i det nu forløbne Femaar udgjort Kr. 126 964 mod Kr. 138 522 i Femaaret 1881—1885. Udgifterne har altsaa været Kr. 11 558.00 mindre i indeværende Femaar end i forrige.

Amtskommunens Udgifter til døvstumme Børns Undervisning have udgjort:

i 1886	Kr. 11 572.00	for	46	Børn,
- 1887	- 10 960.00	-	43	—
- 1888	- 10 128.00	-	44	—
- 1889	- 9 596.00	-	39	—
- 1890	- 9 477.00	-	44	—

Ved kongelig Resolution af 27 April 1885 traadte Lov om abnorme Børns Undervisning af 8 Juni 1881 i Kraft for blinde Børns Vedkommende fra 1 Juli 1885, forsaavidt angaar Aldersklasserne fra 14—18 Aar, og fra 1 Juli 1886 for Aldersklasserne fra 9—13 Aar. I Femaaret har kun et Barn fra Amtet været optaget i Blindeinstitut.

Af farlige epidemiske Sygdomme har Difterit optraadt i forskjellige af Amtets Bygder, navnlig har der i 1890 hersket en større Difteritepidemi inden Beitstaden Herred.

Lægedistrikternes Antal var ved Udgangen af 1890 10 og Jordemoderdistrikternes Antal 33.

Amtets Matrikulskyld udgjorde i 1890: 29 979 Mark 64 Øre. Til Bestridelse af Amtskommunens Udgifter udlignedes pr. Skyldmark i 1886 Kr. 3.60, i 1887 Kr. 3.60, i 1888 Kr. 4.50, i 1889 Kr. 5.00 og i 1890 Kr. 5.00. Ingen Del af Amtsskatten er i Henhold til Skattelovens § 7 fordelt paa Herrederne. Amtskommunen har i Femaaret ingen Gjæld havt, bortseet fra de til enhver Tid tilbagestaaende Bidrag til de af Storthinget bevilgede Veianlæg.

I Femaaret er oprettet to nye Sparebanker, nemlig Sparbuen Arbeidersparebank i Sparbuen og Snaasen Sparebank i Snaasen.

Ved Udgangen af Aaret 1890 udgjorde Sparebankernes samlede Formue Kr. 966 880 og Indskydernes Tilgodehavende tilsammen Kr. 7 197 774.

Over Brandforsikringsindretninger, Kreaturforsikringsindretninger og andre Forsikringsindretninger ved Femaarets Udgang meddeles følgende Opgaver:

a) Brandforsikringsindretninger:

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 December 1890.		
			For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.
			Kroner.	Kroner.	Kroner.
1) Værdalens Brandforsikringsselskab	Værdalen.	1832	1 550 000	1 200 000	2 750 000
2) Skogn, Levanger og Aasen Herreders Brandforsikringsselskab	Aasen.	1835	2 900 000	394 000	3 294 000
3) Nedre Stjørdalen, Hegre og Meraker Herreder og Malvik Sogns Brandassuranceforening for Huse og Avling	Hegre.	1838	3 107 420	305 290	3 412 710
4) Nedre og Øvre Stjørdalen Præstegjelds og Malvik Sogns Brandforsikringsselskab for Indbo og Løsøre	Nedre Stjørdalen.	1866	-	1 300 000	1 300 000
5) Frostens Brandassurancesamfund	Frosten.	1838	1 237 465	108 690	1 348 155
6) Leksvikens Brandassuranceforening	Leksviken.	1847	709 714	-	709 714

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt Virksomhed.	Forsikringssum 31 December 1890.		
			For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.
			Kroner.	Kroner.	Kroner.
7) Snaasens Brandassuranceforening	Snaasen.	1860	912 685	-	912 685
8) For, Egge og Følings Sogns Brandassuranceforening . .	Stod og Egge.	1845	768 645	145 692	914 337
9) Kvam Sogns Brandassuranceforening	Stod.	1841	182 120	375 500	557 620
10) Sparbuen Brandassuranceforening	Sparbuen.	1840 (?)	1 278 700	431 000	1 709 700
11) Beitstadens private Brandassuranceforening	Beitstaden.	1844	1 539 340	769 670	2 309 010
12) Inderøens Brandassuranceforening	Inderøen.	1845	1 624 600	929 150	2 553 750
13) Ytterøens Husassurance . .	Mosviken og Verran.	1842	1 270 530	-	1 270 530
14) Ytterøens Brandassuranceforening for Løsøre . . .	Do.	1877	-	406 575	406 575
15) Grongs Brandassuranceforening for Bygninger . . .	Grong.	1860	1 210 840	-	1 210 840
16) Grongs Brandassuranceforening for Løsøre	Do.	1885	-	342 529	342 529
17) Overhallens Brandforsikringsselskab for Huse . . .	Overhallen.	1861	1 114 480	-	1 114 480
18) Overhallens Brandforsikringsselskab for Løsøre . .	Do.	1874	-	614 700	614 700
19) Namsos Herreds Brandassuranceforening for Huse og Løsøre	Vemundvik og Klingen.	1843	750 230	213 740	963 970
20) Viktens gjensidige Brandassuranceforening	Vikten.	1888	272 460	-	272 460

b) Kreaturforsikringsindretninger

(Heste eller Kreaturer):

Indretningens Navn og Art.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Samlet Forsikringssum den 31te December 1890.
			Kroner.
1) Værdalens Kreaturforsikringsindretning .	Værdalen.	1874.	114 000.00
2) Frostens Hornkvægassuranceforening . .	Frosten.	1867.	19 703.00
3) Frostens Forsikringsforening for Heste .	Do.	1830.	35 955.00
4) For Sogns Forsikringsselskab for Heste og Hornkvæg	Stod.	1873.	51 545.00
5) Stods Hesteforsikringsselskab	Do.	1874.	33 960.00
6) Kvam Sogns Kvægforsikring	Do.	1872.	6 572.00
7) Sparbuen Hesteforsikringsforening . . .	Sparbuen og Skei.	1874.	35 155.00
8) Inderøens Heste- og Kvægforsikringsforening	Inderøen.	1876.	116 288.00

c) Andre Forsikringsindretninger

(saasom for Skibe, Baade, Sømænds Tøi osv.):

Indretningens Navn og Art.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Samlet Forsikringssum den 31te December 1890.
			Kroner.
Indherreds gjensidige Assuranceforening . (for Fartøier i Kystfart mellem Stavanger og den russiske Grænse).	Ladestedet Stenkjær	1866.	95 000.00
Verrans Fartøiassuranceforening	Mosviken og Verran	1886.	162 431.00

Ved Udgangen af 1890 fandtes i Amtsdistriktet følgende Skydsstationer:

Fogderier.	Tilsigelsesstation for			Faste Stationer for			Fast Station for Landskyds og Tilsigelsesstation for Søskyds.
	Landskyds alene.	Baadskyds alene.	Land- og Baadskyds.	Landskyds alene.	Baadskyds alene.	Land- og Baadskyds.	
Stjør- og Værdalen	-	-	3	16	-	-	1
Inderøen	1	1	3	12	-	2	1
Namdalen	-	5	16	15	-	-	3
	1	6	22	43	-	2	5

I denne Opgave er indbefattet de i Amtets Byer værende faste Stationer for Landskyds alene.

For Udbedring af Hovedveiene er der ogsaa i det forløbne Femaar draget megen Omsorg.

Af Veiarbeider, der skulle udføres for det almindelige Veifonds Regning, har Amtsformandskabet besluttet:

1) 2 Juli 1887 Ombygning af Veiparcellen Langstenen—Vordal;
2) 26 Juni 1888 Anlæg af Hovedvei mellem Snaasen og Grong paa Strækningen fra Formofos over Formo til forbi Ekkerdalen.
3) s. D. Veiudbedringer gjennem Trones i Grong.
4) 19 Juni 1889 Paabegyndelse af Veianlægget Hel—Setsaas fra Elverumsmo til Amtsgrænsen.
5) s. D. Veianlægget fra Fosland til Fiskum.
6) s. D. Fortsættelse og Fuldførelse af Veianlægget fra Langstenen til Levanger (d. e. Aasen—Re).

De to førstnævnte Veiarbeider bleve fuldførte og afleverede til Amtet i heromhandlede Femaar.

Den af Storthinget 24 April 1883 besluttede Vei fra Formo i Grong gjennem Lierne til Rigsgrænsen var ikke ved Femaarets Slutning fuldført.

Til Oparbeidelse af denne har der i samtlige fem Aar været bevilget Midler af Storthinget.

I 1889 stiftedes Indtrøndelagens Telefonsamlag, der i Femaaret foreløbig har istandbragt telefonisk Forbindelse mellem Levanger By og Herrederne Værdalen og Inderøen.

For Anlæg af en Jernbane mellem Hel i Nedre Stjørdalen og Namsos som Paabegyndelse af en Nordlandsbane har der navnlig i den sidste Del af Femaaret været ivrigen arbeidet. Den 10 Januar 1890 fattede Nordre Trondhjems Amtsformandskab i et extraordinært Møde enstemmig Beslutning om, at der skulde indgaaes til Storthinget med Andragende om, at der for Storthinget i 1890 maatte blive fremsat kongelig Proposition om Paabegyndelse af en bredsporet Jernbane fra Hel til Namsos. Amtskommunen garanterede derhos enstemmigen som Distriktsbidrag indtil 10 Procent af Anlægskapitalen under Forudsætning af, at det Halve af denne Sum tilveiebragtes gjennem Bidrag af de interesserede By- og Landkommuner.

Nogen kongelig Proposition blev imidlertid ikke fremsat for Storthinget i 1890.

For Udvidelse og Udbedring af Bygdeveiene har der ogsaa i dette Femaar været arbeidet meget. Der er i Femaaret anlagt 63.9 Km. nye Bygdeveie og omlagt 44.6 Km. ældre Bygdeveie. Af nye Bygdeveie er oparbeidet i Skogn 1.6 Km., i Ytterøen 0.3 Km., i Sparbuen 4.0 Km., i Skei 12.0 Km., i Snaasen 5.0 Km., i Lierne 21.0 Km., i Grong 18.0 Km. og i Leka 2.0 Km.

Ved Udgangen af 1890 udgjorde Længden af de offentlige Veie i Kilometer:

Fogderier.	Hovedvei.	Bygdevei.	Tilsammen.	Ridevei.
Stjør- og Værdalen	184	495	679	87
Inderøen	166	589	755	78
Namdalen	231	463	694	102
Amtet	581	1 547	2 128	267

B. Byerne.

Fra Byernes Magistrater har jeg modtaget og giver mig den Ære nedenfor at gjengive Beretninger afgivne for Levanger 29 September 1893, for Stenkjær 29 Oktober 1891 og for Namsos 29 September 1893 samt for de to førstnævnte Byers Vedkommende tilføiet nogle i samme ikke indtagne Opgaver.

Kjøbstaden Levanger.

„Byens Handelsvirksomhed antages at have tiltaget noget i Perioden, uagtet ogsaa i denne Landbefolkningens Evne til at kjøbe har været svækket ved de mindre gode Aaringer. Den forøgede Handelsvirksomhed skyldes for en Del en større Tilvirkning af et af Sirup tilvirket Kaffesurrogat. De uheldige Havneforhold, hvilke det nu er blevet en bydende Nødvendighed at erholde forbedrede, have i ikke ringe Grad vanskeliggjort saavel Importen til som Exporten fra Byen.

Den industrielle Virksomhed saavelsom Haandværksdriften har ogsaa i Perioden taget noget Opsving. Af nye industrielle Anlæg er tilkommet J. L. Eides Spinderi og Væveri samt J. P. Bambergs Kaffetilsætningsfabrik, hvorhos af Haandværksvirksomhed fortjener at nævnes A. Holms Smede- og Maskinværksted samt E. Syrstads Tilvirkning af Taarnure, hvoraf flere er leveret til Landets Kirker. I Byen drives derhos et Meieri og et Ysteri.

I Henseende til Skolevæsenet er indtraadt den Forandring, at Middelskolens 2 Forberedelsesklasser og 1ste Middelklasse er henlagt til Folkeskolen.

Kjøbstaden har ingen Forbrugsforening ligesaa lidt som nogen Forening af Handlende, Skippere, Sømænd eller nogen Arbeiderforening. Derimod bestaar fremdeles den i forrige Beretning omtalte Haandværkerforening, der har en Sygekasse; den dermed tidligere forenede Sparekasse er udskilt derfra og er overgaaet til et Aktieselskab som et selvstændigt Pengeinstitut, der blandt andet giver Laan mod haandfaaet Pant i Sølv- og Guldsager.

I Kjøbstaden er hjemmehørende 1 Dampskib samt et Par Jægter. Foruden ved det nævnte Dampskib har Stedet med 4 andre Dampskibe staaet i omtrent daglig Forbindelse med Nabobyerne Trondhjem og Stenkjær samt Landdistrikterne ved den indre Del æf Trondhjemsfjorden.

I Sommeren 1890 anlagdes et Telefonnet, der bragte Byen i Forbindelse med de tilstødende Landdistrikter samt Værdalen. Dette Anlæg tør ogsaa i kommerciel Henseende have havt nogen Betydning for Byens Fremgang.

Efterat Levanger Kommune i Periodens Begyndelse for en Kjøbesum af Kr. 70 000.00 var bleven Eier af Byens Grund, har den ubebyggede Del af samme, der udgjør circa 2 333 Ar, været bygslet eller bortleiet, navnlig til den mindre bemidlede Del af Befolkningen, i større og mindre Parceller. Leieafgiften af saavel den bebyggede som ubebyggede Grund har givet et aarligt Overskud fra 1 250 til 1 600 Kroner, der er kommet Bykassen tilgode.

Ædruelighedstilstanden blandt Byens egen Befolkning har i Perioden i det Hele og Store taget været god. De af Kommunebestyrelsen bestemte 2 Brændevins- og almindelige Ølrettigheder have været tilstaaede Brændevinssamlaget, der dog kun har havt et Udsalgs- og Udskjænkningssted. Af indskrænkede Ølrettigheder har været bevilget 2 til Byens 2 Hoteller. Samlagets Formaal at bekjæmpe Brændevinsondet er imidlertid i ikke liden Grad bleven modarbeidet ved en Trafik, der truer med at antage stedse større Dimensioner til ligemegen moralsk som økonomisk Skade. Denne Trafik bestaar i, at der i en Flerhed af de Logihuse, hvor Landsfolk fra de omliggende Distrikter tage ind eller foregive at have taget ind under deres Ophold i Byen, sælges Kaffe, hvortil da Kjøberne ad libitum tilsætte Brændevin, som de enten selv medhave eller lade hente fra Bolaget. Bestemmelsen i § 17 i Lov om Brændevins Salg og Udskjænkning af 6 September 1845 har vist sig aldeles utjenlig til at standse denne Trafik, der paa Grund af sin sociale Skade gjør stærkt Krav paa Lovgivningens Opmærksomhed.

Byens Folkemængde var ved Periodens Slutning 902 Individer."

I Femaaret er thinglæst 76 Panteheftelser til samlet Beløb Kr. 229 630.00 og aflæst 48 af samlet Beløb Kr. 142 512.00.

Af faste Eiendomme er afhændet 17 for Kr. 89 940.00 og af Tvangsauktioner afholdt over faste Eiendomme 8 for Beløb Kr. 15 340.00 og over Løsøre 7 for 992 Kroner. Exekutionernes Antal var 22 for tilsammen Kr. 14 482.90 og Udpantningernes 407 for tilsammen Kr. 8 715.71. I det næst foregaaende Femaar udgjorde Antallet af thinglæste Heftelser 60 af samlet Beløb Kr. 124 983.00 og aflæste 47 af samlet Beløb Kr. 107 524.00.

Af faste Eiendomme var afhændet 17 for 65 123 Kroner og af Tvangsauktioner afholdt over faste Eiendomme 21 for Beløb Kr. 47 733.00 og over Løsøre 5 for 6 343 Kroner. Exekutionernes Antal var 45 for tilsammen Kr. 78 226.00 og Udpantningernes 338 for tilsammen Kr. 7 665.00.

De industrielle Anlæg ved Udgangen af 1890 vare: 2 Kaffetilsætningsfabriker, 1 Dampfarveri, 1 Spinderi og Væveri, 1 Orgelharmoniumfabrik, 1 Ølbryggeri.

Med Borgerskab til Byen fandtes til samme Tid 26 Handlende, hvoraf 3 Kvinder, 30 Haandværkere, 5 Personer med baade Handels- og Haandværksborgerskab, 1 Apotheker, 2 Bogtrykkere og 1 Vognmand, fremdeles 1

Samlag for Brændevinssalg med et Udsalgssted og 2 Personer med indskrænket Ølret.

Aarsløn for en almindelig Tjenestegut er opgivet til Kr. 150.00, for en Tjenestepige Kr. 80.00.

Den almindelige Dagløn er for en Haandværkssvend fra Kr. 2.00 til Kr. 3.00, for almindelige Dagarbeidere paa egen Kost om Sommeren Kr. 1.60, om Vinteren Kr. 1.40.

Ladestedet Stenkjær.

„1. Handel. Antallet af Ladestedets Handelsstand udgjorde ved Udgangen af 1890: 35, hvoraf 7 Kvinder. Handelsforholdene antages i det Hele og Store at have været de samme som i forrige Femaar. De delvis daarlige Aaringer, de omliggende Landdistrikter har havt i Femaaret, og deraf følgende Pengemangel samt den stadig stigende Konkurrance har selvfølgelig ikke været uden Indflydelse, hvorfor ogsaa nogle af Byens Forretningsdrivende i Femaaret er gaaet Konkurs. Naar undtages en enkelt af disse, der sad i en ikke liden Drift, havde de andre kun mindre Forretninger. Forholdene inden Ladestedets Handelsstand antages nu i det Hele taget at være gode og sunde. Omsætningen bestaar fornemmelig i Kolonial- og Manufakturvarer, Sild, Salt, Fisk, Korn, Fedevarer, Skind og Jern, — Varer, hvormed saagodtsom alle Handelsmænd er forsynet, — saa ingen kan siges at drive nogen Specialforretning, hvilket paa Grund af Forholdene neppe hellere vil lønne sig. Endel af Stedets Handlende driver Trælastforretninger fornemmelig ved Indkjøb af Spirer, der hovedsagelig afhændes til Nordland og Finmarken, — samt Bord og Planker, der foruden til førstnævnte Steder særlig afhændes i Romsdalsbyerne og Bergen. Kun et af Byens Handelshuse driver Sagbrug og Export af Trælast — dog kun indenlands. Den i forrige Femaarsberetning anførte, herfra aabnede Handelsforbindelse med Island bragte Vedkommende kun Tab og er ikke gjenoptaget. Som i forrige Femaarsberetning anført, er flere af Stedets Handelsmænd samt herboende Skippere interessere i Lofot- og Finmarksfiskerierne. Til disse Fiskerier afsendes aarlig med hersteds og i omliggende Distrikter hjemmehørende Jægtfartøier flere Expeditioner med Kolonialvarer, færdigsyede Klæder, Møbler, Korn og Potetes samt Træmaterialier, der alt afhændes paa Fiskeværene, hvor saa gjøres Indkjøb af raa Fisk. Den indkjøbte Fisk flækkes, saltes og tørres i Almindelighed paa Bjerg langs Kysten nordover fra Trondhjemsfjorden og forsælges hovedsagelig til Kristiansund, Aalesund og Bergen. Fra Finmarken hjemføres hertil endel Rundfisk, der sælges i tør Tilstand – saakaldet Tørfisk — her i Bygderne og til Trondhjem, fra hvilket sidste Sted den udføres til Sverige. Nordlandsforretningerne — særlig Fiskeforretningerne — har herinde tiltaget i de senere Aar, hvilket vel for en stor Del skyldes den lettere Adgang, man nu gjennem en Flerhed af Banker har til at skaffe sig

Penge til disse Expeditioner, — der jo trænger store Forskud, — men i heldige Aar ogsaa forholdsvis letvint bringer stor Nettofortjeneste. I Femaaret antages disse Forretninger for de flestes Vedkommende at have givet et nogenlunde bra Udbytte. Dette beror jo hovedsagelig paa Indkjøbsprisen paa Fisken, samt om man har været heldig med dens Tørring og saaledes har prima Salgsvare.

Toldintraderne have ifølge Opgaver fra herværende Toldkontor i Femaaret udgjort Kr. 191 248.56, hvoraf for Udgaaende Kr. 6 899.73 mod henholdsvis Kr. 196 577.41 og Kr. 16 703.90 i forrige Femaar. Antallet af de i Femaaret indklarerede og udklarerede Fartøier er 1 467 og 1 418 mod 1 086 og 1 090 i forrige Femaar. Udførselen bestaar nærmest i Export af Trælast fra de i Stenkjær Nærhed beliggende Sagbrug, „Nordsjø Brug" og „Stenvikens Dampsag". Den mod forrige Femaar betydelig mindre Udførsel skyldes de daarlige Trælastpriser og Fragter. Den direkte Indførsel fra Udlandet bestaar hovedsagelig i endel Saltlaster samt Kul til Dampskibsselskaberne. Paa et Par nær, der tager — ialfald endel af sine Varer — fra Udlandet, forsyner samtlige Byens Handlende sig fra Trondhjem, Bergen og Kristiania. Af Raahuder og Skind afsættes herfra endel — særlig til Bergen. I Femaaret har der i Ladestedet i hvert Aars September Maaned været afholdt saakaldte Kvægmarkeder. Omsætningerne under disse Markeder af Kreaturer har ikke været af nogen Betydning. Derimod har der ikke været saa liden Vareomsætning under Markederne saavel hos Byens Handlende som hos de mange omreisende Handlende, der løser Handelsbrev og under Markedet handler paa Markedspladsen.

2. Skibsfart. Som i forrige Femaarsberetning anført, indskrænker Ladestedets Skibsfart sig til indenskjærs Fart (paa Nordland, Finmarken, Romsdalen og Bergen) med her hjemmehørende Jægtfartøier. Tvende af Stedets Handelshuse er Eiere af to i udenskjærs Fart gaaende Skonnerter. Stenkjær Dampskibsselskab har siden forrige Femaarsberetning anskaffet et nyt, velindrettet Passagerskib, „Erik Jarl" kaldet, og har saaledes nu 3 Skibe. Et nyt Dampskibsselskab, „Indtrøndelagens Dampbaadsamlag", blev stiftet i 1889. Sidstnævnte Selskab er stiftet ved Aktietegning rundt om i Fogderiet, men har det sit Sæde i Stenkjær. Aktiekapitalen er 70 000 Kroner og det indkjøbte — forholdsvis større — Skib fører Navnet „Indtrønderen". Disse to Selskaber udfører i Fællesskab Farten paa Trondhjemsfjorden — med daglig fast Rute — ligesom Selskabernes Skibe fra sidste Aar af ogsaa har begyndt at gaa i fast Rute paa Strækningen Stenkjær—Trondhjem—Namsos. Antallet af hersteds hjemmehørende Fartøier er 31 med en samlet Drægtighed af 1 650 Ton. Skibsfarten har — uagtet Fragterne ogsaa i dette Femaar har været gjennemgaaende lave, — været drevet som vanlig og sysselsætter saaledes en hel Del af Ladestedets Indvaanere.

3. Haandværksdriften staar omtrent paa samme Standpunkt som i forrige Femaar. Haandværksdriften optages fremdeles for det meste af

Stedets og endel af de nærmest liggende Distrikters Behov. Der afsættes dog til Nordland endel Skotøi og Bliktøi — samt Guld- og Sølvarbeider. Haandværkernes Antal var ved Udgangen af Femaaret: 8 Bagere, 2 Blikkenslagere, 1 Bogbinder, 2 Bogtrykkere, 2 Bundtmagere, 1 Bødker, 2 Farvere, 1 Feldbereder, 2 Garvere, 2 Glasmagere, 1 Guldsmed, 7 Malere, 15 Skomagere, 10 Skræddere, 3 Slagtere, 5 Smede, 16 Snedkere og 2 Urmagere samt 1 Sadelmager, ialt 83 med tilsammen 28 Svende og 43 Drenge.

4. Fabrikdrift. For Fabrikdriftens Vedkommende henvises til Schema No. 14 A og 14 B, i hvilket sidste er opført samtlige de Anlæg, der antages at kunne gaa ind herunder. Blandt disse er det dog kun Bergs Farveri, Riis Garveri, Stenkjær Møllebrug og Stenkjær mekaniske Værksted, hvis Virksomhed kan siges at være af nogen egentlig Betydning. Det sidstnævnte Anlæg — Stenkjær mekaniske Værksted — er oprettet i Femaaret. Det beskjæftiger sig hovedsagelig med Reparation af Landbrugsredskaber, Forfærdigelse af Laase, Ploge samt Meieriapparater. I Ladestedets umiddelbare Nærhed ligger Nøstvoldens Dampsag, hvor Driften har været som forrige Femaars.

5. Bergværksdrift existerer ikke inden Ladestedet.

6. Skibsbyggeri. Denne Næringsgren er af liden Betydning og indskrænker sig hovedsagelig til Reparationer af her og i de nærmeste Distrikter hjemmehørende Jægtfartøier. I Femaaret er af et Aktieselskab oprettet en „Hæling“ (Bedding) til Kjølhaling og Reparationer af Fartøier. I det sidste Aar skal Hælingen være adskillig benyttet. Endel Jægtfartøier er bygget i Femaaret, uden at Antallet vides.

7. Jordbrug. Som i forrige Femaarsberetning anført, drives Jordbrug som Binæring af en Flerhed af Ladestedets Indvaanere — ved bygslet Jord, Kommunen tilhørende. Stenkjær Kommune kjøbte nemlig i 1860 den saakaldte „Stenkjærgaard“, der omfatter et Areal af 392 Maal dyrket Jord — paa søndre Side af Stenkjærelven — samt Exercerpladsen „Sandene“ og den samme tilstødende Furuskog. Den udenfor Ladestedets Grænser liggende opdyrkede Del er udparcelleret til Ladestedets Indvaanere i 67 Parceller mod en samlet aarlig Afgift, der ved Udgangen af 1890 udgjorde Kr. 1 913.89. I 1885 kjøbte ligeledes Kommunen Egge Gaard, der foruden den Grund, hvorpaa hele nordre Stenkjær ligger, udgjorde 86 Skyldmark. Af Gaarden har Kommunen senere solgt Mark 41.66 samt 14 Bygselgrunde i Stenkjær, — medens Resten, Skoven undtagen, er udmaalt i 65 Jordparceller, bortbygslet til Ladestedets Indvaanere — mod samlet aarlig Afgift Kr. 3 046.47 — samt i 86 Byggegrunde (Tomter), hvorfor svares i aarlig Afgift Kr. 2 590.23. Paa disse bygslede Jordparceller avles aarligaars af Ladestedets Indvaanere ikke lidet af Hø, Korn og Potetes, — hvormeget, har det vist sig umuligt at faa Rede paa. Flere af Ladestedets Jordbrugsdrivende holde Kjør.

8. Ladestedets Tilstand forøvrigt. Med Hensyn til de kommunale Forholde er Forholdet som tidligere. Stedets Middelskole har ogsaa i dette Femaar nydt god Søgning saavel fra Stenkjær som fra Landsbygderne. Skolen har fremdeles et Statstilskud af 2 600 Kroner. Den har 4 Lærere og 4 Lærerinder, hvoraf dog den ene kun underviser i Haandarbeide Stedets Folkeskole antages i Femaaret at være gaaet fremad. Lokalerne er udvidede ved en større Tilbygning til Skolebygningen og 1 ny Lærerpost er oprettet. Skolen har nu 4 Lærere og 2 Lærerinder — hvoraf 1 tillige underviser i Haandarbeide.

Stenkjær Arbeidersamfund har ogsaa i dette Femaar gaaet fremad. Medlemsantallet var ved Udgangen af 1890: 277 (192 maaneds- og 85 aarsbetalende) mod 242 ved Udløbet af 1885. Samfundets Bibliothek forøges stadig og tæller nu 547 Bind. Samfundet lod i 1886 opføre egen Bygning i Ladestedet. Bygningen er 50 Alen lang og 20 Alen bred. Dens Kostende androg til 13 500 Kroner, hvorpaa nu kun skyldes 3 500 Kroner. Det i forrige Femaarsberetning anførte inden Foreningen dannede Understøttelsesfond eiede ved Udgangen af 1890: 1 220 Kroner. Det anvendes til Understøttelse for Syge (maanedsbetalende) Medlemmer. Hvert Medlem erholder 80 Øre pr. Dag i indtil 40 Dage i første Sygeaar, 30 i 2det, 25 i 3die, 20 i 4de og 15 Dage i 5te Sygeaar. Syge Medlemmer erholder derhos fri Læge og Medicin. Samfundet har nemlig ogsaa en Sygekasse, som ved Udgangen af 1890 eiede Kr. 2 500.00. Samfundet har Læge i Forening med Stenkjær Kommune (Kommunelægen) samt Beitstaden.

Tvende Goodtemplarloger virker paa Stedet, og disse har ligeledes i Femaaret opført et meget pent Forsamlingshus inden Ladestedet. Logernes Medlemsantal var ved Udgangen af 1890: 150.

Telegrafstationens Indtægter har i Femaaret gaaet adskilligt op. Expeditionernes Antal var f. Ex. i 1890 over dobbelt saa mange som i 1885. Forøgelsen tiltog med 1888, da Tarifnedsættelsen fandt Sted.

Stedets Vandværk har i Femaaret ikke undergaaet nogen Forandring. Vandværket er i god Stand. Dets Betjening ligesom Brandvæsenets Ordning forøvrigt er uforandret.

Ved Udgangen af 1890 forefandtes i Ladestedet 272 Hus-No. mod 249 ved Udgangen af 1885. Af Husene var 211 forsikrede i Ladestedets almindelige Forsikringsindretning med samlet Sum Kr. 1 754 330 og en Kontingent af Kr. 7 145.34.

Skatteligningen for 1890 udviser: antagen Formue Kr. 1 332 900.00 og antagen Indtægt Kr. 461 840.00.

Inden Ladestedet findes 2 Sparebanker: „Stod og Stenkjær Sparebank“ og „Sparbuen og Egge Sparebank“ samt tvende Diskonteringsbanker (der ogsaa drive almindelig Bank- og Inkassoforretning): „Indherreds Kreditbank“ (stiftet i 1887) og „Stenkjær Privatbank“. Stod og Stenkjær Sparebanks Forvaltningssum udgjorde ved Udgangen af 1890: 1 535 519 Kr. og dens Formue Kr. 156 083.29. Sparbuen og Egge Sparebank havde samtidig en Forvaltningssum af Kr. 281 173.82 og en Formue af Kr. 15 857.92. Indherreds Kreditbanks samlede Omsætning udgjorde i 1890 Kr. 2 683 318.42. Dens Aktiekapital er 100 000 Kroner. Fra Stenkjær Privatbank har man ikke erholdt nogen Opgave.

Stenkjær Badehus's Virksomhed er uforandret.

Ladestedet har to Trykkerier — og udkommer der 3 Aviser, hver 2 Gange ugentlig.

Af Legater haves de to for forrige Femaar opgivne, „Ole Halvorsens Legat“ og „Ole Flekstads Legat“. Legaternes Formue var ved Udgangen af 1890 henholdsvis Kr. 3 181.99 og Kr. 44 575.56.

Den i forrige Femaarsberetning anførte Husflidsskole har ogsaa i dette Femaar havt Bidrag af Stat og Kommune. Dens Virksomhed har været som i forrige Femaar.

Arbeidspriserne har i Femaaret været de vanlige og Adgangen til Arbeide let.

Kommunen eier fremdeles de i Femaarsberetningen for 1876—1880 anførte Eiendomme, der mindst have samme Værdi som deri anført, idet Almueskolens og ligeledes Middelskolens Bygninger ere betydelig udvidede ved Tilbygninger i Femaaret. I 1885 indkjøbte Kommunen — som foran anført under Post 7 — Egge Gaard for en Kjøbesum af 135 000 Kroner, hvorfra senere er frasolgt Parceller og Tomter for tilsammen Kr. 45 724.33. Gaarden koster altsaa Kommunen Kr. 89 275.67. I Afgift af Gaarden, der er udstykket i Jordparceller og Byggetomter (den Gaarden tilhørende Skov staar dog urørt), oppebar Kommunen for 1890 Kr. 5 636.70. Af Kommunens Eiendom „Stenkjærgaarden“, der — som anført under Post 7 — ogsaa er udstykket i Jordstykker og Byggetomter — med Undtagelse af dens Skov og den til Exercerplads bortleiede Del — oppebares ved Udgangen af 1890 en Afgift af Kr. 4 586.03. I Afgift af Exercerpladsen betales desuden 400 Kroner aarlig. Gaarden kjøbtes i 1860 for 63 400 Kroner, hvorpaa ved Udgangen af 1890 kun skyldtes Kr. 6 740.78. Kommunens Gjæld — udenfor hvad der skyldtes paa Egge Gaard og Stenkjærgaarden — udgjorde ved Udgangen af 1890: 50 400 Kroner, der alt er Laan i Stod og Stenkjær Sparebank — mod Pant i Kommunens Eiendomme inden Byen.

Et større Havnearbeide er foretaget i Femaaret til Regulering af Elven og Fordybning af samme samt selve Havnebassinet, forat Seil- og Dampskibe til enhver Tid skal kunne gaa op. Arbeidet, der paabegyndtes i 1888, er saavidt nu bleven færdigt. Arbeidet er nærmest udført efter en af Havnedirektøren leveret Plan, og er ledet af dennes 1ste Assistent, Havneingeniør Meyer. Den normerede Dybde for Seilløbet var bestemt til 9 Fod, regnet fra det af Havnevæsenet opsatte Nulpunkt, paa hvilken Vandstand Seil- og Dampskibe antoges saagodtsom til enhver Tid at skulle kunne gaa op i Elven, og denne Dybde har man ved Mudring opnaaet, idet Dybden ved foretaget Oplodning har vist sig saagodtsom overalt at overskride den normerede. Arbeidet, hvortil man i 1889 fik et Statstilskud af 10 000 Kroner, har kostet ca. Kr. 50 000.00.

Trods de gjennemgaaende mindre gode Aaringer i Femaaret og den stadig om sig gribende Konkurrence paa nær sagt alle Felter, der, som foran anført, ikke har været uden Indflydelse paa Omsætning og Handelsrørelse, er visselig Ladestedet i økonomisk Henseende gaaet fremad i Femaaret. Herom vidner ogsaa Opførelsen af flere Huse, hvoriblandt Arbeidersamfundets og Goodtemplarlogernes store og pene Bygninger, Dampskibsflaadens Forøgelse, Nybygning af endel Jægter etc. Fattigbyrden er rigtignok steget betydelig i Femaaret, men dette skyldes nok nærmest den store Indflytning fra Landdistrikterne af Fattige, tildels ældre og udslidte Arbeidere med Familier, der, som det synes, for at nyde en noget bedre Fattigunderstøttelse, end Landdistrikterne byder, have søgt ind til Ladestedet for at slide sig igjennem de til Opnaaelse af Hjemstavn fornødne 2 Aar, ogsaa er falden Kommunen tilbyrde. Folkemængden udgjorde ved Udgangen af 1890: 1 891 Mennesker.

Ædrueligheden samt Retstilstanden har ogsaa i dette Femaar været bra. De paa Stedet virkende Goodtemplarloger samt en Afholdsforening har et samlet Medlemsantal af ca 300.

En Difteritepidemi hjemsøgte Ladestedet Sommeren 1890 og krævede flere Ofre. Man fik dog stanset Sygdommen, saaledes at der udover Høsten kun forekom et og andet sjeldent Tilfælde. Et i en Udkant af Byen liggende Hus med Have blev i den Anledning indkjøbt af Kommunen for Kr. 4 000.00 og indrettet til Isolationslokale."

I Femaaret er thinglæst 174 Panteheftelser af samlet Beløb Kr. 368 050.00 og aflæst 127 af samlet Beløb Kr. 237 240.00. Af faste Eiendomme er afhændet 86 for Kr. 234 882.00 og af Tvangsauktioner afholdt over faste Eiendomme 7 for Beløb Kr. 6 630.00 og over Løsøre 4 for Beløb Kr. 852.00. Exekutionernes Antal var 12 for tilsammen Kr. 20 611.00 og Udpantningernes 271 for tilsammen Kr. 9 360.00. I det næst foregaaende Femaar udgjorde Antallet af thinglæste Heftelser 119 af samlet Beløb Kr. 277 536.00 og aflæste 70 af samlet Beløb Kr. 213 345.00. Af faste Eiendomme er afhændet 29 for Kr. 82 547.00 og af Tvangsauktioner afholdt over faste Eiendomme 8 for Beløb Kr. 27 033 og over Løsøre 21 for Kr. 10 937.00. Exekutionernes Antal var 31 for tilsammen Kr. 49 926.00 og Udpantningernes 243 for tilsammen Kr. 6 771.00.

Aarsløn i 1890 for en almindelig Tjenestegut er opgivet til Kr. 160.00 à Kr. 200.00 og for en Tjenestepige Kr. 80.00 à Kr. 100.00. Gjennemsnitlig Dagløn for Haandværkssvende fra Kr. 2.00 til Kr. 2.40, for Dagarbeidere om Sommeren Kr. 1.80, om Vinteren Kr. 1.40.

Ladestedet Namsos.

„De Data, som haves til Bedømmelse af den økonomiske Bevægelse i Femaaret, frembyder nærmest Billedet af Tilbagegang eller Stilstand. Anderledes kan det heller neppe være paa Grund af den Flauhed, som har hersket i de Hovednæringsgrene, som især kunde give Stedet Opsving, nemlig Trælasthandel og Sildfiskeri, idet det ved Siden deraf maa erindres, at Stedet ikke har nogen industriel Virksomhed af Betydning at støtte sig til.

Efter Opgave fra Toldkammeret udgjorde Toldintraderne i Perioden tilsammen Kr. 166 914.94, hvoraf for Udgaaende Kr. 34 508.00 mod i det Hele Kr. 220 039.18 og Trælastudskibningen 51 492 Reg.-Ton mod 53 026 Reg.-Ton i Aarene 1881—1885. Kun Afskibning til indenlandske Steder af forskjelligt Trævirke, deriblandt færdigbyggede Huse, antages i sidste Femaar at have taget noget Opsving. Nogen nøiagtig Opgave derover haves ikke; men denne Afskibning kan i Henhold til forskjellige Opgivender ansættes til en samlet Værdi af ca. Kr. 500 000.00 i Femaaret.

Angaaende de i Namsos hjemmehørende Notbrugs Deltagelse i Sildefisket og Handelsmandens Deltagelse i Tilvirkning og Salg af Sild i Femaaret har det desværre ikke været muligt at erholde Opgaver. Ifølge Toldkammerets Meddelelse er i dette Tidsrum fra Namsos udført til Udlandet 2 509 Hl. Fedsild. Men denne Opgave oplyser ikke meget om Forholdet, da den vir-

kede Sild for det meste afhændes til indenlandske Steder. Notbrugenes Antal og Værdi er gaaet ned som en naturlig Følge af, at Sildfisket inden Namdalen i de senere Aar er aftaget. Kun et enkelt Aar i Perioden, nemlig i 1888, hævede Fisket sig til nogen større Betydning. Som sædvanligt, antages heller ikke den almindelige Handelsvareomsætning i Perioden at have staaet i Forhold til det ikke ubetydelige Opland, som omgiver Ladestedet. Der klages i saa Henseende over Frihandelslovens hemmende Virkning og den optrædende direkte Konkurrence fra de større Byer. I Namsos havde ved Udgangen af 1890: 41 Personer Handelsborgerskab, hvoraf 32 Mænd og 9 Kvinder.

De her hjemmehørende Fartøiers Antal udgjorde ved Udgangen af 1890 15 Seilskibe med samlet Drægtighed 622.73, 5 Dampskibe med samlet Drægtighed 138.84, tilsammen 761.57 mod et Antal af 40 med samlet Drægtighed af 1 588.35 Reg.-Ton i forrige Periode. Denne stærke Nedgang antages dog for en Del forbigaaende, bevirket ved Kassation og Bortsalg i Boer, men forresten bevirket ved Notbrugenes Formindskelse og forskjellige Omstændigheder. Seilfartøiernes Anvendelse var som før væsentligst til Sildture og Fragtning af Træmaterialier, medens af Dampskibene 2 gik i fast Rute paa Distriktet og Trondhjem og de øvrige udførte Slæbning.

Antallet af indklarerede Fartøier var 1 843 med en Drægtighed af 654 766 Reg.-Ton, af udklarerede 1 789 med en Drægtighed af 605 294 Reg.-Ton, hvilke høie Tal fremkommer ved de ugentlige Anløb af Kystrute-Skibene.

Namsos Dampsag var ved Femaarets Udgang Stedets eneste industrielle Anlæg af større Betydning. 1 Skibsværft med 18 Arbeidere har for en Del beskjæftiget sig med Nybygning af mindre Fartøier og hovedsagelig Reparationer. 1 mindre Margarinfabrik er opgivet at have havt en aarlig Tilvirkning af ca. 12 000 Kroners Værdi. Under Industri kan maaske ogsaa henføres før nævnte Bygning af færdige Huse til Afhændelse i Nordland og Finmarken, en Virksomhed, der i Femaaret er ikke saa ganske lidet udvidet og som Stedets Beliggenhed synes at yde gode Betingelser for en større Udvikling.

Hvad den øvrige Haandværksdrift angaar, har den ikke været Gjenstand for mærkbar Udvikling eller Udvidelse. Den omfatter væsentlig Tilfredsstillelse af Stedets eget og den nærmeste Omkreds's Behov. Ladestedet havde ved Udgangen af 1890 af Haandværkere i selvstændig Stilling: 2 Bagere (dertil 4 Handelsborgere, der drev Bagernæring), 2 Blikkenslagere, 1 Bogbinder, 2 Bogtrykkere, 1 Bundtmager, 1 Bødker, 2 Farvere, 1 Fotograf, 2 Garvere, 4 Malere, 6 Murere, 2 Sadelmagere, 2 Seilmagere, 11 Skomagere, 6 Skræddere, 2 Slagtere, 3 Smede, 11 Snedkere og Bygmestre, 3 Uhrmagere. Den sædvanlige Dagløn i 1890 for voksne Arbeidere i nedenstaaende Virksomhedsgrene var for Smedesvende Kr. 2.50, Blikkenslagere 2.50, Garversvende 2.60, Bagersvende 2.25, Skomagersvende 2.00, Skomagerarbeidere 1.50, Skræddersvende 2.10, Snedkersvende 2.50, Hustømmermænd 1.80, Bogtrykkersvende

1.90, Skibstømmermænd ved Værftet 2.40, Sagbrugsarbeidere 2.75, Sjouere Sommer 2.75, Vinter 2.25, Tomtearbeidere Sommer 2.00, Vinter 1.60. Tilgangen paa Arbeidsfortjeneste var temmelig jevn.

Folkemængden, som i 1885 var steget til 1 960, var ved Udgangen af 1890 gaaet ned til 1844. De levende Fødtes Tal 324 mod 341 i Femaaret 1881—1885. Til Amerika udvandrede 137, hvoraf Mandspersoner 64, Kvinder 73.

Med Skolevæsenet foregik den Forandring, at den i 1883 oprettede private Skole for høiere Undervisning i 1888 overgik til kommunal Middelskole, kombineret med Folkeskolen. Den tidligere Privatskole og senere Middelskole har i Femaaret havt et gjennemsnitligt Elevantal af 65, og 27 Elever har i samme Tidsrum fuldendt Afgangsexamen. Middelskolen virker med 3 Lærere og 1 Lærerinde med en Aflønning tilsammen af Kr. 5 167.67. Dens Budget udgjorde i Aaret 1889—90 Kr. 7 480.00, hvoraf Kr. 2 800.00 dækkedes ved Statsbidrag.

Folkeskolens Elevantal, som angives i enkelte Aar paa Grund af Elevernes hyppige Flytning mellem By og Land at have naaet op i 300, har gjennemsnitlig været 265. Udgifterne udgjorde i 1890 Kr. 6 500.00, hvoraf Lønninger tilsammen Kr. 5 250.00.

Stedet har 3 Foreninger, nemlig „Namsos Arbeiderforening", stiftet 1873, og „Namsos Arbeidersamfund", stiftet 1888, begge med Formaal af „Oplysning, forædlende Underholdning og Fremme af økonomisk Velvære", og endelig Namsos Haandværkerforening, som har lignende Formaal. Den sidste er af liden Betydning, medens Deltagelsen i begge de øvrige Foreninger har været stigende. Begges Maal er Anskaffelse af egne Lokaler. Dette synes for et saa lidet Sted som Namsos en Splittelse af Arbeidernes Kræfter og forklares alene ved det politiske Modsætningsforhold mellem de to Foreninger, uagtet ingen af dem efter Lovene er organiseret som partipolitiske Samfund.

2 Aviser udkommer, nemlig „Nordtrønderen" (siden 1883), „frisindet Blad", 2 Gange ugentlig, og „Namdalens Blad" (siden 1889 istedetfor det da indgaaede „Namdalsposten"), „konservativt Organ", 3 Gange ugentlig.

Den antagne skatbare Formue udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 966 300.00 og antagen Næring Kr. 406 580 00 mod Kr. 1 268 000.00 og Kr. 497 300.00 i 1885. Ladestedets Budget for 1890 lød paa Kr. 25 800.00, hvoraf udlignet Skat Kr. 21 592.54 og deraf Fattigskat Kr. 6 800.00. Kommunens Eiendomme ved Udgangen af 1890 vare de samme som i forrige Femaar og antages at have omtrent samme Værdi. Dens rentebærende Gjæld er noget formindsket, men Gjælden forøvrigt adskilligt forøget, nemlig ved rentefrie Laan af Havnekassen og Brændevinssamlaget.

Ved Udgangen af 1890 havde Ladestedet et Antal af 191 Huse, forsikrede i den almindelige Brandforsikringsindretning for Kr. 1 547 370.00 med en Kontingent af Kr. 3 599.41.

Ladestedets Vandværk og Slukningsapparater er i samme Stand som tidligere. Gader og Veie havde en Længde af tilsammen ca. 3 050 Meter. Over Halvparten af Gaderne var forsynet med brolagte Rendestene. 30 Paraffinlygter oplyste Gader og Kaier.

Namsos Sparebank havde ved Femaarsperiodens Udløb under Forvaltning en Kapital af Kr. 868 648.18, et Overskud af Kr. 4 657.44 og beholden Eiendom Kr. 189 747.76.

Den i 1884 oprettede Namdals Sparebank ophævedes ved Udgangen af 1886. Samtidig grundlagdes „Namdals Privatbank" med en nominel Aktiekapital af Kr. 50 000.00. Denne Banks Virksomhed har været i jevnt Stigende. Forvaltningskapitalen, som ved Udgangen af dens første Forretningsaar var Kr. 159 765.00, udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 322 302.00.

Telegrafens Indtægter har, uagtet Taxtreduktionen fra 1888, holdt sig omtrent paa samme Høide som tidligere. Var denne Reduktion ikke indført, vilde de formentlig være steget noget. Indtægterne opgives saaledes: 1886 Kr. 6 082.75, 1887 Kr. 5 005.35, 1888 Kr. 5 430 00, 1889 Kr. 5 367.75 og 1890 Kr. 6 135.95.

Namsos Samlag for Brændevinshandel har virket med et gjennemsnitligt Overskud af Kr. 6 960.59, en betydelig Forøgelse af de foregaaende 5 Aars Overskud, der var gjennemsnitlig Kr. 4 500.00. Det forøgede Forbrug af stærke Drikke, som af disse Tal fremgaar, falder vistnok kun for en ringe Del paa Ladestedet, hvor Ædruelighedstilstanden i det Hele fremdeles maa siges at være god. Hertil bidrager vistnok de forskjellige i denne Retning virkende Afholdsforeninger.

I Femaaret er thinglæst 91 Panteheftelser af samlet Beløb Kr. 307 290.00 og aflæst 82 af samlet Beløb Kr. 309 942.00. Af faste Eiendomme er afhændet 29 for Kr. 148 375.00 og af Tvangsauktioner afholdt over fast Gods 22 for Beløb Kr. 17 320.00 og over Løsøre 12 for Beløb Kr. 3 054.65. Af Exekutioner afholdtes 98 for Kr. 212 648.17 og af Udpantninger 152 for Kr. 6 205.66. I det næstforegaaende Femaar udgjorde Beløbet af thinglæste Panteheftelser Kr. 167 545.00, af aflæste Do. Kr. 105 600.00, af afhændede faste Eiendomme Kr. 77 900.00, af Tvangsauktioner Kr. 23 006.00, af Exekutioner og Udpantninger Kr. 50 261.00."

Nordre Trondhjems Amt, 9 December 1893.

Otto Grundt.

XVIII.

Nordlands Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. v. i Nordlands Amt
i Femaaret 1886—1890.

Amtets Udstrækning og Folkemængde.

Amtets Folkemængde androg efter Folketællingen den 1ste Januar 1891:

i Landdistriktet	127 038
- Byerne	4 815
Tilsammen	131 853
Efter Tællingen i 1875 var Folkemængden	103 369;
Forøgelse	28 484

eller 27.552 Pct.

Denne Tilvækst fordeler sig paa Amtets Fogderier saaledes:

	Udstrækning.	Folketal Januar 1876.	Folketal Januar 1891.	Tilvækst.	Tilvæksten procentvis.
Søndre Helgeland . . .	10 361.82 km²	25 834	29 939	4 105	15.886
Nordre Helgeland . . .	7 386.30 -	18 975	21 888	2 913	15.315
Salten	15 996.58 -	30 233	38 157	7 924	26.121
Lofoten og Vesteraalen	3 852.61 -	26 075	37 054	10 979	42.105
Kjøbstaden Bodø . . .	0.70 -	1 478	3 659	2 181	147.564
Ladestedet Mosjøen . .	0.83 -	774	1 156	382	48.966
	37 598.84 km²	103 369	131 853	28 484	27.552

Stigningen i Indvaanerantallet vil sees at være gjennemgaaende i samtlige Fogderier og Byer. Særlig fremhæver sig Lofoten og Vesteraalen Fogderi og Bodø Kjøbstad, i hvilken sidste Indvaanerantallet blev forøget med ikke mindre end 2 181 eller 147.564 Pct. Ogsaa i hvert af Amtets Herreder var Indvaanerantallet øget, alene med Undtagelse af Vefsen Herred, hvor det var aftaget med 6 Individer. Størst var Stigningen i Hadsel Herred, hvis Folketal var øget fra 4 443 til 6 507, altsaa med 2 064 Individer, eller 46.455 Pct.

Overskudet af Fødte har i Femaaret været	12 439	
i forrige Femaar var det	9 717	
og i Femaaret 1876—80	10 359	
		32 515
I Femaaret er udvandret til Lande udenfor Europa ialt	2 912	
eller 582 aarlig;		
i forrige Femaar var dette Antal	3 409	
eller 682 aarlig.		
I Femaaret 1876—80 udvandrede kun	773	
eller 155 aarlig		7 094
Efter dette skulde Forøgelsen udgjøre		25 421
medens den efter det foran anførte har andraget til		28 484

Det fremgaar heraf, at Befolkningens overordentlig stærke Forøgelse, der langt overgaar Tilvæksten i noget andet Amt, bortseet fra Kristiania, for en ikke ringe Del skyldes Indflytning fra andre Landsdele.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Jordbrugenes Antal og Matrikulskyld ved Udgangen af Femaaret vil fremgaa af følgende Opgave:

Fogderier.	Brugenes Antal ved Udgangen af		Matrikulskyld ved Udgangen af 1890.	Gjennemsnitsskyld pr. Brug i	
	1885.	1890.		1885.	1890.
			Mark.	Mark.	Mark.
Søndre Helgeland	2 007	2 117	4 907.86	2.45	2.32
Nordre Helgeland	1 433	1 480	3 727.93	2.60	2.52
Salten	3 071	3 189	5 829.07	1.89	1.83
Lofoten og Vesteraalen . . .	2 379	2 449	2 940.92	1.24	1.20
Tilsammen	8 890	9 235	17 405.78	1.96	1.88

I Femaaret er Brugenes Antal forøget med 345 mod en Tilvækst i forrige Periode af 614 Brug, og Gjennemsnitsskylden formindsket med 8 Øre pr. Brug. Eiendommenes Deling har saaledes ikke gaaet saa stærkt fremad i denne som i den forrige Femaarsperiode.

Forelaa brugbare Opgaver, vilde det antagelig vise sig, at det dyrkede Areal, der falder paa hvert enkelt Brug, uagtet Delingen dog nu er større end i 1885. De fleste af Amtets Gaarde har nemlig større eller mindre Strækninger af dyrkbart Land, og af Beretningerne fremgaar, at Nylandsdyrkningen i Perioden 1885—1890 er gaaet fremad i ikke ringe Grad. Dette skyldes for en væsentlig Del den Omstændighed, at Dele af Udmarken under

Udskiftning lægges over til Gaardens Indmark, og ikke sjelden forekommer Tilfælde, hvor Udskiftningsretten til Brugenes Arrondering finder det paakrævet at overføre en eller flere af Opsiddernes Eiendom til saadanne fra Udmarken indtagne Strækninger. Isaafald er det Regel, at de øvrige Lodeiere i Vederlag mod den Ager og England, som tilfalder dem efter den Lodeier, der flytter ud, tilpligtes at deltage i Oprydning og Gjødsling af et nærmere bestemt Areal. Dette i Forening med andre Forandringer, som Udskiftning fra ældre Fællesskab medfører, har meget bidraget til at fremme Oprydning og Dyrkning af Nyland. Den lettere Adgang, der nu bydes til Raad og Veiledning af de i det Offentliges Tjeneste virkende Agronomer, har ogsaa medvirket til at styrke Interessen og planlægge Arbeidet, saa at heldigere Resultater af udførte Grundforbedringer kan paaregnes.

Leilændingernes Overgang til Selveiere, der ansporer til mere Foretagsomhed i Jordbrugets Interesse, gjør stadige Fremskridt. Af Amtets 9 235 særskilt matrikulerede Brug drives nu kun 2 152 af andre end Eieren, medens Forholdet i 1875 var dette, at 2 517 af 7 840 Brug var overladt til Bygselmænd og Forpagtere. Overgangen fremskyndes ogsaa derved, at den begunstiges af Godseierne.

Det offentlige Udskiftningsarbeide har til største Gavn for Amtets Landbrug været fortsat med uformindsket Kraft under Ledelse som i forrige Femaar af 6 Udskiftningsformænd. Resultatet af det udførte Arbeide foreligger i følgende Tabel:

Aar.	Afsluttede Forretninger.	Lodeiernes Antal.	Det udskiftede Areal, forsaavidt dette er opgivet.			Antal Forretninger, hvor Arealet ikke er opgivet.
			Indmark. Hektarer.	Udmark. Hektarer	Tilsammen. Hektarer.	
1886	49	249	1 037	25 482	26 519	9
1887	46	207	853	2 669	3 522	8
1888	62	336	1 132	5 012	6 144	18
1889	69	328	1 433	6 868	8 301	17
1890	69	297	1 393	7 797	9 190[1]	12
Tilsammen i Femaaret	295	1 417	5 848	47 828	53 676	64
Femaaret 1881—1885 .	265	1 123	3 564	26 705	30 269	59
Femaaret 1876—1880 .	223	917	7 573	19 939	27 452	-
Femaaret 1871—1875 .	166	659	3 600	4 500	8 100	-

Det vil sees, at Femaaret udviser et større Antal afsluttede Forretninger med et langt større Antal Lodeiere end de foregaande, et væsentlig forøget Areal af udskiftet Udmark og ligeledes af Indmark, sammenholdt med sidste

[1]) Desuden et samlet Areal af udskiftet Ind- og Udmark i Lofoten og Vesteraalen af 404 Hektarer.

Femaar. Alt dette tyder umiskjendelig hen paa, at det værste Arbeide nu er gjort, og at, hvad der staar tilbage, væsentlig indskrænker sig til Udmarksskifter og Skifte af mindre Fællesskab i Indmark. Dette vinder ogsaa Bekræftelse ved følgende Oversigt over de siden 1860 udskiftede Brug:

Aar.	Afholdte Forretninger.	Udskiftede Brug.
For 1861—1865	-	446
- 1866—1870	210	857
- 1871—1875	166	659
- 1876—1880	223	917
- 1881—1885	265	1 123
- 1886—1890	295	1 417
Tilsammen	1 159	5 419

Da det samlede Antal Brug andrager til 9 235 og en større Flerhed af disse er tilblevne ved Delinger, efterat Loven af 1857 nedlagde Forbud mod Indførelse af nyt Fællesskab, skulde det synes, som om det offentlige Udskiftningsarbeide her i Amtet snart maatte nærme sig sin Afslutning. Dette vilde dog være en forhastet Slutning. Meget af det første Udskiftningsarbeide tiltrænger som ufuldstændigt at suppleres, og af de store Udmarksstrækninger staar meget tilbage at udskifte.

Den øgede Interesse for et bedre Jorbrugsstel, som paa flere Hold kommer tilsyne, har foruden i omhandlede Nylandsdyrkning særlig gjort sig bemærket ved rationel Afgrøftning. Forstaaelsen af Dræningens Nødvendighed, om tilfredsstillende Avlinger skal kunne paaregnes, har vundet Indgang hos Gaardbrugerne, og dermed stigende Krav paa sagkyndig Bistand. Hvor stort Areal der i Femaaret er afgrøftet, derom mangler man Opgave; men at det er større end i nogen tidligere Periode, er hævet over enhver Tvivl. Ved Laan af Myrdyrkningsfondet sees at være dræneret 6 à 6 500 Ar, fordelt paa 5 Laan med samlet Laanesum Kr. 13 650. Sten er fremdeles det mest benyttede Afledningsmateriale, ihvorvel Drænsrør i de senere Aar har faaet stigende Anvendelse, og vilde Forbruget af Rør utvilsomt blive meget stort, om de her kunde erholdes til samme Priser som sydpaa Landet.

Paa Opsamling af Husdyrgjødselen saavel som af Affaldet fra Fiskerierne anvendes mere Omhu, ligesom Tangarterne i større Udstrækning anvendes som Gjødning for Ager saavel som Eng. Handelsgjødning, saasom Kalisalt og Thomasfosfatmel, anskaffes i stigende Mængder.

Potetesdyrkningen har antagelig tiltaget noget i Femaaret, medens Korndyrkningen formodes at vise Tilbagegang. Dette er dels begrundet i mindre Avlinger foraarsaget af ugunstigt Veir, dels paavirket af lave Kornpriser, og endelig som Hovedaarsag den større Opmærksomhed, Fædriften som Hovednæringsgren har tilvendt sig.

Om Udsæd og Avling pr. Maal hidsættes følgende Oversigt:

Fogderier.	Udsæd pr. 10 Ar i Liter.					Avling pr. 10 Ar i Liter.				
	Rug.	Byg.	Bland-korn.	Hav-re.	Pote-ter.	Rug.	Byg.	Bland-korn.	Hav-re.	Poteter.
Søndre Helgeland . . .	-	51	75	57	284	-	281	425	362	1 975
Nordre Helgeland . . .	35	44	45	50	349	142	278	290	285	2 161
Salten	32	45	30	69	387	156	251	210	349	2 485
Lofoten og Vesteraalen .	-	42	-	-	309	-	252	-	-	1 970
Gjennemsnit for Amtet .	33	45	50	59	342	148	265	303	332	2 153

Fogderier.	Foldighed.				
	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
Søndre Helgeland	-	5.5	5.7	6.3	6.9
Nordre Helgeland	4	6.4	6.5	5.7	6.2
Salten	4.8	5.6	7	5.0	6.4
Lofoten og Vesteraalen	-	6	-	-	6.4
Gjennemsnit for Amtet	4.4	5.9	6.4	5.7	6.5

Sammenholder man disse Opgaver med de tilsvarende fra forrige Femaar, fremkommer følgende Tabel, hvori for Oversigtens Skyld er medtaget den gjennemsnitlige Udsæd og Avling for det hele Land:

	Udsæd pr. 10 Ar i Liter.			Avling pr. 10 Ar i Liter.			Foldighed.		
	Nordland.		Middeltal for hele Landet 1880—1885.	Nordland.		Middeltal for hele Landet 1880—1885.	Nordland.		Gjennem-snit for hele Landet 1885.
	1885.	1890.		1885.	1890.		1885.	1890.	
Rug	30.3	33	20.4	145	149	239	4.8	4.4	11.7
Byg	41.1	45	32.7	235	265	283	5.7	5.9	8.6
Blandkorn .	44.9	50	44.3	266	308	355	5.9	6.4	8.0
Havre . . .	46.0	59	51.1	303	332	345	6.5	5.7	6.4
Poteter . .	343	342	29.7	2 277	2 153	2 077	6.6	6.5	7.0

Det vil sees, at Udsæden for samtlige Kornsorter er steget siden 1885, og at den i betydelig Grad overstiger Middeltalsudsæden for det hele Land. Stigningen er vel nærmest bevirket af den lette og umodne Sæd, som i stor

Udstrækning har været anvendt i denne Periode, og ikke foraarsaget af den Misforstaaelse, at den større Udsæd skulde give rigere Avling. Avling pr. Maal viser sig at staa i omvendt Forhold til Udsæden, idet ingen af Kornarterne naar op til det Gjennemsnitlige for Landet. Potetesudsæden pr. 10 Ar er ogsaa større end den for Landet almindelige, og ligeledes naar Avlingen af denne Sæd op til et høiere Gjennemsnitstal end det tilsvarende for det hele Land.

Høsten i 1886 var for alle Sædarter under et Middelsaar. Det samme gjaldt ogsaa Høavlingen, der saavel i Kvantitet som Kvalitet stod betydelig under et Middelsaars Høst. I 1887 var Høavlingen rig, men Kvaliteten maadelig; Korn og Poteter gav et ringe Udbytte. Aaret 1888 gav en mislykket Kornhøst, et ringe Udbytte af Poteter og en Høavling betydelig under det sædvanlige. I 1889 var Høhøsten rig og Korn og Poteter gav et godt Udbytte. 1890 Aars Høavling var rig, men Kvaliteten maadelig; Korn og Poteter gav under et Middelaars Høst.

Engdyrkningen har været Gjenstand for stigende Opmærksomhed. Ældre Enge er ved delvis Grøftning og Overgjødsling bragt op til større Afkastning. Agerland udlægges til Eng med isaaet Græsfrø, og ikke lidet af Agerlandet anvendes til Dyrkning af Grønfoder.

Anskaffelse af tidsmæssige Redskaber har over det hele Amt havt god Fremgang. Haandredskaber og Ploge af nyeste Slags sendes nu overalt, ligesom Harver af hensigtsmæssigere Konstruktion har vundet anselig Udbredelse. Pigtærskemaskiner har ogsaa vundet Indgang, og af Slaamaskiner fandtes ved Udgangen af 1890 et Antal af 84 mod 26 ved Femaarets Begyndelse. Kjøreredskaber af lettere og bedre Sort er i stor Udstrækning kommet i Brug, ligesom Hakkemaskiner har vundet stigende Udbredelse. Indhegning af Indmark saavelsom Udmark har, efterat ældre Fælleskab ved Udskiftning er ophævede og det lettere tilgjængelige Gjærdemateriale Staaltraad er kommet i Handelen, gaaet meget raskt fremad.

Amtets Landhusholdningsselskab har med øget Tilskud af Stat og Amt fortsat sin Virksomhed til Landbrugets og Kvægavlens Fremme. Det har udbetalt 22 Opmuntringspræmier til Husmænd og Smaabrugere, der gjennem mange Aars udholdende Arbeide har gjort sig fortjente til Paaskjønnelse ved Udførelse af store og tunge Rydningsarbeider. Endvidere er ydet Stipendier til unge Mænds Uddannelse ved Landbrugs- og Havebrugsskoler. I 1889 afholdtes en Landbrugs- og Husflidsudstilling i Bodø omfattende det hele Amt, samtidig med en Fiskeriudstilling for Tromsø Stift. Meieriafdelingen viste adskillig Fremgang siden den i 1885 afholdte. Udstillingskatalogen udviste 356 Numere, og medførte Udstillingen en Udgift for Selskabet af ca. Kr. 1 000. Til Afholdelse af Fjøsskuer og Dyrskuer har Selskabet aarlig bevilget Bidrag mod halvt Distriktsbidrag. Til Fremme af tidsmæssigt

Melkestel er ydet Bidrag ved at lønne en Vandrelærer. Af Landboforeninger, der har sluttet sig til Selskabet, er i Femaaret anmeldt Hadsels, Steigen og Ledingens, ligesom den i forrige Beretning omtalte Forening i Vefsen fortsætter sin Virksomhed.

Amtsagronomens Reisevirksomhed har i Femaaret været stærkt paakrævet. Foruden i alt hvad der vedkommer Kvæg- og Melkestel, har hans Bistand været søgt til Udarbeidelse af Grøfteplaner, Tegninger til Udhusbygninger, Undersøgelser for Vandledninger, Engkultur m. m.

Ved Amtsformandskabets Beslutning af 1890 er Ansættelse af 4 Dyrlæger bestemt, en Foranstaltning, der vil træde i Virksomhed i næste Perlode.

De i forrige Beretning omhandlede forberedende Arbeider vedkommende Oprettelse af Landbrugsskole i Amtet er fortsatte, og har ledet til, at en større Del af Bodø Præstegaard er besluttet indkjøbt til Landbrugsskolegaard for en Kjøbesum af Kr. 55 000.

2. Fædrift.

Denne Gren af Landbonæringen har været omfattet med stigende Interesse, saavel i Retning af omhyggeligere Udvalg af Avlsdyr som af rigeligere Fodring i Forening med bedre Røgt og Behandling, mere tidsmæssige Udhusbygninger, og endelig med en omhyggeligere Behandling af Melkeprodukterne. Betydelige Mangler staar selvfølgelig endnu tilbage at rette, men Fremskridtene kan dog i større og mindre Grad formærkes over det hele Distrikt.

I Lighed med tidligere Aar har Statsagronom Jensenius fortsat sin Virksomhed for Kvægavlens Fremme ved Foredrag og Ledelse af de afholdte Dyrskuer. Ved Dyrskuerne, som er afholdte paa følgende Steder, har Amtsagronomen ydet ham sin Assistance:

I 1886 afholdtes 2 i Hadsel Herred, i 1887 1 i Evenes og 2 i Dverberg, i 1888 2 i Dverberg, 3 i Ankenes, 1 i Evenes, 1 i Vefsen og 2 i Brønnø, i 1889 1 i Evenes og 1 i Kjerringø og i 1890 1 i Evenes, 1 i Alstahaug, 1 i Brønnø og 5 Okseskuer i Vefsen. Desuden er under Amtsagronomens Ledelse afholdt Fjøsskuer i 1886 i Mo og Steigen, i 1887 i Hatfjelddalen, i 1888 i Øksnes, Ankenes og Lødingen, i 1889 i Hadsel, Lødingen og Vege, i 1890 i Vefsen og Bø.

Efter foreliggende foreløbige Opgaver over Resultatet af Tællingen den 1ste Januar 1891, forekommer der store Forandringer i Amtets Kreaturantal siden Tællingen i 1875, der nærmere vil fremgaa af følgende Tabel:

	1875.	1890.	Forøgelse.	Formindskelse.	Procentvis.
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	
Heste	7 531	7 840	309	-	+ 4
Hornkvæg . . .	59 175	68 707	9 532	-	+ 16
Faar	119 204	125 427	6 223	-	+ 5
Gjeder	27 693	20 211	-	7 482	÷ 27
Svin	5 726	3 425	-	2 301	÷ 40
Rensdyr	14 799	17 658	2 859	-	+ 16

Ved nærmere at betragte de her tilsynekommende Forandringer vækker det Opmærksomhed, at Antallet af Heste ikke er steget i den Grad, som Tilvæksten i særskilte Brug skulde formode. Medens i 1875 Antallet af særskilte Brug og af Heste var omtrent lige — eller nøiagtigt 154 flere Brug end Heste — viser der sig nu at være 1 395 flere Gaardsbrug end Heste. Hesteholdet i Nordland har, naar man lægger Matrikulskylden og det dyrkede Areal til Grund for Bedømmelsen, været uforholdsmæssig stort, mod hvad Forholdet forøvrigt er i Landet. Naar nu altsaa Tilvæksten ikke staar i Forhold til Agerlandets Udvidelse, Brugenes Forøgelse og Veinettets Udvikling, der alt sammenlagt medfører Øgning i Hestens Arbeide, da tyder dette paa, at en større Udnytten af Hestens Arbeidskraft er begyndt at vinde Indgang, hvilket er en Sag af ikke ringe økonomisk Betydning.

Opavl af Heste har neppe været tilstrækkeligt for Behovet, da der saavel fra Vestlandet som fra det Trondhjemske har været tilført en Del, uden at tilsvarende Udførsel vides at have fundet Sted. Hesteavlen har dog i den senere Tid været Gjenstand for livligere Interesse. Saaledes har der været virket for, at Staten ved Afholdelse af aarlige Udstillinger burde søge at fremme den hjemlige Races Udvikling, en Foranstaltning, der efter Femaarets Udløb ogsaa er kommet til Gjennemførelse ved Hesteudstillinger i Vefsen.

Hornkvægets Antal er i væsentlig Grad forøget, og naar samtidig tages i Betragtning, at Fodringen saavel efter Opgaver som Beretninger er rigeligere, saa beviser dette, at Landbonæringens Udvikling, som før paapeget, særlig er kommet Kvægavlen tilgode. Sammenligner man Stigningsprocenten her i Amtet med det øvrige Land, vil deraf fremgaa, at Tilvæksten er større end i nogen af de søndenfor liggende Amter.

Fordeles Antallet af Storfæ paa Antallet af Brug, viser det sig, at i 1875 faldt 7.7 og i 1890 7.4 paa hvert enkelt matrikuleret Brug. Naar dernæst tages med i Beregningen den større Fodermængde, der nu forbruges til hvert enkelt Dyr, vil dette tjene til Bekræftelse af den ovenfor udtalte Formening, at Udstrækningen af det dyrkede Areal, der falder paa hvert enkelt Brug, neppe er mindre, men snarere større end i forrige Femaar.

Brugenes Deling i alle Fald for mange Herreders Vedkommende, hvor store Strækninger af Dyrkningsland forefindes, kan endnu betragtes som en økonomisk Vinding, eller giver iallefald ikke Anledning til saa alvorlige Overveielser, som i mange andre Egne af Landet kan være Tilfældet.

Til Oplysning om det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko og om Gjennemsnitsprisen paa nysilet Melk og Smør hidsættes efter Lensmændenes Oplysninger derom følgende Opgave:

Fogderier.	Melkeudbytte pr. Ko.				Pris			
	I Gjennemsnit.		I Gjennemsnit paa mere fremskredne Gaarde.		pr. Liter Melk.		pr. Kg. Smør.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndre Helgeland	1 030	1 100	1 516	1 525	10.3	9.8	1.59	1.51
Nordre Helgeland	1 045	800	1 371	1 260	10.5	10.4	1.49	1.51
Salten	1 035	1 128	1 540	1 665	12.4	10.7	1.85	1.66
Lofoten og Vesteraalen . .	998	1 045	1 360	1 513	14.2	13.	1.81	1.69
Gjennemsnit for Amtet . .	1 028	1 018	1 447	1 490	12.1	10.1	1.74	1.59
Middeltal for hele Landet .	1 116	-	1 133	-	9.9	-	1.59	-

For Oversigtens Skyld er medtaget Opgaverne fra 1885 og ved Sammenligning viser det sig, at Melkeudbyttet jevnt er steget i Søndre Helgeland, Salten og Lofoten og Vesteraalen, medens Nordre Helgeland fremviser en Tilbagegang. Dette maa dog nærmere hidrøre af feilagtige Opgaver, da Nordre Helgeland Fogderi hverken fra Havnegangens, Kreaturbestandens eller Røgtets Side kan forudsættes at staa tilbage for de øvrige Fogderier i nævnte Retning.

Af Meierier har kun Vefsens og Steigens været i Drift. Forberedende Arbeider for Oprettelse af lignende Anlæg er dog foregaaet paa mange Steder uden endnu at være naaet frem til endelig Afgjørelse andetsteds end i Hadsel. Haandseparatorer eller Skummemaskiner har i denne Periode faaet Indgang, og findes nu til Brug paa en hel Del Gaarde. Af Meieriudstillinger er foruden Amtsudstillingen i Bodø i 1889 afholdt to Lokaludstillinger paa Melbo i Hadsel i 1886 og paa Søvik i Alstahaug i 1890. Prisdommere og andre Sagkyndige har udtalt, at Smørets Kvalitet er gaaet betydelig fremad, og har det nu delvis vundet faste Kunder blandt Bybefolkningen sydpaa.

Salg af Kreaturer opgives at være af stor Betydning i samtlige Fogderier, om end forskjellig for de forskjellige Herreder. Om Gjennemsnitspriserne paa Kreaturer hidsættes følgende Tabel:

Landsdele.	Arbeidsheste.		Okser.		Kjør.		Ungfæ.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndre Helgeland	233	227	54.9	60.6	60.6	61.8	31.3	31.2
Nordre Helgeland	194	186	54.8	62	58.3	67.5	28.8	31.2
Salten	203	210	74.6	62.3	68.1	65.1	34.3	31.6
Lofoten og Vesteraalen . .	195	193	68	58	71.2	69	34.3	33
Det hele Amt	207	209	62.9	60.7	64.6	65.9	33.3	31.8

Landsdele.	Kalve.		Faar.		Gjeder.		Svin.	
	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.	1885.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndre Helgeland	10.2	13	9.5	9.3	5.5	9.3	70.4	50
Nordre Helgeland	8.1	10.7	9	9.3	8.9	9	60	51
Salten	9.9	8.4	11.2	10.1	9.4	8.7	36.8	48
Lofoten og Vesteraalen . .	11.8	10	11.5	10.5	12	10	36.4	40
Det hele Amt	10	10.8	10.5	9.7	9.3	9.3	45.4	49

Af foranstaaende Oversigt fremgaar, at Kreaturpriserne i 1890 stiller sig mere ensartede over det hele Amt end i 1885, noget, der formentlig for en Del maa tilskrives bedre Kommunikationsforholde, hvorved Søgningen til Markedspladsene lettes. De Helgelandske Fogderier viser nogen Stigning for Storfæets Vedkommende, medens i de to andre Fogderier forekommer en tilsvarende Nedgang. Af Smaafæet opviser Faaret en større Tilvækst, medens Gjedeholdet er indskrænket i tilsvarende Grad, saa at Totalsummen af Smaafæ bliver omtrent uforandret fra, hvad den var i 1875. Interessen for Faarets Forbedring er kommen tilsyne paa flere Hold ved Anskaffelse af mere forædlede Avlsdyr, hvortil Landhusholdningsselskabet har søgt at bidrage ved at udstationere en Flok Cheviotfaar. Videre er gjældende Lovbestemmelser om Indskrænkning i Retten til at slippe Handyr paa fælles Beiter gjort gjældende paa flere Steder. Fremgang i Retning af vægtigere Krop og rigere Uldvækst er mærkbar i mange Herreder. For Flertallet af Herreder anføres, at Faaret udgjør den overveiende Del af Distriktets Kreatursalg, ligesom Salg af Uld i enkelte Herreder anføres at være af nogen Betydning.

Antallet af Svin viser en paafaldende Tilbagegang siden forrige Tælling, en Foreteelse, der dog maaske er forbigaaende og begrundet i Erkjendelse af, at den hjemlige Race bør ombyttes med en mere forædlet, hvis Anskaffelse

falder vanskelig. Samtidig har vistnok den Omstændighed stærkt bidraget til Nedgangen, at den lette Tilgang paa amerikansk Flesk har trykket Priserne, og følgelig kjølnet Iveren for at anskaffe nye Racer.

Af det anførte vil fremgaa, at Amtets Jordbrug og Fædrift, uagtet Femaarsperiodens mindre tilfredstillende Indhøstning, dog har befundet sig i jevn Fremgang, og at Interessen for Landbruget som den sikreste Næringsvei blandt Amtets Befolkning vinder stigende Tilslutning.

Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark beregnet efter de i Femaaret stedfundne Salg har været: i 1886 Kr. 8.05, i 1887 Kr. 7.16, i 1888 Kr. 9.53, i 1889 Kr. 8.88 og i 1890 Kr. 8.05, altsaa for Femaaret Kr. 8.33.

I Femaaret 1881—1885 var den Kr. 7.79, altsaa en Stigning af ca. 6.9 Pct., medens den tilsvarende for hele Riget er ca. 2.6 Pct.

3. Skovdrift.

I Mangel af trigonometriske Karter er man ved Bestemmelse af Amtets Skovareal fremdeles henvist til den i forrige Femaarsberetning skjønsmæssige Ansættelse, hvorefter det samlede Skovareal skulde udgjøre 7 800 Km², hvoraf omtrent $^1/_3$ Naaleskov (Gran og Furu) og $^2/_3$ Løvskov, fornemmelig Birk. Af dette Areal var den offentlige Skov beregnet til 732.6 Km², fordelt saaledes fogderivis:

i Søndre Helgeland	141.9	Km²	Gran og Birk,
- Nordre Helgeland	4.2	-	Gran og Birk,
- Salten	584.6	-	Furu og Birk,
- Lofoten og Vesteraalen . . .	1.9	-	Birk.

I dette Forhold er i Femaaret foregaaet den heldige Forandring, at det offentlige Skovareal i Nordre Helgeland er ved Indkjøb af Proprietær Jacob Coldevins Skoveiendomme i Mo Herred forøget med ca. 290 Km² produktiv Skovmark (Gran- og Løvskov), hvorved det samlede Skovareal i det Offentliges Eie skulde opgaa til 1 022.6 Km². Foruden denne Eiendom, der erhvervedes for en Kjøbesum af 120 000 Kroner, har det Offentlige for Kr. 3 600 indkjøbt en mindre Skoveiendom, Gaarden Tyvaasletten i Beieren, bevokset med Furuskov. Ved disse Indkjøb er betydelige Skovstrækninger sikrede mod Ødelæggelse, og særlig Betydning har Indkjøbet af Skovene i Mo af Hensyn til Amtets Baadbygningsindustri, som i dette Herred drives i større Udstrækning end i noget andet.

Afskovningen af den privat Eiendom undergivne Skov har i Femaaret været fortsat, men da Afvirkningen af de store Skovkomplexer i Vefsen og Bindalen ved Udløbet af forrige Femaar allerede var fuldført, har nogen Export af Trælast til Udlandet ikke fundet Sted i dette Femaar. Men Følgerne af den hensynsløst drevne Afskovning har sat sit sørgelige Mærke i en Tilbagegang af Skovgrændsen saavel mod Høifjeldet som mod Havet. Med det sidste forulempes Skovmarken og mod Fjeldet sænkes Skovgrændsen,

da det tynde Jorddække forsvinder med den borttagne Skov. At dette vil have uheldige Følger for Vegetationen og forværre de klimatiske Forholde, staar vist ikke til at negte. Det eneste Hjælpemidddel, der frembyder sig, er fortsat Erhvervelse for det Offentlige af de gjenværende Levninger efter den herjende Hugst, for gjennem rationel Behandling at gjenoprette, hvad der endnu kan reddes. Navnlig gjælder dette de udhuggede Skovstrækninger i Bindalen, Vefsen og Korgens Annekssogn i Hemnes. Følgende Herreder kunne ansees endnu at have tilstrækkelig Skov saavel af Bygningsvirke som Brænde til eget Behov og i mere og mindre Grad udover dette, nemlig: Bindalen, Velfjorden, Vefsen, Hemnes med Korgen, Mo, Beieren, Saltdalen og Hammerø. Af Brænde har Skjerstad, Folden, Tysfjorden og Ofoten tilstrækkeligt til eget Behov, samt noget til Salg. De øvrige Herreder maa derimod indkjøbe saagodtsom alle Slags Træfang.

I Femaaret er flødet af Tømmer i de forskjellige Vasdrag:

Herreder og Vasdrag.	1886 —1890.	1881—1885.
	Tylvter.	Tylvter.
Bindalen (Aaelven, Hersbergvandet, Granaaselv og Osen)	2 620	1 350
Velfjorden	-	1 700
Tjøtta (Sæterelv, Lakselv og Binaaen)	863	565
Vefsen (Glugvaselv, Eiteraaen, Vefsenelv og Tveraaen) .	8 000	56 600
Hatfjelddalen (Hatfjelddalselv)	1 352	42 400
Hammerø (Røsaaen)	1 500	2 000
Mo (Ranelven).	691	685
Beieren (Beierelven)	-	389
Saltdalen (Lønselv og Saltdalselv)	1 376	1 870
Tilsammen	16 402	107 559,

altsaa 91 157 Tylvter mindre i dette end i forrige Femaar, hvilken Nedgang skyldes Nedlæggelse af de store Skovdrifter i Bindalen, Vefsen og Hatfjelddalen Herreder.

Middelprisen i 1890 pr. Meterfavn Brændeved var i Gjennemsnit for det hele Amt for Birk Kr. 11.67, for Or Kr. 7.71, for Furu Kr. 8.50 og for Gran Kr. 8.62. Herredsvis opgives for Granved de høieste Priser saaledes: Flakstad Kr. 18, Øksnes Kr. 17, Gildeskaal og Vaagen Kr. 16, Buksnes og Bø Kr. 15, og de laveste Priser: Bindalen og Velfjorden Kr. 7.50, Tysfjorden og Lødingen Kr. 6. For Oreved opgives de høieste Priser saaledes: Gildeskaal Kr. 11, Dønnes, Nesne og Hammerø Kr. 9, og de laveste: Tysfjorden og Lødingen Kr. 4.50. For Furuved opgives de høieste Priser saaledes: Flakstad Kr. 15 og Gildeskaal Kr. 12, og de laveste: Lødingen og Tysfjorden Kr. 4.50. For Granved opgives de høieste Priser saaledes: Flakstad Kr. 15 og Værø Kr. 12, og de laveste: Velfjorden Kr. 6 og Bindalen Kr. 5.

Risøens Dampsag i Bindalen, Halsnøens og Drevjens i Vefsen er nedlagte. Den sidste er flyttet til Hemnes og forenet med Høvleri. Sagbruget faar sit Tømmer dels fra egne Skove i Hemnes og Korgen, dels fra Mo, hvor Skove kjøbes til Udhugst. Af mindre Sagbrug, hvoraf flere enkelbladede Cirkelsage er anlagte i Femaaret, findes ikke faa. De benyttes i Regelen kun til Skur af Tømmer til Husbrug. Til Forædling af Skovprodukter er der i Femaarets Slutning anlagt en Snedkerfabrik paa Gaarden Russaanes i Saltdalen. Fabriken, der drives med Vandkraft, tilvirker hovedsagelig Døre, Vinduer, Listverk, samt simplere Møbler og Kjøreredskaber.

Forbruget saavel af Stenkul som Torv er i Tiltagende. Af Stenkul er Importen steget fra 1 474 832 Hl. i forrige til 1 971 323 Hl. i sidste Femaar, væsentlig vistnok bevirket ved Dampskibsflaadens stigende Behov. Brugen af Torv staar dog ikke i Forhold til Amtets Beholdning af udmærkede Torvmyrer, der kunde udnyttes i en ganske anden Udstrækning. Men ogsaa om denne Herlighed gjælder i Lighed med Skoven, at den formindskes ved uforstandig Drift.

Bygning af Baade er foregaaet omtrent i samme Omfang som i forrige Femaar, dog saaledes, at der er bygget færre Fembøringer, der i stigende Grad erstattes ved Baade af Listerbaadtypen, dog i en modificeret Form. De Herreder, hvori Baadbygningen drives i størst Udstrækning, er nu som før Mo, Hemnes, Saltdalen, Vefsen og Bindalen. Alene fra Saltdalen foreligger Opgave over de i 1890 byggede Baade og disses antagelige Værdi. Ifølge denne Opgave var bygget:

20	Listerbaade	til Værdi	Kr. 8 000
42	Fembøringer	- —	- 10 500
43	Otringer	- —	- 3 440
47	Firerumsbaade	- —	- 2 115
39	Trerumsbaade	- —	- 1 170
326	Torumsbaade	- —	- 6 520
9	Joller	- —	- 162
Tilsammen 526	Baade	til Værdi	Kr. 31 907

Under Forudsætning af, at Værdien af de byggede Baade har været den samme i de nærmest foregaaende 4 Aar, skulde altsaa den samlede Værdi i Femaaret for Saltdalens Vedkommende andrage til omtrent Kr. 160 000.

I 1888 blev for offentlig Regning anlagt en Planteskole ved Bodø, hvortil Grund erhvervedes i Bodø Præstegaards Udmark. I Skolen, der er underlagt Forstvæsenets Bestyrelse, opelskes Planter af de for disse Egne bedst skikkede Skovtræer, Zir- og Bærbuske. Da Skolen ved Femaarets Udløb har været saa kort Tid i Virksomhed, kan man endnu ikke have nogen sikker Mening om, hvor stor Søgningen efter Planter vil blive.

Høsten 1890 foraarsagede voldsomme Storme betydelig Skade paa Skovene, fornemmelig i Mo, Beieren, Saltdalen, Skjerstad og Hammerø. Værdien af den nedbrudte Skov er af Forstvæsenet anslaaet til ca. Kr. 30 000.

4. Fiskerier.

Værdiudbyttet af Amtets Kystfiskerier, beregnet efter de paa Fiskepladsene betalte Priser, har ifølge officielle Opgaver i Løbet af Femaaret andraget:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Ialt.
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
Skreifisket	7 903	5 052	7 977	7 535	8 819	37 286
Sildefisket	1 433	1 207	1 202	1 349	2 321	7 512
Laks- og Søørretfiske	20	18	28	25	21	112
Andre Fiskerier . .	691	519	635	569	474	2 888
Tilsammen	10 047	6 796	9 842	9 478	11 635	47 798

	Gjennemsnitsudbyttet var altsaa	Kr. 9 560 000
I Femaaret 1881—85	var det tilsvarende Udbytte	- 10 792 000
- — 1876—80	- - — —	- 11 271 000
- — 1871—75	- - — —	- 10 900 000

Værdiudbyttet var altsaa lavere end i noget af de tre sidste Femaar, hvilken Nedgang væsentlig skyldes formindsket Udbytte af Sildefisket, hvortil Aarsagen senere vil blive nærmere paavist. Sammenholdes de enkelte Aar, vil det sees, at det samlede Udbytte for 1887 falder særdeles lavt, hvilket i væsentlig Grad har bidraget til det formindskede Gjennemsnitsudbytte for det hele Femaar.

Sammenholder man det paa Nordlands Amt i Femaaret faldende Gjennemsnitsudbytte af dets Fiskerier med det tilsvarende for det hele Land, hvilket androg: i 1886 Kr. 22 276 000, i 1887 Kr. 14 762 000, i 1888 Kr. 21 852 000, i 1889 Kr. 23 311 000 og i 1890 Kr. 22 212 000, tilsammen Kr. 104 413 000 eller i Gjennemsnit Kr. 20 883 000, vil det sees, at Nordlands Amt har kontribueret henved 46 Pct. af det samlede Værdiudbytte af Landets Kystfiskerier.

Deltagelsen i Amtets Skreifiskerier vil sees af omstaaende Tabel:

	1886.			1887.			1888.			1889.			1890.		
	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.
	Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.	
Lofotfisket	7 164	28 920	10 013	6 952	28 030	10 076	8 127	31 917	11 867	7 487	30 083	11 197	7 187	30 324	10 212
Lofoten og Vesteraalen udenfor Opsynsdistriktet . . .	1 087	5 887	-	1 162	6 163	-	1 188	6 514	-	973	5 671	-	1 122	6 144	-
Fiskepladsene i Salten . . .	55	145	-	49	120	-	55	148	-	22	60	-	36	86	-
Fiskepladsene i Nordre Helgeland	272	1 236	-	349	1 507	-	314	1 342	-	273	1 216	-	263	1 206	-
Fiskepladsene i Søndre Helgeland	40	222	-	40	194	-	34	171	-	29	160	-	33	188	-
Tilsammen	8 618	36 410	10 013	8 552	36 014	10 076	9 718	40 092	11 867	8 784	37 190	11 197	8 641	37 948	10 212

Tabellen giver følgende Gjennemsnitstal for Antallet af Deltagere i de forskjellige Fiskerier. Til Sammenligning hidsættes tilsvarende Opgave fra det foregaaende Femaar:

	Femaaret 1886—1890.	Femaaret 1881—1885.
Lofotfisket	29 855 Mand	28 189 Mand
Lofoten og Vesteraalen forøvrigt . .	6 076 —	6 591 —
Salten	111 —	95 —
Nordre Helgeland	1 301 —	1 603 —
Søndre Helgeland	187 —	282 —
Tilsammen	37 530 Mand	36 760 Mand.

Det vil sees, at Søgningen til Fiskerierne er i sidste Femaar vokset med tilsammen 770 Mand, eller med ca. 2 Pct. Denne Tilvækst er saagodtsom udelukkende tilfalden Lofotfisket, hvor Deltagernes Antal er vokset med ialt 1 666 Mand eller ca. 5 Pct. Derimod er Søgningen til Amtets øvrige Skreifiskerier aftaget i Femaaret med tilsammen 896 Mand, hvilket betegner en Nedgang af omtrent 10 Pct., der altsaa er kommet Lofotfisket tilgode. Derved har Søgningen til dette Fiske naaet en Høide, som ikke vides nogensinde at være naaet. Høieste Antal naaedes i 1887, da det udgjorde 31 917 Mand, eller 696 flere end i 1883, som kommer dernæst med 31 221 Mand. Forskjellen mellem høieste og laveste Antal Lofotfiskere inden Femaaret naar op til 3 887 Mand. En væsentlig medvirkende Aarsag til denne stærke Svingning i Søgningen skyldes vistnok rige Fiskerier i Østnesfjorden og Raftsundet, der bevirker en Tilstrømning fra de omliggende Bygder af Fiskere, der kun evner at deltage i Fisket, naar dette foregaar i lukket Farvand. Søgningen til Lofotfisket fra fremmede Amter har i dette Femaar ikke alene holdt Skridt med Tilvæksten her fra Amtet, men endog tiltaget i endnu stærkere Forhold. Medens de fremmede Fiskere i forrige Femaar udgjorde 33.3 Pct. af det samlede Antal, gik det fremmede Element i Femaaret 1886 -1890 op til 35.7 Pct. Heraf falder 28.2 Pct. paa Tromsø Amt alene.

Sammenholder man Udbyttet af Femaarets Skreifiskerier med de nærmest foregaaende, vil det befindes, at Udfaldet bliver forskjelligt, enten det maales efter Værdi eller efter Mængde. Følgende Tabel angiver Værdiudbyttet for de enkelte Aar:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	I Gjennemsnit.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lofotfisket	6 359 700	4 535 190	6 050 000	5 865 000	7 260 000	6 013 978
Lofoten og Vesteraalen forøvrigt	1 336 877	425 467	1 747 631	1 465 054	1 373 256	1 269 657
Salten	10 683	1 122	8 829	3 751	2 482	5 393
Nordre Helgeland . .	163 465	84 361	138 516	163 035	152 055	140 286
Søndre Helgeland . .	32 345	6 605	31 816	38 270	30 793	27 966
Tilsammen	7 903 070	5 052 745	7 976 792	7 535 110	8 818 586	7 457 280

Det samlede Gjennemsnitsudbytte var

i Femaaret 1881—1885 Kr. 7 508 136
og - — 1876—1880 - 8 378 200

Udbyttet for sidste Femaar nærmer sig altsaa Udbyttet for det foregaaende, men staar betydelig tilbage for det næstforegaaende.

Fangstmængden i de enkelte Aar vil sees af følgende Tabel:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Gjennemsnit.
	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.
Lofotfisket	31 000	29 700	25 960	17 200	30 000	26 772
Lofoten og Vesteraalen forøvrigt	6 478	2 438	7 929	5 357	5 684	5 577
Salten	48	9	43	14	12	25
Nordre Helgeland . .	775	457	583	570	574	592
Søndre Helgeland . .	147	35	118	147	118	113
Tilsammen Tus. Fisk	38 448	32 639	34 633	23 288	36 388	33 079

I Femaaret 1881 – 1885 var den gjennemsnitlige Fangstmængde, angivet i Tusinder:

for Lofotfisket		22 900
- Lofoten og Vesteraalen	6 577	
- Salten	45	
- Nordre Helgeland	683	
- Søndre Helgeland	155	
		7 460
	Tilsammen	30 360

og i Femaaret 1876—1880

for Lofotfisket	25 900	
i det øvrige Amt	6 384	
		32 284.

Det vil heraf sees, at Fangstmængden i sidste Femaar overgaar Fangstmængden i begge de foregaaende, hvorved den bliver den største hidtil bekjendte. Dette skyldes udelukkende Lofotfisket, thi Fangstmængden udenfor Opsynsdistriktet var mindre i sidste Femaar end i de to foregaaende. Sidste Femaar tæller ikke mindre end 3 Lofotfiskerier, der i Størrelsen af den gjorte Fangst overgaar noget tidligere, hvorom Opgave haves. I 1886 gik Kvantum op til 31 Millioner, i 1887 til 29.7 og i 1890 til 30 Millioner, medens Fisket i 1877, det største før 1886, ifølge Opsynschefens Oversigt kun gik op til 28 Millioner.

Da Femaaret, samtidig med at tælle de største Fiskerier, tillige tæller det største Antal Fiskere, ligger det nær at stille disse Forholde i Aarsagsforbindelse til hinanden og at begrunde det forøgede Udbytte alene paa den forøgede Søgning til Fisket. Denne Slutning turde dog være forhastet, naar hensees til, at medens 28 920 Fiskere i 1886 fangede 31 Millioner, opnaaede 30 083 Fiskere i 1889 kun en Fangst af 17.2 Million Fisk, og

medens Femaaret 1881—1885 med et gjennemsnitligt Antal Fiskere af 28 189 kun gav et Gjennemsnitsudbytte af 22.9 Million, faldt der i Femaaret 1876—1880 paa 23 689 Fiskere ikke mindre end 25.9 Million Fisk.

En Beregning over, hvorledes Udbyttet af Skreifisket i Femaaret har stillet sig for den enkelte Deltager, giver følgende Resultat:

For Lofotfisket:

Aar.	Antal Fiskere.	Million Fisk.	Gjennemsnitspris pr. 100 Fisk.	Antal Fisk pr. Mand.	Værdiudbytte pr. Mand.
			Kr.		Kr.
1886	28 920	31.0	20.52	1 072	219.97
1887	28 030	29.7	15.27	1 060	161.86
1888	31 917	25.96	23.30	813	189.49
1889	30 083	17.2	34.10	572	194.94
1890	30 324	30.0	24.20	989	239.41
			I Gjennemsnit	901	201.13

for Lofoten og Vesteraalen, udenfor Opsynsdistriktet:

		Tusinde Fisk.			
1886	5 887	6 477	20.64	1 100	227.04
1887	6 163	2 438	17.45	396	69.10
1888	6 514	7 929	22.04	1 217	268.27
1889	5 671	5 357	27.35	945	258.45
1890	6 144	5 684	24.16	925	223.58
			I Gjennemsnit	917	209.27

Sammenholder man disse Opgaver, synes deraf at fremgaa, at Fiskeriet paa Lofotens „Ytterside“ som Regel giver et større Udbytte end Fisket paa „Indersiden“ (Opsynsdistriktet), men at det til Gjengjæld er undergivet stærkere Svingninger, saa at Forskjellen mellem de høieste og laveste Aarsudbytter er større. Dette skyldes især Veirforholdene, hvoraf Fisket paa Yttersiden er endnu mere afhængigt end Fisket paa Indersiden. Hvor afgjørende et ugunstigt Veirligt kan indvirke paa Resultatet af Yttersidens Fiske, kan sees af Opgaven for 1887. Dette er ogsaa rimeligt, naar tages i Betragtning, at Yttersidens Fiske ikke alene foregaar i et langt mere haardsøgt Farvand, men at det tillige falder paa en noget ugunstigere Aarstid, idet det tager sin Begyndelse allerede ved Aarsskiftet og for det meste afsluttes omtrent i Midten af Marts Maaned.

Om Forholdet mellem Størrelsen af Udbyttet og Antallet af Fiskere vil følgende Tabel give en Oversigt for Lofotfiskets Vedkommende i Femaarene 1861—1890:

Femaar.	Antal Fiskere.	Million Fisk.	Antal Fisk pr. Mand.	Værdiudbytte pr. Mand.
				Kr.
1861—1865	21 495	15.5	723	209
1866—1870	20 517	18.8	957	255
1871—1875	17 716	20.7	1 064	326
1876—1880	23 629	25.9	1 080	276
1881—1885	28 189	22.9	802	203
1886—1890	29 855	26.8	901	201

Det vil af denne Oversigt sees, at det største Udbytte for den enkelte, regnet efter Fangstmængde, er opnaaet i Femaaret 1876—1880, da Gjennemsnitsantallet af Fiskere var mellem 23 og 24 000. Dette kan ganske vist skyldes tilfældige Aarsager. Med større Sikkerhed synes Opgaverne for de to sidste Femaar at vidne om, at en stærk Forøgelse af Fiskernes samlede Antal er til Ugunst for den Enkelte. Denne Slutning synes saameget mere berettiget, naar hensees til, at Femaaret 1886—1890, som ovenfor paavist, var begunstiget med de 3 største Fiskerier, der kjendes.

Af Femaarets Deltagere i Lofotfisket sammenregnede har ifølge Opsynschefens Opgave 35.8 Pct. drevet Garnbrug, 55.6 Pct. Linebrug og 8.6 Pct. Dybsagnbrug. Det tilsvarende Forhold var i Femaaret 1881—1885: 34.4, 57.1 og 8.5 Pct. og i Femaaret 1876—1880: 51.2, 37.8 og 11 Pct.

Den stærke Forøgelse af Linefiskernes Antal, som fandt Sted i forrige Femaar, er paa det nærmeste bibeholdt i det sidste, uagtet Bruget ikke kan opvise det samme gunstige Resultat som i forrige Femaar. Af det samlede Udbytte falder nemlig: paa Garnbruget 40.2 Pct., paa Linebruget 56.6 Pct. og paa Dybsagnbruget 3.2 Pct. Det tilsvarende Forhold var i Femaaret 1881—1885 respektive 22.7, 72.6 og 4.7 Pct. og i Femaaret 1876—1880 respektive 51.5, 42.4 og 6.1 Pct.

Udbyttet stiller sig altsaa i sidste Femaar betydelig gunstigere for Garnbruget i Sammenligning med Linebruget. Den Slutning, som herfra tør drages til en Stigning af Fiskens Leverholdighed, har ogsaa stadfæstet sig som berettiget. Leverholdigheden har nemlig stillet sig saaledes, angivet ved Antallet af Fisk pr. Hl. Lever: 1886 490 Fisk, 1887 529 Fisk, 1888 359 Fisk, 1889 361 Fisk, 1890 329 Fisk, Gjennemsnit 414 Fisk pr. Hl. Lever. I forrige Femaar var Antallet 653.

Om Gjennemsnitslodderne, der under Lofotfisket er tilfaldne de forskjellige Brug, meddeles følgende Opgave:

Aar.	Garnfiskerne pr. Mand.	Linefiskerne pr. Mand.	Dybsagnfiskerne pr. Mand.
	Kr.	Kr.	Kr.
1886	231	240	125
1887	152	180	68
1888	235	195	43
1889	270	163	56
1890	250	252	75
I Gjennemsnit	228	206	73
I Gjennemsnit for Femaaret 1881—1885 . .	159	249	112

Fiskepladsene har været de vanlige. Hvad særlig Lofotfisket angaar, da har dette, om end med vekslende Held, slaaet til saavel i Østlofoten som Vestlofoten. At Fisket i 1889 desuagtet blev usædvanlig lidet, maa vistnok tilskrives den Eiendommelighed, at Fisken under Indsiget fulgte Bankens yderste Afskraaning i usædvanlig stor Afstand fra Land og først under Udsiget søgte høiere op paa Banken. Det modsatte blev Tilfældet den paafølgende Vinter, da Fisken saagodtsom under hele Fisket holdt sig ualmindelig nær Land. De af flere Fiskere i 1889 anstillede Maalinger af Havets Temperatur synes at bekræfte tidligere Iagttagelser om et Afhængighedsforhold mellem Fiskens Forekomst og Havvandets Temperatur. I 1890 blev nogen systematisk Undersøgelse ikke anstillet og noget yderligere Bidrag vides ikke i Femaaret erhvervet til Løsningen af Spørgsmaalet om, hvad der betinger Fiskens Gang.

At Skreifisket i 1887 mislykkedes overalt udenfor Lofotens Opsynsdistrikt, skyldtes vedvarende Stormveir, der sikkerlig ogsaa der skulde medført et misligt Udfald, om ikke Fiskemassen havde søgt ind i Østnesfjorden, i hvis lukkede Farvand der saa gjordes et Fiske større end noget tidligere, idet Fangsten gik op til henved 13 Millioner. Hvor rigt dette Fiske end var, blev det alligevel overgaaet i 1890, da Østnesfisket androg til 13.6 Million. Naar hertil kommer, at Fisket i samme Fjord i 1888 gik op til 8.2 Million, i 1886 til 2.5 og i 1889 til henved 1.3 Million, vil det sees, at Østnesfjorden alene har kontribueret 38 5 Million, altsaa over 23 Pct. eller henved $^1/_4$ af Femaarets samlede Fangst i det hele Amtsdistrikt. Noget Sidestykke hertil kjendes ikke.

Om hvad der i Femaaret er gjort til Forbedring af Skreifiskeriernes almindelige Vilkaar skal anføres:

Havnearbeiderne er fortsatte i Henhold til den for disse lagte Plan. Over de udførte Arbeider hidsættes følgende Oversigt:

1. Udbedring af Havnen ved Høines i Borge.
2. Havnearbeide ved Sandø i Borge (Anbringelse af en Vor samt Oprensning af Havnen).
3. Oprensnings- og Uddybningsarbeide ved Kvalnes i Borge.
4. Oprensning af Havnen ved Balstad.
5. Udbedring af Havnene ved Østre og Vestre Nesland i Flakstad.
6. Uddybning af den nordre Baadhavn ved Festvaag.
7. Fortsatte Mudrings- og Rensningsarbeider i Kabelvaag Havn (Uddybning af Finnespollen og Finnessundene).
8. Udbedring af Havnen ved Storvaagen.
9. Mudringsarbeider og Moloanlæg ved Hovden i Bø Herred, Vesteraalen.
10. Gjennemskjæring af Buøvalen ved Stamsund.
11. Opmudring af Risholmsundet ved Skraaven.

Af disse Arbeider var de 6 første samt det under No. 8 nævnte fuldførte ved Femaarets Udgang. De øvrige var fremdeles under Udførelse.

Nogen Forbedring i Vilkaarene for Fiskens Afsætning er ikke opnaaet, om end Forsøg derpaa er gjort. I saa Maade anføres, at det under Lofotfisket i 1886 blev forsøgt at føre levende Fisk til det engelske Fiskemarked. Forsøget blev anstillet med en i Skudenes hjemmehørende Fiskesmakke, men mislykkedes og blev ikke gjentaget. Ligeledes er anstillet Forsøg med at forsende Ferskfisk nedlagt i Is. og i 1889 blev fra en i Stamsund oprettet Fabrik paabegyndt Forsendelse af Fisk, dels som røget, dels som præpareret Ferskfisk. Ingen af disse Behandlingsmaader er dog naaet udover Grændserne for Forsøgsdrift. De nedadgaaende Priser paa det raa Fiskeprodukt gjør det imidlertid endmere ønskeligt, at Arbeidet med at finde nye Former for Tilvirkning og derigjennem et udvidet Marked maa fortsættes med heldigt Udfald.

I Henseende til Fangstmaaden frembyder Femaaret Foreteelser af stor Interesse. Herhen hører Indførelsen af Garnspil, hvorved det tunge Arbeide med Indhivning af de udsatte Garn i høi Grad lettes. Den derigjennem opnaaede Besparelse af den kostbare Haandkraft vil betegne et for Bedriften betydningsfuldt Fremskridt. Vistnok kan denne Besparelse endnu kun svagt paavises i Femaarets Statistik over Garnbaadenes Mandskabsstyrke. Men derved maa erindres, at det nye Redskab endnu ikke var bleven almindelig benyttet, hvorhos Nedgangen modvirkes af den stadige Tendens til at forøge Baadens og Garnlænkens Størrelse. Den gjennemsnitlige Mandskabsstyrke paa Garnbaadene har under Lofotfisket udgjort: i 1886 6.18, i 1887 6.22, i 1888 6.13, i 1889 6.14 og i 1890 6.09 eller i Gjennemsnit 6.15. I Femaaret 1881—1885 var den 6.11.

Det nye Redskabs heldige Indvirkning paa Bedriften vil antagelig ikke indskrænke sig til Besparelse i Mandskabsstyrken; den vil ogsaa lette og befordre Overgangen til nye Baadformer, der med større Sødygtighed end Nordlandsbaaden forener større Lethed i Manøvreringen. Nye Baadtyper er

opstaaede, der med mindre Længde end Nordlandsbaaden, men større Dybde tilsteder Anvendelse af Gaffelseil og delvis Overbygning. Brugen af disse Baade har været i Tiltagende og betegner et betydningsfuldt Fremskridt.

Til Foreteelserne paa Fangstmaadens Omraade hører videre det ovenfor berørte Forsøg paa Anvendelse af Fiskesmakke til derfra at drive Fiske. Angivelig fandtes Redskabsmassen paa Lofotens Fiskehav for stor.

Af større Interesse er det, at der i 1889 blev gjort Begyndelse med Anvendelse af Dampskib til Drift af Garnbrug. Forsøget gjentoges i 1890 og med Held. Det skulde synes rimeligt, at Udviklingen vil gaa i Retning af en større Anvendelse under Fiskeriet af mekanisk Kraft til Afløsning af Haandkraften.

I 1888 blev under Lofotfisket anstillet Forsøg med Anvendelse af Kastenot til Fangst af Skrei. Forsøget faldt ikke heldigt ud, og Redskabet blev omdannet til en mindre Kastenot og til en Snurpenot, der begge havdes tilstede under Lofotfisket 1889, men uden at komme til Anvendelse. Først under Fisket i 1890 fik Kastenoten Anledning til ogsaa under Skreifisket at godtgjøre sin overlegne Fangstevne. Ved Anbringelse af en Stængenot over det smale Indløb til Troldfjorden ved Raftsundet blev den 3 Marts indfanget en saadan Masse Skrei, at der af Stængets Indhold kunde optages ca. 1 Million Fisk og endda var tilbage megen Fisk, der fik strømme ud, da Stængenoten optoges den 2 April. Til Optagelse af den i Notstænget staaende Fisk fandt man paa ogsaa at betjene sig af Synkenot, et Redskab, der tilhører Seifisket, og tidligere kun leilighedsvis forsøgtes anvendt under Skreifisket. Det glimrende Held, hvormed Synkenoten blev benyttet i Troldfjorden, bevirkede, at den ogsaa optoges til Brug under det paafølgende rige Fiske i Østnesfjorden, ogsaa der med stort Udbytte. Man lavede Synkenøter paa Stedet ved Hjælp af sammensyede Garn. Samtidig blev ogsaa Stængenot paany forsøgt i Østnesfjorden, men fremdeles uden Held.

Brugerne af de ældre hævdvundne Redskaber fandt imidlertid sine Interesser truede af de nye Notredskaber. Der reiste sig en stærk Bevægelse mod disse Fangstredskabers Indførelse til Brug under Lofotfisket, ligesom i sin Tid mod Indførelse af Liner og senere mod Indførelse af Garn. Tilfølge heraf blev ved Indredepartementets Foranstaltning nedsat en Komité til Forberedelse af Forslag til Lov om Anvendelse under Skreifisket af Not og dermed ligeartede Redskaber. Denne Komité foreslog Forbud mod Anvendelse under Lofotfisket af deslige Redskaber, herfra undtaget Synkenoten, hvis Brug tillodes, dog under Indskrænkning saavel i Tid som i Størrelse. Dette Forslag blev i det væsentlige bifaldt ved Loven af 17 Marts 1891, der dog kun fik en stakket Tilværelse til Skuffelse for de mange, der i det nye, enkle, men effektive Redskab saa et velkomment Middel til Opnaaelse af et mere lønsomt Fiske end det, der nuomstunder kan erhverves ved Brugen af de ældre. Det tør være, at Spørgsmaalet under roligere Forhold atter optages til Behandling og undergives en upartisk Prøvelse.

Over Værdiudbyttet af Sommer- og Høstfiskerierne (af Torsk, Sei, Kveite, Lange, Brosme m. m.) hidsættes følgende Opgave for hvert af Amtets Lensmandsdistrikter, der som Regel falder sammen med Herredsinddelingen:

Lensmandsdistrikt.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Bindalen	-	1 200	1 400	1 700	1 900
Brønnø	44 260	32 310	19 900	20 300	46 700
Velfjorden	1 775	1 445	710	910	1 170
Vega	6 000	9 800	24 260	40 200	39 200
Tjøtta	21 530	13 381	17 855	22 103	21 800
Herø	124 780	112 000	31 850	84 000	98 450
Nesne og Dønnes	7 600	7 700	7 200	6 000	7 000
Hemnes	1 000	-	-	-	-
Mo	-	-	150	100	-
Lurø og Trænen	50 000	20 000	25 000	12 500	12 625
Rødø	21 399	1 782	129 740	9 500	10 000
Melø	11 000	2 500	2 500	2 400	5 800
Gildeskaal og Beieren	34 586	23 443	24 619	33 504	29 712
Bodø	8 800	10 800	7 100	13 000	9 900
Folden	64 000	9 150	7 830	12 200	9 485
Steigen	4 000	5 750	4 750	3 750	3 700
Lødingen og Tysfjorden	20 000	19 600	22 000	16 450	23 800
Ofoten	2 560	3 700	3 150	1 150	7 850
Værø	20 670	10 080	23 720	18 800	20 500
Flakstad	14 400	11 500	10 500	9 300	10 000
Buksnes	9 000	-	-	-	-
Borge	3 300	8 350	6 900	5 600	4 200
Gimsø	11 800	8 850	6 400	6 300	5 950
Vaagan	-	-	-	-	1 100
Hadsel	18 000	20 000	10 500	11 000	7 360
Sortland	9 000	2 250	-	-	-
Bø	31 590	52 600	37 700	42 400	9 940
Øksnes	56 140	36 020	85 900	74 000	17 962
Dverberg	93 976	94 520	123 179	121 970	67 840
Tilsammen	691 166	518 731	634 813	569 137	473 944

Det vil sees, at Gjennemsnitsudbyttet for det hele Amt har været Kr. 577 558 mod i Femaaret 1881—1885 Kr. 502 400, 1876—1880 Kr. 325 800 og 1871—1875 Kr. 740 500.

Af Gjennemsnitsudbyttet falder de største Andele paa følgende Distrikter: Dverberg Kr. 100 297, Herø Kr. 90 216, Øksnes Kr. 54 004, Bø Kr. 35 638, Rødø Kr. 34 484, Brønnø Kr. 32 694, Gildeskaal og Beieren Kr. 29 173, Lurø og Trænen Kr. 24 025, Vega Kr. 23 892, Folden Kr. 20 533, Lødingen og Tysfjorden Kr. 20 370, Tjøtta Kr. 19 334, Værø Kr. 18 754, Hadsel Kr. 13 560 og Flakstad Kr. 11 120.

Hvad der paatrænger sig Opmærksomheden er de store Svingninger, som Afkastningen af dette Fiske i mange Herreder har været underkastet. Det største Udbytte i det enkelte Aar er saaledes i 1888 opnaaet i Rødø med henved Kr. 130 000, medens Udbyttet i dette Herred i 1887 kun udgjorde Kr. 1 782. Selv for Herø veksler Udbyttet mellem Kr. 124 780 i 1886 og Kr. 31 850 i 1888.

Noget mærkbart Opsving har dette Fiske ikke taget i Femaaret, uagtet det maaske fremfor andre er modtageligt for Udvikling, særlig som Bankfiske paa de i større Afstand fra Kysten liggende rige Fiskegrunde. Forhaabentlig vil den nye Institution med Ansættelse af Fiskeriinspektører blive et virksomt Middel til Fremme af denne Opgave, hvis Løsning vistnok er nøie knyttet til forbedrede Vilkaar for Tilgodegjørelse af denne Produktion. I saa Maade har Femaaret heller ikke bragt nogen Bedring.

Udbyttet af Amtets Fedsildfiskerier stiller sig saaledes:

Aar.	Kvantum.	Værdi.	Gjennemsnitspris pr. Hl.
	1000 Hl.	1000 Kr.	Kr.
1886	337.0	1 371	4.07
1887	560.7	1 207	2.15
1888	367.0	1 190	3.24
1889	354.8	1 349	3.80
1890	335.2	2 321	6.92
Tilsammen	1 954.7	7 438	3.80
mod Femaaret 1881—1885	1 846.3	13 720	7.43
- — 1876—1880	1 417.7	12 720	9.00

Det vil af denne Sammenligning erfares, at, samtidig med at Produktionen er tiltagen i Kvantum, er den aftagen i Værdi med 46 Pct. sammenholdt med foregaaende og med 42 Pct sammenholdt med næstforegaaende Femaar, idet Prisfaldet har andraget 49 Pct. sammenlignet med foregaaende og 58 Pct. sammenlignet med næstforegaaende Femaar. Aarsagen til dette Prisfald er ikke at søge i nogen Nedgang i Varens Kvalitet, men i nedadgaaende Konjunkturer paa de udenlandske Markeder. Efterat det russiske Marked ved prohibitive Toldsatser er lukket for fremmed Import, bliver det gjenværende Marked snart overfyldt. At Prisen i 1887 gik ned til Kr. 2.15, blev vistnok nærmest bevirket ved Overproduktion her i Landet som Følge af det overordentlig rige Fiske i Nordre Bergenhus Amt i Slutningen af 1886. Omvendt skyldtes de gunstige Priser i 1890 vistnok den Omstændighed, at Fiskeriet dette Aar var saagodtsom alene indskrænket til dette Amt. Afhængig som Sildeprisen er af Konjunkturer, der som oftest ikke paa Forhaand lader sig beregne, er denne Handel i fremtrædende Grad hazardiøs. Fornemmelig gjælder dette under sildige Fiskerier, da Tilvirkningen meget ofte bringer Tab, selv om Varen er god og Indkjøbsprisen yderst lav.

Jo skarpere Konkurrencen under disse Omstændigheder har stillet sig, desto nødvendigere har det været gjennem en omhyggeligere Behandling at bevare Varens naturlige gode Egenskaber og lade disse komme til sin Ret

ligeoverfor den udenlandske Vare. Et væsentligt Skridt til Opnaaelse heraf har været Brugen af jernbaandede Tønder med tykkere Stav, der nu er bleven almindelig.

Selvfølgelig har den store Nedgang i Afkastningen af denne Næring maattet øve en meget følbar Virkning paa de økonomiske Forholde inden Amtet. Forsavidt denne Nedgang har rammet Notdriften, kan Følgen dog neppe betegnes som ublandet beklagelig. Lokkende som denne Bedrift maatte stille sig ved de store Gevinster, den frembød, naar Heldet fulgte, havde den antaget Dimensioner, der neppe var til Bedste for et sundt Næringsliv. En Skyggeside ved denne Bedrift er det ogsaa, at den engagerer en uforholdsmæssig stor Andel af den unge Arbeidskraft, der saaledes unddrages Jordbruget. For denne Ungdom er heller ikke denne Bedrift med den ofte langvarige nødtvungne Uvirksomhed til ublandet Gavn. Mere beklagelig er den ved de synkende Priser bevirkede Nedgang i Garnfiskets Afkastning. Denne Bedrift kommer ikke Jordbruget til væsentligt Afbræk, samtidig med at den skaffer mere jevn Beskjæftigelse og mere ligelig Fordelig af Udbyttet. Andre Goder vil dog Sildefisket stedse bevare trods synkende Salgspriser, nemlig den lette Adgang til Forsyning til Husbehov af dette værdifulde Næringsmiddel, et uundværligt Fiskeagn i Smaasilden, et godt Fodersurrogat i trange Foderaar, og jevnlig en velkommen Arbeidsfortjeneste under Tilvirkningen, Disse Goder alene er nok til at sikre dette Fiske en betydningsfuld Plads i Amtets Næringsliv.

Deltagelsen i Fisket og Udbyttets Fordeling paa de forskjellige Brug vil sees af følgende Tabel:

Aar.	Antal.				Udbytte	
	Garnfiskere	Notfiskere.	Garnbaade.	Notlag.	paa Garn.	paa Not.
					Hl.	Hl.
1886	12 225	5 294	4 743	388	128 420	208 540
1887	5 013	6 457	2 083	416	40 716	579 874
1888	8 185	7 013	3 647	483	92 620	274 280
1889	7 835	9 097	2 890	601	78 240	276 503
1890	8 552	8 313	2 731	547	124 070	211 150
Gjennemsnit	8 362	7 235	3 219	487	92 813	298 069
I Femaaret 1881—1885 .	7 184	5 880	-	-	97 269	271 998
I Femaaret 1876—1880 .	5 810	6 330	-	-	80 540	203 000

Tabellen viser en gjennemgaaende Stigning mod begge de foregaaende Femaar i Antallet af Fiskere, og paa en enkelt Undtagelse nær af Udbytte. Som sædvanligt er det samlede Udbytte langt større for Notbruget end for Garnbruget, et talende Bevis paa det første Redskabs overlegne Fangstevne.

Fisket fordeler sig saaledes paa Fogderierne:

Aar.	Søndre Helgeland.	Nordre Helgeland.	Salten.	Lofoten og Vesteraalen.
	1000 Hl.	1000 Hl.	1000 Hl.	1000 Hl.
1886	69.6	73.4	153.5	40.5
1887	90.3	80.7	266.8	122.9
1888	96.4	66.4	194.6	9.6
1889	14.7	36.8	237.8	65.5
1890	0.6	2.5	191.9	140.2
Tilsammen	271.6	259.8	1 044.6	378.7
I Gjennemsnit	54.3	51.9	208.9	75.7

Følgende Tabel indeholder en Oversigt over, inden hvilke Herreder de største Fiskerier forefaldt:

Herreder.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	1000 Hl.	1000 Hl.	1000 Hl.	1000 Hl.	1000 Hl.
Brønnø	20	-	56.4	-	-
Herø	45	76	14	-	-
Nesne og Dønnes	29	40	19.5	-	-
Rødø	-	18.5	-	-	-
Melø	18	15.7	25	19	-
Gildeskaal og Beieren	43	37.4	90	10	-
Bodø	30	130	15	48	-
Folden	-	33	80	85	-
Hammerø	-	45	-	-	-
Lødingen og Tysfjorden	45	18	-	-	46.5
Ofoten	24	-	-	-	141
Vaagan	-	44.9	-	-	120
Hadsel	22.5	60	-	52	15
Sortland	10	14	-	-	-

Med al den Uregelmæssighed i sin Forekomst, som trodser enhver Beregning, pleier Fedsilden dog kun at søge tilbage, om end med Aars Mellemrum, til gamle og velkjendte Fiskepladse. Disse er imidlertid spredt beliggende paa den lange Kyststrækning, og som oftest er Sildemassen hurtig i sine Bevægelser og staar kun kort Tid under Land. Især gjælder dette i Sommermaanederne og tidlig paa Høsten. Telegraf- og Telefonnettets Udvidelse til de mest søgte Fiskepladse er derfor en Sag af største Betydning for dette Fiske tilligemed den størst mulige Adgang til Anvendelse af Dampskibe til Besørgelse af Expresser og Slæbning af Fiskeflaaden. I førstnævnte Henseende er fra Statens Side vist megen Imødekommenhed mod Distriktets Krav, om end meget endnu staar tilbage at gjøre.

Til Sildefisket hører ogsaa, hvad der i Femaaret er opfisket særskilt af Smaasild og Vintersild, hvorover efter den officielle Statistik hidsættes saadan Opgave:

Aar.	Kvantum.	Værdi.	Pris.
	1000 Hl.	1000 Kr.	Kr.
1886 Smaasild	12.2	29	2.38
1886 Vintersild . . .	5.7	32	5.72
1888 Smaasild	6	12	2.00
1890 Smaasild	3.95	8.8	2.23

Udbyttet er anvendt dels til Husbrug, dels til Agnsild, Kreaturfoder og som Gjødningsstof.

Blandt offentlige Foranstaltninger til Fremme af Amtets Fiskerinæring skal fremhæves Oprettelsen af en Fiskeriinspektørpost i 1886 for den nordenfor Trondhjemsfjorden liggende Kyststrækning med en Assistent for Finmarkens Amt, hvilket sidste Amt fra 1889 blev udskilt som eget Inspektorat.

Nordlands Fiskeriforening har i Femaaret fortsat sin Virksomhed til Fiskeriets Ophjælp. Antallet af dens Medlemmer var i 1890 forøget til 528. Foreningen istandbragte i 1889 med Statsbidrag, stort Kr. 2 000, en Fiskeriudstilling for Tromsø Stift, der afholdtes i Bodø fra 15 Juli til 15 August sammen med den ovenfor omtalte Landbrugsudstilling. Udstillernes Antal var 131 med 469 Udstillingsnummere. Under Udstillingen holdtes Møder til Diskussion af Spørgsmaal vedkommende Fiskerinæringen.

Det aarlige Udbytte i Femaaret af Amtets Laks- og Søørretfiske stiller sig, som følger:

Aar.	Fangstmængde	Værdi.	Gjennemsnitspris pr. Kg.
	Kg.	Kr.	Kr.
1886	22 971	19 553	0.81
1887	22 390	17 956	0.81
1888	36 788	27 543	0.76
1889	33 326	24 575	0.74
1890	32 151	21 422	0.73
Tilsammen	147 626	111 049	-
I Gjennemsnit	29 525	22 210	0.75
Femaaret 1881—1885 . .	16 287	12 947	0.82

Fisket er i Femaaret saaledes som tidligere drevet hovedsagelig som Kilenotfiske. Udbyttet fordeler sig nogenlunde jevnt paa samtlige Fogderier, dog er Fangstmængden størst for Salten Fogderi. At Fangstmængden og derved Afkastningen gjennem en rationel Drift maatte i en væsentlig Grad kunne forøges, er vistnok utvivlsomt. Dertil vilde først og fremst udfordres samvirkende Fredningsbestemmelser til Fremme af et skaansomt Fiske saavel i Elv som i Fjord. I saa Maade har vistnok Elvefisket været paalagt den mindste Indskrænkning i Sammenligning med Fjordfisket, hvor imidlertid Kilenotfisket truer med at tage Overhaand. Kun hvor Elvene har været bortforpagtede til Sportsfiskere, har mere omfattende Fredning været indført. Heldigvis har dette ialfald delvis været Tilfælde med de tre største Lakseelve. Kunstig Udklækning vides ikke anvendt.

5. Bergværksdrift.

Om Bergværksdriften i Nordlands Amt i Femaaret 1886—1890 har Bergmester Mortensen meddelt:

„Af Sølvanvisningerne i Vefsen har Svenningdal Gruber været i Drift i 1886 og det alene en kort Tid.

Produktionen udgjorde 135 Tons med et Sølvindhold af ca. 341.10 Kg., hvilket i Freiberg blev betalt med ca. Kr. 32 500. Vaskeriet var i Gang til midt i September, og var Antallet af Mand her og i Gruberne 12 à 14 Mand. Hermed er da disse Grubers Saga paa det nærmeste slut, idet Gruberne, Vaskeri og øvrige Bygninger blev solgt til Nabogruben, Jakob Knudsens Grube.

Bestyreren oplyser, at den samlede Produktion ved Svenningdal Gruber fra Slutningen af 1877 til Udgangen af 1886 har udgjort ialt 1 226½ Ton Malm, hvorfor der er opnaaet en brutto Salgssum af Kr. 534 611.93, medens de samlede Drifts- og Anlægsudgifter har udgjort Kr. 509 866.50.

Jakob Knudsens Grube har været i Drift i hele Femaaret.

		1886.	1887.	1888.	1889.	1890.	Femaaret 1886—1890.
Produktionen af Erts har udgjort .	Ton	169.5	227	280	379	303 5	1 359
men solgt i Freiberg . . .	-	138	222	224	386	311	1 281
hvilke indeholdt Sølv	Kg.	765.17	1 137.39	884.32	1 177.39	781.13	4 745.4
hvilke indeholdt Guld . . .	-	2.12	1.15	2.32	3.78	2.33	11.7
hvilke blev betalt med	Kr.	58 863	110 141	82 004	106 605	77 573	435 186
Arbeidsstyrken	Mand	57	55	78	74 5	60	-

Hatfjelddalens Forekomster har ikke været i Drift og de fleste af de mange Interessentskaber dersteds er opløste.

Ved Langvandet i Fauske, Skjerstad, paabegyndte et svensk Selskab i Slutten af Marts 1887 en Grubedrift paa de derværende Kobber- og Svovlkisanvisninger, de første Aar som Forpagtning, senere som Eiendom og kaldes nu Sulitjelma Aktiebolags Gruber, hvis Hovedsæde er i Helsingborg.

Der var i Begyndelsen liden Ordning paa Driften, men fra September 1887 blev det bedre, og anvendtes fra September 1887 til Udgangen af 1888 ved selve Grubedriften 3 200 Dage. Udgiften hertil og til Byggearbeide, Transport m. m. udgjorde ialt Kr. 85 829. I 1889 blev ved Grubedrift inkl. Fordring og Skeidning anvendt 6 830 Dage og beløb den samlede Udgift sig til Kr. 52 000. I 1890 blev der til Undersøgelse af Leiestederne anvendt Diamantbor, hvormed boredes ialt 13 Huller til en samlet Dybde af 575.23 Meter. Omkostningerne hermed var Kr. 15 760.

Grubedriften, som før væsentligst var foregaaet ved Mons Petter Grube, blev nu udstrakt til andre Anvisninger, saasom Giken, Jakobsbakken og Furuhaugen, og blev der ved denne anvendt . . . . . 11 250 Dage med Udgift Kr. 45 790
samt ved Byggearbeide, Veiarbeide, Transport 26 577 — — — - 104 000

Tilsammen 37 827 Dage med Udgift Kr. 149 790

Med dette Aar kan saaledes en mere udviklet Bergværksdrift betegnes at være istandbragt.

Produktionen i	1887 og 1888	opgives = ca.	1 724	Ton,	hvoraf	udskibet	460	Ton
—	1889	—	1 007	—	—	—	755	—
—	1890	—	2 958	—	—	kun et mindre Kvantum blev skeidet.		

Arbeidsstyrken kan formentlig og gjennemsnitlig sættes til i 1887 og 1888 = 25 Mand — i 1889 = 50 Mand — i 1890 = 126.5 Mand, idet den dog til sine Tider har været betydelig større, især i 1890, hvor betydelige Byggearbeider etc. foretoges.

Udsigterne for dette Værk har senere vist sig at være mere og mere lovende, hvad Ertsmængde og Kvalitet angaar, og peger hen paa Udviklingen af en af Landets betydeligere Bergværksforetagender, og bør Hr. Konsul N. Persson her nævnes som Foregangsmand; thi Udsigterne syntes ikke at være synderlig gunstige ved Optagelsen af Driften her i det afsides liggende og veiløse Distrikt. Ønskeligt er det, at Transport- og Anlægsudgifter ikke maa blive for store.

Det bemærkes, at her før har været foretaget adskilligt Forsøgs- og Undersøgelsesarbeide, uden at nærmere kjendes dertil.

Ved Bosmo Svovlkisgruber i Mo, Nordre Helgeland, blev der i 1887 af et Aktieselskab oprettet en Grubedrift, hvilken dog allerede blev indstillet i Juni 1888, da den gik med Tab og Kapitalen var utilstrækkelig. I dette Tidsrum er anvendt antagelig ca. 5 000 Dage og formentlig produceret omkring 2 500 Ton. Tabet paa den egentlige Drift opgives til Kr. 9 500. Den samlede Udgift til Kr. 30 000. I Aaret 1888 blev solgt 709 Ton Malm for en Sum af Kr. 3 935.55. Kisen var paa Grund af sin Beskaffenhed vanskelig at sælge, og Ledelsen af Driften slet.

Ved Krogremmen Svovlkisskjærp sammesteds blev der foretaget ubetydelige Skjærpningsarbeider; det samme var Tilfældet med Frostmo Kobberskjærp i Bodø Landsogn.

Ved Jernertsforekomsterne har der alene været noget Undersøgelsesarbeide paa Næverhaugens Jernmalmfelt; saaledes blev der i 1887 udbrudt ca. 150 Ton Malm, der sammen med de i 1875 udbrudte ca. 400 Ton blev sendt til

Skotland for at prøvesmeltes. Smeltningen gav kun et daarligt Resultat, da Malmen viste for lav Gehalt. I 1890 blev der foretaget en noget større Undersøgelse, idet der anvendtes 1 226 Dage. Ligesaa blev der med Diamantbor boret 2 Huller med tilsammen 83.78 m. Dybde. Udgiften ved disse Skjærpningsarbeider i 1890 opgives til henimod Kr. 7 200.

Molybdænforekomsten i Saltdalen var kun under Drift nogle Uger af 1886.

Nikkelforekomsten paa Maaløen i Steigen skal have været i Drift en kort Tid af 1886, og skal der da være udvundet ca. 20 Ton Malm. Den blev derpaa indstillet, og vil den vanskelig lønne sig, da Forekomsten har meget liden Mægtighed, ihvorvel Nikkelgehalten skal være høi.

Marmordriften i Ofoten og Skjerstad kom formentlig i Gang i 1889 paany, idet Grosserer Anker, Fredrikshald, blev Eneeier af Forekomsterne. Nogen Beretning derom er det ikke lykkedes at opdrive — det ligger jo udenfor Bergmesterens Ressort.

I 1886	fra Midten af Mai								
	udstedtes	. . 17	Muthingsbreve,	168	Frister	og	indkom	76	Anmeldelser
- 1887	—	. . 128	—	239	—	-	—	75	—
- 1888	—	. . 65	—	268	—	-	—	158	—
- 1889	—	. . 162	—	233	—	-	—	130	—
- 1890	—	. . 68	—	367	—	-	—	288	—

Tromsø Bergdistrikt blev i 1886 udskilt fra det Nordenfjeldske.“

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Ved Udgangen af 1890 fandtes følgende Anlæg:

Anlæg.	Antal.	Arbeidsstyrke.	Dagværk. Tusinder.
Teglværk	1	14	2.0
Skibsbyggeri	1	20	6.0
Jægtebyggeri	1	22	5.1
Guanofabrik	1	49	4.8
Guano- og Tranfabrik .	1	96	4.3
Tranbrænderier	11	88	6.4
Garveri	1	6	1.8
Dampsag	1	22	4.8
Vandsage	2	29	3.0
Sagbrug og Høvleri . .	1	6	1.3
Tøndefabrik	1	34	2.9
Hermetisk Fabrik . . .	1	5	0.7
Mineralvandfabrik . . .	1	8	2.1
Regnklædefabrik . . .	1	6	1.8
Tilsammen	25	405	47.0
Ved Udgangen af 1885 .	21	559	116.8

Sammenligningen viser en stærk Nedgang i Antallet af Dagværk, hvilket væsentlig skyldes Nedlæggelse i Femaaret af Halsøens og Risøens Dampsage, hvor Driften maatte indstilles efter tilendebragt Afvirkning af de Skogstrækninger, for hvis Tilgodegjørelse Anlæggene var oprettede.

Det vil sees, at Fabrikvirksomheden fremdeles spiller en meget underordnet Rolle i Amtets Økonomi. I sine Fiskeprodukter besidder imidlertid Amtet et storartet Raastof for fabrikmæssig Tilvirkning, og det kan sikkerlig ikke være tvilsomt, at dette vil give Stødet til en fremtidig Industri af største Betydning. For Tiden indskrænker denne Virksomhed sig væsentlig til Fabrikation af Medicintran, Guano og Fiskemel. Heraf blev tilvirket:

Aar.	Medicintran.	Guano.	Fiskemel.
	Hl.	Ton.	Kg.
1886	10 000	4 380	700
1887	9 500	2 530	2 800
1888	16 100	3 430	1 100
1889	12 900	3 040	500
1890	16 700	3 900	900
Tilsammen	65 200	17 280	6 000
I forrige Femaar . . .	16 144	16 630	7 500

7. Handel og Skibsfart.

I Handelsforholdene har Femaaret ikke bragt nogen væsentlig Forandring.

Befolkningens Forsyning med almindelige Handelsvarer besørges nu i det væsentlige af Distriktets faste Handelsmænd, hvis Antal opgaar til henved 450 eller omtrent det samme som i forrige Femaar. Af Forbrugsforeninger haves fremdeles kun de 2, der nævnes i forrige Femaarsberetning, nemlig Saltdalens og Skutviks, hvoraf den førstes aarlige Omsætning har andraget Kr. 40 à 45 000 med et Medlemsantal af 116 og den sidstes Kr. 29 000 à 34 000 med 63 Medlemmer. Ved Siden af den Handel, som drives af den faste Handelsstand, foregaar megen Vareomsætning under de saakaldte Handelsstevner, der har afløst de nedlagte Markeder, under Tiendebytterne i Vefsen, Hemnes og Mo, saavelsom ved fremmede Fiskekjøbere under de store Fiskerier og ved omreisende Handelskarle, der oversvømmer Distriktet til stort Afbræk for de faste Handelsmænd. Herpaa har Amtsformandskabet gjentagende henledet Styrelsens Opmærksomhed med Forslag om, at denne i flere Henseender uheldige Bedrift skal søges begrænset gjennem Beskatning.

Distriktets Handelomsætning med Udlandet, Exporten af den rige Fiskeproduktion og Importen af dets store Behov af udenlandske Varer foregaar i det væsentlige fremdeles med de søndenfor og udenfor Amtet beliggende Byer — fornemmelig Bergen og Kristiansund — som Mellemled. Herfor

er ikke længer den samme Nødvendighed tilstede nu som før, da Amtets Fiskeproduktion i større Udstrækning var afhængig af Forskud fra de sydligere Byer. Med Løsningen af dette Baand og med den Lettelse i Kommunikationsforholdene, som den sidste Tid har bragt, indsees ikke andet, end at Tiden maatte være inde for Distriktet til selv at overtage denne Omsætning, og lade de dermed forbundne store Fordele tilflyde Distriktets egen Handelsstand. Den Selvstændighed og økonomiske Magt, som derved tilførtes Handelsstanden, vilde selvfølgelig virke befrugtende tilbage paa Distriktet i i sin Helhed. De Vanskeligheder, som er forbundne med at forandre gamle Handelsveie, skulde i dette Tilfælde synes saameget lettere at overvinde, som det her unegtelig gjælder at afskaffe et kunstigt Forhold og bringe dette over i et naturligt Spor. At løse denne store Opgave vilde være et værdigt Formaal for Distriktets intelligente Handelsstand, og det faar haabes, at Løsningen ikke lader længe vente paa sig. Af Importen er det hovedsagelig kun Stenkul og Salt, der foregaar direkte. Af Stenkul androg Importen i Femaaret til Hl. 1 971 323, hvoraf dog en stor Del for Regning af fremmede Dampskibsrederier. Af Salt indførtes Hl. 156 669.

Over Antallet af Amtets Damp- og Seilfartøier ved Udgangen af 1890 meddeles følgende Opgave:

	Dampfartøier.		Seilfartøier.		Samlet	
	Antal.	Drægtighed.	Antal.	Drægtighed.	Antal.	Drægtighed.
		Ton.		Ton.		Ton.
a. I Landdistriktet . .	15	1 820	328	12 944	343	14 764
b. - Byerne (Bodø) . .	6	702	21	1 290	27	1 992
Tilsammen	21	2 522	349	14 234	370	16 756
Ved Udgangen af 1885	17	1 381	338	13 826	355	15 207

Tabellen viser Fremgang i Tonnage saavel for Seil- som Dampskibe, men dog mest for de sidste. Seilskibene benyttes væsentlig kun til Expeditioner til Indkjøb paa Fiskepladsene af raa Fiskeprodukter. Den forædlede Vares Transport til Markederne i de sydlige Byer overtages mere og mere af Dampskibsflaaden. I denne Fragtfart, der væsentlig besørges af fremmede Rederier, er Amtet dog paa en heldig Maade repræsenteret ved Vesteraalens Dampskibsselskab, der med Ihærdighed har udholdt den skarpe Konkurrence og lagt megen Udviklingsdygtighed for Dagen. Den lokale Dampskibstrafik, Farten med Agnsild, Notslæbning og Exprestjenesten besørges derimod i tiltagende Antal af Dampskibe hjemmehørende inden Amtet, og denne Lokalfart gaar visselig en stor Udvikling imøde. De Hindringer for Samfærdselen, som de store Distancer medfører, kan alene beseires ved Anvendelse af

Dampkraft i videst mulig Udstrækning, og samtidig hermed fremmes Benyttelsen af denne Drivkraft ved de billige Stenkul, hvortil Arkangelfarten aabner Adgang.

Angaaende Nordlands Skibsassuranceforenings Virksomhed i Femaaret meddeles følgende Oversigt:

Aar.	Antal Fartøier.	Samlet Forsikringssum.	Skadernes samlede Beløb.
		1000 Kr.	1000 Kr.
1886	90	547	27.2
1887	88	511	19.0
1888	84	352	12.6
1889	78	315	2.5
1890	76	313	18.4
I forrige Femaar gjennemsnitlig aarlig	119	721	18.1

Det vil sees, at Foreningen fremdeles er i Tilbagegang. Til Forklaring af den stærke Nedgang i 1888 af den samlede Forsikringssum skal oplyses, at Eierne af de forsikrede Skibe fra denne Tid har overtaget $^1/_4$ af Risikoen.

8. Binæringer.

Haandværksdriften drives i Landdistriktet fremdeles kun i mindre Udstrækning og kun til Afhjælpelse af Befolkningens eget og nødvendigste Behov. Det hører til Undtagelserne, at Ungdommen tilegner sig Haandværkskyndighed, hvisaarsag Savnet af dygtige Haandværkere mangesteds er følbart.

Husfliden indskrænker sig i Kystdistrikterne for den mandlige Befolknings Vedkommende væsentlig kun til Forfærdigelse og Udbedring af Fiskeredskaber til eget Behov. Anderledes i Skovdistrikterne, hvor der — Baadbyggeriet fraregnet, som andetsteds er omhandlet — drives ikke ringe Virksomhed, dels ved Tilvirkning af simplere Trævarer, dels ved Bygning af Huse til Salg. Bedre bevendt er det med den kvindelige Husflid, om denne end væsentlig indskrænker sig til de simplere Arbeider. Den i 1889 i Bodø afholdte Udstilling ogsaa af Husflidsgjenstande overtraf Alles Forventning saavel i Henseende til Mængden af Udstillingsgjenstande som deres Beskaffenhed.

Den praktiske Kvindeskole paa Dønnes blev nedlagt ved Udgangen af 1888, da Søgningen ikke stod i Forhold til Skolens Kostende.

Stenbrud er en for Amtet ny Industri, der kan faa stor Betydning. Dette gjælder fornemmelig de store Marmorforekomster i Skjerstad, Folden, Saltdalen, Ofoten, Hemnes og Velfjorden. Forsøgsdrift i større Stil anstilles

fornemmelig i Skjerstad og Ofoten. Af andre Stenbrud kan nævnes: Brynestene paa Gaarden Savjorden i Beieren og Ofotens Skiferbrud i Ankenes Herred.

Jagten. Mængden af det madnyttige Vildt er aftaget, hvilket hovedsagelig maa tilskrives de kolde og fugtige Sommere, der har været fremherskende og hemmet Yngelens Udvikling. Ved Siden deraf kan vel ogsaa være medvirkende den større Efterstræben, som Vildtet paa Grund af de høie Priser har været udsat for. Uagtet Vildtstanden har aftaget, maa dog Jagtens Udbytte paa Grund af de forhøiede Priser antages at have været langt betydeligere end tidligere.

Over de i Femaaret udbetalte Rovdyrpræmier hidsættes følgende Opgave:

	Bjørne.	Ulve.	Jerve.	Gauper.	Ræve.	Hønsehøge.	Ørne.
1886—1890	54	10	22	16	4 152	894	1 357
I forrige Femaar . .	64	-	30	26	4 596	879	1 393

Udbyttet af Æg- og Dunvær betegnes som aftagende, hvortil har været anført som Grund, at den fuldstændige Fredning bringer Ederfuglen til at sprede sig istedetfor som før at søge Tilflugt i Æggeværene.

Som andre Binæringer kan anføres: i Skovdistrikterne Tjærebrænding, fornemmelig i Saltdalen og Beieren, samt Tømmerflødning; i Kystdistrikterne: Klipfisktørring og Sildevirkning, hvilke sidste Næringer kunne beskjæftige Store og Smaa, og derfor er af stor Betydning for Arbeidsklassens Økonomi.

Bærsamling, herfra undtaget Multebærhøsten, er fremdeles en forholdsvis upaaagtet Næring, naar hensees til den rige Anledning. De smaa Næringskilder vurderes i det hele taget ikke efter Fortjeneste.

9. Vei- og Kommunikationsvæsen.

For Næringsveienes Opkomst i dette Amt er Udviklingen af Samfærdselsmidlerne en saameget vigtigere Betingelse, som Afstandene er store, større end i noget andet Amt, Finmarkens alene undtaget.

Samfærdselen søværts saavel mellem Distrikterne indbyrdes som med de øvrige Landsdele er vistnok bleven udviklet i Femaaret, dog ikke ved Oprettelse af nye Færdselslinier, men alene ved en rigere Betjening og Udvidelse af ældre Ruter. Lokalfarten besørges fremdeles i Brønnø med omliggende Distrikter af „Torghattens“ Dampskibsselskab med 1 Skib, i Vefsens og Ranens Fjorde med udenfor liggende Ødistrikt af Helgelandske Dampskibsselskab med 2 Skibe, i Salten Fogderi af Saltens Dampskibsselskab, der i Femaaret har anskaffet et 3die Skib, i Lofoten og Vesteraalen af de Bergenske

og Nordenfjeldske Selskaber, om Vinteren med 2 og i den øvrige Del af Aaret med 1 Skib. Utilstrækkeligheden af denne Lokalfart gjør sig mere og mere gjældende, særlig gjælder dette Vesteraalen og de nordlige Distrikter i Nordre Helgeland Fogderi.

Om hvad der i Femaaret er udrettet til Fremme af Amtets Veivæsen, hidsættes følgende af Amtsingeniør Conradi afgivne Beretning, hvoraf vil erfares, at saavel Stat som Kommune har bragt denne Sag stigende Ofre:

„I Femaaret er der bygget ca. 164 Km. ny Vei, hvoraf 162 Km. Kjørevei og 2 Km. Vintervei, mod 147 Km. i forrige Femaar. Medens der imidlertid i forrige Femaar kun byggedes 110 Km. Kjørevei, er der i nærværende Periode bygget 162. Af det Nybyggede er ca. 44 Km. Omlægning.

Til yderligere Belysning af Forholdet hidsættes nedenstaaende Oversigt:

Nybygning.	Kjørevei.	Ridevei.	Vintervei.	Sum.
	Km.	Km.	Km.	Km.
I 1876—1880:				
a. Veie med Statsbidrag . .	61.5	-	20	-
b. Kommunale Veie	22.0	25.3	-	-
Sum	83.5	25.3	20	128.8
I 1881—1885:				
a. Veie med Statsbidrag . .	67.4	-	31	-
b. Kommunale Veie	42.2	3.5	3	-
Sum	109.6	3.5	34	147.1
I 1886—1890:				
a. Veie med Statsbidrag . .	92.5	-	2	-
b. Kommunale Veie	69.4	-	-	-
Sum	161.9[1])	-	2	163.9

Med Hensyn til de samlede Veilængder har man følgende Sammenstilling:

Samlet Veilængde.	Kjørevei.	Ridevei.	Vintervei.	Sum.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Ved Udgangen af 1885 ifølge forrige Beretning	605.8	83.7	118.3	807.8
Ved Udgangen af 1890 ifølge specificeret Fortegnelse .	785.9	64.8	72.4	923.1
Forøgelse	180.1[2])			115.3
Formindskelse		18.9	45.9	

[1]) Heraf Omlægning 43 7 Km.

[2]) 180.1 = ovenstaaende Forøgelse 161.9 Km. + 18 2 Km., der ved Klassifikationen er overført fra Ride- og Vintervei til Kjørevei, uden at der egentlig har foregaaet noget særligt Omlægningsarbeide, idet Udbedringen er foretaget lidt efter lidt under Vedligeholdelsesarbeidet.

Formindskelsen under Ride- og Vintervei skriver sig derfra, at saadanne Veie er omlagte til Kjørevei. Omlægningen er ikke medregnet I Forøgelsen af den samlede Veilængde, som derfor kun beløber sig til 112 Km.

De Veianlæg, som i Femaaret har været under Arbeide med Statsbidrag, er følgende:

Herred.	Veianlæggets Navn.	Udført løbende Meter.				Til Arbeidet medgaaet.
		Ny Vei.	Omlægning.	Hovedvei.	Kjørevei.	
						Kr.
Brønnø	1. Kvitle Bro	100	-	100	100	2 925
Hatfjelddalen	2. Fiskeløselv—Hatfjelddalen	2 590	-	2 590	2 590	16 000
Vefsen	3. Skjerven Bro	-	[1]210	-	-	17 070
—	4. Af Vefsen—Ranen . . .	72	-	72	72	20 496
Hemnes	5. - Angermo—Elsfjord. .	-	[2]13 578	-	13 578	71 931
—	6. - Hemnes—Korgen . .	11 134	-	11 134	11 134	73 897
Mo	7. Dunderlandsdalen . . .	690	-	690	690	8 727
—	8. Selfors—Elvebakken . .	-	[1]7 152	-	-	50 597
—	9. Mo—Uman	2 384	[2]22 780	2 384	[3]23 124	94 937
Beieren	10. Graataa Bro	-	[1]60	-	-	4 330
Buksnes	11. Leknes—Stamsund . . .	19 314	-	19 314	19 314	65 412
Hadsel	12. Over Romseteidet . . .	7 317	-	7 317	7 317	23 479
—	13. Af Bygdenes—Fruskeland	2 556	-	2 556	2 556	8 197
Sortland	14. - Bygdenes—Fruskeland	2 932	-	2 932	2 932	14 520
—	15. Broer ved Osvold og Kjerringnes	250	-	250	250	6 400
Øksnes	16. Skjelfjordeidet	1 426	-	1 426	1 426	5 294
	Tilsammen	50 765	43 780	50 765	[3]85 083	484 212
	I Femaaret 1881—1885	78 817	19 629	78 817	[4]64 148	290 797

Kjørebredden var i Brønnø og Beieren Herreder 2.5 m, i Hatfjelddalen, Mo og Buksnes Herreder 2.5—3.75 m, i Sortland Herred 2.5—3.75 eller 3.75, i Hemnes Herred 2.5—4 m, i Hadsel Herred 3.75 m., i Vefsen Herred 3.75 eller 4 m. og i Øksnes Herred 4 m.

Maximumsstigningen var i Hatfjelddalen, Hemnes, Mo og Buksnes Herreder $^1/_{15}$, i Vefsen og Sortland Herreder $^1/_{20}$, i Hadsel Herred $^1/_{20}$ eller $^1/_{25}$ og i Øksnes Herred $^1/_{40}$.

Distriktsbidragene var $^1/_4$ undtagen i Hatfjelddalen og Buksnes Herreder, hvor de var henholdsvis $^1/_{10}$ og $^3/_8$. Derhos er Veien No. 9, Mo—Uman, som Mellemrigsvei bygget uden Distriktsbidrag, og vedligeholdes af Amtskommunen. Som nævnt i forrige Beretning, er den egentlig bygget som Vintervei, men da man under Arbeidets Fremadskriden fandt det hensigtsmæssigt, er den forsynet med et let Veidække, hvorfor den nu er opført som Kjørevei. Dette gjælder ogsaa No. 6, Hemnes—Korgen, der nu forsynes med Veidække. No. 16, Skjelfjordeidet, er ogsaa bygget uden Distriktsbidrag af Hensyn til dette Anlægs Betydning for Fiskerierne.

---

[1]) Omlægning af ældre Kjørevei. [2]) Omlægning af Ridevei til Kjørevei. [3]) Desuden 2 040 løbende Meter Vintervei. [4]) Desuden 31 038 løbende Meter Vintervei.

Distriktsbidraget for samtlige Anlæg sees forøvrigt af Tabellen. Af de samlede Omkostninger . . . . . Kr. 484 212
er af Statskassen udredet . . . . . - 384 622
af Distrikterne . . . . . - 99 590
Grunderstatning m. V. er udredet af Distrikterne.

Byggevirksomheden for Herredskommunernes Regning uden Statsbidrag er gaaet betydelig frem i Femaaret, og har man herfor følgende Sammenstilling:

Herred.	Nybygning, løb. Met. Kjørevei.	Medgaaet.	Desuden Naturalarbeide.		Til Nybygning ialt medgaaet.	Til Nybygning ialt medgaaet 1881—1885.
			Dagværk.	Værdi.		
		Kr.		Kr.	Kr.	Kr.
Brønnø	12 929	8 963	309	478	9 441	2 513
Vega	8 460	3 290	-	-	3 290	2 932
Vefsen	14 640	32 124	825	1 485	33 609	1 548
Mo	670	832	128	225	1 057	2 034
Skjerstad	13 762	2 670	2 655	3 983	6 653	-
Steigen	6 542	514	1 754	2 488	3 002	2 598
Evenes	2 840	1 848	824	1 236	3 084	-
Ankenes	800	3 280	210	315	3 595	-
Borge	7 284	898	3 542	5 779	6 677	1 950
Hadsel	-	878	-	-	878	507
Sortland	-	1 543	866	1 300	2 843	5 854
Dverberg	1 444	859	-	-	859	-
I Femaaret 1886—1890	69 371	57 699	11 113	17 289	74 988	-
I Femaaret 1881—1885	[1]48 686	19 665	6 825	10 906	30 571	-

I følgende Herreder: Bindalen, Hatfjelddalen, Nesne og Dønnes, Beieren, Saltdalen, Folden og Flakstad, medgik i Femaaret 1886—1890 intet Beløb til Nybygning mod i Femaaret 1881—1885 henholdsvis Kr. 105, Kr, 1 785, Kr. 285, Kr. 542, Kr. 200, Kr. 1 630 og Kr. 6 088.

Som af Tabellen fremgaar, er den samlede Byggeudgift i Femaaret Kr. 74 988 mod Kr 30 571 i forrige Periode, hvorefter man har en Stigning af 145 %.

De Herrederne tilstaaede Bidrag af det i 1888 oprettede Amtsveifond indgaar i de anførte Udgiftssummer, og har i høi Grad bidraget til at vække Sandsen for Veibygning.

Amtsveifondet uddeltes i 1889 med Kr. 5 000
— — - 1890 - - 5 300

For Vedligeholdelse har man følgende Sammenstilling:

[1]) Deraf 3 524 Ridevei og 3 000 Vintervei.

Herred.	Medgaaet til Vedligeholdelse. 1881—1885.	1886—1890. Kontant.	1886—1890. Naturalarbeide til Værdi.
	Kr.	Kr.	Kr.
Amtskommunen . .	2 715	8 193	-
Bindalen	1 626	1 926	-
Brønnø . . . . ,	4 136	1 345	2 640
Velfjorden	100	230	157
Vega	3 311	3 243	-
Tjøtta	-	-	-
Alstahaug	4 350	4 456	-
Herø	-	-	-
Vefsen	26 900	18 938	-
Hatfjelddalen . . .	2 020	2 373	570
Mo	7 441	6 250	-
Hemnes	578	303	-
Nesne og Dønnes .	390	593	-
Lurø	-	-	-
Trænen	-	-	-
Rødø	-	-	-
Melø	100	-	-
Beieren	4 163	787	1 592
Gildeskaal	-	-	-
Saltdalen	2 959	888	1 968
Skjerstad	1 808	3 677	-
Folden	290	841	-
Bodø Landsogn . .	2 950	4 539	-

Herred.	Medgaaet til Vedligeholdelse. 1881—1885.	1886—1890. Kontant.	1886—1890. Naturalarbeide til Værdi.
	Kr.	Kr.	Kr.
Steigen	2 032	416	2 892
Hammerø	50	24	-
Tysfjorden	-	-	-
Lødingen	310	887	-
Evenes	-	-	-
Ankenes	-	-	-
Værø og Røst . .	-	-	-
Flakstad	-	1 364	-
Buksnes	3 389	4 550	-
Borge	940	10	2 420
Gimsø	-	-	-
Vaagan	1 713	1 572	-
Hadsel	4 025	2 117	9 740
Bø	344	199	486
Sortland	770	3 373	-
Øksnes	-	-	-
Dverberg	150	1 652	-
Sum	-	74 746	22 465
I Femaaret 1881—1885	79 560	64 670	14 890

I Henhold til det anførte kan der for Femaaret opstilles følgende Oversigt, for samtlige Veiudgifter, deri ikke indbefattet Grundafstaaelser:

A. Af Statskassen og Veifondet:

1. Til Nybygning uden Distriktsbidrag . . . . . Kr. 108 958
2. - — med — (Distriktsbidraget ikke medregnet) . . . . . - 275 664

Kr 384 622

B. Af Kommunerne og Amtskommunen:

1. Til Nybygning.
   a. Distriktsbidrag til Statsveiene . . . . . Kr. 99 590
   b. Til kommunale Veie . . . . . - 74 988

   Sum til Nybygning Kr. 174 578

2. Til Vedligeholdelse . . . . . - 97 211

- 271 789

Ialt Kr. 656 411

I forrige Femaar havde man hertil svarende . . . . . - 400 928

Hvorefter en Stigning af . . . . . - 255 483

eller udtrykt procentvis: ca. 64 %.

Ved Fjeldstuen i Krudtaadalen er i Femaaret ingen væsentlige Forandringer foretagne.

Ved Umbugten Fjeldstue er indkjøbt en Fjeldstuemanden tilhørende Ladebygning med Sval, samt et Privet.

Ved Graddis Fjeldstue er opført et nyt Logihus og en ny Stald til 12 Heste."

Paa det i forrige Femaar paabegyndte Ofoten—Luleå Jernbaneanlæg blev Arbeidet indstillet i 1889. Om Foranledningen hertil skal her alene bemærkes, at Foretagendet ikke blev opgivet af Hensyn til Naturhindringer for Bygning og Drift, men af Brist paa de Forudsætninger, hvorpaa det forøvrigt var planlagt. Levedygtigheden af den Tanke, hvorpaa det store Foretagende var grundet, maa siges uberørt af, hvad der er hændt, og derfor tør det ske, at den sent eller tidligt vil kræve sin Realisation. En storartet Virksomhed vil derved blive kaldt tillive inden Amtets Grændser, og saavel denne som den direkte Forbindelse med Udlandet, den vil have tilfølge, maa ganske vist blive af største Betydning ogsaa for dette Amts Opkomst.

Af Telegrafanlæg er i Femaaret udført:

1.	Linien Balstad—Borgevær med Station i Borgevær	37 km.
2.	— Liland—Sandtorv med Station paa Liland i Ofoten . .	33 -
3.	— Lødingen—Risøhavn med Station i Risøhavn	82 -
		152 km.

Desuden i 1890 bevilget og paabegyndt:

4.	Anbringelse af en 3die Traad paa Linien Vaterfjord—Lødingen	74 km.

Antallet af Telegrafstationer var i 1890 forøget til 36 mod 33 i 1885. 11 Stationer var kun i Virksomhed en Del af Aaret. Antallet af Telegrammer — deri ikke indbefattet Tjenestemeddelelser — udgjorde:

	Afsendte.	Ankomne.
i 1890	139 051	115 368
- 1885	87 543	69 650
Forøgelse	51 508	45 718
Stigning	58.8	65.6

Antallet af Telegrammer til og fra Stationer i Nordland udgjorde i 1880 over $10^1/_2$ Pct. af Antallet for det hele Land.

Telefonen synes at skulle faa en udbredt Anvendelse i dette Amt. Inden Femaarets Udgang var anlagt 3 Ledninger, nemlig i Alstahaug, Bodø og Hadsel Herreder, samtlige Anlæg for privat Regning.

Antallet af Postanstalter er i Femaaret forøget fra 111 til 141 med en Brevmængde af 1 419 800 mod 1 187 000 i 1885.

10. Om den økonomiske Tilstand i sin Almindelighed.

Til Belysning af Landdistriktets økonomiske Tilstand ved Femaarets Begyndelse og Udgang hidsættes følgende fra den kommunale Skatteligning hentede Opgave over den skattelagte Formue og Indtægt i hvert af Aarene 1885 og 1890, særskilt for hvert Fogderi:

Fogderier.	1885.		1890.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
Søndre Helgeland	7 941 000	3 649 000	6 866 010	3 053 594
Nordre Helgeland	5 065 000	2 314 000	5 189 000	2 224 062
Salten	8 980 000	4 330 000	9 186 470	4 019 369
Lofoten og Vesteraalen . . .	9 021 000	4 877 000	9 799 670	4 408 187
Tilsammen	31 007 000	15 170 000	31 041 150	13 705 212

Hvis denne Opgave var en korrekt Afspeiling af det virkelige Forhold, skulde altsaa Formuen i Femaarets Løb være gaaet tilbage i de to sydligste Fogderier, men i tilsvarende Grad fremad i begge de nordlige Fogderier, saaledes at Totalsummen skulde udvise en forholdsvis ubetydelig Forøgelse. Den største Nedgang viser Skovdistrikterne Vefsen og Bindalen, et Forhold, der vistnok ikke er uden Forbindelse med den i Femaaret tilendebragte Afvirkning af den væsentligste Del af disse Herreders Skovbestande. Mindre forklarlig er derimod Nedgangen ogsaa i flere af de skovbare Kystdistrikter, hvor Forholdene dog skulde være nogenlunde ligeartede med de to nordlige Fogderier. Dette saameget mindre, som Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi, der i forrige Femaar var Kr. 779, i dette Femaar er steget til Kr. 833.

Mere forklarlig er Nedgangen i Indtægt, der er gjennemgaaende over det hele Distrikt. Dette Forhold har sin velbegrundede Forklaring i, hvad der ovenfor er meddelt om den mindre gode Afkastning i Femaaret af Jordbruget og den betydelige Nedgang i det gjennemsnitlige Udbytte af Amtets Fiskerier sammenholdt med tidligere Femaar.

Denne Tilbagegang i Landdistriktets økonomiske Tilgange, hvorom Skatteligningen vidner, synes at vinde Stadfæstelse ved de statistiske Opgaver for Femaaret over den stiftede Pantegjæld og den tvungne Gjældsinddrivelse. Disse udvise i Sammendrag for begge de sidste Femaar følgende Billede:

ledes vinder denne Mening Stadfæstelse ved de af Lensmændene afgivne Opgaver over de gjennemsnitlige Arbeidslønninger, saaledes som følgende Tabel viser:

	Nordlands Amt.		Stigning.	Hele Riget.	
	1885.	1890		1885.	1890
	Kr.	Kr.	%	Kr.	Kr.
Arbeidsløn for:					
a) Tjenestekarle	183	179	÷ 2.19	163	169
b) Tjenestepiger	61	62	1.64	73	77
Dagløn for almindelige Dagarbeidere:					
Mænd: a) paa egen Kost . . .	1.96	2.18	11.22	1.68	1.73
b) - Husbondens Kost	1.30	1.48	13.84	0.99	1.04
Kvinder: a) paa egen Kost . . .	1.11	1.20	8.10	0.98	1.02
b) - Husbondens Kost	0.51	0.70	37.25	0.52	0.55

Med sit rige, men endnu kun delvis og mangelfuldt udnyttede Dyrkningsland og med sine rige Fiskerier, hvis Afkastning næsten gaar op til det halve Værdiudbytte af Landets samlede Fiskeproduktion, maa det være selvsagt, at Amtet frembyder et stort og rigt Arbeidsfelt, der endnu kun delvis er optaget.

Til Bestridelse af Amtskommunens Udgifter, forsaavidt disse ikke afholdes af Medicinalfondet, er i Femaaret hvert Aar udlignet:

paa Matrikulen efter Kr. 2.75 pr. Skyldmark	Kr.	47 865.04
- Herrederne	-	45 000.00
tilsammen	Kr.	92 865.04

Til Dækning af Amtskommunens Gjæld og til forskudsvis Bestridelse af dens ordinære Udgifter optoges i 1889 et Laan stort Kr. 200 000 mod Gjældsbreve lydende paa Ihændehaveren og med en Amortisationstid af 40 Aar. Heraf medgik det halve Beløb til Udbetaling af den resterende Kjøbesum paa Fiskeværet Henningsvær. Regnskabet for denne Eiendom, der indkjøbt kostede Kr. 242 337.04, kunde pr. 15 Mai 1890 opgjøres saaledes:

Rest paa Kjøbesummen	-	100 000.00
Beholdning	-	97 552.63
tilbage	Kr.	2 447.37

der vil kunne dækkes af Eiendommens aarlige Driftsoverskud, der i Regnskabsaaret 1889/90 androg Kr. 4 744.76.

Antallet af Sindssyge, der forpleiedes med Bidrag af Amtskommunen, androg den 30 April 1890 til 176 mod 151 i 1885. Deraf forpleiedes paa Asyl 72.

Af Døvstumme blev i 1890 underholdt ved de forskjellige Instituter med Bidrag af Amtskommunen tilsammen 38 mod 43 i 1885.

Af Blinde underholdtes paa lignende Maade 6 og af aandssvage Børn 7.

Amtskommunens Udgifter til det almindelige Sundhedsvæsen har været bestridt af Medicinalfondet. Den Fondet tilkommende Afgift af Fiskeprodukter har udgjort i hvert af Femaarets Regnskabsaar:

	Antal.		Forø-	Beløb.		Forø-
	1881—1885.	1886—1890.	gelse.	1881—1885.	1886—1890.	gelse.
				Kr.	Kr	Kr.
Thinglæste Pantobligationer . .	3 236	4 361	1 125	2 853 908	5 430 169	2 576 261
Aflæste Do. . .	1 043	1 388	345	1 816 663	3 115 281	1 298 618
Tvangsauktioner over fast Gods	182	240	58	249 354	371 146	121 792
Do. - Løsøre . .	568	821	253	206 330	252 375	46 045
Exekutioner af Fogderne . . .	286	4 298	-	552 857	1 375 899	-
Do. - Lensmændene . .	2 363			357 942		
Udpantninger	21 566	37 626	16 060	224 609	423 876	199 267

Den store Forøgelse af Pantegjælden tør dog neppe opfattes som et foruroligende Symptom. Dels tør den forklares ved en mere udvidet Adgang til Opnaaelse af legitime Laan, dels tør det vistnok antages, at Pantegjælden for en væsentlig Del skyldes Anlæg til Udvikling af Distriktets Næringsveie. Til Støtte herfor tør vistnok paaberaabes, at den samlede Forsikringssum i den almindelige Brandforsikringsindretning ved Udgangen af 1890 var stegen til Kr. 34 518 890 mod Kr. 29 700 500 ved Udgangen af 1885. Som Modvægt mod de Slutninger til økonomisk Nedgang, hvortil foranstaaende Opgave over den stigende Pantegjæld og den stærke Forøgelse af det Beløb, der har været Gjenstand for tvungen Gjældsinddrivelse, skulde synes at berettige, hidsættes følgende Oversigt over Sparebankernes Antal og Forvaltningskapital i Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1890 sammenholdt med det tilsvarende Forhold ved Slutningen af foregaaende Femaar:

Fogderier.	Antal Sparebanker.	Antal Indskydere.	Samlet Indskud.	Samlet Forvaltnings-kapital.
			Kr.	Kr.
Søndre Helgeland	5	2 397	913 579	1 020 488
Nordre Helgeland	2	1 040	217 152	234 796
Salten	5	2 030	477 487	548 833
Lofoten og Vesteraalen . . .	3	2 828	1 126 279	1 242 236
Tilsammen	15	8 295	2 734 497	3 046 353
Stigning mod forrige Femaar	1	1 830	419 497	506 353

Stigningen er vistnok langtfra saa stor som i Løbet af foregaaende Femaar, men den er dog tilstede.

Ligesom den stærke Forøgelse af Amtets Folkemængde, der for en ikke ringe Del skyldes Indflytning, noksom vidner om nærsomme Forholde, saa-

1885/86	Kr.	90 634.32
1886/87	-	79 100.86
1887/88	-	98 487.21
1888/89	-	97 184.17
1889/90	-	103 260.92
eller i Gjennemsnit	Kr.	93 733.49.

Afgiften har efter sin Bestemmelse først og fremst været anvendt til fri Kur og Pleie for syge Fiskere under de store Fiskerier, væsentlig Skreifiskerierne, dels ved Ansættelse hvert Aar af Fiskerilæger i et Antal af optil 11, dels ved de Syges Forpleining i midlertidig oprettede Sygehuse. Af saadanne har 6 været i Virksomhed i Lofoten, hvoraf de 4 er bekostede opførte af Fondets Midler. Til Sygepleien under Skreifiskerierne er gjennemsnitlig aarlig medgaaet Kr. 34 790.44 Ved Siden heraf har Medicinalfondet bestridt Udgifterne til 3 af Fondets Midler bekostede Sygehuse, der holdes aabne det hele Aar igjennem, og hvor der har været Adgang til billig Sygehusforpleining af Distriktets fattige Syge. Et 4de Sygehus var ved Femaarets Udgang under Opførelse. Desuden har Medicinalfondet udredet Bidrag til 2 Kommunelæger i Vega og Andenes med Forpligtelse for disse til at yde syge Fiskere i deres Distrikter fri Lægehjælp.

Til Anlæg og Vedligeholdelse af Brønde og Vandledninger i Fiskeværene er derhos i Femaaret af Medicinalfondets Midler anvendt Kr. 6 393.31 eller Kr. 1 278.66 aarlig.

Fondets Beholdning, som pr. 30 Juni 1885 androg	Kr.	101 476.18
blev vistnok pr. 30 Juni 1890 opført med	-	91 678.49,
men heraf beregnedes at ville medgaa i anstundende Regnskabsaar til besluttede Nybygninger og til Dækning af Underbalance paa Driftsbudgettet	-	58 664.00
tilbage	Kr.	33 014.49

som disponibel Beholdning.

Samtidig eiede Fondet, som ovenfor berørt, 7 Sygehuse til samlet Brandtaxtværdi Kr. 285 415 foruden Sygehusinventar værdsat til Kr. 48 100.

Antallet af de i Amtet ansatte Jordemødre var ved Femaarets Udgang 59.

Antallet af særskilte Herredskommuner, der ved Udgangen af 1885 var 39, er i Femaaret forøget til 41 ved Deling af Nesne Herred i Nesne og Dønnes Herreder samt Foldens i Sørfolden og Nordfolden-Kjerringø Herreder.

Strandstedet Hemnesberget, for hvilket den almindelige Bygningslovgivning var gjort gjældende ved kgl. Res. af 5 November 1881, er ved Kgl. Res. af 14 Marts 1890 overgaaet til særskilt Kommune i Bygningsvæsenets Anliggender.

B. Byerne.

Fra Bodø og Mosjøens Magistrater vedlægges Beretninger, hvortil jeg tillader mig at henvise.

Nordlands Amtmandsembede, Bodø 5 Juni 1894.

R. Theisen.

Beretning

om Kjøbstaden Bodø's økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890.

Antallet af Byens Indbyggere udgjorde ved Udgangen af 1890: 3 659 mod 2 695 ved Udgangen af 1885 eller en Forøgelse i Femaaret af 964.

Af industrielle Anlæg ved Udgangen af 1890 kan nævnes: Bodø Skibsværft, Mineralvandfabriken, Olieklædefabriken og Danielsens Garveri.

Af Meierier, Forbrugsforeninger, Husflids- og Haandgjerningsskoler fandtes ingen. Af Livs-, Brand-, Ulykkes- og Søforsikringsselskaber vare de fleste indenlandske ligesom endel udenlandske repræsenterede ved Agenter. Et Selskab, nemlig Nordlandske „Skibsassuranceforening", havde sit Kontor og Hovedsæde her i Byen.

Ved Udgangen af Femaaret havde 104 Personer Borgerskab, hvoraf som Haandværksborgere 50, som Handelsborgere 36, 2 som Skipperborgere, og 2 kombineret Handel- og Haandværksborgerskab. 14 Kvinder havde Næringsbrev som Handlende.

De kommunale Skatter har som en Følge af Budgettets Stigning ogsaa aarlig steget i Perioden.

Budgettet stiller sig saaledes:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Udgifter	28 198	35 185	39 250	47 955	76 214
Indtægter	9 198	9 710	10 370	15 455	42 014
Tilbage til Udligning	19 000	25 475	28 880	32 500	34 200

Skatteligningen har stillet sig saaledes:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Antal Skatydere . . .	663	690	785	856	910
Formue . . . . Kr.	100 600	1 131 000	1 150 500	1 328 000	1 348 000
Antagen Næring . -	666 210	690 080	743 870	799 320	826 000
Skatbar Næring . -	296 925	308 255	327 495	342 735	356 535
Byskat . . . . . -	19 021	25 924	29 272	33 189	34 565

Byens Gjæld, der ved Udgangen af 1885 udgjorde Kr. 90 510, var ved Udgangen af 1890 steget adskilligt, idet Kommunen i 1887 optog et Laan, stort Kr. 160 000, i Bergens Kreditbank. Vistnok blev herved Byens tidligere Gjæld for endel dækket, men en stor Del bl. a. ogsaa den i forrige Indberetning omhandlede Gjæld af Kr. 32 000 til Bodø Sparebank blev staaende. Laanet benyttedes til Opførelse af Middelskolens Bygninger og Kirken.

Middelskolen, der siden 1886 har været i eget Lokale, havde i 1890/91 167 Elever, hvoraf 47 udenbys, og 7 Lærere og 5 Lærerinder mod i 1886/87 121 Elever, hvoraf 39 udenbys, og 6 Lærere og 3 Lærerinder.

Budgettet har — Indtægt og Udgift — i Aarene 1886/87 til 1890/91 udgjort resp. Kr. 18 454, Kr. 18 832, Kr. 19 221, Kr. 19 570 og Kr. 21 971.

Statsbidraget har i de 4 første Aar udgjort Kr. 4000 aarlig og i det sidste Aar Kr 6 200. I dette Aar er en Handelsklasse sat igang ved Skolen.

Folkeskolen havde i 1890 13 Klasser med 391 Elever, 3 Lærere og 4 Lærerinder mod i 1886 6 Klasser med 269 Elever, 2 Lærere og 3 Lærerinder.

Antallet af afholdte Exekutioner og Udpantninger var:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Exekutioner	31	59	77	80	72
Udpantninger	203	441	609	1 171	765

Ifølge Meddelelse fra Bodø Sognepræst er der i Perioden emigreret fra Byen 25 Personer.

Betræffende Indførsel og Udførsel tillader jeg mig at hidsætte Følgende:

Indførsel af enkelte Hovedartikler:

Aar.	Smør.	Ris.	The.	Kaffe.	Sukker.	Sirup.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1886	6 970	4 565	199	6 917	11 559	2 948
1887	4 736	3 046	428	15 279	13 699	1 255
1888	4 846	10 053	571	12 831	10 966	8 232
1889	7 646	1 999	237	3 567	1 774	-
1890	6 961	2 030	103	2 063	3 001	-
Tilsammen	31 159	21 693	1 538	40 657	40 999	12 435

Aar.	Brændevin.	Vin.	Uldvarer.	Petroleum.	Stenkul.	Salt.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.	Hl.
1886	6 882	2 302	3 900	70 759	438 290	20 268
1887	6 911	3 030	3 517	67 801	331 908	31 332
1888	4 589	1 787	4 100	73 318	370 800	33 244
1889	4 141	2 936	6 134	-	434 088	35 135
1890	2 529	4 515	5 800	28 150	396 238	23 119
Tilsammen	25 052	14 570	23 451	240 028	1 971 324	143 098

Udførsel af enkelte Hovedartikler:

Aar.	Fisk.	Sild.	Tran.
	Kg.	Tdr.	Tdr.
1886	4 415	10 930	5 305
1887	3 322	14 840	3 829
1888	36 831	16 228	11 126
1889	6 500	17 001	13 422
1890	18 225	15 088	12 275
Tilsammen	69 343	74 087	45 957

Toldintraderne er saaledes opgivne: I 1886 Kr. 81 694, 1887 Kr. 83 631, 1888 Kr. 84 861, 1889 Kr. 69 963 og 1890 Kr. 71 265.

Anlæg af Molo var ved Periodens Udgang besluttet.

Saltens Dampskibsselskab har udvidet sine Ruter endel med de 3 samme Skibe, som det havde ved forrige Indberetnings Afgivende.

Postexpeditionen er siden forrige Indberetning overgaaet til Postkontor.

Byen har i 1890 faaet egen Magistrat og Politimester.

Ligesaa har Byen i Perioden opført ny Kirke og ny Middelskole.

Foruden disse 2de Bygninger havde Byen Almueskolebygning, Brand- og Politistation.

Af oparbeidede, nogenlunde planerede Gader 4 300 l. m., af Vandledning 5 770 l. m., af Vandposter 5 Stkr., af Vandindtag 157 Stkr. og af Kloakledning 3 794 l. m.

Bodø Sparebanks Virksomhed har været i jævnt Stigende i Femaaret og henvises i saa Henseende til nedenstaaende Uddrag af Regnskaberne:

Aar.	Sparebankens eget Fond og Eiendomme.	Foliohavernes		Forvalningskapital.
		Antal.	Tilgodehavende.	
	Kr.		Kr.	Kr.
1886	150 313	2 765	1 131 984	1 305 637
1887	166 227	2 569	1 102 440	1 268 667
1888	176 321	2 759	1 119 158	1 295 479
1889	186 892	2 859	1 183 176	1 370 068
1890	199 382	3 026	1 251 829	1 451 211

Bodø Samlag for Brændevinshandel indehavde under hele Perioden Eneretten til Salg af Brændevin i Byen.

Omsætningen m. m. vil fremgaa af nedenstaaende Tabel:

Aar.	Over 40 Liter.	Under 40 Liter.	Beløb.	Netto Overskud.
	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.
1886	1 111	25 120	48 563	9 052
1887	200	23 227	46 526	9 125
1888	1 792	21 957	48 667	13 785
1889	725	25 153	54 630	13 663
1890	553	22 566	50 853	11 711

Samlaget har et Udsalgssted og et Udskjænkningssted, begge i egen Gaard.

Antallet af Rettigheder til Udskjænkning af Øl og Vin var omtrent det samme som i foregaaende Femaar. Ved Udgangen af 1890 havde saaledes 9 Personer Rettigheder, hvoraf 2 var indskrænkede.

Bodø Magistrat 5 Juni 1894.

J. Randers.

Beretning

om Ladestedet Mosjøens økonomiske Tilstand i Femaaret 1886—1890.

Angaaende Ladestedets økonomiske Forhold i Almindelighed i den nævnte Femaarsperiode skal jeg tillade mig at bemærke følgende:

Ladestedet Mosjøen har i de sidste Femaar ikke undergaaet nogen synderlig Forandring. Jeg kan derfor henvise til mine Beretninger af 26 Januar 1882 og 10 Januar 1890. Den seneste Periode har været stagnerende, idet liden Fremgang har vist sig.

Det pludselige Ophør i Slutten af 70-Aarene med det storartede Storsildfiske, hvorpaa her var gjort mange Beregninger og anvendt store Bekostninger, samt Afslutningen i 80-Aarene af den af et engelsk Kompani drevne betydelige Sagbrugsdrift og Skovbrug bevirkede et Tilbageslag, som rimeligt kunde være, efter den tidligere livlige Rørelse.

Ladestedets Beliggenhed, inde i Bunden af den store Vefsenfjord, giver det ikke Anledning til Berørelse med den almindelige Skibsfart. Derimod gives her ikke saalidet Sjøbrug, Lofotfiske og Sildefiske samt lidt Bankfiske. Forøvrigt drives her kun almindelig Landhandel med de omkringliggende Distrikter og Haandværksdrift.

Især er Snedkeri og Baadbyggeri ikke ubetydelig. Baade og allehaande simplere Møbler og andre Trævarer forhandles nordover lige op til Senjen og længere opover, ligesom de skovløse Bygder her kjøber Bygningsmaterialier og Brænde og afsætter igjen meget af sine Fiskevarer, hvoraf endel gaar over til Sverige og endel til den nordre Del af Grong. Denne Del af Grong i Nordre Trondhjems Amt saavelsom Dele af de tilstødende svenske Distrikter Wilhelmina og Tärna har i den senere Tid havt sin Handel her. Var Fremkomsten bedre, vil Mellemrigstrafiken tiltage.

Som i min Beretning af 10 Januar 1890 anført, udgjorde Ladestedets Folkemængde ved Udgangen af 1885: 1 134 og ved Udgangen af 1890: 1 156. I Perioden har heller ikke været bygget noget videre og Huse til Salg har staaet i lav Pris.

Som en for Stedet særdeles vigtig Indretning er i Perioden med Bidrag af Samlaget for Brændevinshandel istandbragt en ordentlig Vandledning, der er til megen Betryggelse i Ildebrandstilfælder og til megen Hjælp med Hensyn til den tidligere mangelfulde Hygiene. Vandledningen med Tilbehør og endel anskaffede Brandredskaber har kostet henved 30 000 Kr.

Her er 1 Apothek, 2 Læger, 2 Sagførere, 1 Sparebank, 1 Meieri og i Byens umiddelbare Nærhed 1 Baadbyggeri, 2 Sagbrug, 2 Kornmøller og 2 Guanomøller. Ligesaa har Jakob Knudsen Grube i Svenningdalen sit Kontor her.

Her er 14 Handelsborgere og en Flerhed af Haandværkere af alle Slags. Af de Handlende er her kun et Par, som driver store Forretninger. En stor Del af Ladestedets Indvaanere er Arbeidere og Fiskere, hvoraf mange ere fattige.

Efter den i 1890 foretagne Skatteligning var:

den samlede antagne Formue		Kr. 573 200.00
og den samlede antagne Næring		- 241 760.00
Den antagne skatbare Næring		- 75 956.00
Skatten udgjorde Kr. 1.50 pr. 1 000 Kr. Formue = Kr.	859.80	
og Kr. 10.00 pr. 100 Kr. Næring = ... -	7 771.20	
Altsaa tilsammen udlignet . . . . . Kr.	8 631.00.	

Mosjøen 3 Juni 1891.

C. M. Havig.

XIX.

Tromsø Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Tromsø Amt i Femaaret 1886—1890.

Amtets hjemmehørende Folkemængde udgjorde ved Femaarets Udgang eller 1 Januar 1891 ialt 65 125, hvoraf 59 125 i Landdistriktet og 6 000 i Tromsø By. Fordelingen paa de enkelte Herreder vil sees af nedenstaaende Tabel, hvor man for Sammenligningens Skyld har tilføiet de modsvarende Opgaver efter Tællingen 31 December 1875.

Herred.	Hjemmehørende Folkemængde		Tilvækst (+) eller Tilbagegang (÷).
	31 Dec. 1875.	1 Jan. 1891.	
Kvæfjord	2 542	2 952	+ 410
Trondenes	5 516	7 202	+ 1 686
Bjarkø	1 148	1 714	+ 566
Ibbestad	4 939	6 117	+ 1 178
Salangen	1 562	2 022	+ 460
Dyrø	1 281	1 532	+ 251
Sørreisen	1 361	1 709	+ 348
Tranø	1 239	1 475	+ 236
Berg	1 722	1 633	÷ 89
Hillesø	984	1 372	+ 388
Lenviken	3 419	4 209	+ 790
Maalselven	2 858	3 311	+ 453
Bardo	1 050	1 362	+ 312
Malangen	1 319	1 588	+ 269
Balsfjorden	2 506	2 881	+ 375
Tromsøsundet	3 444	4 390	+ 946
Lyngen	4 637	5 361	+ 724
Karlsø	1 334	1 613	+ 279
Helgø	828	1 102	+ 274
Skjervø	2 064	2 410	+ 346
Nordreisen	1 089	1 399	+ 310
Kvænangen	1 646	1 771	+ 125
Senjen og Tromsø Fogderi	48 488	59 125	+ 10 637
Tromsø By	5 443	6 000	+ 557
Amtet	53 931	65 125	+ 11 194

Amtets samlede Folkemængde er saaledes i de 15 sidste Aar forøget med 11 194 Individer, hvoraf i Landdistriktet 10 637 og i Tromsø By 557. I Forhold til Indbyggerantallet i 1876 giver dette for det hele Amt en Tilvækst af 20.7 Procent eller noget over $^1/_5$, hvilket er en større Fremgang, end noget af Rigets Landamter søndenfor Nordland har at opvise. Inden Amtets forskjellige Dele er imidlertid Tilvæksten meget ulige. Størst er den i Bjarkø, hvis Folketal er vokset med omtrent en Halvpart (49.2 Pct.) dernæst kommer Hillesø med 39.6 Pct., Helgø med 33.3 Pct., Trondenes med 30.2 Pct., Salangen med 29.5 Pct., Bardo med 28.6 Pct. og Nordreisen med 28.2 Pct. Omvendt er Fremgangen mindst i Malangen 15.9 Pct., Lyngen 15.5 Pct., Balsfjorden 14.8 Pct., Tromsø By 10.3 Pct., Kvænangen 7.2 Pct., samt endelig Berg, som er det eneste af Amtets Herreder, der absolut er gaaet tilbage — et Forhold, som forresten ikke kan vække nogen Forundring, naar man erindrer, at det nu nedlagte Senjens Nikkelværk i 1876 talte en Befolkning af 558 Mennesker. I de øvrige Herreder varierer Forøgelsen mellem 16 og 28 Pct.

Det er af Interesse at sammenholde ovenstaaende Resultat med de Opgaver, der haves om den naturlige Tilgang og Afgang inden Befolkningen gjennem Fødsler og Dødsfald. Ifølge disse Opgaver stiller Forholdet for Tromsø Amts Vedkommende sig saaledes:

Aar.	Antal		Overskud af Fødte.
	Fødte.	Døde.	
1876—1880	9 818	4 405	5 413
1881—1885	9 847	5 653	4 194
1886—1890	10 812	4 944	5 868
1876—1890	30 477	15 002	15 475

Altsaa — hvis ingen Flytninger havde fundet Sted, vilde Amtets Befolkning alene ved Overskudet af Fødte over Døde i de 15 Aar fra 1876 til 1890 have modtaget en Forøgelse af 15 à 16 000 Individer. Da nu imidlertid den virkelige Tilvækst kun har andraget til noget over 11 000, kan man saaledes heraf slutte, at der i det nævnte Tidsrum er udflyttet fra Amtet 4 à 5 000 flere Mennesker, end der er indflyttet. Det allerværsentligste af denne Udflytning falder selvfølgelig paa Udvandringen til Amerika.

Endelig hidsættes følgende Tal, der angiver Amtets samlede Folkemængde efter de siden 1815 afholdte 8 Folketællinger:

1815	17 786	1855	38 266
1825	21 899	1865	45 338
1835	26 796	1875	53 931
1845	31 351	1890	65 125

Tilvæksten mellem de forskjellige Tællinger udgjorde altsaa:

1815—1825	4 113	Individer	eller	23.1 Pct.
1825—1835	4 897	—	-	22.4 -
1835—1845	4 555	—	-	17.0 -
1845—1855	6 915	—	-	22.1 -
1855—1865	7 072	—	-	18.5 -
1865—1875	8 593	—	-	18.7 -
1875—1890	11 194	—	-	20.7 -

Naar det nu tages i Betragtning, at Folketællingerne tidligere foregik hvert tiende Aar, medens der mellem de to sidste Tællinger er hengaaet et Tidsrum af 15 Aar, kommer man saaledes til det Resultat, at den relative Forøgelse af Amtets Befolkning i den sidst forløbne Periode — skjønt betydelig, sammenlignet med andre Landsdele — dog har været mindre end i noget andet Tidsrum efter 1814.

Med Hensyn til Amtets verdslige Inddeling m. v. bemærkes følgende:

Antallet af Herreder, som ved Udgangen af 1885 var 19, er ved Femaarets Udløb steget til 22, idet ved kgl. Res. af 13 Februar 1886 Karlsø Herred deltes i 2 Herreder, Karlsø og Helgø, medens ved kgl. Res. af 20 Marts s. A. Tranø deltes i 3 Herreder, Tranø, Dyrø og Sørreisen, svarende til Sognene af samme Navn.

I Henseende til Lensmandsdistrikter og Thinglage er der ved Res. af 12 April 1886 indtraadt den Forandring, at Bardo, der tidligere henhørte under Maalselven, og Salangen, der laa under Ibbestad, er fraskilte disse Distrikter og sammenføiede til et eget, Salangen, Thinglag og Lensmandsdistrikt.

Ved Res. 3 Mai 1890 blev Lenviken Lægedistrikt delt i 2 Distrikter, nemlig Lenviken, indbefattende Lenviken og Hillesø Herreder, samt Berg, svarende til Herredet af samme Navn. Lægedistrikternes Antal er derved steget fra 10 til 11.

Antallet af offentlig ansatte Jordemødre er i Femaaret gaaet op fra 22 til 25, idet Helgø Herred ved Res. 24 Juli 1883 blev et eget Distrikt, og Tranø Distrikt ved Res. 26 November 1889 deltes i 3 Distrikter, svarende til de tre Herreder Tranø, Dyrø og Sørreisen.

Forøvrigt skal i denne Forbindelse nævnes:

Res. 13 April 1889, hvorved endel Gaarde blev henlagte fra Skjervø til Nordreisen Herred;

Res. 8 Marts 1890, hvorved endel Gaarde overflyttedes fra Maalselven Herred, Thinglag og Lensmandsdistrikt til Malangen Herred, Balsfjorden Thinglag og Lensmandsdistrikt, samt endelig

Res. 6 December 1886, der bestemte, at Sand Herred for Fremtiden skal benævnes Bjarkø Herred.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Det siges ialmindelighed, at Jordbruget i dette Amt spiller en underordnet Rolle. Dette er baade sandt og ikke sandt. Det er sandt, forsaavidt som det vistuok maa erkjendes, at Jordbruget er bleven i høi Grad forsømt, idet Befolkningens væsentligste Interesse har knyttet sig til Fiskerierne, og at det som Følge deraf ikke paa langt nær har givet den Afkastning. som det kunde have givet. Men hin Sætning er ikke sand, dersom man deri vil lægge den Mening, at Landbonæringen er af underordnet Betydning for Befolkningens Økonomi. Thi dette er saa langt fra rigtigt, at det tvertimod efter min Mening ikke kan være tvivlsomt, at Jordbruget, trods lange Tiders Vanstel, dog i det Store og Hele ogsaa i denne Landsdel leverer et større Bidrag til Folkets Underhold end nogen anden Næringsvei. Derfor er det ogsaa en Erfaring, at et Uaar paa Jorden rammer meget haardere end et Uaar paa Havet.

Og dog yder, som sagt, Landbruget ikke paa langt nær, hvad det burde. Vistnok gjør den korte og i Regelen ustadige Sommer, at Korndyrkningen bliver en lidet sikker Indtægtskilde, men Potetesavl kan almindeligvis drives med Fordel over det hele Amt, og den gode Jordbund med den yppige Græsvækst yder de bedste Betingelser for et lønsomt Kvægstel.

Antallet af særskilt skyldsatte Jordbrug i Amtet var ved Udgangen af 1890 tilsammen 5 889 med en Matrikulskyld af 6 877 Mark 17 Øre, mod 5 544 Brug og en Skyld af 1 788 Daler $6^1/_2$ Skilling ved Slutningen af det foregaaende Femaar. Der foregaar saaledes fremdeles en forholdsvis stærk Udstykning af Brugene, hvilket selvfølgelig staar i Forbindelse med den raske Vækst af Befolkningen.

Den gjennemsnitlige Matrikulskyld pr. Brug var Mark 1.17. Den er størst i Maalselven, mindst i de mod Havet liggende Herreder Berg og Hillesø.

Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi var efter de i 1886—1890 foregaaede Salg Kr. 1 175.00, hvorefter de faste Eiendommes samlede Værdi skulde andrage til ca. 8 Millioner Kroner. For 1881—1885 var Gjennemsnitsværdien Kr. 943.00.

I Senjens Distrikt er nu det Alt overveiende Antal Brug gaaet over til Selveiendom, medens i Tromsø Distrikt Bygselgodset endnu i flere Herreder spiller en noksaa stor Rolle. Dog formindskes det stadig, navnlig ved Salg af Proprietærgodset i Skjervø og af afdøde Proprietær Moursunds Gods.

Af det sidste Gods er i Femaaret solgt:

1886	. .	3	Brug	med	Skyld	3.95	Mark	for Kr.	2 030.00
1887	. .	3	—	-	—	4.13	—	- -	1 700.00
1888	. .	5	—	-	—	6.14	—	- -	3 420.00
1889	. .	6	—	-	—	11.16	—	- -	6 400.00
1890	. .	14	—	-	—	18.56	—	- -	12 450.00
Tilsammen		31	Brug	med	Skyld	43.94	Mark	for Kr.	26 000.00

Foreningen til Leilændingsvæsenets Ophævelse i Skjervø har af Skjervøgodset solgt:

1886 . . .	7	Brug	med	Skyld	5.42	Mark	for	Kr.	2 485.00
1887 . . .	-	—	-	—	-	—	-	-	-
1888 . . .	5	—	-	—	3.14	—	-	-	730.00
1889 . . .	3	—	-	—	6.33	—	-	-	2 070.00
1890 . . .	4	—	-	—	6.50	—	-	-	2 040.00
Tilsammen	19	Brug	med	Skyld	21.39	Mark	for	Kr.	7 325.00

Beregner man Gjennemsnitsbeløbet pr. Skyldmark efter disse Salg, faar man en Værdi af Kr. 592.00 for det Moursundske og kun Kr. 342.00 for Skjervøgodset. Den store Forskjel fra det ovenfor angivne Beløb af Skyldmarkens Middelværdi, saaledes som denne er beregnet efter samtlige i Amtet foregaaede Salg, skriver sig dels derfra, at de sidstnævnte Opgaver ogsaa omfatter Senjens Distrikt, medens hine Komplexer af Proprietærgods ligger i Amtets nordlige, mindre værdifulde Del, dels og maaske fornemmelig derfra, at der til Proprietærgodsets Brug ikke hører Husebygninger, eftersom disse eies af Bygselmændene.

I Udskiftningens Tjeneste har i Femaaret virket 1 Formand og 2 à 3 Assistenter. Deres Virksomhed sees af følgende Tabel:

Aar.	Antal udførte Forretninger.	Antal Lodeiere.	Udskiftet Areal.		
			Indmark. Ar.	Udmark. Ar.	Tilsammen Ar.
1886	15	75	8 565	155 144	163 709
1887	18	115	24 975	127 705	152 680
1888	18	114	31 942	198 621	230 563
1889	25	145	41 276	570 691	611 967
1890	21	122	3 646	163 771	167 417
1886—1890 . . .	97	571	110 404	1 215 932	1 326 336
1881—1885 . . .	51	257	91 556	340 902	432 458
1876—1880 . . .	123	634	224 549	4 839 966	5 064 515

Som det heraf vil sees, er der i det sidste Femaar udskiftet adskillig mere af Fællesskab, navnlig i Udmark, end i Femaaret 1881—1885, men betydelig mindre end i 1876—1880.

Af de i 1886—1890 udførte 97 Forretninger falder paa Trondenes Thinglag 18, Ibbestad 15, Bjarkø 13, Kvæfjord 10, Berg 9, Lenviken 9, Lyngen 6, Salangen 5, Karlsø 4, Tranø, Tromsøsundet og Helgø hver 2 og Malangen og Skjervø hver 1. Mere end Halvdelen af samtlige Forretninger udførtes saaledes i Amtets 4 sydligste Herreder.

Efter de i Forbindelse med sidste Folketælling indhentede Opgaver hidsættes følgende Tal, der for det hele Amts Vedkommende viser Udsæden af de forskjellige Kornsorter og Poteter i 1890, sammenholdt med de tilsvarende Opgaver for 1875:

	1890.	1875.
Rug	31 Hl.	50 Hl.
Byg	5 179 -	4 754 -
Havre og Blandkorn	76 -	47 -
Poteter	37 588 -	31 371 -

Det fremgaar heraf, at Udsæden af Byg, der er den eneste Kornsort af Betydning for dette Amt, har været noget større i 1890 end i 1875, — et Forhold, der er saa meget mere mærkeligt, som der fra 1865 til 1875 havde vist sig en betydelig Nedgang, nemlig fra ca. 6 200 Hl. til 4 754. I Virkeligheden kan man visselig ikke af hin Tilvækst slutte, at Dyrkningen af Byg i de sidste 15 Aar atter skulde have taget Opsving. Tvertimod gaar alle Udtalelser ud paa, at den jordbrugende Befolkning i disse Egne mere og mere kommer til den, ganske vist ogsaa rigtige, Overbevisning, at det er fordelagtigere at anvende sin Jord og sit Arbeide til Fædrift end til Kornavl. Naar ikkedestomindre Udsæden var større i 1890 end i 1875, er det neppe tvivlsomt, at dette skriver sig fra det tilfældige Udfald af Kornhøsten i de tvende nærmest foregaaende Aar. Aaret 1874 var i saa Henseende meget misligt, idet Kornagrene over det hele Amt maatte skjæres grønne. I 1889 blev derimod Kornet overalt fuldmodent og Udbyttet i det Store som i et godt Middelsaar, tildels endog endnu rigere. Følgen heraf var, at man i 1875 havde Mangel paa Sædekorn og en svækket Interesse for Agerbruget, medens netop det modsatte var Tilfældet i 1890, og dette havde atter ganske naturligen til Følge, at Udsæden i 1875 blev mindre og i 1890 større, end den under andre Forholde vilde være bleven. De Tal, som Statistiken opgiver for Mængden af det udsaaede Korn i de tre Aar 1865, 1875 og 1890, nemlig henholdsvis 6 200, 4 754 og 5 179 Hl., er derfor intet sandt Udtryk for den Udvikling, som virkelig har fundet Sted.

Hvad her er bemærket om Kornavlen, gjælder for en mindre Del ogsaa om Dyrkningen af Poteter. Udsæden af denne Rodfrugt i Amtet er opgivet for 1865 til ca. 28 600 Hl, for 1875 til ca. 31 400 Hl. og for 1890 til 37 600 Hl. Sikkert er, at Udsæden er tiltaget ikke ubetydeligt, men Sandsynligheden taler for, at Udviklingen i Virkeligheden har gaaet endnu jævnere for sig, end disse Tal antyder. Den største Tilvækst falder paa Ibbestad, Dyrø, Sørreisen, Lenviken og Lyngen; derimod er den mindre i Kvæfjord og Trondenes, som fra gammel Tid har været Amtets bedste Potetbygder.

Oprydningen af Nyland opgives for enkelte Herreder at have været af megen Betydning og har vistnok i det Store og Hele gaaet jævnt fremad. Forbedrede Redskaber til Jordens Bearbeidelse er i Femaaret paa flere Steder indført i ikke ubetydeligt Antal, særlig inden Senjens Distrikt. Ogsaa Antallet af Slaamaskiner samt Tærske- og Hakkelsemaskiner er forøget, ligesom der vides at være anskaffet nogle Hesteriver.

En mere rationel Behandling af Gjødselen har faaet Indpas. Grundforbedring med Grøftegravning gaar fremad, og Indmarkens Indgjærding bliver almindeligere.

I det Hele og Store tør man derfor vistnok sige, at Jordbruget har gjort forholdsvis gode Fremskridt i det forløbne Femaar.

Om Høhøstens Udfald i hvert af Periodens fem Aar hidsættes Følgende:

I 1886 kom Vaaren tidlig, og Veiret var meget gunstigt lige indtil Midten af August, da der indtraadte en længere Regnperiode. Græsvæksten var meget rig, men en stor Del af Høet blev ødelagt under Indbjergningen. Kornet gav derimod et godt og Poteterne endog et meget godt Udbytte.

I 1887 var Sommeren usædvanlig kort; først i Begyndelsen af Juli kom Varmen i Luften, og allerede den 2 Oktober indfandt Vinteren sig med Sne og Kulde. Man fik dog overalt meget Hø, men en stor Del deraf blev daarlig bjerget. Korn og Poteter blev kun paa de færreste Steder fuldmodne.

Ogsaa i 1888 blev Aarets Afgrøde paa Grund af den kolde og regnfulde Sommer adskilligt under et Middelsaar. Høhøsten blev ikke anslaaet til mere end $^2/_3$ af et almindeligt Aar, Kornet blev for en stor Del ikke modent, Poteterne gav ringe Fold og var af daarlig Kvalitet.

Derimod blev 1889 et ganske godt Aar, omend de Forhaabninger, som den tidlige og sjelden gunstige Vaar opvakte, for en Del skuffedes. Høhøsten gav et godt Middelsaar og var af fortrinlig Kvalitet, Kornet blev overalt fuldmodent, og Potetesavlingen var, omend noget ujævn, i de vigtigste Distrikter tilfredsstillende baade i Mængde og Godhed.

I 1890 blev omvendt Resultatet bedre, end man havde ventet. Vistnok kom ogsaa i dette Aar Vaaren usædvanlig tidlig, men Sommeren var meget ustadig. Ikkedestomindre blev Hømængden betydelig og Kvaliteten idethele god. Kornet modnedes overalt og blev vægtigt og godt, og Potethøsten var jævnt tilfredsstillende, tildels rig, med gjennemgaaende god Kvalitet. Idethele maatte Aaret betegnes som et godt Middelsaar.

Sluttelig skal jeg i denne Forbindelse, i Lighed med hvad der er skeet i tidligere Femaarsberetninger, meddele endel Oplysninger om Renbeitningen og hvad dermed staar i Forbindelse.

Antallet af de Ren, som dels af svenske Lapper fra Enontekis og Jukkasjärvi, dels af Kautokeinolapper føres til Sommerbeite i dette Amt, er i Femaarsberetningen for 1871—1875 anslaaet til over 90 000, og i Beretningen for 1876—1880 anføres, at dette Antal formentlig ikke havde undergaaet nogen væsentlig Forandring. I Beretningen for 1881—1885 blev Antallet efter de af Lapperne selv givne Fortegnelser opgivet til 48 980 i 1880 og til 36 288 i 1885, hvoraf der, skjønt man var fuldt opmærksom paa, at Lappernes egne Opgaver utvivlsomt var adskilligt for lave, blev draget den Slutning, at Tallet i den sidste Tid var gaaet noget ned. I Perioden 1886—1890 er Antallet af de til Amtet førte Ren opgivet saaledes:

	Fra Sverige.	Fra Koutokeino.	Tilsammen.
1886	26 992	4 545	31 537
1887	39 445	5 555	45 000
1888	41 139	4 984	46 123
1889	40 731	5 047	45 778
1890	38 894	6 760	45 654

Som det vil sees, har Antallet i Periodens fire sidste Aar holdt sig nogenlunde uforandret og været væsentlig høiere end i 1885 og 1886, men noget lavere end i 1880.

Med Hensyn til Paalideligheden af disse Tal skal det erindres, at de Opgaver, hvortil de støtter sig, i Henhold til Lappelovens § 7 meddeles af Lapperne til Lensmændene paa deres Hjemsteder, forinden de begiver sig paa Flytning, og at der er sat en Mulkt af indtil 40 Kroner for den, der enten flytter uden at have meddelt nogen Opgave eller opgiver sine Ren saa meget som en Femtedel under det virkelige Antal. Denne i Loven fastsatte Tolerance kan man vistnok gaa ud fra, at Lapperne fuldt ud benytter, og naar man derfor til ovenstaaende Tal lægger en Fjerdedel, kommer man til det Tal, som efter selve Opgaverne nærmest kan ansees som et Minimum. Men selv det Tal, man paa den Maade faar ud, er utvivlsomt altfor lavt, og man gjør sig neppe skyldig i nogen Overdrivelse, om man for Periodens sidste Aar anslaar Antallet af de inden Amtet beitende Ren fra Sverige og Kautokeino til mindst 70 à 80 000.

At faa nogen nøiagtig Tælling istand er omtrent ugjørligt, og Lapperne selv synes ikke at have nogen Interesse af at bringe de sande Forhold for Lyset. Vistnok fordeles Skadebeløbene efter de opgivne Antal Ren, men de Uregelmæssigheder, som fremkommer ved feilagtige Opgaver, lader sig selvfølgelig lettelig rette underhaanden. Det er derfor kun yderst sjelden, det er lykkedes at faa den ovennævnte Straffebestemmelse bragt i Anvendelse.

Det extraordinære Opsyn med Lappeforholdene har i Femaaret været i Virksomhed omtrent i samme Udstrækning som i den foregaaende Periode og med en Udgift af 5 à 6 000 Kroner aarlig.

Antallet og Beløbet af de i Henhold til Lappeloven afholdte Takster over Skade ved Ren har siden Lovens Ikrafttræden den 1 Januar 1884 været følgende:

	Antal.	Beløb. Kr.
1884	28	1 510
1885	25	1 090
1886	21	712
1887	97	2 532
1888	81	1 770
1889	16	319
1890	80	2 445
Tilsammen	348	10 378

Som det sees, har Skadetilføielserne endnu holdt sig inden forholdsvis moderate Grænser. Den store Forskjel fra det ene Aar til det andet beror væsentlig paa Veirliget. Renen søger efter sin Natur helst mod Høiden, og det er alene Uveir eller Sult, der kan drive den ned til lavere Trakter. Har Vaaren og Forsommeren været god, saa der ved Renens Ankomst er Næring at finde paa Fjeldene, holder Dyrene sig der, ellers søger de ned mod de beboede Dalfører. Om Sommeren, naar det er varmt, er Renens kjæreste Opholdssted i Nærheden af Snebræerne, hvor den afgnaver de friske, myge Græsspirer, eller i trange, høitliggende Fjeldskar, hvor den kjølige Havvind feier de plagsomme Insekter bort. Kun i Uveir med Regn, Sne eller Taage trækker den sig da ned i Skovregionen, hvor de Fastboende har sine Udslaatter og Havnegange.

De fleste og største Skader finder i Regelen Sted i Maalselven og Bardo, dels fordi Lappernes og de Fastboendes Enemærker her kommer i den nærmeste Berørelse, dels fordi Sandsen for Jordbruget her i det hele er større end i nogen af de øvrige Bygder, hvor Lapperne flytter.

Af de ovenfor nævnte 348 Takster blev ialt 217 med et Skadebeløb af tilsammen 5 807 Kroner afgjorte ved Forlig under Forretningerne, idet „Bumændene“ i Regelen foretrak at gjøre et større eller mindre Afslag i Erstatningsbeløbene for at opnaa hurtigere Afgjørelse. 28 Takster med et Beløb af 438 Kroner ledede ikke til videre Forføining, dels fordi der var formelle Feil ved Forretningerne, dels fordi Forholdene var saadanne, at Lapperne ikke antoges at pligte nogen Erstatning. Derimod ledede 96 Takster med Beløb 4 013 Kroner til Anlæg af Politisager, af hvilke 40 sluttedes ved Retsforlig, 17 ved fældende og 11 ved frifindende eller afvisende Dom, medens 28 Sager ved Femaarets Udgang endnu henstod uafgjorte under Behandling ved Retterne.

Forøvrigt skal jeg om disse Forhold tillade mig at henvise til de aarlig herfra afgivne Indberetninger.

2. Fædrift.

Amtets samlede Kreaturhold var efter de to sidste Tællinger følgende:

	31 December 1890.	31 December 1875.
Heste	4 885	4 566
Storfæ	37 381	30 084
Faar	70 277	62 078
Gjeder	9 959	11 954
Svin	1 440	1 726
Rensdyr	10 341	5 824

Antallet af Heste er saaledes steget ikke saa ubetydeligt, hvorved dog er at mærke, at Distriktet i 1875 var usædvanlig udsolgt paa Heste, da de høie Priser i de nærmest foregaaende Aar havde lokket Mange til at sælge sine Dyr til de Opkjøbere søndenfra, som da gjennemreiste Bygderne. Tilvæksten

er størst i Trondenes, hvilket sandsynligvis staar i Forbindelse med den der foregaaede Forbedring af Veinettet. Forøvrigt viser alle Herreder større eller mindre Fremgang med Undtagelse af de 4 nordligste Distrikter, Lyngen, Skjervø, Nordreisen og Kvænangen, hvor Hesteholdet er noget formindsket. Den herskende Race er formentlig en Afart af den saakaldte Fjordrace eller staar ialfald denne Race temmelig nær. Paa enkelte Steder, navnlig i Maalselven og Bardo, finder man dog et større Hesteslag, som rimeligvis oprindelig skriver sig fra Gudbrandsdalen. Noget væsentligt Forsøg paa at forbedre Hesteracen vides ikke i Femaaret at være gjort.

Priserne paa Arbeidsheste opgives fra 100 Kroner i Karlsø og Helgø op til 200 Kroner i Kvæfjord, Salangen, Berg, Bardo, Malangen, Balsfjorden og Nordreisen. Som Gjennemsnit for det hele Amt kan man antagelig sætte 180 Kroner.

Antallet af Storfæ er gaaet op fra 30 084 i 1875 til 37 381 i 1890, altsaa med ikke langt fra 25 Procent. Naar man nu ved Siden af denne anselige Tilvækst i Antal tillige erindrer, at Fodringen og Stellet utvivlsomt er bleven bedre, og at derfor ogsaa Udbyttet af hvert enkelt Dyr gjennemsnitlig er forøget, finder jeg det sandsynligt, at den samlede Bruttoværdi af Koholdets Afkastning i de sidste 15 Aar er steget med ikke langt fra en Halvdel.

Hvad Racen angaar, hører den overveiende Del af Storfæet til det samme Slags, som man finder udbredt over den største Del af Kysten. I Maalselven og Bardo har der imidlertid i ældre Tider fundet en Krydsning Sted med indførte Dyr af Ayrshireracen og den deraf opstaaede Blandingsform er fra disse Distrikter bleven spredt udover flere af Amtets øvrige Bygder. Ellers vides intet særligt i Perioden at være gjort for Racens Forbedring. Overhovedet ligger denne Side af Kreaturskjøtselen — skjønt ogsaa her Fremgang er at spore — endnu adskilligt tilbage. Man har ialmindelighed ikke lært at indse Betydningen af et fornuftigt Valg af Avlsdyr, og paa de fleste Steder er der Mangel paa gode Okser.

Over det aarlige Melkeudbytte af en Ko føres der kun paa de færreste Steder Optegnelser, og man er saaledes henvist til et Skjøn, der selvfølgelig er lidet paalideligt. Det for Herrederne almindelige Gjennemsnitsudbytte angives for Lyngen til 800 Liter, for Kvæfjord og Hillesø til 900 Liter, for Trondenes, Bjarkø, Ibbestad, Salangen, Tromsøsundet, Karlsø, Helgø, Skjervø og Kvænangen til 1 000 Liter, for Lenviken til 1 100 Liter, for Balsfjorden, Malangen og Nordreisen til 1 200 Liter, for Tranø, Dyrø og Maalselven til 1 300 Liter og for Bardo og Sørreisen til 1 500 Liter. For de mere fremskredne Gaardbrugere sættes Udbyttet fra 1 200 Liter i Salangen og Hillesø op til 2 000 Liter i Sørreisen, Tromsøsundet og Skjervø og til 2 200 Liter i Nordreisen. Middeltallet af samtlige Opgaver gaar ud paa ca. 1 000 Liter som et almindeligt Gjennemsnit og ca. 1 600 Liter som Gjennemsnit for de bedre Gaarde. De tilsvarende Middelstal blev i 1880

beregnede til 988 og 1 268 Liter og i 1885 til ca. 1 000 og ca. 1 500 Liter. Man er saaledes ganske vist fuldt berettiget til at drage den Slutning, at Melkeafkastningen har været i jævn Fremgang.

Tilvirkning af Smør foregaar i samtlige Herreder og formodes at være i Fremgang i Henseende baade til Varens Kvalitet og Mængde. Det er dog kun to Herreder, nemlig Maalselven og Bardo, for hvilke Salg af Smør kan siges at være af væsentlig Betydning. Særlig i disse to Bygder har da ogsaa Smørtilvirkningen i Femaaret taget et anseligt Opsving specielt ved Dannelsen af de saakaldte Smørforeninger, af hvilke flere har været i Virksomhed. Her, som formentlig ogsaa andetsteds, virker disse Foreninger paa den Maade, at det paa de forskjellige Gaarde kjærnede (men ikke saltede) Smør paa en bestemt Dag i Ugen bringes sammen til et fælles Sted, hvor det, saafremt det godkjendes, bliver sammenæltet, saltet og gjort færdigt til videre Afsætning, som foregaar ved en antagen Forretningsfører. Publikum har ligeoverfor dette Smør en større Garanti end sædvanlig for god og ensartet Kvalitet, og det viser sig da ogsaa, at Produktet under Navn af „meieribehandlet Smør“ finder villig Afsætning og betinger høiere Priser end almindeligt Bondesmør. Noget ordentligt Meieri fandtes ved Femaarets Udgang ikke i Amtet, men Oprettelsen af saadanne har flere steds været paa Tale.

Tidligere har Amtet modtaget en ikke ubetydelig Import af Smør fra Finland, — det saakaldte „Kvænsmør“, som hovedsagelig er kommet over Markederne i Skibotten. Denne Trafik er gaaet meget tilbage, og hvad der nu bruges af Smør udover det, som Distriktet selv formaar at producere, er for det meste Margarinsmør.

Af Ost tilvirkes kun Gjedemysost og Gammelost. Navnlig af førstnævnte Sort forstaar man paa mange Steder at frembringe en særdeles god Vare, der taaler Sammenligning med den bekjendte gudbrandsdalske.

Opdrætning af Kreaturer til Slagt har nogen Betydning for de Herreder, som ligger nærmest Tromsø By. Tidligere fik Byen altid de fleste og bedste Slagt fra Maalselven, men i de senere Aar har Sørreisen i denne Henseende begyndt at gaa Maalselven en høi Gang.

Salg af Melk har ingen synderlig Betydning undtagen for de Gaarde i Tromsøsundet, som ligger nærmest omkring Tromsø By, og fra hvilke Melken kan bringes nysilet til Byen. Her opgives Gjennemsnitsprisen til 15 Øre pr. Liter. I den øvrige Del af Amtet opnaaes der gjennemsnitlig neppe synderlig over 10 Øre pr. Liter.

Ogsaa Antallet af Faar er vokset betydeligt, omend ikke paa langt nær efter samme Maalestok som Storfæet. I fire Herreder er Faareholdet endog bleven noget indskrænket, nemlig i Malangen, Lenviken, Bardo og Maalselven, navnlig i den sidstnævnte Bygd. Forbedrede Racer, navnlig Cheviot, findes vistnok nu udbredt i de fleste Bygder, men noget særligt i denne Retning er i Femaaret neppe udført. Dog skal det nævnes, at Land-

husholdningsselskabet i Periodens sidste Aar lod indkjøbe en Stamhjord af Tuterøfaar, der er bleven stationeret paa Trondenes Præstegaard, og hvis Afkom det er Meningen efterhaanden at faa spredt ud over Amtet.

Gjedeholdet er i dette Amt ligesom andetsteds bleven betydeligt indskrænket. Desværre sees det samme at være Tilfældet ogsaa med Antallet af Svin.

Hvad nu Kreaturstellets Udvikling og Standpunkt idethele betræffer, lader det sig desværre ikke nægte, at man i mange Bygder, navnlig i den nordlige Del af Amtet, endnu er langt fra at have den Indtægt af denne Bedrift, som man kunde og burde have. Men paa den anden Side er dog ogsaa jævn, omend vel ikke hurtig, Fremgang at spore. Navnlig er vel nu Sultefodringen, omend ikke ganske udryddet, dog en Sjeldenhed, og man begynder vistnok at faa Øinene op for, at det lønner sig lidet at have en Besætning, der paa Grund af knap Næring og daarligt Stel staar „tør" fra Indsætningen om Høsten til Kalvningen i Marts eller April. De gamle, smaa og lave Fjøs, hvor Kreaturerne stod i trange mørke Baase, medens Hesten maatte nøie sig med en beskeden Plads i Forgangen, maa ligeledes efterhaanden vige for større, lysere og luftigere Rum Endelig bliver Sandsen almindeligere for en renligere Behandling af Melken, og den saakaldte Koldtvandsmethode antages nu at være temmelig almindelig kjendt, omend ikke overalt bragt i Anvendelse.

En ikke ringe Andel i de Fremskridt, der har fundet Sted baade paa Agerbrugets og Fædriftens Omraade, kan formentlig tilskrives Tromsø Landhusholdningsselskab, der i det forløbne Femaar har fortsat sin Virksomhed efter samme Spor og i samme Udstrækning som tidligere Det har saaledes lønnet en Amtsagronom, der jævnlig har foretaget Reiser rundt i Distriktet dels paa Fjøsskuer Høst og Vaar, dels for at meddele Undervisning i Jordbrug og Kreaturstel, særlig Dræneringsarbeider, Engdyrkning og Gjødselbehandling. Ved Siden af Amtsagronomen har man derhos stadig anvendt ogsaa et Par andre indsigtsfulde Mænd til at foretage Fjøsbefaringer og give Veiledning i Koldtvandsmethoden og Smørets Behandling. Hvert Aar har Selskabet fremmet lokale Dyrskuer i Amtets forskjellige Dele, idethele i Femaaret 33 Dyrskuer. I Forbindelse med disse er der i Regelen bleven afholdt Foredrag over passende Emner, særlig vedkommende Kreaturskjøtselen, ligesom der ved de samme Anledninger hyppig er bleven foranstaltet Udstillinger af Smør og Ost, tildels ogsaa Husflidsarbeider.

Selskabets Indtægter har bestaaet i Kr. 1 000 00 aarlig af Amtskommunen og tilsammen ca. Kr. 200.00 af Herrederne, hvortil kommer et til Summen af disse Bidrag svarende Statstilskud. Af Private er der som Medlemskontingent bleven ydet henimod Kr. 100.00 aarlig, af Selskabet for Norges Vel Aarsbidrag paa Kr. 150.00 til Kr. 300.00 og af de interesserede Herreder

aarlig tilsammen fra Kr. 90.00 til Kr. 330.00 til Dækkelse af Udgifterne ved de lokale Dyrskuer. Endelig havde Selskabet i Periodens sidste 2 Aar et særskilt Statsbidrag af henholdsvis 300 og 600 Kroner til Fremme af Undervisning i Meieristel.

3. Skovdrift.

Amtets Skovareal er i forrige Femaarsberetning anslaaet til 1 927 Km². Nogen Tilvækst har neppe fundet Sted. Tvertimod er der vel snarere Grund til at tro, at der er foregaaet en Afskovning, der heller har mindsket end øget Arealet. Under enhver Omstændighed tør det antages, at Forholdet mellem Løvskoven og Furuskoven er forrykket til Fordel for den førstnævnte, som nu formentlig optager ca. 75 % af den samlede Skovflade.

Forøvrigt hidsættes efter en af Forstmester Solem meddelt Beretning Følgende:

1. De offentlige Skove.

Furuskovene, der lokaliserer sig i Maalselven, Bardo, Salangen, Ibbestad, Nordreisen og Kvænangen, har i Femaaret ikke erholdt nogen Udvidelse ved Indkjøb. Deres Forvaltning i Forbindelse med Birkeskovene har været udført af Forstmesteren, der er fælles for Tromsø og Finmarken, samt 1 Forstassistent, 2 Skovfogder og 7 Skovopsynsbetjente.

I Maalselven og Bardo, hvor Gjennemhugsten af Furuskovene snart er tilveiebragt, har der i Femaaret været uddrevet adskilligt mindre Tømmer end tidligere, hvorimod i Reisen og Kvænangen det aarlige Hugstkvantum omtrent har været det samme.

Forædling af Materialierne ved Skur har for offentlig Regning kun fundet Sted i Nordreisen, hvor det ellers endnu ganske primitive Sagbrug har faaet en Udbedring, der muliggjør det at skaffe noget bedre Skur end tidligere. Det meste af Furumaterialierne har været solgt ved offentlig Auktion, kun en Ubetydelighed underhaanden.

Af Brænde har der mod Tiende været uddrevet endel i Maalselven af Private, medens Fremdrift af Brænde for offentlig Regning har fundet Sted i Kvænangen. Fremdriften af Brænde i Maalselven er imidlertid en saa slet lønnet Bedrift, at det visselig vilde være til Fordel for Befolkningen, om man med de nuværende lave Brændepriser nægtede enhver Brændehugst i Statens Skove. Men en saadan Nægtelse vilde selvfølgelig let give Anledning til en Mistydning af Motiverne, som en offentlig Administration ikke uden ganske særegne Omstændigheder bør udsætte sig for.

Tjæreproduktionen, der er en mere lønnende Beskjæftigelse end Brændehugsten, har været høist ulige i de forskjellige Aar i samme Grad, som Priserne har været fluktuerende. Det er nemlig altid Tilfældet, at et Aars gode Priser fremkalder en Overproduktion, der det følgende Aar trykker Priserne.

Der har i Femaaret 1885/1886—1889/1890 været afhændet nedenstaaende Materialier fra Statens Skove i Tromsø Amt:

Driftsaar.	Tømmer.			
	Antal Tylvter.	m³.	Salgssum.	Drifts-omkostninger.
			Kr.	Kr.
1885/86	$757^{6}/_{12}$	2 892.70	15 712.60	6 557.36
1886/87	$591^{1}/_{12}$	2 137.29	12 457.10	6 837.88
1887/88	$388^{4}/_{12}$	1 576.32	13 557.82	4 959.25
1888/89	$589^{8}/_{12}$	2 082.12	12 274.37	4 716.51
1889/90	$523^{4}/_{12}$	1 707.91	9 619.27	4 392.80
Tilsammen	$2\,849^{11}/_{12}$	10 396.34	63 621.16	27 463.80

Driftsaar.	Brænde.			Tøndestav.		Tjære.	
	Antal Favne.	Salgssum.	Drifts-omkost-ninger.	Antal Stykker.	Tiende.	Antal Tønder.	Tiende.
		Kr.	Kr.		Kr.		Kr.
1885/86	$373^{3}/_{6}$	435.46	5.00	20 100	40.20	1 217	1 224.90
1886/87	$160^{4}/_{6}$	181.10	-	32 900	65.80	859	859.50
1887/88	$256^{5}/_{6}$	809.85	40.00	22 800	45.60	644	597.80
1888/89	785	2 689.50	1 354.50	29 400	58.80	450	512.35
1889/90	557	1 991.83	814.80	37 900	75.80	920	922.00
Tilsammen	2 133	6 107.74	2 214.30	143 100	286.20	4 090	4 116.55

Det vil af foranstaaende sees, at Nettoindtægten af Statens Skove i Tromsø Amt i Femaaret har andraget til:

1.	Af Tømmer	Kr.	36 157.36
2.	- Brænde	-	3 893.44
3.	- Tøndestav	-	286.20
4.	- Tjære	-	4 116.55
	Tilsammen	Kr.	44 453.55

Det for flere Brugs Vedkommende i Maalselven og Bardo ved Eiendommes Salg etablerede Sameie, hvorved det Offentlige havde forbeholdt sig Hugstret i den solgte Eiendoms Skov, medens Eieren kun har havt Ret til at hugge til Husbrug, er for største Delen ophævet, idet Eierne har indløst det Offentliges Hugsret.

Brugsrettighederne er indskrænkede til Statens Rydningsmænd og de paa den indkjøbte Del af det saakaldte Skjervøgods endnu hensiddende Bygselmænd.

Til de Brugsberettigede har der i Femaaret været afgivet nedenstaaende Materialier:

Driftsaar.	Tømmer.			Brænde.		Andet Aavirke til omtrentlig Værdi.	Samlet Værdi.
	Antal Tylvter.	m³.	Omtrentlig Værdi paa Roden.	Antal Tylvter.	Omtrentlig Værdi paa Roden.		
			Kr.		Kr.	Kr.	Kr.
1885/86	21 10/12	54.95	292.50	725	1 431.00	456.50	2 280.00
1886/87	33 8/12	66.55	333.00	920	1 701.00	756.80	2 789.80
1887/88	15 11/12	33.97	180.00	785	1 346.00	634.60	2 160.60
1888/89	16 2/12	29.59	164.00	695	1 056.00	694.60	1 914.60
1889/90	13 6/12	14.31	126.00	1 020	1 795.00	398.00	2 319.00
Tilsammen	101 1/12	199.37	1 095.50	4 145	7 329.00	2 940.50	11 464.00

Naar Værdien af de til Brugsberettigede i Femaaret afgivne Materialier har været noget mindre end i Aarene 1881—1885, da er dette ikke begrundet i nogen Indskrænkning fra Forstvæsenets Side, men hidrører derfra, at endel Bygsel- og Rydningsgaarde er blevne ledige, hvorved Brugsretten er ophørt.

2. Oplysningsvæsenets Fonds Skove.

Af disse har fremdeles Præstegaardsskovene i Amtet, Lenvikens, Balsfjordens og Skjervø undtagne, været undergivet forstligt Tilsyn, og Udvisning af Brændsel og Gavntræ aarlig fundet Sted omtrent i samme Udstrækning som tidligere.

Nogen Indtægt for Fondet er kun falden af Tranø Præstegaardsskov, der tilligemed Maalselvens er de eneste, der endnu yder Brugerne fuldt Brændsel.

Med Hensyn til, hvad der i Femaaret fra disse Skove har været solgt og afgivet til Brugsberettigede, tillader jeg mig at henvise til nedenstaaende Sammenstilling:

Driftsaar.	Afhændet for Fondet.			Afgivet til Brugsberettigede.				
	Tømmer.			Tømmer.			Brænde.	
	Antal Tylvter.	m³.	Salgssum	Antal Tylvter.	m³.	Omtrentl. Værdi paa Roden.	Favne.	Omtrentl. Værdi paa Roden.
			Kr.			Kr.		Kr.
1885/86	30 2/12	66.62	526.75	9 3/12	24.40	74.00	630	1 700.00
1886/87	47 9/12	66.01	390.91	6 5/12	16.95	83.00	630	1 580.00
1887/88	31 9/12	94.23	425.33	4 6/12	18.55	81.00	620	1 545.00
1888/89	47 4/12	101.32	237.16	6 10/12	17.56	110.00	595	1 460.00
1889/90	48 8/12	97.27	591.57	7 7/12	20.22	121.00	600	1 525.00
Tilsammen	205 8/12	425.45	2 171.72	34 7/42	97.68	469.00	3 075	7 810.00

3. De private Skove

er i betydelig Tilbagegang. Dette gjælder ikke alene Furuskovene, af hvilke de Moursundske i Balsfjorden og Maalselven er de eneste nævneværdige, efterat Skibottendalen omtrent er raseret for alt brugbart Tømmer, men tillige Birkeskovene.

En i Femaaret drevet forceret Brændehugst har sat sine dybe Mærker i Birkeskovene. Og det beklagelige er, at Udbyttet af denne Skovdrift er saa daarligt, at den, hvor ikke Driftsforholdene er usædvanlig gunstige, yder vedkommende Skoveier et yderst tarveligt Udbytte for Hesten og Kjøreren og intet for Skoven. Men Skoveierne ræsonnerer som saa, at i Vintertiden maa de have Noget at bestille, og da ligger det saa nær at kaste sig over Skoven, der jo giver nogen, om end liden, kontant Indtægt. Men det værste er, at Skovkapitalen stadig forringes, saa at det Erhverv, der kunde falde af den, naar Priserne hæver sig, fuldstændig vil ophøre.

Den største Udførsel foregaar fra Balsfjorden, Maalselven, Sørreisen, Bardo og Salangen, tildels ogsaa noget fra Ibbestad. Priserne paa Udførselsstedet har varieret fra Kr. 5.00 til Kr. 8.00 pr. Favn.

Antallet af de i Amtet værende Opgangs- og Cirkelsage, der ved Udgangen af 1885 udgjorde henholdsvis 28 og 25 Stykker, har for de sidstnævntes Vedkommende erholdt nogen Tilvækst, uden at jeg, under Savnet af bestemte Oplysninger, kan opgive, hvor stor denne Forøgelse er. Saa hensigtssvarende som Cirkelsagene er for Skur til Gaardsfornødenhed, saa ødelæggende er de gjennem Stavskur for den yngre Furuskov, som mangler Tømmerførhed, og i denne Henseende er det sørgeligt at se de mindre Skoveieres ligefrem letsindige Behandling af Skovene.

En i den senere Tid temmelig udbredt Skur af Birkestav maa derimod ansees som en rationel Benyttelse af den hugbare Skov og er i sin Virkning paa Skovbestanden forsaavidt forskjellig, som der til Stavskur af Birk kun benyttes fuldt udvoksede Trær, hvad desværre ikke er Tilfældet med Brændehugsterne, hvor den nære Transport spiller en større Rolle end Skovens Bevarelse og økonomiske Udnytning.

4. Fiskerierne.

De vigtigste inden Amtets Grænser drevne Fiskerier er Torskefisket, Fedsildfisket og Seifisket.

Om Deltagelsen i og Udbyttet af Torskefisket hidsættes for Femaaret følgende Opgave.

Aar.	Antal Fiskere.	Antal Baade.	Udbytte af		Værdi.
			Skrei.	Lever.	
			Antal.	Hl.	Kr.
1886	2 353	775	1 487 000	4 677	284 000
1887	3 181	938	1 571 000	4 645	267 000
1888	4 808	1 418	1 792 000	5 116	359 000
1889	4 453	1 336	2 057 000	6 041	474 000
1890	4 426	1 287	1 705 300	4 876	384 000

Som bekjendt, foregaar dette Fiske hovedsagelig i Bjarkø, Berg, Hillesø, Karlsø og Skjervø Herreder. I den nordlige Del af Amtet, hvor Søgningen til Lofoten ikke er saa almindelig, drives det i Maanederne Januar til Marts eller April. I de sydligere Herreder, fra hvilke saagodtsom Alle reiser til Lofotfisket, foregaar „Hjemfisket" fra Slutningen af November til omkring Midten af Januar.

Hvad der ved en Sammenligning af ovenstaaende Tabel med tilsvarende Opgaver for tidligere Aar navnlig springer i Øinene, er den stærke Forøgelse i Antallet af deltagende Fiskere. Denne Tilvækst falder hovedsagelig paa Værene paa Senjens Yderside og skriver sig derfra, at medens Fiskerne tidligere pleiede at holde sig hjemme indtil Lofottiden, er det nu bleven mere og mere almindeligt, at de forlader sit Hjem allerede en Maaneds Tid før Jul for at drive Fiske i hine Vær, medens de afventer Tidender fra Lofoten. Omkring Nytaarstider finder man derfor i de senere Aar i disse Vær et stort og stedse voksende Belæg af Fiskere, allesammen fra de indre Fjordbygder. Fra andre Landsdele er der ingen Søgning til Amtets Fiskepladse. At den forøgede Deltagelse ogsaa har Indflydelse paa Udbyttets Størrelse, er naturligt, men man vil dog af Tabellen se, at det opfiskede Kvantum ikke er øget i samme Forhold.

Deltagelsen i og Udbyttet af Sildefiskerierne vil sees af følgende Tabel:

Aar.	Antal Fiskere.	Fangstmængde. Hl.	Værdi Kr.
1886	4 858	80 000	193 000
1887	2 643	56 000	62 000
1888	4 674	68 000	143 000
1889	9 545	392 000	973 000
1890	4 539	50 000	263 000

Bortseet fra i 1889, var saaledes Fedsildfisket gjennemgaaende ringe, idet det aarlige Gjennemsnitsudbytte alene androg til en Værdi af omtrent 328 000 Kr. mod 565 000 Kr. i Middeltal for Aarene 1881—1885 og over 700 000 Kr. for Aarene 1876—1880. Det største Kvantum opfiskedes 1886 i Trondenes (25 000 Hl.), Tromsøsundet (16 000 Hl.), Berg (12 000 Hl.) og Ibbestad (11 000 Hl.); 1887 i Tromsøsundet (25 000 Hl.) og Trondenes (13 000 Hl.); 1888 i Kvæfjord (20 000 Hl.), Ibbestad (20 000 Hl) og Salangen (12 000 Hl.); 1889 i Ibbestad (128 000 Hl.), Salangen (108 000 Hl.), (Trondenes 49 000 Hl.), Lyngen (34 000 Hl.), Bjarkø (33 000 Hl.) og Berg (20 000 Hl); i 1890 i Trondenes (14 000 Hl.), Ibbestad (10 000 Hl.) og Lyngen (18 000 Hl.). Hovedsagelig falder saaledes dette Fiske i Fjordene i den sydlige Del af Senjen, men her — som andetsteds — er det overmaade variabelt.

Seifisket saavelsom de øvrige Sommerfiskerier efter Torsk, Brosme, Lange, Hyse og Kveite foregaar langs Amtets hele Kyst ligefra Andenes til Grænsen af Finmarken. Ifølge de aarlig indhentede Opgaver, som forresten

er lidet paalidelige og vistnok gjennemgaaende for lave, skal Værdiudbyttet af disse Fiskerier i Femaaret have udgjort: 1886: 260 300 Kr., 1887: 313 000 Kr., 1888: 269 300 Kr., 1889: 196 300 Kr., 1890: 305 400 Kr.

En væsentlig Del af Fangsten afhændes direkte til Russerne, som indfinder sig paa de for dem aabnede Handelspladse og tiltusker sig den raa Fisk mod Rugmel.

Laks- og Søørretfisket drives saagodtsom udelukkende i Søen med Kilenøter, af hvilke der i Amtet i 1890 fandtes et Antal af 142 mod 97 i 1885. Trods denne betydelige Forøgelse i Antallet af Nøter synes Udbyttet snarest at være i Tilbagegang. Medens der i 1884 og 1885 ifølge Fiskeriinspektørens Indberetninger opfiskedes 15 à 16 000 Kg. aarlig, er Udbyttet i de følgende 5 Aar opgivet saaledes: 1886: 10 500 Kg., 1887: 13 000 Kg., 1888: 12 800 Kg., 1889: 10 470 Kg., 1890: 9 456 Kg. Bruttoværdien kan ansættes til ca. 6 à 8 000 Kr. aarlig.

Elvefisket, der hovedsagelig drives i Maalselven og Reisenelven, er ubetydeligt og efter Opgaverne at dømme i stærk Tilbagegang.

Den førstnævnte af disse Elve har et meget betydeligt Nedslagsdistrikt og antages af Sagkyndige at ville blive en god Lakselv, naar man ved en Laksetrappe forbi den omtrent 30 Km. fra Søen liggende høie Malangsfos skaffede Laksen Adgang til de gunstige Gydepladse i den øvre Del af Elven. Denne Foranstaltning har derfor ogsaa i en lang Aarrække været paa Tale og var i Femaaret ganske nær ved at blive realiseret. Efterat flere forskjellige Planer havde været oppe, blev der af Fiskeri-Inspektøren i 1877 udarbeidet et Overslag, hvorefter et saadant Anlæg vilde koste 17 000 Kr. Heraf bevilgede Maalselvens Herredsstyrelse umiddelbart efter Kr. 6 000 som Herredsbidrag, og Amtsthinget besluttede samme Aar enstemmig at tilskyde Kr. 2 500 af Amtskommunen. Den anden Halvdel af Overslagssummen haabede man at erholde af Statskassen. Paa Regjeringens Budgetforslag i 1879 blev Beløbet ogsaa opført, men Bevilgningen blev paa Grund af de daværende finansielle Vanskeligheder nægtet af Storthinget. Sagen hvilede nu i flere Aar og blev først gjenoptaget i 1888 med det Resultat, at Storthinget bevilgede Kr. 4 500 af det paaregnede Statsbidrag, idet Tanken var, at Resten skulde medtages paa Budgettet i 1889. Imidlertid havde der inden Herredsstyrelsen efterhaanden oparbeidet sig en Stemning mod Foretagendet, hvis Betydning for Herredet man mente væsentlig var indskrænket til dettes øvre Del, samtidig som en betragtelig Del af Nytten formodedes at ville tilfalde de ved Søkysten udenfor Maalselvens Udløb liggende Herreder, hvor en udstrakt Anvendelse af Kilenøter og Kroggarn fandt Sted. Resultatet heraf blev, at Herredsstyrelsen i Møde den 10de Marts 1888 med 11 mod 5 Stemmer tilbagekaldte Bevilgningen af 1878, og denne Beslutning blev, da Amtet nægtede Approbation, med samme Stemmetal gjentaget den 21 Januar 1889. Herved var denne for en stor Del af Distriktet saa betydningsfulde Sag stillet i Bero for en ubestemt Fremtid. At dette Udfald har

vakt adskillig Misstemning inden Bygden, er let forklarligt, og det er neppe tvivlsomt, at det er en væsentlig medvirkende Grund til de Bestræbelser, der i den senere Tid har været oppe for at faa den øvre Del af Herredet udskilt som en egen Kommune.

Det samlede Værdiudbytte af Amtets Fiskerier er beregnet saaledes:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skreifisket	284 400	267 000	358 600	473 800	383 700
Sildefisket	198 100	64 600	166 900	979 500	282 700
Sommerfisket	260 300	313 000	269 300	196 300	305 400
Laks- og Ørretfisket . .	6 100	7 700	7 500	6 000	5 900
	748 900	652 300	802 300	1 655 600	977 700

Det for Perioden gjennemsnitlige Aarsudbytte bliver saaledes 967 000 Kr. mod 1 122 000 Kr. i 1881—1885 og 1 101 000 Kr. i 1876—1880. Afkastningen har altsaa idethele været ringere end i de to foregaaende Femaar.

En langt større Rolle end Amtets egne Fiskerier spiller dog Befolkningens Deltagelse i Lofotfisket og i Loddefisket i Finmarken

For Lofotfiskets Vedkommende oplyses i Opsynschefens Beretninger, at der fra Tromsø Amt deltog i 1886: 7 657 Mand med 1 848 Baade, i 1887: 7 986 Mand med 1 896 Baade, i 1888: 8 995 Mand med 2 207 Baade, i 1889: 8 703 Mand med 2 171 Baade og i 1890: 8 006 Mand med 1 820 Baade. Sammenholder man disse Tal med det samlede Antal Deltagere i Lofotfisket, vil det erfares, at mere end $^1/_4$ af Almuen er fra dette Amt. Det synes dog, som om Tilstrømningen til Lofoten fra dette Distrikt i de Par sidste Aar af Perioden har været noget i Tilbagegang, hvilket rimeligvis staar i Forbindelse med den øgede Betydning af Amtets egne Fiskerier.

Antallet af de herfra til Loddefisket søgende Fiskere er efter Beretningerne fra Finmarkens Amtmand optalt i 1887 til 5 462 med 1 286 Baade, i 1888 til 3 807 med 934 Baade, i 1889 til 6 068 med 1 418 Baade og i 1890 til 7 210 med 1 681 Baade. Søgningen til dette Fiske har i det hele været i stærk Stigning og naaede sit Høidepunkt i Periodens sidste Aar. Gjennemsnitlig for de nævnte Aar har mere end $^2/_5$ af Loddefiskets Deltagere været fra Tromsø Amt.

Om Amtets økonomiske Udbytte af disse to Fiskerier foreligger ingen Opgave, men de anførte Tal er fuldt tilstrækkelige til at vise, at Bedriften er af en væsentlig Betydning for Befolkningens Husholdning.

I Vinterfisket i Brevik paa Sørøen, der foregaar i Februar—April, antages aarlig fra Skjervø, Nordreisen og Kvænangen at have deltaget omtrent

120 Baade med en Besætning af henved 500 Mand. Dette Fiske har i Perioden været jevnt godt, i 1889 og 1890 endog meget godt, saa at Nettoudbyttet for hver Maaned gjennemsnitlig i alle 5 Aar formentlig kan ansættes til mindst 200 Kroner.

Ogsaa i Sommerfiskerierne i Finmarken deltager et ikke ringe Antal af Amtets Fiskere, dels med Notbrug (4 Baade og 12 Mand for hver Not) til Fangst af Sei, dels med Line- og Gangvadbrug til Fiske af Torsk og Kveite. Udbyttet bringes hovedsagelig hjem i Form af Mel og Gryn, tiltusket hos Russerne mod Fiskevarer i raa Tilstand, men over dets Størrelse har jeg ingensomhelst Opgave.

Hvad Baade- og Fiskeredskaber angaar, er endnu i dette Femaar ingen væsentlig Forandring foregaaet. Spørgsmaalet om den hensigtsmæssigste Baadform har dog vistnok i høi Grad beskjæftiget Fiskerbefolkningen, og i Periodens sidste Par Aar ser man allerede, at Enkelte har begyndt at forlade den gamle Nordlandstype og anskaffe Snedseilbaade med 2 Master til Garnfiske. Ligeledes er Brugen af nyere Garntrækningsspil af forskjellig Konstruktion begyndt at blive almindeligere.

Det i tidligere Beretninger omtalte Senjens Baadforsikringsselskab har fortsat sin Virksomhed ogsaa i dette Femaar. Dets Stilling belyses ved følgende Uddrag af Regnskaberne:

Aar.	Præmieindtægt. Kr.	Udbetalte Erstatninger Kr.	Løbende Forsikringer. Kr.
1886	5 795	8 070	269 523
1887	6 329	4 471	303 778
1888	4 293	2 630	203 629
1889	5 692	3 678	273 158
1890	7 691	3 313	364 547

Foruden et Grundfond paa 48 000 Kr., hvoraf dog kun 12 000 Kr. indbetalt, eiede Selskabet ved Udgangen af 1890 et Reservefond paa 12 000 Kr. og et Suppleringsfond paa 3 719 Kr.

5. Andre Næringsveie.

Bergværksdrift. Amtets eneste Bergværk, nemlig Senjens Nikkelværk, beliggende i Berg paa Senjenøens Vestside, har i Femaaret stanset sin Virksomhed. Dette Værk, der optoges i 1872 og dreves for engelsk Regning, hørte i nogle Aar til Landets betydeligste Bergværker og sysselsatte en Arbeidsstyrke paa flere Hundrede Mand. Endnu i 1880 stod det i sin fulde Glans, men nu begyndte dets Stilling at formørkes paa Grund af Grubens tiltagende Fattigdom paa smelteværdig Malm. I det længste haabede man paa en Bedring i Forholdet, samtidig som man ved tidsmæssige Foranstaltninger søgte at indskrænke Driftsudgifterne. For at lette Arbeidet i Mørke-

tiden blev der i 1882 anskaffet elektrisk Belysning i Hytten, Røsthusene og Gruben. Udsigterne blev imidlertid ikke forbedrede, og efterhaanden nødtes man paa Grund af formindskede Anbrud og de lave Nikkelpriser til at indskrænke Driften. I 1886 var nogen Grubedrift endnu i Gang i Aarets 4 første Maaneder, ligesom lidt Hyttedrift fandt Sted udover Vaaren, men da disse Arbeider var endte, blev Værket nedlagt som Bergværk og samtlige Grube- og Hyttemaskiner udtagne og afsendte til England.

Stenbrydning foregaar paa nogle Steder. I Kvænangen har der saaledes været i Drift 2 Skiferbrud, hvor der er bleven tilvirket Tagsten og Fortougheller. Det ene sysselsatte i 1890 10 Mand i 12 Uger, og opgives Værdien af det producerede til 3 600 Kroner; det andet beskjæftigede 4 Mand i 2 Uger og producerede for 700 Kroner. Ogsaa i Maalselven findes Skiferbrud. I Sørreisen er et Kværnstensbrud, ved hvilket i 1890 2 Mand havde Beskjæftigelse omtrent det halve Aar.

Industrielle Anlæg. Af saadanne findes fremdeles i Tromsøsundets Herred det i tidligere Beretninger omtalte Teglværk med Kalkbrænderi paa Storstennes, som i 1890 beskjæftigede 20 Mænd og 2—4 Kvinder foruden Bestyreren og en Opsynsmand. Den sammesteds værende Mølle med Tøistampe er derimod nedlagt. I samme Herred findes endvidere et større i 1885 anlagt Dampkogeri for Sæl- og Hvaltran med 2 Opsynsmænd og 7 Arbeidere, samt et i 1888 anlagt Brænderi for Kogning af Garvertran med 2 Arbeidere, begge i Virksomhed omtrent det halve Aar. Fremdeles maa nævnes det paa Skaarø i Karlsø liggende, The Anglo-Norwegian Fishing Co. tilhørende, Etablissement for Tilvirkning af Hvaltran, som anlagdes i 1884, drives ved Damp og i 1890 i Løbet af omtrent 32 Uger gjennemsnitlig sysselsatte 3 Formænd og 44 Arbeidere. Endelig findes i Amtet endel mindre Sagbrug, Møllebrug og Tøistamper, som dog ikke egentlig kan betragtes som industrielle Anlæg.

Haandværksdriften staar paa omtrent samme Standpunkt som tidligere. I Regelen findes vel rundt i Bygderne det for Behovet nødvendige Antal af de sædvanlige Haandværkere, men oftest drives dog Haandværket som en Bisag ved Siden af Fiskeri og Jordbrug, og af enkelte Arter af Haandværksprodukter bliver ikke saa lidet indført. Navnlig gjælder dette færdigsyede Klæder og Skotøi, hvoraf en stor Del indkjøbes under de store Fiskerier, hvor der falbydes en Masse af deslige Varer til billige Priser, men i Regelen af mindre god Kvalitet. Nogen Indtægt ved Salg af Haandværksarbeider til andre Distrikter har neppe andre Bygder end Maalselven og Bardo, hvorfra der aarlig sælges endel tømrede Huse, oparbeidede Tønder, Ski og endel andre Trævarer.

Husfliden staar ikke høit og er neppe heller gaaet fremad. Den indskrænker sig væsentlig til Forfærdigelse og Reparationer af Fiskeredskaber, Klæder, Skotøi og Gaardsredskaber. Grunden hertil er vistnok for en Del,

at Mændene en lang Tid af Aaret ligger paa Fiske, og at Kvinderne da er saa optagne med Gaardsbruget, at de liden eller ingen Tid har til at stelle med noget andet. Vævning af Vadmel og andre Stoffe er ikke saa almindelig som før; man foretrækker at sende Ulden til et af de mange Uldspinderier søndenfor, fra hvilke den faaes tilbage som færdigvævet Tøi. Strikning og Søm er derimod almindelig, og Symaskiner findes nærsagt i ethvert Hjem.

Baadbygning drives kun i ringe Udstrækning. Fra Kvænangen og tildels Maalselven kommer endel Smaabaade og i Nordreisen arbeides nogle Otringer. Ellers bliver alle Slags Baade, store og smaa, indkjøbte fra Nordland, hovedsagelig fra Ranen.

Tjærebrænding foregaar i Bardo, Maalselven og Nordreisen og giver en ikke saa uvæsentlig Biindtægt, naar Konjunkturerne er gode. Den meste Brænding foregaar i det Offentliges Skove, idet der erlægges en Skovtiende af en Krone for hver tilvirket Tønde. Jfr. foran Side 13 og 14.

Jagten som Næringsvei drives fornemmelig efter Ryper, hvoraf der om Vinteren skydes og især fanges et betydeligt Antal, som nu med de forbedrede Kommunikationer hovedsagelig forsendes sydover. Endel Storfugl nedlægges i Maalselven, Bardo og Nordreisen. Hare findes tildels i Mængde men efterstræbes lidet. Om Vaaren og udover Sommeren bliver der paa flere Steder fanget adskilligt af Søfugl (Alker, Lunner o. a.), hvis Fjær er ganske værdifuld. Ogsaa Ederfuglen er trods den totale Fredning i ikke liden Udstrækning Gjenstand for Efterstræbelse, idet den navnlig fanges med Garn og Liner, og ialmindelighed er det et ganske faafængt Arbeide at forsøge paa at faa disse Overtrædelser paatalte.

Af Rovdyr forekommer Bjørne af og til, navnlig i Maalselven og Bardo, dog nu meget sjelden. Ulven er i de sidste Aar ganske forsvundet. Derimod nedlægges et stort Antal Ræve dels for Skud, dels ved Gift, ligesom ogsaa Ørne, Hønsehøge og Ravne efterstræbes af Hensyn til den dermed forbundne Præmie. Det samlede Antal Rovdyr, for hvis Drab der i Femaaret er udbetalt Præmie, vil sees af følgende Tabel, der for Sammenligningens Skyld ogsaa medtager Hovedsummerne for de to foregaaende Femaar:

Aar.	Bjørne.	Ulve.	Jærve.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.	Ravne.
1886	4	1	7	330	41	56	30
1887	-	-	8	320	80	120	68
1888	1	-	14	511	72	128	87
1889	-	-	12	744	47	75	54
1890	1	-	7	369	56	98	69
1886—1890	6	1	48	2 274	296	477	308
1881—1885	19	3	32	2 640	605	389	204
1876—1880	42	16	41	?	434	510	?

Æg- og Dunvær findes paa mange Steder ved Havkanten, men der klages overalt over, at Indtægterne af samme er i stadig Nedgang. Dette tilskriver man ialmindelighed den totale Fredning, som skulde bevirke, at

Ederfuglen nu ikke længere, som i tidligere Dage, holder sig til de fredlyste Vær, men spreder sig rundt og hækker overalt, og der er derfor en stærk Stemning for Forandring i Fredningsloven. Det kan dog være et Spørgsmaal, om denne Anskuelse er rigtig, og om ikke Værenes Tilbagegang snarere skyldes den Omstændighed, at man i Tillid til den strenge Fredning har taget for meget bort af Æggene og gjør altfor lidet for at drage Ederfuglen til Værene.

Indsamling af Multer og andre vilde Bær giver paa forskjellige Steder lidt Bifortjeneste.

Det samme er Tilfælde med Klipfisktørring, som navnlig foregaar i Sørreisen og Tromsøsundet, delvis ogsaa i Ibbestad, Bjarkø og Trondenes, og som skaffer adskilligt Arbeide for den omkring Tørrepladsene boende Befolkning, navnlig Kvinder og Børn.

Fragtfarten har ingen nævneværdig Betydning. Vistnok findes der i Lenviken, Sørreisen og Trondenes, maaske ogsaa i nogle andre Herreder, endel Jagter, Slupper og Skøiter, men de benyttes saagodtsom udelukkende dels til Indkjøb og Transport af Fiskevarer for Redernes egen Regning, dels som Logisfartøier under Sildefiskerierne.

Antallet af Handelsmænd i Landdistriktet er ved Femaarets Udgang opgivet til 129 mod 140 ved Udløbet af det foregaaende Femaar. Skjønt Tallet saaledes er gaaet ned, er det dog antagelig fuldkommen stort nok; thi den yderst spredte Befolkning gjør, at uagtet Afstanden mellem Handelsstederne ofte kan være nok saa stor, bliver dog Omsætningen mangesteds liden.

Af de i forrige Femaarsberetning omtalte 8 Forbrugsforeninger har de i Maalselven, Bardo og Lenviken stanset sin Virksomhed. Ved Udgangen af 1890 virkede saaledes de 5 efternævnte Foreninger, hvis samlede Omsætning i Perioden androg til følgende Beløb:

Reisens Forbrugsforening	ca. Kr.	315 000
Salangen —	- -	100 000
Astafjordens Handelssamlag	- -	126 000
Grøtaværs Handelsforening	- -	63 000
Kvæfjords Spareforening	- -	71 000
Tilsammen	ca. Kr.	675 000.

Af Øludskjænkningsrettigheder udøvedes ved Periodens Slutning idethele 8, nemlig 1 i Lyngen, 1 i Hillesø, 2 i Dyrø, 1 i Berg og 3 i Trondenes.

6. Kommunikationsvæsen.

Ved Bevilgning af Veifondet samt $^1/_5$ Distriktsbidrag er der i Femaaret oparbeidet offentlige Veie fra Sama om Harstadsjøen til Brevik i Trondenes, afleveret 14 August 1887, samt fra Storsteinnes til Kirken i Balsfjorden, af

hvilken sidste Vei den første Halvdel (Storsteinnes—Skjæret) blev afleveret 28 September 1887, anden Halvdel (Skjæret—Kirken) 10 Oktober 1889. Ved lignende Bevilgninger blev i Femaarets Begyndelse samtlige Broer og Stikrender paa den tidligere oparbeidede Vei i Maalselven, hvilke fra først af var udførte af Træ, ombyggede af Sten; dette Arbeide afleveredes 13 September 1886.

Fremdeles er der i Perioden bygget en ny Vintervei fra Skibotten til Finlands Grænse til Lettelse for den ikke ubetydelige Færdsel, som paa Vintertid, navnlig under de tre aarlige Markeder i Skibotten, foregaar mellem dette Distrikt og de tilgrænsende Bygder i Sverige og Finland. Veien stiger fra Markedspladsen gjennem Skibottendalen op paa Fjeldet og har til Indsøen Galgojavre en Længde af 39 Km.; derpaa fører Veien i 3 Km. over nævnte Vand, hvorefter der sluttelig er 1 300 Meter igjen til den finske Grænse. Veien kostede omtrent 18 500 Kr. og blev afleveret til Vedligeholdelse af Amtskommunen den 14 November 1888.

Endelig skal nævnes, at der i Femaaret er opført en større Bro over Tverelven ved Bomstad paa Eidet mellem Balsfjorden og Lyngen. Da Hensigten med samme væsentlig var at lette Flytlappernes Fremkomst og forebygge de store Ulemper af Renflytningen for de Fastboende, blev Bevilgningen til Byggearbeidet, ialt Kr. 21 500, givet helt af Statskassen uden Distriktsbidrag, i Lighed med hvad der i sin Tid skede ved Opførelsen af Broen over Tamokelven. Broen blev afleveret 9 Oktober 1889.

Ifølge de fra Lensmændene modtagne Opgaver var ved Udgangen af 1890 Længden af de offentlige Veie inden de enkelte Herreder følgende:

Kvæfjord	30	Km.
Trondenes	27	-
Ibbestad	9	-
Salangen	14	-
Dyrø	3	-
Sørreisen	40	-
Tranø	5	-
Maalselven	148	-
Bardo	100	-
Balsfjorden	17	-
Tromsøsundet	4	-
Lyngen	16	-
Kvænangen	7	-
Tilsammen	420	Km.

Alle disse Veie er Bygdeveie og vedligeholdes af Herrederne, deraf 151 Km. mod Pengeudbetaling af Herredskasserne, 269 Km. udelukkende ved Naturalveiarbeide Over de samlede Vedligeholdelsesudgifter foreligger ikke fuldstændige Opgaver. Skjønsmæssig kan de formentlig anslaaes til 9 à 10 000 Kr. aarlig.

De allerfleste Veie er meget tarvelige og kan efter søndenfjeldske Begreber neppe siges at være mere end saavidt fremkommelige for Hjul-

redskaber. Af virkelig gode Veie findes ikke mere end omtrent 175 Km., hvoraf det meste falder paa den sammenhængende Veiforbindelse i Maalselven, Bardo og Salangen.

Paa den sidstnævnte Veirute fandtes i 1890 ialt 8 faste Stationer og 1 Tilsigelsesstation, hvoraf 4 faste og 1 Tilsigelsesstation i Maalselven, 3 faste Stationer i Bardo og 1 fast Station i Salangen, hvilke samtlige underholdes ved Bidrag af Staten, Amtskommunen og Herrederne samt ved forhøiet Betaling af de Reisende. Udenfor disse Distrikter fandtes der ikke Stationer for Landskyds.

Derimod var der for Baadskyds tidligere i de forskjellige Herreder en hel Del Tilsigelsesstationer, hvor der dog efter 1871 alene kunde kræves Skyds af dem, der reiste i offentlige Anliggender. Eftersom Dampskibsfarten udvikledes, tabte imidlertid disse Stationer sin Betydning, og fra 1ste Januar 1890 blev de alle helt nedlagte.

Kommunikationen tilsøs besørges inden Amtets Grænser hovedsagelig af Tromsø Amts Dampskibsselskabs 3 Skibe, som vil blive nærmere omtalte under Tromsø By. Det ene af disse Skibe befarer ugentlig den nordenfor Tromsø liggende Del af Amtet, det andet den søndre Del samt Andenes og Dverberg i Nordlands Amt, medens endelig det tredie Skib udfører de kortere Ruter paa Balsfjorden, Malangen, Tromsøsundet, Hillesø og Lyngen Herreder. Tilsammen havde disse Skibe ved Udgangen af 1890 et Antal af 96 Anløbssteder inden Amtet (foruden 4 i Nordland), hvilke Steder i Regelen anløbes fra 2 til 4 Gange hver Uge.

Foruden af disse Skibe anløbes de fleste større Handelssteder i Landdistriktet ugentlig af et eller flere af de samme Kystskibe, som passerer Tromsø By.

Af Postanstalter havde Amtet 53 ved Udgangen af 1885 og 61 ved Udgangen af 1890. De i Femaaret oprettede 8 nye Anstalter er Lavangen (fra $^1/_7$ 1887), Mefjord (i Virksomhed fra December til Marts, fra $^1/_{12}$ 1887), Kjækan (fra $^1/_4$ 1889), Tussøen (fra $^1/_5$ 1889), Hemmestad (fra $^1/_7$ 1889), Øvrebygden (fra $^1/_8$ 1889), Furhavn (fra $^1/_1$ 1890) og Holmenvær (fra $^1/_4$ 1890).

Antallet af Telegrafstationer var det samme ved Femaarets Slutning som ved dets Begyndelse, nemlig 8, deri iberegnet Tromsø By, og Linienettet har ikke modtaget nogen Udvidelse.

7. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Den for Amtets samtlige Herreder ved Skatteligningerne antagne Formue og Indtægt udgjorde for 1890: 12 585 909 Kr. og 5 579 814 Kr. mod henholdsvis 11 372 000 Kr. og 5 492 000 Kr. for Aaret 1885. Formuen er altsaa steget med ca. 1 214 000 Kr. eller 10,7 Pct. og Indtægten med ca. 88 000 Kr. eller 1,7 Pct.

Herredskassernes Udgifter (Forskud og Afdrag paa Laan ikke medregnede) udgjorde i de samme Aar:

	1885.	1890.
Herredsstyrelserne	8 830 Kr.	8 777 Kr.
Rets- og Politivæsen	2 634 -	2 295 -
Veivæsen	12 581 -	22 582 -
Medicinalvæsen	2 366 -	3 324 -
Geistlighed og Kirker	17 308 -	26 501 -
Skolevæsen	71 530 -	77 706 -
Fattigvæsen	67 615 -	71 749 -
Renter af Laan	10 743 -	9 105 -
Andre Udgifter	6 332 -	8 624 -
Tilsammen	199 939 Kr.	230 663 Kr.

Tilvæksten i Udgifterne har altsaa idethele været moderat, og den falder hovedsagelig paa Udgifterne til Veie, Kirker og Skoler. Forholdsvis mindre er Fattigudgifternes Stigning og Kontoen for Administrations- og Renteudgifter viser endog Nedgang. Disse Tal viser saaledes, at Kommunerne i dette Amt styres med en forsigtig Økonomi, — et Indtryk, der yderligere bekræftes ved den Oplysning, at Værdien af Kommunernes Aktiva er gaaet op fra 791 013 Kr. i 1885 til 838 395 Kr. i 1890, medens samtidig deres Laanegjæld er formindsket fra 226 000 Kr. til 223 000 Kr.

Amtskommunens Udgiftsbudget, der (Afdrag paa Laan ikke medregnet) steg fra Kr. 34 832 i 1880 til Kr. 43 076 i 1885, har i de følgende 5 Aar udgjort:

1886	Kr. 42 892
1887	- 42 337
1888	- 47 000
1889	- 46 748
1890	- 48 522

Stigningen har saaledes været adskilligt mindre end i forrige Femaar. Den skriver sig udelukkende fra de forøgede Udgifter til Sindssyge, Døvstumme og Aandssvage, hvilke Udgifter gik op fra Kr. 24 782 i 1885 til Kr. 30 203 i 1890 (Herredernes Andel ikke medregnet).

Amtsskatten, som i 1885 udlignedes med 17 Kr. pr. Skylddaler, forhøiedes for 1886 til 19 Kr. og for 1887 yderligere til 24 Kr., hvilket sidste Beløb blev omgjort til Kr. 6.20 pr. Skyldmark. Denne Skat bibeholdtes i 1888 og 1889, men blev for 1890 forhøiet til Kr. 6.40 pr. Skyldmark. I 1882 var der inden Amtsudvalget Majoritet for, at Skatten kun for den ene Halvdel skulde lignes paa Matrikulen, medens den anden Del skulde fordeles paa Herrederne i Henhold til Skatteloven af 15 April 1882 § 7. Sagen blev imidlertid ikke optaget i Amtsthinget, der enstemmig bifaldt Budgetkomiteens Instilling om uforandret Bibeholdelse af Matrikulskatten. Den samlede Amtsskat udgjorde i 1885 Kr. 30 387, i 1886 Kr. 33 973, i 1887, 1888 og 1889 Kr. 42 635 og i 1890 Kr. 44 013.

Paa Amtskommunens Gjæld til Medicinalfondet, der ved Udgangen af 1885 androg til Kr. 27 000, blev i Femaaret kun afbetalt Kr. 500.

Tromsø Amts Medicinalfond, som fra Kr. 95 300 i 1878 var gaaet ned til Kr. 89 500 i 1881 og yderligere ned til Kr. 63 700 i 1885, har i de følgende 5 Aar været i en jævn og tildels betydelig Tilvækst, saa at det ved Udgangen af 1890 beløb sig til Kr. 94 900.00. Grunden hertil er for det første, at Medicinalafgiften i disse Aar har været særdeles stor. Medens saaledes denne Afgift i 1876—1880 gjennemsnitlig androg til Kr. 19 711 aarlig og i 1881—1885 gjennemsnitlig til Kr. 18 452 aarlig, har den i det sidste Femaar varieret mellem Kr. 21 092 i 1886 og Kr. 24 500 i 1890, hvilket sidste Beløb er det næst høieste, Afgiften nogensinde har naaet. Paa den anden Side har det lykkedes at holde Fondets Udgifter inden moderate Grænser, navnlig efterat man har inddraget det Bidrag, som det tidligere ydede Amtskommunen til Dækkelse af Udgifter ved Sindssyge. Dette Bidrag, der i en Række af Aar udgjorde Kr. 6 000.00, blev fra 1882 af efterhaanden reduceret og ophørte ganske fra 1887. Endnu bærer imidlertid dette Fond en ikke ringe Del af de Udgifter, der andetsteds paahviler Amtskommunen, navnlig saaledes Udgifterne ved Amtssygehuset, Vakcinationen og Jordemodervæsenet, ligesom endelig Udgifterne ved Amtsthinget og Amtsregnskabernes Revision deles ligt mellem Medicinalfondet og Amtskommunen.

Af Sparebanker havde Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1890 de samme 5 som i forrige Femaar. Deres Indskudssum og Formue var ved 1890 Aars Udgang følgende:

		Indskud.	Formue.
Kvæfjord Sparebank	. . . .	Kr. 271 553	Kr. 14 183
Trondenes Do.	. . . .	- 949 954	- 91 904
Ibbestad Do.	. . . .	- 1 208 999	- 177 123
Maalselven Do.	. . . .	- 83 696	- 15 889
Skjervø Do.	. . . .	- 80 836	- 5 938
	Tilsammen	Kr. 2 595 038	Kr. 305 037

Ved Udgangen af 1885 var de samme Sparebankers samlede Indskudsbeløb Kr. 1 970 822 og Formue Kr. 235 065. Indskudene er saaledes i Femaaret steget med Kr. 624 216 og Formuen med Kr. 69 972.

Af private Brandforsikringsindretninger haves fremdeles kun en, nemlig i Trondenes, hvilken Indretning ved Udgangen af 1890 havde en Forsikringssum af 1 883 425 Kr. mod 1 284 835 Kr. den $^{31}/_{12}$ 1885 og 1 145 400 Kr. den $^{31}/_{12}$ 1880.

Arbeidspriserne har i Femaaret gaaet noget ned. Aarslønnen for Tjenere opgives for 1890 til gjennemsnitlig Kr. 190.00 for en Gut og Kr. 65.00 for en Pige, medens den sædvanlige Dagløn paa egen Kost om Sommeren kan anslaaes for Husmænd til Kr. 2.15, for Dagarbeidere til Kr. 2.40 og for Kvinder til Kr. 1.45, om Vinteren henholdsvis Kr. 1.80, Kr. 1.75 og Kr. 1.20.

Daglønnen for Hustømmermænd opgives fra Kr. 2.50 til Kr. 3.50, i Gjennemsnit Kr. 2.75. For andre Fagarbeidere foreligger der saa faa Opgaver,

at nogen Gjennemsnitsberegning ikke kan udføres. Enkeltvis opgives Dagløn for Teglværksarbeidere til Kr. 2.30, for Tranbrændere til Kr. 3.40, for Sagbrugsarbeidere til Kr. 2.00 à 3.00, for Murere til Kr. 3.00 à 5.00, for Snedkere og Skomagere til Kr. 2.80, for Tømmerhuggere til Kr. 2.50 à 3.00, for Tømmerkjørere med Hest til Kr. 5.50 og for Do. uden Hest til Kr. 3.00.

Beløbet af thinglæste og aflæste Panteheftelser udgjorde iføige de fra Sorenskriverne modtagne Opgaver:

Aar.	Thinglæste. Kr.	Aflæste. Kr.	Forskjel. Kr.
1886	751 961	282 537	469 424
1887	633 495	426 551	206 944
1888	636 385	441 309	195 076
1889	358 566	156 463	202 103
1890	411 701	269 689	142 012
1886—1890	2 792 108	1 576 549	1 215 559
1881—1885	1 967 681	947 992	1 019 689

Til Bedømmelse af Pantegjældens Forøgelse afgiver imidlertid disse Opgaver en lidet tjenlig Maalestok, da, som bekjendt, Aflæsningen af Panteheftelserne ikke pleier at holde Skridt med Indfrielsen.

Til Belysning af, i hvilken Udstrækning den tvungne Gjældsinddrivelse har været paakrævet, hidsættes følgende Opgave over Beløbet af de i Femaaret afholdte Exekutioner, Udpantninger og Tvangsauktioner:

Aar.	Exekutioner. Kr.	Udpantninger. Kr.	Tvangsauktioner over fast Gods. Kr.	Tvangsauktioner over Løsøre. Kr.
1886	130 660	30 309	15 547	15 745
1887	154 695	35 385	27 537	24 414
1888	164 724	47 081	46 305	33 257
1889	67 498	32 488	64 433	21 773
1890	75 599	35 189	15 588	14 423
1886—1890 . . .	593 176	180 452	169 410	109 612
1881—1885 . . .	574 546	117 155	259 890	115 806

Det vil heraf sees, at Benyttelsen af Exekutioner og Udpantninger har gaaet noget stærkere paa end i det foregaaende Femaar, medens Beløbet af Tvangsauktioner er aftaget.

Antallet af de inden Landdistriktet aabnede Konkurser udgjorde i Femaaret ialt 48 mod 26 i Aarene 1881—1885. Den stærke Forøgelse kan dog ikke anføres som Bevis paa en almindelig økonomisk Tilbagegang, idet den udelukkende hidrører fra det betydelige Antal Fallitter i Bardo, som foranledigedes ved den derværende Forbrugsforenings Standsning i 1887. Ved slet og ukontrolleret Bestyrelse var denne Forening kommen i en anselig Underbalance, og da en stor Del af Bygdens Gaardbrugere stod som personlig ansvarlige for Foreningens Gjæld, maatte disse, da Kreditorerne gik paa, overgive sine Boer til Konkurs. Denne Katastrofe tilføiede vistnok Bygden et føleligt Tab, men fik dog idethele mindre vidtrækkende Følger, end der

fra først af var Grund til at befrygte. Bortser man fra de ved denne Begivenhed fremkaldte Fallissements, var Antallet af Konkurser i det sidste Femaar adskilligt mindre end i det foregaaende.

Ædruelighedstilstanden antages at være bedret og maa vistnok idethele ansees for at være ganske god. Selv ved Leiligheder, hvor en større Mængde Mennesker er samlet, som i Fiskeværene, under Handelsstevner, Kirkehelge o. l, er det forholdsvis sjelden, at der afstedkommes Uorden paa Grund af Drukkenskab. Ogsaa inden den lappiske Befolkning, der har været betragtet som meget drikfældig, antages Nydelsen af stærke Drikke at være formindsket.

Den økonomiske Tilstand i Almindelighed antages i det store og hele at være gaaet noget fremad, navnlig i Periodens sidste Del. Vistnok er Gjælden til Handelsmændene mangesteds endnu stor, men antagelig har den dog været i Nedgang, og under enhver Omstændighed er Befolkningens Aktiver ikke uvæsentlig forøgede. Man har bedre og mere velindrettede Huse, nyere og kostbarere Baade, flere Søredskaber og større Kreaturbesætninger end før. Samtidig har den af Handelsmændene efterhaanden foretagne Indskrænkning i den tidligere Kreditgivning baade lært Folk til at sætte Tæring efter Næring og tvunget mange, der forhen i Tiden mellem de store Fiskerier hengav sig til det rene Dagdriverliv, til nu at skjøtte Hjemmets Gjerning — Jordbruget og det daglige Fiske — bedre. Forsaavidt tør det vel siges, at den økonomiske Sands er bleven større. Paa den anden Side er dog selvfølgelig ogsaa Fordringerne til Livet stegne, og baade Levemaaden og det hele Stel er derfor bleven bedre. Fremgangen paa dette Gebet hemmes imidlertid ved den blandt den kvindelige Befolkning raadende totale Mangel paa Kyndighed i Husholdning, en Mangel, som ogsaa vistnok for en ikke liden Del er Aarsag til det særdeles store og stadig voxende Forbrug af Kaffe.

B. Tromsø Kjøbstad.

Byens Folkemængde, der efter Folketællingen i 1875 udgjorde 5 443 og ved Udgangen af 1885 var steget til 5 734, var efter den sidste Tælling (1 Januar 1891) yderligere gaaet op til 6 000. Tilvæksten har saaledes gjennem hele dette 15-aarige Tidsrum overhovedet været ringe, men der spores dog i det sidstforløbne Femaar nogen Bedring i Forholdet, idet Forøgelsen i Løbet af de 5 Aar fra 1885 til 1890 har været omtrent ligesaa stor som i de nærmest foregaaende 10 Aar fra 1875 til 1885.

Til Belysning af Stedets Handel meddeles nedenstaaende Opgaver:

Toldintraderne, som fra Kr. 283 684 i 1877 var gaaet ned til Kr. 196 660 i 1880 og siden stadig formindskedes, naaede sit Lavpunkt i

Periodens første Aar, 1886, da de alene androg til Kr. 113 891. Senere har de atter været i Stigning, idet de i de følgende 4 Aar udgjorde:

1887	Kr. 126 556
1888	- 127 934
1889	- 157 048
1890	- 168 488

Ved disse Opgaver maa det imidlertid haves i Erindring, at Udviklingen stadig gaar i den Retning, at de større Importsteder søndenfor, Trondhjem, Bergen og Kristiania, overtager mere og mere af Byens Forsyning med en stor Del toldbare Varer, der tidligere hentedes hertil direkte fra Udlandet.

Exporten til Udlandet af de for Byen vigtigste Fiskevarer udgjorde:

Aar.	Tran. Hl.	Tørfisk. Kg.	Sild. Hl.	Saltfisk. Kg.
1886	5 721	1 002 097	2 583	920 439
1887	10 213	1 439 616	2 515	1 195 290
1888	17 062	1 843 995	2 553	1 637 922
1889	13 773	1 668 018	5 395	1 191 604
1890	20 399	1 701 357	6 437	1 882 547
1886—1890 . .	67 168	7 655 083	19 483	6 827 802
1881—1885 . .	21 938	5 758 540	19 911	?

Naar man skal bedømme Byens Handelsvirksomhed, kan man imidlertid ikke alene se hen til den Export, der foregaar direkte til udenrigske Steder, men man maa ogsaa medtage den Afsætning, der formidles gjennem de sydligere Exportbyer. Efter Oplysninger fra Toldkammeret hidsættes derfor en Opgave over den samlede Udførsel fra Tromsø til andre indenrigske Steder af Tran, Tørfisk og Sild i hvert af de to sidste Femaar:

Aar.	Tran.	Tørfisk.	Sild.
1886—1890	21 557 hl.	5 719 311 kg.	79 383 hl.
1881—1885	14 822 -	4 687 262 -	19 041 -

Den samlede Afsætning til Ud- og Indlandet af de tre sidstnævnte Vareslags har saaledes udgjort:

Aar.	Tran.	Tørfisk.	Sild.
1886—1890	88 725 hl.	13 374 394 kg.	98 866 hl.
1881—1885	36 760 -	10 445 802 -	38 952 -

Omsætningen af disse Byens Hovedartikler har saaledes i det sidste Femaar været betydelig større end i det næstforegaaende.

Totalværdien af Byens Import og Export (direkte fra og til Udlandet) er i Handelsstatistiken beregnet saaledes (i Tusinder af Kroner):

Aar.	Import.	Export.	Tils.	Aar.	Import.	Export.	Tils.
1881 . . .	1 133	1 196	2 329	1886 . . .	647	658	1 305
1882 . . .	1 031	944	1 975	1887 . . .	731	954	1 685
1883 . . .	882	786	1 668	1888 . . .	741	1 297	2 038
1884 . . .	823	619	1 442	1889 . . .	999	1 214	2 213
1885 . . .	786	547	1 333	1890 . . .	953	1 577	2 530

Det vil af disse Tal sees, at Handelsrørelsen, som gjennem hele det foregaaende Femaar gik jævnt tilbage og naaede sit Minimum i 1885 og

1886, i de paafølgende 4 Aar har taget et saa stærkt Opsving, at den samlede Omsætningsværdi i 1890 var næsten dobbelt saa høi som i 1885. Samtidig er Handelsbalancen eller Forholdet mellem Importen og Exporten undergaaet en høist mærkelig Forandring; medens der saaledes i Løbet af Femaaret 1881—1885 alt i alt blev indført for Kr. 562 000 mere, end der blev udført, har for Aarene 1886—1890 den samlede Exportværdi oversteget den samlede Importværdi med ikke mindre end Kr. 1 629 000.

Om Byens Udbytte af denne Handelsvirksomhed har staaet i Forhold til dens Omfang, tør vel være mere end tvivlsomt. Men idethele maa det vel erkjendes, at den sidste Periode ogsaa forsaavidt adskiller sig fordelagtigt fra de foregaaende. Aarene 1885—1886 betegner ogsaa i denne Henseende et Vendepunkt. Først da kan man sige, at de sidste Spor af de mange og store merkantile Forstyrrelser, der hjemsøgte Byen i 1876—1880, var forsvundne, og den mere almindelige Tillid, som nu vendte tilbage, fremkaldte gjennem Periodens fire sidste Aar større Fasthed og Liv i alle Forholde.

Ifølge de aarlig til det statistiske Centralbureau indsendte Indberetninger har der til Fangst og Fiske i Ishavet fra Tromsø i Femaaret været udrustet følgende Antal Fartøier:

1886	24	Fartøier	dr.	1 171	Ton,	255	Mand,
1887	28	—	-	1 302	—	299	—
1888	33	—	-	1 489	—	385	—
1889	32	—	-	1 704	—	376	—
1890	30	—	-	1 595	—	353	—

Den hjembragte Fangst, der bestaar i Hvalros, stor og smaa Kobbe, samt endel Bjørne, Rensdyr, Hvidfisk, Dun, Bottlenosespæk m. v., er bleven anslaaet til følgende Værdi: 1886 184 000 Kroner, 1887 180 000 Kr., 1888 153 400 Kr., 1889 170 000 Kr., 1890 172 600 Kr.

Udbyttet har saaledes holdt sig ganske jævnt og gjennemsnitlig været adskilligt bedre end i de to foregaaende Femaar.

Som bekjendt, drives denne Fangt dels i Farvandet omkring Spitsbergen, dels paa Strækningen henimod det hvide og det kariske Hav.

Disse Udrustninger til Ishavet udgjør den væsentligste Del af Stedets Skibsfart. Antallet af de i Byen ved Udgangen af 1890 hjemmehørende Fartøier var 47 og deres Drægtighed 2 352 Ton. Heraf var 38 Seilfartøier, dr. 1 579 Ton, hvoraf de fleste bestemte for Ishavsfangst, en mindre Del for Sild- og andre indenrigske Fiskeexpeditioner. Af Dampskibe havdes ialt 9, hvoraf 3 Hval- og Sælfangere og 6 andre Skibe, hvoraf 3 tilhørende Tromsø Amts Dampskibsselskab. Skibe, der gaar i udenrigsk Fart, eier Byen ikke længere.

Til Oplysning om Skibsfarten mellem Tromsø By og Udlandet hidsættes følgende Tabel, der viser Antal og Drægtighed af de fra Udlandet indklarerede og til Udlandet udklarerede Fartøier:

Aar.	Indklarerede. Antal.	Indklarerede. Ton.	Udklarerede. Antal.	Udklarerede. Ton.
1886	61	17 981	55	17 159
1887	76	19 401	76	21 727
1888	66	15 452	68	16 484
1889	73	20 355	75	22 075
1890	69	18 356	64	18 552

Gjennemsnitlig er der saaledes aarlig til Byens Havn direkte fra Udlandet ankommet henimod 70 Fartøier, maalende 18 à 19 000 Ton. Paa faa Undtagelser nær har alle disse Skibe indehavt Ladning. Omtrent Halvparten, 30 à 35, er Russefartøier, der kommer om Vaaren fra Egnene om det hvide Hav med Kornvarer, Hamp, Tougværk m. v. og vender tilbage om Høsten med Fiskevarer, som de hovedsagelig har tiltusket sig direkte hos Almuen paa de for den saakaldte Russehandel opladte Handelssteder. Disse Fartøier er ikke meget store, ialmindelighed 50 à 60 Ton, saa at deres samlede Drægtighed dreier sig om 2 000 Ton. Den anden Halvdel af de ankomne Fartøier bestaar af større Seil- og navnlig Dampskibe, som kommer fra England med Kulladninger, samt af en 3 à 4 Skibe, der bringer Salt fra Portugal eller England. Alle disse Fartøier, hvis samlede Drægtighed andrager til 16 à 17 000 Ton, gaar, efter at have losset sine Ladninger i Tromsø, i Ballast til Arkangel for at hente Trælast. Som det vil forstaaes, har Stedet, paa Grund af denne Trafik, Fordelen af meget rimelige Kulfragter.

Af de Tromsø Amts Dampskibsselskab tilhørende 3 Skibe er to, nemlig „Tromsø“ og „Senjen“, de samme, som er omtalte i tidligere Femaarsberetninger. Derimod er det tidligere „Malangen“, som var det mindste af de 3, i Periodens sidste Aar afhændet og erstattet med et smukt og tidsmæssigt Fartøi, „Lyngen“, der nu er Selskabets største Skib. Det er bygget ved Kristiansands mekaniske Værksted og kostede ca. 90 000 Kroner.

Foruden det Nordenfjeldske og det Bergenske Dampskibsselskab, der fremdeles, ligesom tidligere, har underholdt 3 ugentlige Ruter, nemlig en paa Hamburg og to paa Kristiania, har i dette Femaar ogssa et østlandsk Selskab sat i Gang en væsentlig paa Godstrafik beregnet Rute paa Kristiania. Den har dog ikke været underholdt Aaret rundt.

Turistfarten er i Femaaret tiltaget ikke ubetydeligt, idet de Bergenske og Nordenfjeldske Dampskibsselskaber i Tiden fra Midten af Juni til Udgangen af Juli har underholdt tvende ugentlige specielle Turistruter mellem Trondhjem og Nordkap, ligesom det ogsaa er bleven hyppigere, at Byen besøges af udenlandske (tyske og engelske) Turistskibe. Nogen stor Betydning for Stedet har dog denne Trafik ikke, da hverken de norske eller de fremmede Skibe ligger mere end nogle faa Timer paa Havnen. Kun yderst sjelden hænder det, at fremmede Reisende standser her for at gjøre Udflugter til de nærliggende Fjorde, og Grunden hertil er vistnok hovedsagelig den, at Byen savner et nogenlunde tidsmæssigt Hotel.

Byen har en temmelig stor Kreaturbestand, hvis Underhold skaffes fra de mange smaa Jordstykker, som Indvaanerne eier paa Tromsøen udenfor Bygrænsen, og som er erhvervede ved Arvefæstekjøb fra den tidligere Tromsø Præstegaard. Det paa disse Løkker avlede Hø kjøres til Byen for Kreaturernes Vinterforsyning. Om Sommeren har disse Havnegang i de store Udmarksstrækninger paa Høiden af Øen.

Af industrielle Anlæg bestaar fremdeles de i tidligere Beretninger nævnte 3 Skibsværfter, som hovedsagelig beskjæftiges ved Reparationsarbeider, men hvor der dog ogsaa fra nyt af bygges endel Pramme og mindre Fiskefartøier. Fremdeles maa nævnes et betydeligere Ølbryggeri, en Tøndefabrik, en Mineralvandfabrik, 2 Farverier, 3 Garverier og 2 Tranbrænderier.

Af Bogtrykkerier havdes ved Periodens Slutning to, der leverer hver sin Avis to Gange ugentlig. Et Bogtrykkeri er i Femaaret nedlagt.

Den sædvanlige Aarsløn for Tjenere med Kost og Logis er opgivet til Kr. 350.00 for en Tjenestegut og Kr. 100.00 for en Pige. Dagløn paa egen Kost for almindelige Arbeidere angives for Mænd om Sommeren (1890) til Kr. 3.00 og om Vinteren (1890—91) til Kr. 2.40, for Kvinder til Kr. 1.50 det hele Aar.

For efternævnte Fagarbeidere opgives for 1890 Daglønnen saaledes:

Hustømmermænd Kr. 3.00, Malersvende og Garversvende Kr. 2.60, Smede-, Blikkenslager-, Farver-, Slagter-, Bager-, Skrædder-, Bogtrykker- og Bogbindersvende, Skibstømmermænd og Bryggeriarbeidere Kr. 2.50, Snedkersvende Kr. 2.25 og Bødkersvende Kr. 2.00.

Maanedshyren for Sømænd opgives paa Dampskibe i 1890 sædvanlig at have været for Styrmænd Kr. 90.00, 1ste Maskinist Kr. 120.00, 2den Maskinist Kr. 80.00, Fyrbødere Kr. 55.00, Tømmermænd Kr. 46.00, helbefarne Matroser Kr. 44.00. Paa Seilskibe: helbefarne Matroser Kr. 60.00, Stuerter Kr. 35.00, Jungmænd Kr. 45.00.

Efter Ligningslisten fandtes der i 1890 af Embedsmænd 26, Handlende 122, Handelsbetjente 73, Skippere 50, Haandværksmestere 145, Haandværksarbeidere 104, Kjørere, Tømmermænd, Fiskere, Arbeidere og Andre 642.

Af Haandværkere var der 3 Guldsmede, 4 Uhrmagere, 1 Kobberslager, 2 Bøssemagere, 4 Blikkenslagere, 1 Forgylder, 7 Smede, 6 Murere, 5 Slagtere, 13 Snedkere, 1 Optikus, 18 Bødkere, 1 Bogbinder, 2 Garvere, 24 Skomagere, 15 Skræddere, 2 Hattemagere, 10 Bagere, 9 Malere, 4 Skibsbyggere, 2 Sadelmagere, 1 Bundtmager, 2 Farvere, 3 Seilmagere, 3 Dreiere og 2 Barberere.

Til Oplysning om Skatteforholdene og Byens Budget hidsættes følgende Opgaver:

Den samlede Formue og Indtægt, der ved Ligningen for 1885 vurderedes til henholdsvis 4 114 200 og 1 686 210 Kroner, fordelt paa 1 304 Skatydere, har i Femaaret været ansat saaledes:

	Antal Skatydere.	Antagen Formue. Kr.	Antagen Indtægt. Kr.
1886	1 317	4 049 700	1 676 600
1887	1 294	3 780 600	1 581 540
1888	1 210	3 801 500	1 449 900
1889	1 266	3 952 500	1 486 850
1890	1 263	4 047 900	1 546 050

De kommunale Skatter har udgjort:

	Eiendomsskat. Kr.	Skat paa Formue og Indtægt. Kr.	Tilsammen. Kr.
1886	12 053	72 025	84 078
1887	10 846	70 013	80 859
1888	9 923	72 918	82 841
1889	8 900	81 453	90 353
1890	9 084	82 233	91 317

Eiendomsskatten er i de sidste 8 Aar jævnlig bleven nedsat. Endnu i 1883 udgjorde den $^1/_3$ af Byskatten og omtrent det samme Beløb som Fattigskatten, saa at altsaa omkring 25 Pct. af de samlede Skatter lignedes paa de faste Eiendomme. I de to sidste Aar var Eiendomsskatten kun $^1/_{10}$ af den hele Udligning.

Totalsummen af Bykassens Udgifter udgjorde efter de aflagte Regnskaber (Forskud, Afdrag paa Laan og Beholdninger ikke medtagne):

1885	Kr. 117 558
1886	- 124 330
1887	- 123 823
1888	- 122 830
1889	- 115 463
1890	- 122 046

Hvorledes Udgifterne fordeler sig paa de vigtigste Konti, vil for det første og sidste Aar i denne Række sees af efterstaaende Tabel:

	1885.	1890.
Rets- og Politivæsen	9 857	9 941
Offentlige Arbeider	9 051	13 533
Geistlighed og Kirker	7 914	5 934
Skolevæsen	27 252	33 445
Fattigvæsen	32 913	36 539
Renter af Laan	11 426	7 819
Andre Udgifter	19 145	14 835
Tilsammen	117 558	122 046

Bykassens Gjæld, der ved Udgangen af 1880 udgjorde Kr. 280 000 og i 1885 Kr. 221 000, var ved nærværende Periodes Slutning bragt ned til Kr. 180 000.

Værdien af Kommunens faste Eiendomme er for Udgangen af 1890 anslaaet til Kr. 480 000.

Forsikringssummen for Byens i den almindelige Brandforsikringsindretning assurerede Eiendomme androg ved Femaarets Begyndelse til Kr. 5 702 810 og ved dets Udgang til Kr. 5 643 770, hvilket viser en Nedgang paa Kr. 59 040.

Med Hensyn til de religiøse Forhold oplyses, at der findes 4 Dissentermenigheder i Byen, hvis Medlemmers Antal ved Udgangen af 1890 vil sees af nedenstaaende Opgave, i hvilken jeg for Fuldstændigheds Skyld ogsaa har medtaget de i Amtets Landdistrikt bestaaende Dissentersamfund:

		Antal Medlemmer.
1.	Den romersk-katholske Menighed i Tromsø . .	51
2.	Den fri apost. kristelige Menighed - Tromsø . .	21
3.	- - - — — - Lyngen . .	39
4.	- - - — — - Balsfjorden	40
5.	Baptistmenigheden i Tromsø	418
6.	Do. - Bjarkø	99
7.	Do. - Trondenes	89
8.	Do. - Kvæfjord	40
9.	Methodistmenigheden i Tromsø	31
	Tilsammen	828

For at forebygge Misforstaaelse bemærkes, at denne Opgave ikke er saaledes at forstaa, at f. Ex. Tromsø Baptistmenighed havde 418 Medlemmer bosatte i Tromsø By. I dette Tal er nemlig ogsaa indbefattet Menighedslemmer, der bor i det omliggende Landdistrikt, naar der paa deres Bosted ikke har været dannet nogen særskilt Menighed.

Ved den herværende Latinskole (Tromsø offentlige Skole for den høiere Almendannelse) var Elevantallet i Periodens fire første Aar i Nedgang, hvorimod det i de sidste Aar atter steg betragteligt. Det udgjorde nemlig i Latingymnasiet og Middelskolen ved Aarets Udgang i 1886: 114, 1887: 110, 1888: 100, 1889: 94 og 1890: 108. Af Skolens Elever har i Femaaret ialt 18 underkastet sig Examen artium ved Skolen. Middelsskolens Afgangsexamen er bestaaet af tilsammen 62, hvoraf 38 Gutter og 24 Piger. Af disse var 47 Skolens egne Elever, 15 Privatister. Skolen havde ved Udgangen af 1890 10 faste Lærere og 3 Timelærere. Den til Skolen knyttede Forberedelsesafdeling, ved hvilken der er ansat en særskilt Lærer, havde i ovennævnte Aar henholdsvis 41, 41, 30, 34 og 41 Elever.

Til Folkeskolen var i 1890 indskrevet 728 Elever (339 Gutter, 389 Piger) mod 644 i 1885. Antallet af de gjennemsnitlig i Aarets Løb underviste Elever var i førstnævnte Aar 665, i sidstnævnte 548. Undervisningen besørgedes af 5 Lærere og 6 Lærerinder i fuldstændige Poster samt af 2 Timelærere og 3 Timelærerinder. Skolen har 2 Skolebygninger, men har desuden i den sidste Del af Femaaret maattet leie Lokaler privat til nogle Klasser. Antallet af Skoleværelser var 11 og af Klasser 21, hvoraf 8 for

Gutter, 10 for Piger og 3 fælles for begge Kjøn. Skoleforsømmelserne androg i 1890 til 12.8 Pct. af det anordnede Antal Skoledage; i 1885 var Forsømmelserne 15.9 Pct. Kommunens samlede Udgifter til Folkeskolen er stegne fra 14 514 Kr. i 1885 til 18 189 Kr. i 1890.

Den kommunale Pigeskole talte i 1886: 107, 1887: 92, 1888: 91, 1889: 104 og 1890: 121 Elever, fordelte paa 5 Klasser, af hvilke 4 har to Afdelinger. Lærerpersonalet bestod ved Udgangen af 1890 af 5 Lærerinder og 2 Lærere. Skolen har aarlig havt et Tilskud af Brændevinssamlaget, hvorimod den, saavidt vides, ikke har medført nogen Udgift for Bykassen.

Tromsø Seminarium har i Femaaret havt følgende Antal Elever:

1885—86	52,	hvoraf	27	dimitteret
1886—87	48,	—	23	—
1887—88	49,	—	25	—
1888—89	48,	—	22	—
1889—90	49,	—	26	—

Den største Del af Eleverne er hjemmehørende i Tromsø Stift. Fra andre Stifter var der i de nævnte Skoleaar henholdsvis 17, 21, 22, 17 og 11. Lærerkræfterne bestaar ligesom tidligere af en Bestyrer, en Andenlærer og en Tredielærer. Siden 1884 er der ved Seminariet bleven underholdt en Øvelsesskole, der i Femaaret gjennemsnitlig har havt omtrent 20 Elever. Seminariets Udgifter, der dækkes ved Tilskud af Oplysningsvæsenets Fond, Seminarii lapponici Fond og det saakaldte Finnefond, udgjorde i 1885—86 Kr. 22 583, i 1886—87 Kr. 23 874, i 1887—88 Kr. 25 170, i 1888—89 Kr. 23 296 og i 1889—90 Kr. 22 802.

Tromsø Sømandsskole har i Femaaret havt i det hele 38 Elever. Til Examen har der fremstillet sig ialt 20, hvoraf 6 rejiceredes.

Den af Byens Indremissionsforening underholdte Husflidsskole for Gutter har i Perioden været godt besøgt.

Det kommunale Bibliothek, der stadig forøges og flittig benyttes, talte ved Udgangen af 1890 ca. 9 000 Bind. Det er hovedsagelig bleven underholdt ved Tilskud af Brændevinssamlaget.

Tromsø Museum omfattes fremdeles med megen Interesse baade af Byens og Landdistriktets Indvaanere, ligesom det ogsaa jævnlig besøges af de fremmede Reisende, der passerer Byen. Almindeligvis har Antallet af de Besøgende dreiet sig om 10 000 aarlig. Da der i dets leiede Lokale ikke længere var Rum for de stadig voxende Samlinger, har der i Femaaret været arbeidet med Iver paa at indsamle Midler til Opførelse af en egen Museumsbygning, og denne Plan er ved Hjælp af en større Bevilgning af Storthinget senere realiseret.

De i tidligere Beretninger nævnte 4 Fagforeninger bestaar fremdeles, og havde ved Udgangen af Femaaret Handelsforeningen 27, Haandværksforeningen 49, Skipperforeningen 22 og Arbeiderforeningen 261 Medlemmer. Den sidste har sin egen Bygning, i hvilken siden 1890 Lagmandsthinget for Tromsø Lagsogn har havt sit Lokale.

Til Oplysning om Tromsø Sparebanks Virksomhed og Stilling hidsættes følgende Tabel:

Aar.	Indtægt. Kr.	Udgift. Kr.	Formue 31/12. Kr.	Indskud 31/12. Kr.
1886	128 876	111 740	355 507	2 768 104
1887	128 061	107 556	375 338	2 679 050
1888	119 374	106 882	384 829	2 850 841
1889	123 319	98 414	363 437	2 793 302
1890	118 898	96 678	241 825	2 759 965

Sparebanken har i disse Aar været drevet uden Tab og med et godt Udbytte. De i 1889 og 1890 foretagne betydelige Afskrivninger paa Formuen skriver sig fra de ved Kriserne i 1877 og 1881 lidte Tab, der beløb sig til omtrent 180 000 Kroner. Men dermed er ogsaa hine Tab omtrent i sin Helhed opgjorte, idet der paa Kontoen for mødende Tab ved Femaarets Udgang alene henstod Kr. 2 526.00.

Af andre Pengeinstituter findes der i Byen et Kontor for Norges Bank, hvorimod den i 1871 oprettede Filialafdeling af den nordenfjeldske Kreditbank ophørte allerede i det foregaaende Femaar.

Det i 1877 oprettede Samlag for Brændevinshandel har i Femaaret havt følgende Omsætning, Indtægt og Overskud:

Aar.	Omsætning. Liter.	Omsætning. Kroner.	Bruttoindtægt. Kr.	Overskud. Kr.
1886	40 130	88 232	42 457	15 665
1887	37 990	85 115	40 730	15 916
1888	39 491	90 329	42 739	18 090
1889	50 995	115 882	54 227	24 735
1890	55 139	128 803	59 504	27 842

Omsætningen har saaledes været meget forskjellig: 1887 var det mindste og 1890 det største Aar, Samlaget har havt siden dets Oprettelse.

Det betydelige Overskud er hvert Aar i sin Helhed anvendt til Bedste for Byen. En betragtelig Del af samme er gaaet til Kommunen som Bidrag til rent kommunale Foranstaltninger, som Gadeanlæg, Belysning, Vandværkets Forbedring og desl., medens Resten er disponeret til andre almennyttige eller veldædige Foretagender og Institutioner.

Trods det i Periodens to sidste Aar ikke ubetydelig øgede Forbrug af spirituøse Drikke kan det neppe siges, at Ædruelighedstilstanden er bleven forværret. Idetmindste var Antallet af de af Politiet foretagne Arrestationer paa Grund af Drukkenskab ikke større i hine to Aar end tidligere.

I Femaaret er af et privat Selskab anlagt Telefon. Ved Udgangen af 1890 var Abonnenternes Antal omtrent 60.

Tromsø Stiftamtmandsembede, December 1894.

Boye Strøm.

XX.

Finmarkens Amt.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Finmarkens Amt

i Femaaret 1886—1890.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

De naturlige og klimatiske Forhold inden dette Amt gjør, at Jordbruget kun indtager en underordnet Plads som Næringsvei for Landdistrikternes Befolkning. Fiskerierne er den Erhvervskilde, der ligger Almuen nærmest for Haanden, og som med sit vekslende Held bidrager til at holde dens Interesse derfor oppe. Skjønt der i mange Distrikter aldrig vil kunne blive Tale om noget egentlig rationelt Jordbrug, er der dog ingen Tvivl om, at saafremt Befolkningen lagde mere Vind paa Jordbruget, vilde dette bidrage væsentlig til at forbedre den almene Velstand og fritage mangen Familie for, naar Fiskerierne slaar feil, at lide ligefrem Nød. Efter Amtsagronomens Undersøgelser er de bedste Betingelser for et lønnende Jordbrug tilstede i Alten, Sydvaranger, Engene omkring Lakselv og i Østerbotten, saaledes at disse Distrikter, naar de blev forsynede med de fornødne Veie, efter hans Formening vilde kunne ernære en ikke ubetydelig Befolkning. Det eneste Sted inden Finmarken, hvor Agerdyrkning kan siges at finde Sted, er i Alten, hvor det dog indskrænker sig til lidt Bygavl samt lidt Havre til Grønfoder. Poteter til Husbrug avles i alle de for det barske Veirlig mindre udsatte Egne, men dog langtfra i tilstrækkelig Mængde til at tilfredsstille Behovet. Forøvrigt indskrænker Jordbruget sig til Avling af Hø, hvilket ogsaa gjennemgaaende viser sig at være det mest lønnende. Den meste Rydning af Nyland har i dette Femaar været foretaget i Talvik og Nordvaranger.

Antallet af særskilt matrikulerede Eiendomme, der ved Udgangen af 1885 udgjorde 5 951 med en Skyld af 6 176 Kjør $4^1/_3$ Faar, udgjorde ved Femaarets Udgang 6 345 med en Skyld af 6 393 Kjør $6^5/_6$ Faar, fordelte over Amtets Herreder og Fogderier, som omstaaende Tabel udviser:

Herreder.	Særskilt skyldsatte Brug. Samlet Antal.	Matrikulskyld. Kjør.	Matrikulskyld. Faar.
Alten	956	724	1½
Talvik	1 087	685	2
Kautokeino	68	81	7
Loppen-Øksfjord	330	206	1½
Alten Fogderi	2 441	1 697	4
Hasvik	94	102	5
Kvalsund	215	275	27/12
Hammerfest	185	172	5½
Maasø	244	266	6
Kjelvik	135	138	4¾
Kistrand	364	629	5
Hammerfest Fogderi	1 237	1 585	4⅚

Herreder.	Særskilt skyldsatte Brug. Samlet Antal.	Matrikulskyld. Kjør.	Matrikulskyld. Faar.
Tanen	534	589	3
Næsseby Thinglag	370	643	2
Næsseby Polmak Do.	99	197	4
Karasjok	169	183	7
Lebesby	192	273	3
Tanen Fogderi	1 364	1 887	3
Nordvaranger	400	398	3
Sydvaranger	376	600	1
Varanger Fogderi	776	998	3
Vardø Herred og Fogderi	527	225	0
Finmarkens Amt	6 345	6 393	6⅚

Disse Tal giver dog ikke noget korrekt Udtryk for Jordbrugenes Antal eller Størrelse, da der heri er medregnet mange skyldsatte Hustomter i Fiskeværene, Underbrug, Slaatter m. V. — I Fiskeværene er omtrent alle Brug Appertinentser til Handels- eller Fiskeribedrift.

I de Herreder, i hvilke nogen betragtelig Forandring i Matrikulskylden i dette Femaar har fundet Sted, stiller Forøgelsen sig saaledes:

	Forøgelse i Antal.	Forøgelse i Skyld. Kjør.	Forøgelse i Skyld. Faar.
Nordvaranger	48	48	1
Kistrand	27	41	6
Vardø	91	37	0
Tanen	42	30	6
Lebesby	31	23	5
Sydvaranger	30	43	6

Potetavlen drives med høist forskjelligt Resultat i de forskjellige Distrikter, men der er Haab om, at den vil gaa jevnt fremad, da Forsøg med Udsæd har været foretaget paa mange Gaarde i Distrikter, hvor Poteter ikke før har været dyrket, og tildels med Held.

I Karasjok med sin forholdsvis stærke Sommervarme vilde Forholdene for Potetdyrkning være gunstige, saafremt de ikke hyppigen ødelagdes af Frost. Forsøgene begyndte i forrige Femaar og gav 6 Fold. Nu opgives Herredets hele Udsæd til 12 Hl. I Lebesby har Udsæd af Poteter været forsøgt paa nogle Gaarde og givet 3—10 Fold. I Modsætning hertil er Forsøgene med Potetavl atter opgivne i Kautokeino og Tanen, da Udsæden kun gav 3 Fold. I Maasø, Hasvik, Kjelvik og Næsseby Herreder har ingen eller høist ubetydelig Dyrkning af Poteter fundet Sted.

Potetavlen er dog paa langt nær ikke tilstrækkelig til Amtets Behov. Der indføres aarlig større Partier Poteter væsentlig fra Tromsø Amt og Egnene om Trondhjemsfjorden samt fra Hamburg og Rusland.

Potetsygdom har ikke vist sig i Amtet.

Engdyrkning er, som antydet, det eneste virkelig lønnende Jordbrug i Finmarken, men giver endnu ikke tilstrækkeligt Udbytte til at tilfredsstille Behovet. Udsæd af Græsfrø er fremdeles saa godt som ukjendt i Amtet. Det hele Gaardsbrug indskrænker sig til Gjødning af Marken og Indhøstning af Avlingen. Slaamaskiner vil i Regelen ikke med Fordel kunne benyttes paa Grund af Terrænets ujevne Beskaffenhed. Ved Udgangen af 1890 fandtes 5 Slaamaskiner i Amtet.

2. Fædrift.

Jordbruget nyttiggjøres næsten udelukkende gjennem Fædriften, der, om den end lader meget tilbage at ønske, dog bidrager væsentlig til Befolkningens Underhold. Kreaturstellet maa i det Hele siges at være gaaet fremad i Femaaret. For enkelte Distrikters Vedkommende er ganske vist Fremgangen næsten umærkelig, i andre derimod noget mere iøinefaldende. Den lappiske Befolkning, der jo er den overveiende i flere Distrikter, hænger med Seighed ved det gamle Stel og baserer ofte for en ikke uvæsentlig Del sit Kreaturhold paa Fiskeriet og paa hvad de kan samle for Dagen ude fra Mark og Strand i Løbet af den lange Vinter og Vaar. Bliver saa denne mer end almindelig lang og streng, og Fisket slaar feil, saa sulter baade Dyr og Mennesker. I Næsseby Herred, hvor vel det hele Stel tidligere har staaet lavest, maa dette dog nu siges at være bleven betydelig bedre.

Hvor Befolkningen bestaar af Nordmænd, er, paa faa Undtagelser nær, Kreaturstellet bra, særlig i Alten og Sydvaranger. Ligesaa maa Kvænerne i Almindelighed siges at stelle godt med sine Kreaturer, uagtet ogsaa de er meget tilbøielige til at holde paa sine gamle Skikke. Men overalt er Hovedfeilen dog den, at man er tilbøielig til at holde flere Kreaturer, end man har Foder til. Nordmændene, og tildels ogsaa Kvænerne, synes dog nu at være komne saapas til Forstaaelse af det mislige og tabbringende ved Sultefodringen, at det hos dem sjelden kommer til egentlig Udsultning af Dyrene. De kjøber da heller Hø om Vaaren, hvad der imidlertid paa Grund af de paa den Aarstid høie Høpriser falder uforholdsmæssig kostbart. Kunde man faa indført Brugen af Kraftfoder under den lange Staldfodring, vilde meget være vundet. Man har ogsaa i Alten i de sidste Aar begyndt dermed, og der er Udsigt til, at Brugen vil blive almindeligere.

Hvad Afkastningen af Kreaturerne angaar, saa gjælder derom selvfølgelig det samme, som ovenfor er nævnt om Stellet; men dog maa det vække Forundring, hvad selv slet behandlede Dyr kan yde. Man skulde være tilbøielig til at tro, at det gjennem mangfoldige Generationer fortsatte usle Liv, disse

Dyr har ført, har bibragt Racen en Haardførhed, der gjør, at de endog yder Afkastning under Forhold, hvorunder ingen anden Race vilde kunne leve, end sige yde noget.

Tilgodegjørelsen af Kjørenes Afkastning maa vel siges endnu at staa paa et meget primitivt Standpunkt, og kanske mest i denne Henseende skiller de tre Nationaliteteter sig skarpt ud fra hinanden. I Alten, Sydvaranger og tildels i Tanen produceres ikke ubetydeligt Smør til Salg, og det er i Almindelighed af god Kvalitet. Kvænerne producerer ogsaa endel Smør til Salg, derimod ved man neppe af, at en Lap befatter sig dermed, og de staar ogsaa langt under hine i Renlighed.

Fjøsskuer har i de tre første Aar af heromhandlede Periode ikke kunnet afholdes, da i denne Tid ingen Amtsagronom virkede i Amtet. I 1889 blev Kistrand og Kjelvik Herreder befarede af Amtsagronomen for at efterse Kreaturbesætningerne og deres Forhold til Høbeholdningerne; i 1890 afholdt han Fjøsskuer i de samme Herreder.

Dyrskuer har i Femaaret ikke været afholdte i Amtet, da intet Herred har anmodet derom.

Faareracen i Finmarken er hovedsageligst den almindelige Kystrace — smaa, næsten øre- og haleløse Dyr. Af Staten og Landhusholdningsselskabet er i den senere Tid gjort adskilligt for at indføre Cheviotfaar, ligesom Enkeltmand inden Amtet har indkjøbt Faar sydfra. Den tidligere Staten — nu Landhusholdningsselskabet — tilhørende Hjord af Cheviotfaar har været stationeret paa forskjellige Steder inden Amtet, og fra denne er en Del Avlsdyr spredte ud blandt Almuen. Desuden har Selskabet indkjøbt Vædere af samme Race, der ligeledes har været udstationeret i forskjellige Distrikter. Fuldblodsdyrene synes imidlertid ikke at ville trives, ialfald ikke paa alle Steder. De taaler øiensynlig ikke den Behandling, man her er vant til at give Faarene. En Masse Fodersurrogater som Fiskeaffald, Lyng, Ris og Renmose bruges, Luften i Fjøsene er som oftest fugtig, kvalm og usund af den megen Røg og Damp fra Kogningen af Affaldet, og Faarene sættes som oftest paa Baas som Kjørene, hvilket alt strider mod hvad Cheviotfaarene er vant til og fordrer for at kunne trives. Hos Almuen finder man derhos liden Støtte og Interesse for at holde Racen ren. Vakre Dyr, der kunde grundlægge en god Hjord, sælges under Paaskud af, at der ligger for store Værdier bort i saadanne Faar, og at man godt kan nøie sig med den gamle Race, der er saameget nøisommere og ikke fordrer saa meget Stel. Ved Krydsning med den ældre Race giver imidlertid Cheviotracen fortrinlige Dyr, der overalt viser sig at trives godt og vinder Befolkningens Bifald.

Andre fremmede Kreaturracer vides ikke indførte i Amtet i Femaaret, naar undtages nogle ganske faa Kjør, som indføres fra Rusland fornemmelig til Vardø og Vadsø. Det er formentlig Dyr, som ikke passer for finmarkske Forhold, til Nød i Byerne, hvor man fodrer rigelig og staldfodrer omtrent Aaret rundt.

Af Heste findes især i Østfinmarken store, smukke, udholdende Dyr af finlandsk Race.

Priserne paa Heste varierer meget stærkt; de er gjennemgaaende høiere i Øst- end Vestfinmarken. Høiest er Priserne i Polmak, Karasjok og Sydvaranger, hvor de opgives til Kr. 300, lavest i Kistrand, hvor de opgives til Kr. 100.

Værdien af Okser er ogsaa høist forskjellig opgivet. I lavest Værdi staar de i Nordvaranger, Næsseby, Kistrand, Hasvik, Kautokeino og Talvik, hvor Gjennemsnitsprisen er opgivet til Kr. 50, i Alten til Kr. 120 og i Polmak til Kr. 140. Prisen paa Kjør er opgivet til Kr. 40 i Næsseby, Kr. 100 i Tanen, i de øvrige Distrikter 70—80 Kroner pr. Ko.

Det gjennemsnitlige Melkeudbytte er paa de mere fremskredne Jordbrug opgivet til ca. 1 500 Liter aarlig pr. Ko; overhovedet opgives det til ca. 1 000 Liter.

Gjennemsnitsprisen paa nysilet Melk opgives i de fleste Herreder til 20 Øre pr. Liter. Prisen paa Smør er i Næsseby opgivet til Kr. 1.40, i Kistrand til Kr. 1.50 og i de øvrige til Kr. 1.60—2.00 pr. Kg.

Prisen paa Faar og Gjeder opgives til i Gjennemsnit resp. 8 og 10 Kr. pr. Stykke. I Kautokeino, hvor ikke Gjeder holdes, og hvor Kreaturer i det Hele taget paa Grund af lidet dyrkbart Jordsmon og vanskelige klimatiske Forhold staar i meget ringe Værdi, opgives Prisen paa Faar til kun 6 Kr. I Næsseby, Lebesby og Sydvaranger, hvor Betingelserne for Faareavl er ulige bedre, er rigtignok samme Pris opgivet, men her lægger man sig mer efter Storfæ, hvilket trykker Priserne paa Smaafæet ned.

Svin holdes kun paa faa Steder i Amtet.

Til nærmere Oplysning om, hvorledes Priserne paa Kreaturer, Melk og Smør, samt hvorledes Melkeudbyttet pr. Ko har stillet sig inden samtlige Herreder i Amtet, hidsættes efter de meddelte Opgaver omstaaende Oversigtstabel:

Herreder.	Den gjennemsnitlige Værdi pr. Stykke af:								Det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko		Gjennemsnitspris i 1890	
	Arbeids-heste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.	for de mere frem-skredne Jordbrug.	over-hovedet i Herredet.	pr. Liter nysilet Melk.	pr. Kg. Smør.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Liter.	Liter.	Øre.	Kr.
Alten	200	120	80	40	5	8	10	-	1 260	1 080	15	2.00
Talvik	160	50	75	40	3	9	10	-	2 300	950	14	2.00
Loppen-Øksfjord	180	60	60	30	10	8	10	-	1 500	1 000	30	2.00
Kautokeino	-	50	60	40	4	6	-	-	1 000	900	13	1.60
Hasvik	-	50	60	35	2	7—8	8—10	-	-	400	20	1.80
Kvalsund	150	100	80	40	5	10	12	-	1 100	900	20	1.80
Hammerfest	150	100	80	40	5	10	12	-	1 100	900	20	1.80
Maasø	-	60	80	40	10	10	12	65	2 000	1 200	20	2.00
Kjelvik	-	60	70	30	5	12	12	-	1 500	1 000	20	-
Kistrand	100	50	60	30	5	10	12	-	1 500	1 000	20	1.50
Tanen	250	100	100	50	4	10	15	100	1 600	1 000	16	1.80
Næsseby Thinglag	200	50	40	20	4	6	-	-	2 000	800	20	1.40
Polmak Do.	300	140	80	40	5	10	-	-	1 700	1 200	15	1.60
Karasjok	300	80	80	sælges ikke	sælges ikke	8	-	-	1 200	800	15	sælges ikke
Lebesby	150	60	60	20	4	6	6	-	1 080	800	20	1.60
Nordvaranger	200	50	80	40	10	9	10	-	1 800	1 500	30	1.70
Sydvaranger	300	90	80	50	10	6	-	-	1 500	1 000	-	1.80
Vardø	250	80	70	40	3	8	16	-	-	1 500	20	-

I Loppen-Øksfjord, Kvalsund, Hammerfest, Maasø, Polmak og Nordvaranger opgives Salget af levende Kreaturer at være af nogen Betydning, medens det for de øvrige Distrikter inden Amtet er af liden eller ingen Interesse.

Salg af Smør er af meget liden Betydning for Landdistrikterne og foregaar kun i smaa Partier. Det opgives at være uden Betydning for Kautokeino, Hasvik, Kvalsund, Hammerfest, Kjelvik, Tanen, Karasjok og Vardø, af ringe Betydning for de øvrige Herreder.

Af endnu mindre Betydning er Tilvirkning og Salg af Ost, der for Alten, Talvik, Kvalsund, Nord- og Sydvaranger angives at være af ringe, for de øvrige Herreder uden Betydning.

Noget vigtigere er Salg af Uld, der for Talvik og Maasø opgives at være af nogen, for Alten, Loppen-Øksfjord, Kvalsund, Hammerfest, Kistrand, Næsseby, Lebesby og Sydvaranger er af ringe, for de øvrige Distrikter af ingen Betydning.

Med Hensyn til god og renlig Behandling af Melken og det tilvirkede Smør og Ost staar fremdeles meget tilbage at ønske paa de fleste Steder. Produktet er derfor, som nævnt, ofte af daarlig Kvalitet.

Nogen Meieridrift af Betydning findes ikke i Amtet. I Hasvik og Baarvik, Hasvik Herred, findes to Gaarde, paa hvilke Melk haves i saadan Mængde, at der tilvirkes Smør og Ost til Salg efter nogen større Maalestok, uden at de dog benævnes Meierier eller Ysterier.

Paa Hasvik tilvirkedes i 1890: 150 kg. Smør, 50 kg. Fedost
- Baarvik — - — 100 - —, 40 - —

Den egentlige Meieridrift beskjæftigede i samme Aar paa disse Gaarde henholdsvis 2 og 1 Kvinde.

Forøvrigt findes intet Meieri eller Ysteri i Amtet.

Havnegangene maa, paa enkelte Undtagelser nær, betegnes som gode og tilstrækkelige for Behovet. I flere Distrikter er de endog rige.

Sæterdrift foregaar ikke andre Steder end delvis i Alten og Karasjok, hvor Hjemmehavnene paa Grund af tæt Bebyggelse er af daarligst Beskaffenhed.

Med Hensyn til hvorvidt og i hvilken Grad Hjemmehavnene forringes ved Flytlappernes Rener, udtaler Amtsagronomen, at der for de indre Fjorddistrikters Vedkommende ikke kan være Tale om nogen Forringelse. Ganske vist er det saa, at i Aar med sen og kold Vaar, naar Fjeldlapperne noget tidligt passerer udover mod Kysten, kan Renerne gjøre noget Afbræk paa enkelte Havnestykker, men dels foregaar dette kun i enkelte Aar, og da som oftest kun paa mindre Strækninger, og dels foregaar denne Afbeitning saa længe, før den egentlige Havningstid for Kvæget indtræder eller burde indtræde, at Havnene i Regelen faar Tid til at vokse til igjen. Noget anderledes stiller Sagen sig for Kystdistrikterne, hvor Vinterfodret gjerne er saa knapt, at Kreaturerne slippes ud, før det er begyndt at spire i Havnegangene. Ligger nu Sneen endnu paa Høiderne ved Renens Ankomst, er det selvsagt, at de søger ned paa de tidligst snebare Steder og endog ind paa indhegnede

Marker. Der høres derfor Klager fra de Fastboende i disse Distrikter over, at de har vanskeligt i denne Tid for at holde Renerne ude fra Hjemmejorderne.

Endskjønt Renerne saaledes i Kystdistrikterne beskatter Havnegangene, kan disse neppe antages derved at forringes saaledes, at de i væsentlig Grad skulde genere Kreaturdriften, da Havnegangene derude sædvanligvis er saa rige, at de, naar den egentlige Havningstid begynder, er tilstrækkelige baade for Flytlappernes og de Fastboendes Dyr. Ulykken er, at Kreaturerne ikke staldfodres saa langt udover Vaaren, som de burde, i hvilket Tilfælde de væsentligste Klager af ovennævnte Art vilde bortfalde. I de Distrikter, hvor Sæterdrift haves, er Renernes Indflydelse paa Havnegangenes Beskaffenhed formentlig uden synderlig Betydning.

Antallet af Rensdyr udgjorde ved Udgangen af 1890 ca. 96 650.

Fjærkræavlen er af saare ringe Betydning inden Amtet og indskrænker sig til Hønsehold, overalt dog i mindre Maalestok.

Biavl drives ikke nogetsteds i Amtet.

3. Skovdrift.

Al Skov inden Amtet tilhører paa faa Undtagelser nær Staten og forvaltes af det offentlige Forstvæsen.

Skovene, der paa Grund af de klimatiske Forhold har en meget ringe Reproduktionsevne, synes som Følge af tidligere ødsel og tildels endnu for stærkt dreven Hugst gjennemgaaende at gaa tilbage. Saagodtsom al Hugst har ogsaa i denne Periode foregaaet kun efter Udvisning af Forstvæsenets Betjente, paa samme Tid som de mest medtagne Skove er blevne saavidt muligt fredede for Hugst. Den tidligere anviste Hugst i Teige synes ikke at have svaret til Hensigten, idet Ungskoven synes at have langt vanskeligere for at vokse til, end man havde ventet. Hugst til Salg foregaar kun paa nogle Steder, hvor Skoven er i saadan Stand, at man ikke behøver at nære Frygt for, at den ikke gjennem Tiderne skal kunne tilfredsstille Distriktets Behov af Træmaterialier og Brænde. Skovdriften kan saaledes ikke siges at være af nogen stor Betydning for Amtets økonomiske Forhold.

Tømmer eller Smaalast sælges kun i noget Omfang fra Skovene i Karasjok og Kistrand, samt høist ubetydeligt fra Sydvaranger og Alten.

Omkring Anarjok, Karasjok og Jesjok øverst oppe i Tanaelvens Vasdrag udvises og hugges aarlig tilsammen ca. 100 Tylvter Tømmer af forskjellige Dimensioner (4—8 m.), der sælges til Kystboerne som Tømmer, optømrede Huse eller haandskaarne Bord. I Porsangers Vasdrag, Kistrand Herred, har aarlig været sluppet i:

Lakselv ca. 53 Tylvter Tømmer, i Staburselv og Brændelv ca. 15 Tylvter Tømmer af 3—8 m.'s Længde. Det solgte Tømmer var udelukkende af Furu. I de øvrige Vasdrag i Amtet er saa godt som intet Tømmer sluppet.

Lændser findes ikke i noget Vasdrag inden Amtet.

Salg af Brændeved opgives kun at være af nogen Betydning for Alten og Sydvaranger, af ringe Betydning for Kistrand og Karasjok og uden Betydning for de øvrige Herreder. I Bunden af Fjordene og op langs de større Elve har man endnu saa megen Birkeskov, at den afgiver det fornødne Brænde til de omliggende Distrikter. I de øvrige Distrikter: Loppen-Øksfjord, Hasvik, Kvalsund, Hammerfest, Maasø, Kjelvik, Nordvaranger og Vardø, maa derimod det meste Brænde kjøbes, ja endog i Tanen har man i de sidste Aar maattet kjøbe lidt Brænde fra de skovrigere Trakter høiere oppe ved Tanaelven for at spare Skoven længere nede fra for stærk Hugst.

Som Surrogater for Brændeved i de skovfattige eller skovløse Distrikter bruges af Almuen Torv, af de mere Bemidlede fornemmelig Stenkul, der i det Hele synes at vinde mer og mer Indpas, da Adkomsten til god Torv vanskeliggjøres dels derved, at de nærmeste Torvmyre er opspadede, dels derved, at man i regnfulde Aar har vanskeligt for at faa Torven tør.

Af andre Skovprodukter sælges intet i Amtet.

Kun i Alten, Karasjok og Sydvaranger kan Skovene tilfredsstille Distriktets Behov i saa Henseende. Overalt ellers i Amtet maa saadanne Produkter kjøbes, i de fleste Distrikter omtrent alt.

Skovene eies ikke for nogen Del af Udenbygdsboende eller Udlændinger.

I Loppen-Øksfjord synes Skoven at være gaaet noget fremad, i Tanen og Karasjok har den holdt sig omtrent uforandret i Femaaret, i de øvrige Herreder er Skoven gaaet mærkbart tilbage, i de fleste af dem endog i fremtrædende Grad. For Sydvarangers Vedkommende opgives dog Furuskoven at være gaaet noget fremad, medens Birkeskoven stadig gaar tilbage.

4. Fiskerierne.

Fiskerierne er Amtets væsentligste Indtægtskilde og af deres Udfald afhænger for den største Del Amtets økonomiske Tilstand.

Navnlig gjælder dette Vaar- eller Loddefisket, af hvis Udbytte Almuen skal betale sin Gjæld til Kjøbmændene og skaffe sig Kontanter til Udredelse af sine Skatter m. V. Udbyttet af Sommerfisket anvendes væsentlig i Byttehandel med Russerne, der tiltusker sig Fisken fornemmelig mod Mel, hvorved Almuen skaffer sig den fornødne Forsyning for Vinterens Behov.

Fiskerierne har i Femaaret været drevne omtrent paa samme Maade som i foregaaende Periode, men med betydeligt mindre Udbytte, idet dette omsat i Penge gjennemsnitlig kun har udgjort Kr. 3 233 000 aarlig mod Kr. 5 014 000 i forrige Tidsrum. Mindst var Udbyttet i 1886, nemlig Kr. 2 509 000, størst i 1889, Kr. 5 279 000. Kun i sidstnævnte Aar gav saaledes Fiskerierne et Udbytte, der naaede op til Gjennemsnitsudbyttet for de foregaaende 5 Aar, de øvrige 4 Aar af Perioden gav ikke meget over det halve deraf.

Søgningen til Vaar- eller Loddefisket saavel fra de sydligere Amter som fra Distriktet selv har i Periodens første tre Aar været adskilligt mindre end i foregaaende Femaar. I 1889 bragte det forholdsvis rige Fiske en større Almue til at søge op til Amtets Fiskevær, saaledes at Antallet af de i Fisket deltagende Fiskere oversteg det foregaaende Aar med ca. 5 000. Denne Søgning øgedes end yderligere det følgende Aar, men Fisket gav da kun et Middelsaars Udbytte.

Den overveiende Del af Fiskerne hører imidlertid hjemme udenfor Amtet, saa at selv om Fisket slaar nogenlunde godt til, kommer dog kun en mindre Del af Udbyttet Amtet selv tilgode. Forholdet stiller sig endnu ugunstigere for Amtet, eftersom de søndenfra kommende Fiskere sædvanligvis er udstyrede med mere tidsmæssige Baade og Redskaber paa samme Tid, som de viser mere Energi og Dygtighed end Distriktets egen Almue og derfor gaar af med en forholdsvis betydeligere Andel af Udbyttet. Nogen Bedring er dog antagelig at spore heri; saaledes har der været gjort flere Forsøg med hensigtsmæssigere Baade end den traditionelle finmarkske Type. Fisket har ogsaa i heromhandlede Periode væsentlig slaaet til i Yderværene, en Omstændighed, der tvinger Fjordboerne til at anskaffe sig større Baade og bedre Udrustning for at kunne drage ud og deltage i Konkurrencen derude.

Vinter- eller Godtfisket, i Modsætning til Vaar- eller Loddefisket, regnes fra Aarets Begyndelse til Loddefiskets Indtræden. Dets Udbytte er som tidligere medregnet under Loddefiskets Udbringende.

I dettes Driftsmaade er ingen Forandring foregaaet. Den fangede Torsk tilvirkes fremdeles i Almindelighed af Fiskerne selv til Rundfisk, medens Leveren afhændes til Handelsmændene, til hvem Forædlingen heraf overlades.

Rognen forbruges for en Del af Fiskerne selv, en ikke ubetydelig Del bortkastes af Mangel paa Forædlere paa eller nær Fangststedet, til hvem den kan afsættes, og kun ca. 350 Hl. sees i Gjennemsnit aarlig bragt i Handelen.

Loddefisket begynder i Vestfinmarken i Regelen i første Halvdel af Marts, i Østfinmarken noget senere; men det slutter da til Gjengjæld som oftest tidligere i Vestfinmarkens Vær. Omkring Midten af Juni kan det i Almindelighed ansees endt overalt.

Loddefisket, som i Femaaret 1880—1885 gav et aarligt Gjennemsnitsudbytte af omkring $11^1/_2$ Million Torsk, i de to Femaar forud for samme gjennemsnitlig $15^1/_2$ Million, har i heromhandlede Femaar sammen med Vinterfisket givet et Udbytte af: i 1886: 9 766 700, i 1887: 11 868 600, i 1888: 8 686 000, i 1889: 22 117 400 og i 1890: 13 597 400 Torsk eller i Gjennemsnit omkring $13^1/_2$ Million aarlig. Heri er ogsaa indbefattet Kjøbstædernes direkte Udbytte af Fiskeriet, men derimod ikke hvad der af Fiskerne selv forbrugtes under Fisket. Medens saaledes Fisket i 1889 maa ansees for at have været ualmindelig rigt, har det i 1890 givet et Middelsaars Udbytte, i de øvrige tre Aar tildels betydelig under et Middelsaars Udbytte. For de forskjellige Herreder og Byer inden Amtet har det opfiskede Kvantum Torsk i hvert af efternævnte Aar været følgende:

Distrikt.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Sydvaranger	40 000	48 800	30 000	43 500	46 600
Nordvaranger	149 500	95 500	76 000	215 000	93 000
Vadsø By	63 000	32 500	9 000	87 000	85 000
Varanger Fogderi	252 500	176 800	115 000	345 500	224 600
Vardø Herred	612 400	1 989 000	860 000	1 867 000	2 166 000
Vardø By	1 796 000	3 250 000	860 000	1 800 000	2 900 000
Vardø Fogderi	2 408 400	5 239 000	1 720 000	3 667 000	5 066 000
Næsseby	60 000	25 000	10 000	40 000	45 000
Tanen	1 907 400	2 922 000	948 000	6 012 500	4 726 700
Lebesby	338 000	230 000	220 000	500 000	359 000
Tanen Fogderi	2 305 400	3 177 000	1 178 000	6 552 500	5 130 700
Kjelvik	1 089 000	746 500	2 163 000	4 957 400	1 042 400
Maasø	2 270 400	1 493 300	1 218 000	2 410 000	784 600
Hammerfest Herred	474 000	309 000	837 000	1 676 000	225 100
Hammerfest By	42 000	27 000	30 000	92 000	11 000
Kvalsund	85 000	110 000	120 000	55 000	25 000
Hasvik	590 000	450 000	1 040 000	1 870 000	856 000
Hammerfest Fogderi	4 550 400	3 135 800	5 408 000	11 060 400	2 944 100
Loppen-Øksfjord	250 000	140 000	265 000	492 000	232 000
Talvik	-	-	-	-	-
Alten	-	-	-	-	-
Alten Fogderi	250 000	140 000	265 000	492 000	232 000

I Opgaven er, som allerede antydet, ikke indbefattet det opfiskede Kvantum Hyse, Kveite og andre Fiskesorter. Fangsten heraf har for heromhandlede Femaar givet følgende Udbytte:

	1886.	1887.	1888.	1889	1890.
Hyse Stkr.	616 000	711 800	932 000	1 400 000	1 539 000
Kveite m. V. Kg.	95 609	452 082	213 000	161 620	134 414

For sidstnævnte er opgivet Fiskens Vægt i raa Tilstand.

Lever- og Rognkvantumet har til samme Tid udgjort:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.
Lever	30 011	34 278	30 273	65 296	42 063
Rogn	356	300	339	247	520

Af Fiskehoveder angives at være solgt i 1886: 6 156 000 Stykker til Priser fra Kr. 0.20—Kr. 0.80 pr. 100 Tal, i 1887: 5 519 400 til Kr. 0.10—Kr. 0.50, i 1888: 4 834 000 til samme Priser, i 1889: 8 620 000 til Kr. 0.10—Kr. 0.80, i 1890: 7 781 000 til samme Priser som i 1887 og 1888.

Gjennemsnitspriserne paa Fisk og Lever har været følgende:

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
pr. 100 Tal Torsk	10.90	10.59	16.67	14.71	10.50
pr. Hl. Lever	10.70	10.52	9.17	8.81	7.05

Det samlede Udbytte af Vinter- og Vaarfisket opgives at være virket til:

Aar.	Rundfisk.	Rotskjær og Russefisk.	Klipfisk.
1886	2 797 800	284 300	6 639 800
1887	6 341 000	195 700	5 431 000
1888	3 670 500	199 300	4 771 200
1889	9 305 000	420 000	12 574 000
1890	8 394 200	336 900	4 921 000

og Medicintrantilvirkningen at have udgjort: i 1886: 3 919, i 1887: 7 108, i 1888: 1 875, i 1889: 4 358 og i 1890: 2 059 Hektoliter.

Den samlede Fangst under Vinter- og Vaarfisket skal paa første Haand være udbragt til: i 1886: Kr. 1 442 300, i 1887: Kr. 1 703 200, i 1888: Kr. 1 782 500, i 1889: Kr. 3 937 100 og i 1890: Kr. 1 824 900, eller i Gjennemsnit aarlig Kr. 2 138 000 mod Kr. 2 505 200 i 1881—1885, Kr. 2 446 000 i 1876—1880, Kr. 3 234 000 i 1871—1875 og Kr. 2 306 000 i 1866—1870.

For de forskjellige Fogderier stiller Udbyttet i Femaaret sig saaledes:

Fogderier.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Alten Fogderi	43 000	25 140	47 400	86 400	43 400
Hammerfest Do.	645 800	403 781	1 055 400	2 026 100	462 400
Tanen Do.	318 200	413 716	240 200	1 127 900	606 200
Vardø Do.	398 000	831 077	420 800	634 000	678 800
Varanger Do.	37 300	29 480	18 700	62 500	34 100

Efter de under Loddefisket foretagne Tællinger blev Fisket

i 1886	drevet af	16 355	Mand	med	4 599	Baade,
- 1887	—	- 17 578	—	-	4 919	—
- 1888	—	- 13 250	—	-	3 853	—
- 1889	—	- 18 387	—	-	5 099	—
- 1890	—	- 18 905	—	-	5 128	—

eller i Gjennemsnit af 16 895 Mand aarlig mod 11 300 Mand i foregaaende Femaar, 14 100 i 1876—1880 og 16 400 Mand aarlig i 1871—1875.

Antallet af de i Fisket deltagende Udlændinger, der er medtaget i ovenstaaende Tal, udgjorde i 1886: 541, i 1887: 616, i 1888: 476, i 1889: 925 og i 1890: 695, eller i Gjennemsnit 651 aarlig i Femaaret mod 760 i 1881—1885 og 909 i 1876—1880. Den overveiende Del af disse var fra Rusland, et Mindretal fra Finland og nogle faa fra Sverige.

Af Kjøbefartøier fremmødte til Loddefisket:

i 1886 . .	262	Fartøier	med	14 372	Tons	Drægtighed	og	1 393	Mands Besætning
- 1887 . .	226	Do.	-	12 718	—	Do.	-	1 296	Do. Do.
- 1888 . .	382	Do.	-	18 075	—	Do.	-	1 833	Do. Do.
- 1889 . .	321	Do.	-	17 331	—	Do.	-	1 698	Do. Do.
- 1890 . .	343	Do.	-	16 863	—	Do.	-	1 724	Do. Do.

Fiskernes Fordeling paa de forskjellige Redskaber fremgaar af følgende Oversigt:

Aar.	Garn.		Line.		Dybsagn.		Alle Redskaber.	
	Mand.	Baade.	Mand.	Baade.	Mand.	Baade.	Mand.	Baade.
1886	301	85	4 717	1 483	2 790	687	4 172	1 224
1887	208	59	4 434	1 379	1 670	426	6 532	1 783
1888	127	36	3 690	1 100	4 153	1 094	1 940	608
1889	291	85	3 914	1 127	7 089	1 820	2 988	885
1890	167	45	3 004	917	9 609	2 414	3 081	913

Fiskende fra Fartøi var i 1886: 44, i 1887: 25, i 1888: 12, i 1889: 32, i 1890: 63.

Bruttolodden pr. Mand af Vinter- og Vaarfisket er opgivet til: i 1886: ca. Kr. 80, i 1887: ca. 80, i 1888: ca. 100, i 1889: ca. 210 og i 1890: ca. Kr. 110 eller gjennemsnitlig aarlig Kr. 116 mod Kr. 185 i foregaaende Femaarsperiode, Kr. 183 i 1876—1880 og Kr. 200 i 1871—1875.

Sundhedstilstanden maa under Femaarets Loddefiskerier siges at have været almindelig god overalt. Et exceptionelt Afbræk indtraf i 1890 i nogle Vær som Følge af Influenza.

Antallet af de under Vaarfisket forulykkede Fiskere udgjorde i 1886: 49, i 1887: 17, i 1888: 4, i 1889: 19, i 1890: 11, tilsammen 100.

Til forstærket Politiopsyn under dette Fiske har der af Statskassen været givet en aarlig Bevilgning for Aarene 1886—1889 Kr. 7 600 og for 1890 Kr. 10 500.

Opsynet har været ordnet som i foregaaende Femaarsperiode.

Ordenen under Fisket har, fraseet de sædvanlige Rolighedsforstyrrelser foraarsagede ved Drik og et i 1890 forefaldt Drab i Berlevaag, i det Hele taget været god.

Sommer- og Høstfisket efter Sei og Torsk m. m. har i Femaaret været ganske godt; som sædvanligt har det været rigest i Hammerfest Fogderi, særlig i Maasø Herred.

Det aarlige Gjennemsnitsudbytte har været noget mindre end i foregaaende Periode, men overstiger betydelig de næstforegaaende Femaars, idet det har udgjort ca. Kr. 1 104 600 mod Kr. 1 483 800 i 1881—1885, Kr. 815 000 i 1876—1880, Kr. 750 000 i 1871—1875 og Kr. 520 000 i 1866—1870.

Det opfiskede Kvantum kan ikke opgives i Tal; nøiagtige Opgaver kan nemlig ikke tilveiebringes, dels fordi der i Almindelighed ikke findes noget særskilt Opsyn, der kan indhente disse Opgaver, dels fordi den væsentligste Del af Fangsten straks borttuskes efter Vægt mod Mel til de i Fiskeværene henliggende russiske Fartøier, der jevnlig flytter fra Vær til Vær.

Over denne Del af Fangsten har derfor Lensmændene som tidligere maattet indskrænke sig til at meddele Opgaver over det Antal Matter Mel (en Matte veier ca. 144 Kg.), som Almuen har tiltusket sig, hvorefter Melet er omsat i Penge efter dets Pris hos Distriktets Handelsmænd i Salg til Almuen mattevis paa den Tid, Tuskhandelen foregik. Det fremgaar heraf, at nedenstaaende Opgaver over Udbyttet af heromhandlede Fiske kun kan betragtes som tilnærmelsesvis rigtige.

	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.
Fangst af Hyse, Sei, Torsk, Kveite m. V., borttusket i raa eller saltet Tilstand mod	24 272	23 344	40 342	30 971	31 126
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
der anslaaes til en Værdi af .	427 359	297 156	507 055	556 255	558 736
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
Af Rotskjær er tilvirket	302 919	292 570	379 428	211 900	217 650
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
til en Værdi af	78 569	76 667	86 877	50 335	54 840
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
Tørret Sei	362 475	519 680	379 880	311 700	307 900
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
der anslaaes til	65 260	69 922	46 248	37 258	36 238

Andre Fiskesorter, saasom Rundfisk og Titling fra Høstfisket, Uer, Laks, fanget ved Kysten, m. m., antages udbragt til i:

1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
313 979	353 310	256 821	516 717	327 178

Leverkvantumet af anmeldte Fiske er opgivet til i:

1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.
19 110	16 591	19 338	19 899	22 019

Som angives udbragt til i:

1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
187 154	153 867	159 917	160 682	162 396

Den samlede Fangst skal saaledes paa Fiskerens Haand være udbragt i runde Summer til: i 1886: Kr. 1 072 000, i 1887: Kr. 933 000, i 1888: Kr. 1 057 000, 1889: Kr. 1 321 000 og i 1890: Kr. 1 139 000 eller i Gjennemsnit Kr. 1 044 400 aarlig.

Udbyttet af Sommer- og Høstfisket stiller sig for de forskjellige Herreder og Byer inden Amtet saaledes:

Distrikt.	1886.	1887.	1888.	1889.	1890.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Loppen-Øksfjord	15 980	14 800	9 740	9 650	14 725
Talvik	35 780	34 120	54 156	59 300	48 200
Alten	8 275	6 110	8 560	6 200	6 243
Hasvik	80 737	80 440	98 500	54 850	112 975
Kvalsund	22 950	11 450	14 980	20 110	24 690
Hammerfest Herred	35 500	31 080	40 040	108 400	34 720
Hammerfest By	17 020	12 534	12 855	14 374	14 155
Maasø	455 000	420 380	394 380	584 432	448 750
Kjelvik	86 902	85 276	96 686	105 745	104 526
Kistrand	21 536	26 322	18 322	15 273	35 759
Lebesby	27 000	26 138	32 200	50 200	42 600
Tanen	49 168	48 696	51 900	34 080	32 000
Næsseby	8 100	7 250	6 700	5 520	2 030
Vardø Herred	86 000	53 906	67 181	59 330	41 923
Vardø By	26 613	36 570	42 160	102 000	122 800
Nordvaranger	34 000	13 800	29 600	21 400	15 000
Sydvaranger	6 760	8 450	22 958	28 783	30 892
Vadsø By	55 000	15 600	56 000	41 600	7 400

Fisket blev i:

1886	drevet	af	10 824	Mand,	hvoraf	6 539	hjemmehørende	udenfor	Amtet,
1887	—	-	10 137	—	—	5 435	—	—	—
1888	—	-	10 415	—	—	5 548	—	—	—
1889	—	-	10 358	—	—	5 939	—	—	—
1890	—	-	11 614	—	—	6 467	—	—	—

De fremmede Fiskere var for den største Del fra Tromsø og Nordlands Amter og holdt som tidligere hovedsagelig til i Hammerfest og Vardø Fogderier. I 1888 meldte sig i Ytre Kiberg 84 russiske Baadhøvedsmænd til Deltagelse i dette Fiske og afsatte sin Fangst fornemmelig paa Vardø. I de øvrige Aar har Udlændinger Deltagelse i dette Fiske været saa godt som ingen.

Den gjennemsnitlige Mandslod udgjorde i 1886 Kr. 79 for Hjemmefolket og Kr. 65.20 for Fremmede. I 1887 udgjorde den henholdsvis Kr. 67.00 og Kr. 57.00, i 1888 Kr. 76.00 og Kr. 82.00, i 1889 Kr. 97.00 og Kr. 132.00, i 1890 Kr. 77.20 og Kr. 65.20.

Af den paa Hjemmefolket og de Fremmede faldne Gjennemsnitslod fremgaar det, at hvad dette Fiske angaar, er de Fremmede ikke i den Grad som tidligere Hjemmefolket overlegne med Hensyn til Udrustning og Fangstredskaber. Udbyttet er derfor bleven temmelig ligelig fordelt, hvorved dog maa tages i Betragtning, at Hjemmefolket har større Chancer, som værende paa Fangststedet allerede ved Fiskens Indsig.

I Tuskhandelen med Russerne har Prisen paa Raaproduktet været meget forskjellig; den afhænger foruden af Melpriserne i Rusland tillige af Tilstrømningen af Kjøbefartøier til de forskjellige Vær samt af Fiskens Størrelse, idet den større Fisk betales forholdsvis bedre end den mindre. 20 Kg. Rugmel har i den sidste Femaarsperiode været betalt med 9—30 Kg. stor

Kveite, 12—40 Kg. smaa Kveite, 20—116 Kg. Torsk og Uer, 29—180 Kg. Flyndre, 36—200 Kg. Hyse, 40—300 Kg. Sei, Alt efter Konkurrencen i de forskjellige Vær og Fiskens Størrelse.

Priserne paa Rotskjær, tørret Sei pr. 20 Kg. og Lever pr. Hl. har stillet sig saaledes:

	pr. 20 Kg. Rotskjær. Kr.	pr. 20 Kg. tørret Sei. Kr.	pr. Hl. Lever. Kr.
i 1886	4.40—6.10	2.20—5.00	7.20—12.00
- 1887	4.00—6.40	2.00—4.00	7.15—10.50
- 1888	3.50—5.00	1.50—4.00	7.00—10.00
- 1889	4.00—5.00	1.50—4.00	6.00—10.00
- 1890	4.00—5.00	2.00—4.00	6.00— 8.00

Under dette Fiske er i Femaarsperioden omkommet 42 Mand, nemlig i 1886: 7, i 1887: 17, i 1888: 5, i 1889: 6, i 1890: 7.

Sildefisket.

Fedsildfiske foregik ikke inden Amtet i 1887 og 1888; for de øvrige 3 Aar hidsættes følgende Opgave:

Det opfiskede Kvantum udgjorde:

i 1886	Hl. 4 500,	der udbragtes	til	Kr. 13 000
- 1889	- 5 500,	- —	- -	19 000
- 1890	- 20,	- —	- -	200

I 1886 foregik dette Fiske i Alten og Talvik, i 1889 i Alten og Hammerfest Herred, i 1890 i Lebesby og Kjøllefjord.

Gjennemsnitsprisen pr. Hl. var: i 1886: Kr. 2.90, i 1889: Kr. 3.45 og i 1890: Kr. 10.00.

Fisket dreves i:

1886:	af 700	Mand	med	270	Baade,
1889:	- 600	—	—	130	—
1890:	- 46	—	—	15	—

Ingen fremmede Fiskere deltog i Fisket.

I 1886 fremmødte 5 Kjøbefartøier, de øvrige Aar ingen.

I 1889 forulykkede 2 Mand i Alten under Fisket.

Vaarsildfiske foregik i 1886 ikke inden Amtet.

For de følgende 4 Aar har Udbyttet stillet sig saaledes:

i 1887	opfiskedes	Hl. 1 300	til en	Værdi af	Kr. 4 240
- 1888	—	- 260	- - —	- -	2 600
- 1889	—	- 590	- - —	- -	4 200
- 1890	—	- 2 900	- - —	- -	11 600

Gjennemsnitsprisen pr. Hl. var i 1887: Kr. 4.00, i 1888: Kr. 10.00, i 1889: Kr. 7.10, i 1890 Kr. 4.00.

I Fisket deltog:

i 1887:	270	Mand	fordelt	paa	98 Baade,
- 1888:	14	—	—	-	1 Notlag,
- 1889:	60	—	—	-	22 Baade,
- 1890:	76	—	—	-	5 Notlag.

Fisket foregik i Loppen-Øksfjord samt i 1887 tillige i Talvik, i 1890 tillige i Tanen.

Den største Del af det opfiskede Kvantum solgtes som Agn. I 1887 og 1888 afhentedes Silden af Fiskebaadene, i 1889 og 1890 fremmødte desuden 2 Kjøbefartøier.

Intet Menneskeliv gik tabt under dette Fiske.

Et særeget Sildefiske fandt desuden Sted i Talvik i 1889, hvor man til forskjellige Tider af Aaret ialt opfiskede ca. 4 000 Hl. — i Regelen stor og fed — Sild til en samlet Værdi af ca. Kr. 8 000. Den største Del af Silden afsattes som Agnsild. I dette Fiske deltog 5 Notlag med ca 60 Mand og 150 Garnbaade med ca. 360 Mand, tilsammen ca. 420 Mand. Ingen Kjøbefartøier. Ingen omkom.

Haakjerringfisket.

Haakjerringfisket synes ikke længer at lægge saa stærkt Beslag paa Almuens Interesse som tidligere. Den Aftagen, som bemærkedes i foregaaende Femaar, er i heromhandlede Periode end yderligere fortsat. Medens Fisket saaledes i 1880—1885 gjennemsnitlig beskjæftigede 75 Mand, der drev Fangst fra aabne Baade, og 122 Mand, der drev Fangst fra Fartøi, har de tilsvarende Tal for 1886—1890 kun udgjort 52 og 108. Den overveiende Del saavel af Fartøier som Baade har været udrustet fra Byerne, men Beretning om Fiskets Udbytte antages som tidligere, for Oversigtens Skyld, at burde meddeles her, saaledes som det ogsaa ovenfor er gjort for de øvrige Fiskeriers Vedkommende.

Haakjerringfisket med Baade har hovedsagelig været drevet fra Vardø By, hvor man dog mer og mer ombytter de aabne Baade med Dæksfartøier. Fra Hammerfest By har i Femaaret ingen aabne Baade været udrustet til dette Slags Fiske.

Fisket drives indtil 1 à 2 Mil fra Kysten.

Baadenes Antal udgjorde:

i 1886	11	med	en	Besætning	af	42 Mand,
- 1887	18	-	-	—	-	72 —
- 1888	17	-	-	—	-	60 —
- 1889	7	-	-	—	-	29 —
- 1890	15	-	-	—	-	57 —

og Fangsten er for:

1886	opgivet	til	Hl.	523	Lever,	som	udbragtes	til	Kr.	4 764
1887	—	-	-	177	—	-	—	-	-	1 720
1888	—	-	-	565	—	-	—	-	-	5 630
1889	—	-	-	258	—	-	—	-	-	2 580
1890	—	-	-	372	—	-	—	-	-	4 440

Udbyttet fordeltes i Almindelighed saaledes, at $^1/_4$ af Fangsten tilfaldt Baadeierne, medens $^3/_4$ fordeltes ligelig mellem Mandskabet.

Fangsten drives sædvanligvis med Haakjerringjuks, et Slags svært Dybsagn, fra Vardø tildels ogsaa med Line.

Mandslodden og Baadslodden udgjorde:

i 1886	i Gjennemsnit	Kr.	54.00	og	Kr.	70.00
- 1887 -	—	-	27.00	-	-	36.00
- 1888 -	—	-	73.00	-	-	85.00
- 1889 -	—	-	50.00	-	-	67.00
- 1890 -	—	-	121.00	-	-	145.00

Udrustning af Dæksfartøier er udelukkende foregaaet fra Byerne Hammerfest og Vardø. Fangsten drives i Maanederne Juni—August, fra Hammerfest dels paa Bankerne udenfor Kysten, dels under Spitsbergen, fra Vardø 30—40 Mil udenfor Kysten paa Strækningen Nordkap—Vardø, tildels ogsaa under Spitsbergen. Redskabet har som tidligere været den ovennævnte Haakjerringjuks.

Fra Hammerfest og Vardø:

		Hammerfest.		Vardø.	
		Fartøier.	Mand.	Fartøier.	Mand.
var i 1886	udexpederet	9	44	10	43
- - 1887	—	7	40	20	83
- - 1888	—	6	36	10	32
- - 1889	—	5	30	5	20
- - 1890	—	7	42	7	24

Fangsten udgjorde for:

	Hammerfest						Vardø					
i 1886	Hl.	2 010	til	Værdi	Kr.	26 606	Hl.	700	til	Værdi	Kr.	8 400
- 1887	-	1 487	-	—	-	19 716	-	1 819	-	—	-	18 190
- 1888	-	1 704	-	—	-	21 676	-	1 000	-	—	-	10 000
- 1889	-	1 153	-	—	-	11 532	-	239	-	—	-	2 300
- 1890	-	1 085	-	—	-	12 659	-	530	-	—	-	5 300

Udbyttet af Fartøierne fordeltes i Almindelighed saaledes, at for Hammerfests Vedkommende erholdt Mandskabet $^1/_3$ og Rederiet for Fartøi og Udrustning $^2/_3$; Skipperen havde foruden en Maanedshyre af ca. Kr. 80.00 tillige $1^1/_2$ à 2 Parter af Mandskabets Andel. For Vardøs Vedkommende erholdt Rederiet det Halve af Fangsten, den anden Halvpart fordeltes ligelig mellem Skipper og Mandskab, saaledes at Skipperen fik $1^1/_2$ Mands Part. Som oftest fik han derhos 10 Pct. af Rederiets Andel, men ingen maanedlig Hyre.

Mandskabslodden udgjorde gjennemsnitlig for:

	Hammerfest	Vardø
i 1886	Kr. 234	Kr. 80
- 1887	- 164	- 68
- 1888	- 200	- 114
- 1889	- 128	- 70
- 1890	- 147	- 100

og Fartøiernes Bruttoudbytte pr. Ton udgjorde i Gjennemsnit for:

	Hammerfest	Vardø
i 1886	Kr. 114	Kr. 42
- 1887	- 108	- 57
- 1888	- 130	- 76
- 1889	- 86	- 35
- 1890	- 76	- 58

Under denne Fangst antages i 1888 et Fartøi at være forlist og 4 Mand omkomne.

Fangst efter Hvalros, Kobbe m. V. i Polaregnene har ligesom Haakjerringfisket kun været drevet fra Byerne Hammerfest og Vardø, men antages ligesom dette at burde medtages under nærværende Afsnit af samme Grunde som anført for dettes Vedkommende.

Denne Bedrift, der i Aarene 1876—1885 jevnlig var gaaet tilbage, har i heromhandlede Periode taget et betydeligt Opsving; thi medens der i 1876—1880 i Gjennemsnit aarlig udexpederedes til Fangst i Ishavet 17 Fartøier med en Drægtighed af 600 Ton, i 1880—1885 13 Fartøier med 417 Tons Drægtighed, blev der fra:

	Hammerfest						Vardø				
i 1886	udexpederet	22	Fartøier	med	215	Mand,	1	Fartøi	med	10	Mand,
- 1887	—	24	—	-	236	-	5	—	-	34	-
- 1888	—	25	—	-	246	-	6	—	-	47	-
- 1889	—	25	—	-	246	-	7	—	-	44	-
- 1890	—	25	—	-	244	-	2	—	-	21	-

eller i Gjennemsnit aarlig 28 Fartøier med en Drægtighed af 973 Ton og 269 Mands Besætning.

Fangsten dreves som tidligere i Sommermaanederne, væsentlig under Spitsbergen og Novaja Semlja og bestod i Hvalros, Kobbe, Hvidfisk, Isbjørn, Rensdyr, Ederdun m. m. Værdien af samme udgjorde efter de Priser, hvortil Mandskaberne afklareredes: i 1886: Kr. 89 244, i 1887: Kr. 179 234, i 1888: Kr. 123 241, i 1889: Kr. 103 470 og i 1890: Kr. 131 245.

Udbyttet fordeltes saaledes, at Rederiet for Fartøi og Udrustning fik $^2/_3$ og Mandskabet $^1/_3$ til Deling. Af Mandskabet erholdt sædvanligvis Skipperen og 1ste Harpuner hver 2 Mandsparter, 2den Harpuner og Bedstemand hver $1^1/_2$ Part, det øvrige Mandskab hver 1 Part. Naar Skipperen, hvad der er almindeligt, tillige forretter som 2den Harpuner eller Bedstemand, faar han i Regelen 3 Mandsparter. Skipperen erholder derhos af Rederiet en maanedlig Hyre, der varierer fra Kr. 70.00 til Kr. 100.00.

Den gjennemsnitlige Mandslod udgjorde i 1886: Kr. 138, i 1887: Kr. 221, i 1888: Kr. 140, i 1889: Kr. 118, i 1890: Kr. 165.

Redernes Bruttofortjeneste pr. Ton udgjorde i 1886: Kr. 80, i 1887: Kr. 131, i 1888: Kr. 74, i 1889: Kr. 64, i 1890: Kr. 87.

Af Fartøier forliste i 1886: 1, i 1887: 4, i 1888: 3, de øvrige Aar intet. Intet Menneskeliv vides tabt under denne Fangst.

Hvalfangsten.

Den stærke Efterstræbelse, Hvalen i foregaaende Femaarsperiode mer og mer blev Gjenstand for, synes at have virket uheldigt tilbage paa Bedriften selv. Priserne paa Produkterne faldt saa stærkt, at medens de i 1885 fangede 1 289 Hvaler ansloges til en Værdi af Kr. 1 213 931 eller i Gjennemsnit Kr. 940 pr. Hval, ansattes de i det følgende Aar fangede 907 Hvaler kun til Kr. 506 200 eller Kr. 560 pr. Hval. Herved maa dog ogsaa tages i Betragtning, at de større Hvaler selvfølgelig er mer udsatte for Efterstræbelse end de mindre, og at derfor deres Antal forholdsvis hurtigere aftager, hvorved Værdien af hver Hval synker. Bedriften har som Følge heraf stadig gaaet tilbage paa samme Tid, som Hvalens Værdi følgelig er steget saaledes, at den i 1890 i Gjennemsnit udgjorde Kr. 1 180 pr. Hval.

Udbyttet af denne Fangst udgjorde:

i 1886	. . . . .	907	Hvaler	til	en	Værdi	af	Kr. 506 200
- 1887	. . . . .	763	—	-	-	—	-	- 824 950
- 1888	. . . . .	643	—	-	-	—	-	- 726 000
- 1889	. . . . .	604	—	-	-	—	-	- 756 000
- 1890	. . . . .	581	—	-	-	—	-	- 686 100

Foruden de ved de dertil særlig udrustede Dampskibe dræbte Hvaler er der ilandbragt eller paa anden Maade dræbt i 1886: 23, i 1887: 8, i 1888: 8, i 1889: 1, i 1890: 4. Deres Tal er medregnet ovenfor.

Det samlede i Handelen komne Udbytte af dette Amts Havfiskerier og Expeditioner til Polaregnene m. V. har efter Produkternes Udbringende paa første Haand udgjort: i 1886: ca. Kr. 3 162 000, i 1887: ca. Kr. 3 684 800, 1888: ca. Kr. 3 726 900, 1889: ca. Kr. 6 164 400 og i 1890: ca. Kr. 3 816 000.

Deltagelsen i Lofotfisket fra Finmarkens Indvaaneres Side er fremdeles ubetydelig. Antallet af Fiskere fra dette Amt, der har meldt sig til Deltagelse i nævnte Fiske, har neppe i noget af heromhandlede fem Aar naaet op til 100.

Laks- og Søørretfisket udenfor Elvene er tiltaget betydeligt i dette Femaar, saaledes at Udbyttet heraf nu overstiger Udbyttet af Fisket i Elvene, hvor indtil for faa Aar siden saadant Fiske næsten udelukkende dreves. — Kroggarn og Kilenot er de almindeligst benyttede Redskaber.

Udbyttet af Fisket udgjorde:

i 1886	Kg.	16 340	til	en	Værdi	af Kr.	9 800
- 1887	-	14 020	-	-	—	- -	8 460
- 1888	-	28 488	-	-	—	- -	16 753
- 1889	-	31 810	-	-	—	- -	19 050
- 1890	-	43 780	-	-	—	- -	29 738

Udbyttet af Elvefisket er kun opgivet for 1888 og 1890, da det udgjorde henholdsvis Kr. 10 120 og Kr. 26 745.

Den største Del af Udbyttet falder paa Sydvaranger og Alten samt, naar Elvefisket medregnes, tillige paa Tanen.

5. Bergværksdrift.

Alten Kobberværk i Kaafjord, Alten Herred, der fremdeles er Amtets eneste Bergværk, har heller ikke i dette Femaar været i Drift.

Af Skiferbrud findes 2, der har været i Drift, nemlig et i Eiby og et i Tverelvdalen, begge i Alten Herred. Det første har i 1890 kun beskjæftiget 2 Mand i en Tid af 4 Uger. Driftsudbyttet var 1 500 Stykker Skifer til en Værdi af Kr. 150 leverede ved Søen. Det andet beskjæftigede i samme Aar 16 Mand i 30 Uger; der tilvirkedes 50 000 Stykker Skifer, der leverede ved Søen repræsenterede en Værdi af Kr. 5 500.

Udvaskning af alluvialt Guld i Tanavasdraget har heller ikke i dette Femaar været drevet.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

De industrielle Anlæg i Amtet er hovedsagelig viet Tilgodegjørelse af Udbyttet af Fiskerier og Hvalfangst.

Af andre Industrianlæg, der har været i Virksomhed i Femaaret, findes kun et, nemlig en Mineralvandfabrik i Hammerfest By. Den tilhører Knoff i Trondhjem og oprettedes i 1886. I 1890 beskjæftigede den 2 Mand hele Aaret rundt, iberegnet Bestyreren selv. Ved Driften anvendes Haandkraft.

Kalkbrænderiet ved Jupvik i Talvik Herred vides ikke at have været i Drift siden 1884.

De øvrige Anlæg er:

Præstelvens Guanofabrik ved Vadsø for Tilvirkning af Guano af Fiskehoveder og Fiskeaffald. Den anlagdes 1873 og har siden hvert Aar været i Gang i Sommermaanederne. I 1890 dreves Fabriken med 7 Mand og 12 Kvinder i 12 Uger, hvilket sidste vistnok maa ansees for noget under den normale aarlige Driftstid. Derhos er ved Fabriken ansat en Bestyrer, der er sysselsat hele Aaret rundt.

Fiskeguanofabriken ved Vagge i Tanen har heller ikke dette Femaar været i Drift.

I Vardø By oprettedes i 1890 en Fiskemelfabrik, der tilhører Aktieselskabet „Norsk Fiskemel Co.“, hvis fleste Aktieeiere, Bestyrelse og Hovedkontor er i Kristiania. Ved Fabriken, der drives med ca. 11 effektive Hestes Dampkraft, sysselsattes i 1890 8 Mand og 9 Kvinder i 12 Uger.

I Amtet findes ialt 15 Etablissementer til Nyttiggjørelse af Hval, nemlig:

i Hasvik Herred:

Hvalfangerselskabet „Finmarken“ i Sørvær for Tilvirkning af Tran, Guano og Lim. Det oprettedes 1880 og eies af et Aktieselskab i Tønsberg. Til Driften benyttes Damp, Vand og Varmluft. Etablissementet med det til samme hørende større Trankogeri sysselsatte i 1890 ialt 40 Mand i 23 Uger.

Svend Foyns Hvalfangeretablissement i Bøle med samme Arbeidsstyrke, Arbeidstid og Driftsmaade som foregaaende, idet begge staar i Forbindelse med hinanden gjennem delvis fælles Eier.

i Maasø Herred:

Hvalfangeretablissementet „Skjold og Værge“ i Strandelven oprettedes 1890 af et uansvarligt Aktieselskab i Sandefjord. Det tilvirker Hvaltran og beskjæftigede i ovennævnte Aar 18 Mand i 20 Uger. Ved Bedriften anvendes en Dampmaskine paa 30 effektive Hestekræfter.

Hvalfangeretablissementet „Vestfold“ i Tufjord, Magerøen, tilhører Hvalfangerselskabet „Havnen“ i Vestfold pr. Tønsberg og anlagdes 1881. Driften og Driftstid i 1890 som foregaaende.

i Tanen Herred:

Svend Foyns Hvalfangeretablissement i Mehavn, Trankogeri, Limkogeri og Guanofabrik, anlagt 1884, drives med 38 Hestes Dampkraft og var i 1890 i Gang i 29 Uger med en Arbeidsstyrke paa 45 Mand.

i Sydvaranger Herred:

Tønsberg Interessentskab for Hvalfangst, der dannedes 1876, eier 2 Fangstbaade med tilsammen 18 Mands Besætning. — Fabriken i Jarfjord, der hovedsagelig tilvirker Hvaltran, drives med Damp og sysselsatte i 1890 16 Mand i 22 Uger.

Stokke Interessentskab for Hvalfangst med Bestyrelse i Stokke, Jarlsberg, anlagde sin Fabrik for Kogning af Hvaltran i 1881. I 1890 beskjæftigede Fabriken, der drives med Damp, 20 Mand i 25 Uger.

Tønsberg Kraftfoderfabrik for Tilvirkning af Guano og Kraftfoder, anlagt 1883, eies af et Interessentskab i Tønsberg, drives med Damp og var i 1890 i Gang i $22^1/_2$ Uge med 22 Mand.

Hvalfangerselskabet „Madvigs“ Fabrik i Jarfjord, der nedlagdes i 1889, har ikke senere været i Drift.

i Vardø Herred:

Laurvigs Interessentskab for Hvalfangst har et Hvaltrankogeri paa Svartnes pr. Vardø, der oprettedes i 1883. Det sysselsatte i 1890 ialt 35 Mand i 25 Uger og drives med 35 Hestes Dampkraft.

Christiania Hvalfangerselskab anlagde samme Aar og paa samme Sted som foregaaende sit Hvaltrankogeri, ved Siden af hvilket det i 1885 tillige anlagde en Guanofabrik. Drift i samme Udstrækning som foregaaende.

Fabriken „Haabet", der eies af et Aktieselskab i Sandefjord, sattes i Gang i 1880. 2 Aar efter udvidedes Bedriften til tillige at omfatte Guanotilvirkning. I 1890 dreves Fabriken i 25 Uger med 20 Arbeidere.

I Baadsfjord har Carsten Bruun, Tønsberg, sin Hvalfangerstation med Olie- og Limkogeri, der anlagdes 1888. Det dreves i 1890 omtrent i samme Udstrækning som foregaaende.

Sammesteds har O. B. Sørensen, Arendal, sin Hvalfangerstation med tilhørende Etablissement for Kogning af Olie og Barder, oprettet i 1887. Det beskjæftigede i det sidste af heromhandlede fem Aar 29 Mand i 22 Uger. Det drives med Damp ligesom de 4 sidstnævnte.

2 Hvalfangeretablissementer er i 1890 fraflyttede Herredet.

Derhos findes i Amtet 51 Tranbrænderier og (eller) Trankogerier, der tilvirker Tran af fersk Fiskelever, nemlig i Hasvik 5, i Kvalsund 2, i Hammerfest 6, i Maasø 14, i Kjelvik 6, i Kistrand 2, i Lebesby 1, i Nordvaranger 7 og i Vardø Herred 8. Deres Drift begynder med Vaarfisket omkring 1 April og fortsættes udover Sommeren, saalænge Raastof haves. De er i Gang Døgnet rundt og har dobbelt Arbeidsstyrke, der afløser hinanden.

I Brænderierne udvindes Tranen simpelthen ved Ild under Gryderne, hvori Leveren haves, medens Kogerierne tilvirker Medicintran af Torskelever ved Hjælp af Damp.

En Flerhed af disse Anlæg tilvirker saavel Bruntran som Medicintran. De eies fordetmeste af Kjøbstadborgere i eller udenfor Amtet.

Haandværksdriften danner i Landdistrikterne ikke nogen særskilt Næringsvei og den producerer intet til Salg udenfor Herredet. I mange Herreder findes endog ikke haandværkskyndige Folk, medens der dog i nogle Herreder haves endel Haandværkere, saa at det væsentligste Behov for haandværkskyndig Hjælp kan siges at være afhjulpet.

De almindeligst forekommende Haandværkere er Smede, Hustømmermænd, Skomagere, Skræddere og tildels Bødkere, Bagere og Murere. Det meste Haandværksarbeide faaes dog udført hos Byernes Haandværkere eller kjøbes hos Handelsmændene.

7. Forskjellige Næringsveie.

Handel.

Antallet af Handelsberettigede, der ved Udgangen af 1885 er opgivet til 176, udgjorde i 1890 kun 165.

De fleste af disse findes i de Fiskevær, hvori Vaar- og Sommerfisket pleier at slaa bedst til. Saaledes findes i Tanen 36 Handelsberettigede, i Maasø 21, i Alten, Talvik, Kjelvik og Sydvaranger mellem 10 og 20, i de andre Herreder under 10, i Polmak ingen. Mange af disse lukker sin Forretning, naar Fisket ansees sluttet.

Desuden besøges Amtet, særlig i Fisketiden, af en hel Del tilreisende Handelskarle, der vistnok drager en stor Del af Søgningen til sig fra de faste Handelsmænd.

Øludskjænkning med Bevilgning dreves i 1890 i Alten af 5, i Loppen-Øksfjord af 6, i Hasvik af 3 og i Tanen af 4 Personer; i de øvrige Landdistrikter havde Ingen saadan Rettighed. Af ovennævnte 18 Ølrettigheder var 16 almindelige, 2 indskrænkede.

Af Forbrugs-, Spare- eller Handelsforeninger findes ingen i Landdistriktet.

I Amtet afholdes 3 Markeder, nemlig paa Bosekop i Alten i Marts og December og paa Karlebotn i Næsseby i Slutningen af November eller i Begyndelsen af December. De besøges foruden af Almue fra Amtet tillige af Tilreisende fra Finland og Sverige, der bringer med til Afsætning Renskind, Renkjød, Ryper, Smør m. m. og forsyner sig med Kolonialvarer, Manufakturvarer m. v. Værdien af Omsætningen paa Bosekop Markeder antages i Femaaret at have udgjort for Vaarmarkedet ca. 45 000 Kroner og for Høstmarkedet ca. 46 000 Kroner aarlig, medens Omsætningen paa Karlebotns Marked kun har udgjort gjennemsnitlig ca. 21 750 Kroner.

Husfliden inden Amtet synes især for Vestfinmarkens Vedkommende snarere at gaa tilbage end fremad, idet fabrikmæssigt tilvirkede Sager mer og mer kommer i Brug, ligesom Ulden nu hyppig sendes til Spinderier og Væverier ved Trondhjem og Stavanger til Virkning af Tøier m. v. I Hammerfest og Kvalsund Herreder er Husfliden i saadan afgjort Tilbagegang, at i de bedre stillede Bønders Huse ser man nu neppe en Vævstol mer.

For den mandlige Husflids Vedkommende synes det hjemlige Arbeide at indskrænke sig til Forarbeidelse nu og da af en Seng, et Bord eller en Stol, og endog Baade og Fiskeredskaber kjøbes nu hyppig, medens det sædvanlige tidligere var, at endog Angler og Forsyn forarbeidedes hjemme. — Kun i de Distrikter, der har vanskelig Adgang til fabrikmæssigt Arbeide, synes Husfliden at være gaaet noget fremad eller ialfald ikke tilbage. Oparbeidelse af Husflidsgjenstande til Salg foregaar derfor kun i nogle faa Herreder, især i Karasjok og Kautokeino.

Baadbyggerier findes ikke i Amtet, men Enkeltmand arbeider i ledige Stunder en Baad til eget Brug eller til Afhændelse i nærmeste Distrikt.

Isskur har heller ikke i denne Femaarsperiode fundet Sted i Amtet. Ligesaa lidt findes noget større Anlæg af Torvdrift, men Almuen tilvirker, som tidligere nævnt, selv Torv til Husbehov. Exempelvis kan nævnes, at i Talvik, hvor dog Skoven yder adskillig Brændeved, tilvirkes dog aarligaars af Indbyggerne selv ca. 900 000 Stykker Torv til en Værdi af ca. 4 500 Kroner.

Jagt som Binæring drives fornemlig af Lapperne. Det vigtigste Vildt er Ryper, der i enkelte Aar forekommer i saa store Mængder, at Fangsten skaffer Befolkningen navnlig i Sydvaranger, Næsseby, Polmak, Karasjok og Kautokeino en ikke ubetydelig Indtægt. Af Storfugl skydes særlig i Sydvaranger endel, ligesom i Kystdistrikterne endel Otere og Kobbe fanges, men den herved indvundne Biindtægt er i det hele uvæsentlig.

For Fældelse af præmiebelønnede Rovdyr er i Femaaret gjennemsnitlig udbetalt ca. 1 800 Kroner af Amtskommunen. Der er udbetalt Præmier for efternævnte Antal:

Aar.	Bjørne.	Ulve.	Jerve.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.
1886	-	12	53	1 221	28	20
1887	2	27	23	353	13	29
1888	1	14	27	615	47	31
1889	-	28	20	1 022	128	46
1890	1	4	5	989	26	44
Tilsammen	4	85	128	4 200	242	170
De tilsvarende Tal i forrige Femaar var . .	4	131	157	7 926	188	89

Bærsamling, fornemmelig af Multer, giver ligeledes i flere Herreder en ganske betragtelig Biindtægt, naar Bærhøsten slaar til. De rigeste Multemyrer findes i Sydvaranger, Næsseby, Lebesby og Kistrand. Det gjennemsnitlige aarlige Udbytte af disse kan for Femaaret antagelig ansættes til ca. 300 Hl. à 25—30 Kroner. For en Flerhed af Herrederne har Multebærhøsten slaaet aldeles feil de to sidste Aar.

Af andre Binæringer kan endvidere nævnes: Tørring af Klipfisk i Alten og Talvik Herreder, Ved- og Tømmerhugst i samt Kjørsel fra Statens Skove.

Indsamling af Æg og Dun i Maasø, Kistrand og Lebesby Herreder.

Fragtkjørsel med Ren fra Kautokeino Herred og Fragtning med Elvebaad til og fra Polmak og Karasjok Herreder.

Befordringen af Posten mellem Alten og Polmak med Renskyds, der udføres af Lapper fra Karasjok i Vintermaanederne.

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

I Femaaret er i Jurisdiktionsinddelingen foregaaet saadan Forandring: 2 Politimesterembeder er oprettede, 1 for Vestfinmarken og 1 for Tanen—Varanger. Vardø Foged- og Sorenskriverembede er bleven delt i 2, et eget Sorenskriverembede og et eget Fogedembede, hvorunder er henlagt Politimesterforretningerne vedkommende Vardø By. Politimesterforretningerne for Hammerfest By tilligger som tidligere Hammerfest Byfoged, hvorimod Dommerforretningerne i Straffesager i Byen er henlagt under Hammerfest Sorenskriver.

I Thinglagsinddelingen er ingen Forandring foregaaet i samme Tidsrum.

I kommunal Henseende er heller ikke skeet nogen Forandring. Fællesskabet mellem Vadsø By og Nordvaranger Landdistrikt er fremdeles bestaaende, men videre Skridt til at faa det hævet har været foretagne.

Amtskommunekassens Udgifter har med Fradrag af Refusioner og Bidrag af Statskassen, Brændevinsafgiftskassen og Kommuner udgjort: 1886: Kr. 29 810.39, 1887: Kr. 26 630.36, 1888: Kr. 27 282.80, 1889: Kr. 26 746.84, 1890: Kr. 36 278.82. Amtskommunens Gjæld er i Femaaret gaaet ned fra Kr. 45 312.00 til Kr. 37 744.00.

En væsentlig Del af Amtskommunernes sædvanlige Udgifter bæres i Finmarken af de Amtet tilhørende Fonds, Brændevinsafgiftskassen og Medicinalfondet, idet der af førstnævnte udredes Bidrag til Skolevæsenet, Udgifter ved Lensmænds og Jordemødres Aflønning samt Udgifter vedkommende Kommunikationsvæsenet og til Veies Vedligeholdelse m. m., medens Medicinalfondet bestrider alle Udgifter ved Sygehusenes Drift, ved Lægernes Reiser samt ved Behandling af epidemiske Sygdomme m. v., forsaavidt de paahviler Amtskommunen. Disse Fonds samlede Udgifter har i Femaaret med Fradrag af Refusioner udgjort:

Aar.	Brændevinsafgiftskassen.	Medicinalfondet.
	Kr.	Kr.
1886	28 485.88	52 298.77
1887	24 790.57	56 309.50
1888	23 013.85	82 407.77
1889	23 387.75	64 782.48
1890	20 570.17	68 557.25

Amtskommunens samlede Udgifter har saaledes beløbet sig til: i 1886 Kr. 110 595, i 1887 Kr. 107 730, i 1888 Kr. 132 704, i 1889 Kr. 114 917 og i 1890 Kr. 125 406.

De nævnte Amtskommunen tilhørende Fonds Indtægter har udgjort med Fradrag af Refusioner:

Aar.	Brændevinsafgiftskassen.	Medicinalfondet.
	Kr.	Kr.
1886	20 143.55	55 562.40
1887	18 600.45	52 258.75
1888	19 881.85	50 932.84
1889	20 623.39	67 259.26
1890	20 947.91	57 860.68

Medicinalfondets Gjæld, der ved Udgangen af 1885 beløb sig til Kr. 17 180, var ved Udgangen af 1890 gaaet ned til Kr. 9 320, paa samme Tid som dets opsparede Beholdning gik ned fra Kr. 162 500 til Kr. 124 200.

Brændevinsafgiftskassens Formue er i Femaaret sunket fra Kr. 194 000 til Kr. 187 000.

Den sædvanlige Aarsløn for Tjenere — Værdien af Kost og Logis ikke iberegnet — er for Gutter opgivet i 1890 at have været fra Kr. 120 (i Kautokeino) til Kr. 350 (i Kjelvik); gjennemsnitlig har den været ca. Kr. 200. For Piger har den udgjort fra Kr. 60.00 (i Loppen-Øksfjord) til Kr. 100 (i Kautokeino, Maasø, Tanen, Polmak, Karasjok og Vardø) og gjennemsnitlig Kr. 85.00.

Den almindelige Dagløn for Arbeidere paa egen Kost har været om Sommeren for Mænd Kr. 2.00—4.00, den almindeligste Kr. 3.00, og for Kvinder Kr. 0.80—2.00, den sædvanligste Kr. 1.50. Om Vinteren har Daglønnen været for Mænd Kr. 1.50—2.60, den almindeligste Kr. 2.00, og for Kvinder Kr. 0.80—1.60, gjennemsnitlig Kr 1.20. Daglønnen paa Husbondens Kost har om Sommeren været for Mænd henholdsvis Kr. 1.50—3.00 — 2.00, for Kvinder Kr. 0.80—1.50 — 1.00, om Vinteren for Mænd Kr. 1.20—3.00 — 1.50 og for Kvinder Kr. 0.50—1.20 — 0.80.

For Hustømmermænd paa egen Kost har Daglønnen været Kr. 3.00—4.00, kun i Nordvaranger Kr. 2.50.

For Tranbrænderiarbeidere har Lønnen pr. Døgn været Kr. 2.50—4.00.

For Slaattekarle og Torvskjærere uden Kost har den almindeligste Dagløn været Kr. 3.00—4.00, i Tanen kun Kr. 2.00 uden, Kr. 1.00 med Kost.

Blandt Fjeldfinnerne lønnes en Tjenestegut paa Husbondens Kost med 3—4 Simler (Hunren) aarlig, en Tjenestepige med 2—3 Simler.

Husmænd med Arbeidspligt findes ikke.

Ifølge de fra Sorenskriverne modtagne Opgaver er i Femaaret thinglæst 702 Panteheftelser til et samlet Beløb af Kr. 1 243 334 og aflæst 408 Heftelser til et Beløb af Kr. 941 531. Heftelserne er saaledes forøgede med et Antal af 294 og et Beløb af Kr. 301 803.

I de forskjellige Sorenskriverier stiller Forholdet sig saaledes:

i Alten Sorenskriveri er Heftelserne forøget med et Antal af	71	til et Beløb af Kr.	26 759
- Hammerfest Sorenskriveri	59	- - — - -	62 746
- Tanen —	64	- - — - -	70 589
- Varanger —	70	- - — - -	110 705
- Vardø —	30	- - — - -	31 004
Tilsammen	294	til et Beløb af Kr.	301 803.

Forøgelsen af Pantegjælden beløb sig i 1871—1875 til Kr. 536 284, i 1876—1880 til Kr. 771 650 og i 1881—1886 til Kr. 184 160.

Exekutioner og Udpantninger samt Tvangsauktioner over faste Eiendomme og Løsøre er i Femaaret afholdt i følgende Antal og for efternævnte Beløb:

Fogderier.	Exekutioner og Udpantninger.		Tvangsauktioner over fast Gods.		Tvangsauktioner over Løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Alten	1 672	70 696	33	12 763	23	3 081
Hammerfest	3 507	79 869	13	3 190	40	3 986
Tanen	2 069	30 929	Opgave mangler.			
Varanger	5 294	159 502	34	34 222	46	26 614
Vardø	1 320	88 714	15	17 909	30	7 203
Tilsammen	13 862	429 710	95	68 084	139	40 884

I foregaaende Femaarsperiode udgjorde Beløbet af Exekutioner og Udpantninger Kr. 269 438 og Beløbte for det ved Tvang solgte faste og løse Gods henholdsvis Kr. 150 060 og Kr. 26 834.

Frivilligt Salg af faste Eiendomme har i Femaaret fundet Sted i følgende Antal og for efternævnte Beløb:

	Antal.	Beløb.
i Alten Sorenskriveri	355	Kr. 170 310
- Hammerfest —	241	- 121 485
- Tanen —	272	- 158 028
- Vardø —	245	- 288 591
- Varanger —	263	- 153 685
Tilsammen	1 376	Kr. 892 099.

For 25 af de 241 Salg, der er foregaaede inden Hammerfest Sorenskriveri, har Kjøbesummen ikke kunnet opgives, saaledes at det samlede Beløb sandsynligvis overskrider Kr. 900 000.

I forrige Femaar solgtes 1 109 faste Eiendomme til et Beløb af Kr. 469 585.00.

Til Landdistrikternes Forligelseskommissioner var i Femaaret paaklaget 2 480 Sager, hvoraf 2 169 Gjældssager. I disse Tal er dog indbefattet Sager vedkommende Byerne Vardø og Vadsø, der have Forligelseskommissioner fælles med de tilstødende Landsogne. I Femaaret 1881—1885 var Antallet 2 767.

Den Kapital, som Amtets 4 Sparebanker i Vadsø, Vardø, Hammerfest og Alten ved Femaarets Udgang havde under Forvaltning, udgjorde tilsammen Kr. 1 114 882 mod Kr. 1 063 938 ved Udgangen af 1885.

Af private Forsikringsindretninger findes ingen i Amtsdistriktet.

Ved Udgangen af 1890 fandtes i Amtets Landdistrikter følgende Skydsstationer og Færgesteder.

Fogderier.	Faste Stationer.			Tilsigelsesstationer.		Færgesteder.
	Landskyds alene.	Baadskyds alene.	Landskyds og Baadskyds.	Landskyds alene (Renskyds).	Baadskyds alene.	
Alten	-	-	-	1	-	1
Hammerfest	-	-	-	-	-	1
Tanen	1	2	1	1	-	2
Varanger	-	-	-	1	3	2
Vardø	-	-	-	-	1	-

De faste Stationer for Landskyds i Tanen Fogderi traadte i Virksomhed 1 Juli 1889.

I 1886 fuldførtes den fra forrige Femaar gjenstaaende Del af Veianlægget Seida—Vadsø, nemlig de sidstnævnte nærmeste 22 Km. Af Veiens paatænkte Fortsættelse til Smelror, Overfartsstedet til Vardø, blev Veistykket Vadsø—Ekkerø 14 Km. langt, færdigt i 1890. Det vedligeholdes af Vadsø Kommune og Amtskommunen. Til den gjenstaaende betydelige Del af Veianlægget var ved Femaarets Udgang endnu intet bevilget. Den samlede Længde af Amtets Hovedveie udgjorde i 1890: 147 Km., hvoraf falder paa Alten Herred 15 Km., paa Talvik Herred 10 Km., paa Næsseby 40 Km., paa Polmak 2 Km., paa Tanen 4 Km., paa Nordvaranger 36 Km. og paa Sydvaranger 40 Km.

Den samlede Længde af Bygdeveie inden Amtet udgjorde samtidig 35.5 Km., hvoraf i Alten 26 Km., der vedligeholdes af Herredskassen, i Talvik 1.5 Km., i Tanen 4 Km., i Lebesby 4 Km.

Arbeidet med Farbargjørelsen af Storfossen i Tanaelven fuldendtes i 1890, efterat endel mindre Tillægsarbeider, væsentlig med Planering af Grunden langs Fossen paa enkelte Steder, der viste sig nødvendige, forat Renden skulde gjøre den tilsigtede Nytte, var foretagne.

Dampskibsfarten paa Finmarkens Kyst og Fjorde er fortsat væsentlig uforandret fra forrige Femaar, dog med Optagelse af enkelte nye Anløbssteder eller flere Anløb for enkelte Steders Vedkommende.

Postgangen er ogsaa i dette Femaar bleven adskilligt udvidet ved Oprettelse af flere Biposter og Postaabnerier.

Af nye Telegrafanlæg er i Femaaret Strækningen Vadsø—Tana af Anlægget til Nordkynhalvøen færdigbygget og Telegrafstationen i Tana blev aabnet Høsten 1890.

Ædruelighedstilstanden maa siges at have været god, idet Forbruget af Spirituosa har været noget mindre end i foregaaende Femaar. En god Maalestok herfor haves Brændevinsafgiftens Størrelse, der har udgjort: i 1886: Kr. 11 304, i 1887: Kr. 10 041, i 1888: Kr. 12 223, i 1889: Kr. 13 400 og i 1890: Kr. 13 704, medens den i Femaaret 1880—1885 i Gjennemsnit udgjorde Kr. 16 270. Det maa vistnok antages, at Indskrænkningen af Brændevinsudsalgsstedernes Antal og Oprettelse af Brændevinssamlag i Byerne i Forbindelse med den paagaaende Bevægelse til Afholdssagens Fremme har bidraget ikke lidet til Befordring af Ædrueligheden. Den væsentligste Grund til Brændevinsforbrugets Aftagen turde dog være at søge i Almuens økonomiske Tilbagegang som Følge af, at Fiskerierne have kastet mindre af sig. At denne Antagelse er rigtig, synes at fremgaa deraf, at Afgiften i Periodens to sidste Aar steg ikke ubetydelig, samtidig med at Almuens Kaar maa antages væsentlig forbedret ved det forholdsvis gode Udbytte, som Vaarfisket gav i 1889. Denne Forbindelse mellem Brændevinsafgiftens Størrelse og Vaarfiskets Udbringende har ogsaa tidligere vist sig.

Antallet af Justitssager og offentlige Politisager har i Femaaret udgjort 489 (heri ikke medregnet Vardø Sorenskriveri, fra hvilket Opgave mangler). Af disse Sager angik 90 Tyverier, 68 Overtrædelse af Skovreglerne, 44 ulovligt Øl-, Vin- og Brændevinssalg, 44 Skoleforsømmelse, 38 ulovligt Fiske og 27 Sædelighedsforbrydelse.

Af Opfostringsresolutioner er i Femaaret udfærdiget 221.

Antallet af Spedalske var ved Femaarets Udgang 3. De for Amtskommunens Regning forpleiede Sindssyges Antal udgjorde ved samme Tid 40.

Sundhedstilstanden maa for Femaaret betegnes som mindre god, idet Skarlagensfeber hærjede voldsomt i Periodens første Aar, Influenza i det sidste. Desuden har Mæslinger, Kighoste og tildels exanthematisk Tyfus og Diphtherit optraadt epidemisk i enkelte Distrikter.

Nogen særlig Ulykke forøvrigt har Amtet ikke været hjemsøgt af i Femaaret.

Den økonomiske Tilstand overhovedet, der i forrige Femaar betegnedes som mislig inden Amtet, maa for Vestfinmarkens Vedkommende vistnok siges at have forbedret sig noget i denne Periode, medens dette neppe kan siges for Østfinmarken, hvor saavel Almuens som de Næringsdrivendes Velstand som Følge af Loddefiskets ringe Afkastning i fire af de heromhandlede fem Aar maaske snarere maa siges at være gaaet noget tilbage. — For Fjeldfinnerne opgives Femaaret at have været ganske heldigt og til Trods for Klager over deres stærke Tilbøielighed til Brug af berusende Drikke maa den økonomiske Tilstand blandt dem fremdeles betegnes som god.

B. Byerne.

Med Hensyn til den økonomiske Tilstand i de 3 Byer inden Amtet i Femaaret hidsættes efter den officielle Statistik og efter de fra Magistraterne modtagne Meddelelser og Opgaver:

Kjøbstaden Hammerfest.

Toldintraderne udgjorde gjennemsnitlig ca. Kr. 78 000.00 om Aaret mod ca. Kr. 72 000 i foregaaende Femaar. De var høiest i 1886, da de gik op til Kr. 84 100, lavest i det følgende Aar, da de gik ned til Kr. 68 100.

Værdien af den samlede Indførsel fra og Udførsel til Udlandet er ikke opgivet for heromhandlede Periode, ligesom Opgave over Ind- og Udførselsartikler kun foreligger for 1890, af hvilken Opgave sees, at i nævnte Aar indførtes fra Udlandet: 1 600 000 Kg. Rugmel, 93 500 Hl. Stenkul og 25 000 Hl Salt foruden Trævarer, Petroleum, Kolonialvarer, Vine og Spirituosa m. m.

Ved Hammerfest Toldsted erlagdes i Medicinalafgift: i 1888: Kr. 17 645, i 1889: Kr. 25 200 og i 1890: Kr. 23 400 (for de to første Aar af Perioden mangler Opgave).

Samtidig udførtes til Udlandet 2 772 400 Kg. Tørfisk, 1 153 000 Kg. i Fartøi saltet Fisk, 131 800 Kg. fersk Fisk, 385 000 Kg. Guano, 23 762 Hl. Tran, 10 500 Kg. Hvalbarder og 30 000 Kg. Hvalben.

Foruden nævnte Artikler er ligesom tidligere afskibet endel Skind af Sælhund, Hvalros, Hvidfisk, Isbjørne og Rensdyr samt Hvalrostænder og Renhorn.

Omsætningen foregik som forhen, foruden med de i Rute gaaende Postdampskibe, med andenstedsfra befragtede Seil- og Dampskibe og ved russiske Handelsfartøier fra Hvidehavet.

De i 1890 i Hammerfest By hjemmehørende Fartøiers Antal udgjorde 41 med en samlet Drægtighed af 1 388 Ton. Heraf anvendtes 31, drægtige 1 118 Ton, i Fart paa Ishavet og Bankerne, de resterende 10, drægtige 270 Ton, i udenrigsk Fart.

Fra Udlandet ankom i samme Aar 93 Fartøier med en samlet Drægtighed af 12 853 Ton, hvoraf 25, drægtige 8 540 Ton, ankom fra England og Portugal og 68, drægtige 4 313 Ton, fra russiske Havne ved Ishavet.

Ved Udgangen af 1890 fandtes i Byen 28 Handelsborgere, 29 Haandværksborgere og 2 Skipperborgere.

Flere af Handelsborgerne havde ogsaa Haandværksborgerskab og omvendt, men er Tallene her opførte efter deres egentlige Næring. Ligeledes er Antallet af Skippere meget større end 2, men kun 2 har Borgerskab som saadanne.

Retten til Smaasalg og Udskjænkning af Brændevin, Øl, Vin m. V. er overtaget af et Samlag, der ved Udgangen af 1890 havde et Udsalgssted og et Skjænkested, begge under samme Tag.

Af industrielle Anlæg havdes 5 Tranbrænderier, hvoraf 1 nedbrændte i 1890. De holdtes i Almindelighed i Drift i 12—30 Uger fra April eller Mai af. De 4 Tranbrænderier beskjæftigede i 1890 en samlet Arbeidsstyrke paa 29 Mand. Der produceredes i Femaaret gjennemsnitlig 12—13 000 Tønder Tran aarlig, Hvaltran ikke iberegnet.

I 1886 oprettedes i Byen en Brus- og Mineralvandfabrik, der i 1890 beskjæftigede 2 Mænd, Eieren iberegnet, Aaret rundt.

Den sædvanlige Dagløn for almindelige Dagarbeidere var i 1890 paa egen Kost om Sommeren Kr. 3.00 for Mænd og Kr. 1.80 for Kvinder, om Vinteren Kr. 2.80 for Mænd og Kr. 1.50 for Kvinder; paa Husbondens Kost var den om Sommeren Kr. 2.00 for Mænd og Kr. 1.00 for Kvinder, om Vinteren Kr. 1.50 for Mænd og Kr. 1.00 for Kvinder. — Den sædvanlige Aarsløn for Tjenere, der havde Kost og Logis hos Husbonden, var for Gutter Kr. 280.00, for Piger Kr. 100.00. Forøvrigt varierede Daglønnen for Haandværkere paa egen Kost fra Kr. 1.20 for Skomagersvende og Kr. 1.50 for Bager- og Skræddersvende til Kr. 3.50 for Skibstømmermænd.

Antallet af særskilt matrikulerede Eiendomme udgjorde ved Femaarets Udgang 231 og Bygningernes samlede Brandforsikringssum Kr. 1 062 620.00.

Af faste Eiendomme solgtes:

i 1886	11	til	Beløb Kr.	23 056
- 1887	13	-	— -	23 600
- 1888	14	-	— -	36 550
- 1889	9	-	— -	24 450
- 1890	20	-	— -	43 791
Tilsammen i Femaaret	67	til	Beløb Kr.	151 447.

I foregaaende Femaar solgtes 79 faste Eiendomme til Beløb Kr. 228 644. Byens Gjæld ved Udgangen af 1890 var Kr. 97 281.

Antallet af de i Femaaret thinglæste Panteheftelser udgjorde:

	121	til Beløb	Kr. 341 256
og af de aflæste	146	- —	- 547 388

Pantegjælden er saaledes formindsket med Kr. 206 132.

Exekutioner og Udpantninger samt Tvangsauktioner er i Femaaret afholdt i følgende Antal og for efternævnte Beløb:

	Antal.	Beløb.
Exekutioner	29	Kr. 10 357
Udpantninger	1 774	- 22 530
Tilsammen	1 803	Kr. 32 887

mod resp. 1 720 og Kr. 50 770 i Aarene 1881—1885.

	Antal.	Beløb.
Tvangsauktioner over fast Gods	22	Kr. 102 875
— - Løsøre	16	- 11 430
eller ialt	38	Kr. 114 305

mod resp. 110 og Kr. 239 876 i Aarene 1881—1885.

Til Hammerfest Forligelseskommission paaklagedes i Femaaret ialt 827 Sager, hvoraf 786 var Gjældssager, derunder indbefattet Sparebanksager.

Byen har en Handelsforening, der er stiftet 1844 og som ved Udgangen af 1890 talte 11 Medlemmer. Dens Formaal er i Møder at omtale Handels- og Forretningsanliggender af almindelig Interesse, give gjensidige Oplysninger om Fiskerierne, gjældende Priser paa Raaprodukterne, om Handelen med Russerne etc. Endvidere fandtes en i 1865 stiftet Arbeiderforening paa 125 Medlemmer. Dens Formaal er Udbredelse af Oplysning, Orden og Sparsomhed.

Den i 1874 oprettede Sparekasses Virksomhed er i Femaaret afviklet og ophørt.

Den til Understøttelse af gamle og trængende Søfolk og deres Efterladte oprettede Sømandskasse, der forvaltes af en Sømandsforening, dannet af Skippere og Mandskaber paa de fra Byen paa Ishavsfangst, Bankfiskeri m. V. udrustede Fartøier og staar under Formandskabets Kontrol, talte ved Udgangen af 1890 35 aktive Medlemmer og eiede en Beholdning paa Kr. 5 930.18.

En Begravelsesforening, oprettet 1866, havde ved Femaarets Udgang 127 Medlemmer og en kontant Beholdning af Kr. 2 186.02. Den sikrer Medlemmerne en Begravelseshjælp af Kr. 60 og har i Femaaret ydet saadan Hjælp i 27 Tilfælde.

I 1874 oprettedes en Arbeidsskole for Gutter, „A. Ågaards og Hustrus Minde". Om dens Virksomhed i Tidsrummet 1886—1890 savnes imidlertid nærmere Meddelelse. — Nogen Husflidsskole forøvrigt findes ikke i Byen.

Ædruelighedstilstanden maa i samme Tid antages at have forbedret sig noget, hvorved der fremdeles hver Vaar og Høst ved Ishavsfarernes Ud- og Indklarering hersker adskillig Drik; men den største Del af de da Optrædende hører ikke til Byens faste Befolkning.

I Sædelighedstilstanden antages ingen Forbedring at være foregaaet. Den lange Vinter med sin Mangel paa Beskjæftigelse for Ungdommen bidrager væsentlig til at støtte Utugt og Uterlighed i Finmarksbyerne.

Antallet af Justits- og Politisager har i Femaaret udgjort 48.

Kjøbstaden Vardø.

Ifølge Meddelelse fra Toldkontoret, hvis Opgave dog kun angaar Aaret 1890, beløb Toldintraderne sig i dette Aar til Kr. 42 378 mod gjennemsnitlig Kr. 62 900 i Aarene 1881—1885.

De vigtigste Indførselsartikler maa ogsaa for Vardø antages at have været Rugmel, Stenkul og Salt, hvorover Toldkontoret imidlertid ikke ser sig istand til at meddele Opgave.

De vigtigste Udførselsartikler er Fiskeriprodukter.
Saaledes udførtes i 1890:

1 603 806	Kg.	Tørfisk,	hvoraf	til	Indlandet	49 598	Kg.
5 811 400	-	Saltfisk,	—	-	—	5 500	-
1 648 629	Stkr.	Klipfisk,	—	-	—	1 647 029	Stkr.
2 005	Tdr.	Sild og Saltfisk	—	-	—	645	Tdr.
755	-	Lever	—	-	—	608	-
24 072	-	Tran	—	-	—	6 576	-

I Medicinalafgift erlagdes samme Aar til Vardø Toldsted Kr. 17 908.

Ved Udgangen af 1890 havde Byen 73 Handelsborgere, 43 Haandværksborgere og ingen Skipperborgere.

Antallet af de i samme Aar i Vardø hjemmehørende Fartøier udgjorde 18 med en samlet Drægtighed af 251 Ton. Af disse Fartøier anvendtes 2 i Ishavsfart, de øvrige ved Bank- og Torskefiskerierne. Ved forrige Femaars Udgang havdes 31 Fartøier med 454 Tons Drægtighed.

Byens Ind- og Udførsel besørgedes foruden af de rutegaaende Dampskibe tillige af saavel inden- som udenlandske Fartøier, der gaar i Fragtfart, samt af russiske Handelsfartøier fra Hvidehavet. I 1890 ankom 857 Fartøier, hvoraf 570 fra Udlandet.

Arbeidet paa Moloanlægget har været fortsat hvert Aar. Ved Femaarets Udgang var vestre Moloarm færdig og af østre Arm Underbygningen og en større Del af Overbygningen.

Vardø har en fast Station for Baadskyds.

Af industrielle Anlæg haves 8, der tilvirker Tran, hvoraf dog 2 ikke har været i Drift i Femaaret, samt 1 Fiskemelfabrik. Disse er tidligere omhandlede.

Den sædvanlige Dagløn for almindelige Dagarbeidere var om Sommeren Kr. 3.00 for Mænd, Kr. 1.60 for Kvinder; om Vinteren var den for Mænd Kr. 2.00 og for Kvinder Kr. 1.20. De arbeidede altid paa egen Kost. For voksne Haandværkere paa egen Kost var Daglønnnen i Almindelighed Kr. 2.00—3.00. For Mursvende var den dog op til Kr. 5.00.

Den sædvanlige Aarsløn for Tjenestepiger, fraregnet Værdien af Kost og Logis, var Kr. 100.

I 1890 havde Byen 395 særskilt matrikulerede Eiendomme. — Over Bygningernes samlede Assurancesum er ingen Opgave indkommen.

Af faste Eiendomme solgtes i Femaaret 74 til samlet Beløb Kr. 229 463.00. De tilsvarende Tal for Femaaret forud var 89 og Kr. 89 530.00.

I Femaaret thinglæstes Panteheftelser i et Antal af:

183	til Beløb	Kr. 567 624
og aflæstes 116	- —	- 346 215
	Pantegjælden er saaledes steget med	Kr. 221 409.

Exekutioner og Udpantninger samt Tvangsauktioner er afholdte i følgende Antal og for efternævnte Beløb:

	Antal.	Beløb.
Exekutioner	64	Kr. 9 264
Udpantninger	400	- 12 507
Tilsammen	464	Kr. 21 771

mod 2 981 og Kr. 36 673.00 i forrige Periode; dog maa bemærkes, at i Antallet af Exekutioner var dengang medtaget Landdistriktet.

Tvangsauktioner over fast Gods	18	Kr. 67 535
— - Løsøre	63	- 32 901.
Tilsammen	81	Kr. 100 436

mod 23 og Kr. 20 847.00 i 1881—1885.

Kommunens Gjæld, der ved Udgangen af 1885 udgjorde Kr. 56 616, steg i Femaaret til Kr. 100 612.

Vardø Sparebank, der begyndte sin Virksomhed i 1883, havde i 1890 under Forvaltning Kr. 58 002.

Nogen Husflid udøves ikke i Byen; Husflidsskole findes heller ikke.

Vardø Arbeiderforening, stiftet 1879, er nærmest et Læseselskab. Den talte ved Femaarets Udgang 107 Medlemmer.

Ædruelighedstilstanden maa siges at have været noksaa tilfredsstillende. En Afholdsforening og en Goodtemplarforening har søgt at modarbelde Brugen af stærke Drikke. Vardø Samlag for Brændevinshandel har Eneret til Udsalg og Udskjænkning af Brændevin m. V. Det har 1 Brændevins-, 4 almindelige og 1 indskrænket Ølrettighed, hvoraf kun dets Brændevins- og 1 almindelig Ølrettighed benyttes. Det har 1 Udsalgssted og 1 Udskjænkningssted, begge i samme Gaard.

Sædelighedstilstanden har tildels været mindre tilfredsstillende, hvilket formentlig for en væsentlig Del har sin Grund i, at Vardø er By og tillige et større Fiskevær, hvor en Mængde fremmede Fiskere samles, samt den tidligere nævnte for Ungdommen uheldige Lediggang udenfor Fisketiden.

I Femaaret var Antallet af Fødte 470 og af Døde 306, altsaa et Overskud af Fødte af 164.

Kjøbstaden Vadsø.

Handelsomsætningen kommer i Femaaret paa Grund af de daarlige Fiskerier ved Varangerfjorden paa langt nær ikke op imod Omsætningen i foregaaende Periode, hvilket nærmere belyses ved nedenstaaende af Toldkontoret meddelte statistiske Opgaver.

Toldintraderne udgjorde: i 1886: Kr. 45 064, i 1887: Kr. 43 475, i 1888: Kr. 41 084, i 1889: Kr. 42 277 og i 1890: Kr. 43 332 eller gjennemsnitlig Kr. 43 046 om Aaret mod Kr. 65 571 i forrige Periode.

Værdien af de fra Udlandet indførte Varer udgjorde for Rugmel, Hvedemel, Stenkul, Salt, Sukker, Kaffe, The, Kjød, Flesk, Smør, Rebslagerarbeide, Sirup, Vin, Brændevin: i 1886: Kr. 333 926, i 1887: Kr. 332 153, i 1888: Kr. 281 013, i 1889: Kr. 254 818 og i 1890: Kr. 241 296 eller gjennemsnitlig Kr. 288 641 aarlig mod Kr. 729 100 i forrige Periode. For Kolonialvarers Vedkommende er Indførsel fra Udlandet aftaget og fra Indlandet tiltaget.

Af efternævnte Varer er i Femaaret gjennemsnitlig aarlig indført: af Rugmel 926 094 Kg., af Stenkul 38 856 Hl. og af Salt 12 997 Hl.

Værdien af den samlede Udførsel udgjorde: i 1886: Kr. 468 230, i 1887: Kr 510 303, i 1888: Kr. 307 804, i 1889: Kr. 499 815 og i 1890: Kr. 436 750 eller gjennemsnitlig Kr. 444 580 om Aaret mod Kr. 1 433 480 i forrige Periode.

Der udførtes til Udlandet og Indlandet:

i 1886	623 322	Kg.	Tørfisk,	26 952	Hl.	Saltfisk,	4 266	Tdr.	Tran,	399 700	Kg.	Guano
- 1887	875 089	-	—	22 878	-	—	4 230	—	—	633 300	-	—
- 1888	394 740	-	—	19 407	-	—	2 166	—	—	201 000	-	—
- 1889	748 612	-	—	16 781	-	—	4 920	—	—	441 500	-	—
- 1890	780 128	-	—	11 789	-	—	3 733	—	—	413 700	-	—

Desuden udførtes som tidligere endel Stearin, Rensdyrskind, Renhorn, Ryper m. V.

Ved Vadsø Toldsted erlagdes i Medicinalafgift: i 1886: Kr. 4 452, i 1887: Kr. 4 750, i 1888: Kr. 2 787, i 1889: Kr. 4 323 og i 1890: Kr. 3 606 eller gjennemsnitlig Kr. 3 984 aarlig mod Kr. 9 980 i forrige Femaarsperiode.

Den samlede Drægtighed af de i Byen hjemmehørende Fartøier, der alle gik i indenrigsk Fart, udgjorde 212 Ton.

Byen besøgtes i 1890 af 158 Fartøier, hvoraf 11 fra England, 4 fra Tyskland, 89 fra Rusland og 54 fra Indlandet.

Byens Havn var ved Femaarets Udgang fremdeles udækket. Opmudring af den indre Del af Havnen har været fortsat hver Sommer, men der næres en vistnok berettiget Tvivl om Arbeidets Stabilitet, saa længe Havnen er ubeskyttet mod vestlige Storme. — Til Opførelse af en Landgangskai var i 1890 det fornødne Beløb bevilget af Storthinget.

Vadsø har en Tilsigelsesstation for Baadskyds og 1 fast Station for Landskyds. Den sidstnævnte traadte i Virksomhed 1 Juni 1890.

Ved Udgangen af Femaaret havde Byen 20 Handelsborgere, 31 Haandværksborgere og 1 Skipperborger.

Af industrielle Anlæg fandtes ligesom i 1885 4 Tranbrænderier, 1 Trankogeri samt lige udenfor Bygrænsen den tidligere nævnte Guanofabrik, der for en Halvdel eies af Privatmand i Byen. Trankogeriet og Brænderierne sysselsatte i Almindelighed 2—3 Mand i 4—8 Uger om Vaaren. De tilvirkede i Gjennemsnit ca. 3 400 Tønder Tran aarlig.

Foyns Hvalfangeretablissement paa Kirkeøen, der nedlagdes i 1884, har ikke siden været i Drift.

Den sædvanlige Dagløn for almindelige Dagarbeidere var i 1890 paa egen Kost om Sommeren Kr. 2.50 for Mænd og Kr. 1.50 for Kvinder, om Vinteren Kr. 1.00 for Mænd og Kr. 0.80 for Kvinder; paa Husbondens Kost var den om Sommeren Kr. 1.00, om Vinteren Kr. 0.50 for Kvinder, hvorimod Mændene sædvanligvis arbeidede paa egen Kost.

Den sædvanlige Aarsløn for Tjenere udenfor Værdien af Kost og Logis var for en Gut Kr. 200, for en Pige Kr. 100. For voksne Haandværkere var Lønnen Kr. 2—3 pr. Dag paa egen Kost.

Antallet af særskilt matrikulerede Eiendomme udgjorde ved Femaarets Udgang 406 og Bygningernes samlede Assurancesum Kr. 1 119 310.

Af faste Eiendomme solgtes:

i 1886	18	til Beløb Kr.	22 450
- 1887	12	- — -	4 746
- 1888	51	- — -	55 956
- 1889	11	- — -	7 748
- 1890	10	- — -	10 052
Tilsammen	102	til Beløb Kr.	100 952.

Tvende af de i 1888 thinglæste Skjøder til samlet Beløb Kr 50 000 omfatte dog ogsaa Eiendomme i Landdistriktet. I forrige Femaar solgtes 103 Eiendomme til et samlet Beløb af Kr. 143 326.

Af Panteheftelser thinglæstes i Femaarsperioden:

	91	til Beløb Kr.	254 279
og aflæstes	52	- — -	130 876

Pantegjælden er saaledes forøget med Kr. 123 403.

Tvangsauktioner, Exekutioner og Udpantninger er i samme Tidsrum afholdte i følgende Antal og for efternævnte Beløb:

	Antal.	Beløb.
Tvangsauktioner over fast Gods	19	Kr. 24 347
Do. - Løsøre	16	- 6 063
Tilsammen	35	Kr. 30 410

mod 9 og Kr. 22 598 i forrige Periode.

Exekutioner	80	Kr. 28 632
Udpantninger	1 154	- 48 655
Tilsammen	1 234	Kr. 77 287

mod 588 og Kr. 64 469.00 i 1881—1885.

Kommunens Gjæld, der ved Udgangen af sidstnævnte Aar udgjorde Kr. 34 070, steg i Femaaret til Kr. 78 459. Den væsentligste Grund til denne stærke Stigning maa søges i, at den Proces, som Kommunen anlagde mod Foyns Hvalfangeretablissement i Anledning det i forrige Femaarsberetning omtalte Skattespørgsmaal, i 1889 tabtes, hvorefter mer end 36 000 Kroner afskreves som Tab for Byen, samt at der til videre Opførelse af den nye Middelskolebygning optoges et Laan paa 20 000 Kroner.

Denne toges i Brug Vaaren 1887, men var i 1890 endnu ikke panelet indvendig.

Elevantallet har gjennemsnitlig været 60.

Folkeskolen har havt omtrent samme Søgning som i foregaaende Periode og dens Virksomhed været drevet væsentlig som tidligere. Blandt de kvænske Børn er Fremgangen i Norsk fremdeles god.

Vadsø Arbeidsskole for Gutter har i Femaaret fortsat sin Virksomhed med jevn Søgning.

Husfliden er høist ubetydelig.

Af Forbrugs-, Handels-, Haandværksforeninger eller lignende fandtes ingen ved Femaarets Udgang.

Vadsø Sparebank havde ved samme Tid under Forvaltning omtrent samme Beløb som i 1885, nemlig 243 580 Kroner, medens dens Fond var øget fra 27 221 til 32 879 Kroner.

I Ædruelighedstilstanden er ingen kjendelig Forbedring foregaaet. De i Byen tidligere virkende Afholdsforeninger er opløste. Derimod oprettedes 1 April 1886 et Samlag for Brændevinshandel, der har 1 Udsalgssted og 1 Udskjænkningssted, begge under samme Tag.

Derhos indehavdes Rettighed til Smaasalg af Brændevin af en ældre Handelsborger, men der var inden Femaarets Udgang gjort Skridt til at søge denne Rettighed overdraget Samlaget.

Sædelighedstilstanden antages heller ikke at have undergaaet nogen paatagelig Forandring. Der gjælder herom hvad tidligere bemærket for Hammerfests Vedkommende.

Finmarkens Amt 2 Mai 1894.

Jul. Johnsen,
kst.